CONVORBIRI

ECONOMICE

de

ION GHICA.

Ediţiunea a treia.

BUCURESCI
Editura Librăriei SOCECŬ & Comp.
7, Calea Victoriei, 7.
1879

www.dacoromanica.ro

10957.

www.dacoromanica.ro

PREFACIE

Numaĭ literatura póte esprima cu esactitate starea intelectuală şi morală a uneĭ epoce, căcĭ ea este forma sub care se înregistrésă ideile, credinţele şi cunoscinţele uneĭ naţiunĭ; nunumaĭ ea póte da o cunoscinţă precisă a raporturilor ce esistă între ómeniĭ şi lucrurile unuĭ timp cu ideile cele adevărate; ea este tesaurul în care se depun cunoscinţele societăţilor omenescĭ. Cu cât un popor are prejndeţe maĭ puţine, cu cât cunósce adevăruri maĭ multe, într'un cuvînt cu cât are maĭ multă sciinţă, cu atât este mai luminat şi mai înaintat pe calea progresuluĭ şi a civilisaţiuneĭ. Un popor coprins de eresurĭ şi de prejudeţe, un popor ignorent este tot-d'auna fatalmente espus a deveni victima intriganţilor şi impostorilor ambiţioşĭ care sub masca de voitorĭ de bine îĭ escită patimile, îĭ linguşescŭ tendinţele cele próste şi ajungŭ a-lŭ esploata în folosul intereselor lor.

La noĭ puterea perpetuindu-se maĭ mult timp în mânile a câtor-va familiĭ care nu lăsaŭ loc nicĭ tutulor ambiţiunilor nicĭ tutulor adevěratelor capacităţĭ, a întărîtat invidia şi ura a multora dintr'aceea care nu eraŭ saŭ nu se credéŭ a fi dintr'acea castă; publicitatea descriind viţiurile organisaţiuneĭ nóstre sociale cu colorĭ, de multe orĭ esagerate, arătând corupţiunea şi nepăsarea celor marĭ, le-aŭ attribuit tóte sufferinţele poporuluĭ şi aŭ făcut din litteratură o armă de destrucţiune.

www.dacoromanica.ro

În timpiĭ de prefacere în care trăim de câţĭva anĭ, cu dorinţa care ne arde de a trece cât maĭ îngrabă din starea de înjosire în care am fost ţinuţĭ secolĭ întregĭ, la înălţimea societăţilor civilisate, a societăţilor acelora care se bucură de sute de anĭ de o viaţă proprie şi liberă, viaţă care le a permis să se lupte şi să lucreze pentru bună starea şi pentru gloria lor naţionale, ne face nerăbdătorĭ; nerăbdarea ne întărîtă şi ne esaltă pînă a ne face să credem, că am descoperit secretul prin care România ar putea se îmbrace într'o clipă haină de Ţînă. Enthusiasmul patriotic al unora s'a urcat, în timpiĭ din urmă, la un diapason atât de înalt încât perdênd cu nerăbdarea şi orĭ-ce cumpĕt, aŭ aruncat cu noroiŭ asupra tuturor şi aŭ tractat ómeniĭ şi lucrurile trecutuluĭ ca vechiturĭ de lepădat. Pentru eĭ tóte credinţele, tóte obiceiurile, tóte tradiţiunile trebuescŭ dĕrămate; bogăţiea imaginaţiuneĭ lor 'ĭ a dus pînă a se crede fie care espresiunea voinţieĭ poporuluĭ, focarul opiniuneĭ publice, incarnaţiunea naţiuneĭ; şi nu înţelegŭ că nu fac alt decât a căta să esercite o autoritate despotică, a impune publiculuĭ ideĭ puţin studiate, puţin potrivite cu starea societăţieĭ nóstre; nu vĕdŭ că nu facŭ decât a rătăci opiniunea. O luptă de patimĭ şi de ambiţiunĭ care de maĭ multe orĭ propagă numaĭ erórea, devine un amestec de patimĭ, de invective şi de calomniĭ care rănescŭ sentimentele delicate; maĭ tot-d'auna esageră reul; critică nu ca să îndreptese ci ca să dărâme, ca să omóre; laudă, nu ca să încuragese saŭ să resplătiască ci ca să linguşiască. Aspiră a duce naţiunea ca prin farmec la starea ce imaginaţiunea lor 'şĭ a creat, şi în neputinţa materială d'aşĭ realisa visurile, îşĭ închipuescŭ obstacole, imaginare ca copii care încălicaţĭ pe beţe batŭ scaunele şi mesele credênd că ele opresc bidiviul lor de

www.dacoromanica.ro

a alerga; se mânie pe tradiţiunĭ, pe obiceiurĭ şi pe ómen, tabără cu condeiul asupra lor fără milă şi fără generositate, îĭ denunţiă opinieĭ şi vendicteĭ naţionale ca obstacole care îĭ oprescŭ d'a duce ţéra la raiul ce eĭ 'ĭ aŭ pregătit; perdŭ respectul moraleĭ şi al raţiuneĭ, se lăsă deliriuluĭ uneĭ porniriĭ netemperate, de ideĭ greşite, de sentimente próste şi de limbagiŭ nemĕsurat şi devinŭ, fără voia lor póte, instrumentul ureĭ şi ambiţiuneĭ acelora, care nu vĕdŭ înălţarea decât în dărămare.

Departe de aceste lupte, urmaşiĭ noştri când vor ceti câte s'aŭ scris într'aceştĭ timpĭ, vor vedea cu mâhnire sărăcia de ideĭ şi avuţia de patimĭ care ne sfâşie într'unŭ timp atât de critic, într'un timp când trebuea ca tótă inteligenţia să aducă contingentul seŭ la o lucrare atât de mare atât de anevoiósă ca renascerea uneĭ naţiunĭ.

Aceĭ care nu voesc nicĭ destrugerea nicĭ conservarea a tot ce esistă, fiind că cred că multe din instituţiunile nóstre sunt productul spiriteluĭ naţiuneĭ şi că nu se potŭ distruge fără primejdie, precum credéŭ că ar fi fost periculos a păstra instituţiunile acelea care aŭ servit la apăsarea naţiuneĭ şi la împedicarea progresuluĭ, aceĭ ómenĭ aŭ fost tractaţĭ ca inimicĭ aĭ bineluĭ şi loviţĭ din tóte părţile; aceĭ care aŭ dorit totde-auna equitatea şi libertatea în ordinul social şi politic, o societate în care să domniască dreptatea cu un guvern respectabil şi respectat, nu prin domnia putereĭ, ci prin domnia legilor; aceĭ care aŭ respectat puterea fără a o linguşi, care n'aŭ căutat nicĭ odată a o amăgi ci 'ĭ aŭ arĕtat din vreme stâncile de care se póte lovi; aceĭ care nu cred că printr'o săritură se póte ajunge şi întrece naţiunile cele maĭ înaintate; aceĭ care privesc cu îngrijire pornirile care aŭ adus loviriĭ de tot felul aŭ fost tractaţĭ de ambiţioşĭ şi de reĭ Românĭ. Aceĭ

www.dacoromanica.ro

ómenĭ aŭ fost lovițĭ din tóte părțile fiind că în apreţierea lor despre starea spiritelor în ţéră cred că nu esistă nicĭ nerăbdare de reforme în unele clase, nicĭ împotrivirĭ înverşunate în cele-alte; nu ved nicĭ tyrania nicĭ anarchia care să pótă legitima o revoluţiune. Eĭ vedéŭ de mult viind acea lovire şi aŭ plecat capul înaintea eĭ, fiind că sciaŭ că poporul este totd'auna gata a aplauda pe aceĭ care făgăduescŭ egalitatea; mulţimea se măgulesce lesne de ceea ce place patimilor eĭ, când nu scie că numaĭ prin libertate se póte ajunge la egalitate, la egalitatea înaintea legelor, singura egalitate permisă omuluĭ într'acéstă lume; când nu scie că or ce altă egalitate nu este decât un instrument de apăsare şi de injustiţie care maĭ curênd saŭ maĭ târdiŭ duce la despotism.

Orĭ care aŭ fost causele, orĭ care ar fi consequenţiele, o revoluţiune mare s'a făcut în România, tóte ambiţiunele aŭ fost mişcate, tóte interesele sguduite. Acum opera de destrucţiune este sĕvârşită, revoluţiunea politică şi socială s'a făcut şi începe opera de edificare. Să nu 'şĭ facă nimenĭ ilusiunĭ, opera acésta este maĭ grea, maĭ anevoe decât aceea a destrugereĭ. Aci raţiunea şi sciinţa 'şĭ aŭ rolul lor; fără dênsele este disoluţiune şi chaos „când se edifică o societate cuvântul (ὁ λόγος) trebue să fie de la început. Ce formă ar fi avut lumea, ce existenţă ar fi avut ea fără cuvântul care era la Dumneḑeŭ! şi cum s'ar putea constitui o societate fără raţiune şi fără cugetare?

A înşira cuvinte frumóse şi sunătóre nu este a raţiona, nu este a respândi ideĭ, nu este a lumina; a injura şi a calomnia nu este decât a vîna monopolul virtuţiĭ şi al patriotismuluĭ. Spiritul nu se hrănesce cu vorbe. Nu este destul a striga libertate, dreptate, egalitate pe tóte tonurile ca să vedem

www.dacoromanica.ro

pe aceste ţeităţĭ eşind de odată încoĭfate şi împăvĕţate; trebue făcut ceva maĭ serios, maĭ demn de dênsele, dar şi maĭ anevoe tot odată; trebue să căutăm a pune pe fie care Român în stare să înţelégă şi să simţă respectul ce trebue să aibă omul către sine şi către cei-lalţĭ ómenĭ, să'l facem să înţelégă simţul dreptuluĭ şi al datorieĭ, amorul dreptăţiĭ; aceste condiţiunĭ de căpătenie ale libertăţiĭ şi ale egalităţiĭ, condiţiunĭ fără care orĭ unde ar fi ele scrise se pot preface lesne, treptat saŭ într'o clipă, în cea maĭ uriciósă tyranie. Numaĭ când vom fi pătrunşĭ de aceste condiţiunĭ ale ordinuluĭ social, libertatea va putea trăi în sufletul nostru.

Popórele nu se maĭ întorcŭ înapoĭ şi trecutul numaĭ revine, nicĭ suntem dintr'aceĭ care ar dori să'l maĭ vĕţă, chiar de ar maĭ fi eĭ cu putinţă. Credem în progres căcĭ el este o condiţiune a natureĭ physice şi morale, căcĭ numaĭ el ne póte duce sigur la înălţimea la care ne este permis să aspirăm ca societate şi ca naţiune; dar scim că el nu se realisésă decât prin sciinţă.

De maĭ mulţĭ anĭ societatea nóstră se învêrtesce într'un cerc viţios; un reŭ mare ne apasă, căutăm cu toţiĭ isvorul aceluĭ reŭ, fiecare îl vedem în deosebite locurĭ, după punctul de vedere în care ne punem; îl vedem în regulament, în conveńţiune, în poziţiunea nóstră geographică, în lună şi în sóre; nimenĭ însă nu a căutat să împlinéscă lipsele ce avem. Oare ignorenţa corupţiunea şi erórea nu aŭ ele nicĭ o parte la starea tristă în care ne aflăm!

Pornind dintr'acest punct de vedere am încercat a pune pe hârtie într'un mod simplu unele din cunoscinţele economice, fără care îmĭ pare că o societate nu póte prospera şi progresa

www.dacoromanica.ro

în secolul al XIX-lea. Am căutat a însemna pe ici pe colea ideile eronate care domnescŭ în multe spirite.

Obligaţĭ prin natura acestor chestiunĭ a aborda une orĭ chestiunĭ care facŭ obiectul luptelor politice, am căutat a o face nu ca politică militantă ci a le tracta cu linisce şi maturitate, cum se cuvine a fi tractate chestiunile de filosofie politică şi socială daca a ales póte forma cea maĭ anevoe sub care să putéu presenta; departe de mine pretenţiunea de a crede că am ales modul cel maĭ potrivit cu mijlócele mele; un scriitor maĭ esperimentat ar fi putut să cadă în neisbândă; am făcut'o ca o necesitate; mi s'a părut că este singura formă sub care se potŭ presenta asemenea chestiunĭ unuĭ public puţin obicĭnuit încă cu studiul sciinţelor morale şi politice, puţin obicĭnuit a da o atenţiune susţinută uneĭ cetirĭ serióse şi ostenitóre prin care se pótă ajunge a înţelege şi a învăţa adevărurile netăgăduite care resultă dintr'o serie de raţionamente; am crezut că or cât de mic ar fi meritul literar al acestiĭ scrierĭ, ca utilitate însă modul ce am adoptat va fi maĭ potrivit cu starea spiritelor; am preferit maĭ bine a tracta unele chestiunĭ economice sub forma de convorbirĭ decât a adopta forma de un tractat sistematic în care să desvolt una după alta, capitol cu capitol, în ordinul sciinţific, chestiunele economice.

Aşteptarea mea n'a fost înşelată şi favórea cu care aŭ fost priimite cele d'întâiŭ încercărĭ me încurageşă a da o nouă ediţiune a convorbirilor economice şi a continua publicând din vreme în vreme câte o mică broşură tratând chestiunele care mi s'ar părea că pot avea un interes fie politic fie economic saŭ social.

„Nu ar fi fost maĭ bine şi maĭ lesne, îmĭ ţicea un amic să

www.dacoromanica.ro

„fi scris într'un mod regulat şi systematic un curs de economie „politică, începênd, cum se face, de la esplicarea ḑicerilor : *pro-„ducţiune*, *consomaţiune*, *schimb*, *cerere*, *ofertă*, mergênd „treptat până la espunerea combinaţiunilor financiare celor maĭ „adâncĭ şi maĭ complicate?, am căştiga cel puţin din cetirea „broşurelor dumitale învĕţătura uneĭ sciinţe.“

Nu ḑic ba! dar iubiţĭ cetitorĭ, nu scrie cine-va cum voesce, ci din nenorocire scrie cum póte; de ar fi alt-fel, înţelegeţĭ bine, că nu ar maĭ exista deosebirĭ între scriitorĭ; ar fi toţĭ o apă, adică de o potrivă buni în fond şi în formă; ar plana toţĭ ca acvile. Vĕ rog dar, fiţĭ toleranţĭ şi priimiţĭ ceea ce vĕ pot da; nu cereţĭ de la nimenĭ să se sue maĭ sus de cât îĭ este dat.

Să vĕ spuiŭ acum amicĭ cititorĭ, de ce nicĭ nu încerc măcar, să fac ceea ce-mĭ cerea amicul de care vĕ vorbiam şi v'o spuiŭ curat şi limpede : nu o fac, pentru că nu pot; să vĕ spuiŭ şi pentru ce nu pot : preocupat de interesele morale şi materiale ale societăţiĭ nóstre, interese care astăḑĭ sunt maı grăbitóre şi maĭ neapărat trebuincióse de câ tot-d'âuna, căcĭ sub tóte punturile de vedere ele atingŭ presentul şi viitorul nostru naţional, atingŭ armonia ómenilor între dênşiĭ, atingŭ îmbunătăţirea stăriĭ physice, morale şi intelectuale a tutulor Românilor; interese strâns legate cu metaphysica, cu religia, cu politica, cu psychologia, ca sciinţă a patimilor şi a facultăţilor omenescĭ, cu dreptul public şi privat şi cu economia politică; vĕ întreb dacă sub povara unor asemenea preocupaţiunĭ aşĭ putea descurca iţile? fac-o cine crede că póte, eŭ nu mĕ simţ în stare; pana aceea este prea grea pentru braţul meu. Vie acela care să scrie un Cosmos moral şi raţional şi îl voiu

www.dacoromanica.ro

citi cu aceeaşĭ admiraţiune şi veneraţiune cu care am citit pe Comte şi pe Buekl.

Ca să pótă cerceta cine-va cestiunele economice şi sociale numaĭ sub puntul de vedere al principiilor abstracte, să cercetese phenomenele ce ne presintă societăţile şi să caute legile care presidă la generaţiunea acestor phenomene, trebue să aĭbă spiritul liber; căcĭ este o lucrare de competinţa economiştilor de profesiune, a docţilor sciinţeĭ. Methoda unuĭ om preocupat de necesităţile împrejurărilor, de grăbirea timpuluĭ, de exigenţile politice din întru şi din afară, de posibilităţĭ şi de opurtunităţĭ, trebue să difere, în asemenea condiţiunĭ nu póte pune cestiunele în ordinul în care ar voi, nu póte urmări o soluţiune tótă viéţa luĭ; căcĭ cestiunile nu staŭ fixe cum stă milióne de secolĭ o stea pe cer.

De voe de nevoe, de bine de rĕŭ am fost om politic, om de stat, cum să dice, şi am tras destul timp la ham ca să nu fi remas şi eŭ, cu defectele meserieĭ. Omul de Stat este silit să deslege cestiunile, în ordinul în care i să presintă, puse maĭ tot-d'auna de evenimente, încurcate şi învĕlite într'o mie ş'o mie de împrejurărĭ ale timpuluĭ, ale loculuĭ, ale situaţiuneĭ politice, ale opiniuneĭ publice şi ale prejudiţiilor. Prin urmare, iubiţĭ cititorĭ, îmĭ e cu neputinţă să mĕ supun la o învĕţătură doctrinală, să mĕ fac organul uneĭ scolĭ saŭ al uneĭ secte sciinţifice, şi priimiţĭ cu indulgenţă cea ce vĕ pot da.

www.dacoromanica.ro

PARTEA ÂNTÊIA.

MUNCA.

1863

www.dacoromanica.ro

I.

Încep cu uă cestiune mare, foarte mare, cea maĭ mare din tóte, uă cestiune care primă totul, şi care în secolul în care trăim le conduce tóte : lucrurĭ şi ómenĭ, popóre şi guverne, Domnĭ şi Împeraţĭ; cestiune care conţine tótă philosophia morală şi politică a societăţilor moderne :

Încerc a vĕ vorbi despre *Muncă.*

Înţelegeţĭ bine, chiar după numerul paginilor ce aveţĭ într'acest capitol că nu pot pretinde să fi tratat acéstă cestiune în întregimea eĭ; nu am putut să o puiŭ în câte-va foĭ, că nu sunt Mâzârike împărat care băga uă armată mare cu generalĭ cu tot, într'uă nucă şi o hrănea cu un grăunte de meiŭ. Priimiţĭ dar domniĭ meĭ scrierea acésta ca uă întroducere la uă carte mare în ḑece volume, pe care nu am să o scriŭ nicĭ uă dată; dar care va fi tipărită, sunt sigur, de voĭ toţĭ împreună; căcĭ fie care veţĭ găsi în inima şi în cugetarea vóstră miile de pagine care lipsescŭ aicĭ.

Unde ne aflăm şi unde mergem? Eată întrebarea ce trebue să'şĭ fi făcut de uă mie de orĭ or ce bun Român care cugetă câtuşĭ de puţin. Numerând gră-

www.dacoromanica.ro

dinele şi plimbările pline de lume, audind musicele şi lăutari cari cântă ḑioa şi nóptea lângă butóele cu bere care se descarcă necontenit la Tunel, la Raşca şi la grădinile cu leĭ şi cu cerbĭ care s'aŭ deschis unele lângă altele în tóte colţurile mahalalelor; măsurând grosimea códelor rochiilor care mătură praful, gunoiul şi noroiul stradelor; privind strălucirea trăsurilor care se légănă pe sosea; admirând luxul livrelelor şi feţele domnişórelor care se învêrtescŭ în birje, ne putem ḑice că mergem ca praful şi ca noroiul unde ne duce vêntul şi apa.

De ne vom pune întrebarea : *Ce este o naţiune, şi care sunt elementele din care se compune ea?* ne respundem îndată că acele elemente sunt *ómeniĭ;* dar care ómeni? căcĭ de ar fi după numĕrul sufletelor, Chinesiĭ ar fi cea d'âutêiŭ naţiune din lume; Francesiĭ, Germaniĭ şi Italieniĭ ar veni în a treia şi a patra linie; Englesiĭ, Olandesiĭ, Belgiĭ şi Switzeriĭ ar fi nisce naţiuni de puţină însemnătate, conduse de acţiunea intelectuală şi politică a Indienilor şi a Iaponesilor. Când ne ḑicem că elementele ce constitue o naţiune sunt ómeniĭ, înţelegem pe ómeniĭ aceĭ care lasă urme în trecerea lor pe pămênt; care lasă lucrărĭ de acelea de care se glorifică istoria civilisaţiuneĭ; ómeniĭ aceea care învingĕtorĭ saŭ învinşi s'aŭ luptat pentru o idee. Leonidas, Temistocle, Homer, Aristide, Archimede, Demosthene, Apelle şi Phidias aŭ combătut alăturĭ cu Caraisc şi cu Botzari pentru liberarea Greciei; eĭ aŭ hotărîtŭ victoria, eĭ aŭ chiămat pe Byron, pe Chateaubriand şi pe David d'Angers

www.dacoromanica.ro

la Misolongi şi la Navarin, ei aŭ dusŭ pe Strafford Canning la Poros; Italia a trăit cinci secoli din viéţa lui Dante, lui Raphael şi a lui Michail Angel; ar fi trăit o sută ş'o mie; basele pe care aŭ ridicat ei naţionalitatea Italiană nu le póte dărăma nici o putere; umbra lor a deşteptat pe Victor Emmanoel, pe Garibaldi şi pe Cavour şi a chiămat ţérra lor la o viéţă nuoŭ; aŭ făcutŭ din Italia dumicată şi împărţită, un stat mare, puternic şi glorios; Watt şi Witworth aŭ însutit în câţi-va ani puterea physică şi materială a ţĕrii lor; Shakespeare a format raţiunea şi cugetarea Englesilor descriindu-le cu o putere neînţelésă valurile şi cutele inimei omenesci, arătându-le consequinţile oribile ale patimilor neînfrênate. Eată ómeni de aceea care constituesc o naţionalitate.

Să ne gândim puţin împreună ca să vedem, noi. Românii ce suntem şi ce am putea fi?

Noi ne împărţim în două mari categorii : unii care nu sciŭ nici măcar a scrie şi a citi, plugari cei mai mulţi, aşăḑaţi la ţéră, în sate, locuind case de pămînt şi de nuele, mulţi încă îngropaţi în bordee; saŭ aşeḑaţi pe marginile oraşelor şi târgurilor : dulgheri, zidari, precupeţi, exersând meseriile cele mai gróse şi mai puţin băuóse, locuescŭ căscióre cufundate în umeḑéla şi necurăţenia suburbiilor.

Cea-altă categorie să compune de ómeni, care sciŭ să scrie şi să citéscă, mai mult saŭ mai puţin; formésă în general clasa biurocraţilor de la secretar de primărie saŭ notar, pînă la president de consiliŭ de miniştri, ciocoi vechi şi nuoi, boeri mari şi mici,

www.dacoromanica.ro

pensionarĭ, funcţionarĭ în activitate, funcţionarĭ în disponibilitate, chivernisiţĭ şi paraponisiţĭ.

De câţĭ-va anĭ începuse a se ridica o clasă nouă şi folositóre agriculturei şi comerciuluĭ, acésta era clasa arendaşilor dar care a fost crud lovită.

— *Am pus băĕtul la scólă.*, însemnésă în gura celor maĭ mulţĭ părinţĭ, *l'am scos din rândul muncitorilor, când va fi mare va şedea tolănit pe canapea, va fuma tótă ḑioa ţigară, se va plimba ḑioa şi nóptea în trăsură, picior peste picior, şi va scrie pe petiţiunile nenorociţilor împricinaţĭ :* „se va face „cele de cuviinţă potrivit legilor în vigóre,“ *băĕtul meŭ va trăi din casa visterieĭ, adică din munca ómenilor de categoria d'ântĕiŭ.*

Maĭ toţĭ părinţiĭ care trămitŭ copii lor la scólă îĭ trămitŭ acolo cu gândul de a'ĭ face funcţionarĭ; dacă isbutescŭ a-ĭ ţine douĭ saŭ treĭ anĭ la Paris, credŭ că le aŭ asigurat un viitor de boer mare. Când copii vinŭ în vîrstă, părinţiĭ alérgă, cerŭ, strigă, se rógă, intrigă până ce le procură o slujbă saŭ o speranţă de slujbă; nu se gândescŭ nicĭ de cum la neodihna, la bătaea de inimă şi la umilinţele ce le pregătescŭ; nu sciŭ ce pâne amară le frământă sustrăgêndu-i de la condiţiunea în care s'aŭ născut şi aŭ crescut, de la condiţiunea modestă după care maĭ târḑiŭ ceĭ maĭ mulţĭ aŭ să oftese greŭ!

Părinţĭ care vĕ iubiţĭ copii, care vĕ iubiţĭ patria! daţĭ educaţiune fiilor voştri, daţi-le învĕţătură multă şi sănătósă, fiţĭ mândri şi ambiţioşĭ pentru dênşiĭ; împingeţi-ĭ în carierile acelea unde este glorie şi a-

www.dacoromanica.ro

vere de câştigat; împingeţi'ĭ la sciinţe, la littere, la arte, la meşteşugurĭ, la industrie, la agricultură, la comerciŭ; nu'ĭ aruncaţĭ în prăpastia cancelariilor; căcĭ acolo nu este nicĭ renume, nicĭ avere; nu este nicĭ liniscea sufletuluĭ, nicĭ mulţumirea inimeĭ; acolo ispita se află necontenit în luptă cu consciinţa, luptă în care ceĭ maĭ mulţĭ cadŭ; căcĭ nu aŭ dobândit în educaţiunea ce li s'a dat, puterea morală trebuinciósă ca să ésă învingĕtorĭ.

Alegerea profesiuneĭ copiilor este maĭ mult saŭ maĭ puţin dictată de părinţĭ, respunderc mare, căcĭ de la dênsa atârnă desvoltarea facultăţilor, progresul intelligínţeĭ. De la acéstă alegere depinde îmbunătăţirea stărĭĭ materiale a omuluĭ, consideraţiunea de care se va bucura în lume, relaţiunele în societate, amicĭĭ ce'şĭ va face, soţiea ce va lua; într'un cuvînt fericirea şi independinţa luĭ. Nu aveţĭ datorie maĭ sacră, maĭ grea de împlinit de cât alegerea carierеĭ în care voiţĭ să aruncaţĭ pe copii voştri.

Afară de un mic numĕr, un fórte mic numĕr de casurĭ escepţionale pentru tinerĭĭ de o dispositiune naturalĕ, o vocaţiune tare, care se manifestă singură, fără voea nimênuĭ, care învinge tóte împotrivirile şi triumfă în contra tutulor pedicilor, afară de casurile de geniŭ, casurĭ fórte puţin numeróse, voĭ părinţiĭ hotărâţĭ despre sórta copiilor, prin alegerea carierеĭ în care îĭ aruncaţĭ. Porniţĭ de iubirea ce aveţĭ pentru dênşiĭ, credeţĭ că ţintind la funcţiunele statuluĭ, împletiţĭ copiilor vostri ḑile de fericire, credeţĭ că le asiguraţĭ viitorul prin léfă şi prin pensie; credeţĭ că

www.dacoromanica.ro

acelea sunt posiţiunile înalte ale societăţiĭ. Dintr'un om care ar fi eşit un cultivator bun, un artist de merit saŭ un meşter însemnat, care să facă onor ţeriĭ şi să pótă ţinea familiea sa în îndestulare şi da o bună crescere copiilor seĭ, faceţĭ un biet funcţionar care d'abia se ţine dintr'o ḑi până într'alta, un cerşiător pe la uşile ministrilor, a rudelor, a amicilor şi a favoriţilor ómenilor înfluenţĭ; măriţĭ concurenţa la lefĭ, împingeţĭ la sporirea impositelor şi fără să sciţĭ, pregătiţĭ căderea morală a copiilor vostri şi a ţereĭ.

Părinţĭ cu iubire de copiĭ şi de ţéră, deschideţĭ ochiĭ şi vedeţĭ că în secolul în care trăim, şi în secoliĭ în care vor trăi copiĭ vostri sunt locurĭ onorabile în tóte profesiunile. Astă-ḑĭ nu maĭ există altă basă de distincţiune, decât intelligenţa; nu maĭ póte fi altă linie de demarcaţiune între ómenĭ, decât cea însemnată de către educaţiunea morală şi intellectuală a fie căruia; nu maĭ există şi nu maĭ póte exista altă distincţiune decât aceea ce'şĭ trage fie-care prin purtarea şi prin folosul ce aduce în societate.

„Pământul va produce spiniĭ şi ciuliniĭ, veĭ mânca „pânea ta dupĕ sudórea frunţeĭ tale, până ce te veĭ „întórce în pământ“. Sunt cuvintele cu care creatorul dă omuluĭ libertatea; cuvintele cu care omul physic devine om intelectual, om moral. Munca este dar cea d'ântêiŭ condiţiune a avereĭ şi a libertăţiĭ; dar voim fie-care să ne suim sus pe scara socială, este în firea nóstră a ómenilor, să aspirăm la o stare bună, să avem ambiţiŭne, să voim fie care să avem profesiunea cea maĭ onorată; dar care sunt profesiunele

www.dacoromanica.ro

onorabile şi înalte? Aicĭ e cestiunea! Într'un mod absolut, profesiunele nu sunt maĭ onorabile, maĭ înalte unele decât altele; într'un mod relativ însă putem ḑice, că profesiunea cea maĭ onorabile este, pentru fie care, aceea pe care suntem maĭ în stare a o îndeplini bine, aceea prin care putem să aducem maĭ mult folos societăţiĭ, familieĭ şi amicilor nostri. Erorile şi prejudiţiile, care adesea rătăcescŭ opiniunea, ne facŭ să credem că funcţionariĭ statuluĭ sunt maĭ sus decât banchieriĭ, pe acestiea îi punem mai presus decât pe arendaşĭ, şi pe comercianţĭ, pe care la rândul lor îĭ considerăm maĭ sus de cât pe meşteriĭ şi pe muncitori de pământ. Dar óre trebue ca negreşit să judecăm posiţiunea ce voim să ne facem după ceea ce crede lumea? Nu este maĭ drept şi maĭ bine să o judecăm după gradul de inteligiuţă ce trebue să aducem la esersarea profesiuneĭ ce luăm, şi după întinderea mijlócelor de care putem dispune ca să o îndeplinim bine şi cu demnitate? Ne uităm la strălucirea ce încunjóră uă profesiune şi nu observăm că omul face profesiunea, ear nu profesiunea pe om. Omul superior póte rădica şi ilustra meseria cea maĭ modestă, cea maĭ umilă. Watt nu era decât un ferar şi Brustelone un tâmplar! Să căutăm maĭ cu deosebire la gravitatea datoriilor ce prescrie profesiunea ce voim să dâm copiilor nostri, la importenţa datoriilor ce le impune şi la mărimea resultatelor ce vor putea dobândi pentru dênşiĭ şi pentru ţéră; să căutăm să nu'ĭ espunem a nu putea duce greutatea sarcineĭ ce le impunem, ci din contra să îngrijim să fie

www.dacoromanica.ro

în stare a domina posiţiunea ce le facem. Mâna luĭ Dumneḑeŭ conduce şi protege geniul; să nu ne temem că s'ar putea vre odată îneca talentul : în secolul în care trăim el se rădică singur din orĭ ce adâncime : Peel era un postăvar, Lincolm un tăetor de lemne şi Johnson un croitor; modestele lor condiţiunĭ, umilele lor profesiunĭ, opritu-i-aŭ de a se sui la înălţimea de la care eraŭ să ilustrese numele şi ţéra lor! Este ânsă trist a vedea pe cel care fără voea luĭ Dumneḑeŭ se sue acolo unde nu'l chiamă puterile sale intelectuale şi morale; nenorocitul nu'şĭ póte împlini misiunea cu demnitate, se espune a fi de rîs şi devine ruşinea naţieĭ şi a familieĭ sale.

Secolul în care trăim este realisarea *progresuluĭ social* condus de *progresul raţionalismuluĭ*, progres la care aŭ lucrat toţĭ ómenĭĭ de valóre, philosophĭ şi eroĭ. Acest progres îşĭ are sorgintea luĭ în *muncă;* de muncă dar voesc să vĕ vorbesc astăḑĭ. Vĕ voiŭ vorbi cum voiŭ putea şi cum mi-o veni maĭ bine.

---

www.dacoromanica.ro

II.

La 12 Aprilie 1866 nóptea, mĕ îmbarcasem la Marsilia pe Thabor, paquebot postă a Mesageriilor Imperiale; a doua ḑi la nuoă ore alergasem opt-ḑecĭ de mile în mare, clopotul ne chiăma la dejun şi pasageri eşiaŭ unul câte unul din cabine. Intrând în salon am găsit pe căpitanul Monthier comandantul vaporuluĭ, o gloriósă rămăşiţă, din naufragiul Meduseĭ, astăḑĭ trecut din marina de resbel în serviciul companieĭ, un amic cu care am trăit triste şi vesele ḑile în Archipel; domnul Dromant secretar de ambasadă era între pasagerĭ. Aceştĭ vechĭ şi bunĭ amicĭ s'aŭ aruncat în braţele mele şi ne-am felicitat de fericita întêmplare care ne maĭ aduna uădată. La pronunţiarea numeluĭ meŭ am observat că un tênĕr care se pusese la masă lângă miné, 'şĭ-a schimbat locul, şi de unde era vesel şi vorbitor se făcuse tăcut şi posomorât ca cerul care se învĕlea cu nuorĭ din tóte părţile. D'abea sorbisem de duoă treĭ orĭ din cafea, când vêntul care ne lua despre babord se întórse spre apus; îndată începu *ruliul* şi *tengagiul* a ne legăna în tóte părţile; timpul se făcu *gros* şi *rĕŭ*, (gros-mauvais) cum ḑicŭ marinariĭ; într'un minut toţĭ

www.dacoromanica.ro

óspeţiĭ dispărură, fiă-care se retrăsese în cabina sa. Duoă ḑile şi duoă nopţĭ zăcură pe cóste cu mâna la cap. Comandantul ḑi si nópte pe dunetă cu mânele încleştate pe bastingage ca să nu'l arunce vêntul în mare, observa mersul corăbieĭ care d'abia făcea câte duoă noduri pe oră; nu permitea comanda locotenentuluĭ decât când se închidea în cabinet cu harta luĭ Spratt ca să calculeze puntul. Remăsesem ḑilele şi serile la prânḑ şi la dejun singur cu amicul meŭ Dromant; resematĭ cu cótele pe masă ne sfădeam câte şése ore pe ḑi asupra trebilor lumeĭ în general şi ale Europeĭ în deosebĭ.

Joĭ séra furiea vêntuluĭ Nor-Ua (N.O.) să tăiese, timpul se întorsese Sur-E (S. E.), navigam tribord; fociĭ, pânzele de artimont şi de misenă, marĭ deschise, adăogaŭ uă sută de caĭ la puterea aburuluĭ; vasul fugea ca o săgétă pe mărea lucie, cerul se înseninase, luna eşia mare şi roşie din aburul mărieĭ aruncând dinaintea nóstră o cómă de argint care se juca pe valurĭ de la orizon până în stropiĭ de apă ce săreaŭ ca milióne de brilianturĭ din rótele vaporuluĭ; corabiea să suea şi se cobora în cadenţă pe valul lung ce să formésă tot-d'auna în plină mare după furtună; pasageriĭ însănătoşiţĭ eşiaŭ unul câte unul pe pod; iar eŭ urmam cu amicul meŭ Dromant uă conversaţiune începută la masă.

— Voĭ naţiunele cele micĭ, îmĭ ḑicea el, vĕ plângeţĭ ne'ncetat de puterile cele marĭ, când că se amestecă prea mult în trebile vóstre, când că nu îngrijescŭ de viitorul, de interesele şi de posiţiunea

www.dacoromanica.ro

vóstră; nu vĕ maĭ intră nimenĭ în voe; nu e maĭ puţin adevĕrat ânsă că noĭ ne-am pus de multe orĭ în primejdiĭ şi cheltuelĭ, am dat sângele şi baniĭ nostriĭ ca să vĕ asigurăm existenţa politică, ca să vĕ punem în stare să vĕ desvoltaţĭ şi să contribuiţĭ şi voĭ ca naţiune la opera cea mare a progresuluĭ şi a civilisaţiuneĭ universale. Voĭ în loc de a vĕ pune pe lucru, în loc de a organisa uă administraţiune simplă şi liberale, de a vĕ da uă justiţie care să asigure onorul şi averea fie-căruea, în loc de a vĕ aplica să îmbunătăţiţĭ agricultura, singura vóstră industrie, în loc de a vĕ sili să respândiţĭ învĕţătura în deosebitele clase ale societăţiĭ după trebuinţele lor respective, în loc de a căuta să asiguraţĭ apĕrarea teritoriuluĭ vostru printr'uă putere armată, care să nu fie dărăpănătóre financelor, şi de a ve da o organisaţiune militară, potrivită mijlócelor vóstre contribuitive, v'aţĭ apucat să copiaţĭ casarmele şi pantaloni armatelor celor marĭ. Imitaţĭ tot ce esistă în ţerile, a cărora posiţiune politică şi geographică nu are nicĭ uă asemănare cu a vóstră; imitaţĭ orbesce, când pe Muscalĭ, când pe Francesĭ, când pe Nemţĭ, fără a ve gândi că acelea sunt nisce puterĭ marĭ care aŭ ambiţiunĭ şi trebuinţe politice de un alt ordin, şi că la dînsele necesitatea de a ataca este de multe orĭ, cel puţin atât de mare, cât şi aceea de a se apăra. Sunteţĭ ca copiĭ ceĭ resfăţaţĭ, nu sciţĭ ce vreţĭ; după ce aţĭ cerut unirea pe tóte tonurile, după ce aţĭ strigat tot într'una să vi se recunóscă autonomia ţeriĭ, după ce aţĭ tot cerut uă constituţiune, care să

www.dacoromanica.ro

pue puterea executivă sub un control serios, d'abea le dobândiţi acestea şi a duoa ḑi ve puneţi de anulaţi constituţiunea ce vi s'a dat, proclamaţi alta dupe cheful vostru, pe întórceţi pe alt drum ear la guvernul bunului plac; autonomia, v'aţi dus de aţi depus'o la piciórele acelor în contra ingerenţii şi usurpaţiunei cărora aţi strigat şi aţi protestat; le-aţi cerut să ve harazéscă o *chartă* nuoă, *Statutul;* sémănă nu sémănă cu plebiscitul nostru, puţin vĕ pasă. Românii câţi am vĕḑut, şi am vĕḑut mulţime la Paris şi la Viena, mi-aŭ vorbit în contra unirei, mi-aŭ spus că unirea nu mai este cu putinţă în viitor, şi că la cea d'ântêiŭ ocasiune o să căutaţi să aveţi ear duoă Principate cu duoi şefi.

— Domnul meŭ, dacă am tânjit vre o dată de ceva, nu a fostŭ de nepăsarea şi de neîngrijirea celor tari ţi puternici; din contra, ne am plâns de amestecul vostru în trebile nóstre. Imi pare reŭ că Statutul cu care aţi înzestrat ţéra mea nu me értă sâ'ţi respund cum aşŭ voi şi cum ar trebui, în ceea ce privesce transformarea constituţiunei şi *întărirea autonomieĭ.* Inţelegi reserva în care trebue să mĕ ţiŭ; dar câ despre ceea ce ai ḑis de unire îţi pot respunde şi îţi pot respunde victorios; îţi ḑic dar că Românii cu care ai avut ocasiune de a vorbi, când ţi-aŭ spus că unirea numai e cu putinţă în viitor, şi că ea n'a fost un sentiment naţional, ci numai o intrigă politică, judecaŭ lucrurile fórte uşor; mărturesc şi eŭ că aparinţele sunt astăḑi în contra unirei. Vĕḑêndu-ne şi auḑindu-ne, or-cine póte crede lesne

www.dacoromanica.ro

că ea este condamnată saŭ cel puţin compromisă; şi cum ar putea fi alt-felŭ? I se atribue tóte relele şi tóte nenorocirile câte aŭ năpădit pe ţéră; dar să cercetăm lucrul maĭ cu dinadinsul, să mergem maĭ adânc, să nu ne oprim numaĭ la suprafaţie, să căutăm a descoperi, daca să póte, causele care aŭ dat nascere ideeĭ unireĭ. Numaĭ aşa putem vedea daca ea a fost şi este un capriciŭ saŭ o intrigă, daca a fost efectul uneĭ esaltaţiunĭ momentane şi trecătóre, saŭ daca este un sentiment politic care îşĭ are cuvêntul seŭ de a fi.

Statele nu sunt decât o grupare de ómenĭ care aŭ între dênşiĭ interese politice şi sociale comune, legăturĭ, care în cele maĭ multe casurĭ sunt resultatul identităţiĭ de limbă, de obiceiurĭ, de credinţe; legăturĭ între ómenĭ care aŭ aceleaşĭ caracteristice physice şi morale. Popórele ca şi indivídiĭ aŭ fiă-care physionomia lor proprie; portul, caracterul, spiritul unuĭ om ne arată maĭ tot-d'auna naţiunea la care aparţine. Colectivităţile aŭ interesele, aspiraţiunile, patimile şi ambiţiunele lor, întocmaĭ ca şi indivídiĭ; acele interese şi ambiţiunĭ, fie generale, fie numaĭ ale partidelor, îşĭ eserséză adesea acţiunea lor în contra altor societăţĭ, altor state, prin fel de fel de mijlóce, prin presiunĭ politice şi de multe orĭ chiar prin puterea armelor.

— Me eartă că te întrerup! 'ţi-aducĭ aminte că eŭ nu eram pentru unire, decât cu o singură condiţiune; voiam unirea cu tóte consecuenţele eĭ, căcĭ ca cestiune politică o pot înţelege; dar ca principiŭ so-

www.dacoromanica.ro

cial nu mi se părea că putea să aibă importenţă, nu credeam că póte înlesni nicĭ activa desvoltarea morală a naţiuneĭ, că ea póte fecunda progresul; într'un cuvînt nu o consideram ca un element civilisator; formarea de grupe marĭ nu cred să fie ultimul cuvînt al civilisaţiuneĭ; am creḑut tot-d'auna că progresul duce maĭ mult spre formarea de grupe micĭ decât spre grămeḑĭ marĭ; lupta între comună şi centralisaţie este pentru mine lupta între libertate şi despotism. Chiar pe dumnéta, 'mi aduc aminte că te-am vĕḑut într'o vreme fórte preocupat de primejdia ce vedeaĭ în tendinţele Slavilor de a se grupa şi a forma uă unitate mare.

— Pentru că m'aĭ vĕḑut preocupat de primejdia în care s'ar afla equilibrul european, de aceea mĕ veĭ găsi tot d'auna în present şi în viitor unionist ca şi în trecut. Observă şi veĭ vedea că de şi în ordinul physic şi intelectual există între individe deosebirĭ caracteristice, în ordinul moral ânsă, toţĭ ómeniĭ sunt supuşĭ aceloraşĭ regule, aceloraşĭ principiĭ comune tutulor societăţilor; principiĭ pe care le putem numi primordiale, fără care o societate nu póte exista; principiĭ care sunt ca să ḑic aşa, nisce assiome din care decurge dreptul natural, şi care nu aŭ trebuinţă nicĭ măcar de a fi demonstrate precum: *probitatea, buna credinţă şi moderatiunea;* ele sunt elementele de căpetenie ale moraleĭ private, basele şi garanţia societăţilor. Cu cât o societate este maĭ civilisată, cu atât acele principiĭ aŭ o sancţiune maĭ tare, maĭ puternică în moravurĭ şi în obiceiurĭ; fie-

www.dacoromanica.ro

care membru este obligat a se conforma lor. Omul care nu'şĭ păzesce îndatoririle luate către alţiĭ saŭ care întrebuinţéză violenţa în contra dreptuluĭ şi în contra raţiuneĭ nu are stima şi consideraţiunea lumeĭ, şi când devine primejdios şi vătămător legile prescriŭ mĕsurĭ în contra luĭ pentru securitatea tutulor; nu este însă tot aşa şi cu colectivităţile: între state, între naţiunĭ, între popóre nu se păzescŭ principiile dreptăţiĭ şi ale equităţiĭ cu o destul de mare scumpătate; până acum nu se află constituită nicĭ o autoritate care să aĭbă misiunea şi puterea de a face să se respecteze acele principiĭ de către toţĭ de o potrivă; istoria popórelor şi a statelor este maĭ mult o epopee a vitejiilor prin arme, decât descrierea lupteĭ seculare între bine şi între rĕŭ, între just şi între injust; maĭ tot d'auna aplaudele şi admiraţiunea lumeĭ, şi maĭ cu deosebire a vóstră ómenĭ diplomaţĭ, a fost şi este pentru învingĕtor, numéscă-se el Washington saŭ Ibraim, Napoleon, Alesandru Blücher saŭ Wellington, puţin ve pasă! Când găsiţĭ o lacrimă de sympathie pentru cel învins, o stergeţĭ îndată ce se arată. Invingĕtor, Garibaldi este un eroŭ, învins l'aţĭ fi tractat, de factios, de perturbator; causa ar fi fost însă tot aceeaşĭ, tot atât de drépтă, tot atât de sântă!

— Este adevĕrat, că până acum dreptul celuĭ maĭ tare a domnit în politică; dar de la resbelul Crimeĭ încoace lucrurile s'aŭ schimbat; Turcia, care era un mĕr de discordie între puterile cele marĭ şi care întărâta lăcomia Rusieĭ, s'a admis la tractatul de la

www.dacoromanica.ro

Paris în marea familie europeană; de acum încolo nimenĭ nu se maĭ póte atinge de dênsa, fără ca tóte puterile să fie datóre a veni în ajutorul eĭ.

— Dar îmĭ pare Domnule, că chiar de la 1856 încóce aşŭ putea să'ţĭ aduc maĭ multe esemple de violare a drepturilor prescrise în tractate, de abusurĭ de putere şi de usurpaţiunĭ pe care de ruşine le-aţĭ acoperit cu nisce cuvinte secĭ, fără înţeles; ziceţĭ *fapt împlinit* pe când aţĭ avut anĭ întregĭ ca să nu'l lăsaţĭ să se îndeplinéscă; proclamaţĭ *principiul de neinterveţiune*, pe când lăsaţĭ pe alţiĭ să se ducă cu sute de miĭ de oştire, cu puscĭ şi cu tunurĭ. Arată-mĭ un singur guvern care să voéscă saŭ care să îndrăsnéscă a abdica drepturile căstigate asupra altor state. Iţĭ aducĭ aminte o corespondenţă care nu are maĭ mult de treĭ anĭ.

„Mărirea sa.... Stăpânul meŭ, respundea un mi„nistru la o notă diplomatică, ar crede că se cobóră „de la înălţimea la care l'a pus Dumneẓeŭ daca n'ar „căuta să transmită urmaşilor seĭ imperiul.... cel pu„ţin tot atât de mare şi de întins cât l'a priimit „de la predecesoriĭ seĭ când s'a suit pe tron...“

Şi cel-alt ministru îĭ respundea „Nu a fost nicĭ „odată în cugetul Mărireĭ sale.... Stăpânuluĭ meŭ a „propune o combinaţiune umilitóre pentru un Suveran „amic. Propunênd, precum a făcut o renunţare de „drepturĭ asupra... a avut în spiritul seŭ *largĭ şi „frumóse compensaţiunĭ....*“

Eată principiile vóstre : principiile care domnescŭ şi astăẓĭ, şi când creaţĭ câte unul nuoŭ îl numiţĭ

www.dacoromanica.ro

condominium saŭ *compossesio* şi lăsaţi de se vêndŭ provinciĭ cu sute de miĭ de locuitorĭ ca turmele de vite.

— Orĭ ce veĭ ḑice, nu este maĭ puţin un fapt adevĕrat, că cotropirile s'aŭ făcut fórte rarĭ în secolul nostru.

— In adevĕr Englitera ne a dat un esemplu mare şi frumos prin renunţiarea eĭ la dreptul de protectorat ce avea asupra insulilor Ionice, me închin înnaintea unuĭ aşa mare fapt politic, phenomen frumos dar care din nenorocire nu s'a veḑut până acum de cât la duoă miĭ de anĭ uă-dată; contest ânsă ceea ce aĭ ḑis că cotropirile s'ar fi făcut rarĭ. Nicĭ odată Istoria nu ne arată maĭ bogate esemple ca în ceĭ din urmă treĭ anĭ. Este evident că între morala individuale şi între morala guvernelor maĭ există şi astăḑĭ o diferinţă mare; sacrificiul şi abnegaţiunea care sunt virtuţĭ la indivíde, ar fi privite la guverne ca o părăsire culpabile a drepturilor ce 'şĭ aŭ însuşit Potentaţiĭ, care cred că sunt datorĭ a protege şi a menţine în viitor ca şi în trecut tot ce aŭ hrăpit. Care este guvernul european a căruĭ massimă în purtarea sa politică sĕ fie ecuitatea şi moderaţiunea, şi care este poporul destul de civilisat ca să sufere un guvern, care ar lua partea dreptăţiĭ în contra interesuluĭ naţiuneĭ în capuĭ căriea este pus? Unde este sancţiunea în lumea acésta, în care vedem că tunul stă necontenit gata şi când puterea statelor domină dreptul gintelor? Unde este sancţiunea pe lumea cea eternă în care nu esistă societăţĭ? Guvernele cele maĭ civi-

www.dacoromanica.ro

lisate se temŭ unele de altele; Englesiĭ, guvern, şi popol sunt coprinşĭ de francophobie; armésă ţermurile cu cetăţĭ de fer, lucrézĕ ḑioa şi nóptea a confecţiona plăcĭ de uă palmă de gróse şi tunurĭ care asvîrlă la fiă-care dătătură şapte sute de oca de fer, armésă pe toţĭ cetăţenĭĭ cu puscĭ Enfield lungĭ până la bătălie. Francesi s'aŭ făcut anglophobĭ, nu sciŭ cum să înarmeze maĭ curênd corăbiile lor şi să arate că sunt puternicĭ; şi unĭĭ şi alţiĭ găsescŭ că singurul mijloc de a trăi în pace este de a se înarma. Pentru aceste duoă naţiunĭ, cele maĭ marĭ cele maĭ puternice şi cele maĭ civilisate din lume, singurul mijloc de a se respecta şi de a trăi în pace este de a le fi fricĕ una de alta până la mórte. În theorie tóte guvernele convinŭ de dreptate, dar când este vorba să dea un resultat politicel lor, de maĭ multe orĭ fac nedreptatea; 'ţi aducĭ aminte de conferinţele nóstre asupra capitulaţiilor?

— Religia şi progresul ne ducŭ spre linisce, Napoleon III ne-a spus că Imperiul este pacea; tractatele de comerciŭ cele nuoĭ şi cheltuelile cele marĭ ale resbelelor facŭ ca pacea să devie o necesitate.

— De aceea temerea de pornirĭ nedrepte este atât de tare, în cât în societăţile vóstre şi în adunările cele maĭ serióse tótă conversaţiunea se învărtesce asupra tunurilor celor maĭ puternice şi a plăcilor celor maĭ resistente. In adunarea învĕţaţilor la Cambridge amphitheatrul cel maĭ frecuentat era acela în care se discuta puterea de destrugere a tunurilor Armstrong, Whitworth şi Blakley şi puterea de re-

www.dacoromanica.ro

sistenţă a plăcilor Neismith şi Dobson; damele, care în toţi timpii aŭ fost sunt şi vor fi barometrul patriotismului, alergaŭ şi se îmbulḑiaŭ mai cu sémă la acele şedinţe. Din cuvintele advocaţilor deosebitelor systeme mi-a remas impresiunea, că or-cât de grósă şi de tare ar fi o tablă de fer, se póte fabrica un tun şi o ghiulea care s'o pótă sparge şi străbate; şi vice-versa, că or-care ar fi puterea unui tun, se póte fabrica o placă să i se pótă împotrivi; cu alte cuvinte că mijlócele de atac şi de apărare ce 'şi póte procura o societate civilisată sunt nemărginite. La finitul conferinţelor presidentul juriului, un clergeman, Reverentul Doctor Bewerley luând cuvîntul s'a rostit în modul următor :

„Pare un paradocs că un preot cuvios, a cărui mi-„siune trebue să fie mai cu osebire de a propaga „pacea şi înfrăţirea între ómeni, să vie să în-„curagiese prin presenţa şi participarea sa o adu-„nare care cercetésă şi caută mijlócele cele mai si-„gure şi mai repeḑi de destrucţiune între aceea pe „care are datoria a'i îmblânḑi, aducêndu-le cuvintele „măutuitorului : *pace voĕ!* Cercetând însă bine găsim „în istoriă civilisaţiunei, că descoperirile şi perfec-„ţionarea mijlócelor de destrucţiune aŭ fost instru-„mentul cel mai puternic de pace. Este mai bine şi „mai cu minte ca superioritatea puterei să fie în „mâna naţiunei celei mai luminate, celei mai civili-„sate, şi a nu se lăsa naţiunilor barbare. Óre nu „am compromite şi nu am întârḑia domnirea păcii „pre pământ daca am lăsa barbarilor superioritatea

www.dacoromanica.ro

„puterii! Daca lumea este osândită a mai vedea lupte „între state şi între naţiuni, nu trebue óre să cău„tăm şi să îngrijim a asigura, cel pucin, victoria şi „triumphul luminei asupra întunericului?

— Diavolii de Americani cu descoperirea de tunuri monstruóse, de corăbii blendate, de monitori, şi de merimaci, ne-a pus la nisce cheltueli în marină cu care nu sciŭ ţeŭ unde o să eşim. Dar spunemi de ce mi le ţici tóte acestea.

— Ţi-le ţic ca să'ţi aduc aminte, că temerea de cotropiri şi reducerea unor popóre la o stare de inferioritate şi de umilire este âncă mare şi că impune fie cării naţiuni datoria de a căuta să devie mare şi puternică ca să-şi pótă apăra cu succes esistenţa; fie care trebue să pótă compta pe sine însuşi, ear nu să se lase la îndurarea şi la dreptatea celor-l'alţi. Pe noi Românii instinctul de conservaţiune ne împinge să căutăm a ne aduna într'un singur snop ca să ne putem apăra naţionalitatea, ca să putem înfăţişa o resistenţă năvălirilor. Idea unirei la noi este apărare, pe când idea unirei la Slavi este atac şi cotropire; idee cu atât mai primejdiósă, cu cât Muscalii, neam Turan, 'şi aŭ dat qualitatea de Slavi Ariă; şi cu titlul cel vechiŭ de Mongoli îşi însuşescŭ pe Chinesii pe Boharai şi pe Tătarii, ear cu titlul de Slavi absorbŭ pe Lehi şi pe Rutheni. Acum daca suntem bine înţeleşi precum o cred, şi daca am precisat bine ideile şi tendinţele care conducŭ politica şi diplomaţia, ne putem pune întrebarea daca Românii trebue să fie unionişti, daca fără unire potŭ

www.dacoromanica.ro

exista ca națiune, daca aspirațiunele și tendințele lor într'acésta aŭ fost o ameţélă, un capriciŭ saŭ o intrigă, precum ți-aŭ spus'o unii din compatrioții mei; dacă a fost numai o symptomă a vre unei bóle politice de felul acelor care se ivescŭ din timp în timp în unele societăți, bóle care trecŭ cu suferința saŭ cu ambițiunea care le-aŭ născut; saŭ dacă este o dorință firéscă și legitimă care își are rațiunea ei de a fi, o dorință inerentă stării politice și posițiunei lor geographice.

Istoria Românilor ne arată că unirea a fost totd'auna ţelul cel mai dorit al lor; de la descălicătóre și până astădi ea a germinat nu numai în spiritul bărbaților acelora care aŭ îndrăsnit a cugeta glorie și mărire pentru poporul Român, dar chiar în spiritele cele mai modeste, în spiritele acelora care nu s'aŭ suit cu gândul de cât până la conservarea gintei. Ori de câte ori viitorul a surîs României, fii ei nu aŭ lipsit de a aspira către unire. Radu Negru și Dragoș, (realități saŭ legende), trecênd Carpathii și supuind unul câte unul, Iovi, Ilari, Radi și Voevodi; Burgravi, Baroni saŭ Domni feodali, aŭ urdit unirea, Stefan cel mare a încercat'o, Mihai a realisat'o cât va timp în tótă întinderea ei. Boerii țerii și Divanurile ad-hoc aŭ cerut'o la 1830 și la 1857; toți publiciștii noștri aŭ propagat'o, și la 1862 tóte partidele aŭ susținut'o și aŭ impus'o. Unirea este efectul lupteĭ seculare în contra cotropirilor, luptă prin care ne-am putut conserva naționalitatea; ea este symbolul dorinței de a fi, garanția cea mai puternică și

www.dacoromanica.ro

mai temeĭnică în contra tendinţelor şi ambiţiunilor din afară.

Cum veḑi, dragă amice, urmărind sentimentul unireĭ până la sorgintea luĭ, fără a ne preocupa de a sci daca systemul care domnesce astăḑi o întăresce, o slăbesce saŭ o compromite; daca Iaşul părăsit este o primejdie, daca transferarea Curţeĭ de Casaţiune în fosta capitală a Moldaveĭ, înfiinţarea unuĭ *intreposit* pe Bahluiŭ cu un port în Iazul-Muscaluluĭ saŭ sporirea cu o mie de leĭ pe lună la léfa prefectuluĭ judeţuluĭ şi câte-va baluri în salónele curţeĭ vechĭ sunt nisce condiţiunĭ *sine qua non* ale păstrăriĭ şi consolidăriĭ unireĭ; mĕ mărginesc a'ţĭ ḑice să aruncĭ ochiĭ pe harta luĭ Viquesnel şi veĭ vedea pe Madgiarĭ şi pe Românĭ prelungindu-se ca un zăgaz de la hotarele Germanilor până în Marea-Négră printre un Ocean de Slavĭ care se întindŭ de la Uralĭ, până la Baltica, la Adriatica, la Marea-Négră şĭ la golful de Enos, popor resboĭnic şi cotropitor, care de o mie de anĭ, de când Ruric a aruncat ancora în Bosphor, stâ cu ochiĭ ţintiţĭ asupra Constantinopoleĭ. Româniĭ şi Madgiariĭ sunt o întâmplare norocită, providenţială în aşeḑarea némurilor pe suprafacia Europeĭ, destinaţĭ, póte, a împedica realisarea panslavismuluĭ şi a deveni punctul de sprijin al ecuilibruluĭ European.

Acestea sunt causele şi împrejurările în care trebue să cauţĭ sentimentul unireĭ, ear nu în keful maĭ mult saŭ maĭ puţin stricat al Românilor ce aĭ întâlnit. Intr'aceste împrejurărĭ o să găsescĭ causa care ne va împinge tot-d'auna către unire, orĭ de câte orĭ

www.dacoromanica.ro

nu vom perde din vedere datoria ce avem de împlinit către ţéra nóstră. Scim că avem o misiune ca popor şi ca stat, înţelegem că pe cât timp vom fi în voea întâmplărilor din afară, geniul nostru naţional nu se póte desvolta; simţim că avem o datorie imperiósă a căuta să ne asigurăm fiinţa. A renuncia la unire ar fi pentru noĭ a abdica ca naţiune, ar fi a renuncia la speranţele nóstre. Aceĭ care n'aŭ înţeles'o şi aŭ compromis'o aŭ să dea grea sémă înaintea luĭ Dumneḑeŭ şi a istorieĭ; unirea este fapta naţiuneĭ române şi nimenĭ nu'şĭ o póte însuşi. Dumneḑeŭ ne-a dat'o, vom sci a o conserva şi vaĭ de acela care ar îndrăsni sâ se atingâ de dênsa.

— Cunosc de mult aceste ideĭ, am auḑit ḑece anĭ pledându-se causa unireĭ pe acest ton; nu este însă maĭ puţin adevĕrat că nu aţĭ făcut nimic pentru a o consolida. In systemul de a garanta şi a apĕra teritoriul vostru, atât de espus de tóte părţile, în loc de a lua pildă de la naţiunile care aŭ organisat puterĭ de apĕrare, în loc de a adopta un system ca acela al organisaţiuneĭ de voluntarĭ al Englesilor; aţĭ copiat systemul costisitor al Francesilor, system fórte bun şi fórte potrivit trebuinţelor, aspiraţiunelor şi mijlócelor uneĭ naţiunĭ marĭ şi bogate, dar care nu póte cuveni uneĭ ţărĭ ca a vóstră. Ambiţiunea de Domnie care există la voĭ într'o mulţime de aspiranţĭ, póte fórte bine să aducă separatismul la cea d'ântêiŭ ocasiune.

— Ambiţiunea la Domnie de care vorbescĭ, este cuvîntul favorit al acelor care trăescŭ din nenoroci-

www.dacoromanica.ro

rile ţileĭ, este o ţicere demnă de a fi aşeţată alăturĭ cu spectrul roşu, este ca gogoriţa născocită de doicĭ ca să facă pe copiĭ să tacă de tricĭ. Află de la mine, că orĭ care ar fi acele ambiţiunĭ próste şi nebune de care aĭ auţit vorbindu-se, dacă esistă, saŭ daca s'ar descepta vre odată în spiritul cuiva, ele vor fi silite să tacă şi să se ascunţă înaintea necesităţiĭ naţionale, care ne impune la toţĭ sacra datorie de a căuta şi de a găsi mijlocul cel maĭ nimerit care să pótă consolida statul Român. Europa care a înţeles, că înfiinţarea unuĭ stat nuoŭ la gurile Dunăriĭ este o trebuinţă politică, va înţelege la timp cererea Românilor, de a se da aceluĭ stat confirmarea ce'ĭ lipsesce, consacrarea ce nu s'a putut da la 1856, la 1858 şi la 1861.

Clopotul ne chemă la ceaiŭ; când mĕ dedeam jos pe scară, călătorul care fugise de mine căută ocasiunea a se apropia, îmĭ adresă cuvîntul în românesce cerêndu-mĭ voia a'mĭ strânge mâna; cunoscinţele serióse şi variate ale tênĕruluĭ acestuia, plin de modestie, mânţinerea luĭ cuviinciósă şi physionomia sympatică 'ĭ-aŭ căscigat în puţine ţile amiciţia mea; era fiul unuĭ arendaş din Romanaţĭ; tatăl seŭ ajuns prin esploataţiunĭ de moşiĭ la o avere însemnată, a avut ambiţia a da fiuluĭ seŭ o educaţiune şi o învĕţătură biue înţelésă. Mi-a vorbit de frumósele şi modestele sale projecte, am aflat că de opt anĭ studia în Paris, că era Doctor în litere din Sarbona, studiĭ către care fusese împins de o putere maĭ pre sus de cât dorinţa părinţilor seĭ, care îĭ prescriseseră

www.dacoromanica.ro

studiul dreptuluĭ. Am aflat că dorința de a avea o esistență liberă și independentă l'aŭ determinat a petrece treĭ anĭ în scóla de agricultură practică de la Grignon cu gând, de a putea întrebuința în exploatațiunĭ de pămînt un capital de duoă miĭ de galbenĭ, ce'ĭ lăsase un unchiŭ al seŭ; ca ast-fel asigurându-șĭ prin muncă o viețuire onestă și independinte la țéră, să pótă da orele de séră, de vreme rea și de érnă studiilor sale favorite. Aflarea luĭ pe Mediterană avea de scop să profite de întórcerea în țéră, ca să visiteze patria luĭ Virgil și Oratiŭ, a luĭ Omer și Aristot. Acest mod de a combina lucrurile și viéța la care aspira, mi-a dat o idee bună și sympatică de sentimentele tinĕruluĭ și étă-ne legațĭ de o amiciție întemeétă pe stimă și pe identitate de ideĭ și de simțirĭ. Ne am coborât împreună la Civita-Vechia, și la Neapoli, la Pireŭ, la Rhod și la Dardanele; am visitat Roma, Athena și Asia mică. Silit a me opri câte-va ḑile la Constantinopol ne-am despărțit făgăduindu-ne a ne vedea adesea în țéră și a ne scrie.

Când coboram la Kiustenge, ca să eaŭ drumul de fer către Cerna-Voda, un om de la poștie îmĭ dete scrisórea următóre.

---

www.dacoromanica.ro

III.

Bucurescĭ, 15 August, 1866.

Scumpe amice,

Puţine óre după despărţirea nóstră la Constantinopol, intram în Dunăre prin gura de la Sulina. La duoă-ḑecĭ de mile depărtare vedeam focul cel roşiu al pharuluĭ din capul moluluĭ, care să prelungesce duoă kilometri în mare, făcut ca să mânţie iuţéla apeĭ în putere de a împinge nisipul şi a nu'l lăsa să potmoléscă intrarea rîuluĭ şi să nu maĭ împedice ca maĭ înainte navigaţiunea; maĭ aprópe de intrare apare focul cel albastru al pharuluĭ din stânga care arată portul Sulina. Vasurile potŭ acum intra în Dunăre nóptea ca şi ḑioa, sigure de a găsi ajutorul remorcorilor în contra vênturilor despre pămînt. Pe întinderea rîuluĭ nu să maĭ vede tristul spectacol al catartelor de sute de corăbiĭ înecate în nisipurile Dunăriĭ.

Ce lucrare măréţă şi folositóre săvărşită de comisiunea europeană în aşa de puţinĭ anĭ, căte vieţe trase din ghiarele morţiĭ, căte averĭ scăpate din

www.dacoromanica.ro

peire! Ce înlesnire pentru navigator! A! îmĭ ḑiceam, daca tótă ţéra se va fi transformat ca intrarea în Dunăre, naţionalitatea nóstră este asigurată şi statul Român întemeeat!; inima 'mĭ bătea de bucurie, de mândrie şi de nerăbdarea la vederea frumosuluĭ şi maiestuosuluĭ fluviŭ, martur al luptelor şi al vitejiilor părinţilor nostri, roşit de atâtea orĭ cu sângele vrăşmaşilor care aŭ cuteḑat să calce pământul românesc; rîul care odinióră prin treĭ gurĭ arunca în mare leşiurile cotropitorilor. Am petrecut tótă nóptea pe pod privid cum vaporul se învărtea prin cotiturile fluviuluĭ; alerga ca uă nălucă lăsând după dênsul o lungă urmă de fum, care se juca şi perea pe o câmpie galbenă aurită ca o mare de grâŭ, miscată de bórea lină a nopţiĭ. Diminéţa la raḑele ḑiorilor ilusiunile periseră, grâul bogat să prefăcuse în trestie uşóră şi mândria dedese locul umilinţeĭ la gândirea că nu am fost chemaţĭ nicĭ măcar a pune obolul nostru alăturĭ cu miliónele vărsate de puterile europeane, într'o lucrare făcută pe pământul Românilor.

După căteva óre de monotonă navigaţiune am ajuns în portul în care voeam să desbarc; am alergat îndată să puiŭ piciorul pe pământul iubit de care fusesem despărţit opt anĭ întregĭ; dar duoă baionete încrucişate îmĭ strigară : *îndărăt nu e slobod!* Cum, cele d'âmtêiŭ cuvinte care îmĭ vinŭ după tărimul patrieĭ sunt negaţiunea libertăţiĭ! Indată ce se priponi opritórea de mal, o mulţime de chepiurĭ de tóte colórele, care maĭ de care cu maĭ multe şireturĭ de fir alb, galbeń, maĭ gros, maĭ subţire, maĭ lat, maĭ în-

www.dacoromanica.ro

gust, se aruncară unul peste altul pe vapor; aquile, şerpi, ancore, ghindă, frunză de stejar şi de laur pe cusături şi pe nasturi. D'intre toţi *chipilii* acel care a atras mai cu deosebire băgarea mea de sémă fu unul cusut pe căciulă, pe guler, pe mănici şi pe pantaloni; blond, înalt, frumos, cu mustaţa şi cu ochiul îndrăsneţu; răzămat într'o sabie de cavaler al credinţei, dete într'o clipă o mie de ordine; semăna un general pe câmpul de resboiu, în minutul când se decide sórta unui imperiu. Unuia îi porunci să nu lase pe nimeni să desbarce până mai întêiu nu 'şi va da paşaportul în mâna poliţiei, ca să se asigure autoritatea că în ţéra acésta nu intră de cât persóne cinstite şi că printre pasageri nu era nici un om din cei daţi peste graniţă pentru fapte rele; altuea îi ordonă să liberese pe tênĕrul Nicoli, fiind că s'a înţeles cu păgubaşul; unui altuia îi recomandă să vîre bine mâna până în fundul lăzilor pasagerilor. Cele 'l-alte oidine eraŭ secrete, căci le da şoptind la ureche. Vĕzênd atâţi soldaţi, dorobanţi, grăniceri, atâta lucs de cusături, la săbii şi pe căciuli, am creţut că pe vapor, mĕ aflasem fără să sciu, în societatea vre unui fecior de împărat incognito saŭ a vre unui conspirator mare căruia se făcea priimirea cuvenită rangului şi posiţiunei sale; în urmă am aflat însă, că acéstă frumósă representaţiune se dă totd'auna când vine vaporul din sus saŭ din jos, adică de pătru ori pe septămână.

După împlinirea tutulor formalităţilor prescrise de legile în vigóre şi de regulamentele sanitare, po-

www.dacoromanica.ro

liţienescĭ, vamale, accisale şi altele mi s'aŭ descrucişat puscile şi am putut desbarca. Am petrecut maĭ tótă ḑioa alergând p'în noroiŭ de la vamă la căpitănia portuluĭ şi de la poliţie la vamă; 'mĭ am împodobit pasportul gratis cu maĭ multe peceţĭ de cât putusem aduna în călătoriile mele de opt anĭ în Europa şi în Asia; vameşul 'mĭ a examinat cu cea maĭ adîncă consciinţă tot ce avém în giamantan, în sac şi în cutiĭ; căuta negreşit ce-va; dar fiind om discret n'a voit să'mĭ spue ce se silea să găséscă.

Ostenit, sdrobit de emoţiunile neplăcute ce simţissem la tot pasul ce făceam de când intrasem în ţéră, pe la patru óre, umilit şi mâhnit, m'am aruncat în fundul diligenţeĭ; la barieră, nuoă visită şi nuoă pecetiă pe paşport, în fine eată-ne pe şosea alergând cum trebue să alerge o diligenţă. Incepusem să aromes, când simţiiŭ că umbletul trăsureĭ din lin şi repede se făcu sdruncinat şi hăţîit; pe tot minutul rótele da în câte un făgaş şi ne loviam în capete unii cu alţi. Soseaua nefiiind de umblat apucasem peste câmp prin arăturĭ; peste treĭ ore de sguduire neplăcută, eram ear pe şosea şi cai da în trépăd, când din somn mi s'a părut că se sfîrşesce pământul; trăsura dedese într'o podişcă ruptă. Atuncĭ puserăm cu toţiĭ umeri şi după o oră de muncă şi de opintelĭ, muncă în care conductorul şi surugiul dederă marĭ doveḑĭ de sciinţă mecanică, am isbutit a scóte în fine diligenţa dintre podelĭ; dar ce folos? osia şi arcurile de dinainte eraŭ rupte; conductorul fluieră de treĭ orĭ înjurînd pe dracu; după aceia se uĭtă la noĭ

www.dacoromanica.ro

zîmbind ca un om obicînuit cu asemenea întîmplărĭ, şi ne ḑise : domniĭ meĭ, *drumul drept înainte şi în duoă ore ajungeţĭ la poştie.* Nu era mult de gîndit, mĕ hotărîi îndată, un alt voiajor o luă cu mine pe jos p'în noroiŭ, şi pe la unul dupe meḑul nopţiĭ ni s'a dat la postie o căruţă desvălită care ne-a dus ca vêntul până'n Bucurescĭ; o ploe fină şi rece mĕ străbătuse pênĕ la os. Temêndu-mĕ să nu causes o emoţiune prea tare bătrînuluĭ meŭ tată, depeşiasem îndată ce am desbarcat, ca să mĕ ascepte de prânḑ; mĕ căiam de acea precauţiune, gîndindu-mĕ la neodihna ce am pricinuit părinţilor meĭ, credeam că telegrama 'ĭ-o fi ţinut tótă nóptea în asceptare şi bănuelĭ, norocire însă că telegrama a sosit numaĭ peste treĭ ḑile, şi când am ajuns la pórtă, tótă lumea dormia acasă fără cea maĭ mică idee despre venirea mea în ţéră.

A Domnule! treĭ ḑile de emoţiunĭ plăcute, treĭ ḑile de fericire! Ce mulţumire pe tată-meŭ, câtă bucurie pe mumă-mea? mĕ strîngeaŭ în braţe de o sută de orĭ pe ḑi, chemându-mĕ *dragul mami, procopsitul tati, doctoraşul nostru!....* De câte orĭ eram desmerdat cu acest titlu trecea un nour peste fericirea mea, era un glas care lovia într'o consciinţă vinovată; nu esplicasem nicĭ odată bătrînilor deosebirea ce există între doctoratul ce dobândisem şi între acel ce doriaŭ eĭ : mĕ credeaŭ doctor în drept.

A patra ḑi duminică, sunt astă-ḑĭ treĭ septămânĭ, tată-meŭ întorcêndu-se de la biserică intră în camera mea, uĭtasem să mĕ scol din pat; de cu séra îmĭ

www.dacoromanica.ro

căduse în mînă scrisorile lui Iunius şi mărturisesc că tot d'auna am fost răpit de citirea aceleĭ scrierĭ pênĕ a uĭta mâncare şi somn; comparaţiunea ce face cine-va cetindu-l, între starea de atuncĭ a Engliterei cu acea de astă-dĭ, arată învederat că o ţeră póte eşi din orĭ ce miserie, din orĭ ce corupţiune, din situaţiunea cea maĭ próstă, cea maĭ ticălósă când are într'ênsa elemente de vitalitate; speranţă dar, ómenĭ, românĭ şi la lucru! Tată-meŭ se puse lângă mine, tuşi de treĭ orĭ şi începu pe un ton grav.

Eĭ băete! acum ne-am veselit în destul de buna ta întórcere în sînul familieĭ, este timpul să ne gîndim niţel şi la poziţiunea ta, la viitorul tĕŭ. Sciĭ că vĕrul Tudorache de la Cuĭbu cu Barză, unchiut-o, este tare şi mare; dar eŭ te sfătuesc, fătul meŭ, să fiĭ modest în pretenţiunile tale să nu cerĭ să te suĭ de odată în capul bucatelor, ci să începĭ maĭ de jos că e maĭ sănătos. De m'aĭ asculta pe mine, eŭ aş ḑice să te mulţumescĭ de o cam dată, pentru o lună duoă, cu postul de procurore la o curte de apel din Bucurescĭ, şi cu o cathedră de profesor la facultatea de drept; pe urmă Dumneḑeŭ e bun! vĕḑênd şi făcênd.

— Eŭ tată, nu am ambiţiunea de a intra în slujbele statuluĭ, gândul meŭ este a trăi la ţéră, să iaŭ o moşie în arendă şi să mĕ puiŭ pe studiŭ.

— Ce! să te facĭ arendaş? vino-ţĭ în fire! d'aia te-am trimis eŭ la Paris, d'aia am chieltuit o grămadă de banĭ de te-am învĕţat carte? Şi ce vrea să ḑică mĕ rog să te puĭ pe învĕţătură; nu scĭĭ des-

www.dacoromanica.ro

tulă carte, nu eştĭ doctor? Bătrînul se făcuse roşiu, mustaţa-ĭ sâ sbîrlise, trănti uşa şi eşi afară.

Séra la masă, tată-meŭ era trist, faţa stricată, părea că ḑece anĭ trecuseră peste capul luĭ într'o singură ḑi, n'a pus nimic în gură, mumă-mea avea ochiĭ roşiĭ, părea că plânsese. Nu înţelegeam ce se petrecea. La sfîrşitul prânḑuluĭ soră-mea trecênd pe lîngă mine, îmĭ ḑise s'o aşcept în grădină. In câteva minute luase dispoşiţiile necesariĭ pentru prânḑul slugilor, pusese sub chee lucrurile de păstrat şi alerga sa mĕ găsiască. Eram singurĭ în grădină, şeḑurăm pe o laviţă.

— Sciĭ că tata a fost astăḑĭ la nenea Tudorake? 'ĭ-a cerut să te facă procuror la curte şi unchiu 'ĭ-a respuns, că nu se póte fiind că nu cunoscĭ legile, tata s'a supĕrat, de ce să îndrăsniască să'ĭ ḑică că un doctor nu scie legile, 'i a ḑis vorbe gróse. *Lasă pe mine vere,* îĭ ḑicea cu binele nenea Tudorake, *le dregŭ eŭ tóte, nu te mîhni; o să caut să-ĭ fac o poşiţiune bună şi plăcută, o să infiinţeḑ intr'adins pentru dênsul o cathedră de logică la un colegiŭ, numaĭ să aĭ niţică răbdare, căcĭ de o camdată o asemenea învăţĕtură ar aduce perturbaţiune, ar strica capetele şi ar împedica mersul systemuluĭ meŭ; maĭ târḑiŭ vom vedea; tu sciĭ că eŭ sunt liberal, eşit din plebă, fiŭ al poporuluĭ şi al talentuluĭ meŭ, urăsc aristocraţiĭ şi o să fac tot ce voiŭ putea pentru fii-to; adio vere!* Tata mânios 'ĭ-a ḑis, să'ĭ fie ruşine obrazuluĭ, să se gâudéscă a face pe nepotuseŭ dascăl de scólă, a eşit strigând : *auḑi de ce ne*

www.dacoromanica.ro

muncim şi ne cheltuim noĭ, părinţiĭ! S'a întors trist şl bolnav; mama a plâns tótĕ ḑioa.

Am lăsăt pe soră mea în grădină şi am alergat sus să me esplic cu părinţiĭ meĭ, să le cad la genunche, să le spuiŭ de ce n'am putut împlini dorinţa lor de a studia dreptul, să'ĭ fac să înţelégă tendinţele şi speranţele mele, să'ĭ consoleḑ arătându-le câtă de mare şi de frumósă este ambiţiunea mea; dar când am intrat în casă, am găsit pe bietul tată-meŭ în ascernut prins de friguri, mumă-mea ocupată a'ĭ încălḑi cărămiḑĭ şi a ferbe ciaiurĭ; la acéstă vedere m'am luat cu mânile de pĕr. Cum? eŭ, care trebuea să fiŭ bucuria şi consolaţiunea bătrâneţelor părinţilor meĭ, să deviŭ pentru eĭ un obiect de întristare şi de bólă, să fiŭ un scandal în familia mea!; am alergat plîngênd în fundul grădiniĭ, am simţit că mi se mlădie picióre le, că mi se aprinde capul, că se învârtesce pământul cu mine, am căḑut jos pe earbă ameţit fără cunoscinţă; atunci 'mĭ-a venit o stare plăcută, liniscită, dragile mele preocupaţiunĭ 'mĭ-aŭ apărut ca o consolaţiune, părea-că aveam sub ochiĭ meĭ un volum al luĭ Herodote, frumósa ediţiune a luĭ Lowrinson, şi că citeam descrierea ce face acest autor despre puterea credinţeĭ Dacilor în nemurirea sufletuluĭ; îmĭ părea că sunt în mine duoă fiinţe: una care jăcea abătută, suferindă, slabă, în vreme ce cea-altă se înălţa pe aripile cugetăriĭ; studia, raţiona şi se lupta pentru triumful bineluĭ, al dreptuluĭ, al frumosuluĭ şi al adevĕruluĭ fără de a se preocupa de starea bolnavă a celuĭ-alt eŭ. Pe urmă

www.dacoromanica.ro

se făcea, că navigam într'o barcă care se învărti cu mine de o mie de orĭ d'asupra unuĭ talas şi mĕ aruncă cu valul în mijlocul ruinelor unuĭ oraş; se făcea că dintre duoă délurĭ rădicate în amphitheatru dinaintea mea eşia şerpuind uă apă, pe malurile căria albeaŭ mulţime de petre sfărămate; d'a drépta se suiă în sus, ca duoă pyramide, vârfurile unuĭ munte; am recunoscut *Samsun-daghu (Micali)*, uădată, martur atâtor lupte uriaşe, uădinióră centrul celeĭ maĭ strălucite şi maĭ frumóse civilisaţiunĭ din lume, peste care a trecut pustierea barbarilor fără măcar de a se opri acolo. Astă-ḑĭ sórele, rădicându-se între córnele aceluĭ munte, nu maĭ luminésă flota biruitóre a Grecilor, nicĭ capetele de operă ale luĭ Praxitel şi ale luĭ Scopas; văile luĭ nu maĭ resună de cuvintele învĕţaţilor; Bias şi Thales aŭ trecut; singura rămăşiţă a atâtor mărimĭ este un zid de pétră, în ocolul căruea un păstor îşĭ adună séra oile de frica ciacalilor. Acéstă urmă de zidire a fost uădată Panionium, templu mare şi puternic, de unde eşia voinţa la care se supunea tótă lumea civilisată, atuncĭ când între deputaţiĭ care se adunaŭ şi se chibzueaŭ acolo era iubire, unire şi virtute; astă-ḑĭ acea ruină mărturisesce trecĕtorilor de nenorocirile ce cadŭ pe capul acelora care se desbină şi se corumpŭ. Vedeam pe albastrul transparent al ceruluĭ, muntele suindu-se neîncetat cu cât me apropieam maĭ mult de pólele luĭ. Ce frumuseţe de peisagiŭ, ce mulţime de colorĭ şi de tonurĭ care schimba tabloul pe tot minutul, după înălţimea sóreluĭ, după albastrul ceruluĭ, după vênt,

www.dacoromanica.ro

după temperatură şi după timp. Vederea luĭ are pentru călĕtor ceva solemn şi fioros, fie pe mare, fie pe uscat; prevestitor de mântuire saŭ de peire. Corăbieriĭ de la cinci-ḑeci de mile se îndreptéssă ḑioa şi nóptea după posiţiunea córnelor munteluĭ; viind despre méḑă-ḑi şi puind capul corăbieĭ spre vêrfurile împreunate, intră în canal; viind de la apus şi alergând drept între vêrfurĭ, intră în port sigur. Ast-fel acest munte cu duoă capete şi cu duoă feţe este un phar de speranţă bătuţilor de vijăliĭ de la Chios până la Cos. Nu este o familie în Archipel care să nu 'ĭ datoréscă viéţa unuia dintre aĭ seĭ, precum nu este o familie care să nu plângă un tată, un soţiu, un frate saŭ un fiŭ înghiţit de rafalele ce aruncă el pe o mie de gurĭ asupra trecĕtorilor pe mare; marinarul bătrân nu trece dinaintea luĭ de cât în picióre sub verge, cu mâna pe frânghiĭ, gata a strânge într'o clipă tóte pânḑele· când o vale îĭ aruncă suflarea eĭ. Câţĭ nenorociţĭ sunt prada tigrilor şi aĭ piraţilor care se ascundŭ şi se adăpostescŭ în nenumăratele luĭ încreţiturĭ.

La pólele munteluĭ am cunoscut golful Spilia, acolo unde am desbarcat împreună când ne am dus la Milet, acolo unde a perit cea după urmă armată a luĭ Xerxes în bătălia navală, dată tot într'o ḑi cu bătălia de la Platea; ḑi mare şi frumósă pentru libertate. „Limba ómenilor nu va maĭ fi în lanţurĭ, „poporul desrobit va resufla liber gândirea sa, căcĭ „jugul puterеĭ s'a sdrobit", ḑice Eschil; Aci Sahturiĭ a dat foc celuĭ d'ântêiŭ brulot agăţat de vase-

www.dacoromanica.ro

lul luĭ Cara-Ali şi a pus cea d'âdtêiŭ pétră a independinţiĭ Greciеĭ.

Rîul galben ce se arăta din distanţă în distanţă p'între papura verde pe o câmpie şi maĭ verde, curgea ca un şérpe aĭ căruia solzĭ la tot clipătul îmĭ arunca scânteĭ de sóre. În fundul tablouluĭ vedeam de jur împrejur poeticiĭ munţi Mimas, Solmissus şi Corissus, p'între care trece neîncetat rîul ce isvorasce din munţiĭ Lidieĭ şi curge lăsând pe malul seŭ stâng ruinele unuĭ oraş gigantic. Pe pórta oraşuluĭ despre rĕsărit citeam scrise în litere de pétră *ΕΦΕΣΙΩΝ ΚΑΥΣΤΡΟΣ.* la drépta pâdurea de Ciparişi, Ortygia, în care locuea Ḍeiţa vĕnătorieĭ *Ἀρτέμης Ὀρτύγια;* împrejurul meŭ se întindea o cămpie acoperită de colóne de marmură sparte şi resturnate, de capiteluri sfărămate, de bucăţĭ de statuĭ decapitate şi fără braţe, de piedestale de basreliefe, de inscripţiunĭ; părea o cămpie acoperită de ósele înălbite a lupteĭ uriaşilor : cadaverul unuĭ oraş cum ḍice Ciceron. Pe zidurile turnuluĭ cavalerilor de Rhod vedeam bucăţĭ de marmură pe care a trecut dalta luĭ Praxitel şi penelul luĭ Appel; pe pórtă treĭ basreliefe : pe unul uă obadă de rótă, o ureche de cal ş'un picior de om, negreşit Hector tărât de ċarul luĭ Achil; pe un alt bas-relief o lună între un şérpe ş'un arc, sculptură alegorică, *Hecate triformis :* Proserpina în iad, lună pe cer şi Diană pe pământ. Culcat p'aceste ruine marture a tutulor evenimentelor care aŭ prefăcut facia lumeĭ celeĭ vechĭ, vedeam trecênd ḍinaintea mea unul după altul, pe Medon şi pe Cyrus ca cotropi-

www.dacoromanica.ro

torĭ, pe Lysandru şi pe Agesilas ca mântuitorĭ; pe Alexandru coprins de admiraţiune; vedeam pe Scipion şi pe Anibal plimbându-se prietenesce şi discutând împreună meritele lor de căpitanĭ; veniaŭ în urmă Pavel şi Ioan propagând legea luĭ Christos şi aşeḑând basele societăţiĭ regenerate prin religie, prin familie şi prin proprietate. Scitiĭ, Mahomet şi Timur Leng treceaŭ, pustiind. Din ruinile gymnasiuluĭ auḑiam eşind glasul demoniaculuĭ. Dupe un vêrf de movilă în jos vedém ca într'un crater tóte marmurile, colónele, cornicile, architravele şi boltele Odeonuluĭ, unele peste altele, şi în vale, de o parte, vestitul theatru al Ephesiilor şi Stadiul, pe cel-alt deal la temniţa luĭ Pavel, în locul unde a fost templul Dianeĭ, una din minunile civilisaţiuneĭ Eline. Se făcea că mĕ coboram pe o scară reḑemată de zid, cu o lumînare şi cu un ghem de sfóră în mână, intram printr'o mie de cotiturĭ ale sub-teranuluĭ strecurându-mĕ p'între bolte când în picióre când d'abuşile, mĕ luptam cu miile de liliecĭ, care sburaŭ speriaţĭ, eşind ca dintr'un roiŭ de prin crăpăturile labyrintuluĭ. Templul Dianeĭ zidit la început de străbunele nóstre Amazóne s'a prefăcut maĭ pe urmă de cetăţeniĭ Ephesuluĭ, drept recunoscinţă pentru minunele şi pentru protecţia ce aveaŭ de la Ḑeiţa, şi a devenit ast-fel monumentul descris de Pliniŭ, rădicat pe 127 de colóne de câte 69 de picióre de înalte, ars de vestitul Erostrat în nóptea când Ḑeiţa se dusese să moşiască pe Olympiada. Alexandru, spre recunoscinţă de ajutorul ce dobêndise la nascerea luĭ, a ce-

www.dacoromanica.ro

rut să restaurese templul mai frumos şi mai strălucit de cât fusese până a nu arde; dar burghesii oraşului sciind din multe exemplurĭ că cu Eroĭ este mai bine ca libertatea să nu aibă nicĭ în clin nicĭ în mânică, aŭ refusat, ḑicênd că nu se cuvine ca un Ḑeŭ tênĕr să rădice templu uneĭ Ḑeiţe. Nicĭ o rămăşiţă de viéţă nu pătrunde de întristare ca ruinele unuĭ vechiŭ oraş; îmĭ părea că vĕd sculându-se din catacombe umbrele şi faptele Eroilor, artistilor şi philosophilor cariĭ aŭ illustrat treĭ-ḑecĭ de secolĭ de mărire.

In marginea vechiuluĭ oraş, pe o movilă, se rădica giamia *Aghiasuluc* alteraţiune a numeluĭ *Aghios theologos*, odinióră biserică crestină zidită de credincioşĭ în memoria aceluĭ, ce scriea despre biserica Ephesuluĭ, una din cele şépte bisericĭ ale creştinătăţiĭ : „aducĕ'şĭ aminte de strălucirea din care a căḑut, po„căéscĕ-se şi întórcĕ-se la faptele cele d'ântêiŭ, căcĭ „de nu, peste puţin se va stinge făclia care lumi„nésă într'ênsa...“ Astă-ḑĭ lumina, precum a preḑis'o Apocalypticul, s'a stins şi întunericul este adânc. Căutam să găsesc pe credincioşĭ, când auḑiiŭ bubuitul tunuluĭ, sângele curgea, un ţipăt şi m'am trezit.

Când m'am pomenit eram în asternut, Doctorul Mayer îmĭ numera pulsaţiunile, la capul meŭ sta mumă-mea, îmĭ încălḑea rufe de primenit, eram într'un lac de transperaţiune, tată-meŭ pe canapea vorbia cu doctorul Mayer. *Boala face crisă!* sunt cele d'ântêiŭ cuvinte ce am auḑit din lumea aceasta.

Eram de o slăbiciune nespusă; nu puteam nicĭ să

www.dacoromanica.ro

mĕ întorc, jăceam de ḑece ḑile. Incepusem a mĕ întrema, umblam prin casă, tată-meŭ văḑêndu-me scăpat din primejdie, într'o ḑi me luă în braţie, me sĕrută pe frunte, ḑicêndu-mĭ :

— Fătul meŭ, eŭ n'am voit să te mêhnesc : dar 'mĭ-a fost peste putinţă să'ţĭ ascund întristarea mea când am aflat că nu eştĭ *doftor în drept,* am vĕḑut de odată tóte visurile, tóte speranţele mele nimicnicite, mi s'a părut că cade cerul pe mine. Heĭ spune'mĭ acum, la ce'ţĭ folosesce tótă învĕţătura, tótă pricopséla ta; pentru ce te-aĭ muncit anĭ întregĭ ḑi şi nóptea cu capul pe carte, la ce ne-am cheltuit noĭ? Cum de nu aĭ înţeles, că daca n'aĭ învăţat legile, este ca cum n'aĭ fi învăţat nimic; doctoratul în drept este τὸ πάν, el este pânea şi cuţitul; şi de nu ţi-aşŭ fi scris'o de o mie de orĭ, nu mi-ar fi necas! Doctorĭ în drept astă-ḑĭ facŭ şi desfacŭ legile şi regulamentele cum le place şi cum le vine; eĭ daŭ dreptatea cuĭ vor şi cum le place. Şi când mĕ gândesc că nu era vre o trébă mare, vre un lucru anevoie! Cum de aĭ putut să nu *inveţĭ Doctoratul?* Ş'apoĭ de ce să me amăgescĭ, ba âncă să'mĭ trimiţĭ şi o thesă Latinéscă cu numele teŭ tipărit pe scórţă. Or cine a citit'o, 'mi-a lăudat'o, mi s'a spus că este o critică comparativă asupra spiritului municipal la Romanĭ şi la Saxonĭ; bătrânul teŭ profesor Hill mi-a ḑis că este scrisă într'o limbă fórte curată şi elegantă; cum a săltat inima mea de bucurie când am auḑit că la o masă mare, între învăţaţiĭ care o încunjuraŭ, a fost vorbă despre meritul scrierĭ tale şi

www.dacoromanica.ro

că o persónă înaltă ar fi lăudat'o ḑicênd că conţine apreţiaţiunĭ juste şi folositóre; şi acum să paţ eŭ ruşine creḑêndu-te Doctor! Parcă te vedeam pledând la tribunale şi la curţĭ, te vedeam îmbrăcat în haină négră de casimir, cu cauc de catifea în cap, te auḑeam umplênd bolţile sălilor cu puternicul şi frumosul teŭ glaş, te visam câştigând tóte pricinile drepte şi nedrepte, te vedeam trecênd în treĭ anĭ din tréptă în tréptă : procuror, judecător de curte, president, membru la înalta curte de justiţie; te vedeam profesor, deputat, senator, consiliier de stat, ministru, president al consiliuluĭ cu ḑece miĭ de leĭ pe lună; vedeam mumele fetelor de boer mare alergând după tine, cu ḑestrele de miĭ de lire în mână să te prinḑă ginere; te vedeam cu casă zugrăvită pe din întru şi pe din afară, aşternută cu stofe de mătase de un deget de gróse, cu mobile de stejar săpat, d' mahon şi de palisandru! te vedeam resturnat picior peste picior în trăsură de Paris, cu caĭ de Cluj, cu vizitiŭ şi cu fecior mueţĭ în fir şi cu cocarde la pălărie. Acum adio tóte aceste visurĭ frumóse, tóte aceste speranţe! adio tóte aceste fericirĭ! Cât era văru Tudorake tare şi mare, tot maĭ aveam niţică mângâere, imĭ făgăduise să te facă cărmuitor, acum s'a dus şi asta. Şi când mĕ gândesc că nu era mare lucru să fi învăţat doctoratul în drept!

— Tată, să nu creḑĭ că te-am înşelat, sunt doctor; dar sunt doctor în littere şi philosophie. Sciinţa este mare şi întinsă, se împarte în maĭ multe ramurĭ : theologiă, philosophiă, drept, sciinţe mathema-

www.dacoromanica.ro

tice, physice şi naturale, medicină &. Un om nu le póte coprinde pe tóte! trebue să se mărginéscă în studiul unuĭ ram.

— Ce maĭ procopsélă, aĭ ales pân'aĭ cules, te-aĭ făcut philosophŭ! Aĭ maĭ vĕḑut philosophŭ procopsit? La ce folosesce mĕ rog literatura?...

— Taică, învĕţăturile clasice aŭ şi ele o misiune mare în societate, aŭ un rol de jucat, şi póte cel maĭ important : nu avem âncă o singură carte de logică, de morală şi de psychologie; nu avem âncă o istorie; limba, care este basa fondamentală a naţionalităţiĭ nóstre, nu este âncă bine fissată; nu avem până acum nicĭ gramatică bună, nicĭ dicţionar; fie-care scrim cum voim, câţĭ scriitorĭ atâtea orthographiĭ....

— Ar fi fost mult maĭ bine şi pentru tine şi pentru familia ta să fi învăţat dreptul. Când mĕ gândesc că era mult maĭ lesne pentru tine a învăţa legile şi a te face om, mor de necas.

— Dorinţa mea este să puiŭ baniĭ ce 'mĭ-a lăsat unchiu-meŭ Costake într'o arendă de moşie; cunosc munca pămêntuluĭ; cu o methodă de cultură maĭ perfecţionată şi o contabilitate regulată, pot in câţĭ va anĭ să'mĭ daŭ mijlócele unuĭ traiŭ îndestulat de tóte.

— Să nu te maĭ auḑ vorbind de munca pămêntuluĭ. Auḑĭ, să muncescĭ ḑece anĭ ca un câne, ca să câştigĭ ceea ce aĭ fi putut să ieĭ într'un an, şeḑênd pe jăţŭ de catifea, lucrând uă oră saŭ două pe ḑi cu condeiŭ? apoĭ să nu riḑă şi curcile de noĭ! Să nu'mĭ maĭ vorbescĭ de arendăşie : vărul Tudorake are să fie

www.dacoromanica.ro

iar puternic peste o lună duoă, atunci să apucăm uă prefectură. Să ei Teleormanul, că e mai mare şi mai bogat saŭ Iaşii că e mai considerat, a fost scaun domnesc.

De aci o discuţiune necontenită, care a ţinut tot timpul convalescenţiĭ mele; am discutat asupra guvernuluĭ, asupra instituţiunilor, asupra proprietăţiĭ, asupra ómenilor şi a lucrurilor. Ce curios amestec de ideĭ radicale, de ideĭ revoluţionare, alăturĭ cu eresurile şi cu credinţele cele mai ruginite şi mai înapoete! Ce ideĭ greşite şi contradictoriĭ.

Al teŭ amic
Dumitru.

www.dacoromanica.ro

IV.

Sunt câte-va ḑile, primarul comuneĭ îmĭ trimite să subscriŭ o recipisă de priimirea uneĭ scrisorĭ : cer scrisórea, mi se respunde că de o cam dată să subscriŭ recipisa; eŭ pretind şi mănţin că maĭ întêiŭ trebue să mi se dea pachetul ş'apoĭ să ḑic că l'am priimit; mi se ḑice că nu se póte şi că trebue să mĕ supuiŭ ordinilor guvernuluĭ. Credeam întêiŭ la o eróre din partea primaruluĭ saŭ la o uitare din partea espeditoruluĭ; dar în discuţiune primarul se mănie şi'mĭ declară, că el este dator să urmeḑe după poruncile ce are de la maĭ marĭĭ seĭ, şi arătându-mĭ ordinul subprefectureĭ, îmĭ strigă cu ton poruncitor : — *iscălesce domnule!*

Atuncĭ iaŭ ordinul din mâna secretaruluĭ şi citesc :

„Domnule Primar,

„Veĭ primi în original adevărata recipisă de trădare şi să'mĭ raportaţĭ că aţĭ apreciat casul urgent „îndată ce va veni numitul proprietar teritorial la „ḑisa localitate, şi cu acest mod de procedare să nu „să desnaturaliséscă adevĕratul procediŭ ce urmésă să „apreţuiţĭ; cas cel maĭ urgent după referarea ce se

www.dacoromanica.ro

„va face, cu atât mai mult că cestiunea să fie în-„trepinsă de Domnia ta în fiinţa numitului, căci a-„facerile postale şi de or-ce altă natură sunt de a-„tribuţiile Domniei-Vóstre, ca agent administrativ, şi „nu póte fi tolerat nimeni a se sustrage şi îngădui „în circonstanţii.

„Aşa dar nu îngădui a priimi nici un raport întru „acésta, considerând, Domnule primar, să mănţineţi „autoritatea să nu se pricinuéscă vătămare şi paguba „de litigiu, ve invit să luaţi subt a vóstră respun-„dere şi dare de sémă tóte mĕsurile necesarii, spre „a nu se îngădui vre o abatere, ci a obliga pe nu-„mitul să se conformese întocmai cu iscălitura şi „după aceea, recipisa ast-fel investită cu iscălitura „sus numitului, să se trămiţă cancelarii, ca în urmă „să se pótă trămite în trădarea şi sus citata scri-„sóre a dumnélui pomenitului.“

Acest ordin scris, sub-scris şi sigilat era limpede şi simplu; am admirat stilul şi procedura dintr'ênsul şi pe cât mi-a fost cu putinţă m'am conformat cu prescripţiunile lui; am subscris recipisa. In adevăr trei septemâni după aceia, prin într'adins curier, mi se trămitea următórea epistolă :

---

www.dacoromanica.ro

V.

Bucurescĭ, 28 August 1860.

Scumpe amice,

Mi-am recăstigat sănătatea, umblu pe jos şi călare, şi mănânc or-ce 'mĭ place. Tată-meŭ persistă din ce în ce maĭ mult a mĕ decide să intru în slujba statuluĭ. Lunĭ am fost împreună la moşie la Rădăcinenĭ, el iubesce ţéra şi munca câmpuluĭ; vederea plugurilor trăgênd ogóre, şi a grâuluĭ rumen şi frumos care curgea ca o fântână din machina Clayton, îl întinerise şi 'l a făcut să dea cu totul o altă ascultare argumentelor mele, m'a lăsat să vorbesc fără a se supĕra. Am profitat de împrejurare ca să 'ĭ vorbesc despre plăcerile şi fericirile vieţeĭ cămpenescĭ; bătrânul ascultându-me avea lacrimile în ochĭ şi uĭtându-se la magazia în care se căra grâul a început să 'mĭ ţică oftând.

— An-ţerţ am făcut de ţece orĭ atâta grâŭ, am căstigat şése miĭ de galbenĭ; an am avut de cincĭ orĭ atâta, grâul era pălit şi ud, d'abea mĭ-am scos arenţile, dobânda banilor şi cheltuelile; estimp am

www.dacoromanica.ro

plâtit ḑece mii de galbeni, numai câştiuri, şi nu scot nici trei mii; socotéla făcută, păgubesc duoă-spre-ḑece mii de galbeni; perd mai tótă averea mea, averea muncită, dobândită cu sudóre, cu alergături şi cu necasuri, bani adunaţi para cu para; cu tóte acestea de aş avea un capital l'aşŭ băga iar în muncă, aşŭ lua moşii cu arendă, aşŭ cumpăra machini, aşŭ aduce argaţi din Banat saŭ din Transilvania, aşŭ munci pământul, şi sunt sigur că în duoi trei ani aşŭ face starea mea la loc. De n'ar fi să mărit estimp pe soră-ta aşŭ pune trei mii de galbeni cât mi-a mai rĕmas, aşŭ lua o moşie de o mie de galbeni pe an şi pe cele lalte duoă mii le-aşŭ băga în lucru şi sunt sigur că i-aşŭ scóte cu folos. Aŭ fost vremi când eŭ m'am putut face şi prefect şi president de tribunal; dar nici uădată n'am voit să 'mi sacrific libertatea şi să intru în gura lumei, mi-a plăcut mai bine munca, ş'apoi ne învĕţat şi ne înţelegênd nimic d'ale administraţiei saŭ de ale judecăţilor, era să rîḑă lumea de mine; d'aceea am voit să te învĕţ carte ca să nu ai trebuinţă să muncesci ca mine.

— Dar cum poţi crede, tată, că ómenii cei învĕţaţi nu aŭ trebuinţă să muncéscă? fără muncă omul nu este nimic în lume; fără muncă omul nu 'şi póte mulţumi nici trebuinţele instinctive, nici pe cele sociale. Dreptul de a trăi trage după sine datoria de a munci.

— Ce înţelegi cu munca? Eŭ nu vĕd de ce un om învĕţat să aibă trebuinţă să lucrese; el citesce,

www.dacoromanica.ro

scrie, poruncesce şi primesce léfă de la vistierie.

— Mai întêiŭ că toţi ómenii, câţi sciŭ carte, nu potŭ fi în serviciul statuluĭ, căci atunci nicĭ un fel de contribuţiune nu ar ajunge să plătéscă pe împiegaţi; fie care om în societate este dator să muncéscă, adică să facă o lucrare folositóre, să producă după puterile şi mijlócele sale. Un muncitor de pământ sapă un pogon de porumb, printr'acésta lucrare înlesnesce desvoltarea planteĭ, care printr'acésta póte da rod; eată uă lucrare folositóre, uă lucrare materială; un poet scrie o poesie prin care înalţă gândirea, împodobesce spiritul, face pe ómenĭ mai buni de cât eraŭ; eată un alt fel de lucrare folositóre, uă lucrare intelectuală; lucrul dobêndit să numesce product; munca aplicată asupra materieĭ dă producturi materiale, aplicată asupra spiritului dă productele intellectuale şi morale; munca este origina orĭ şi căriĭ producţiuni; agenţiĭ naturali şi capitalul sunt instrumentele producţiuneĭ.

Omul care nu are un capital se pune în serviciul aceluĭ care are, muncesce pe simbrie şi produce; saŭ se împrumută de la acel care are capitalul de care are trebuinţă, îĭ plătesce chirie saŭ dobândă; saŭ se întovărăşesce cu acel ce posedă capitalul şi împarte productele, ţiind séma de valórele munceĭ şi ale capitaluluĭ. Să ne închipuim duoĭ ómenĭ, unul muncitor plugar şi cel-l-alt proprietar de pământ, adică capitalist; unul nu póte fără altul; din treĭ lucruri unul : saŭ cel d'âmtêiŭ se va învoi să lucrese în folosul celuĭ d'aldoilea priimind plată pe ḑi saŭ pe

www.dacoromanica.ro

an; saŭ va lua cu chirie loc de muncă de la cel de al doilea; saŭ se va învoi a lucra pămîntul împărţind productul după uă proporţiune determinată. Când un muncitor este tot-d'uădată şi capitalist, se póte folosi de uă dată de amênduoă puterile luĭ producĕtóre.

Productul munceĭ şi al capitaluluĭ se póte mări după puterea inteligenţiĭ şi a activităţiĭ nóstre. In general un om póte produce maĭ mult de cât ceea ce este de neapărată trebuinţă la menţinerea vieţeĭ luĭ şi la întêmpinarea trebuinţelor celor maĭ neapărate, şi póte pune pe tótă ḑioa la uă parte uă fracţiune maĭ mult saŭ maĭ puţin mare din producţiunea sa; acele părţĭ adunate una peste alta şi păstrate formésă peste cât va timp uă avere, un capital; de exemplu sunt salahor, muncesc pe treĭ leĭ pe ḑi, dîntr'acel căstig fac economie şi pe tot anul puiŭ la uă parte 250 de leĭ, sume care prin dobânḑĭ compuse îmĭ daŭ în ḑece anĭ un capital de 5000 leĭ, cu care îmĭ măresc producţiunea; căcĭ deosebit de ceĭ treĭ leĭ pe ḑi ce pot dobêndi prin muncă, maĭ produc încă un leŭ şi jumătate prin capitalul ce mĭ-am format.

Păstrarea saŭ economia este isvorul cel maĭ puternic al averiĭ, prin urmare al buneĭ stărĭ şi al înaintărilor în civilisaţiune. Pentru a putea păstra, trebue cine-va să 'şĭ pótă mărgini trebuinţele şi să se ferésc̆ă cât va putea de acelea care sunt factice şi provinŭ numaĭ din năravurĭ rele şi dintr'o educaţiune neîngrijită; trebuinţe pe care le póte părăsi, fără de a aduce vătămare nicĭ trupuluĭ nicĭ sufletuluĭ.

Slugerul Angheluţă, vecinul nostru, îngrijitorul a-

www.dacoromanica.ro

verĕĭ lăsate de repausata sărdărésă Ancuţa pentru facerĭ de bine, venise să véḑă pe tată-meŭ şi asculta cu nemulţumire şi cu mirare conversaţiunea nóstră; perḑênd răbdarea el se sculă şi-mĭ ḑise uitându-se posomorât la mine.

— Dar spune'mĭ me rog, boerule, de ce vreĭ să îmbătrênescĭ aşteptând până ce vei aduna para cu para, cincĭ or ḑece miĭ de leĭ, şi să nu cauţĭ să te rădicĭ de o dată, ca să aĭ vreme să 'ţĭ facĭ chefurile şi gusturile până eştĭ tênĕr? Eŭ care sunt om de opt-ḑecĭ de anĭ şi am vĕḑut şi am pĕtrecut multe, te pot asigura că în or ce slujbă a statuluĭ, îţĭ vine în duoĭ treĭ anĭ uă împrejurare, uă spheră care te pune în picióre pentru tótă viéţa, daca eştĭ vrednic. Un om cu minte şi cu cap trebue să caute să găséscă mijlocul cel maĭ bun şi maĭ repede de a se îmbogăţi. Suntem ómenĭ, nu suntem furnicĭ.

— Negreşit că omul cu minte şi cu judecată trebue să caute mijlóce de a produce cât maĭ mult cu maĭ puţină ostenélă; trebuinţa şi raţiunea îl povăţuiescŭ şi îl conducŭ întru acésta; de aceea şi vedem că meseriile cele maĭ căutate sunt acelea prin care se póte câstiga maĭ mult, acelea care sunt maĭ bine plătite şi a căror eserciţiŭ cere maĭ puţină trudă; munca este mărginită în putere şi în timp; cu cât o meserie este maĭ grea şi maĭ puţin producătóre, cu atât acel ce o esersésă se află într'uă posiţiune maĭ puţin avantagiósă; uniĭ chiar d'abea potŭ întîmpina prin munca lor trebuinţele cele maĭ neapărate ale vieţeĭ; acésta ânsă nu dă dreptul nimunuĭ

www.dacoromanica.ro

de a alerga la mijlóce netrebnice saŭ ne morale de a face uă avere, precum este averea, ce ḑicĭ că póte aduce sphera dumitale; un impiegat al statuluĭ nu póte avea alt venit legiuit decât léfa sa. Daca a fost uă vreme când munca era fórte grea, şi ómenĭ nu se supunea eĭ decât cu sila, astăḑĭ ânsă ea este onorată de toţĭ. La ceĭ vechĭ măcinatul făineĭ, de esemplu, şi estragerea untuluĭ de lemn, pentru trebuinţa consomaţiuneĭ uneĭ familiĭ, necesita munca ostenitóre a unuĭ om; asemenea meseriĭ eraŭ atât de ostenitóre şi de puţin demne, încât aŭ dat nascere apăsăriĭ omuluĭ asupra omuluĭ; în timpul luĭ Platon nu se putea înţelege că póte fi un stat de cetăţenĭ liberĭ, fără de a admite şi esistenţa de ómenĭ de uă condiţiune inferióră, ómenĭ supuşĭ la lucrările gróse şi ostenitóre, robĭ saŭ iloţĭ. Aristot ḑicea, că daca fórfecile şi suvelniţa ar putea să umble singure, nu ar maĭ fi trebuinţă de robĭ.

Slugerul se întórse spre răsărit îşĭ făcu treĭ crucĭ şi începu a ḑice :

— Slavă Domnuluĭ că nu mĭ-a venit şi mie în gând să trimit pe fiul-meŭ Pavlake la Paris, totd'auna am ḑis că tinerĭ care învaţă carte multă se întorcŭ cu capetele stricate. Să veĭ şă fiĭ rob ca iloţiĭ luĭ Platon, în loc să cauţĭ să te facĭ boer mare! Sciĭ ce a ḑis Aristotel, şi veĭ să te puĭ pe muncă şi să laşĭ pe proşti şi pe neînvăţaţi să fie în capul trebilor : deputaţĭ, senatorĭ, miniştri; să învârtéscă calemurile şi ţéra, şi dumnéta să te ducĭ să întorcĭ móra de făină şi să tragĭ de córnele pluguluĭ?

www.dacoromanica.ro

— De la Platon până astăḑĭ aŭ trecut duoă-ḑecĭ şi duoĭ de secolĭ, în care lumea şi lucrurile s'aŭ schimbat. Atuncĭ munca era robie şi robiea unora era condiţiunea indispensabilă a libertăţiĭ altora; atuncĭ Jefferson Dawis ar fi putut ḑice cu drept, ca politiciĭ grecĭ, că *robiea era paladiul libertăţiĭ;* ear în secolul în care trăim noĭ, munca este condiţiunea libertăţiĭ. Astă-ḑĭ or cine se simte saŭ voesce să fie om, trebue să lucrese, să producă. Omul pe care averea creată de dênsul saŭ rĕmasă de la părinţĭ îl pune în condiţiunea de a putea subsista fără de a munci cu puterea braţelor, lucrésă cu puterea inteligenţiĭ; daca nu sapă şi nu bate cu ciocanul, se dă la o altă muncă : dirige cu cunoscinţele sale o industrie, se dă la studiul sciinţelor, philosophieĭ, literilor; se face chimist, mecanic saŭ magistrat.

— Or câte mĭ-aĭ ḑice băete, nu m'ĕĭ face pe mine calemgiŭ vechiŭ, să cred că învĕţătura este muncă; ferarul bate ferul, veḑĭ că printr'acéstă ostenélă face potcóve, cue saŭ trăsură, ear de la ómenĭ procopsiţĭ ce veḑĭ?

— Dar gândescete niţel, arhon Sluger, îĭ ḑice tată-meŭ, că tóte artele, tóte mesteşugurile aŭ eşit din sciinţă; adică de la ómeniĭ ceĭ învăţaţĭ; eĭ aŭ pătruns secretele natureĭ, eĭ aŭ făcut descoperirile cele marĭ care aŭ schimbat faţia lumeĭ, eĭ aŭ născocit vapórele care umblă pe gârle şi pe mărĭ, drumurile de fer, telegraphurile : uĭtă-te la machina aceea care bate grâul, câte şurupurĭ, câte roţĭ, pare că nu e făcută de mână de om.

www.dacoromanica.ro

— Nu ḑic ba! sciŭ că némţu e cu dracu; dar noĭ nu suntem nemţĭ, noĭ suntem nobilĭ de la Traian împĕratul, străbunĭĭ nostri nu munceaŭ şi cu tóte astea aŭ stăpânit lumea întrégă; dacă ne trebue machinĭ, putem să le cumpărăm de la némurile care sciŭ mesteşugurile acestea; de ce se ne ostenim mĕ rog!

— Pentru că din timpul luĭ Traian până acum condiţiunele sociale s'aŭ prefăcut cu totul şi pentru că numaĭ naţiunile compuse de ómenĭ producĕtorĭ pot esista astăḑĭ; munca nu maĭ este ceea ce era maĭ 'nainte; descoperirile în sciinţe, înaintările în industrie şi introducerea machinelor în tóte lucrările aŭ făcut şi facŭ munca maĭ uşóră. Or cine a urmărit prefacerile în lucrările uneĭ fabricaţiunĭ, numaĭ de treĭ-ḑecĭ de anĭ încócĭ, póte judeca şi preţui înlesnirile şi ajutorul, ce progresul în arte şi în mesteşugurĭ aŭ adus omuluĭ muncitor; cu câtă greutate şi cu câtă primejdie se ferbea maĭ 'nainte un fus de fer, cu câtă muncă se făcea un şurup saŭ uă piuliţă, cu câtă sudóre se neteḑia uă tablă de fer; acum mulţumită strungulŭĭ mecanic, omul nu are decât se supraveghese pornirea şi oprirea machineĭ care singură tae, cioplesce, străpunge, rindesce şi scobesce uă bucată de oţel, cât de grósă şi cât de mare, cu maĭ multă înlesnire şi precisiune decât se făcea altă dată cu o bucată de plumb saŭ de lemn; lucrăm ferul cu înlesnirea cu care se lucra uădinióră céra. Astăḑĭ într'o fabrică bine organisată fie care lucrător are în machina ce dirige, un ilot care muncesce pentru dênsul, un rob maĭ puternic decât Samson, el lucrésă

www.dacoromanica.ro

mult şi bine fără de a se osteni, fără de a cărti, fără de a se văita, fără de a căuta vre uă dată să spargă lanţurile în care le ţine stăpânul seŭ. Englesiĭ şĭ-aŭ creat o putere de maĭ mult de 100 de milióne de caĭ de abur care lucrésă, ḑi şi nóptea, vara şi érna, pe pămînt, sub pămînt, pe mare şi sub mare, cât ar lucra 500 de milióne de ómenĭ; vine de fie care Engles mic şi mare, tênĕr şi bătrân câte 50 de iloţĭ, adică, unul este de duoă sute de orĭ maĭ puternic, maĭ bogat şi maĭ liber decât fericitul cetăţean al luĭ Platon. In ţerile civilisate lucrătorul ajunge încet încet a nu maĭ fi întrebuinţat ca putere; funcţiunea puterei a rămas pe séma machinelor, a automatuluĭ; omul ş'a reservat partea cea bună, acţiunea inteligenţiĭ, lucrarea spirituluĭ. Uneltele de care se slujiaŭ croitoriĭ, dulgheriĭ, têmplariĭ şi feariĭ, acul, barda, tesla, herêstrêul, dalta, clestele şi ciocanul s'aŭ prefăcut în machinĭ ingenióse care lucrésă cum se ḑice că lucraŭ Titaniĭ uă dinióră. Orĭ cine a visitat cea din urmă Esposiţiune universală a putut vedea curiositatea şi plăcerea cu care publicul cerceta machinele; în salele unde eraŭ ele espuse, îmbulzéla era tot-d'auna atât de mare încât circulaţiunea era oprită, şi acéstă curiositate se manifesta, fiind că în machinĭ omul laborios şi sĕrac vede surîḑêndu-ĭ averea şi libertatea; muncitorul care lucrésă în umeḑélă se bucură, când vede o machină care în cinci minute cóse uă cismă de iuftul cel maĭ gros, căcĭ i să deschide speranţa de a vedea acele cisme eftinându-se până a le putea cumpĕra şi el, şi scăpa de necu-

www.dacoromanica.ro

viinţa şi de bólele ce-ĭ aduce udeliştea la picióre; tênĕra lucrătóre privesce cu plăcere resbóele mecanice care ţesŭ, iute ca fulgerul, stofele cele maĭ frumóse; vede acea stofă eftinându-se până a putea şi ea să se îmbrace cu dênsa. La fabrica de la Enfield perfecţiunea machinelor introduse de căpitanul Minié este atât de mare, încât scóte sute de carabine pe ḑi, cele maĭ bune şi maĭ perfecte arme, fără să fie, putem ḑice, atinse de mână de om.

— Aşa póte să fie în ţerile pe unde aĭ umblat; dar la noĭ lucrurile sunt alt-fel : ferariĭ batŭ din ciocane cu amênduoă mânele şi dulgheriĭ tragŭ la rendea până le esŭ ochiĭ din cap.

— Machinele se întroducŭ pretutindenĭ, slavă Domnuluĭ, aŭ început domnule sluger a se întroduce şi la noĭ; avem astăḑĭ în România peste o sută de locomobile care lucrésă ca 48000 de caĭ; avem o mulţime de bătătóre de porumb, de treerătóre, secerătóre, cositóre; s'aŭ întrodus o mulţime de morĭ cu abur, care ne ar permite să ne măntuim or când vom voi de înecurile capitaleĭ şi se facem gârlele navigabile; numele luĭ Shutelworth, Ramson, Mac-Cormic & sunt cunoscute de plugariĭ nostri, ca nume de făcătorĭ de bine aĭ omenireĭ. Peste puţinĭ anĭ cămpiile nóstre vor fi arate, semănate, cosite şi treerate cu puterea aburuluĭ, şi lucrătorul plugar va conduce cu inteligenţa luĭ machinele, acestĭ robĭ legitimĭ aĭ omuluĭ, precum conduce astăḑĭ caiĭ saŭ boiĭ. Atuncĭ producerea va spori, veniturile nóstre se vor îndoi şi înḑeci, vom putea plăti cu înlesnire dările directe

www.dacoromanica.ro

şi indirecte către Stat, vom putea da o mai bună educaţiune şi o învăţătură mai întinsă copiilor nostri. Aceĭ care sunt siliţi să muncéscă ḑi şi nópte pentru dobândirea celor mai neapărat trebuincióse ale vieţeĭ, vor putea consacra uă parte din timpul lor la plăcerile spirituluĭ şi la îmmulţirea cunoscinţelor; atuncĭ ignorenţa care este una din atribuţiunile sărăcieĭ, va dispare.

— Cum! veĭ să întroducĭ machinele în ţéra asta? dar nu sciŭ eŭ că în ţéra nemţéscă este calicie, că acolo ómenii nu aŭ ce mănca din pricina lor; machinele nu folosescŭ decât numaĭ pe nemţĭ şi pe bancherĭ.

— In adevĕr, domnule sluger, sunt publicistĭ care la început s'aŭ îngrijat de desvoltarea ce vedeaŭ că iea industria pe tótă ḑioa, şi eraŭ speriaţĭ de sporirea producţiuneĭ; vedeaŭ într'acéstă sporire o tendinţă către materialism, credeaŭ că întroducerea machinelor póte să aducă miserie, şi că aceste instrumenţe de lucru aveaŭ să răpéscă pânea muncitorilor, credeaŭ că pot deveni uă sorginte de pauperism. Am vĕḑut chiar eŭ chirigiĭ resculânduse în contra drumurilor de fer, am vĕḑut matrosi rădicând lopeţile şi spărgênd rótele vapórelor; dar timpul şi faptele aŭ venit şi aŭ dat o desminţire formală acestor greşelĭ şi a dovedit că machinele şi inventiunele, departe de a smulge pânea muncitorilor care trăiaŭ dintr'o industrie la care se aplica acea machină, din contra a sporit şi a înlesnit munca; nu numaĭ atât, dar a creat mijlóce de vieţuire la uă mulţime de alţĭ ómenĭ; Michel

www.dacoromanica.ro

Chevalier, Thiers şi toţi publiciştii cei mai însemnaţi ne arată şi ne dovedescu, în modul cel mai pipăit, cum desvoltarea industriei şi introducerea machinelor a folosit mai mult pe clasele lucrătóre şi sărace decât pe bogaţi; ei ne dovedescu, că machinele aŭ sporit salariul şi că pe de altă parte aŭ scăḑut dividendul capitalului, dobânda banilor băgaţi în industrie; duoă bine-faceri de uădată pentru lucrător. Pe de o parte a înlesnit munca şi pe de alta 'i a dat mijlóce de a-şi îndestula cu aceeaşi ostenélă mai multe trebuinţe. Cu cât spiritul omenesc înaintésă, cu atât scade proporţiunea ostenelei ce un om trebue să pue pentru dobândirea şi mulţumirea unei trebuinţe a vieţei şi cu atât, din contra, munca puterilor naturei se măresce. Machiuele ne daŭ mijlócele să ne folosim de puterile vitelor şi a le naturei; boul, calul, aburul, apa, electricitatea, magnetismul &, înlocuescu astăḑi puterea braţelor; noi punem aceste puteri de ne facu lucrările cele ostenitóre, şi care ne supuneaŭ robiei, rĕmăind noĕ ómenilor lucrările care cer înţelegere mai multă şi putere mai puţină. Lucrarea pămîntului era una din cele mai ostenitóre, atunci când nu se cunoscea plugul şi locomobila, atunci când se ara cu sapa şi se bătea grâul cu beldia. Statisticile ne arată că machinile aŭ făcut ceva şi mai mult; aŭ moralisat şi aŭ luminat pe lucrători rădicândule sarcinile cele ostenitóre, aŭ înlăturat causele de bólă şi de miserie, le-aŭ lungit viéţa cu ḑece ani aprópe, le-aŭ dat mijlóce de a se lumina, de a aspira la uă viéţă mai înaltă; aŭ desfiinţat o mulţime de preju-

www.dacoromanica.ro

dețe și de vițiurĭ, căcĭ lucrătoriĭ numaĭ esŭ séra din sălile de lucru sdrobițĭ de ostenélă, posomorîțĭ și coprinșĭ de trebuința d'a amorți trupul prin bĕuturĭ tarĭ, ci esŭ odihnițĭ și veselĭ în stare de a petrece serile și duminicile luminânduse și dobândind cunoscințe folositóre. Este bine constatat că în țerile unde s'aŭ întrodus machinele, crimele s'aŭ împuținat, beția devine din ḑi în ḑi un viția maĭ rar și moravurile se îmbunătățescŭ.

— Tóte acestea pot fi așa, dar de ce să veĭ să fiĭ cu ceĭ de jos și nu cu ceĭ de sus, căcĭ or cum, ceĭ marĭ și puternicĭ aŭ o mulțime de drepturĭ și de privilegiurĭ.

— Tată, drepturĭ și privilegiurĭ nu maĭ există astăḑĭ în nicĭ o societate crestină. Este un secol aprópe de când în maĭ țóte societățile europeane eraŭ marĭ deosebirĭ între ómenĭ; nu eraŭ toĭ supușĭ la aceleașĭ pedepse pentru aceleașĭ vinĭ, fiășĭ-cine nu putea să ajungă la trebile statuluĭ, or care ar fi fost inteligența, sciința și vitejia sa. In cele maĭ multe părțĭ ale Europeĭ usurpațiunea prin putere crease o mulțime de drepturĭ, de privilegiurĭ și de monopoluri pe care în țéra nóstră nicĭ nu le-am cunoscut; unĭĭ se născeaŭ stăpânĭĭ altor ómenĭ supușĭ tótă viéța lor voințeĭ și capriciuluĭ stăpânilor, nu putea nimenĭ să mănînce altă pâne decât aceea făcută cu făină măcinată la móra stăpânuluĭ-sĕŭ și eșită din cuptorul luĭ, nu putea gusta altă carne, decât de la măcelăriea stăpânuluĭ, nu putea bea alt vin, alt rachiŭ decât dintr'acel de la cârciuma stăpânuluĭ, și le plătia

www.dacoromanica.ro

cel mai puțin cu prețiŭ îndoit. Ca să pótă cineva esersa uă meserie, un mesteșug, uă industrie trebuea să trécă printr'uă mulțime de formalități și de încercări prescrise de regimul corporațiunilor cu numiri de metrise și iurande. Unii, cei mai bogați, eraŭ scutiți de dări, alții, cei mai săraci, eraŭ împovărați cu prea multe; dări către cler, dări către nobili s.c.l.; revoluțiunea de la 1789 a dărămat în Francia tóte aceste privilegiuri și le-a sguduit în tótă Europa atât de tare, încât în mai puțin de uă jumătate de secol aŭ căḑut una câte una; în locul lor s'a proclamat principiul cel adevĕrat al dreptății care trebue să domnéscă, princip sfânt, netăgăduit: egalitatea între ómeni, egalitatea dinaintea legilor, singura egalitate posibilă în lumea acésta, singura egalitate ce o pot da legile și instituțiunile.

— Eŭ să-ți spuiŭ drept, sunt și am fost un arendaș, și nu pot să sufer să vĕd ómeni umblând cu nasul în sus; de aceea voiŭ egalitatea absolută, să nu mai fie nimeni, nici mai boer nici mai bogat nici mai învățat decât mine; am urât tot-d'auna pe boeri, d'aceea te-am dat la carte, voiŭ să fii boer mare și bogat și să ei fată de boer bogat.

— Egalitatea absolută nu este cu putință; s'aŭ gâsit mulți ómeni învățați, philosophi care aŭ creḑut că egalitatea póte esista și înaintea averilor. Nu este îndoélă că ea este posibilă și că ea póte esista ș'înaintea averilor; ânsă ar esista numai uă secundă, un minut, uă ḑi, uă lună. De s'ar proclama de o putere, prin impunerea unei facțiuni, prin voința

www.dacoromanica.ro

majorităţiĭ saŭ chiar prin unanimitatea uneĭ naţiunĭ, de s'ar declara într'uă ḑi, că nimic nu este al nimuluĭ şi că tóte sunt ale tutulor; împinşĭ să ḑicem de un sfânt foc patriotic să venim fie care să depunem tot ce avem, mult puţin, pe altarul patrieĭ, primind drept schimb părticica egală ce ni s'ar cuveni; dar acea egalitate ar putea ea să se perpetue, să durese? Ea are să se alterese chiar din cel d'ântêiŭ moment, daca maĭ ântêiŭ nu s'ar fi realisat o mulţime de alte egalităţĭ : egalitatea inteligenţilor, a cunoscinţelor, a activităţilor, a puterilor muschilor, a capacităţiĭ, a stomaculuĭ, a gustuluĭ, a pătimilor, a capriţiilor, a sănătăţiĭ, a caracteruluĭ & &, egalităţĭ care sunt în contra naturieĭ omuluĭ. Şi ce alt s'ar căstiga cu egalitatea averilor decât a face pe ceĭ bogaţĭ săracĭ, fără de a face pe săracĭ maĭ puţin săracĭ decât sunt astăḑi? Statisticele bine ţinute ne arată că în ţerile cele maĭ bogate precum sunt Englitera şi Statele-Unite ale Americeĭ numĕrul ómenilor bogaţĭ, a căror posiţiune póte escita invidia, este de unul la ḑece miĭ; în Francia, este unul la patru-ḑecĭ de miĭ; daca ţéra nóstră ar fi ca Francia, am putea calcula 20 saŭ 30 de familiĭ avute. Ce resultat, ce folos ar da celor-alţĭ împărţirea uneĭ averĭ marĭ între patru-ḑecĭ de miĭ de familiĭ, cu cât acea parte ar putea ea să ajute o familie săracă?

— Bine, nu ḑic că dărîmarea averilor boerilor de la sluger în sus ar folosi pe ceĭ sĕracĭ; dar de ce să fie eĭ bogaţĭ, ce folos aducŭ eĭ în societate; sunt numaĭ o năpastie pe ţéră, trăescŭ şi se hrănesc din

www.dacoromanica.ro

sudórea şi din munca săraculuĭ care lucrésă, ḑi şi nópte, ca să'ĭ ţie; sunt ca plantele parasite, trăesc cu sucul care ar hrăni ómenĭ producĕtorĭ.

— Am audit mulţĭ ómenĭ a căror tendinţe sunt: de a stîrpi pe bogat din societate, a-lŭ desrĕdăcina ca p'un ghimpe supĕrător şi vătămător, şi s'aŭ propus pentru acésta o mulţime de mijlóce: imposite directe, dărĭ pe or ce consumă, cerênd şi căutând a-ĭ supune buneĭ voinţĭ a săraculuĭ precum acesta i-a fost supus lor în alţĭ timpĭ, a căuta tot felul de mijlóce ca să 'lŭ facă să se ducă, să'şĭ iea lumea 'n cap, prin fel de fel de persecuţiunĭ, arătând săraculuĭ că el este causa ticăloşieĭ în care se află, invitând a-ĭ dărâma casa, a-ĭ insulta familia, a-ĭ ataca proprietatea, denunţîndul pe tóte colţurile stradelor că el este causa ticăloşieĭ şi cerênd privilegiurĭ mulţimeĭ în paguba bogaţilor. Ideile acestea care se respândesc în tótă libertatea nu aŭ nicĭ măcar meritul inventţiuneĭ saŭ al noutăţiĭ; impositele marĭ pè obiectele de lus, impositele progresive, exempţiunea de dărĭ asupra obiectelor produse şi consumate de mulţime, impositele marĭ pe case, pe moşiĭ, pe obiectele de lus şi pe or ce are şi consumă bogatul, aŭ fost propuse şi realisate şi în alte ţerĭ de vênătoriĭ de popularitate, or de câte orĭ aŭ creḑut că puterea este în mâna mulţimeĭ şi or de câte orĭ aŭ creḑut că nu a sosit timpul a o oprima d'a dreptul şi pe faţă; raţiunea ânsĕ şi esperienţa aŭ dovedit că asemenea mĕsurĭ în loc de a lovi în bogaţĭ s'aŭ întors în contra săracilor,

www.dacoromanica.ro

căcĭ oprescŭ mişcarea industrieĭ şi a comerciuluĭ, rădică la o mulţime de muncitorĭ mijlócele de traiŭ.

— Dar nu aĭ respuns la întrebarea mea, la ce slujiasce, la ce e bun bogatul, ce folos aduce acest om în societate?

— Sciinţa raţională ne respunde îndată că bogatul este un consumator mare, cu atât maĭ mare, cu cât este maĭ avut; şi este sciut că consumaţiea alimentésă industria, industria hrănesce şi îmbogăţesce şi pe săracĭ şi pe bogaţĭ, adică naţiunea întrégă; bogăţiea poporuluĭ face statul puternic. Bogatul prin avansurĭ de banĭ înfiinţésă întreprinderĭ, acele întreprinderĭ cerŭ muncă de ómenĭ, sporirea de muncă scumpesce salariul, adică plata ţileĭ de muncă a unuĭ lucrător, şi eată cum bogatul prin ceea ce are şi prin dorinţa de a se face şi maĭ bogat, face ca săracul să devie maĭ puţin sărac, să câstige maĭ mult decât căstiga maĭ 'nainte, şi pe mulţĭ săracĭ îĭ face chiar bogaţĭ. Un bogat cumpĕră o machină, lucrarea machineĭ are trebuinţă de un machinist; un sărac care căstiga treĭ saŭ patru leĭ pe ţi, găsesce în întreprinderea aceluĭ bogat mijlocul de a căstiga 15 leĭ pe ţi; bogaţiĭ ca de Rider, Brassey, de Lahante, Salamanca &., puind maĭ mulţĭ de uădată banĭ lor împreună, facŭ drumurile de fer în ţerile lor şi după ce le facŭ acolo, caută să vie să le facă şi la noĭ, unde aŭ să deschidă mult lucru pentru compatrioţiĭ şi pentru fabricile din ţerile lor; lucrărĭ din care aŭ să se foloséscă o mulţime de ómenĭ din ţerile de unde sunt aceĭ bogaţĭ.

www.dacoromanica.ro

Bogatul, când se numesce Mecene, Seneca, Medicis saŭ Humbold face onóre secoluluĭ în care a trăit. Când se numesce Basarab, Albu, Văcăresc, Cândesc, Brâncovean, Obedean, Câmpinean, Ionaşcu saŭ Ghica, daŭ Statuluĭ 50 de milióne de leĭ pe tot anul în daniĭ pióse pentru hrana inimeĭ şi a spirituluĭ, pentru salvarea sufletuluĭ. „In ţéra Dumnévóstră e bine, „ḑicea la 1850 un bun bulgar din Uzungiova, unuĭ „român călĕtor, fiind *că aveţĭ clopote şi boerĭ.*“ Cuvînt scurt dar coprinḑĕtor, plin de înaltă învĕţătură. „*Aveţĭ clopote*“ voia să ḑică : „*aveţĭ libertate,*“ căcĭ pe vremea aceea clopotul la Bulgar era emblema libertăţiĭ, celeĭ d'ântêiŭ libertăţĭ, a libertăţiĭ religióse, a libertăţiĭ de consciinţă; el nu se putea aduna cu rudele şi cu amicĭĭ seĭ în biserică ca să audă cuvîntul mântuitoruluĭ decât în întuneric şi în tăcere, ca să nu supere vederea şi auḑul stăpânilor seĭ. „*Aveţĭ boerĭ*“ voia să ḑică „*aveţĭ bogaţĭ,*“ aveţĭ libertatea de a poseda; el nu putea să adune avere, nu avea dreptul d'a avea pămînt, nu'ĭ era ertat d'a fi bogat; era condèmnat de trista sórtă a fi tótâ viaţa luĭ egalul tutulor Bulgarilor, adică de a fi tot-d'auna cu toţiĭ de o potrivă săracĭ. Când unul se rădica prin inteligenţa, activitatea şi sciinţa sa ceva maĭ sus de ceĭ-alţĭ, nivela stăpânuluĭ, cuţitul gealatuluĭ eraŭ gata, venia de scurta, tăia ceea ce trecea peste capul celor-l-alţĭ şi'l făcea cetăţian egal cu toţĭ ceĭ-l-alţĭ. Acel nivelator, fie el Turc saŭ Creştin, Impĕrat, Rege saŭ Domn, patrie, naţiune saŭ omenirea întrégă, daţi-mĭ voe să-l numesc despot, tyran, ini-

www.dacoromanica.ro

mic al libertăţiĭ şi al omuluĭ, persecutor al binelui, obstacol al perfectibilităţiĭ.

— Póte că în ţerile în care aĭ trăit şi pe unde aĭ umblat să fie aşa, bogatul să aducă folos, cum ţicĭ, dar la noĭ bogaţiĭ ce facŭ alta decât lus şi corupţiune?

— La tóte naţiunele aŭ fost momente de rătăcire; corupţiunea este uă stare de ameţélă cum sunt momentele de beţie; dar nu este starea normală a Românuluĭ; să nu uităm că învĕţătura şi caritatea, aceste facle ale Crestinismuluĭ, aŭ fost alimentate şi întreţinute de bogaţiĭ noştri. Daca nu ar esista acel venit de 50 de milióne, daca aceĭ bogaţi care credem că nu sunt buni de nimic, în loc de a consacra averile adunate de eĭ la acte de bine-facere şi la luminarea poporuluĭ, le-ar fi cheltuit în deşertăciunĭ şi în petrecerĭ, Statul nu era să fie silit ca să pótă întîmpina trebuinţele acelea, să caute a lua din punga Românilor bogaţi şi săracĭ câte 60 de leĭ de familie pe an, una cu alta? adică, că afară de ceea ce plătesc astăţi era să-ĭ supue şi la uă altă dare de 60 de leĭ pe an de cap de bărbat, fie cu nume de capitaţie, fie de imposit personal, cum îĭ ţicem acum.

— Dar băete numaĭ trăim în timpiĭ oligarchieĭ ca să pótă pune guvernul capitaţiunĭ nuoă, din potrivă căutăm a desfiinţa şi pe cele care există, voim imposite pe bogaţi, pe proprietatea fonciară cea mare, care póte să plătiască Statuluĭ pe an până la treĭ sute de milióne de leĭ, precum ne-a dovedit'o un mare publicist al nostru.

www.dacoromanica.ro

— Publicistul dumitale póte fi cât de mare şi de mester, dar nu póte face ca proprietatea fonciară care, cu a Statuluĭ împreună, da chiar înaintea ordonanţeĭ rurale un venit de 200 până la 300 de milióne, să pótă plăti un imposit de 200 de milióne; deosebit de acéstă eróre materială, este şi o mare greşélă de sciinţă financiară. Este destul să aibă cineva noţiunile cele maĭ elementare de sciinţă financiară saŭ un dram de judecată, ca să vaḑă că or unde şi or cum s'ar pune un imposit, el este ca scaetele, se agaţă, se lipesce, se identifică cu obiectul pe care s'a pus, lovesce pe or cine se atinge de dênsul şi în urmă de tóte se pune pe punga consumatoruluĭ din care ese, ca să despăgubéscă pe toţĭ aceĭ care l'a plătit fisculuĭ; judecând puçin să póte vedea că la noĭ din tóte impositele, acel care lovesce maĭ ţare pe săracu şi pe mulţime este impositul fonciar. Care alt imposit póte scumpi maĭ losne şi maĭ bine pânea, carnea, oăle, laptele, pómele şi vinul decât impositul fonciar? şi cred că aceĭ ce se împodobesc cu numele de amicĭ aĭ poporuluĭ, nu cugetă a'ĭ aduce în starea de a nu maĭ avea trebuinţă de aceste producte.

Intre bogat şi sărac esistă o legătură strînsă, căcĭ unul este munca şi cel-alt capitalul, şi când săracul suferă saŭ nu voesce să lucrese, bogatul sufere căcĭ capitalul perde din valórea luĭ, rĕmăind în nelucrare; asemenea când capitalul scade munca sufere; lucrarea regulată şi activă a acestor douĕ instrumente de producţiune, munca şi capitalul, înfiinţéză creditul. Nu creḑĭ că săraculuĭ îĭ vine bine cu acele 50 de mi-

www.dacoromanica.ro

lióne pe an, ce i-a lăsat bogatul pe tot anul? mai întêiŭ pentru că după cum ḑiceam este scutit de a plăti fie-care pe tot anul câte 60 de leĭ, şi că la nenorocire când este bolnav, când sufere şi nu are cu ce plăti redobândirea sănătăţeĭ i să dă dintr'aceĭ. baniĭ ḑece, uă sută, uă mie, ḑece miĭ de leĭ după trebuinţă, în hrană, încălḑire, rufe, băi, doctoriĭ, móşe, doicĭ, medicamente, casă şi căutare; îĭ sunt de folos acele daniĭ fiind că, daca nu are cu ce cresce şi învĕţa copiĭ, i să dă ḑece, uă sută, uă mie de galbeniĭ pentru crescerea şi învĕţătura lor în ţéră şi afară din ţéră; eŭ chiar sunt dator în parte crescerea şi învĕţătura bunătăţiĭ sufletuluĭ, unuĭ archipăstor, care a consacrat averea sa luminăriĭ tinerimeĭ; recunoscinţa ce port memorieĭ aceluĭ bun Mitropolit Dositheĭ va fi tot-d'auna vie în inima mea cât voiŭ trăi. Acele daniĭ ale bogaţilor nu sunt ele un bine pentru săracĭ, când merg de aud cuvintele luĭ Dumneḑeŭ în miile de templurĭ rădicate credinţeĭ şi înzestrate de ceĭ bogaţĭ, când nu aŭ cu ce să se caute şi găsesc un spital înzestrat cu tóte mijlócele sciinţeĭ medicale, când nu aŭ cu ce plăti învĕţătura copiilor lor, şi li se dă gratis învĕţătorĭ ómeniĭ ceĭ mai cu sciinţă. Este în adevĕr trist a vedea că de la o vreme încóce, veniturile acestea s'aŭ confundat cu veniturile Statuluĭ, provenite din contribuţiunile celor viĭ, fără de a ţinea în sémă, de să întrebuinţésă pentru jandarmĭ, saŭ pentru preoţĭ, pentru poliţiea secretă saŭ pentru scolĭ, sub cuvînt că acele averĭ sunt prea marĭ şi că naţiunea nu are trebuinţă

www.dacoromanica.ro

de scolĭ, spitalurĭ şi bisericĭ de 50 de milióne pe an, pare că caritatea şi luminarea ómenilor póte avea vre o dată marginí în întinderea şi desvoltarea lor. Numaĭ corupţiunea are limite, căcĭ aduce descompunere şi mórte, ear desvoltarea spiritului şi a inimeĭ este fără mărginĭ ca sufletul.

— Tóte ca tóte dar bogatul nu póte avea patriotism, de aceea şi vedem că tóte daniile lor le aŭ pus la dispositiunea călugărilor streinĭ; aŭ dat a patra parte din averea teritorială a ţerĭ pe mânile grecilor şi a resultat dintr'acésta un reŭ maĭ mare, decât binele ce aŭ voit să facă.

— Despre acest păcat sufletele lor se pot odihni în pace, căcĭ séma aŭ să o dea aceĭ, care prĭn faptele şi cuvintele lor, aŭ sguduit încrederea şi aŭ pus îndoială în inimile testatorilor despre respectul ce ar avea Guvernul după mórte-le pentru voinţa lor. Pe vremile acelea esista tendinţa din partea Domnilor, de a supune tóte la voinţa lor şi de a se amesteca în tóte, tendinţa vătămătóre progresuluĭ şi libertăţiĭ; de aceea or cine voea să fundese o instituţiune de bine-facere, căuta uă garanţie în contra abusuluĭ puterĭ, şi creḑênd că o găsesce în supravegherea ómenilor acelora care trăescŭ acolo unde a trăit şi a suferit Mântuitorul, puneaŭ obolul consacrat luminăriĭ sufletelor sub scutul uneĭ puterĭ morale, singura care maĭ putea rădica atuncĭ un glas virtuos şi curat în contra acelora care s'ar fi atins fără drept de acele averĭ. Chiar în ḑilele nóstre acelaşĭ sentiment de temere a dictat asemenea precauţiunĭ unor testa-

www.dacoromanica.ro

torĭ de aşeḑăminte de bine-facere; am auḑit vorbindu-se de un testament în care acel care voesce să unéscă numele seŭ cu o facere de bine, a pus averea care înzestrésă stabilimentul ce voesce să fondese, sub apărarea unuĭ suveran strein a căruĭ protecţiune este astăḑĭ la modă, precum a fost uă-dinióră a patriarchilor grecĭ şi a monăstirilor Munteluĭ Sinai şi Munteluĭ Athos. Asemenea precauţiunĭ sunt acum de prisos fiind că în secolul în care trăim, erórele şi abusurile se tocescŭ iute şi nu potŭ dura.

Bogatul, când nu face el însuşĭ binele, ca Humbold şi ca Lowrinson, contribue a forma acel public pentru care lucrésă artistul şi învĕţatul. Pentru bogat lucrésă architectul, pictorul şi sculptorul, el adună frumuseţile vechĭ şi moderne ale arteĭ şi ale mesteşugurilor, el îmbogăţesce galeriile şi colecţiunele, întreprinde călĕtoriĭ ca Dimidof, ca Barth, ca principele Napoleon şi ca Braniski, uă mulţime de întreprinderĭ care aduc cel maĭ mare folos societăţilor, nu se potŭ face de cât cu banĭ; a trebuit să fie ómenĭ bogaţĭ ca să se pótă face corăbiĭ şi aduce navigaţiunea şi comerciul în starea în care le vedem la naţiunile cele civilisate; a trebuit ómenĭ bogaţĭ ca să întreprinsă rădicarea de fabricĭ, esploataţia de mine, drumurĭ de fer &. Cele maĭ multe din lucrările şi din industriiile de astăḑĭ nu ar fi esistat, daca nu ar fi fost bogatul.

Bogaţiĭ sunt capitaliştiĭ şi producţiunea sciĭ că are trebuinţă de duoă elemente ca să nască şi să trăésca, de muncitorĭ şi de capitaliştĭ. Asociaţiunea ace-

www.dacoromanica.ro

stor două puteri constitue bogăţiile naţionale, de aceea şi capitalul ca şi munca trebuescŭ considerate şi respectate.

Consideraţiunea ce o societate dă bogaţilor, departe de a fi uă lipsă de demnitate, este din contra un semn de civilisaţiune şi de omagiŭ către muncă şi economie, care sunt generatoriĭ capitaluluĭ. In statele civilisate ómeniĭ caută să tragă şi să fisese pe bogaţi; la noĭ din contra în loc de a le face viéţa plăcută, îĭ persecutăm, îĭ invidiăm, îĭ huĭduim şi le facem traiul nesuferit în cât aceĭ care aŭ dobêndit avere, fugŭ din ţéră şi caută a trăi aiurea; sute de miĭ de galbenĭ care s'ar fi vĕrsat în ţéră şi s'ar fi împărţit între lucrătoriĭ, între architecţiĭ, pictoriĭ şi comercianţiĭ nostri, banĭ care ar fi însufleţit artele şi comerciul, se ducŭ afară, producênd acolo efectele lor bine-făcĕtóre.

— Or câte-mĭ veĭ spune, ḑise slugerul, eŭ mărturisesc pĕcatul, nu pot suferi să vĕd pe altul maĭ sus de cât mine; voiŭ egalitate, s'a isprăvit.

— Acest sentiment, Domnul meŭ, nu este resultatul raţiuneĭ; căcĭ drépta judecată nu ne póte povăţui să voim un lucru care nu este nicĭ just, nicĭ folositor, şi care ne este cu totul vătămător; numaĭ invidia, un sentiment prost, eşit din orbirea patimilor celor maĭ rele, la ómeniĭ care nu aŭ avut fericirea de a se lumina prin educaţiune şi învĕţătură, numaĭ invidia ḑic, ne póte duce a dori altora uă stare din care, departe de a trage vre un folos, resultă chiar pentru noĭ vătămare şi dêrăpănare. In societate

www.dacoromanica.ro

toţĭ avem trebuinţă de lucrurĭ produse de alţiĭ, pe care trebue să le cumpĕrăm; ca să putem cumpĕra, trebue să vindem; dar cuĭ vindem? negreşit acelora care aŭ cu ce cumpĕra. Veḑĭ dar că cu cât ceĭ-alţĭ sunt maĭ bogaţĭ, cu atât putem vinde maĭ mult şi cu atât ne putem folosi maĭ mult de dênşiĭ. Ca ómenĭ, interesul nostru este: ca ceĭ cu care trăim să fie maĭ avuţĭ; ca naţiune suntem interesaţĭ ca naţiunele celealte să fi cât maĭ bogate. Un sentiment de inimicie putea exista o dinióră în contra uneĭ aristocraţiĭ privilegiate, care poseda pămîntul fără a plăti nicĭ uă dare către Stat, fără a da nicĭ dajdie, nicĭ militarĭ; avênd singură toate slujbele civile cele maĭ însemnate şi gradurile cele înalte în armată; dar astăḑĭ nu maĭ sunt privilegiurĭ, suntem toţĭ egalĭ înaintea legiĭ şi înaintea drepturilor politice! toţĭ plătim imposite în proporţiune cu averea şi cu consumaţiunea; în posturile cele maĭ înalte vedem ómenĭ eşiţĭ din clasele şi din condiţiunele cele maĭ modeste şi cele maĭ umile. In loc de a ne invidia unĭĭ pe alţiĭ, ar fi maĭ folositor şi maĭ raţional să ne legăm cu toţiĭ în contra nedreptăţiĭ şi în contra corupţiuneĭ, care ne apasă şi ne lovesce pe toţĭ de o dată şi pe fie care d'a rândul; să ne luminăm şi să înţelegem că din înfrăţire şi iubire între ómanĭ resultă fericirea fie căruea. Lege mare şi frumoasă a philosophieĭ morale şi care dovedesce maĭ bine de cât or şi ce înţeleptiunea luĭ Dumneḑeŭ.

— După cum vĕd eŭ, dumnéta tăgăduescĭ egalitatea, nu eştĭ democrat.

www.dacoromanica.ro

— Intr'un mod imediat şi absolut negreşit o tăgăduesc; întru cât privesce însă îndestularea trebuinţelor legitime, putem ḑice că distanţa ce exista între condiţiunile sociale a scăḑut mult şi tot scade pe tótă ḑioa prin desvoltarea artelor şi a sciinţelor, prin introducerea machinilor şi prin respândirea învĕţăturei; progresul nivelésă. Astă-ḑi se miră cine-va când vede un lucrător frances, engles saŭ german. Aparinţa luĭ esterióră respiră un aer de bună stare, îl veḑi sănătos, curat şi bine îmbrăcat; intrând în vorbă cu dênsul găsescĭ cunoscinţe, în littere şi în economie politică; inegalitatea care exista acum duoă-ḑecĭ de anĭ între tinerii eşiţi din colegiurĭ şi între lucrătoriĭ muncitorĭ nu maĭ este astăḑi aşa de mare; condiţiunele intelectuale s'aŭ apropiat fórte mult; căcĭ o mulţime de lucrătorĭ petrecŭ acum órele lor de repaos la adunărĭ de citirĭ şi la cursurĭ de séra, făcute într'adins de ómeniĭ ceĭ maĭ eminenţi pentru luminarea claselor laborióse. Progresul luminilor între aceste clase şi întroducerea machinilor aŭ resolvat uă mulţime de cestiunĭ sociale care cu câţi va anĭ în urmă înspăimântaŭ Statele; cestiunĭ întru resolvarea cărora s'aŭ încercat în zadar ceĭ maĭ marĭ ómenĭ de stat aĭ Europeĭ.

Munca şi industria sunt singurul mijloc de a păşi spre egalitate; nu spre egalitatea aceea care ar fi uă negaţiune a perfectibilităţiĭ şi a geniuluĭ; dar spre dispariţiunea inegalităţilor umilitóre pentru némul omenesc; numaĭ munca şi industria potŭ mări averile, şi apropia condiţiunele micşorând deosebirile

www.dacoromanica.ro

d'între ómenĭ; suind pe ceĭ de jos fără de a coborî pe ceĭ de sus. In loc de a căuta să desființăm şi să sdrobim pe bogaţĭ, să căutăm a ne folosi de capitalurile lor ca să dăm culturei pămênturile acoperite de mărăcinĭ şi de lacurĭ, ca să încuragiăm înființarea de asociaţiunĭ agricole, să înființăm credite agricole, mijlóce de comunicaţiunĭ, drumurĭ de fer, şosele, canale; să facem rîurile nóstre navigabile, să esploatăm minele şi să lăţim relaţiunile nóstre comerciale; să respăndim cunoscinţele agricole. În loc de a ne abandona la imaginaţiunea nóstră alterată prin vicisitudinile şi nenorocirile prin care trecem, dând chestiunelor sociale soluţiunĭ nuoĭ, să căutăm a ne folosi maĭ bine de preceptele adevĕrate şi măntuitóre ale scriitorilor ca I. B. Say. Rossi, Thiers, Guizot, Blanqui, Labouley &; să căutăm a respăndi şi a popularisa ideile acestor ómenĭ care s'aŭ luptat şi aŭ dărămat prin sciinţa lor eresiile secolilor trecuţĭ; să lucrăm ca să producem şi să îmbogăţim ţéra.

— Ţéra nóstră o să fie tot-d'a-una săracă, fiind că nu are nicĭ mine de aur saŭ de argint, nicĭ fabricĭ.

— Scóla balanţeĭ comerciuluĭ aŭ trecut cu tóte consecinţile eĭ. Or ce om învĕţat rîde când aude astădĭ ţicânduse că a avea aur şi argint este singura bogăţie, şi că ar fi o sărăcie de a lăsa să iasă acele metale dintr'o ţéră; că un Stat ar fi cu atât maĭ bogat cu cât ar priimi maĭ mult aur şi cu cât ar lâsa să ésă maĭ puţin. Este sciut că iresul acesta a făcut maĭ mulţĭ secolĭ sărăcia şi căderea bogateĭ Spanie, şi că

www.dacoromanica.ro

Englitera nicĭ o dată nu se crede că a beneficiat mai mult de cât în anii în care esporta mai mult aur şi argint. California şi Australia ar fi de ḑece orĭ mai bogată, dacă ar putea să scótă afară de ḑece orĭ mai mult aur şi argint; nimenĭ nu mai crede că numai munca pământuluĭ cresce bogăţia; nu este Engles, Frances, German saŭ Italian care să nu scie, că munca omuluĭ, prefăcênd materia şi făcênd-o folositóre îĭ dă uă valóre mai mare de cât ceea ce avea înainte de a fi lucrată; cel mai simplu om din ţerile civilisate scie că uă pele de treĭ-ḑecĭ leĭ se transformă prin lucrarea tăbăcireĭ şi curelărieĭ într-o pereche de hamurĭ de uă mie de leĭ, industria manufacturială şi lucrarea omuluĭ, a înfiinţat uă valóre socială de 970 de leĭ; fie-care scie că din aramă şi oţel de ḑece parale se póte face un chronometru de 9000 de leĭ şi că într'acel obiect 8999 leĭ sunt uă avere creată de către munca ceasornicaruluĭ.

Daca în Baragan, unde pămîntul astăḑĭ nu face de cât treĭ saŭ patru galbenĭ pogonul, s'ar deschide câte-va puţiurĭ artesiane saŭ s'ar aduce apă din Mostisce prin machinĭ hydraulice şi s'ar adăpa acel cămp, al căruĭ strat vegetal este aprópe de un stânjăn, şi că printr'un system bine înţeles de drene s'ar asigura recolta în contra seceteĭ, ast-fel ca pămîntul acela să producă cât produce acel din Moştisce, şi dacă pogonul ar dobândi printr'acésta uă valóre de 20 galbenĭ în loc de 3 saŭ 4 galbenĭ; acel spor de 16 galbenĭ la valórea fie-căruĭ pogon, acele 30 saŭ 40 milióne de leĭ care s'ar adăoga la valórea actuală

www.dacoromanica.ro

a Baraganuluĭ, nu ar fi uă bogăţie creată de om? Fertilitatea de astăḑĭ a Landelor Girondeĭ, neproducĕtóre acum 20 de anĭ, bogatele şi frumósele liveḑĭ artificiale din Olanda făcute pe nisipul măriĭ, închis, spălat, îndulcit şi îngrăşat prin munca Olandesuluĭ, grădinele din Cornwallia plăntate pe stâncă de granit, grădinĭ în care crescŭ astăḑĭ fructele şi legumele cele maĭ frumóse după facia pământuluĭ, nu sunt ele tóte acestea bogăţiĭ înfiinţate de munca omuluĭ? Scóla physiocraţilor a trecut ca şi a balanţeĭ comerciuluĭ, ca a socialiştilor şi a comuniştilor. Adevĕratele principiĭ care aŭ făcut avuţiea Englitereĭ şi care aŭ făcut şi fac astăḑĭ pe a Franciеĭ şi pe a Germanieĭ, este munca liberă, concurenţia, asociaţiunele şi instituţiunile de credit.

In următórea mea epistolă îţĭ voiŭ vorbi de discuţiunile ce am avut cu câţĭ va din vecinĭ arendaşĭ, fórte inteligenţĭ, asupra asociaţinneĭ.

Al teŭ amic

Dumitru.

www.dacoromanica.ro

PARTEA A DUOA.

CREDITUL.

1864

www.dacoromanica.ro

I.

Un amic al meŭ cam cioban, cam plugar, care nóptea întrébă stelele cum să învârtescŭ şi unde mergŭ şi diminéţă cercetésă venturile şi nuori ce aŭ de gând să facă peste ḑi şi peste săptămână. Om care nu este în stare să ne spue ca repausatul Mathieu de la Drôme ḑilele de plóe, de sóre, de frig şi de cald ale anilor ṿiitorĭ, dar care póte ţine pept cu amiralul Figeroy, în a ne spune intenţiunile cerului de aḑĭ până mâne; om prost cum să ḑice, adică neînvĕţat în şcólă, care nicĭ nu scrie nicĭ nu citesce; dar care în realitate scie maĭ multe decât mulţĭ docţĭ, fiind că cugetă şi raţionésă. Simplu în obiceiurile luĭ, trăesce din spinarea oilor şi din grăsimea pământuluĭ, pórtă opincĭ, zeghie şi căciulă de oae. Om fără eresurĭ şi fără prejudeţe, care nu crede nicĭ în Ielle nicĭ în Rusaliĭ, lucrésă marţile şi joile după Pascĭ. Când vine în Bucurescĭ, trage la mine ca acasă la dênsul, fără să ţie în sémă cele ce i să cântă despre ura şi despre gelozia ce trebue să esiste între el şi mine. Suntem amicĭ din copilărie şi nicĭ revoluţiunea de la 1848 nicĭ convenţiunea de la Balta-Liman, nicĭ Convenţiunea de la 1858, nicĭ plebiscitul, nicĭ disposiţiunea

www.dacoromanica.ro

rurale de la 1864 nu aŭ putut altera sentimentele de afecţiune reciprocă dintre noĭ.

Alaltăerĭ eşind din casă pe la ameaḑĭ l'am găsit în pórtă, admira pasul măreţ cu care foncţionarĭĭ se duc pe la Ministerile respective, înecând praful stradelor în fumul ţigaretelor. Să luă cu mine pînă în strada Dómneĭ. In dreptul caselor luĭ Major Mişa îl lăsai şi intrai la cantorul D-luĭ Poumay; peste duoĕ minute eram earăşĭ lîngă el.

— Nu 'l aĭ găsit acasă se vede, îmĭ ḑise.

— Ba, acasă, Maneo, dar nu am putut cumpĕra, îmĭ cere prea scump.

Şi intraiŭ alăturĭ la cantorul D-lor Halfon şi fiĭ. Duoă vorbe şi eram earăşĭ lângă amicul meŭ.

— Scump şi aicĭ; prea scump îĭ ḑiseiŭ.

În piaţa St. George iar îl lăsaiŭ şi mĕ urcaiŭ la Banca Ottomană; peste ḑece minute mĕ coboram ţiind în mână o hârtie galbenă :

— Am găsit, ş'am cumpĕrat.

— Dar ce-aĭ cumpĕrat?

— Am cumpĕrat un credit, am cumpĕrat banĭ ca să-ĭ trimit la Londra.

— Cum aĭ cumpĕrat banĭ, baniĭ nu să cumpĕră, or aĭ vêndut grâu!

— Ba nu, 'ĭam cumpĕrat tot cu banĭ!

Ciobanul se uită la mine ca un om care crede că n'a auḑit bine. Sciind cu cine am aface mĕ gândiiŭ că nu am sĕ scap cu una cu duoĕ de curiositatea luĭ Manea şi mĕ hotărâiŭ a-ĭ desvolta şi a-ĭ esplica întréga theorie a creditului, a-i face un mic curs asupra

www.dacoromanica.ro

schimbului, asupra băncelor, poliţelor, biletelor la ordine, cecurilor, conesementelor saŭ warantelor &. De şi acésta a fost uă conversaţie între duoĭ ómenĭ simpli şi despre lucrurĭ pe care toţĭ le scim, am creḑut ânsă că póte ar fi bine să o scrim pentru unĭĭ din bărbaţiĭ noştri care scriŭ şi vorbescŭ despre finance, şi a căror scrise şi ḑise citindule şi auḑindule lasă bănuéla că Dumnélor ar crede că după uă oae s'ar putea tunde mai multă lână decât cresce într'un an, că un om póte bea şi mânca maĭ mult decât îĭ este venitul şi că Statul póte fi bogat şi puternic când indiviḑiĭ care îl compun sunt săracĭ şi slabĭ.

Eată acea conversaţiune peripatetică :

— Prăvăliile în care am intrat dragă Maneo, sunt prăvăliĭ de banĭ. Marfa ce se află într'ênsele sunt banĭĭ. Acolo se vinde şi se cumpĕră banĭ. Magazia să numesce *bancă* şi negustorul dintr'însa *bancher*. Ḑicem zăraf, întocmaĭ precum ḑicem bogasier, marchitan, lipscan &. Treaba ce 'mi-am făcut cu acel din piaţa St. George este că peste ḑece ḑile aveam să plătesc la Londra opt sute de galbenĭ fabricantuluĭ de la care am luat machina de treerat, pe care aĭ vĕḑut'o lucrând astă vĕră, la moşie. Am cumpĕrat'o cu credit, pe datorie, adică cu făgăduéla că peste un an să-i daŭ banĭĭ; acum peste ḑece ḑile se împlinesce sorocul şi am cumpĕrat hârtiea acésta ca s'o trimit fabricantuluĭ chiar astăḑĭ prin poştie. El îndată ce va înfăţişa-o la un bancher, anume către care scrie, va priimi opt-sute de galbenĭ. Dar o să'mĭ ḑicĭ póte că de ce nu m'am dus cu banĭĭ drept la poştie în loc

www.dacoromanica.ro

de a alerga la bancher? Trebue să'ţĭ spuiŭ că chiar de aş fi avut banĭ bătuţĭ, tot nu 'i-aşĭ fi trimis prin poştie; ar fi trebuit să fac grop, gropul să'l pecetluesc cu o mulţime de peceţĭ, să fac declaraţiĭ şi multe alte formalităţĭ; şi după tóte acestea să plătesc şi $^1/_2$ $^0/_0$, adică patru galbenĭ ca să mi-l ducă până la Londra; în vreme ce la bancher nu am plătit nimic, şi eată cum: El avênd necontenite daraverĭ cu banchierĭĭ din Londra, are ordine să plătéscă aicĭ maĭ mulţĭ banĭ în socotéla lor, banĭ ce aceĭ bancherĭ aŭ priimit acolo de la maĭ mulţĭ negustorĭ care trimitŭ saŭ scriŭ să le cumpere d'aicĭ grâne saŭ sămênţă de gândacĭ, şi cărora le-aŭ dat poliţe ca să li se numere banĭĭ în Bucurescĭ, ca cu aceĭ banĭ să plătéscă proprietarilor saŭ plugarilor de la care iaŭ acele producte. Pe de altă parte bancherul de aicĭ trage poliţe asupra corespondenţilor sĕĭ de acolo pentru banĭĭ ce el priimesce de la negustorĭĭ de aicĭ, care aŭ să plătéscă la Londra manufacturile ce aducŭ de acolo. Aceste hârtiĭ, aceste poliţe să numesc schimb. Daca nu ar fi schimbul între douĕ pieţe, între duoĕ târguiĭ, cum am ḑice, ar fi trebuit ca bancherĭĭ de acolo să trimiţă banĭ aicĭ prin poştie, ceea ce ar fi pricinuit marĭ cheltuelĭ de transport, de cel puţin căte o jumĕtate de galben de fie care sută. Bancherul la care am fost, avênd multe plăţĭ de făcut aicĭ în socotéla celor de la Londra, a fost fórte bucuros să'ĭ daŭ opt sute de galbenĭ ca să'ĭ plătéscă la Londra pentru mine, cuĭ voiu voi eŭ; l'am scutit de plata de patru galbenĭ la postă; a cumpĕrat banĭĭ meĭ, cu

www.dacoromanica.ro

hârtiea ce vedĭ în mâna mea. Din parte'mĭ, dând baniĭ banchieruluĭ în loc de a-ĭ trimite prin postie, am scutit şi eŭ o cheltuélă de alţĭ patru galbenĭ; cu modul acesta tréba-să face tot aşa de bine şi scutim şi unul şi altul câte patru galbenĭ, adică peste tot uă economie de opt galbenĭ. Să nu credĭ ânsĕ că poţĭ găsi tot de una asemenea hârtiĭ la bancherĭ, fără plată; acésta atârnă de la starea schimbuluĭ. Schimbul cu Londra să póte face fără plată, *au pair, al pari*, pe tocmaĭ, cum să dice, când se cere acolo tot atâţĭ baniĭ de la Bucurescĭ câţĭ să cerŭ şi aicĭ de la Londra; ânsĕ când acolo se cere d'aicĭ maĭ mulţĭ baniĭ bancherul póte să fie silit a'ţĭ plăti şi un *agio*, un *baş*, pentru baniĭ când aicĭ se cerŭ maĭ mulţĭ baniĭ de acolo. Preţiul schimbuluĭ între douĕ pieţe se regulésă în tóte dilele întocmaĭ ca preţiul ori căria mărfi.

Dar să'ţĭ spuiŭ una: nu avém în pungă baniĭ bătuţĭ nicĭ măcar un sfanţ; în loc de baniĭ am dat bancheruluĭ duoă poliţe de la arendaşi cărora le am bătut grâul cu machina mea; una de treĭ sute şi cea laltă de cincĭ sute de galbenĭ; am vêndut bancheruluĭ acele duoă poliţe platnice la 1-iŭ Septembrie viitor. Mi le-a scontat, cum se dice, le-a priimit drept baniĭ, scădêndumĭ din sumele scrise în ele, dobânda pe treĭ lunĭ, de adĭ până la 1-iŭ Septembrie, termen la care aceĭ arendaşĭ aŭ să plătéscă poliţile lor. Eĭ le vor plăti atuncĭ bancheruluĭ, iar nu mie; căcĭ acum el este proprietarul acelor poliţe pe care le-a cumpărat de la mine cu acéstă hârtie.

www.dacoromanica.ro

Mĕ gătiam să continuŭ când fuiŭ intrerupt de auditorul meŭ:

— Sciĭ că'mĭ plăcu mie morişca asta! După cum am înţeles, banca este uă bună trébă. Dumnéta aĭ luat uă sculă care face opt sute de galbenĭ fără să scoţĭ uă para din pungă; căcĭ vĕd că aĭ plătit'o cu banii arendaşilor la care aĭ închiriat'o astă vară de ş'aŭ bătut grâŭ; şi atât bani dumitale cât şi bani fabricantuluĭ s'aŭ plătit de banchier fără vorbă, fără necaz. Sciĭ că este bun lucru! De ce nu se fac tóte trebile aşa? Să găsesc şi eŭ să iaŭ oĭ pe datorie şi să le plătesc cu banĭ ce voiŭ prinde pe mieĭ, pe lapte şi pe lână.

— Intrebĭ de ce nu se facŭ tóte trebile aşa! pentru că dragă Maneo în ţéră la noĭ nu este credit. Acolo unde este credit astfel se facŭ cele maĭ multe treburĭ. Şi cu cât este creditul maĭ mare, cu atât se facŭ treburĭ maĭ multe şi maĭ marĭ, şi cu cât se facŭ treburĭ maĭ multe, cu atât bogăţiea fie căruea în particular şi a ţerii în general cresce şi sporesce. Creditul îndecesce şi însutesce bogăţiea îmboldind pe fie-care la muncă; căcĭ de vom lua séma bine, creditul nu este decât uă făgăduélă, uă obligaţiune, uă îndatorire de a lucra, de a produce. Sunt proprietar, am pămênt; dar n'am cu ce'l lucra, mĕ duc la un bancher care are încredere în făgăduiéla şi în vrednicia mea, îmĭ dă credit, mĕ împrumută; cu banĭ aceia cumpĕr sĕmênţă, pluguri, închiriezŭ ómenĭ, fac grâŭ, porumb, rapiţă, tutun, lână, lapte, carne, & le vînd la negustorĭ pe banĭ, pe zapise, pe poliţe; aceĭ

www.dacoromanica.ro

banĭ saŭ acele polițe le daŭ bancheruluĭ și mĕ plătesc de datorie. Iaŭ alțĭ banĭ și încep iar róta, morișca cum ₫icĭ tu.

Negustoriĭ care îmĭ cumpĕră grâul îmĭ ₫aŭ un câștig și'mĭ plătescŭ cu polițe pe care eŭ le priimesc drept banĭ fiind că sciŭ că o să le plătéscă la vreme. Acele polițe, acele hârtiĭ sunt credite. Negustoriĭ care aŭ luat grâŭ de la mine, îl daŭ și eĭ maĭ în urmă la brutarĭ cu un prețiŭ maĭ mare, cu câștig, brutariĭ în loc de banĭ plătescŭ și eĭ tot cu polițe pe care le priimesc negustoriĭ, încredințațĭ fiind că vor fi plătițĭ la timp. Brutariĭ cu grâul fac făină, măcinatul îl plătesc tot cu hârtiĭ; cu făina facŭ pâne și o vîndŭ pe un preciŭ maĭ mare la musteriĭ, pe parale și de multe orĭ pe credit. Iată cum veḑĭ uă mulțime de credite, care se ținŭ lanț unele de altele, și care tóte decurgŭ de la un singur isvor. Musterii plătind la termen brutarilor, acestiea potŭ plăti cu esactitate morarilor și negustorilor și acestiea proprietaruluĭ. Iată un șir de operațiunĭ, de speculațiunĭ, fie care a înființat credite nuoĭ realisând tóte câștigurĭ, fără de a fi trebuință să scótă banĭ la maĭdan la tóte lucrările.

D-l Grant saŭ D-l Waller aduce o machină de treerat, de secerat saŭ o móră de la fabrica luĭ Rampson saŭ a luĭ Clayton; acel fabricant le o ₫ă pe credit cu poliță de treĭ, de șase lunĭ saŭ de un an, hârtie care se negociésă pe piața Londreĭ, se vinde și se cumpără, trece din mână în mână ca orĭ ce marfă. Stan proprietar saŭ arendaș cumpără acea

www.dacoromanica.ro

machină acea móră de la Grant saŭ de la Waller cu condiţiunea de a'i-o plăti peste treĭ, şase lunĭ saŭ un an, adică pe credit. Hârtiea, poliţa luĭ Stan trece la Waller, din mănă în mănă constitue o nuoă valóre o nuoă proprietate. Stan macină făină şi mălaiŭ lui Petre luĭ Pavel, Ion, Gheorghe, Dumitru & cu tocmélă că şi eĭ să'ĭ plătéscă peste un an. Iată alte credite, alte valorĭ circulând şi ele în sphera lor. La termen Petre, Pavel, Vlad, Ion, Gheorghe, Dumitru & plătescŭ luĭ Stan, Stan plătesce luĭ Waller care şi acesta plătesce fabricantuluĭ Rampson saŭ Clayton la Londra. In intervalul acesta însă de un an aŭ circulat nisce valorĭ mult maĭ marĭ de cât valórea moreĭ, nisce valorĭ, póte de ḑece orĭ maĭ marĭ care tóte aŭ servit a înlesni înfiinţarea a multor altor bogăţiĭ.

Acésta este theoria creditului redus la cea maĭ simplă a luĭ espresiune.

Acum, înţelegĭ bine, că, creditul fiind dreptul la uă plată în viitor uă datorie cu soroc, trage după dênsul îndatorirea de a produce, de a înfiinţa bogăţie, de a munci.

— Am înţeles atâta, că systemul creditului face că un saţ care ar avea ḑece miĭ de leĭ naht să facă cât un sat care ar avea o sută de miĭ de leĭ.

— Aĭ vĕḑut cum să nascŭ creditele şi cum trecŭ din mână în mână prin sconturĭ; se cumpĕră şi se vêndŭ; sunt uă proprietate ca tóte proprietăţile; aĭ vĕḑut cum acea valóre, acel credĭt cumpĕrat de mine de la bancher pe banĭ saŭ pe nisce obiecte care e-

www.dacoromanica.ro

rău ale mele, îl pot trece la altul, îl pot vinde întocmaĭ ca p'uă marfă.

Proprietatea fiind un drept care reside în persónă iar nu în obiect, precum ḑicŭ cu mult cuvînt jurisconsulţiĭ, este lesne de înţeles, este învederat că uă persónă póte poseda un drept la un lucru care esistă precum póte poseda acel drept de proprietate asupra unuĭ lucru care nu există âncă, dar care va esista la un timp determinat. Fie care dintr'aceste duoĕ drepturĭ este uă proprietate şi suma lor constitue averea totală a persóneĭ. Să'ţĭ daŭ uă pildă : merg la uă fabrică de pluguri, găsescŭ ḑece pluguri, dar îmĭ trebuiescŭ duoĕ ḑecĭ, iaŭ pe acele ḑece şi plătescŭ duoĕ-ḑecĭ de pluguri pe făgăduéla saŭ îndatorirea din partea fabricantuluĭ, că într'uă lună îmĭ va face şi 'mĭ va da şi pe cele-lalte ḑece; nu este învederat că averea mea este de duoă-ḑecĭ de pluguri, de şi astăḑĭ nu am în fiinţă de cât numaĭ ḑece, iar cele-lalte ḑece nu vor exista decât peste uă lună; acel credit nu este el uă făgăduélă, uă îndatorire din partea luĭ de a lucra, de a face pentru mine ḑece pluguri într'uă lună?

Banĭ fiind uă marfă ca tóte mărfurile trebue să fie şi eĭ supuşĭ la variaţiunĭ de preţurĭ, la suire şi la scădere, după raportul ce există între cereri şi oferte, dupe căutare cum se ḑice. Cu cât cu uă sumă de banĭ cumperĭ maĭ multă marfă, cu atât preţiul banilor este maĭ mare, sunt maĭ scumpĭ, şi cu cât cu acea sumă cumperĭ maĭ puţină marfă cu atât preţiul banilor este maĭ mic, sunt maĭ eftinĭ. Preţiul bani-

www.dacoromanica.ro

lor să sue cu cât preţiul mărfiĭ scade, şi valórea banilor către a mărfurilor scade în proporţiunea cu care se sue preţiul lor. Acest adevĕr s'a formulat de un Economist mare ast-fel : *Valórea banilor variésă în raţiune inversă cu preţiul mărfurilor.*

Creditul fiind şi el uă marfă este supus asemenea la tóte regulile mărfurilor; prin urmare după regula de maĭ sus putem ḑice tot cu acel învĕţat că *preţiul creditului scade când valórea banilor să suie, şi se suie când vatórea banilor scade.*

Baniĭ ca uă marfă trebuintiósă, un instrument folositor care face slujbe să închiriésă, se daŭ cu dobêndă, cum am ḑice. Uă sută de galbenĭ socotiţĭ cu chiriea lor, cu dobênda lor pe un an, facŭ maĭ mult de cât uă sută de galbenĭ saŭ într'alte cuvinte, preţiul uneĭ datoriĭ saŭ unuĭ credit a uă sută de galbenĭ, de exemplu, platnicĭ peste un termen óre care trebue să fie maĭ mic decât cifra datorieĭ. Deosebirea între preţiul datorieĭ şi cifra aceleĭ datoriĭ să numesce *scompt.* Aĭ un zapis de uă sută de galbenĭ de la Anton pe care el nu este dator să 'ţĭ-l plătéscă de cât peste şése lunĭ, acel înscris astăḑĭ nu face uă sută de galbenĭ, pentru că nu are să ajungă la acea valóre de cât peste şése lunĭ. De veĭ găsi pe cineva să 'ţĭ-l cumpere acum îndată, acel om nu 'ţĭ va da pe dênsul uă sută de galbenĭ, ci 'ţĭ va da maĭ puţin, va socoti chiria banilor, ce-ţĭ dă până la sorocul biletuluĭ. Acéstă operaţiune să numesce a *scompta* zapisul, când pentru uă poliţă de uă sută de galbenĭ platnică peste un an să dă numaĭ nuoĕ ḑecĭ de gal-

www.dacoromanica.ro

benĭ, scomptul este de ḑece la sută. Cu cât să sue valórea banilor, cu atât să sue şi scomptul. Putem dar ḑice că *valórea banilor variésă în raţiune inversă cu preţiul creditelor şi în raţiune directă cu scomptul.*

— Mi-aĭ ḑis de nu me'nşel că uă marfă trecênd dintr'uă mână într'alta înfiinţésă un credit, uă avere nuoă, că îmulţind acele prefirărĭ din negustor în negustor sporim bogăţiea ca bulgările de zăpadă care cresce rostogolindu-se; dar óre îmulţind prea mult acele trecerĭ de la unul la altul fără măsură, nu ne punem în primejdie a da peste un om care să nu să ţie de vorbă şi atuncĭ să facă să caḑă toţĭ negustoriĭ unĭĭ peste alţiĭ ca cărţile cu care să jócă copiĭ şi se restórnă una pe alta. Fă-mĕ să înţeleg care este marginea până unde să póte întinde creditul fără primejdie.

— Ţi-am spus că creditul este dreptul la uă plată într'uă ḑi hotărâtă. Valórea creditulŭĭ este plata la timp, valórea hărtieĭ atârnă numaĭ şi numaĭ de la siguranţa că va fi plătită la scadenţă. Daca nu se ţine făgăduéla, adică daca creditul nu se póte plăti, valórea luĭ s'a perdut întocmaĭ ca un ban care se dovedesce calp, dintr'acel minut numaĭ umblă şi să pricinuesce pagubă pentru cel care îl are în mână. Înţelegĭ bine că probabilităţile de plată bine calculate ne daŭ măsura şi ne arată mărginile maĭ strimte saŭ maĭ largĭ până la care să póte întinde creditul. Aĭ observat prea bine că la fie care trecere a aceloraşĭ mărfurĭ dintr'uă mână într'alta să nasce un credit nuoŭ, un instrument de producere. De va trece

www.dacoromanica.ro

prin duoĕ-ḑecĭ de mânĭ să vor înfiinţa duoĕ-ḑecĭ de credite care tóte să anulésă cu plata a unuĭ singur dintr'acele credite, plătindu-le ea pe tóte unul după altul. Ast-fel dar nu se póte determina într'un mod absolut proporţiunea între banĭ şi credite; acea proporţiune depinde de la iuţéla circulaţiuneĭ banilor, adică de la numĕrul trecerilor mărfurilor dintr'uă mână într'alta; atârnă de la activitatea, de la probitatea, de la inteligenţa ómenilor şi de la sciinţa lor commercială; depinde de la încrederea în guvern şi în stabilitatea legilor, de la executarea lor cu stricteţă şi de la uă mulţime de alte împregiurărĭ. Se asigură că în Englitera valórea creditelor care circulă întrece de ḑece orĭ valórea mărfurilor ce representă. Crisele commerciale vinŭ maĭ cu deosebire din calcule greşite asupra transferurilor, trecerilor din mână 'n mână, din neţinerea în sémă a împregiurărilor şi din neaplicarea legilor. Aĭ auḑit negreşit vorbindu-se de crisa commercială de la 1859; acea catastrofă a venit maĭ cu deosebire dintr'un calcul greşit a duoĭ banchierĭ îndrăsneţĭ din Bucurescĭ care aŭ voit să se îmbogăţéscă prea de uădată. Eĭ vĕḑênd înlesnirea cu care s'aŭ petrecut mărfurile şi căscigurile realisate în ceĭ din urmă anĭ, în care cerealile fuseseră fórte căutate şi ajunseseră la preţiurĭ fórte marĭ, şi creḑênd că cererea de manufacturĭ va merge tot crescênd, aŭ creḑut să se foloséscă de creditul ce aveaŭ în Europa şi aŭ împins pe negustorĭ a aduce mărfurĭ multe deschiḑêndu-le credite marĭ, ba încă creḑênd că numĕrul prăvăliilor nu era destul

www.dacoromanica.ro

de mare, aŭ scos calfe după la negustorĭ, le-a deschis magazĭ în Bucurescĭ şi în provincie, le a dat credite şi i'a pornit la Londra, la Paris, la Lipsca şi la Viena; aŭ umplut tóte prăvăliile până în tavan cu mărfurĭ care trebueaŭ plătite în streinătate în cel mult şése lunĭ. Cererea a fost departe de a corespunde cu îmbulḑéla mărfurilor, speranţele nu s'aŭ realisat, manufacturile nu s'aŭ putut trece cu îndestulă iuţélă de la toptangiĭ la negustorĭ şi de la aceştia la musterĭ. Vênḑĕrile din care nădăjduia fiecare să-şĭ plătéscă poliţile nu s'aŭ făcut, valórea creditelor a scăḑut. Negustorĭ nu aŭ putut plăti toptangiilor, aceştia nu aŭ avut cu ce plăti bancherilor şi ast-fel nicĭ eĭ nu ş'aŭ putut ţine îndatoririle către corespondenţĭ lor în streinătate şi 'iam vĕḑut căḑênd în treĭ patru lunĭ unĭ peste alţĭ ca şi cărţile de care vorbiaĭ adineaorĭ. Falimentele cu sutele pe săptĕmână, spaima în tóte transacţiunile, sărăcia pretutindenĭ şi creditul pieţiĭ Bucurescilor compromis în Europa pentru mult timp.

Aĭ vĕḑut cu câtă înlesnire bancherul mi-a scopmtat poliţile arendaşilor. Când pe piaţă sunt multe poliţe de arendaşĭ, când ele aŭ iscăliturĭ bune, când recolta merge bine şi bucatele se cerŭ la schele, atuncĭ acele poliţe se scomptésă lesne; Dar când din contra se află prea multe de acele poliţe date afară, când anul nu se arată bun şi când bucatele nu prea se caută la schele, atuncĭ bancherĭ nu prea îndrăsnesc a scompta asemenea hărtiĭ saŭ că cer un scompt prea mare; efectele ce scot băncile, adică hărtiile de felul

www.dacoromanica.ro

ăstia ce am în mână devinŭ mai rarĭ mai cumpĕtate, *Emisiunile se contractă*, să strîng, cum se ḑice în limbagiul financiar. Atuncĭ negustoriĭ nu pot ţine mărfurile ca să ascepte preţiurĭ bune, sunt siliţĭ să vênḑă cu or ce preţiŭ şi chiar în pagubă ca să pótă plăti poliţele lor. Ast-fel *contracţiunea emisiunilor saŭ suirea scomptuluĭ trage după dênsa scăderea preţiuluĭ mărfurilor*.

Scăderea preţiurilor coincidând mai tot d'auna cu contracţiunea emisiunelor, mulţĭ credŭ că acea scădere provine din lipsa de banĭ. Acésta este o eróre; Ea provine dintr'un esces de marfă adusă în tîrg, ceea ce pricinuesce îmbulḑéla şi suirea scomptuluĭ. In Englitera, mai cu deosebire, scomptul să sue de multe orĭ, precum s'a întêmplat anul trecut, nu din lipsă de banĭ, dar ca să moderese uă producţiune prea mare, ca să opréscă un prea mare numĕr de transacţiune şi să previe uă crisă, sue scomptul ca uă mĕsură de asigurare, cum aĭ vĕḑut că se face la machină când să grămădesce prea mult abur, se deschide capacu de lasă să ésă aburu ca să nu plesnéscă cazanul.

Ţĭ-am arĕtat cum circulă creditile, cum se întindŭ şi cum se pune frîŭ la o prea mare activitate când acea iuţélă póte să aducă primejdiĭ. Să nu creḑĭ însă că în cele-lalte ţerĭ tóte creditele circulă; cele mai multe, staŭ şi rĕmânŭ închise în condicele negustorilor. Creditele numaĭ atuncĭ, devinŭ active şi circulă când să mobilisésă, când se transformă în efecte de comerciŭ, în poliţe, bilete la ordin & şi trecŭ din mână

www.dacoromanica.ro

'n mănă. La noĭ tóte datoriile staŭ mórte; nu este nicĭ un folos a le transforma în bilete; nimenĭ nu ar priimi acele hărtiĭ în comerciŭ, fiind că creditul este într'uă stare cu totul neînsemnătóre. Acolo însă unde creditul este mare, precum în Englitera, fórte puţine credite remăn neactive. Creditul care circulă maĭ mult aicĭ este ceea ce se numesce în Francia *bilete de complesenţă* şi în Englitera *accomodation bill,* un credit rĕŭ vĕḑut pe aiurea, fiind că nu este acoperit, nu este întemeiat pe nicĭ uă transacţiune comercială adevĕrată, reală, şi care prin urmare póte da loc la uă mulţime de abusurĭ. Eată cum se nasce acest credit : un om are trebuinţă de banĭ, scóte uă poliţă, găsesce duoĭ saŭ treĭ amicĭ complesenţĭ care bine voiescŭ, a i-o gira, se duce la un bancher saŭ la un particular şi iea banĭ pe dênsa. Aceĭ care daŭ banĭ pe asemenea efecte o facŭ maĭ mult de lăcomia unuĭ scompt mare; acesta este comerciul cel maĭ obicĭnuit între cheltuitorĭ şi cămătarĭ. Ar fi însă uă greşélă a condamna într'un mod absolut asemenea credite. Acolo unde ómenĭ sunt muncitorĭ şi onestĭ, aceste credite înfiinţésă bogăţie, fac uă poliţă, o girésă un amic saŭ douĭ, iaŭ banĭ; baniĭ îĭ întrebuinţésă în specule saŭ în industrie, realisésă căstigurĭ şi cu acele beneficiurĭ plătesc poliţa &.

Fiind că eştĭ plugar voiŭ să'ţĭ vorbesc despre un credit fórte întrebuinţat într'uă ţéră depărtată care are mare asemĕnare cu a nóstră, ţéră de ciobanĭ şi de plugarĭ, în Scoţia. Acest credit de care voesc să'ţĭ vorbesc pórtă numele de *System Scotian.* Englesii îl

www.dacoromanica.ro

numesc *Cash credit,* (credit pe bani bătuți), dar în realitate nu este de cât un *accomodation bill.* Eată cum se practica acest credit : Un om are uă bucată de pământ sterp, nisipos saŭ băltos; dar care pământ cu muncă şi cu cheltuélă s'ar face roditor. Intr'acea țéră s'aŭ înfiinţat o mulţime de băncĭ; tréba acestor băncĭ este de a da banĭ cu împrumut ómenilor cunoscuţĭ de cinstiţĭ şi muncitorĭ; dar în loc de a'ĭ împrumuta cu banĭ bătuţĭ, le daŭ hărtiĭ de câte uă liră una; acele hărtiĭ însă aŭ darul că or când voescĭ le poţĭ schimba la acea bancă pe banĭ bătuţĭ. Dar fiind-că tótă lumea a ajuns să scie că acele bileté or monedă este tot una, ele umblă din mână 'n mână întocmaĭ ca baniĭ şi aşa toţĭ negustoriĭ, toţĭ fabricanţiĭ, toţĭ lucrătoriĭ, tótă lumea le priimesce drept banĭ. Băncile acestea avênd încredere în hărniciea şi în onórea locuitorilor agricultorĭ aĭ ţereĭ, îĭ împrumută cu de acele hărtiĭ; cu aceĭ banĭ ómeniĭ sĕ punŭ pe muncă şi pământul sterp, nisipurile şi mlăstinile în duoĭ treĭ anĭ se prefacŭ în livedĭ şi în câmpiĭ roditóre. Productele dobêndite se vênd şi cu beneficiul ce dobêndescŭ, cultivatori după dênsele îşĭ plătesce datoria către bancă. Increderea ce inspiră acele băncĭ a ajuns atât de mare încât or ce bancă priimesce cu cea maĭ mare înlesnire hărtiile acelor băncĭ. Ele împrumută de la 100 pênă la 1000 Lire cu garanţia cel puţin a duoĕ persóne; garanţiĭ aŭ dreptul a priveghea împreună cu banca lucrările cultivatorului, a'ĭ cerceta socotelile şi a'l opri când vede că face întreprinderĭ nesocotite.

www.dacoromanica.ro

S'a dovedit printr'uă anchetă a parlamentuluĭ că una dintr'aceste băncĭ cu 1000 Lire a făcut daraverĭ de 50,000 de Lire pe săptĕmână; uă altă bancă cu 500 de Lire a făcut într'un an lucrărĭ agricole de 70,000 de Lire. Maĭ nicĭ uădată, saŭ fórte rar se perde ceva din baniĭ împrumutaţĭ; uă bancă care în timp de 21 de anĭ a făcut treburĭ de 90 de milióne nu a perdut de cât numaĭ 200 de Lire de la uă împrumutare şi totalul perderilor eĭ nu a fost maĭ mare de 1200 de Lire.

Creditul acestor băncĭ este la dispositiunea tutulor, a săracilor ca şi a bogaţilor; este pentru tinerĭ un capital pe care îl găsescŭ or când voescŭ să muncéscă; acest credit le permite să se sue cât de sus îĭ értă activitatea şi înţeleptiunea lor. Se găsescŭ milionarĭ care nu aŭ avut la început alt capital de cât creditul acestor băncĭ.

Deosebit de aceste folóse, o mulţime de lucrărĭ publice, canalurĭ, podurĭ &, s'a făcut cu creditul acestor băncĭ.

Systemul de credit şi uă educaţiune naţionale bine înţelésă aŭ smuls Scoţia din întunericul barbarieĭ şi aŭ rĕdicat'o la strălucirea eĭ de astădĭ.

— Tóte, câte mi-aĭ spus despre credit sunt fórte bune, fără îndoélă, dar mărturisesc, că nimic nu mi'a făcut maĭ mare întipăririre, nimic nu mi'a plăcut ca systemul Scoţian; nimic nu cred că ar putea aduce maĭ mult folos în ţéra nóstră ca înfiinţarea unuĭ asemenea credit. Eŭ simţ că m'aşŭ îmbogăţi numaĭ în ḑece anĭ, şi când s'ar îmbogăţi maĭ mulţĭ românĭ,

www.dacoromanica.ro

ḑeŭ că nu cred că ar fi rĕŭ pentru ţéră, ar maĭ însufleţi; simt eŭ că Romănia s'ar face maĭ mare şi maĭ puternică. Tot aducĭ machinĭ dup'acolo, nu s'ar putea óre să aducĭ şi uă bancă d'acelea?

— Te-am întrebat maĭ deună-ḑĭ de ce nu ţiĭ oile în luncă şi mi-aĭ rĕspuns, daca 'mĭ aduc bine aminte, că de vre o duoĕ-ḑecĭ de anĭ de când cu vĕrsările Dîmboviţeĭ la Conţescĭ apa zace cu lunile acolo şi că din pricina umeḑeleĭ şi a erburilor rele, oile capătă gălbésă. Acele instituţiunĭ de credit sunt ca oile dumitale, prosperă acolo unde este aerul bun, unde nu crescŭ burienĭ rele, şi nu potŭ trăi nicĭ prospera de cât numaĭ acolo unde domnesce dreptatea şi libertatea; aceste duoĕ elemente sunt ceea ce este pentru oĭ aerul bun şi apa curată. Pe cât ţéra nóstră va fi cum este, numaĭ instituţiunile de camătă potŭ prospera. „Libertatea, a ḑis Michel Che„valier, place creditului, fiin că o privesce, şi cu „drept cuvînt, ca o garanţie a ordineĭ, o consideră „ca amică asiguranţieĭ generale şi individuale, pro„tectricea drepturilor tutulor şi ale fie-căruia.“

Ţi-am ḑis că prăvălia în care am cumpĕrat biletul acesta să numesce bancă, dar de vreme ce am apucat să-ţĭ vorbesc de commerciul banilor încaĭ să o fac pe deplin. Trebue să sciĭ că sunt fel de fel de băncĭ, precum sunt fel de fel de prăvălĭĭ care să numescŭ tot fereriĭ; dar în unele găsescĭ numaĭ fer nelucrat şine saŭ drugĭ, într'altele se vinde brósce, balamale, lacăte, surupurĭ şi lanţurĭ, într'altele ciocane, nicovale, topóre, cleşcĭ, dălţĭ, tesle, rindele, casmale, etc.

www.dacoromanica.ro

într'altele puscĭ, pistóle şi săbiĭ etc. fie-care ferărie îşĭ are specialitatea sa; asemenea şi băncile, fie-care îşĭ are felul sĕŭ de operaţiunĭ, şi de aĭ băgat bine de sémă la câte am ḑis, negreşit că aĭ observat deosebirea ce cxistă între daraverea ce am făcut dând bancheruluĭ poliţile arendaşilor şi luând pe dânsele o hârtie cu care o să mi se plătéscă aceĭ banĭ la Londra, şi între operaţiile băncilor din Scoţia care daŭ banĭ cu împrumut lucrătorilor de pământ : cea d'ântêiŭ se numesce, bancă de scont, bancă de schimb, cea-l-altă se numesce bancă rurală. Dar deosebit de aceste operaţiunĭ, maĭ sunt multe altele dintre care unile fórte însemnate şi voesc a ţi le spune.

La început operaţiunile băncilor eraŭ fórte simple, eraŭ ceea ce se numiaŭ saŭ să numescŭ şi astăḑĭ zarafîc, schimb, adică schimbaŭ monedele unele într'altele. În oraşele ca Veneţia, Hamburg, Constantinopole unde se făcea comerciŭ cu fel de fel de ţĕrĭ şi cu fel de fel de banĭ, într'uă ţéră ca a nóstră unde, ne existând o monedă naţională, tóte monedele din lume aŭ curs, fără măcar de multe orĭ de a se cunósce valórea lor întrînsecă, zarafi la trebuinţă daŭ o monedă în schimb pentru alta, reservându'şĭ un folos de la acéstă operaţiune. Argintariĭ fiind maĭ în stare a cunósce adevĕrata valóre a deosebitelor monede aŭ fost ceĭ d'ântêiŭ care aŭ întreprins speculaţiunea schimbuluĭ monedelor saŭ zarafîcul; maĭ târḑiŭ cursul monedelor începênd a se regula şi vînḑĕrile dintr'uă ţérră cu alta începênd a se face cu poliţe, commerçiul schimbuluĭ de banĭ a început a

www.dacoromanica.ro

perde din importenţa sa şi argintarii din Englitera aŭ început a priimi în păstrare bani precum fac astăḑi casele de deposite şi consemnaţiuni dând depuitorilor un folos, uă dobâudâ, şi ei argintari realisaŭ un folos, mai mare, scomptând bilete de comerciŭ. Biletele date de argintari eraŭ platnice la purtător şi treceaŭ dintr'uă mână într'alta prin giruri. Incet încet aŭ îndrăsnit să covêrşască în bileturi sumele depuse în lăḑile lor şi unii s'aŭ dus până a emite bilete de uă sumă de cinci ori mai mare de cât numerarul ce aveaŭ în deposit. Vĕḑênd câştigurile ce realisaŭ aceĭ ce făceaŭ acéstă speculă, câţi-va capitalişti profitând de trebuinţa ce avea guvernul Engles de bani pentru susţinerea resbelului cu Francia la 1679 s'aŭ asociat şi-aŭ oferit un împrumut de 1,200,000 lire cu $8\,^1/_3\,^0/_0$ cu condiţiunea de a li se recunósce lor dreptul exclusif de a emite bilete de bancă pe scompturi de uă sumă egală cu cea împrumutată, astfel asociaţiunea acelor capitalişti, deosebit de dobênda de $8\,^1/_3\,^0/_0$ ce priimeaŭ de la guvern pentru banii lor se mai foloseaŭ, âncă p'atât póte, de la scompturi: şi dobênda ce realisaŭ era în adevĕr uă dobêndă de cel puţin $16\,^1/_2\,^0/_0$: acésta a fost origina băncii Engliteri, al cării drept de emitere de bilete n'a mai fost limitat în urmă. Astfel s'a monopolisat dreptul de a emite bilete de bancă, bilete platnice la purtător.

Acest exemplu s'a imitat fórte mult şi asemenea bănci s'aŭ format mai în tóte ţĕrrile cu dreptul de monopol de emitere de bilete platnice a vista la pur-

www.dacoromanica.ro

tător. Acum în urmă un asemenea drept s'a cerut şi de la guvernul nostru de d. Pereir.

Concesionarĭ de asemenea bănci aŭ sciut tot-d'a-una să profite de trebuinţa guvernelor d'a se împrumuta şi aŭ dobêndit monopolul de emitere de bilete. Ele se numesc bănci de scompt şi de circulaţiune. Operaţiunele lor consistă în a scompta poliţe şi alte efecte de comerciŭ şi a le plăti cu bilete de bancă, bilete care avênd îndatorirea de a se preface în banĭ bătuţĭ or când s'ar cere, inspiră încredere şi umblă mult timp din mână 'n mână întocmaĭ ca bani, fără de a veni la bancă să céră a fi schimbate în banĭ; Într'acea vreme termenul biletelor scomptate sosesce şi banca încăsuesce baniĭ cu care póte face faciă la cererile de plată a biletelor emise.

Aceste bănci trebue ânsă să lucreze cu băgare de sémă, să nu scomptese de cât bilete sigure şi să nu emită o prea mare cătime de hărtie în comparaţiune cu baniĭ ce are în casă, căcĭ la un cas de crisă să póte întêmpla ca creditele căḑênd, posesoriĭ de bilete de bancă să alerge grămadâ, cerênd schimbarea biletelor în metalic, cum s'a întêmplat în Francia la 1848. Guvernele ca să evite crise de asemenea natură mărginescŭ biletele emise să nu trécă peste 3 saŭ 4 orĭ suma banilor. Banca Francieĭ cu un capital de 90 de milióne a ajuns a emite în unele împrejurărĭ bilete de bancă până la suma de 800 de milióne.

Băncile acestea tragŭ un folos însemnat de la monopolul de emitere de bilete. Să ne închipuim uă bancă cu un capital de un milion de galbenĭ avênd

www.dacoromanica.ro

facultatea de a emite bilete pentru treĭ milióne de galbenĭ, scomptul fiind să ḑicem numaĭ de 6 %, banca realisésă cu capitalul de un milion de galbenĭ unŭ venit anual de 180,000 galbenĭ adică 18 %. Ceĭ maĭ însemnaţĭ economiştĭ sunt astă-ḑĭ în contra privilegiurilor acestora. In Statele-Unite ale Americiĭ emiterea de bilete platnice la purtător este liberă şi uă mulţime de băncĭ şi de case de comerciŭ facŭ speculaţiunea de scompt cu biletele lor. Acéstă libertate a devenit în unele împregiurărĭ un isvor de abus şi a putut face marĭ necuviinţe şi aduce marĭ pagube; dar ca or-ce libertate a adus folóse mult maĭ marĭ decât neajunsurile ce aŭ pricinuit; pagubile sunt nesimţitóre pe lîngă serviciile ce aŭ făcut industrieĭ şi commerciuluĭ. Emiterea liberă a biletelor platnice la purtător a făcut a se realisa până la un punt visul unor socialiştĭ : desfiinţarea dobînḑeĭ coborânduo une orĭ până la 1 % pe an.

In Englitera cu tot monopolul dat băncĭĭ de a emite numaĭ ea bilete platnice la purtător bancheriĭ şi negustoriĭ aŭ găsit mijlocul de a face să devie acel monoppl cu totul ilusoriŭ; atât este de adevĕrat că legile şi instituţiunile ca să se pótă păḑi trebue să fie întemeéte pe adevĕratele trebuinţe ale societăţiĭ şi să fie conforme cu spiritul şi cu tendinţele naţiuneĭ. Comercianţiĭ şi bancheriĭ englesĭ aŭ schimbat astă-ḑĭ forma transacţiunilor de banĭ, a cumpărăriĭ şi a vênḑăriĭ biletelor; în loc de a sconta de la unĭĭ la alţiĭ poliţele cu bilete platnice la purtător, eĭ aŭ adoptat sistemul de a înscrie poliţa în condică, la

www.dacoromanica.ro

creditul clientuluĭ, şi aĭ da în loc de bilete platnice la purtător o condicuţă cu modele tipărite numite cecurĭ (chêques) care sunt în realitate poliţe asupra bancheruluĭ, platnice or în ce moment cuĭ i le înfăţişésă. Traentiĭ de cecurĭ trecŭ într'ênsele numele celuĭ d'ântêiŭ purtător şi după aceea circulă întocmaĭ ca biletele de bancă. Cecurile sunt precum vedem bilete la ordin, trase asupra unuĭ bancher şi platnice la întâea înfăţişare purtătoruluĭ, sunt bilete la ordin al căror termen de plată este sosit, precum şi biletele la ordin devinŭ cecurĭ în ḑioa când a sosit scadenţa lor.

Lucrarea bancherilor este de a cumpăra datoriĭ cu făgăduelĭ de plată. Făgăduelile de plată să pot face sub douĕ forme, saŭ printr'o făgăduélă scrisă, saŭ prin sume înscrise în comptul clientuluĭ, sumę asupra cărora el póte trage cecurĭ, care şi acelea sunt platnice la purtător. Singura deosebire după cum veḑĭ între biletele de bancă şi cecurĭ, este că cecurile să girésă în vreme ce biletele de bancă trecŭ de la unul la altul fără gir; fiind că plata cecurilor nu este obligătóre pentru bancher precum este a biletelor de bancă pentru banca Engliterei saŭ pentru banca Franciĭ.

Ţi-am vorbit aşa de întins asupra cecurilor fiind că ele sunt de o mare înlesnire în comerciŭ; fiind că întrebuinţarea lor se introduce şi în alte ţĕrrĭ. In Francia consiliul de stat are în studiŭ uă lege privitóre la aceste efecte de comerciŭ care s'aŭ introdus fórte mult în daraverĭ.

In Londra sunt ḑile în care să facŭ treburĭ de

www.dacoromanica.ro

40 şi 50 de milióne de Lire şi trebuea uă sumă de aprópe 3 milióne de Lire numaĭ pentru plata poliţilor şi a biletelor la ordin scăḑute pe tótă ḑioa. Englesi aŭ găsit un mijloc fórte ingenios de a economisa uă mare parte dintr'aceştĭ banĭ. Să ne închipuim că aḑĭ scade uă poliţă a luĭ Gheorghe de 1000 de Lire, la mâna luĭ Nicolae, că tot astăḑĭ scade uă altă poliţă a luĭ Nicolae de 1100 de Lire la mâna luĭ Costache şi scade şi uă poliţă de 1200 de Lire a luĭ Costache la Gheorghe; pentru plata acestor poliţe ar trebui un efectiv de 3300 de Lire, în vreme că daca aceste treĭ persóne s'ar afla împreună, s'ar plăti unĭĭ de alţiĭ numaĭ cu 200 de Lire ce ar lua Gheorghe de la ceĭ-lalţĭ duoĭ, plătindu'ĭ fie care câte 100 de Lire. Englesiĭ aŭ instituit la Londra uă casă de refuire, de lichidare saŭ maĭ bine ḑicênd de limpeḑire numite *Clearing house*. Maĭ toţĭ bancheriĭ şi comercianţiĭ ceĭ marĭ aŭ acolo un agent al lor căruia îĭ tremitŭ tóte efectele de comerciŭ în ḑioa scadenţiĭ. Aceĭ agenţĭ se adunnă şi refuesc deosebiţele poliţĭ şi bilete plătind pentru fie-care numaĭ deosebirea valóreĭ efectelorŭ dintre dênşiĭ. Acéstă instituţiune atât de folositóre a fost imitată şi în alte oraşe.

De vre-o câţĭ-va anĭ s'a formatîn Europa, în Englitera maĭ cu deosebire, companiĭ de împrumut. Scopul lor cel maĭ de căpetenie este de a împrumuta întreprinderilor industriale acelorn care merită a fi susţinute; asemenea companiĭ sunt maĭ cu osebire în Francia *Compania creditului industrial şi comercial* şi în Englitera *International lang credit company.*

www.dacoromanica.ro

Cele mai însemnate bănci precum creditul mobiliar, London et Winsminster bank, Union et London joint stok, Banca Ottomană, Creditul industrial, London. et County bank şi o mulţime de alte instituţiuni de credit facŭ şi ele acum avansuri de bani întreprinderilor industriale; Ar fi de un mare interes aţi spune ce mari esploataţiuni şi întreprinderi a deschis creditul Internaţional în Austria şi ce sporire de valóre a dat pămêntului şi întreprinderilor agricole.

Sistemul acesta de credit industrial născut în Englitera, patria ideilor economice, este póte tot ce s'a făcut mai însemnat până acum în Economia financiară.

Legea numită *Limited liability* care mărginesce respunderea acţionarilor la sumele vărsate a rădicat or ce temere şi a deschis un câmp fără margini participaţiunei fie căruia particular în operaţiuni financiare. Astă-di tóte economiile intră în companii financiare care bine conduse daŭ folóse însemnate; un profesor, un medic, un inginer participésă prin economiile lui la întreprinderi mari şi realiséză beneficiuri însemnate, fără de a'şi da cea mai mică ostenélă.

Un oraş voesce să se lumineze cu gaz; se formésă o societate cu un capital neînsemnat; interesaţi de a vedea oraşul acela bine luminat, adică toţi locuitorii aceluĭ oraş ajută formarea companiei subscriind ca acţionari şi tot de o dată se abonésă ca consumatori; ast-fel mai tot aceleaşi persóne fiind şi consumatori şi acţionari beneficiurile realisate de la ei ca consumatori se reîntorc érăşi în pungile lor ca acţionari.

Acésta se póte face pentru oraşele cele mari cu

www.dacoromanica.ro

pânea, cu carnea, cu iluminarea şi cu o mulţime de alte obiecte ca să fie abondente, de bună calitate şi cu preţul cel mai cuviincios. Eată socialismul către care mergŭ societăţile cĭvilisate, asociaţiunĭ libere, ear nu asociaţiune impusă de legĭ, dictată de pătimĭ şi de capricĭĭ care nu pot duce de cât la sărăcie şi la despotism.

Un alt-fel de băncĭ de care veĭ fi auḑit vorbindu-se fórte mult sunt băncile hipotecare. Lucrarea lor este de a împrumuta banĭ cu ipotecă de proprietate nemişcătóre; datornicul nu plăteşte nicĭ odată suma împrumutată, ci o desface cu încetul, plătind pe tot anul deosebit de dobândă şi uă mică parte din capete. Suma ce se plătesce pe tot anul să numesce *anuitate;* ea să compune din două părţĭ, uă parte este dobânda şi cea l'altă să numesce *amorţire* saŭ *amortisaţiune,* destinată a stinge datoria într'un numĕr de anĭ óre carĕ. Daca pentru uă datorie ipotecară de 10,000 galbenĭ se plătesce pe an uă anuitate de 800 galbenĭ adică 8% şi daca dobênda este 6% ceĭ-l'alţĭ 2% sunt pentru stingerea datorieĭ, pentru amortisare; şi fiind că pe basa 6% cu o amortisaţie de 2% un capital se stinge în aprópe 23 de anĭ, după calculile de dobêndă la dobêndă; proprietatea ipotecată plătind regulat pe tot anul câte 800 de galbenĭ, 23 de anĭ d'a rândul pentru datoria de 10,000 galbenĭ; peste acel termen de 23 de anĭ remâne proprietatea liberată şi desfăcută de datoria contractată.

Aceste băncĭ ca să fie bine asigurate împrumută sume mult maĭ micĭ de cât valórea obiectuluĭ ipotecat,

www.dacoromanica.ro

şi calculate ast-fel ca venitul moşieĭ să plătéscă lesne şi cu prisos anuitatea contractată, la cas când proprietarul împrumutat nu ar fi exact cu respunderea anuităţilor la termeniĭ hotărîţĭ.

Acele băncĭ ca tóte băncile nu împrumută banĭ, ci emitŭ bilete numite *bonurĭ ipotecare, lettres de gage saŭ pfandbriefe,* care hărtiĭ fiind asigurate capete şi dobêndĭ în valórea şi în venitul totalităţiĭ moşiilor ipotecate, să pot negoţia. Sunt capitalurĭ care preferă a fi asigurate şi stabilite pe anĭ îndelungaţĭ fără de a avea grija să caute întrebuinţare în tóte ţilele; mulţĭ capitalişti preferă maĭ bine uă dobêndă modestă şi sigură decât un procent mare, dar care le ar pricinui alergăturĭ, bătae de cap şi grijă.

Aceste băncĭ s'aŭ formát ântêiŭ în Prusia prin asociaţiune între proprietariĭ datorĭ; eĭ s'aŭ întovărăşit între dênşiĭ, s'aŭ asociat şi aŭ pus moşiile ipotecă făcêndu-se solidarĭ unĭĭ pentru alţiĭ, aŭ emis bonurĭ ipotecare care fiind asigurate, capital şi dobêndă, în valórea moşiilor şi în venitul lor, aŭ ajuns a se negocia lesne.

— După cum vĕţ tóte băncile scotŭ numaĭ hârtie iar nu banĭ.

— Observaţiunea este fórte adevĕrată de aceea şi se numesc instituţiunĭ de credit, fie băncĭ de scompt şi de circulaţiune, fie băncĭ rurale, industriale, ipotecare, generale saŭ particulare, ele sunt tóte băncĭ de emisiune; adică emitŭ hârtie, facŭ comerciŭ de credit; căcĭ după cum aĭ vĕţut, creditul este o marfă ca tóte mărfurile, un instrument de lucru. Tóte băn-

www.dacoromanica.ro

cile se ţinŭ strîns legate unele de altele ca nisce mădularĭ aĭ aceluiaşĭ corp a sistemuluĭ comercial şi industrial, şi linia care le desparte pe unele de altele este anevoe de însemnat; se póte ḑice că basa operaţiunilor tutulor este de a priimi valorĭ materiale şi de a da credit. Acelea care priimescŭ banĭ îĭ întrebuinţéḑă cu folos şi cu acel folos potŭ face faţă la obligaţiunile ce iaŭ către depuitorĭĭ acelor banĭ, daŭ bilete de bancă saŭ cecurĭ. Banca Engliteréĭ nu plăteşte nicĭ uă dată dobêndă la banĭĭ ce i se încredinţésă. Din tóte operaţiunile, scompturile sunt cele maĭ importante, excedentele le daŭ cu împrumutare la samsari băncilor la *curtierĭ* saŭ la *bank brokers*, care sunt mijlocitorĭ între băncĭ şi cele-l-alte stabilimente; curtierĭĭ veghiasă şi execută scadenţele, împlinirile şi plasamentele acelor sume ca să nu se pricinuéscă nicĭ perderĭ de capitaluri nicĭ să remâe în nelucrare.

— Din câte 'mĭ aĭ ḑis, înţeleg că sunt douĕ felurĭ de credite, unele întemeéte pe încrederea în onórea şi în activitatea persónei, precum este acela al scomptuluĭ biletelor &, şi altul întemeét pe valórea lucrurilor cu care împrumutatul respunde, precum este creditul ipotecar, maĭ înţeleg că cu instituţiunĭ bune de credit uă ţérră are trebuinţă de puţinĭ banĭ, că bogăţiea nu stă în aur nicĭ în argint, ci în industrie, în comerciŭ, în înlesnirile de a produce mult şi de a asigura daraverile. Ast-fel uă ţérră póte avea banĭ puţinĭ şi a fi fórte bogată, în vreme ce alta póte avea banĭ mulţĭ şi să fie fórte săracă în comparaţie cu aceea care are banĭ maĭ puţinĭ.

---

www.dacoromanica.ro

PARTEA A TREIA.

IMPRUMUTURILE STATULUI

www.dacoromanica.ro

I.

Apa se retrăsese, noroiul se prefăcuse în praf, era ora de amiaḑĭ; lăsasem muncitorii să se odihnéscă, când auḑii o trăsură intrând în curte; întorc capul şi vĕd o droşcă frumósă trasă de patru caĭ negri bine hrăniţĭ, duşĭ de un surugiŭ cu poturĭ şi tusluciĭ şi cu panglicĭ tricolore la pălărie. Inaintea trăsureĭ alergaŭ duoĭ dorobanţĭ călărĭ cu carabinele în sus la oblinc, un alt dorobanţ trepăda din tótă puterea calului la scara dréptă şi un al patrulea pe capră ţinea puşca în sus. Ajunşĭ la uşa caseĭ un tînĕr se deslipi a lene de pernile trăsuri, se coborî şi dupĕ ce se întinse căscând dete câte va ordine dorobanţilor ce'l întovărăşia. Pe unul îl trimise să'ĭ aducă pe primar, pe altul dupĕ perceptor, pe cel maĭ ager îl însărcină să mérgă din casă în casă să véḑă daca la tóte ţerancile aŭ învieat semânţa. Era un sub prefect, sub a căruĭ bună şi demnă paḑă patru-ḑecĭ de comune aŭ fericirea a trăi!

D'abia schimbasem salutările de rigóre, şi visitatorul începu a'mĭ vorbi de devotamentul sĕŭ către guvern, de exactitudinea cu care aduce la îndeplinire ordinile Onor. Minister; de odihna şi de interesele

www.dacoromanica.ro

ce sacrifică pentru binele ţereĭ, de greutatea serviciuluĭ, de recrutaţie, de înec, de Radu Anghel, de prinderea luĭ Mihaĭ Bonea, de mórtea luĭ Codiţioiu şi de trebuinţa absolută şi urgentă de a se spori numerul împiegaţilor sub prefecturilor cu cel puţin ḑece scriitorĭ, ajutóre, şefĭ de mésă, şi şefĭ de serviciŭ ca să aibă şi aceste autorităţĭ uă cancelarie respectabilă. Dupĕ acestea îmĭ cită vre uă douĕ sute de numirĭ, permutărĭ şi înaintărĭ în administraţiune şi în magistratură, adăogând ca un proscriptum oftând:

— Eŭ ânsă am rămas şi de astă dată tot sub prefect! Ḑice cineva nedreptate, dar maĭ nedreptate de cât la mine s'a maĭ vĕḑut vre o dată pe lume! De duoĭ-spre-ḑece anĭ servesc Statuluĭ, toţĭ nătărăi mĭ'-aŭ trecut înainte. Vĕrul meŭ O.... cu care sunt de o sémă şi cu care am foşt în scólă, dac'a avut noroc veḑĭ unde a ajuns, ear eŭ am rĕmas de rîs, tot sub prefect. Noroc şi ear noroc! E bine să aibă cineva noroc.

— Dar cum! posiţiunea ómenilor în serviciul Statuluĭ să fie ea óre la discreţiunea norocului, a întêmplărilor órbe! Nu creḑĭ că fonc̦ionarĭĭ înalţĭ, că miniştri, deputaţiĭ. senatorĭĭ şi toţĭ representanţiĭ şi fonc̦ionarĭĭ trebue să fie ómenĭ eminenţĭ prin talentele şi sciinţa lor, ómenĭ încercaţĭ în trebile Statuluĭ şi cunoscuţĭ în lumea politică?

— Apoĭ să'ţĭ spuĭ, daca este vorba de sciinţă, cine póte să scie maĭ multe decât mine? In 12 anĭ de serviciŭ, din care patru ca sub-prefect, voiu fi învĕţat şi eŭ ceva! Am fost sub-prefect în patru

www.dacoromanica.ro

plăşĭ, şi un om care cunósce patru plăşĭ ca acelea la care am fost eŭ, se póte lăuda că cunósce tótă ţéra de la Dunăre până la Carpaţĭ. La Schelă am fost, la câmp am fost, la podgorie am fost, la plaiŭ am fost; le sciŭ tóte, şi bune şi rele. De cunoscut sunt fórte cunoscut şi în ţéră şi afară din ţéră. Am avut a face cu toţĭ generali Ruşĭ de la mic până la mare; pe Paskievitz l'am dus până'n bătaea tunuluĭ Silistriĭ; la Calafat cât p'aci să pue Skender Paşa mâna pe mine cu proviantul a ḑece miĭ de muscalĭ cu tot. Când a venit Turciĭ am fost cel d'âmtêiŭ trimis pe marginea Dunări pentru zaherele; am fost nelipsit de lângă Ahmet Paşa: Omer Paşa îmĭ făgăduise să'mĭ trimiţă şi cavalarie; pe generalul Coronini m'am dus tocmaĭ la graniţă de l'am adus în ţéră; pe Principele Albert de Prusia l'am plimbat pe munţĭ d'a împuşcat capre şi urşĭ. Cine póte să fie maĭ cunoscut de cât mine!

— Tóte aceste merite îţĭ constitue póte drepturĭ netăgăduite la recunoscinţa cetăţenilor dumitale şi maĭ ales la o pensie bogată, póte şi la o recompensă naţională, de cel puţin 5000 de leĭ pe lună. Dumnéta aspirĭ la posturile cele maĭ eminente ale ţĕrĭĭ, eŭ admir şi aprob ambiţiunea la un tînĕr. Doresc să fiĭ ministru, aspiraţiune frumósă şi demnă; îţĭ ures acéstă fericire căcĭ sciŭ că nu te gândescĭ la binele ce aĭ putea face dintr'acéstă înalţă posiţiune amicilor şi rudelor dumitale, nicĭ la léfa de 8,000 de leĭ pe lună, ci te gândescĭ. sunt sigur, la serviciele ce aĭ putea aduce patrieĭ dumitale, la binele

www.dacoromanica.ro

ce ti-aĭ putea face şi la numele ce ţĭ-aĭ câştiga în istorie.

— Negreşit că pentru cinste maĭ mult, şi numaĭ pentru cinste, îmĭ ḑise el îngănfându-se şi aprinḑênd uă ţigaretă.

— Fără îndoélă, te-aĭ gândit şi aĭ meditat asupra tot ce este de făcut în ţéră şi despre tot ce'ĭ trebue ca să ajungă a fi un Stat mare şi puternic; te-aĭ gândit la lucrurile cu care aĭ să începĭ....

— Dară domnule, m'am gândit! Maĭ întâiŭ de tóte : autoritatea guvernuluĭ; trebue să'l scie toţĭ de frică, să nu îndrăsnéscă nimenĭ să iasă din vorba şi din porunca luĭ, să nu stea hârtiile cu lunile prin cancelariĭ nelucrate cum am găsit eŭ la unele subprefecturĭ; la tóte petiţiunile trebue să se pue îndată priimirea şi o resoluţiune ca să se facă lucrarea la timpul cuviintios.

— Sciŭ şi eŭ că o societate are trebuinţă de autoritate; nu póte exista de cât prin domnirea puterel saŭ prin domnirea legilor, a legilor basate pe raţiune şi pe dreptate; când uă societate este lipsită cât-va timp măcar de asemenea legĭ, consecinţa naturală este că să găsesce curênd uă voinţă individuală care pune mâna pe putere. Cred dar că datoria unuĭ bun ministru este, nu de a inspira frica, ci maĭ cu deosebire a căuta şi a găsi legile cele adevĕrate ca să supue lor tóte voinţele individuale şi astfel să opréscă tendinţele particulare care ar voi să supue societatea la voinţa lor. Cred că datoria unuĭ bun ministru este să caute şi să găséscă mijlócele prin

www.dacoromanica.ro

care locuitorii să devie mai avuți; căci de vom merge de la simplu la compus : Statul fiind compus de județe, județele de plăși, plășile de comune și acestea de familii, de vom lua cea după urmă unitate colectivă, comuna; vedem că cu cât familiile ce locuescu uă comună sunt mai bogate cu atât comuna este mai în stare de a avea scoli bune pentru desvoltarea morală și intelectuală a tinerimei, pentru formarea gustului și îndreptarea moravurilor locuitorilor, instituțiuni de bine-facere, strade curate, bine pavate și luminate, apă curată și abondentă și tóte instituțiunile și lucrările care constitue civilisațiunea și buna stare a societăților moderne. Cu cât comunele care compunu uă plasă vor fi mai înstărite, cu atât acea plasă sau ocol va avea mai multe mijlóce pentru înființarea de lucrări pentru care se cere cooperațiunea mai multor comune, pentru scoli de un ordin mai înalt, spitaluri, drumuri vicinale, serviciu postal &. Mai multe plăși bogate formând un județiu, acel județiu va fi mai în stare de a păși pe calea civilisațiunei decât un județiu compus de plăși în care se găsescu comune sărace; va avea ómeni luminați și în stare de a chibzui, a cerceta și a înființa instituțiuni de credit potrivite trebuințelor colective; cu cât județele sunt mai în bună stare cu atât statul este mai tare, mai puternic. Nu crezi, Domnule, că de am cerceta aceea ce se cuvine la uă casă, la uă familie, am putea ajunge să scim pînă la un punt aceea ce ar fi de folos să facem pentru prosperitatea Statului?

— Negreșit și eu sunt de acéstă părere.

www.dacoromanica.ro

— Un stăpân de casă, un tată de familie, un intendent saŭ un epitrop nu are el ca cea d'ântêiŭ datorie, ca îndată ce ia direcţiunea caseĭ să caute mijlócele de a spori veniturile şi de a micşora, saŭ chiar de a suprima cheltuelile cele de prisos şi netrebuincióse? tot aşa îmĭ pare că ar trebui să facă şi un guvern pentru ceea ce privesce pe Stat. Un om care are pretenţiunea de a fi la cârmă, de a guverna, trebue maĭ ântêiŭ să cunóscă tótă veniturile şi tóte isvórele de bogăţie, atât pe acele care esistă cât şi pe acele care s'ar putea înfiinţa; să cunóscă tóte cheltuelile şi să scie care dintr'ênsele sunt trebuincióse şi care nefolositóre şi de prisos, ca veniturile să le sporéscă şi cheltuelile să le reducă. Dumnéta care aĭ nobila pretenţiune de a cârmui ţéra ia spune-mĭ te rog care sunt veniturile ce credĭ că se potŭ spori, care sunt acelea care împedică desvoltarea producţiuneĭ şi care prin urmare oprescŭ îmbogăţirea, şi în fine spune-mĭ care sunt cheltuelile acelea care credĭ că s'ar putea reduce saŭ suprima fără de a jicni serviciul, adică garanţiea ce este dator guvernul respectuluĭ persóneĭ şi proprietăţiĭ cetăţenilor.

— Le sciam Ḑeŭ ca pe tatăl nostru; dar de când s'aŭ orânduit casieriĭ pe la tóte plăşile nu le maĭ sciŭ bine, că s'aŭ maĭ schimbat, adică s'aŭ adăogat şi unele şi altele după trebuinţă. Dar ce folos să le scim domnule; suntem âncă departe de ceea ce trebue să fim în privinţa impositelor; impositele se pot adăoga âncă mult. Româniĭ plătescŭ

www.dacoromanica.ro

puţin, fórte puţin, D-lŭ ministru când îĭ ḑiceam eŭ că ómeniĭ cam tânjăscŭ despre dărĭ, îmĭ spunea că putem pune âncă de patru orĭ atâtea imposite câte avem astăḑĭ; că în Francia vine câte 700 leĭ de familie, una peste alta, în vreme ce la noĭ ne ajunge câte 150 de leĭ, d'abia a cincea parte din cât plătesce francesulŭ. Veḑĭ cât maĭ avem ca să ajungem la perfecţiunea naţiunilor civilisate!

— Nu sunt la îndoélă că atâta plătesc Francesiĭ, şi că Englesiĭ şi Americaniĭ plătesc şi maĭ mult, dar nu gândescĭ dumnéta că este maĭ lesne une orĭ a lua 1000 de galbenĭ de la unĭĭ ómenĭ decât 1000 de parale de la alţiĭ? şi acésta numaĭ şi numaĭ fiind că unĭĭ aŭ, şi prin urmare pot da cu înlesnire mia de galbenĭ şi ceĭ-l'alţĭ nu aŭ şi nu pot da mia de parale; de aceea îmĭ pare că ministrul care ar voi să măréscă mijlócele Statuluĭ ar trebui să îngrijéscă a mări maĭ întêiŭ venitul fie căruea Român.

— Dar cum vreĭ dumnéta, domnule, să aducĭ pe fie-care la minister, să'l întrebĭ cum îĭ mergŭ trebile, ce capital şi ce venit are, cât cheltuesce şi să'ĭ daĭ un plan de cultură şi un budget de venitурĭ şi cheltuelĭ cu ordine către sub-prefecţĭ şi prefecţĭ d'a îngriji şi de a supraveghea stricta executare a prescripţiunilor ministruluĭ?

— Acésta ar fi într'adevĕr peste putinţă, şi noroc că nu se póte, căcĭ cunosc miniştri căre ar încerca s'o facă; dar óre credĭ că un ministru care ar vedea pedicile ce întâmpină unele industriĭ, obstacolile care împuţinésă producţiunea, un ministru care ar vedea

www.dacoromanica.ro

încuragiările de care ar avea trebuință unele industrii ca să nască saŭ ca să se desvolte, un ministru care ar căuta şi ar găsi lécul cu care se pótă tămădui suferinţele şi stagnaţiunea commerciuluĭ; nu creḑĭ că ar putea face mult bine şi că acestea ar fi nisce mĕsurĭ care ar spori venitul fie-căruea şi prin urmare ar îmbogăţi naţiunea şi Statul? Apoĭ nu ţi se pare că un ministru care fără a ţine sémă de cheltuelile de producţie ale unuĭ obiect ale porumbuluĭ, saŭ ale tutunuluĭ, de esemplu, fără a ţine sémă de preţurile aceluĭ product în ţéră şi afară din ţeră ar veni şi le-ar lovi cu imposite pe pămênt şi pe braţe, cu imposite de esport şi cu accise, dărĭ din care unele ar scumpi ḑioa de muncă, altele ar sui chiria instrumentelor de producţiune, cele lalte ar micşora preţul productuluĭ şi tóte împreună împuţinând beneficiul producĕtoruluĭ, l'ar reduce atât de mult încât nimenĭ n'ar maĭ găsi un folos a produce porumb saŭ tutun; nu ţi să pare că acel ministru printr'uă mĕsură greşită ar păgubi ţéra cu maĭ multe milióne venit?

— D'apoĭ astea le sciŭ eŭ tóte, sciŭ unde îl dóre pe fie-care; în Român până n'aĭ da cu biciu nu facĭ trébă, eŭ să'ţĭ o spuiŭ dumitale. Dămĭ mie puterea în mână şi dacă într'un an nu ţi'oĭ îndoi producţiunea ţerĭĭ să nu'mĭ ḑicĭ pe nume; ordine strașnice pe la tóte comunele să are de duoă şi de treĭ orĭ pe cât ara maĭ înainte, fără a căuta al cuĭ este pămêntul, aĭ cuĭ sunt boiĭ, al cuĭ este plugul, a cuĭ este sĕmînţa, ale cuĭ sunt braçele; uădată arătura

www.dacoromanica.ro

făcută, pămîntul semănat, fiĭ sigur că Românul face ce face şi nu lasă bucatele pe câmp, cât de multe ar fi, ar secera tótă nóptea şi tótă érna de n'ar avea lumea unde să le pue, împărţéla s'ar face pe urmă lesne între ómenĭ după analogie.

— Să mĕ erţĭ Domnule, dar eŭ nu cred că systemul acesta să fie prea nimerit; de şi nu sunt de cât un plugar, dar bunul simţ, calculul şi instinctul interesuluĭ îmĭ ḑice să nu fac de cât arăturĭ care îmĭ potŭ aduce un óre care căstig; şi eată cum proced în socotelele mele : puiŭ de uă parte tóte cheltuelile de producţiune, de transport, imposite, vamă, magaziĭ, împiegaţĭ, dobânḑĭ şi stricăciunĭ, şi de cealaltă parte puiŭ productul ce pot dobândi şi preţul cu care pot vinde; m'apuc a produce numaĭ atuncĭ când cifra din urmă covărşeşte îndestul suma celor lalte condee; şi cu cât acéstă diferinţă, adică folosul, este maĭ mare cu atât caut a produce maĭ mult; fac ce fac, şi găsesc banĭ, găsesc braţe, cărăuşĭ, magaziĭ, fără a chema în ajutorul meŭ dorobanţĭ nicĭ portăreĭ. Cu cât productul se vinde maĭ cu preţiŭ şi cu cât producţiunea mĕ costă maĭ puţin cu atât fac lucru maĭ mult, de duoă, de treĭ şi de ḑece orĭ când îmĭ vine la socotélă. Dar când m'ar sili cineva să puiŭ porumb saŭ tutun, când sciŭ că o să es în pagubă, fac ce fac şi scap de asemenea pacoste saŭ că'mĭ eaŭ lumea în cap, ochĭ de féră, cum fac Germaniĭ şi Anglosacsoniĭ care împopulésă America şi Oceania, cum aŭ făcut de multe orĭ Româniĭ în timpiĭ Domnilor phanarioţĭ când treceaŭ Dunărea dincolo şi

www.dacoromanica.ro

aşteptaŭ vremĭ maĭ bune, legĭ şi regule cu care să pótă trăi în ţéră.

— O Dómne! dar gândescĭ Dumnéta că un ministru are trebuinţă a se gândi la asemenea nimicurĭ şi mărunţişurĭ, acestea sunt lucrurĭ de şefĭ de serviciurĭ. Un ministru are alte lucrurĭ în capul luĭ, are lucrurĭ marĭ; are să caute cum să economiséscă ambiţiile puterilor Statuluĭ, cum are să ţie echilibrul, adică să se pue când într'uă cumpănă când într'alta, să pue pe fie care la locul luĭ ca să nu fie parapone; să nu dea nas nimuluĭ, să facă să'l scie toţĭ de frică; să nu aducă pe nimenĭ la dăsnădăjduire despre un post saŭ despre uă judecată, să aĭbă spionĭ în tóte părţile ca să scie ce se ḑice, şi ce se petrece, ce se face şi ce se urḑesce în contra luĭ, ca să pótă întîmpina lucrurile şi să se ţie la putere; acestea sunt cestiunile cele marĭ şi anevoe cu care are a se lupta un ministru, ḑi şi nópte. Un om cu minte le póte potrivi tóte; dar pentru banĭ este maĭ anevoe că nu prea sunt, şi pe tot anul vedem rămăşiţe de împlinit din imposite şi din venitурĭ, ómeniĭ nu prea aŭ banĭ cu tóte că s'aŭ găsit şi la acestea leacu : maĭ cu creditele suplimentare şi extraordinare, cu împrumuturile, cu datoria flotantă, maĭ cu casa de deposite se economisesce şi cestiunea banilor. Ear cât de a să micşora cheltuelile cum ḑicĭ, nu me unesc cu dumnéta; să mĕ erţĭ, nu sunt de acéstă părere; sciinţa dumitale este cam veche, tombateră, cum am ḑice. Astăḑĭ este cunoscut de toţĭ învĕţaţiĭ, de toţĭ politiciĭ că un stat este cu

www.dacoromanica.ro

atât mai bogat cu cât este mai înecat în datorii. De nu s'ar fi inventat adeverul acesta ar fi vai de noi, pentru că cheltuelile nóstre sunt atâta de trebuincióse şi neapărate încât nu putem micşora mai pe nici una; căci unele sunt sacre şi cele-lalte trebuincióse; nu ai de unde scădea, daca voim să fim uă naţiune tare în neuntru şi respectată în afară. Cum o să micşoreḑi lefile amploiaţilor? scumpetea traiului şi lusul care este acum n'a mai fost de când lumea; un biet amploiat d'abia se ţine de aḑi până mâne; rămâne să facem ceva economii de la lucrările publice, ceea ce s'a şi făcut, fiind că s'a dovedit că este mai de folos să se dea la companii ca să le facă fără bani, cu capitalurile lor, primind de la tesaurul nostru numai uă anuitate. Ai auḑit dumnéta vorbindu-se de acest system ingenios, uă descoperire financiară cu totul nuoă. Eŭ mor de necas când aud pe unii ḑicênd că să se împuţinese numerul împiegaţilor şi să se reducă tratamentele; o ḑicŭ asta Domnule numai de pismă! Ministru care ar îndrăsni să facă uă asemenea faptă ar fi un ministru fără inimă, fără cuget, un ministru criminal, nici iadul nu l'ar înghiţi. Ce ne ar mai rămânea noă ăstora care ne jărtfim din copilărie pentru serviciul Statului!

— Ai atins Domnule duoă cestiuni mari; duoă răni ale celor mai multe State moderne. Lăsând de uă cam dată la uă parte ceea ce privesce systemul burocratic care, deosebit de inconvenientul de a împovăra tesaurul fără măsură, are âncă şi un alt inconvenient mai mare, acela de a tinde la un guvern

www.dacoromanica.ro

despotic, singura formă cu care să póte împăca şi sub care póte trăi şi prospera; dar fiind că aĭ vorbit de anuităţĭ, dă-mĭ voe aţĭ spune ceea ce cred eŭ despre datoria publică, despre folósele şi despre consecinţele eĭ bune şi rele.

Cum să credem că ceea ce ar ruina uă familie, uă companie comercială saŭ industrială ar putea să îmbogăţéscă şi să nu dărapene un Stat căcĭ legile morale şi sociale sunt aceleaşĭ pentru individĭ, pentru familiĭ, pentru colectivităţĭ ca şi pentru State.

Ne putem întreba dacă a se împrumuta cineva este un bine saŭ un reŭ, daca este lucru folositor saŭ derăpănător? Este şi una şi alta, după întrebuinţarea banilor împrumutaţĭ. Un împrumut póte deveni un isvor de bogăţie pentru un individ saŭ pentru un Stat precum póte deveni uă causă de dificultăţĭ, de neplăcerĭ şi de ruină. „Fericiţĭ aceĭ ce sciŭ să se împrumute“ este uă veche ḑicĕtóre economică.

Un particular se împrumută, cu aceĭ banĭ cumpĕră oĭ, închiriasă pământ; face lapte, lână, carne, peĭ saŭ grâŭ; îşĭ creésă ast-fel un venit din care plătesce pe tot anul dobânda banilor împrumutaţĭ şi âncă şi uă parte din capete, şi după câţĭ-va anĭ de muncă, de ostenélă şi de grijă îĭ rămâne vitele căstig, libere de datorie. Iată uă datorie folositóre luĭ şi societăţiĭ, banĭ întrebuinţaţĭ într'un mod reproducĕtor; uă împrumutare care a creat uă bogăţie nuoă. Un alt individ contractă şi el uă datorie; dar cu banĭ luaţĭ cu împrumut cumpĕră mobile frumóse, trăsurĭ poleite, caĭ, hamurĭ, livrele cu fir; dă baluri,

www.dacoromanica.ro

mese, trăesce în lucs şi în molătate; risipesce în plimbărĭ, în plăcerĭ şi în desfătărĭ; obiectele cumpărate disparŭ împreună cu banĭĭ cheltuiţĭ, fără de a lăsa urmă, fără de a fi creat mijlóce de a plăti dohânda şi capetele împrumutate. Acest împrumut departe de a îmbogăţi pe împrumutat îĭ lăsă sarcina uneĭ dobânḑĭ care îĭ micşorésă saŭ îĭ consumă venitul ce avea şi care îl obligă maĭ curênd saŭ maĭ târḑiŭ la înstreinarea uneĭ părţĭ a avereĭ sale pentru desfacerea datorieĭ. Iată un împrumut care sărăcesce şi dărapănă. Un Stat se împrumută un milion, uă sută de milióne, un miliard, cu aceĭ banĭ face cum a făcut guvernul Belgieĭ, face canalurĭ şi drumurĭ de fer; acele canalurĭ, acele drumurĭ daŭ un divident cu care plătesce datoria într'un timp maĭ mult saŭ maĭ puţin lung, saŭ chiar, daca une orĭ acea datorie absórbe un procent maĭ mare de cât dividentul produs de lucrarea făcută, acea lucrare însă este menită a mări producţiunea şi a spori transacţiunele prin înlesnirea şi eftinătatea transporturilor, împrejurărĭ care aŭ de consecinţă a mări într'un mod indirect veniturile Statuluĭ cu mult maĭ mult decât deficitul ce sufere de la lucrarea făcută. Un Stat se împrumută ca să scape de o obligaţiune dréptă saŭ nedréptă pusă de streinĭ asupra ţereĭ, saŭ ca să scape uă parte a teritoruluĭ de pretenţiunele saŭ din ghiarele streinilor; din folosul ce trage de la pământul liberat, valorându-l într'un mod inteligent şi bine chibsuit stinge încet încet, datoria. Iată împrumuturĭ bine înţelese, împrumuturĭ reproducătóre care îmbogăţesc

www.dacoromanica.ro

statele şi le rădică în consideraţiunea şi în respectul lumeĭ. Fericite statele care sciŭ a face asemenea datoriĭ!

Să ne închipuim acum un stat care să împrumută şi care în loc de a face lucrăriĭ care să sporéscă producţiunea şi bogăţiea naţionale, în loc de a libera pământul ţĕriĭ, ar întrebuinţa baniĭ împrumutaţiĭ în cheltuelĭ nefolositóre; îĭ cheltuesce în acoperire de deficituriĭ pricinuite în toţiĭ aniĭ de uă rea administraţiune a financelor, în plată de lefiĭ la impiegaţiĭ netrebuinţĭoşiĭ, în plăţiĭ de serviciuriĭ illusoriĭ şi de prisos, în cheltuelĭ nesocotite de uniforme bogate şi de material prost şi netrebuinţĭos, în voiajuriĭ şi visite şi în misiuniĭ fără scop; asemenea împrumuturiĭ nu pot avea alt resultat de cât a împovăra pe tot anul pe contribuitoriĭ cu dăriĭ care nu le aduce nicĭ un folos. Asemenea împrumuturiĭ sunt derăpănătóre, împedică şi opresc progresul, apasă nu numaĭ generaţiunea de astădĭ dar înăbuşeşte chiar desvoltarea generaţiunelor viitóre.

— Aĭ dreptate Domnule; dar daca guvernul găsesce că este de trebuinţă, cine altul decât el póte să judece muĭ bine despre trebuinţa şi folosul unuĭ împrumut.

— Guvernul negreşit; dar un guvern luminat, onest şi adevĕrat amic al contribuitorilor va judeca bine despre consecinţele bune ale unuĭ împrumut, despre oportunitate şi despre condiţiuniĭ. Dar un guvern nu are şi nicĭ nu póte avea aceste calităţiĭ şi aceste virtuţiĭ decât numaĭ atuncĭ când ómeniĭ sunt luminaţiĭ

www.dacoromanica.ro

şi în stare de a înţelege drepturile, datoriile şi interesele lor.

Datoria cea d'ântêiŭ a unuĭ guvern patriot şi luminat este economia financelor. Economia este un isvor de prosperitate, de libertate şi de independinţă. Acésta este un adevĕr atât pentru indivíde cât şi pentru colectivităţĭ, pentru popóre şi pentru state; economia unită cu munca face averea privată şi publică. „Puterea ţĕrriĭ, ḑice D. Thiers în cel din „urmă al sĕŭ cuvênt asupra financelor, este aşeḑată „pe duoĕ temeliĭ principale : financele şi puterea ar„mată; voesc a le păstra neatinse şi pe una şi pe „alta; dar financele maĭ cu deosebire descéptă preo„cupaţiunile mele, căcĭ la neajungerea ostirilor se „póte suplini une orĭ prin grăbnicie, în vreme ce este „peste putinţă a improvisa mijlóce când s'aŭ compromis „financele."

Când un guvern nu scie să cumpănéscă cheltuelile după venituri, este obligat saŭ să vênḑă din averea statuluĭ, domenurĭ, saŭ trebue să alerge la împrumuturĭ; mijlóce care tóte se reducŭ, dacă băgăm bine de sémă, tot la sporire de imposite; şi în adevĕr, de va alerga la vênḑarea domenurilor, ele daŭ Statuluĭ un venit, acel venit ne maĭ putând figura în budget, golul ce lasă trebue acoperit cu adaos la imposite; de va avea recurs la împrumuturĭ, împrumutul fie cu amortisaţie, fie consolidat, anuitatea saŭ renta figurésă în budget la colóna cheltuelilor şi cere a fi acoperit în colóna veniturilor prin sporire de imposite. Or cum ne vom întórce, tot sporire de imposite.

www.dacoromanica.ro

Imprumuturile daŭ mijlóce guvernelor nesocotite a cheltui veniturile viitoruluĭ, depărtésă capitalurile de la agricultură şi rădică ţĕrĭĭ mijlócele de esploataţiune şi de îmbunătăţire, scumpescŭ dobânda banilor şi mărescŭ impositele; mărirea impositelor sărăcesce pe contribuabilĭ şi măresce cheltuelile de producţiune; mărirea cheltuelilor de producţiune scumpesce productele, scumpetea productelor împuţinésă consumaţiunea; şi aşa când ele nu sunt întrebuinţate într'un mod reproducător, când nu înfiinţésă isvóre nuoĭ de îmbogăţire, devinŭ un obstacol pentru producţiune şi pentru consomaţie, devinŭ prin urmare uu isvor de sărăcie şi de miserie.

Toţĭ economiştiĭ vechĭ şi modernĭ, toţĭ ómeniĭ marĭ de stat : Sully, Vauban, Bois-Guillebert, Quesnay, Colbert, Hume, Say, Ricardo, Florez-Estrada, Mac Culloch, Mac Leod, Gladstone s'aŭ pronunciat în modul cel maĭ categoric în contra împrumuturilor. Chiar pentru casurile de resbel D-l Gladstone ḑicea în parlamentul Angliei la 1855 că sistemul împrumuturilor pune pe o naţiune în posiţiune de a nu sci ce face; a arătat cum consecinţele împrumuturilor apasă o naţiune un timp nemărginit. „Este drept, ḑicea el, să „cunóscem folósele ce căutăm; şi precum să cuvine „să facă fiinţele cugetătóre, trebue să luăm sarcina „asupra nóstră iar să nu o dăm moscenire urmaşilor.“

Împrumuturile nu pot fi admise decât în duoă casurĭ: pentru respingerea uneĭ invasiunĭ streine şi pentru facerea de lucrărĭ reproducătóre care să sporéscă venitul Statuluĭ mărind producţiunea ţĕrĭĭ.

www.dacoromanica.ro

Un guvern care nu scie să chibsuéscă şi să cumpănéscă întrebuinţarea banilor contribuitorilor şi alérgă la împrumuturĭ pentru acoperirea deficitelor, încurcă financele şi compromite viitorul întocmaĭ precum un tată de familie complesent compromite viitorul copiilor sĕĭ, când nu scie să resiste la cererile lor şi cheltuesce maĭ mult decât îĭ este venitul.

— Póte că ar fi cum ḑicĭ dumnéta daca statele s'ar împrumuta ca particularĭ, plătind pe tot anul câte 12% şi 18% şi capetele să rămâe tot capete; dar ele să împrumută cu dobândă cumpătată; cu 7, cu 9% cel mult pe an, desface în cât-va timp prin metoda de anuităţĭ dobânḑile şi capetele; nicĭ nu simtŭ cum s'a stins datoria.

— Creḑĭ dumnéta că bancherĭ şi capitaliştiĭ care facŭ acele împrumuturĭ nu'şĭ facŭ socotelile ast-fel ca să ajungă a realisa beneficiurĭ însemnate fără ca lumea cea multă să strige prea tare? Ce ar ḑice publicul daca ar sci că guvernul Engles saŭ Frances se împrumută cu 6% saŭ 7%, saŭ daca un guvern ca al nostru s'ar împrumuta cu 11% saŭ cu 12%. Nu creḑĭ că sistemul de a emite maĭ jos de pari (au dessous du pair) cu 50, 60 saŭ 78 în loc de 100, că sistemul de 2, de 3 saŭ 4% comision, că anuităţile, că primele etc., nu cocoloşesce adevĕrul încât fórte puţinĭ ómenĭ să pótă înţelege şi afla cât costă în realitate un împrumut, iar cea-l'altă lume să créḑă că să plătesce uă dobândă cu 3, cu 4 saŭ 5% maĭ puţin decât să plătesce în realitate.

Să ne închipuim că Statul pentru regularea plă-

www.dacoromanica.ro

ţilor mandatelor ar contracta uă datorie de la D.X..., uă datorie de 100,000 Lire Sterl. pe basa de 6% condiţiune la care s'ar maĭ adaoga vre uă câte-va alte clause.

1° Să se dea împrumutătoruluĭ un comision de 4%.

2° Banĭĭ să se numere la tesaur de la 1-iŭ pînă la 30 Aprilie, ceea ce echivalésă cu numĕrarea la 15 Aprilie a sumeĭ totale.

3° Că plăţile să se facă împrumutătoruluĭ până la finele anuluĭ după tabela următóre:

1°	La 1-iŭ	Iulie	Capete 20,000	Lire
2°	La 15	„	10,000	„
3°	La 1-iŭ	August	10,000	„
4°	La 15	„	10,000	„
5°	La 1-iŭ	Septembre	10,000	„
6°	La 15	„	10,000	„
7°	La 1-iŭ	Octombre	10,000	„
8°	La 15	„	10,000	„
9°	La 1-iŭ	Noembre	4,000	„
10°	La 15	„	3,000	„
11°	La 1-iŭ	Decembre	2,000	„
12°	La 15	„	500	„
13°	La 31	„	500	„
		Total...	100,000	Lire.

Guvernul după acéstă tabelă ar avea să plătéscă dobândă 2,029 de Lire şi comision 1,325 de Lire.

De ne vom închipui că din neînţelegerĭ şi nelămurirĭ în contract, să se fi plătit 97,000 Lire în loc de 100 de miĭ, care banĭ să se fi numĕrat la Londra de unde să se fi adus cu uă cheltuélă de 1,000 de Lire, deosebit de întârdierea încăsuireĭ care în loc d'a

www.dacoromanica.ro

se face în cursul luneĭ luĭ Aprilie a putut întârdia cu uă lună saŭ şi cu duoă, şi să fi suit costul banilor până la 18 şi 20%.

— Negreşit că de s'ar împrumuta cu asemenea condiţiunĭ ar fi precum ḑicĭ dumnéta; dar un guvern nu se împrumută pe 260 de ḑile ca particulariĭ; statele contractă împrumuturile lor pe timp îndelungat pe duoă-ḑecĭ saŭ pe treĭ-ḑecĭ de anĭ. Ş'apoĭ sistemul de care vorbeştĭ este un sistem cu totul deosebit, nu are a face cu acela al anuităţilor.

— Datoria este datorie şi or cum trebue plătită. Un împrumut se compune din duoă operaţiunĭ: una este banĭĭ primiţĭ de împrumutat şi ceal'altă banĭĭ numeraţĭ împrumutătoruluĭ la epoca saŭ la epocele prescrise; fiĭ sigur că nimenĭ nu împrumută pe un guvern, fără de a calcula, şi d'a calcula bine, fórte bine ast-fel ca să se foloséscă cu ceva maĭ mult de cât cu dobânda ordinară; caută şi găsesce combinaţiunĭ prin care ajunge a ocoli legea care condamnă şi pedepsesce de camată nă dobândă care în Occident ar trece peste 5% şi la noĭ peste 10%.

Să luăm un esemplu de împrumut cu anuitate şi să'l urmărim în tóte consecinţele luĭ. Să ne închipuim că guvernul ar contracta cu D-l Stern pentru un împrumut de 718,548 Lire Sterl. preţuite 48,142,676 Leĭ, adică pe 67 Leĭ Lira, numerătórea făcânduse la termenele următóre:

1° 16,000 Lire la 25 August 1864.
2° 45,418 Lire la 25 Septembre 1864.

www.dacoromanica.ro

3⁰ 84,000 Lire la 31 Octombre 1864.
4⁰ 574,120 Lire la 24 Decembre 1864.

Obligându-se împrumutătorul a'l lua asupra luĭ ferm cu 88%, ceea ce însemnésă că or care ar fi preţul cu care s'ar negocia obligaţiunele pe pieţile Europeĭ, fie maĭ sus, fie maĭ jos de pari, guvernul să priiméscă tot 88 de Lire pentru 100 de Lire cu care se dă dator.

Imprumutul să se plătéscă de guvern printr'o anuitate de 9% din care 7 dobândă şi 2 amortisaţie, începênd plata anuităţiĭ de la 1-iŭ Septembre 1864, din şase în şase lunĭ; iar amortisaţia capitaluluĭ după regulile dobânḑilor compuse, să se calculese ca cum anuitatea ar începe numaĭ de la 1-iŭ Ianuarie 1865.

Calculul ne spune că numerarea deosebitelor sume la termeniĭ însemnaţĭ maĭ sus echivalésă cu vărsarea sumeĭ întregĭ la 10 Decembrie 1864.

Să ne maĭ închipuim că în contract la art. 4, 7, 10, 14, 16, & maĭ sunt multe alte clause precum : 1⁰ Să se dea împrumutătoruluĭ o sumă de 24,605 Lire pentru risicurile ce póte avea alteraţiunea schimbuluĭ monedeĭ causată de cererea uneĭ sume aşa de însemnate. 2⁰ Un comision de 5% calculat pe suma curată de 718,548 Lire, adică 35,927 Lire. 3⁰ Să i se maĭ dea o sumă fixă de 47,000 Lire pentru a se însărcina cu scomptul. 4⁰ ½ % asupra anuităţiĭ saŭ 512 Lire pentru serviciul dobânḑelor ş amortisaţieĭ. 5⁰ 1 saŭ 2% pentru diferenţa între scomptul de mijloc al băncĭĭ Englitereĭ şi scomptul obicinuit la noĭ, asupra sumelor încasate pe tótă luna din ve-

www.dacoromanica.ro

nitul vămilor pentru asigurarea plăţiĭ anuităţiĭ, saŭ 1107 Lire pe an, de vom socoti $5^0/_0$ scomptul meḑiŭ al băncii Engliterei şi $10^0/_0$ scomptul pe piaţa Bucurescĭ.

Aceste duoă sume din urmă urcă anuitatea la 84,049 Lire în loc de 82,440.

După clausele de maĭ sus putem calcula : cât ar priimi în realitate guvernul din suma de 916,000 Lire Sterling cu care se dă dator şi cât ar plăti guvernul de la 1-iŭ Septembre 1864 până la 20 Martie 1887, dând pe fie-care an câte 84,049 de Lire.

Calculul ne arată : 1^0 că suma efectivă de 48,142,676 Leĭ priimită de guvern cu dnbândă compusă formésă în 22 de anĭ şi 88 de ḑile, până la 29 Martie 1887, uă valóre de 221 de milióne; 2^0 că guvernul plătind pe tot anul 84,049 Lire câte $68^1/_2$ Leĭ, după cursul oficial, saŭ 5,757,356 Leĭ, sumă care cu dobândă compusă calculată de la 1-iŭ Septembre 1864 până la 29 Martie 1887, în 22 de anĭ şi 212 ḑile, grămădesce uă valóre de 296,000,000 Leĭ, adică, că împrumutătorul are un folos ee 75 de milióne de Leĭ; saŭ vorbind un limbagiŭ maĭ înţeles la noĭ că guvernul ar plăti $10^0/_0$ pe an dobândă şi $2^0/_0$ amortisaţie, saŭ uă anuitate de $12^0/_0$, iar nu de $9^0/_0$ cum s'ar părea crede la întâia auḑire.

— Vĕd şi eŭ că acest mod de împrumut este maĭ oneros decât împrumuturile obicinuite la noĭ; dar sunt încredinţat că veĭ conveni cel puţin că sistemul anuităţilor este avantagios pentru lucrărĭ publice; nu ar fi bine daca s'ar găsi o companie care să ne facă

www.dacoromanica.ro

cu banii ei, în trei sau patru ani, trei sau patru sute de chilometri de şosea cu poduri, apeduce, case de cantonişti şi puţuri, plătindu'i capitalul întrebuinţat cu anuitate.

— Cred ca şi dumnéta că este permis a se împrumuta pentru a face drumuri; dar între feluritele moduri, systeme şi methóde de împrumuturi numai arithmetica ne póte spune care este cel mai avantagios şi care este cel mai oneros; numai calculul ne póte arăta daca condiţiunele propuse facŭ dobînḑile măi urcate, saŭ mai scăḑute decât cele obicinuite, daca sunt avantagióse saŭ oneróse.

Ca să precisăm bine să luăm un esemplu; să ne închipuim că este a se face uă şosea de 363 de Kilometri şi că să presintă D-nii M..... şi D..... care se obligă a o da gata în patru ani, cu condiţiunea de a li se plăti şai-spre-ḑece ani d'a rândul câte 2,264,247 de franci pe an.

Iată ce ne spune calculul : Guvernul plătesce companiei pe an câte 5198 franci de kilometru. Anuitate care calculată pe basa de $9^0/_0$ înfiinţésă la finitul anului al şai-spre-ḑecelea, suma de 191,133 franci, valóre care cu pai-spre-ḑece ani îndărăt, epocă la care se póte raporta vĕrsarea sumei cheltuită treptat în cursul celor patru ani ai duratei lucrărilor, represintă un capital de 45,000 franci.

Calculile acestea ne arată că fie-care kilometru costă pe guvern 5198 metru curent, saŭ $8^3/_4$ galbeni stânjenul.

Daca după cunoscinţele ce ne putem procura des-

www.dacoromanica.ro

pre costul adevĕrat al unuĭ stânjen, întemeiate pe sciinţe sigure, pe lucrărĭ de asemenea natură săvêrşite, am afla că un stânjen de şosea costă până la $8\frac{3}{4}$ galbenĭ, este adeverat că propunerea companieĭ este bună pentru Stat; precum ar fi onerósă de s'ar dovedi că costă maĭ puţin, şi cu atât maĭ onerósă cu cât diferinţa ar fi maĭ mare. De vom admite că până acum, costul şoselelor să fi fost de 122 de leĭ stânjenul curent, saŭ 23 de francĭ metru, guvernul priimind propunerea ar plăti şoseaoa de doŭă orĭ şi jumĕtate cât face; s'ar îndatora a plăti 18,868,728 francĭ uă lucrare care nu face decât 8,349,000 francĭ, adică ar plăti 10,519,728 francĭ pe d'asupra. Dar să admitem ânsă că termenul de patru anĭ să merite a fi ţinut în sémă şi că este uă bună chibsuire a cheltui ce-va maĭ mult ca să avem şosele cât maĭ curênd şi să priimim cifra de 150 de leĭ stânjenul, în loc de 122, să dăm un beneficiŭ de 23% peste acel de 10% acordat până acum peste devisurĭ, adică să dăm companieĭ un beneficiŭ de 33% tot este învederat că asemenea propunere ar încărca Statul cu suma de 8,632,128 francĭ, sumă care ar absorbi pe tot anul o anuitate de 1,030,555 francĭ saŭ 2,782,498 leĭ pentru plată dobânḑeĭ şi amortisaţieĭ.

Prin asemenea combinaţiunĭ speculaţia găsesce mijlocul de a realisa beneficiurĭ peste cuviinţă.

Systemul anuităţilor fórte lăudat în Europa maĭ cu sémă în Englitera de Lordul Walpole şi de Lordul Stanhope este astăḑĭ lepădat de Staturile care

www.dacoromanica.ro

aŭ ómenĭ cu cunoscinţe financiare. Tesaurul Engles încă din anul 1829 a renunciat d'a maĭ avea casă de amortisaţie. In Francia casa de amortisaţie, care ar fi trebuit să stingă aprópe treĭ miliarde şi jumĕtate din datoria sa, d'abia a plătit un miliard şi jumĕtate, iar cei-lalţĭ banĭ s'aŭ întrebuinţat de guvern adăogându-se datoria cu aprópe cincĭ miliarde. Acéstă casă este condamnată şi are să fie desfiinţată în Francia precum a fost în Englitera. Hamilton şi Ricardo aŭ dovedit că systemul anuităţilor ascunde adevĕrul, acoperă camăta, apasă budgetul şi înlesnesce mijlócele de a compromite viitorul.

— Dumnéta parĭ că aĭ de scop a'mĭ dovedi că tóte systemele de împrumut sunt oneróse. De ar fi aşa cum de să împrumută pe aceste base guvernele luminate ale Occidentuluĭ, unde negreşit nu lipsescŭ nicĭ cunoscinţele financiare nicĭ ómenĭ de Stat?

— Cred că de la început m'am pronunciat într'un mod destul de categoric în contra tutulor împrumuturilor; dar de când lumea, să scie că între duoă rele trebue să alégă cineva pe cel maĭ mic. Daca voescĭ să vorbescĭ despre împrumutările Francieĭ, Angliei şi ale Germanieĭ, trebue să sciĭ că guvernele acelor ţĕrĭ s'aŭ oprit la systemul de *datorie consolidată,* ast-fel numită pentru că Statul nu să obligă a plăti capetele nicĭ uădată; Statul ia către împrumutătorĭ îndatorirea de a le plăti numaĭ uă rentă, adică uă dobândă. Se acordă guvernuluĭ uă sumă anuală în budget pentru serviciul renteĭ de atâta la sută nominal; să ne închipuim că acea sumă anuală

www.dacoromanica.ro

să fie de ḑece milióne şi renta de 5%; împrumntul se emite pe pieţele Europeĭ pe risicul şi pericolul tesaurului, până la acoperirea luĭ. Se negociasă al pari, maĭ sus, saŭ maĭ jos de pari, dupe preciul banilor; să ḑicem că să negociésă pe 71,43, adică pentru obligaţiunea de 100 de francĭ pe 5 francĭ rentă, tesaurul priimesce efectif 71 francĭ şi 43 centime, saŭ că renta de 10,000,000 a realisat suma de 142,860,000 francĭ, în realitate Statul plătesce dobândă 7% ear nu 5%. Aceste rente se sue şi se cobóră în tóte ḑilele la burse după starea pieţeĭ, după cererea şi oferta banilor. Daca baniĭ nu găsescŭ în industrie şi în comerciŭ o întrebuinţare maĭ bună de 7%, capitalistiĭ alérgă de cumpără rente, şi cu cât se aruncă maĭ mult pe aceste efecte, cu atât rentele să vândŭ maĭ scump maĭ cu câscig pentru aceĭ ce le aŭ; ear daca în industrie şi în comerciŭ baniĭ găsescŭ o întrebuinţare maĭ avantagiósă decât 7%, atunci aceĭ care aŭ rente caută a le desface, a le vinde ca să pótă întrebuinţa baniĭ în speculaţiunĭ care daŭ maĭ mult venit, dobândă maĭ mare; renta atunci scade; dar ceea ce înrîurésă maĭ mult asupra rentelor este încrederea în guvern, în stabilitate şi în pace.

Renta de 5% fórte obicĭnuită în Francia până la anul 1844 : a variat între 45 şi 126 francĭ. La 1814 dupĕ întórcerea luĭ Napoleon I de la Elba renta a căḑut la 45 fr. şi la 1844 când s'a isprăvit cestiunea Egypetuluĭ şi nu începuse încă acea a măritişurilor Spaniole, renta s'a suit până la 126

www.dacoromanica.ro

francĭ, cu alte cuvinte, dobânda banilor împrumutaţĭ a variat între 4% şi 17%.

Francia şi Anglia care aŭ una uă datorie pentru care plătesce 500 de milióne francĭ rentă şi cea-laltă 700 de milióne francĭ, aŭ acele datoriĭ cu deosebite rente; aŭ pe 5, pe $4\frac{1}{2}$, pe 4, pe $3\frac{1}{2}$ şi pe 3%. Aceste rente se prefacŭ unele într'altele, să face ceea ce s'a numit *conversiunea renteĭ*. Calculul a dovedit că sunt împrejurărĭ în care un guvern se póte folosi convertind uă rentă maĭ mare într'alta maĭ mică, lăsând, se înţelege, acelor ce nu s'ar învoi cu acésta, facultatea să céră şi să-şĭ priiméscă capitalul. Să ne închipuim că banĭĭ sunt în piaţă maĭ eftinĭ de cât dobânda nominală, prin urmare suire, şi că renta de 5% să vinde pe 125 de francĭ; cerul politic fiind senin, industria şi comerciul în stare normală şi tóte probabilităţile de a dura acéstă stare a renteĭ. Acéstă suire dovedesce că se potŭ găsi banĭ cu dobêndă maĭ mică; să ne închipuim acum că guvernul ajunge la asigurarea că póte să'ĭ aibă cu 4%; guvernul profitând de împrejurare declară conversiunea renteĭ din 5% în 4%; care o să fie posiţiunea detentorilor de rente? Calculând o să găséscă că le vine maĭ bine la socotélă a priimi 4 în loc de 5, decât a-şĭ trage banĭĭ, căcĭ nu sunt siguri că o să găséscă aĭ da nicĭ cu 4%; daca unĭĭ dintr'ânşiĭ ar reclama valórea nominală, guvernul le póte plăti lesne, emiţând rente pe basa de 4%. Guvernul frances la 1852 a convertit renta 5% în $4\frac{1}{2}$ % şi a redus în budget suma destinată la esercitiul renteĭ cu 17,500,000 francĭ

www.dacoromanica.ro

ceea ce înfăţişésă un capital de 390 de milióne; este ca cum ar fi stins din datorie 390,000,000 francĭ.

— Cu tóte că mĕ înclin tot-d'auna înaintea înţelepţiuneĭ guvernelor de care îmĭ vorbescĭ, dar nu vĕd cum cu systemul de datorie consolidată şi cu acela de conversiunĭ de rente să plătesce uă dobândă maĭ scăḑută de cât acea obicĭnuită şi cu care póte găsi or ce om dupĕ consideraţiunea şi creditul de care se bucură.

— Cum aĭ putut crede că guvernele se împrumută cu mult maĭ eftin decât particulariĭ, cum ţi-aĭ închipuit că un om care ar avea 1000 de francĭ de dat cu dobândă o să alerge să'ĭ dea la Stat cu $8^0/_0$ şi cu $9^0/_0$ când găsesce a'ĭ da cu tótă siguranţa pe $10^0/_0$ şi pe $11^0/_0$. În general trebue să sciĭ că baniĭ nu aŭ inimă; nu sunt supuşĭ decât la regulile calcululuĭ. Este sciut că renta s'a suit la bursa Parisuluĭ în ḑioa când a sosit scirea nenorocireĭ de la Waterloo; baniĭ s'aŭ înveselit de uă nenorocire naţiona'ă, acea căḑere era să aibă de resultat încetarea resbeluluĭ.

Sunt guverne care aŭ creḑut că ar fi găsit mijloc de a se împrumuta eftin, şi chiar fără dobândă, împrumuturile forsate, alteraţiunea monedeĭ, moneda de hârtie, privilegiurile de jocurĭ de noroc, de loteriĭ &, s'aŭ dovedit că sunt nisce avantage ilusoriĭ şi vătămătóre pentru Stat şi pentru public, uă spoliaţiune şi uă jăfuire; toţĭ scim în ce deconsideraţiune şi încurcătură s'aŭ aflat financele Turcieĭ din causa alteraţiuneĭ monedeĭ, şi cât a suferit Francia din pricina asignaţiilor.

www.dacoromanica.ro

Un mod de împrumutare întrebuinţat de cele mai multe guverne, dar care nu póte avea o prea mare întindere este acela al *împrumuturilor ascunse;* el consistă în a lua de la tesaur banii depositelor şi al cauţiunilor. Aceste împrumuturi sunt nepăstuitóre pentru aceĭ aĭ cărora sunt banii, pentru că de cele mai multe orĭ li să plătesce un procent mai mic decât acel obicĭnuit.

Pentru a asigura funcţionarea regulată a exerciţiilor budgetelor în contra întârdierilor de încasare a veniturilor staturilor şi a impositelor, guvernele întrebuinţéssă *datoria flotantă*, datorie cu termenĭ prin emiterĭ de *bonurĭ de tesaur*.

Or care ar fi modul împrumuturilor, fie consolidate, fie flotante ele sunt împovărătóre pentru contribuabilĭ. Singurul system financiar bun este, equilibrarea budgetelor prin venitur̆ şi prin impositе.

— Bine! aşa póte să fie când financele sunt regulate, dar când s'ar încurca, cum se pot regula altfel decât prin împrumuturĭ?

— Mijlócele de a descurcă şi a regula financele sunt puţine şi fórte simple; le scim toţĭ, şi nu sunt, nicĭ nu se potŭ găsi altele; orĭ câte ar voi să ne ḑică unĭĭ şi alţiĭ.

Cel mai d'ântêiŭ şi mai de căpetenie din tóte este mărginirea cheltuelilor, el are de consecinţă naturală întrebuinţarea prisosuluĭ veniturilor asupra cheltuielelor în stingerea datorieĭ. Or care ar fi modul întrebuinţat pentru desfacerea uneĭ datoriĭ, tóte sunt bune, când nu să contractézĕ alte datoriĭ.

www.dacoromanica.ro

Când termenii plăţii nu sunt obligatorii pentru Stat, precum este casul consolidărilor, reducţiunea dobânzei prin conversiunea renteĭ este un bun mijloc.

Daca Statul are domenurĭ, vânzarea acelor proprietăţi saŭ a uneĭ părţi dintr'ânsele póte fi uă bună chibsuire. Este maĭ avantagios a se plăti datoria şi a se scăpa de uă rană care róde.

In fine un mijloc de a regula financele este sporirea veniturilor.

— Eŭ am ḑis tot-d'auna că avem mare trebuinţă a mări impositele.

— Să mĕ erţĭ domnule, dar sunt silit să te las, trebue să mĕ duc să văd cum pun porumbul, să nu mi'l pue prea rar. Când îmĭ veĭ maĭ face onorul a maĭ veni pe aicĭ, vom urma împreună convorbirea nóstră. Voiŭ căuta atuncĭ a'ţĭ espune cum înţeleg eŭ sporirea veniturilor şi reducţiunea cheltuelilor. De uă cam dată dămĭ voe aţĭ maĭ ḑice âncă uădată : că sporirea impositelor, departe de a mări veniturile, de cele maĭ multe orĭ le reduce, căcĭ scumpesce producţiunea, şi scumpirea producţiuneĭ, sue preţiurile şi prin urmare scade consomaţiunea productelor ţerĭĭ în întru şi afară.

La revedere domnule! dorobanţiĭ împliniseră misiunele lor, surugiul plesni din biciŭ de patru orĭ, caiĭ porniră pe fugă şi trăsura dispăru într'un nuor de praf.

---

www.dacoromanica.ro

PARTEA A PATRA.

PROPRIETATEA.

1865

www.dacoromanica.ro

I.

Numerasem *patru sute duoă-ḑecĭ şi opt* de galbenĭ inginerului care bine-voise a măsura şi a delimita fostilor meĭ clăcaşĭ *şase miĭ pogône* de pământ din moşia mea, pământ bun, pământ ales fără mărăcinĭ fără prund şi fără contestaţiune; cedat în virtutea legiĭ saŭ a ordonanţeĭ de la 14 August 1864 pe preciŭ de *şapte sute doŭă-ḑecĭ de miĭ de leĭ,* platnicĭ în termen de *cinci-spre-ḑece* anĭ. Alergasem la Tîrgovisce ca să dobândesc vidimarea bonuluĭ meŭ provisoriŭ. După treĭ ḑile de asceptare şi de alergăturĭ de la un cancelarist la altul, eşiam triumfător din biuroul comitetuluĭ permanent cu hârtiea în buzunar. Eram dinaintea turnuluĭ Kindieĭ, orologiul arăta două ore, aveam tot timpul să mĕ'ntorc până'n nópte acasă, depărtare de două poştiĭ; dar gândindu-mĕ maĭ bine şi ţiind sémă de uă jumătate de oră pentru pregătire, de patru ore de drum, de şanţurĭ, de făgaşurĭ şi de un cer fără stele, am ajuns la conclusiunea că pentru respectul óselor mele în general şi a trăsureĭ în particular, prudenţa şi instinctul de conservaţiune îmĭ comanda să amân întórcerea mea pe a duoa ḑi.

www.dacoromanica.ro

Forma Normandă a turnuluĭ cu ferestre gothice şi balcóne florentine presintă ochiuluĭ un ce bizar şi neînţeles; dar ruina Genovesă pe care să rădică acest turn descéptă suvenirea trecutuluĭ. Acolo era pórta curţeĭ celeĭ vechĭ. Ruinele palatuluĭ Domnesc sunt atât de măreţe încât nu am putut nicĭ uădată intra în acele ḑiduri fără să fiŭ coprins de un sentiment de veneraţiune pentru umbrele eroilor cărora le suntem datorĭ gloria şi existenţa nóstră naţională.

De când am început a ceti în cartea trecutuluĭ am găsit tot-d'auna uă nespusă mulţumire şi uă adevărată consolare a mĕ rătăci prin ruinele Tîrgovischeĭ. Or de câte orĭ m'am întors în ţéră am alergat îndată într'acest oraş, am alergat ca un pelerin coprins de respect şi de veneraţiune, să mĕ închin locurilor sacre ale istorieĭ nóstre. Tîrgoviscea este pentru mine un tabloŭ synoptic al vieţeĭ patrieĭ nóstre. Nu am putut vedea nicĭ uădată turnurile bisericeĭ vechĭ fără să 'mĭ apare umbra luĭ Mircea cel bătrân întinḑându'şĭ braţele sale uriaşe de la Sereth până la Porţile de fer. Pe aceĭ timpĭ de luptă neîncetată, aşeḑarea capitaleĭ la gura munţilor nu era uă cestiune de paysaj, de comerciŭ saŭ de aer curat; era uă cestiune de apărare naţională, uă cestiune de strategie. In timpĭ de năvălirĭ necontenite, unde s'ar fi putut pune maĭ bine capitala ţĕreĭ! Uă posiţiune din care un căpitan ager să pótă avea ochiul pe tótă ţéra şi ajunge în contra năvălirilor cu repejunea fulgeruluĭ la gurile Oltuluĭ, la Jiŭ la Argeş şi la Ialomiţa pentru respingerea inimiculuĭ care voea să ne cuce-

www.dacoromanica.ro

réscă. Nicĭ uădată suvenirea acestuĭ eroŭ nu s'a desceptat maĭ vie în spiritul meŭ ca în aniĭ din urmă. După cincĭ secolĭ, când Europa a voit să întărésca un Stat Român la gurile Dunăreĭ nu a găsit uă temelie maĭ tare de cât tractatele luĭ Mircea şi a luĭ Bogdan, pe acea pétră s'a rădicat un edificiŭ politic nuoŭ care să va întări din ḑi în ḑi prin înţelepciunea şi prin patriotismul Românilor. Viitorul naţionalităţiĭ Române este mare, de aceea el descéptă gelosiĭ şi rivalităţĭ marĭ.

Tîrgoviscea este pentru Românĭ uă suvenire de mărire, de umilinţă, de veselie şi de durere. De câte orĭ pământul pe care staŭ aceste ruine nu s'a adăpat cu sângele generos al străbunilor nostri, vărsat vitejesce pentru apărarea ţerĭ în contra năvălirilor streine şi pentru apărarea libertăţilor publice în contra încercărilor culpabile şi imprudente de despotism şi tyranie ale unora din Domniĭ nostri! Dar care naţionalitate şi care libertate s'a cimentat alt-fel de cât prin luptă şi prin sânge. Tîrgoviscea a vĕḑut în zidurile eĭ de duoĕ orĭ pe Stefan cel Mare, uă dată pribeag cerând de la Radu ajutor în contra luĭ Aaron, şi altă dată încercând a uni Principatele sub un singur sceptru.

Pe malul stâng al Ialomiţeĭ să rădică monastirea Délul, acest Mausoleŭ al unuia din ceĭ maĭ puternicĭ Domnĭ aĭ Românilor, monument frumos şi măreţ prin architectura şi posiţiunea luĭ, monument care ne aduce aminte cât era de mare străşnicia în moravurĭ şi cât era de puternică credinţa religiósă a

www.dacoromanica.ro

clerului Român, cât de pioşi eraŭ Domniĭ dup'atunci. Ce timpi de credinţă şi de virtute! Cum aţi trecut, voi atâţea Domni care aţi rădicat pe pământul nostru capete d'operă de architectură, Domni care trecéţi în viaţa eternă fără a lăsa în urma vóstră altă avere de cât un nume strălucit şi exemple de virtuţi mari. Glorióse umbre cât ne este de dragă memoria vóstră!

Printre ruinele acestuĭ oraş să aude âncă după treĭ secoli vocea luĭ Mircea arangiând căpitaniĭ şi pornind spre Sereth strigând : „Moldoveniĭ ne sunt fraţi tre-„bue să'ĭ ajutăm la nevoe, sórta lor este a nóstră, „când vor peri eĭ, noĭ nu maĭ suntem!“ Şi astăḑi âncă simţim sub piciórele nóstre şanţurile peste care aŭ trecut triumfătoriĭ Românii a treĭ Principate cu Mihaĭ cu Stefan şi cu Batori, dând fără cruţare sângele lor pentru a scăpa capitala Românieĭ de crudul Aali. Biruitoriĭ saŭ biruiţi, Românii pot fi mândri de luptele ce aŭ susţinut; şi vechile lor capitale vor străluci etern ca nisce monumente pe care să află înscrise frumósele precum şi tristele ḑile ale naţiuneĭ Române; ḑile strălucite, pentru că ne am luptat cu vitejie, triste pentru că împărţiţi şi desbinaţi am fost siliţi să priimim condiţiuni aspre şi să jăcem maĭ mulţi secoli în amorţire.

De la Mircea până la Vladimirescu nu este un singur nume ilustru care să nu fie scris cu sânge pe pământul Tîrgoviscieĭ. Acolo este légănul luptelor şi al sacrificiilor patriotice. Tóte gloriile nóstre militare aŭ trecut pe acest pământ şi aŭ lăsat urme sângeróse într'acest oraş. Ve salut umbre ilustre care aţi com-

www.dacoromanica.ro

bătut şi aţi murit pe câmpurĭ de bătălĭ victorioşĭ ca Mihaĭ, saŭ victime a invidieĭ şi a trădăriĭ ca Vladimirescu! Numaĭ aceĭ care sciŭ a să bate şi a muri pentru apărarea ţĕriĭ, potŭ avea patrie, numaĭ aceĭ care sciŭ a se bate şi a muri pentru apărarea instituţiunilor ţeriĭ potŭ avea dreptate şi libertate.

Biserica Stelea zidită de Vasile Vodă al Moldoveĭ stă şi astădĭ în picióre, monument sfânt de înfrăţire şi de unire. Acolo odihnescŭ corpurile decapitate a duoĭ-spre-ḑece boerĭ, martirĭ aĭ apărăriĭ libertăţiĭ în contra tendinţilor de cruḑime ale luĭ Vlad.

Să întunecase, nu maĭ puteam ceti inscripţiunile, începuse uă bură de plóe rece şi fuiŭ silit a lua drumul spre casă. Intraiŭ la Otelul luĭ Petrică Braşovénu, norocul m'a dus să prânḑesc alăturĭ cu un membru de consiliŭ. Să nu ve miraţĭ, mĕ rog, de o asemenea întâmplare fericită, căcĭ în secolul de luminĭ în care trăim, fie care Român este maĭ mult saŭ maĭ puţin consilier de ceva. Vecinul meŭ de masă îmĭ lăudà cu multă căldură virtuţile şi meritele ministeruluĭ compus de bărbaţĭ care aŭ sciut, printr'uă trăsură de condeiŭ să puie capăt intrigilor şi ambiţiuneĭ coaliţiuneĭ pe care o califica cu emfas de coaliţiune monstruósă, dovedindu'mĭ cu multă înlesnire la vorbă că umbla să pérdă ţéra. Vorbea de duoă ore pe acéstă thesă fără întrerupţiune; ascultam dormitând şi asceptam cu nerăbdare uă pausă a limbutuluĭ seŭ rechisitoriŭ în contra claselor celor de sus ca să mĕ pot retrage în camera mea din otel. Când amabilul meŭ comesean uĭtându-se la ceasornic strigă:

www.dacoromanica.ro

— Opt ore!

Şi'mĭ propuse să mĕ presinte la Dómna Briolénu damă la modă, unde să strîngea séra tótă nobilimea şi funcţionărimea vecheĭ capitale a ţĕrĭĭ românescĭ; acceptaiŭ amabila propunere şi'n câte-va minute îmbrăcasem uă toaletă cuviinciósă şi mĕ închinam respectuos înaintea celeĭ maĭ elegante dame de provinciă. Uă rochie de atlas verde cu crângĭ galbene întinsă pe un malacof din cele maĭ umflate lăsa în urmă'ĭ uă códă de treĭ coţĭ, un ciupag de duoă degite agăţat cu două panglicuţe de umeri golĭ şi graşĭ; uă bertă de Şantilly de bumbac négră încadra sînul umflat al dameĭ; la cap împodobită cu duoă oca de pĕr legat în cordele de catifea roşie cu stelişóre de aur cu moţurĭ de hurmuz şi cu ciucurĭ de fir. Dacă pe de uă parte îşĭ arăta prea mult frumuseţea bracelor, a peptuluĭ şi a spinăriĭ, pe de alta îşĭ ascundea obrasul sub o tencuélă grósă de prafurĭ albe roşiĭ şi vinete; nu'ĭ lipsea nicĭ pelea de liliac pe sprîncene nicĭ rîsticu la códa ochiuluĭ şi sub gene, tóte chichiţile dresuluĭ, sulimanuluĭ, machilajuluĭ ş'ale repicagiuluĭ îĭ eraŭ cunoscute şi familiare.

In mijlocul unuĭ salon mare, între duoă odăĭ bogat mobilate cu stofă de brocatelă de mătase, luminate cu spermacetă, în candelabre şi în girandole, să întindea uă masă lungă rătunjită oblu la capete, acoperită cu postav verde prins pe marginĭ în cue de alamă; în tóte colţurile camerilor câte o mescióră de wist cu lumănărĭ în sfeşnice şi cu tóte instrumentele necesariĭ, de fie care câte duoă perechĭ de

www.dacoromanica.ro

cărţi patru condee de credă în hărtie verde poleită şi periuţe cu códa de bun-lemn de Fernanbuc.

La masa cea mare câţi-va tineri, duoi ofiţeri şi patru dame staŭ cu ochii ţintiţi la cărţile ce cădeaŭ în cadenţă dintre degitele subţiri şi esperimentate ale unui înalt fonc̦ionar al judeţului; un morman de napoleoni să adunase dinaintea norocosului bancher; trei băeţi ş'o fetiţă să uitaŭ cu jind cum trecea norocul capricios, înveselind şi mâhnind când pe unii când pe alţii; păreaŭ că'şi ḑic: Nous entrerons dans ta carriere quand nos ainés ne seront plus.

La trei mese de wist duoi-spre-ḑece fonc̦ionari petreceaŭ nóptea dând cărţi la fel; în camera din drépta, pe o sofa turcéscă cu duoă paturi, împrejurul unei mese rotunde pline de vîrfuri de ţigarete şi de chibrituri arse, în mijlocul unui nuor de fum auḑiŭ vorbă; conversaţiunea părea vie; mĕ apropieaiŭ.

— Nu mai e de trăit soro! ḑicea o cocónă bătrână cu sprâncenile făcute; s'a mai auḑit pânea ḑece gologani? nu mai le este témă de Dumneḑeŭ.

— Fă ca mine cocónă Saftico respundea Madame Economescu, damă matură, dar âncă în pretenţii de frumuseţe, măritată în a treia cununie cu domnul Economescu fost grămătic la un Egumen Grec. Eŭ cumpăr grâŭ de la obor şi fac pâne în casă, îmi vine pe trei gologani ocaoa; despre carne, trăesc cu păsări; curcanii sunt acum fórte graşi. Ce să fac?

La apropierea mea de cerc tênerul Oftescu aspirant de sub-prefectură, întrerupse într'un mod aspru casnica conversaţiune.

www.dacoromanica.ro

— Da dăte în colo că te-aĭ făcut de nesuferit leliţă Anico, nu maĭ vorbescĭ de cât de găinĭ şi de zarzavaturĭ! Ba că una e scumpă, ba că alta nu să găsesce; dar pe cine aĭ maĭ vĕḑut să móră de fóme în Tîrgovisce? Veĭ să fim tot barbarĭ cum eram, te ţiĭ de boerĭ, de reacţionarĭ aĭ! Asta nu să maĭ póte, am intrat într'o eră de libertate şi de egalitate şi este sciut că aceste binefacerĭ ţinŭ scump; ne-a spuso curat ministru în cameră. Şi întorcându-se către mine.

— Ce maĭ veste Domnule prin capitală? veniţĭ de la Bucurescĭ, ce fac împăraţiĭ, ce maĭ ḑice Napoleon III? Era vorba să se schimbe ministerul; ce; ear a remas! Dar n'o s'o ducă mult pentru că ne trebue astăḑĭ un minister patriot; trebue o mână de fer care să scie să dea satisfacţiune aspiraţiunelor naţionale.

— Da că să dea Dumneḑeŭ să se maĭ schimbe, că destul de când tot uniĭ . . . Până când frate tot ăştiea? Să se maĭ chiverniséscă şi alţiĭ, să ne maĭ vie şi noă rândul! Credeţi-mĕ, cinstit vĕ spuiŭ, nu maĭ am ce da la cuhnie, ḑicea domnul Paraponisescu; de s'o face coconu Tache Ţuică apoĭ sunt sigur că de astă dată mĕ face president. Ce om bun! omul luĭ Dumneḑeŭ; ce fericire şi ce belşug în ţéră când era ministru; adevĕrat om de stat; ploa şi ningea la vreme, să făcea grâŭ şi porumb de n'aveaĭ unde 'l pune; de câte orĭ mĕ vedea îmĭ vorbea, mĕ întreba. „Ce facĭ berbantule? am aflat câte-va coţcărĭĭ d'ale „tale! veḑĭ, ferescite să nu te afle presa. . . .“ Dumneḑeŭ să'ĭ dea sănătate! mi'aduc aminte când m'a făcut judecător, nu aveam para frântă. Îĭ vorbise văru

www.dacoromanica.ro

Mihalache şi d'o dată m'am pomenit că mĕ chiamă şi'mĭ ḑice: „Manolache, vremea este critică, timpul „faptelor a sosit; avem trebuinţă de ómenĭ devotaţĭ, „de ómenĭ care să nu asculte de uniĭ şi de alţiĭ; „sciŭ că eştĭ om independinte şi inteliginte; te fac „judecător. Sunt acolo la voĭ duoă pricinĭ la care „mĕ intereses, veḑĭ când o fi să se înfăţişese să viĭ să'ţĭ daŭ instrucţiunĭ.“

Domnul Zanfir Toroĭpan boer de ţéră podgorean hrănit cu muncă şi cu rachiŭ de prune, lepădă ţigara din gură tuşi de treĭ orĭ şi începu cu un glas gros şi reguşit.

— Eŭ vĕd că şi cu schimbare şi fără schimbare tot maĭ spre rĕŭ mergem; nu maĭ avem nicĭ biserică nicĭ familie, birurile să tot sporescŭ şi datorieĭ publice nu'ĭ maĭ daĭ de căpătâiŭ; duoă sute de baniţe de galbenĭ, o clae de aur cum ḑicea văru Toma, şi tot cresce ne'ncetat cu sutele de milióne pe tot anul; reforme peste reforme, îmbunătăţirĭ peste îmbunătăţirĭ, organisărĭ peste organisărĭ şi când colo ce veḑĭ alta decât dorobanţĭ şi vătăşeĭ alergând cu limba scósă, bătând şi închiḑând pe bieţiĭ creştinĭ ca să scótă banĭ; banĭ şi ear banĭ, şi când cauţĭ nu găsescĭ nicĭ uă dată uă lescae în vistierie; parc'ar fi uă bute spartă; n'a maĭ lăsat para nicĭ de sămânţă în punga Românuluĭ, în colo nimic; nicĭ securitate, nicĭ dreptate, nicĭ drumurĭ; maĭ 'nainte guvernul tot te maĭ ajuta când aveaĭ câte un păs; acum daca te ducĭ să te jăluescĭ de vre o datorie, de vre o călcare, nicĭ nu vrea să te'asculte, îţĭ ḑice că are alegerĭ, că catihisesce pe

www.dacoromanica.ro

primarĭ, că face bugetele comunale şi miĭ de miĭ de cuvinte fără înţeles.

Domnul Mâslescu înduoise bancu şi vĕdând că vêntul noroculuĭ începuse a bate spre puntătorĭ părăsise postavul verde şi venea către cercul nostru sunând buzunarele şi cântând.

— *La donna e mobile....*

— Sciŭ eŭ, strigă înfuriat domnul Fanaridis, fost magistrat, la cine facĭ alusie cu cântecul dumitale; asta a fost o calomnie şi o voiŭ dovedi-o înaintea justiţieĭ, lada s'a găsit spartă în pădure.

— Spartă, dar gólă; baniĭ şi documentele niçăirĭ, ḑise un glas de la spatele meŭ.

— Da de géba te-aĭ supărat domnule Fanaridis, cântecul Dumnéluĭ este o arie de la operă, întrerupse tânărul Fluturescu diletant, fost casier de plasă.

— *Qual piuma'l vento.*

Cântând cu un glas de tenor sfogatto, şi în douĕ săriturĭ de polcă să opri d'înaintea mea ḑicênd:

— Vĕ aud criticând guvernul, aveţĭ dreptate, şi eŭ ḑic; dar sciţĭ de unde vinŭ tóte relele? ele vinŭ de la desfiinţarea casieriilor de plasă, totul este că uniĭ scapă fără a plăti impositul personal; ear apoĭ despre cele din afară stăm bine, avem pe Francia şi pe Italia cu noĭ, Turcul a ajuns de tremură de frică când aude că ne armăm, Englitera móre de necas că nu are ce'şĭ face capuluĭ, ce să facă! că a apucat de şi'a băgat tóte capitalurile în ţéra nóstră cu podurile de fer. Muscalul să uită şi tace că nu maĭ are nicĭ uă putere de când am băgat pe călugăriĭ grecĭ

www.dacoromanica.ro

într'o cójă de rac. Acum dac'ar avea camera minte să reînființeze și casieriile de plasă ar merge lucrurile găitan, și îmĭ întinse două hârtiĭ ḑicându-mĭ:

— Iscălesce și dumnéta adresa acésta de admirațiune și de recunoscință națională către guvern și prenumĕrăte în lista de supscripțiune cu vr'o ḑece, două-ḑecĭ de galbenĭ ca să'ĭ oferim un pistol, o pușcă ș'un tun.

— Eŭ domnule nu simpt entusiasmul dumitale, nu înțeleg patriotismul tot într'un fel cu dumnéta.

— Chestiune de apreciațiune, ḑise locotenentul Spadon oficer în retragere din causă de sănătate compromisă în serviciul Statuluĭ.

— Așa să trăescĭ domnule iscălesce adăogă cu un glas armonios și blând cocóna Zinca Limbuțésca, damă tânără, frumósă și rĕsfățată în adorațiunile tinerimeĭ celeĭ maĭ poleite a județuluĭ; îĭ trebue să ducă și el săracu măcar o sută de iscăliturĭ de admirațiune și vr'o mie de galbenĭ pe lista de subscripțiune, doar de i-or da un post; e păcat sărmanu! uite am iscălit toțĭ.

— Argumentele acestea recomandă fórte mult simțibilitatea sufletuluĭ și bunătatea inimeĭ, virtuțĭ care să resfrâng plăcut în azurul frumoșilor dumitale ochĭ plinĭ de compătimire; dar cu tótă dorința ce am de a face ceva care să mĕ înalțe în spiritul uneĭ dame așa de plăcută; nu pot iscăli hârtiile ce mi să presintă, fiind că a mulțumi unuĭ guvern când nu merită este de un rĕŭ cetățian.

— Da de vor veni streiniĭ în țĕră cu ce să ne

www.dacoromanica.ro

împotrivim domnule, cu pumnu? strigă indignat locotenentul Spadon. Aci este uă chestiune fórte mare de apreciaţiune şi de patriotism.

— Nu domnule patria să apără cu puscĭ şi cu tunurĭ; dar fiţĭ bine încredinţat că acele din subscripţiunea dumnévóstră nu facŭ nicĭ cât un ciomag. Româniĭ vor pune înaintea streinuluĭ pepturile lor când vor fi împinşĭ de patriotismul acela care să dobândesce prin puritatea sentimentelor, printr'uă viaţă plină de moralitate şi de virtute, iar nu prin curagiul care emană din înjosire, din linguşire şi din corupţiune; căcĭ acela nu póte face decât numaĭ sclavĭ; şi numaĭ ómeniĭ liberĭ îşĭ pot apăra patria.

— Să poftéscă mĕ rog streinul strigă un gros fonctionar, de la o masă de cărţi; cer numaĭ treĭ luni de la Dumneḑeŭ, până voiŭ vedea fonderia isprăvită. Mâne mĕ duc până'n ḑioă, să iscălesc contractul cu zidariĭ.

— Dar nu sciĭ că nu poţĭ să încheĭ contract până n'o vota camera fondurile necesariĭ, întrerupse un tânĕr cu barba ascuţită; deosebit de acésta trebue licitaţie; sunt şi eŭ concurent ca unul ce sunt architect.

— Nu trebue nicĭ votul camerieĭ, nicĭ licitaţie, chestiunea fiind urgentă cade în categoria articoluluĭ treĭ al statutuluĭ de la Canligea şi prin urmare nu are trebuinţă nicĭ de votul camerilor nicĭ de licitaţie, ripostă partenerului grosuluĭ funcţionar asvârlind uă carte şi cerând atu!

— Ca mâne te vĕd şi pe tine vere Costache cu

www.dacoromanica.ro

palat în lacul Icónei, ḑise cocóna Zinca, suflând un nuor de fum pe nas.

— Da cu ce o să facĭ fonderia Domnule? întrebă domnul Toroipan, aud că în visterie flueră vêntul.

— Chestiune de apreciaţiune întrerupse locotenentul Spadon, pentru trebuinţe atât de naţionale şi de patriotice să găsesc tot-d'a-una banĭ; Napoleon să trăéscă ne dă cât om vrea; fonderia nu póte să rămâie jos, ea este temelia naţionalităţiĭ nóstre; pentru arsenale, casarmiĭ, fonderiĭ şi grajdurĭ nu este Român care să nu'şĭ dea şi cămaşa după el.

— Dar de unde să maĭ dea nene? întrebă Toroipan, că nu maĭ are; plătim imposite fel de fel, fonciar, personal, judeţian, comunal, imposite directe şi indirecte pe sare, pe vin, pe rachiŭ, pe tutun, pe zahăr, pe or ce puĭ mâna, pe or ce beĭ, pe or ce mănâncĭ, pe or ce îmbracĭ; d'o cădea fiime-o la sorţĭ trebue să maĭ daŭ ş'acolo cincĭ miĭ de leĭ ca să'l scap de miliţie; maĭ pune şi subscripţiile pentru tot felul de fapte patriotice şi bacşişurile pe la ómeniĭ stăpânireĭ când aĭ vr'uă trebuinţă şi fă socotélă de veḑĭ ce'ţĭ rămâne. De unde să tot dăm că nu maĭ avem, să mĕ tot străfuéscă cu tot felul de hârtiĭ n'o să maĭ pot da şi n'o să maĭ pótă lua. De când aŭ venit uă grămadă de procopsiţĭ după la Paris ne-aŭ stricat rostul, ne-aŭ adus în ţéră sărăcia, nepăsarea de Dumneḑeŭ, ruina proprietăţiĭ, ne-aŭ rădicat respectul familieĭ şi ne-aŭ stricat posturile; tóte relele ne vinŭ de la cărţile cele multe; de la desvoltarea ideilor. Unde avem noĭ putere să ţinem o gră-

www.dacoromanica.ro

madă de lucrurĭ: progres, libertate, civilisaţiune? Astea or fi bune pe la împărăţiile care sunt bogate, dar nu la noĭ, or să ne aducă în sapă de lemn!

— Póte că multe din relele nóstre ne vinŭ de la unele reforme precipitate şi rĕŭ studiate aduse de ómenĭĭ vechĭ saŭ de ómenĭĭ nuoĭ; dar greşescĭ când le atribuĭ civilisaţiuneĭ, învĕţăturеĭ şi ideilor liberale. Un om cu cât este maĭ învĕţat cu atât înţelege şi cunósce maĭ bine mărimea luĭ Dumneḑeŭ; aceĭ care aŭ făcut cele maĭ marĭ şi maĭ frumóse descoperirĭ în sciinţe aŭ fost ómenĭ religioşĭ, plinĭ de credinţă şi de iubire către Dumneḑeŭ; de aceea i-a şi luminat, le-a rădicat spiritul şi i-a făcut să strălucéscă în lume ca nisce făclĭĭ în mijlocul întunericuluĭ. Învĕţătura nu depărtéscă pe om de la creatorul sĕŭ, din contra îl apropie de dênsul şi'l întăresce. Cu cât un om scie maĭ mult, cu cât cugetă maĭ bine, cu atât este maĭ în stare de a cunósce şi a înţelege puterea şi înţelepciunea luĭ; cu cât o trăi maĭ mult în mijlocul uneĭ naţiunĭ civilisate şi s'o identifica maĭ bine cu moravurile şi cu obiceiurile unuĭ popor luminat cu atât va sci a păḑi maĭ bine religia luĭ şi a respecta pe a celor-l'alţĭ, cu atât va sci a iubi familia şi aĭ aprecia fericirile, cu atât va sci a apăra maĭ bine proprietatea sa, şi a nu s'atinge de a celor-l'alţĭ, cu atât va deveni un amic maĭ călduros al dreptăţiĭ şi un inimic maĭ neîmpăcat al corupţiuneĭ.

Aci fuiŭ furios întrerupt de asprul Toroipan.

— Ce'mĭ spuĭ dumnéta, domnule? dar n'am vĕḑut eŭ un om învăţat, un doctor în legĭ, un adevărat

www.dacoromanica.ro

procopsit cu uă diplomă tocmaĭ atât de mare, scrisă cu fel de fel de litere pe piele de dobitoc, un doctor mare care mi-a susţinut ḑioa 'namiaḑa mare că în drept nu există nicĭ familie, nicĭ proprietate, că acestea tóte sunt numaĭ nisce iscodirĭ ale popilor ş'ale boerilor, că sunt nisce iresurĭ şi că peste puţin legiuitoriĭ o să le scóţă din cărţi. Ḑicea în vileag că religia luĭ Christos o să trécă ca a Elinilor şi ca a Romanilor.

— Acela Domnule nu era doctor în drept; cum vreĭ Dumnéta ca un om care a studiat legile să nu créḑă maĭ mult şi maĭ tare chiar şi decât noĭ în sciinţa dreptuluĭ. Codurile sunt stâlpiĭ edificiuluĭ social; adevĕraţiĭ legiştĭ o credŭ şi ca ómenĭ învăţaţĭ şi ca ómenĭ de profesiune; şi sciĭ că tot omul îşĭ iubesce şi'şĭ laudă meseria, or cât de modestă ar fi, ba încă îĭ atribue un merit şi maĭ mare decât i să cuvine. Ce ar ţămânea sciinţa dreptuluĭ dacă s'ar scóte din cărţile de legĭ religia, familia şi proprietatea? Ea dumnéta tóte legĭle, condica civilă, condica penală, tóte legile de la Moise şi până'n ḑioa de astă-ḑĭ, deschide-le or unde veĭ voi, citesce-le ḑin scórţă până 'n scórţă, capitol cu capitol, articol cu articol, şi nu veĭ găsi un singur rând, un singur cuvênt care să nu aibă drept scop unul dintr'aceste treĭ principiĭ: *religia, familia* şi *proprietatea*. In adevĕr s'aŭ găsit în toţĭ secoliĭ ómenĭ care s'aŭ încercat a ataca aceste fondamente ale societăţilor civilisate; dar aceĭ ómenĭ nu aŭ eşit din rândurile legiştilor şi nicĭ putea fi dintre ómeniĭ crescuţĭ şi hrăniţĭ cu studiul legilor şi al dreptuluĭ; căcĭ legiştiĭ nicĭ nu pot măcar în-

www.dacoromanica.ro

ţelege uă societate lipsită de aceste base. Sciinţa dreptuluĭ ar fi desfiinţată şi anulată îndată ce ar cădea unul dintr'aceştĭ stâlpĭ. Fiĭ bine încredinţat domnule că acela care ţi-a ḑis că în drept nu esistă nicĭ familie, nicĭ proprietate, nu era un doctor în drept, diploma luĭ era luată cu înşelătorie, jurisconsulţiĭ să lépădă de dênsul şi'ĭ contestă titlul ce'şĭ dă.

Tînĕrul Vintilă fiul repausatuluĭ Moisescu din târgul Herţa, Român neaoş, profesor, patriot călduros şi democrat se aruncă ca un şoĭm în conversaţiune tăindu-mĭ vorba.

— Onoraţĭ domnĭ şi onorate dómne! Eruditul doctor menţionat de venerabilul domnul Toroĭpan nu a fost bine înţeles de amicul nostru, de şi dumnéluĭ este demn de tótă stima şi veneraţiunea nóstră ca unul ce este fiŭ al poporuluĭ, moşnean şi mazil. Acel bărbat mare când a fulgerat şi a tunat ca nemuritorul Joe în contra religiuneĭ, a proprietăţiĭ şi a familieĭ a proces cu multă logică, cu răciune şi patriotism; el înţelege pre om aşa precum ar fi trebuit să fie, ear nu pe omul ce vedem; vorbea de omul cel adevĕrat *homo naturae* cum îĭ ḑice Aristoteles, ear nu de acel alterat pe care Plinius Junior îl distinge prin definăciunea de *homo sociabilis*. Este óre dubităciune că degradăciunele ce vedem în ţéra nóstră mult iubită nu vinŭ din legislăciunele despotico aristocratice sub care a gemut eroicul popul Român, ci dintr'uă religiune care fiind greco-istrailită nu póte fi a nóstră căcĭ nu a fost a străbunilor noştri Romanĭ. Eŭ vĕ fac dechiarăciunea că asupra acestor materiĭ de un

www.dacoromanica.ro

ordin înalt 'mĭ-am convincciunele mele formate prin observăciune şi sperimentăciune; eată *verum cursum rerum!* să vi le spuiŭ eŭ : în scólă la mine vinŭ copiĭ buniĭ sdraveniĭ d'acasă de la părinţiĭ, *sani corpore et spirito*, cum am ḑice şi acolo prin comunicăciune şi contaminăciune mĕ pomenesc cu eĭ stricaţiĭ; de aceea ḑic şi eŭ cu filosoful : *ergo socialitas pernitiossisima est.* Şi conchid că trebue să ne înturnăm la omul naturieĭ şi opines împreună cu sapientul Doctor pentru desfiinţarea religiuneĭ familieĭ şi a proprietăţiĭ care sunt nisce instituciuniĭ feodale care nu pot conveni uneĭ societăţiĭ june şi democratice ca iubita nóstră patrie România. Acum să venim şi să cercetăm prin răciune care este metoda care ar avea maĭ multă eficăciune pentru abolăciunea acestor treĭ rele şi pentru stabilirea nuoilor relăciuniĭ între ómeniĭ, şi găsesc că logica îmĭ ḑice că trebue să ne facem naturaliĭ, adică să recunóscem de bune şi onorabile tóte împerecherile între maliĭ şi femele şi a pune tot pe o linie de drepturiĭ pe toţiĭ născuţiĭ de or ce sex fie din cununie saŭ din florĭ, din adulter saŭ din incest; să rădicăm un azil mare unde să dăm o educăciune democratică şi naturală tutulor copiilor fără distinctăciune, ascunḑândule chipul şi numele părinţilor şi înzestrându'ĭ la timp din casa Statuluĭ. Eŭ mĕ trag din nemuritorul Vintilă Vodă precum o dovedesce, că duoă şi cu duoă facŭ patru, numele meŭ şi inelul ce port în deget; dar susţin acéstă opinie *rostro et unguibus* fiind că sunt patriot adevĕrat şi democrat;

www.dacoromanica.ro

fac cu plăcere sacrificăciune de strălucita mea origină pe altarul patriei.

— Democraţia şi patriotismul nu aŭ nimica a face domnule cu ideile subversive şi eronate ale Doctorului de care ne vorbea adinéorĭ domnul Toroĭpan. Este adevĕrat că în societăţile moderne maĭ sunt încă multe rele şi suferinţe, dar reformele şi îmbunătăţirile aduse pe tótă ḑioa în regimul politic şi social, după mature chibsuirĭ, treptat şi la vreme le fac să dispară una câte una; progresul şi civilisaţiunea aŭ de scop îndreptarea relelor şi îmbunătăţirea societăţilor omenescĭ; ear nu desfiinţarea lor şi întórcerea la omul sălbatic saŭ la omul naturei. Idea de natură absolut bună a omuluĭ a fost propagată cu mult talent de unĭĭ din filosofiĭ secoluluĭ trecut; dar a pretinde într'un mod absolut că tot reul din lume nu provine decât din starea socială, este a blesfema în contra Creatoruluĭ; a pretinde că în starea de natură ar esista o maĭ mare cătime de bine moral decât în starea de civilisaţiune, este a nega înţeleptiunea luĭ Dumneḑeŭ care a făcut pe om sociabil; a susţine asemenea teoriĭ, este a nega cea maĭ frumósă din tóte legile ordinuluĭ universal, legea perfectibilităţiĭ.

Părintele Pahomie care isprăvise paralele în pichet veni în mijlocul nostru şi luă parte la conversaţiune.

— De ce susţiĭ domnule, că Dumneḑeŭ a făcut pe om să trăéscă în societate; dar noĭ călugăriĭ nu suntem omenĭ? şi trăim cum dă domnul prin chinoviĭ şi prin mânăstirĭ.

— Maĭ întêiŭ că presenţa sfinţieĭ tale între noĭ

www.dacoromanica.ro

este uă protestare vie în contra încercărilor de uă viaţă isolată; deosebit de acésta, viaţa monastică ast-fel după cum să practică în monastirĭ şi în chinoviĭ nu este uă viaţă de isolare; dar chiar de veĭ vorbi de călugăriĭ ceĭ pusnicĭ, tot obiecţiunea sfinţieĭ tale nu se aplică la casul de care vorbim fiind că sihastriĭ aceea care aŭ trăit uă viaţă de isolare completă, s'aŭ depărtat de lume şi ş'aŭ impus'o ca uă privaţiune, ca un sacrificiŭ făcut luĭ Dumneḑeŭ de mulţumirile dintr'acéstă lume, ca să dobândéscă fericirĭ maĭ marĭ, maĭ înalte şi ne'ntrerupte în lumea cea eternă. Vieţile sfinţilor ne arată câtă virtute a trebuit să fie într'aceĭ ómenĭ ca să pótă resista privaţiunelor ce'şĭ impuneaŭ şi tentaţiuneĭ de a se întórce în lume. Statistica închisorilor *celulare* arătându-ne mulţimea casurilor de alienţiune mentală ne dovedesce cât este de anevoe omuluĭ a trăi fără a comunica cu alţiĭ, când nu este susţinut de uă idee maĭ presus de gândirile ordinare. Aristot ḑicea că : *omul ca să nu aibă trebuinţă de societate trebue să fie vită saŭ Ḑeŭ.*

Omul uă fiinţă de un ordin maĭ înalt de cât tóte cele ce esistă pe facia pământuluĭ, trebuea neapărat să fie sociabil, fiind că numaĭ în contactul cu alţĭ ómenĭ îşĭ póte mulţumi aspiraţiunele sufletuluĭ şi ale intelectuluĭ, căcĭ numaĭ în starea socială póte găsi sprijinul necesariŭ la împlinirea trebuinţelor şi a dorinţelor sale; numaĭ în viaţa socială, în unirea a maĭ multor interese într'unul şi acelaşĭ scop póte găsi puterea de a învinge pedicile şi greutăţile ce întâmpină din partea natureĭ şi a prejudiţielor; numaĭ în

www.dacoromanica.ro

viaţa socială să póte lumina şi perfecţiona. Prin schimbul ideilor sale cu acelea ale altor ómenĭ îşĭ măresce cercul cunoscinţelor; puterea fie căruea să adaogă şi să îmulţesce cu puterile de aceéşĭ natură ale celor-l'alţĭ şi dobândesce ast-fel ceea ce putem numi lucrarea spiritului omenesc. Industia şi meşteşugurile, artele, sciinţele şi literatura, aceste marĭ şi frumóse producte ale inteligenţeĭ care sue pe om atât de sus în ordinul moral şi intelectual sunt monumentele nedestructibile rădicate de lucrarea colectivă a spiritului şi a puterei omenescĭ, adică a sociabilităţiĭ. La lucrările secolilor trecuţĭ vinŭ de să adaogă descoperirĭ de adevĕrurĭ nuoĭ peste care secoliĭ următorĭ adaogă altele şi ast-fel omenirea să sue treptat pe tótă ţioa către perfectibilitate îmbunătăţindu'şĭ necontenit starea materială intelectuală şi morală. Bufon ţicea că omul ţine puterea sa de la societate, dênsa 'ĭ-a perfecţionat raţiunea, 'ĭ-a exersat spiritul şi 'ĭ-a îmulţit puterile.

— Pot dovedi prin antropologie, osteologie, miologie, psichologie, filologie şi ethnologie că ideile dumitale sunt eronate; eŭ Vintilă o ţic ş'o repet: omul nasce bun şi să strică în societate, o sciŭ din observăciunile făcute în scólă la mine, sunt os de Domn; demonstrăciunea v'am făcut'o prin numele meŭ şi prin inelul ce port în deget; dar îmĭ place a spune adevărul, căcĭ sunt democrat, liberal, amic al poporuluĭ, om onest şi patriot.

— Tacĭ dascăle! nu veţĭ că nu aĭ dreptate? strigă cocóna Zinca lepădând ţigara şi lăsând un grup de

www.dacoromanica.ro

dame unde să discuta toaletele care eraŭ să figurese dumineca la balul prefectuluĭ. Ce am maĭ fi bunĭ daca nu am avea câte uă sintrofie, teatrurĭ, baluri şi plimbărĭ nu ni s'ar urâ să şedem singurĭ ca cuciĭ? Tot ne-aducĭ de exemplu copiĭ din scóla dumitale, că e ş'a sculă; să strică, veḑĭ bine, dacă'ĭ laşĭ tótă ḑioa singurĭ de capu lor şi alergĭ cu limba scósă după mese şi soarele; îţĭ lipsesce vre un bal? te ţiĭ de rochile damelor; gândescĭ că te facŭ haz. Cum te scolĭ o plecĭ la visite. Eŭ îţĭ spuiŭ curat o să'mĭ eaŭ băétu; nu'nvaţă nimic; bunătat de copil s'a făcut un desmetic decând l'am trimis la dumnéta. Erĭ *soro* daca 'ĭ-am ḑis că să nu maĭ zugrăvéscă pe pereţĭ şi pe ulucĭ cu cărbune şi cu cridă fel de fel de ocărĭ şi 'ĭ-am ḑis să lase slugile în pace, să maĭ citéscă, să maĭ scrie, n'a ridicat mâna la mine? mĭ-a ḑis că vrea să fie liber ear nu sclav; alaltăerĭ mĭ-a fost maĭ mare ruşinea, l'a'ntrebat naşăso, văru Alecu, ce 'nvaţă? şi el 'ĭ-a respuns că citesce cartea cu treĭ Dumneḑeĭ; Alecu 'ĭ-a cerut să vaḑă cartea creḑând că este mitologie, când colo era catihis. Eată cum îĭ învaţă dumnéluĭ religia; maĭ bine îl daŭ la dascălu neamţ, că să veḑĭ pe băeţelul leliţi Săftichi de şase lunĭ decând urmésă la dânsul 'ţĭ-e drag să'l auḑĭ.

— Aci este uă cestiune de apreciaţiune ḑise domnul Spadon, eŭ cred că omul nasce absolut bun şi că totul depinde de la educaţiune; eŭ am ḑis'o asta de când eram în scóla militară.

— Omul nu nasce nicĭ aşa de bun cât cred uniĭ, nicĭ de tot reŭ precum o ḑicŭ alţiĭ. Când observă

www.dacoromanica.ro

cine-va bine pe copiĭ descoperă în eĭ uă mulţime de instincte rele care tóte să potŭ combate şi desrădăcina printr'uă îngrijire continuă şi persistentă, printr'uă educaţiune bine înţelésă. Adevărul este că de şi omul nasce cu acele instincte rele, dar conţine în sine simţirĭ care desvoltându-se prin educaţiune şi prin relaţiunile sale cu ceĭ-l'alţĭ ómenĭ îĭ daŭ puterea de a combate dispositiunile cele rele; într'un cuvênt omul nu trebue să se crédă din nascere nicĭ prea bun nicĭ prea reŭ. „*S'il se vante*, ḑice Pascal, *je l'abaisse, s'il s'abaisse je le vante.*“ Omulŭ nasce cu dispositiunĭ şi bune şi rele, şi în fine devine ceea ce'l face societatea. Numaĭ prin educaţiune să potŭ combate instinctele cele rele, numaĭ ea le póte combate şi póte face să nască în om dispositiunĭ bune şi vice-versa. Educaţiunea trebue să ţintéscă a face pe om folositor luĭ şi sotietăţiĭ, numaĭ ea îl póte face să înţelégă că pentru folósele ce găsesce în convieţuirea cu alţĭ ómenĭ sacrifică multe din voinţele sale, confundă în parte interesul individual în interesul general, contractă datoriĭ care îĭ creaḑă drepturĭ la sympathia, la afecţiunea şi la ajutorul celor-l'alţĭ ómenĭ.

La aceste cuvinte Domnul Jăpcănescu vechiŭ zapciŭ din timpul luĭ Caragea devenit democrat înfocat şi procuror se sculă violentŭ de la uă partidă de ecarte şi întrerupse cu un ton de indignaţiune.

— Ce! ear am început a vorbi de drepturĭ şi de datoriĭ? domnule, nu maĭ vrem nicĭ privilegiurĭ nicĭ sclavie, ne-am săturat de aristocraţie! voim egalitate

www.dacoromanica.ro

şi libertate domnule! pentru asta ne-am sculat la patru-dece şi opt; le voim pentru că ele sunt basa societăţii Române a patriei lui Mihai şi lui Stefan. Ce să face mă rog libertatea individuală de vom admite drepturi şi datorii? Aşa unde mergem?

— Nici drepturile nu sunt privilegiuri nici datoriile nu sunt sclavie; dreptul este justiţia ce să cuvine fie căruia; el rămâne tot-d'auna curat şi frumos or care ar fi legile şi instituţiunile; datoria este ceea ce trebue să facem ca drepturile nóstre să fie mai tari şi mai bine păzite; ea este uă obligaţiune primordială a naturei omenesci. Corelaţiunea între drepturi şi datorii este aşa de strânsă în cât de ar voi cineva să le despartă ar distruge de uădată tóte principiile de raţiune, de ordine şi de echitate. Uă societate nu să póte considera ca intrată pe calea progresului a civilisaţiunei şi a libertăţii de cât numai atunci când ómenii care o compunu au ajuns a înţelege sânţenia datoriilor; numai atunci drepturile civile şi politice devinu consecinţa împlinirei datoriilor; ear daca fie care nu să gândesce decât la drepturi uitând datoriile care sunt sorgintea lor, acele drepturi devinu ilusorii şi rămânu la discreţiunea celui ce va voi să le spulbere.

— Dumnéta vorbesci de societăţi şi ai dreptate; dar aceste theorii nu să aplică la uă naţiune suverană şi la un stat liber ca al nostru, respunse cu gravitate un judecător urmând cu condeiu de cridă cifrele după masă şi proclamând roberul de şapte.

— Societate este uă ţicere colectivă, conţine în-

www.dacoromanica.ro

tr'însa idea de mai multe individe fără distincţiune de timp, de localitate, de seminţie şi de număr; adunarea a mai multor familii care aŭ interese morale şi materiale comune formésă uă populaţiune; când acea aglomeraţiune a dobândit prin limbă, prin religie, prin obiceiurĭ şi prin aspiraţiunĭ un caracter propriŭ şi determinat trece la starea de popor; popórele prin desvoltarea literaturei, prin tradiţiunĭ istorice, prin creaţiunea de instituţiunĭ şi prin apărarea unuĭ teritoriŭ propriŭ, ocupat de dênşiĭ, dobêndescŭ dreptul la uă viaţă proprie într'un teritoriŭ determinat şi bine apărat, constitue uă naţiune şi formésă un stat. Idea de societate, fie populaţiune saŭ stat, coprinde într'însa idea de guvern şi de legĭ care determină drepturile şi datoriile fie căruea şi al tutulor. Uă naţiune este un compus de asemănărĭ şi de interese strâns legate între dânsele, uă asociaţiune de ómenĭ civilisaţĭ, cu un teritoriŭ determinat, denumit şi apărat de cetăţenĭ uniţĭ prin identitatea naturei lor physice şi morale, prin lucrările prin care uă generaţiune înzestreasă generaţiunile următóre; uă asociaţiune de ómenĭ uniţĭ prin tradiţiunĭ de gândirĭ de sentimente, de moravurĭ şi de aspiraţiunĭ. Ómeniĭ ca să compue uă societate seriósă trebue să aibă mai multe punturĭ de asemănare între dênşiĭ. Statul este concentraţiunea voinţelor şi dorinţelor uneĭ asociaţiunĭ marĭ de ómenĭ ocupând uă ţérră a lor, supuşĭ aceloraşĭ legĭ, având aclaşĭ guvern saŭ este uă adunare a mai multor state care prin obligaţiunĭ mutuale concură la siguranţa şi la independenţa lor.

www.dacoromanica.ro

Cu cât observarea datoriilor, respectul dreptuluĭ şi identitatea aspiraţiunelor strângŭ maĭ tare legăturile sociale între membriĭ uneĭ societăţĭ cu atât eĭ caută a se apropia unĭĭ de alţiĭ, a le conserva şi a le apăra în contra orĭ-căriĭ încercărĭ de a se atinge de dênsele, în contra or-căruĭ atac din întru saŭ din afară. Cu cât acele legăturĭ aŭ produs maĭ mult rod, cu cât istoria uneĭ naţiunĭ este maĭ bogată în fapte marĭ şi frumóse cu atât credinţa şi solidaritatea între membri eĭ este maĭ asigurată. Puterea şi gloria naţională cresce cu desvoltarea unuĭ popor, şi desvoltarea poporuluĭ să face atuncĭ când voinţa luĭ merge în acord cu raţiunea naţională. Trebuinţa de desvoltare a făcut că fie-care naţiune 'şĭ-a creat uă aptitudine proprie după geniul seŭ; toţĭ recunóscem Italienilor uă aptitudine artistică maĭ mare de cât a celor-l'alte naţiunĭ; cine póte tăgădui gintei Anglo-Saxone uă activitate maĭ mare în muncă şi un spirit de asociaţiune şi de organisaţiune care o face a fi admiraţiunea societăţilor moderne. Deosebirile între aptitudinile şi tendinţele naţiunelor este productul naturei lor physice şi morale, al climeĭ, al formaţiuneĭ geologice a pământuluĭ în care locuescŭ, al obiceiurilor, al moravurilor, al limbeĭ, al religiuneĭ, al guvernuluĭ şi al intereselor; într'un cuvênt al geniuluĭ naţional. Aceste deosebirĭ ajungŭ a fi une orĭ atât de însemnate încât le facŭ a se crede incompatibile între dênsele, nascŭ rivalităţĭ şi gelosiĭ, împiedică prin tóte mijlócele desvoltarea unele altora, să vatămă, să sfâşie şi caută a se destruge între dân-

www.dacoromanica.ro

sele. Vorbim să înţelege de starea de astăḑĭ, căcĭ mâne sciinţa şi civilisaţiunea, relaţiunele politice, interesele internaţionale şi stabilitatea potŭ dărâma acele inimiciĭ precum în alţĭ timpĭ nesciinţa şi prejudiţele le-aŭ pututŭ crea. Peste puţin va veni ḑioa când fie care va înţelege că fericirea sa proprie este strâns legată şi dependinte de fericirile celor-l'alţĭ şi că interesul individual bine înţeles este acela care ne îndémnă a face tot ce putem ca cei-l'alţĭ indiviḑĭ saŭ naţiunĭ să devie cât să póte maĭ avuţĭ şi maĭ fericiţĭ.

— Nu ḑic, şi acésta póte fi uă chestiune de apreciaţiune, răsări locotenentul; dar ceea ce susţine uă naţiune este armata, de aceea un stat trebue să aibă mulţĭ soldaţĭ căcĭ alt-fel o iaŭ cele-l'alte puterĭ în picióre.

— Uă naţiune trebue să fie tot-d'auna gata aşĭ apăra teritoriul, dar nu trebue să sacrifice tot la întreţinerea de ostirĭ permanente care o ostenescŭ şi o ruină. Societăţile ca şi indiviḑiĭ nascŭ, trăescŭ, morŭ saŭ se transformă; fie mare fie mică orĭ ce naţiune îşĭ are epoca sa de mărime şi de decadenţă, de prosperitate şi de nenorocirĭ, să rădică şi să menţine nu prin arme, ci prin virtutea membrilor seĭ, şi cade prin patimile care o corumpŭ şi o demoralisésă. Ostirile şi fortereţele le potŭ apăra numaĭ atuncĭ în contra inimiculuĭ din afară când în naţiune se află virtuţile care îĭ daŭ viaţă; dar în contra inimiculuĭ din întru care este mult maĭ puternic şi maĭ teribil, nimic nu o póte apăra. Acest inimic este

www.dacoromanica.ro

corupţiunea care mai tot-d'auna să manifestă prin discordie, duşman sub a căruea loviri aŭ căḑut statele cele mai puternice. Este de însemnat că naţiunele să corumpŭ tocmai atunci când parŭ a fi mai tari prin arme.

— Noi avem un singur reŭ în ţérră la noi şi el ne vine de la boeri, ambiţiunea, ḑise domnul Secăturénu tânăr de şapte-spre-ḑece ani, elev din clasa a patra şi impiegat la cancelaria prefecturei.

— D'apoi lasă că lea tăeat din unghişóră ministrul nostru! Ce om de Stat! strigă domnul Calemgioglu vechiŭ scriitor la judecătorie şi care aştepta prin telegraf numirea sa de grafier.

— Cât o sta ministru, întrerupse cocóna Zinca răḑând; că d'o cădea de la putere ear te auḑ înjurându'l şi aruncând cu noroiŭ în viaţa lui ca an, când ḑiceai tot dumnéta, nene Iordake, că era prost, ne'nvăţat, corupt, desfrănat şi vândut streinului. P'atunci dai laudă lui Dumneḑeŭ çă s'a făcut ministru omul cel mai onest şi mai căpabil din tótă ţérra, ş'apoi, tot dumnéta, când s'a făcut din noŭ ministru ai venit în fuga mare la leliţa Anica, unde eram cu toţi adunaţi, de ne-ai citit telegrama, vesel că ear a venit la putere omul cel mare al ţerei; proclamândul mai mester de cât pe Blondin, mai învăţat de cât Meternich şi mai dibaciŭ decât Neselrod; da lasă că te scim, îţi schimbi ideile cu ministerile.

— Ce să facă bietul chreştin? este om cu familie grea, ḑise locotenentul oftând, eŭ aprecies posiţiunea sa, ea nu vine din ambiţiune, ci vine din trebuinţe.

www.dacoromanica.ro

— *Primum vivere deinde philosophare* ḑise domnul Vintilă, eŭ care sunt plin de abnegăciune până a sacrifica nobila mea origină pe altarul principiilor, iubesc pe ministrul nostru de astădĭ, pe omul nostru cel mare, fiind că este un om plin de patimă; şĭ în politică trebue cineva să fie împins de ură în contra boerilor ca să pótă servi patria.

— Ura nu este uă patimă bună şi dacă ea póte mulţumi une orĭ pe un individ însă nu póte da róde folositóre societăţilor omenescĭ.

— Dar să póte să fie uă societate fără patimĭ, ḑise oftând cu glas mare dómna Economescu, damă de treĭ cununiĭ. Ce ne îmbătrânesce şi ne ofticésă pe noĭ damele?

— Natura omenéscă este înclinată spre patimĭ, este adevărat, şi va trece mult timp până ce educaţiunea va isbuti a le desrădăcina; să póte ḑice că în secolul nostru nu există om fără patimĭ; dar Crestinismul, religiunea nóstră ne dă marĭ esemple de bunătate, de caritate şi de abnegaţiune; mersul progresuluĭ şi a civilisaţiuneĭ este a îmbunătăţi inima şi a purifica spiritul a ne apropia de omul acela cum îl voesce fondatorul religieĭ nóstre.

Patimile sunt simţirĭ care lucrésă cu tărie asupra inimeĭ, o coprindŭ şi o strângŭ, ele lăsate în voea lor corumpŭ sufletul şi rătăcescŭ spiritul; inima cea maĭ lină are într'însa germenĭ de patimĭ. Educaţiunea şi împrejurările în care trăim potŭ preveni desvoltarea lor, puterea raţiuneĭ póte să le mărginéscă lucrarea; póte chiar să le esploatese în folosul o-

www.dacoromanica.ro

menirei dândule uă direcţiune bine chibsuită, precum potŭ deveni vătămătóre când vor fi lăsate în voea lor. Raţiunea trebue să fie destul de puternică ca să le pótă modera şi învinge, căci ele lucrésă asupra sufletului, une orĭ chiar în contra voinţei nóstre şi îĭ daŭ uă activitate violentă precum daŭ inteligenţei uă putere maĭ presus decât cea obicĭnuită.

— Aĭ dreptate domnule, adăogă tânărul scolar, este maĭ ales uă patimă care precum am ţis'o maĭ adineaorĭ împedică or ce progres, *ambiţiunea* domnule, ea are să ne pérdă.

— Me értă Domnule daca îndrăsnesc să fiŭ într'acéstă privinţă, de uă părere cu totul contrarie; căcĭ eŭ departe de a considera ambiţiunea ca uă patimă vătămătóre pe care să caut a o isgoni din societatea nóstră o consider ca p'un tovarăş nedespărţit al progresului, şi al faptelor marĭ; de am uă părere de reŭ este că n'o întâlnesc maĭ des la Românĭ; ea ar contribui la mărirea şi la înaintarea Românieĭ. Ambiţiunea rădică societăţile, căcĭ aceĭ ce o aŭ, caută a se deosebi de cei-lalţĭ ómenĭ prin muncă, prin isteţime saŭ prin vitejie. Lauriĭ luĭ Miltiad care tulburaŭ somnul luĭ Themistocle aŭ scăpat Athena. Uă naţiune de ómenĭ fără ambiţiune este uă naţiune mórtă. Societatea şi guvernul trebue să caute a dirige ambiţiunea ómenilor, a 'ĭ deschide drumul, a'ĭ crea cercurĭ întinse în care să se pótă exercita şi deveni folositóre ear nu să caute a o stinge.

Moraliştiĭ care aŭ studiat patimile omenescĭ le-aŭ împărţit în maĭ multe categoriĭ, aŭ deosebit maĭ ân-

www.dacoromanica.ro

têiŭ patimile intelectuale precum sunt iubirea adevĕruluĭ, a virtuţeĭ şi a glorieĭ, între care să póte numera şi ambiţiunea. Aceste patimĭ departe de a trebui combătute, societatea o repet trebue să le încurajeze căcĭ ele sunt maĭ tot d'auna triumful sufletuluĭ asupra poftelor, triumful spiritului asupra materieĭ; lor le suntem datorĭ tóte descoperirile în sciinţe şi în arte; ele sunt tovarăşul nedespărţit al geniuluĭ. Ambiţiunea nu este alt-ceva de cât dorinţa de a se deosebi de ceĭ-lalţĭ ómenĭ, de a fi lăudat şi admirat; ea împinge pe om la fapte marĭ, îl silesce a face serviciurĭ pentru care societatea să'l onorese şi să'ĭ fie recunoscătóre.

Ŭă altă categorie de patimĭ sunt patimile sensuale: lăcomia, molăţiunea, desfrănarea şi altele, acestea sunt dominaţiunea materieĭ asupra spiritului. Maĭ tot d'auna există în om ŭă luptă între spirit şi materie, între raţiune şi poftele corpuluĭ; când birue spiritul patimile îşĭ perdŭ caracterul lor cel reŭ făcător şi pernicios, când din contra biruescŭ poftele atuncĭ ele facŭ să tacă raţiunea, supunŭ sufletul, îl corumpŭ.

Afară de aceste patimĭ acelea care aŭ ocupat maĭ mult şi maĭ serios pe moralistĭ sunt acele pe care le-aŭ numit patimĭ mixte, fiind că ele nascŭ maĭ cu deosebire din relaţiunele ce viaţa socială creéză între ómenĭ, şi din raporturile dintre sexurĭ; ele resultă din îndoita nóstră natură şi aŭ ŭă maĭ mare influinţă asupra societăţilor. Fiind că s'a vorbit aicĭ de patimĭ primejdióse ţerĭĭ nóstre voesc să vă vorbesc şi eŭ de patima aceea care mi se pare mie cea maĭ

www.dacoromanica.ro

perniciósă şi mai vătămătóre din tóte, acea patimă este *invidia* saŭ pismuirea a or ce vedem bun la alţiĭ.

Omul invidios devine reŭ fiind că să crede nepăstuit de Dumneḑeŭ şi de ómeni; inima şi sufletul seŭ să strică până a dori fără de trebuinţă or ce avere a altuea şi a urî pe toţi aceĭ care aŭ ceva; este condamnat a nu să mulţumi vre uă dată nicĭ cu ceea ce are, nicĭ cu ceea ce este; ci rîvnesce necontenit la alţiĭ. Invidia este patima care róde mai mult sufletul în care a intrat; ea este mai neîmpăcată de cât ura, este sorgintea celor mai marĭ rele, ea nasce vrajba şi ura. Invidiosul îşĭ exersésă acţiunea sa mai cu deosebire asupra ómenilor de óre-care valóre. Arma cea mai obicĭnuită cu care să servă este calomnia; pismuesce de preferinţă pe cel ce ia a putut face bine, pentru că recunoscinţa fiind unul din sentimentele cele mai plăcute unuĭ suflet curat şi bun este supărătóre şi nesuferită sufletuluĭ stricat şi turmentat al invidiosuluĭ, în inima căruea s'aŭ stins tóte facultăţile cele nobile, tóte sentimentele cele frumóse, tóte simtirile cele plăcute. Nimic nu corumpe pe om ca acéstă nenorocită patimă. Omul corupt prin invidie consideră datoriile către Dumneḑeŭ, către societate şi către el însuşĭ ca uă chimeră; tóte lucrurile le raportésă la mulţumirea patimilor sale şi ajunge a crede că singurul adevĕrat bine pe pămînt este mulţumirea patimilor sale celor rele; perḑând consciinţa bineluĭ, se asociésă cu aceĭ ce crede că potŭ contribui la mulţumirea plăcerilor sale.

Un tânăr elegant şi parfumat venit de curând de

www.dacoromanica.ro

la Paris unde studiase duoĭ anĭ literatura şi care căstigase în ştos debută în conversaţiune băgând baniĭ cu sgomot în bunuzar.

— Philosophia dumitale este cam veche, mon cher astăḑĭ lucrurile sunt mult maĭ simple: lumea cea nuoă să împarte acum numaĭ în duoă categoriĭ: în prostĭ şi în dibacĭ; acestĭ din urmă trăescŭ bine fiind că trăescŭ din spinarea celor-lalţĭ care sunt maĭ numeroşĭ; trăescŭ din munca săracilor întocmaĭ precum trăeaŭ uă dinióră nobiliĭ din munca mojicilor; este lesne a fi prost, dar este anevoe a fi dibaciŭ; pe prostĭ noĭ îĭ numim mitocanĭ, opincă, onorabilĭ cetăţenĭ saŭ public independinte şi inteliginte; pe ceĭ-lalţĭ îĭ numim după împrejurărĭ şi după timp; boerĭ, ciocoĭ, ciocoĭ vechĭ saŭ ciocoĭ nuoĭ, patrioţĭ, partid liberal, roşiĭ, albĭ. Francesiĭ care sunt maĭ înaintaţĭ în civilisaţiune pe ceĭ mulţĭ îĭ numescŭ *Gogo* saŭ acţionarĭ, pe ceĭ-lalţĭ îĭ numescŭ *les habiles*. Ce s'ar maĭ alege de proştĭ daca nu ar fi ceĭ dibacĭ ca să'ĭ conducă, ar da în gropĭ, ş'ar sparge capetele; nu este dar drept să plătéscă serviciile ce le aducŭ ceĭ dibacĭ?

— Morala dumitale îşĭ va avea póte într'uă ḑi împărăţia eĭ, dar atuncĭ scriptura ne ḑice că va fi vremea d'apoĭ; în lumea de astăḑĭ însă glorie Domnuluĭ! dibaciĭ saŭ inteligenţiĭ dumitale nu prea aŭ sfirşit bun. Chiar aceĭ pe care îĭ fericim pentru traiul lor cel bogat din spinarea altora, petrecŭ în neodihnă şi morŭ miserabilĭ; pe câţĭ am văḑut trăind şi murind în ticăloşie fiind că nu aŭ voit să fie în rândul celor ce numescĭ D-ta prostĭ. Credinţele ce aĭ asu-

www.dacoromanica.ro

pra omenirei sunt greşite, cu tóte acestea apărarea unor asemenea idei într'uă societate atât de tînără nu este mai puţin un semn reŭ, un semn de bólă morală fiind că denotă în cei ce le aŭ uă dorinţă nestinsă de mulţumiri şi de plăceri şi când acele plăceri sunt dorite cu or ce preţiŭ, ele potŭ duce pînă la uĭtarea datoriilor, pînă la improbitate, la înşelăciune şi la crimă; şi sciĭ că cea mai sigură manifestare a corupţiunei este nepaşa datoriilor şi nerusinarea; când omul a ajuns acolo urasce binele şi merge pînă a simţi uă adevărată mulţumire în persecuţiuni şi în cruḍimi. Când uă societate este în decadenţă asemenea idei esŭ la lumină şi eaŭ desvoltare; dar să înăduşă şi disparŭ când societatea este tânără, plină de viitor şi condusă de un spirit de virtute şi de devotament. „Când convulsiunele politice turbură un „stat, care este deja în ferbere prin viciuri şi de„pravaţiuni, ḍice Wyte Melville, spuma morală, ca „printr'uă lege a naturei, ese d'asupra; caracterele „cele mai fără principii, cele mai dispuse a urma „instinctele lor de hrăpire şi de spediente ajungŭ la „un fel de renume, ajungŭ la posiţiuni înalte, de „puţină durată în adevăr, nesigure şi defăimate; „dar jócă un rol însemnat. Sub guvernele cele rele „nu este decât un singur mijloc de a căpăta favóre: „acest mijloc este de a încerca să egalese brutalitatea „guvernanţilor ale căror case devinŭ receptacole de „iniquităţi şi de trândăvie.“

Uă societate ast-fel după cum o doresci saŭ ţi-o închipuesci dumnéta este uă societate căḍută şi fără

www.dacoromanica.ro

rațiune de a fi; ajunsă într'uă asemenea stare ea trebue să se ridice prin virtute, daca a mai rămas în popor; trebue să se transformese saŭ să péră.

Corupțiunea este cu atât mai primejdiósă, fiind-că este contagiósă, răspândesce împrejurul eĭ uă atmospheră în care delicateța simțurilor să strică și gustul să depravésă. Daca uă societate căḑută saŭ aprópe de a cădea să mai póte rădica și renasce la viață, acest miracol nu să póte opera de cât prin virtutea femeilor; legenda secolilor pe dânsa ne o arată sdrobind capul șarpeluĭ; ear când și dânsa ajunge a jace adormită în lucs și în vóluptate viciul umblă cu capul rădicat și triumfător pentru că scie că nu are cine să 'l sdrobéscă. Spiritul sfânt găsesce virtutea prin care se nasce un salvator.

„Ceea ce nicĭ un om nu îndrăsnea să facă, a fă„cut'o uă femee, ḑice Eugenie Pelletan; ea a ascultat „glasul inimeĭ sale, și sub porunca eĭ a scris actul „de acusațiune în contra plantorilor negrierĭ. America „a auḑit reclamarea pathetică a Harrieteĭ Stow, s'a „coborît în cugetul seŭ și i'a fost rușine de sine; „după cât va timp, presidența luĭ Lincoln eșea din „coliba luĭ Oncle Tom.

„Omul este îndrăsneț la foc, dar este slab dinain„tea opresiuneĭ, daca ea persistă el simte trebuința „de a să închina biruitoruluĭ. Femeea din contra are „darul martiruluĭ, ea din nascere pórtă în fundul i„nimeĭ sale uă curățenie care se revoltă în contra „succesuluĭ; vede într'ânsul un fel de desfrânare și

www.dacoromanica.ro

„uă lovire asupra consciinţeĭ; maĭ bine móre de cât „să trăéscă în pace cu dânsul.“

— Da cu femeile o să facĭ trébă? ḑise domnul Fanaridi, ele după lege sunt făcute să caute de casă sub autoritatea bărbatuluĭ, să'l asculte şi să se témă de dânsul; să vĕ spun eŭ de unde vine corupţiunea la noĭ; vine din lipsa legilor, ne lipsesc uă grămadă de articole; nu maĭ departe decât erĭ am desvinovăţit la tribunal un hoţ prins asupra faptuluĭ şi l'am achitat fiind că nu am găsit articol special în lege.

— Corupţiunea domnul meŭ vine din patimile cele rele şi patimile nu să potŭ înfrâna prin legĭ ci numaĭ prin învăţătura religiósă şi filosofică şi prin educaţiune. Cu cât uă societate este maĭ civilisată cu atât patimile perdŭ puterea lor asupra sufletuluĭ, cu cât educaţiunea unuĭ popol este maĭ îngrijită şi învăţătura maĭ respândită cu atât spiritul să luminésă şi raţiunea să întărésce şi devinŭ maĭ tarĭ în contra patimilor; statistica ne confirmă acéstă teorie prin totŭ felul de observaţiunĭ; este constatat şi dovedit într'un mod netăgăduit că miseria şi crimele să împuţinésă cu cât luminele să respândesc maĭ mult. Educaţiunea măresce inima şi micşorésă patimile, ne obicĭnuesce a vedea şi a găsi mulţumirea nóstră în fapte bune, ne formésă gustul şi ne învaţă a admira şi a iubi binele şi frumosul; învăţătura ne dă armele cu care ne putem lupta contra patimilor. Învăţătura religieĭ, a filosofieĭ şi a sciinţelor ne arată datoriile nóstre către Dumneḑeŭ şi către ómenĭ, ne arată adevărurile în care trebue să credem; învăţătura Istorieĭ

www.dacoromanica.ro

ne arată exemplele ce trebue să urmăm ca să perpetuăm virtutea şi ca să ne facem demnĭ de stima, de recunoscinţa şi de admiraţiunea urmaşilor noştri; învăţătura literaturei şi a frumóselor arte ne înalţă spiritul către sublim şi frumos, îl curăţă de cugetărĭ próste; învăţătura profesională ne dă mijlóce de a ne procura prin muncă un traiŭ onorabil noă şi familielor nóstre. Exemplele cele bune date de părinţĭ şi de vecinĭ ne obicĭnuescŭ a călca pe calea de la care nu ne putem abate fără de a compromite încrederea, stima şi consideraţiunea de care voim să ne bucurăm. Fără aceste elemente ale educaţiuneĭ nu avem nicĭ mijlóce de a cunósce drumul pe care trebue să mergem, nicĭ putem dobândi tăria de a învinge instinctele brutale ale trupuluĭ, nu găsim mijlóce de a ne procura uă existenţă onestă şi rămânem supuşĭ la celə maĭ rele din tóte patimele, la invidiă şi la ură, patimĭ care învrăjbescŭ societatea, o desbină, o sfâşie şi o pune la dispositiunea inimiculuĭ care voesce să o pérdă.

— Apoĭ când ar fi toţĭ ca dumnéluĭ de procopsiţĭ, ḑise Sălbătăcescu arătând la tânărul căruia îĭ surîsese norocul în lansquenet, ferice de béta ţéra! Ce'ţĭ ḑiceam eŭ domnule? maĭ fă scolĭ, maĭ strigaţĭ să facem scolĭ!

— Toţĭ cerŭ instrucţiunea publică şi o cerŭ pentru toţĭ obligatorie şi gratuită; o cerŭ cu drept cuvînt tocmaĭ pentru că trebue să fim destul de luminaţĭ şi înarmaţĭ cu puterea raţiuneĭ ca or când să ivescŭ ideĭ greşite şi subversive ca acelea pe care le progagă

www.dacoromanica.ro

tânărul nostru literat să le pótă combate şi respinge. Instrucţiunea publică este uă instituţiune fórte delicată, ea trebue regulată şi organisată ast-fel ca să nu facă ómenĭ stricaţĭ; să ne ferim maĭ cu deosebire de a înmulţi numĕrul tinerilor semidocţĭ, plinĭ de fumurĭ, care ne putând fi folositorĭ devin primejdioşĭ; bunĭ de a resturna şi de a dărăma, dar incapabilĭ de a edifica. Instrucţiunea publică bine înţelésă trebue să aĭbă de scop a implânta în inima tinerilor sentimentul de justiţie, de frica luĭ Dumneḑeŭ şi de împlinirea datoriilor către sine şi către semenĭĭ sĕĭ; a rădica demnitatea şi spiritul şi a'l face demn şi capabil pentru cariera ce voesce să îmbrăţişese. Modele de uă bună organisare a învăţăturel publice primare să găsescŭ astă-ḑĭ în maĭ multe ţĕrĭ, voiŭ cita maĭ cu deosebire Statele-Unite, Scoţia şi Saxonia; acolo tot copilul de la cincĭ până la cincĭ-spre-ḑecĭ anĭ învaţă a ceti, a scri, a calcula şi a desina; îşĭ formésă inima şi raţiunea prin învăţătura religiósă şi morală; cunoscinţele de geografie, de istorie, de geometrie, de mecanică, de agricultură, de istorie naturală şi de higienă, îl facŭ apt la viaţa practică; îşĭ exersésă corpul prin gimnastică şi prin cântare. In scólele americane tinerĭĭ să formésă la viaţa publică familiarisându-se cu chestiunele importante ale ţĕrel şi exercitându-se a vorbi în public. In scólă, în biserică, în adunărĭ sărbătorile şi serile de érnă li se vorbesce necontenit de morală şi de politică; nu ca să'ĭ facă nesupuşĭ ci ca să'ĭ obicĭnuéscă din copilărie a respecta constituţiunea şi a iubi libertatea.

www.dacoromanica.ro

„Omului îi trebue uă predare perpetuă, ḑice D. „Laboulay, creştinul şi muncitorul are trebuinţă de „uă predare continuă. Iată marele servicii ce aducŭ „bisericile, jurnalele, bibliotecile populare, cursurile „şi adunările publice şi acele mii de asociaţiuni care „în ţările libere ţinŭ în desceptare religia, sciinţa şi „opiniunea. Ast-fel uă asociaţiune devine uă libertate „socială şi libertatea devine cu atât mai preciósă cu „cât combate ne'ncetat nesciinţa şi patimile cele rele, „duce lumina până în locurile cele mai miserabile, în „locurile acelea unde să dospesce invidia şi ura, şi „năbuşaşte revoluţiunele chiar în vatra lor."

— Vina este tótă a boerilor care nu lasă pe Domnitor să facă cum scie el că este mai bine pentru ţéră, ḑise domnul Oftescu, aruncând pe masă o pereche de cărţi cu care făcuse pacienţă, ca să vaḑă daca să reînfiinţésă casieriele de plasă. Pe cât va fi uă aristocraţie fie de nascere fie de baní saŭ chiar de merit nu să îndreptésă lucrurile. Acum sciŭ că o să fim toţi de o potrivă. Un lucru bun ar fi de făcut, să ne oblige guvernul să ne îmbrăcăm toţi într'un fel, să ne îmbrăcăm ţerănesce; ar fi şi mai eftin şi mai frumos; ar lipsi modele care ne corumpŭ şi ne ruinésă.

— Mai frumos da! fracul şi pălăria nu aŭ nimic theatral, dar mai eftin nu! costumul ţerancelor nóstre dă mare câmp luxului de stofe şi de podóbe pe pept, pe cap şi la brâŭ; modele când s'ar mărgini la îmbrăcăminte nu ar fi atât de ruinătóre cât credi; ele sunt un mijloc puternic de propagandă bună saŭ rea

www.dacoromanica.ro

când se agaţă de moravurĭ de modul de a trăi, aŭ uă putere fórte mare căcĭ pornescŭ tot-d'a-una de la clasele cele de sus pe care ceĭ micĭ şi săracĭ ţinŭ drept onor a le imita; fie care voesce a mânca, a bea, a se plimba ca ceĭ marĭ şi ca ceĭ avuţĭ; le imitésă echipagele, livrelele şi chiar viciurile. Ceea ce este numaĭ un obiceiŭ reŭ saŭ un capriciŭ la clasele avute, devine de multe orĭ viciŭ la clasele de jos; patimile şi poftele lor sunt maĭ vĭĭ şi maĭ arḑătóre. Ceea ce este o derăpănare a avereĭ pentru unĭĭ devine causă de prevaricaţiunĭ şi prădăciunĭ pentru ceĭ-l'alţĭ; luxul toaletelor, echipagelor şi mobililor devine de multe orĭ causa de desonoare a familieĭ. Dar precum moda este un instrument de corupţiune asemenea póte deveni şi un mijloc puternic de moralisare. Clasele care daŭ tonul în societate, clasele pe care le imitésă celel'alte de ce să nu caute ca bunul ton să fie a purta toalete simple şi de bun gust; în loc de toalete grele şi scumpe, să caute a petrece uă viaţă modestă şi plăcută în familie, uă viaţă laboriósă şi onestă în loc de a fi moda să trăiască numaĭ la visite, la plimbărĭ, la teatrurĭ, la grădinĭ publice şi la balurĭ, neaflând nicăirĭ mulţumirea după care oftésă şi asceptând tot-d'a-una cu nerăbdare finitul petrecereĭ ca să-şĭ scótă necasul pe slugĭ şi pe copiĭ. De ce în loc de a fi de modă pentru o damă, a fi cochetă şi a avea adoratorĭ să nu fie la modă a fi uă soţie virtuósă, mumă îngrijitóre pentru moralitatea şi învăţătura copiilor. Damele Române ar trebui să-şĭ pue ambiţiunea a fi un model de îmbunătăţire morală a societăţiĭ nóstre, uă glorie

www.dacoromanica.ro

care preţuesce negreşit ceva mai mult decât admirarea şi omagiile mincinóse ale tinereĭ fără ocupaţiune.

Familia este basa societăţiĭ şi femeea este stâlpul familieĭ; de la modul dar cu care să facŭ căsătoriile, depinde în mare parte moralitatea şi fericirea societăţilor. La noĭ însocirile la oraşe ca şi la ţéră să facŭ prin zestre, fórte puţine prin afecţiune; de cele mai multe orĭ un tânăr ne sciind cum să'şĭ îndreptese ranele făcute avereĭ sale caută uă zestre, acest mod pune de la început pe bărbat într'uă stare de inferioritate în ochiĭ femeeĭ, fără ca acéstă inferioritate să o rădice pe dânsa în opinia sa proprie, căcĭ nu póte să atribue preferinţa ce i s'a dat nicĭ meritelor intelectuale nicĭ calităţilor morale; fiind că scie că acea preferinţă s'a dat avereĭ; pe de altă parte certitudinea la unĭĭ de a găsi orĭ şi când uă zestre neaccesibilă creditorilor, face pe tineriĭ nepăsătorĭ pentru averea rămasă de la părinţĭ. O răsipescŭ contractând obiceiurĭ de lux şi de nelucrare, prin urmare aduce în familie un element stricat. Pune pe bărbat într'uă posiţiune umilitóre dinaintea femeeĭ dintr'al căreia avut are să trăéscă, rămâne la discreţiunea capricielor şi a exigenţilor eĭ, exigenţe care crescŭ cu diferinţa contingentuluĭ adus de fie care la susţinerea sarcinelor familieĭ. Căsătoriile din amor sunt fondate de cele mai multe orĭ pe un sentiment trecător şi care de multe orĭ nu este de cât efectul imaginaţiuneĭ şi al ilusiunelor care cadŭ una câte una, când aceĭ care se admiraŭ fără a se cunósce

www.dacoromanica.ro

se descéptă şi vĕdŭ că realitatea nu sémănă cu ceea ce visaseră unul pentru altul.

— Apoĭ asta este şi discutăciunea mea cu domnişórea Zinca; nu'ĭ ḑic tot-d'auna că familia nu este în natură; or cum ne vom întórce vedem că matrimoniul nu póte dura; onorata dómnă 'mĭ-a făcut descheră-ciunea că este pentru *consortium omnis vitæ* şi nu voesce să admită divorsul. Aţĭ înţeles acum dómnă că eŭ am dreptate şi sciţĭ că în cestiune de familie nu pot fi bănuit de partimonăciune ca unul ce sunt viţă de Domn, după cum v'aţĭ convins cu toţiĭ. Când vorbesc dar pentru abolăciunea familieĭ vorbesc în contra intereselor mele; dar ce să fac daca ardórea patriotică mĕ consumă şi dacă sunt democrat şi doresc binele năciuneĭ mele, întrerupse d. Vintilă.

— Ertaţi-mă, domnule, dar am fost întrerupt, căcĭ de m'aţĭ fi lăsat să isprăvesc v'aş fi spus ce este uă căsătorie care înfăţişéză tóte garanţiile, este aceea care nasce din amicie şi din stimă, acea afecţiune care cresce necontenit cu întărirea acelor sentimente care formézĕ legăturĭ nealterabile între duoĭ tinerĭ destinaţĭ a convieţui; pe stimă şi pe amicie să póte stabili căsătoria şi fonda adevĕrata familie.

— Pentru familie de! calea valea, ḑice domnul Fluturescu, tot maĭ sunt nisce consideraţiunĭ, copiĭ, afecţiunĭ, interese; dar pentru proprietate ce póte ḑice cineva! Cu drept este ca unĭĭ să aibă cu prisos şi alţiĭ să se uite cu jind la bunurile lumeĭ; unĭĭ să piară de fóme şi alţiĭ să bea şi să banchetuéscă? trebuea în condìca asta nuoa să o fi desfiinţat

www.dacoromanica.ro

cu totul; când facĭ reforme încaĭ să le facĭ cum să cade.

— Îţĭ vine lesne, veḑĭ bine, să vorbescĭ aşa fiind că 'ţĭ-aĭ vândut moşióra care 'ţĭ-a rămas de la tată-teŭ, aĭ vândut şi casa ce 'ţĭ-a lăsat biată leliţa Smaranda şi le-aĭ tocat tóte colea la masa aea; ascéptă acum să le vindem şi noĭ, ş'atuncĭ bucuros, ḑise cocóna Zinca cu un glas de soprano.

— Pentru proprietate sunt domnule cuvinte tot atât de puternice ca şi pentru susţinerea familieĭ; căcĭ veĭ bine voi să conviĭ că omul diferă de vită prin cugetare, şi ca fiinţă cugetătóre trebuea negreşit ca într'uă ḑi, maĭ curând saŭ maĭ târḑiŭ, să dobândéscă consciinţa spaciuluĭ şi a timpuluĭ; prin urmare a trecutuluĭ şĭ a viitoruluĭ, a cunósce pe unul şi a se preocupa de cel-l'alt, într'un cuvênt să devie prevĕḑĕtor. Pe de altă parte el fiind un compus de puterĭ fisice, morale şi intelectuale, puterĭ care trebuescŭ menţinute şi desvoltate, puterĭ care să ostenescŭ prin muncă şi să sporescŭ prin consomaţiuné, el a fost îmboldit la muncă prin perspectiva mulţumirilor ce are să dobândéscă după urma productuluĭ ostenelilor sale. Acésta să póte numi raţiunea activităţiĭ omuluĭ.

Cu cât trebuinţele omuluĭ s'aŭ făcut maĭ numeróse şi maĭ variate cu atât el a trebuit să devie maĭ păstrător, maĭ prevĕḑĕtor. Trebuinţele sunt îndemnul munceĭ şi al mesteşugurilor. Suprimă trebuinţele adică consumaţiunea şi aĭ suprimat tot uădată şi munca şi producţiunea; omul ne maĭ având interesul de a dobândi, nu maĭ simte trebuinţa de a munci; cine ar

www.dacoromanica.ro

mai voi să producă daca nu ar avea certitudinea că nu va veni altul să consume ceea ce a produs el; cine s'ar mai osteni daca productul nu ar deveni proprietatea absolută a aceluia ce l'a dobândit prin munca şi ostenéla sa. Daca persóna şi facultăţile omului nu se potŭ tăgădui ca proprietate a sa, cum să póte tăgădui proprietatea productului puterilor şi a facultăţilor luĭ; aşa dar cred că veḑĭ domnule că proprietatea este o consecinţă inevitabilă a naturei fisice şi intelectuale a omului.

Aĭ dreptate! eŭ tot-d'auna am ḑis'o şi o repet şi astă-ḑĭ : trebuea de la început să nu se recunóscă proprietatea; trebuea toţi să fie datorĭ să muncéscă de uă potrivă şi să se folosésca cu toţiĭ de uă potrivă de bunurile lumeĭ şi ar fi mers tréba bine, adăogă domnul Vintilă.

— Aci este uă eróre; dumnéta creḑĭ că societatea a instituit proprietatea; dar nu te gândescĭ că ar fi mai drept a ḑice că proprietatea a format societăţile ca să o pótă apăra. Proprietatea emană de la un instinct natural, de la acela care să descéptă în fiecare şi îĭ spune că este stăpân pe persóna sa. A suprima dreptul de proprietate al omului asupra productului munceĭ sale, este a opri creaţiunea acelor producte; a lua uă parte dintr'acele producte este a descuragia pe om de a se ósteni altă dată pentru dobândirea lor; este a opri activitatea slăbind mobilul care îl împinge la lucru; a să atinge de proprietatea internă, a îndatora uă fiinţă activă şi liberă de a întreprinde uă lucrare ce n'ar întreprinde de

www.dacoromanica.ro

sinesĭ, saŭ a'l împedica de la un ram al mijlócelor saĭe de producţiune, a întórce prin urmare facultăţile de la destinaţiunea lor naturală este a micşora puterea productivă a omuluĭ; şi or ce atingere a proprietăţiĭ interióre saŭ exterióre este contrară utilităţiĭ şi justiţieĭ. Suprimă proprietatea şi aĭ suprimat de bună sémă munca şi producţiunea, aĭ suprimat îndemnul descoperirilor, aĭ suprimat progresul şi aĭ redus pe om la starea de troglodit, mâncând or ce póte găsi, or ce póte apuca, or ce póte hrăpi; stare în care nu maĭ are trebuinţă nicĭ de casă, nicĭ de sat, nicĭ de oraş, nicĭ de stat. Fără proprietate nu putem vedea alt de cât miserie şi barbarie. Proprietatea îmboldesce munca.

Tînărul literat mĕ întrerupse cu argumentul următor debitat pe un ton doctoral.

— Ḑicĭ că satisfacerea trebuinţelor este origina proprietăţiĭ, şi că prin urmare este un drept al omuluĭ, un drept natural basat pe trebuinţe adevĕrate; aşa fiind mi să pare evident că nu să póte aplica de cât la ceea ce este product al munceĭ; cum dar omul s'a făcut stăpân pe pământ care nu este, nu o poţĭ tăgădui, un product al munceĭ sale; chiar după scriptură, el este făcut de Dumneḑeŭ, el este un obiect asupra căruea omul nu a putut avea nicĭ uă acţiune; nimenĭ prin urmare nu şi'l póte apropria nicĭ în totul nicĭ în parte, nimenĭ nu póte avea asupra luĭ un drept maĭ mare de cât ceĭ-lalţĭ; el trebue să fie la dispositiunea fie-căruea.

— Domnul mi-a luat argumentul din gură, ḑise

www.dacoromanica.ro

nobilul profesor, şi argumentând ast-fel daŭ doveḑĭ de abnegăciune şi patriotism; căcĭ trăgându-mĕ din luminatul Vintilă Vodă, precum este dovedit, aş putea să revendic drepturĭ de proprietate pe moşia Slănicu cu cetate şi cu ocne cu tot.

— Argumentul dumnévóstră ar fi netăgăduit daca pământul ar produce fără muncă şi în abondenţă ródele luĭ, dacă n'ar fi acoperit de mărăcinĭ şi de ciulinĭ, dacă el ar da grâul, porumbul, prunile şi strugurĭĭ, fructele şi legumele fără de a fi fost maĭ întâiŭ curăţit de mărăcinĭ şi de burienĭ, îngrăşat, arat, semănat, grăpat, plivit şi muncit daca pomiĭ ca să dea fructul lor nu ar avea trebuinţă să fie sădiţĭ, răsădiţĭ, altoiţĭ, săpaţĭ, îngrijiţĭ, curăţiţĭ, udaţĭ în tóte ḑilele, anĭ întregĭ cu sudórea frunţeĭ omuluĭ, ca după timp îndelungat să încépă a da ródе şi să resplătéscă pe muncitor de ostenelile şi de cheltuelile ce a făcut maĭ mulţĭ anĭ d'a rândul, fără alt folos de cât speranţa de a culege maĭ târḑiŭ, peste patru, cincĭ saŭ ḑece anĭ rodul ostenelilor sale.

Cine ar voi să cureţe un pămînt de buturugĭ, de petre saŭ de nisip, să'l amendese, să'l îngraşe, să'l drenese, dacă nu ar avea asigurarea că după tóte cheltuelile şi ostenelile el, numaĭ el, va avea dreptul de a'l ara şi d'al semăna? Cine ar semăna, dacă nu ar avea dreptul d'a recolta? Cine ar sădi, duḑĭ, prunĭ, perĭ, merĭ dacă nu i s'ar garanta dreptul de a să folosi de ródele acelor sădirĭ.

La începutul lumeĭ, negreşit ómenĭĭ fiind puţinĭ la numĕr aveaŭ şi trebuinţe fórte mărginite; pământul

www.dacoromanica.ro

dintre marea Caspică şi golful Persic le da fără muncă şi cu prisos róde şi plante plăcute şi nu era trebuinţă de proprietate, nu să certa nimenĭ pentru ŭă banană, pentru ŭă nucă de coco saŭ pentru ŭă foae de viţă; într'acele locurĭ chiar astăḑĭ poţĭ întâlni Dervişĭ şi Eziḑĭ frumoşĭ, groşĭ şi 'nalţĭ care trăescŭ ca păsările cerulŭĭ fără casă, fără altă îmbrăcăminte de cât ŭă pele de căprióră; ómenĭ care nicĭ nu sémănă nicĭ nu recoltéză; dar maĭ târḑiŭ ómeniĭ îmulţindu-se s'aŭ îmulţit şi trebuinţele prin dobândirea cunoscinţelor, atuncĭ pământul nu le maĭ putea da cu îndestulare fără muncă cele trebuincióse, pământul acela nu 'i-a maĭ încăput şi a trebuit să caute aiurea; s'aŭ dus de aŭ locuit şi alte pământurĭ înfiinţând pretutindenĭ proprietatea. Supus prin legea naturelĭ luĭ fisice a'şĭ perpetua neamul, omul a trebuit să caute a întêmpina şi trebuinţele copiilor; aceştiea mărindu-se aŭ unit munca lor cu aceea a părinţilor şi maĭ târḑiŭ aŭ trebuit să dea bătrânilor ajutorul ce primiseră de la dânşiĭ în timpul slăbiciuneĭ copilărieĭ lor. Aceste ajutóre mutuale impuse de legea naturelĭ, basate pe adevĕrate trebuinţe aŭ confundat-munca părinţilor cu a copiilor şi aŭ creat dreptul de ereditate, consecinţă fatală dar inevitabilă a naturelĭ fisice şi morale a ŏmuluĭ.

Proprietatea pământuluĭ este atât de inerentă naturelĭ omuluĭ încât este de însemnat că din tóte proprietăţile, la nicĭ una nu ţine el ca la proprietatea de pământ; nu iubesce nicĭ ŭă avere cum iubesce casa în care s'a născut, arborele la umbra căruea a

www.dacoromanica.ro

copilărit. Proprietatea pământuluĭ este cea maĭ sacră din tóte căcĭ ea unind familia prin interese şi prin sentimente, desvoltă într'ênsa tóte virtuţile domestice care devinŭ maĭ în urmă isvorul virtuţilor sociale. Omul care nu are amorul familieĭ şi al proprietăţiĭ nu va avea nicĭ uă dată amorul patrieĭ.

Aplecarea omuluĭ de a poseda pământ o găsim la tóte némurile,şi o găsim cu atât maĭ desvoltată cu cât un neam este maĭ civilisat. După cum veḑĭ, domnule, nu poţĭ lovi proprietatea fără de a lovi şi a doborî familia, precum nu poţĭ lovi familia fără de a lovi societatea. De când lumea nu a existat societate civilisată fără familie, fără proprietate saŭ fără ereditate. Indiviḑiĭ se folosescŭ şi se bucură de bunurile ce aŭ dobândit şi acele ce le rămân la sfârşitul vieţeĭ le transmitŭ moscenitorilor, eată proprietatea privată. Secoliĭ grămădescŭ resultatele lucrărilor tutulor ómenilor şi constitue capitalul, avuţia naţională; nu este uă ḑi în viaţa popórelor civilisate care să nu adauge uă bogâţie nuoă la capitalul social, la averea naţională. Cu cât proprietatea va fi maĭ garantată, cu cât legile o apără maĭ bine cu atât acea societate este maĭ bogată, cu atât înaintésă maĭ repede, cu atât devine maĭ puternică. Toţĭ călătoriĭ aŭ constatat starea de miserie şi de cametă care există în ţĕrile unde proprietatea nu este bine asigurată; acolo lucrarea pământuluĭ este părăsită, acolo să află câmpiile cele maĭ sterpe; dacă câte uă dată să pripăşesce câte un capitalist, el stă cu averea în geamantan gata pe fugă; cată să o aibă în ce póte fi maĭ lesne de ră-

www.dacoromanica.ro

dicat, în diamanturĭ şi argintărie ca să le pótă lesne ascunde, îşĭ face casa cât póte maĭ próstă ca să nu pótă descepta bănuiala şi excita invidia. In timpul confiscaţiunelor şi până în timpiĭ din urmă casele Evreilor şi ale Armenilor în Turcia eraŭ văpsite în negru pe din afară ca să nu bată la ochĭ. Camăta este singura speculă în asemenea ţĕrĭ. Bogăţiea şi creditul nascŭ cu proprietatea.

Negaţiunea proprietăţiĭ este negaţiunea principiilor fondamentale ale moraleĭ, căcĭ daca nimenĭ nu ar avea drept pe nimic, adică, daca nu ar poseda nicĭ un obiect al sĕŭ, nu este a ḑice că are drept pe toţ ce există şi prin urmare că puterea materială şi dibăcia pot să'şĭ împartă tot ce există daca s'ar maĭ găsi ceva pe lume? şi atuncĭ unde rămâne probitatea? Daca s'ar putea realisa utopia de uă comunitate universală saŭ numaĭ de comunităţĭ naţionale s'ar rădica omuluĭ cu totul dorinţa de a îmbunătăţi şi d'a înfrumuseţa pământul, s'ar stinge concurenţa, emulaţiunea şi geniul descoperirilor, am ajunge prin nivelarea averilor, a poziţiunelor şi póte chiar a inteligenţelor, la cel maĭ jos grad al scărĭĭ sociale, adică la desfiinţarea industrieĭ, a artelor, a comerciuluĭ, a sciiuţelor, şi omenirea ar trece de la starea civilisaţiuneĭ la a barbarieĭ. In ordinul economic, adică al bogăţieĭ publice şi private am ajunge la miserie. De unde astă-ḑĭ avem în societate săracĭ şi bogaţĭ, am fi toţĭ uă apă, cum să ḑice toţĭ de uă potrivă săracĭ. Sărăcia care tinde a dispare cu progresul descoperirilor în sciinţe şi în arte şi cu îmbunătăţirea instituţiu-

www.dacoromanica.ro

nelor, s'ar lăţi ca vălul nopţiĭ şi ar copleşi omenirea întrégă coborându'o la cea maĭ ticălósă stare.

Dreptul de proprietate este principiul care a creat societăţile libere şi civilisate; fără proprietate nu póte exista uă asociaţiune politică.

— Eŭ sciŭ atâta că daca nu s'o desfiinţa proprietatea, nu maĭ ajungem nicĭ uădată la egalitate, mormăi tînărul Fluturescu.

— In adevăr desfiinţarea proprietăţiĭ ne-ar da egalitatea; dar ne-ar da acea egalitate pe care am putea-o numi egalitatea de jos, ne-ar da barbaria ear nu egalitatea la care trebue să aspirăm, egalitatea de sus; căcĭ la aceea nu să póte ajunge de cât numaĭ prin înaintarea în arte, în sciinţe şi industrie; numaĭ ea póte derăma privilegiul, numaĭ ea póte a franca omul din tóte lanţurile nevoilor şi rădica societatea. In cât privesce pământul este constatat că numaĭ proprietatea îĭ póte da valóre, numaĭ ea îl póte curăţi de mărăcinĭ şi de petre, numaĭ ea póte usca mlascinele şi pune pământul în stare de a deveni producător. Acel care s'ar îndoi despre acest adevăr n'are de cât să cercetese starea pământuluĭ în părţile Asieĭ unde el este liber şi fără stăpân precum îl veĭ Dumnéta; pământul cel maĭ roditor din lume care rămâne în toţĭ aniĭ neproducător; dar ca să nu te ducĭ aşa departe, comparésă unde vreĭ pământul rămas comunal cu acela care a trecut în stare de proprietate privată. Un exemplu vrednic de însemnat este ceea ce s'a observat în Landele departamentuluĭ Girondeĭ din Francia: 300,000 hectare de un pă-

www.dacoromanica.ro

mênt neroditor, un strat de humus ca de un deget de gras așeḑat peste un pămênt cleios, acoperit iarna cu apă și vara uscat, ars de sóre; acum vr'uă douĭspre-ḑece anĭ venitul ce da acest pămênt nu era nicĭ de un milion, să socotea pe 3 francĭ venitul unuĭ hectar care să vindea pe 100 de francĭ, astă-ḑĭ jumătate dintr'acest pămênt, cât era proprietate particulară s'a pus în esploatare după sistemul de drainage al domnuluĭ Chaberlant și producerea luĭ s'a suit la 100 de francĭ de hectar adică de la 450,000 la 15 milióne de francĭ, iar cea-l'altă parte ca la 150,000 de hectare care este proprietatea comunelor a rămas în starea cea d'ântêiŭ, neputându-se folosi de descoperirea învățatuluĭ inginer.

— Acolo sunt ast-fel de ómenĭ, proprietarĭ sunt bunĭ și generoșĭ, dar nu ca la noĭ boerĭ, rĕĭ, hrăpitorĭ, care trăescŭ ca părăsițĭ din sudórea creștinuluĭ, ḑise domnul Jăpcănescu.

— Nu am nimica de ḑis, domnule, pentru apărarea acelora din proprietarĭ ciocoĭ, boerĭ saŭ neguțătorĭ care profitând de simplitatea și nesciința țĕranilor, saŭ care sprijiniți și favorisați de uă administrațiune arbitrară și de uă justiție părtinitóre aŭ putut supune pe ceĭ slabĭ și lua de la clăcașĭ câtu'șĭ de puțin peste ceea ce legea le acorda. Inșelătorul și prevaricatorul merită critica și osânda ómenilor oneștĭ la orĭ ce categorie și la orĭ ce condițiune ar aparține el.

— Eĭ! d'apoĭ claca nu era robie? întrerupse domnul Oftescu, reîncepând pasiența care nu vrea să ésă.

— Claca nu era proprietate nicĭ proprietatea nu

www.dacoromanica.ro

era claca; pot ḑice âncă că dacă ea era fórte vătămătóre proprietarului, în folosul căruea se părea instituită, şi mai cu deosebire era în paguba generală a producţiunei ţĕrii; dar dacă vom cerceta cu condeiul în mână şi cu aritmetica în cap, ce speculaţie aŭ făcut aceĭ care aŭ devenit proprietarĭ de moşiĭ în ţéră la noĭ, ne putem convinge lesne că nu aŭ hrăpit de la nimenĭ, nu aŭ desbrăcat pe nimenĭ, nu aŭ furat nimenuĭ nimic şi că nu merită a fi tractaţĭ cu severitatea cu care îĭ tracteḑĭ dumnéta.

— Pămênturile, este sciut că aŭ fost ale ţĕranilor, boerii le-aŭ luat de la eĭ. Sunt hrisóve domnescĭ care o dovedescŭ acésta tot aşa de limpede precum v'am dovedit şi eŭ că mĕ trag din Vintilă Vodă.

— Nu există asemenea hrisóve şi nicĭ nu potŭ exista. La noĭ ca în tóte ţĕrile, pămênturile cucerite s'aŭ împărţit la învingătorĭ. România n'a putut fi tótă ocupată şi împărţită colonilor luĭ Trajan; uă mare parte a rĕmas pămênt fără stăpân saŭ al Statuluĭ, şi âncă chiar dintre Românii împroprietăriţĭ mulţĭ părăsind maĭ târḑiŭ ţéra şi fugind de năvălirile Turcilor şi ale Tătarilor precum aŭ făcut Meteĭ Vitejescu, Vlad Socol, Toma Dorobănţescu, Lupu Săbăuţ, Oprisan Soldăţescu şi alţiĭ, părăsind Clocociocu saŭ Clivu, pămênturile lor rămase fără proprietar, aŭ devenit ale Statuluĭ împreună cu altele, şi Domniĭ după vremĭ le-aŭ dăruit slujbaşilor credinţioşi şi ostaşilor viteji, individual saŭ în devălmăşie.

„Am hărăsit loc sterp din pustie din hotarul Câmpiĭ „Stănescilor ca să le fie lor şi urmaşilor ocină şi

www.dacoromanica.ro

„moşie de veci...“ Ast-fel s'a dat moşiĭ Odivoilor, Dorobanţilor, Roşiorilor, Verçişorilor. Acestea aŭ devenit moşiĭ mosnenescĭ saŭ răzăşescĭ, proprietatea mică, de multe orĭ în devălmăşie saŭ indiviçă. Daniile pe la Căpitanĭ şi pe la Mănăstirĭ aŭ format în Romănia proprietatea cea mare la care a venit de s'a adăogat necontenit, precum se va adăoga şi d'aci în colo împreunarea de părticele micĭ pe un singur cap, prin moscenire, căsătoriĭ şi cumpărătorĭ. Pămênturile acestea sunt ele alodiale, beneficiale, tributare saŭ feodale, saŭ sunt de curată, bună şi adevĕrată proprietate, moşie ocină trecută de la unĭ la alţiĭ prin moscenire, zestre, danĭ saŭ cumpărătorĭ cu banĭ buni câte ughiŭ, talere şi parale atâtea funia, ocaoa saŭ dramu?

La noĭ proprietatea a fost curat Română.

Domniĭ resboinicĭ ca Mihaĭ şi ca Bogdan la întórcerea lor din Ungaria şi din Polonia aŭ încercat a întroduce şi în ţéra nóstră proprietatea feodală, proprietate Wendă ca uă putere militară precum introduseră şi Turciĭ Spahilicurile în multe părţi ale imperiuluĭ Ottoman; dar uă asemenea instituţiune fiind contrarie spiritului românesc n'a putut lua rădăcină în ţéră.

„Numaĭ îndrăsnéla unora din stăpânĭ moşiilor a „putut aĭ vinde (este vorba de vecinĭ) aĭ da de „zestre, şi nu sunt volnicĭ stăpânĭ satelor, când „vinde moşia să vêndă ómenĭ ci ca nisce sătenĭ aĭ „satelor, în sat să rămâe făcând eĭ slujba cu nart „24 de çile şi dijmă să dea....“ çice hrisovul de

www.dacoromanica.ro

la 1749. Mai târdiŭ obligaţiunele puse de Turcĭ asupra Domnilor Phanarioţĭ pentru aprovisionarea fortereţelor Dunariĭ, aŭ adus amestecul autorităţiĭ în nisce transacţiunĭ care trebuea să rămâe tot-d'auna libere, şi ca să nu fie nicĭ uă pedică pentru lucrarea pământuluĭ, ş'aŭ arogat dreptul a otări preciurĭ, a pune *narturĭ* precum vedem în chrisóvele luĭ Calimac şi luĭ Moruz şi în legile luĭ Ipsilant şi Caragea, *narturĭ* pe care mai în urmă regulamentele organice de la 1831 şi firmanele de la 1852 le-aŭ consacrat, împuind uneĭ părţĭ obligaţiunea de a ceda uă bucată de pământ determinată şi celeĭ-lalte obligaţiunea de a da un numer de ḑile clacă, şi dijmă. Acesta este pactul numit în lege *relaţiunĭ reciproce d'intre proprietarĭ şi sătenĭ,* legătură silnică şi obligatorie care nu trebue şi nu póte să existe în starea de civilisaţiune şi de libertate.

În Romănia populaţiunea s'a format prin colonisaţie, iar nu prin conquistă, prin urmare s'a format aicĭ ca şi la Romanĭ la Grecĭ şi Phenicĭ, privată iar nu comună saŭ a statuluĭ ca în Asia, „the Wala-„chians are surounded by, but not mixed with the „barbarians" (Româniĭ sunt înconjuraţĭ, iar nu amestecaţĭ cu barbarĭ) ḑice Gibons, şi drept ḑicea aḑunarea boerilor Moldoveĭ la 1817 : „că Dragoş a „găsit ţéra împărţită în proprietăţĭ particolare şi că „proprietăţĭ particolare eraŭ numaĭ *locurile din pus-„tie,* nimenĭ nu posedă braniscile domnescĭ şi locurile „târgurilor." Acest Domn ca şi Radu Negru, nevenind ca cotropitor a trebuit să respectese proprietă-

www.dacoromanica.ro

ţile, şi aşa a şi făcut; când aŭ voit maĭ în urmă să facă daniĭ la mănăstirĭ; a cumpărat moşiĭ cu banĭ precum a făcut şi Alexandru cel bun.

Cercetând bine te poţĭ încredinţa că afară de moşiile de mână mórtă, cele-l'alte maĭ tóte, aŭ trecut în ceĭ din urmă treĭ ḑeci de anĭ prin treĭ saŭ patru mânĭ; aşa dar chiar de am putea admite pentru un moment că origina proprietăţiĭ de pământ să fi fost uă spoliaţiune de către ceĭ d'întâiŭ proprietarĭ, saŭ că să se fi cumpărat cu banĭ reŭ dobândiţĭ saŭ căscigaţĭ prin fraudă, abusurĭ, violenţiĭ, prevaricaţiunĭ, concusiunĭ şi confiscaţiunĭ, cine póte fi în drept în secolul al XIX-lea să vie să pue mâna, după uă prescripţiune de secolĭ, pe uă avere cumpărată pe bună credinţă, cu banĭ munciţĭ şi bine căscigaţĭ? nu ar fi acésta uă lovire a principiuluĭ sacru al proprietăţiĭ, ast-fel după cum este regulat în condica nóstră civilă nuoă şi veche, ca şi în tóte condicile civile ale Europeĭ? Ca să ne înţelegem maĭ bine să luăm de exemplu nn onest neguţător, croitor, cojocar saŭ zaraf carele pe la anul 1827, după ce a căstigat prin industria sa, a putut pune la uă parte un capital de duoă miĭ de galbenĭ, banĭ bine dobândiţĭ, nu prin hrăpire, nu prin husmeturĭ saŭ chiverniselĭ, nu ca boer saŭ ca ciocoiŭ, ca griffon saŭ ca croncan, ci prin muncă, prin industrie, prin comerciŭ şi prin economie. Să ne închipuim acum că acel negustor om de gust saŭ de speculă să fi băgat acea economie de duoă miĭ de galbenĭ în cumpărătórea uneĭ moşiĭ, nicĭ scumpă sărată, cum să ḑice, nicĭ eftină chilipir,

www.dacoromanica.ro

ci după preciurile curente, pe preciurile obicĭnuite pe atuncĭ pe 5% venit curat; şi iată'l proprietar al uneĭ moşiĭ de 100 galbenĭ venit din arendă. Eaŭ cum veḑĭ epoca cea maĭ favorabilă; câcĭ îndată după acel timp moşiile aŭ început a se sui, urmând uă progresiune crescătóre până la anul 1857; îndoindu-se veniturile din ḑece în ḑece anĭ. Ast-fel că acea moşie cumpărată la 1827 cu modesta sumă de duoă miĭ de galbenĭ a ajuns treptat să dea peste treĭ-ḑecĭ de anĭ un venit anual de opt sute de galbenĭ.

— Cum veĭ dumnéta domnule să ea 40% pe an de la baniĭ ce ia băgat în moşie şi să nu facă nicĭ un sacrificiŭ pentru patrie! strigă cu indignaţie locotenentul Spadon; este uă apreciere dréptă că moşiile s'aŭ suit fórte mult, sciŭ că acelor care aŭ apucat de aŭ cumpărat moşiĭ acum treĭ-ḑecĭ saŭ patruḑecĭ de anĭ, le-a pus Dumneḑeŭ mâna în cap.

— Tot aşa are să fie peste treĭ-ḑecĭ saŭ patruḑecĭ de anĭ pentru aceĭ care cumpără moşiĭ astă-ḑĭ. Dar să vedem acum daca în adevăr le-a pus Dumneḑeŭ mâna în cap, şi pentru acésta să urmărim pucin şi să analisăm strălucita speculă ce a făcut fericitul nostru negustor care la 1827 ş'a lăsat meseria şi s'a făcut proprietar de moşie, ajuns astă-ḑĭ a avea un venit de opt sute de galbenĭ.

Lăsând cu totul la uă parte consideraţiunele, daca ar fi fost saŭ nu lesne pe atuncĭ a găsi banilor uă întrebuinţare care să'ĭ dea 20 şi 25% pe an cu garanţiă bună, amanet de scule, de şaluri saŭ de argintărie; vom ḑice ca un lucru cunoscut de toţĭ şi

www.dacoromanica.ro

netăgăduit de nimenĭ că putea de sigur găsi a lua 10% împrumutându-ĭ pe bună, sigură şi întâia hypothecă de case saŭ de moşie, hypothecă şi dobândă recunoscute şi întărite de tóte autorităţile legale ale ţerĭĭ, fără a se teme de gurile rele, nicĭ de urmărirea vre unuĭ procuror, căcĭ 10% a fost dobânda legală şi este şi astă-ḑĭ chiar dobânda cea maĭ scăḑută în ţéră; âncă şi maĭ mult, acel care ea numaĭ açéstă dobândă nu numaĭ că nu trece de cămătar, dar este considerat ca un făcător de bine, un împrumutător milostiv, omul luĭ Ḑumneḑeŭ. Tóte zapisile de împrumutărĭ câte am văḑut dupa aceĭ timpĭ purtaŭ dobândă de 7 şi $7\frac{1}{2}$ la pungă pe lună adică $16\frac{4}{5}$% şi 18% pe an.

Calculând dar acele duoă miĭ de galbenĭ pe 10%, noul nostru proprietar care da moşia luĭ în arendă cu uă sută de galbenĭ, păgubea câte 100 de galbenĭ pe tot anul căcĭ de îĭ da cu dobândă, de la duoă miĭ de galbenĭ ar fi luat duoă sute ear nu uă sută cât ea de la moşie; deficitul acesta calculat negustoresce pe basa de 10% îĭ face până la anul 1837 uă pagubă de 1589 de galbenĭ, şi face că acéstă moşie îl costă la 1837, nu 2000 de galbenĭ, ci 3589 de galbenĭ.

— Şi de este pagubă ea este însă neînsemnată pe lîngă sporirea ce a avut; acea moşie face astă-ḑĭ peste ḑece duoă-spre-ḑece miĭ de galbenĭ ḑise domnul Socotescu fost raportor statistic.

— Ca să putem vorbi cu temeiŭ daţimĭ voe să calculăm până în căpătiiŭ. Ḑiceam dar că la 1837

www.dacoromanica.ro

moşia costa pe specnlantul nostru 3589 de galbenĭ, un capital care pus la dobândă ear fi adus un venit de 359 de galbenĭ pe an în vreme ce moşia cu tóte că i s'a îndoit venitul nu-ĭ aducea de cât 200 de galbenĭ; aşa de la 1837 până la anul 1847 păgubesce pe tot anul câte 159 de galbenĭ cea ce în ḑece anĭ îĭ maĭ sue paguba la alţĭ 2530 de galbenĭ, şi atuncĭ moşia cumpărată cu dnoă-ḑecĭ de anĭ înainte pe 2000 de galbenĭ îĭ costa 6119 galbenĭ saŭ 612 galbenĭ pe an, când îndoindu-se ear venitul din cât era şi urcându-se la 400 de galbenĭ pe an, îĭ pricinuesce un deficit de 212 galbenĭ pe an, care deficit să grămădescŭ până la 1857 într'uă sumă de 3378 de galbenĭ şi face de'l costă moşia 9497; atuncĭ venitul moşieĭ ear s'a suit şi a ajuns a fi de 800 de galbenĭ deficitul calculat până la punerea în lucrare a legeĭ rurale la 1865 face 2130 de galbenĭ şi sue costul moşieĭ la 11,200 de galbenĭ. Daca la acest cost vom maĭ adăoga impositul fonciar calculat de la 1852 până la 1865 după legile şi dispositiunele după vremĭ, uă sumă de cel puţin 400 de galbenĭ moşia cumpărată la 1827 pe 2000 de galbenĭ, îl costă pe fericitul nostru amic peste 11,600 de galbenĭ adică 1160 de galbenĭ pe an şi el nu ea decât 760 de galbenĭ scăḑându-ĭ impositul fonciar; adică că plătesce 400 de galbenĭ pe tot anul onorul şi fericirea d'a se întitula proprietar. Şi observaţĭ me rog că am nimerit un proprietar rar, cum nu se găsesce la uă mie unnl; am nimerit un proprietar fără gustul zidirilor de case, de biserică, de magazĭĭ,

www.dacoromanica.ro

de hanuri, fără patima grădinăriei, a florilor, a pómelor şi a legumelor, infirmităţi şi slăbiciuni strâns legate de cualitatea de proprietar de pământ; capricii şi trebuinţe care ar fi costat pe altul cel puţin trei sau patru mii galbeni; apoi am mai nimerit şi alt noroc la proprietarul nostru, noroc mare şi rar în ţéra nóstră; închipuiţi-vĕ că nimeni din vecini, nici mirean nici călugăr nu s'a încercat a-i stirbi moşia şi nu l'a obligat a scóte ingineri hotarnici, a plăti avocaţi, a alerga ḑece ani cu poştia şi cu birje pe la tribunalurile de judeţe, pe la curţile de apel, pe la ministeriele de interne, de justiţie, de culte şi de esterne, a căra judecători, cercetători şi preciuitori pe la facia locului; şi după tóte astea să pérḑă şi uă parte din moşie, daca nu şi tótă, cu drept sau fără drept, plătind daune, spese şi interese; óre Dumnévóstră domnilor şi mai cu deosebire Dumnéta domnuḑe Phanaridi nu credeţi că în fericita nóstră ţéră acestea să nu intre în socotélă, pentru uă moşie ca aceea despre care este vorba, cu duoă sau trei mii de galbeni cel puţin.

— Ba şi mai mult ḑice cocóna Zinca, întrébă-mĕ pe mine să'ţi spuiu eu cât m'a ţinut judecata cu hagi Hristea; căḑuse năpastie pe mine din chiar senin, să'mi ea moşiea şi mai multe nu; nu era să rămâiu săracă din pricina lui Drepténu care pusese pismă pe mine.

— Vedeţi dar domnilor că daca am voi să le punem pe tóte la condeiu, am găsi că acea moşie a costat pe negustorul nostru peste 20,000 de galbeni;

www.dacoromanica.ro

dar noĭ să ne ţinem de cifra nóstră cea modestă şi netăgăduită de 11,600 de galbenĭ cu venit de 800 de galbenĭ, şi să căutăm a găsi ce valóre avea erĭ înaintea legiĭ rurale şi ce venit are astădĭ.

De vom cerceta vânzările de proprietăţĭ rurale făcute la secţia III, în ceĭ din urmă treĭ anĭ, găsim că s'aŭ vândut termen de mijloc pe basa de 8 % adică că moşia amiculuĭ nostru valora 10,000 galbenĭ adică cu 1600 de galbenĭ maĭ puţin de cât îl costă, şi de aci vedĭ că acela căruia ziceţĭ că ea pus Dumneḑeŭ mâna 'n cap, ea pus'o, nu ca să'ĭ dea ci ca să'ĭ ea 1600 de galbenĭ, şi că negustorul devenind proprietar a făcut uă specula próstă, greşită; nu pentru că să fi avut vre uă nenorocire saŭ vre uă neisbândă; dar fiind că ast-fel este la noĭ specula de cumpărătorĭ de moşie.

— Dar daca ar fi fost cumpărătórea de moşiĭ uă specula aşa de próstă, cum atâţea comercianţĭ inteligenţĭ cu atâta arithmetică în cap cari aŭ devenit milionarĭ speculând un mic capital în grâne, peĭ, lână, vite, manufacturĭ, coloniale, aŭ cumpărat moşiĭ şi tot cumpără ne'ncetat? întrébă domnul Fluturescu.

— Pentru că există în om uă dorinţă neînvinsă de a poseda pământ; acéstă slăbiciune este omenéscă, o găsim la tóte naţiunele, şi ţi-aşĭ putea aduce exemple uă mulţime de negustorĭ care trăgeaŭ din capitalurile lor un venit bun de 15 şi 20 %, căre se sueaŭ necontenit pe scara bogăţieĭ şi care s'aŭ ruinat când aŭ băgat acele capitalurĭ în cumpărătorĭ de moşiĭ, pentru că nu aŭ putut găsi în nuoa lor

www.dacoromanica.ro

specula decât un venit de 3 şi de 4%, silinţi fiind a face avansuri pentru clădiri de magazii, de hanuri etc.

Ceea ce am dis pentru un negustor care a cumpărat moşie la 1827 o putem repeta pentru toţi aceï care aŭ devenit proprietarï la anul de la Hristos 1800, la 1700 saŭ la 1600 şi în or ce timp de când ţéra este ţéră. Moşiile Văcărescilor, Sturdzescilor, Filipescilor, Bălăcenilor, Balşescilor, Ghiculescilor, Bibescilor, Butculescilor, nu aŭ altă origină de cât acea a moşielor negustorilor. Fostaŭ ele averï feodale cotropite de la vre un neam învins, saŭ aŭ fost ca tóte cele lalte, părţi dintr'uă moşie mare împărţită între maï mulţi fraţi, saŭ cumpărătorï după la proprietarï micï, părticele împreunate; moşiï, funiï, ocale, litre şi dramurï, proprietăţi dumicate din generaţiune în generaţiune; căcï aşa trebuea să fie într'uă ţéră unde majoratul n'a existat nicï uădată. Odivoi saŭ Roşiori împărţind moşiea individă şi maï târdiŭ vănd̂ând loturile lor care unindusă într'un singur trup asupra aceluiaşï cnmpărător, asupra unuï Năsturel saŭ unuï Bărcănescu aŭ format proprietatea cea mare, compusă maï tot d'auna din maï multe proprietăţi micï; precum pe d'altă parte multe proprietăţi micï provinŭ din împărţirea uneï proprietăţi marï; lege a natureï transacţiunelor libere, şi în contra căriea or ce restricţiune este fără efect şi nu póte dura.

— D'acum încolo nu maï póte fi aşa, fiind că guvernul printr'uă prevedere adevărat părintéscă a luat măsurï a nu să putea vinde loturile pe care s'aŭ

www.dacoromanica.ro

împroprietărit ţeraniĭ fostĭ clacaşĭ, ḑise Locotenentele Spadon.

— Lege care să va eluda saŭ să va desfiinţa de aceĭ în favórea cărora să crede că s'a făcut restricţiunea; fiind că ea este atentatorie proprietăţiĭ şi liberilor transacţiunĭ, contrarie regulilor şi legilor naturale.

— Aşa! dar dup'acuma aŭ început a vinde, strigă cocóna Zinca. La mine la moşie tot pământul cât am cedat locuitorilor l'aŭ luat ḑece sătenĭ ear ceĭ lalţĭ aŭ rămas fără pământ; ḑicŭ că nu potŭ plăti fonciera.

— Moşiile eraŭ pe nimica într'uă vreme şi tot nu le-aŭ putut ţinea; moşia de ḑestre Mămăligeni a mami Marghioliţi mătuşa tatămio, adăogă Moş Dincă Părvulescu, boer bătrîn care nu iscălise DA în plebiscit, ea dat'o măsa drept uă pereche de cerceĭ şi maĭ era âncă uă moşie a răposateĭ Leleĭ Sandi, sor cu mama Marghioliţi care aceea a fost dată drept o butcă de Viena, astăḑĭ sunt moşiĭ de căte duoă miĭ de galbenĭ venit pe an.

— Aceĭ care aŭ cumpărat în secolul XV-lea, XVI-lea saŭ al XVII-lea un moş, uă funie saŭ uă litră de moşie cu ughĭ şi banĭ roşiĭ, moşie mare de maĭ multe miĭ de pogóne, moşie care nu a costat póte nicĭ uă sută de leĭ şi care dă astăḑĭ venit de miĭ de galbenĭ; aceĭ care aŭ luat'o pe uă pereche de cerceĭ saŭ pe uă butcă, aŭ făcut póte o speculă tot aşa de próstă ca a negustoruluĭ nostru cu moşia cumpărată la 1827 pe 2000 de galbenĭ; aceĭ 100 de leĭ, valórea cerceilor saŭ a butci; de atuncĭ

www.dacoromanica.ro

până acuma ar face póte mai mult decât moşia, daca am calcula la cât s'ar sui valórele acelor bani prin capitalisări acumulate după dobînqile după vremi; şi daca am compara acele cifre cu valórea şi cu veniturile capitalisate ale acelor moşii. Ca să ne putem pronuncia asupra adevăratei lor valori de atunci trebue să luăm şi să calculăm preciurile butcii şi a cerceilor de atunci să le capitalisăm şi să le comparăm cu valórea de astăqi a moşiei adăogânduï veniturile succesive, astfel cum am făcut'o pentru moşia cumpărată de negustorul nostru la 1827.

Aţi văqut cred destul de lămurit ce fel de hrăpitori aŭ fost până la 1865 aceï ce posedaŭ moşii în România; nu vorbesc, o mai repet, de hrăpitorii aceea care profitând de posiţiunele ce ocupaŭ, saŭ care întrebuinţaŭ mijlóce viclene ca să hrăpéscă moşiele de la moşneni saŭ de la săraci. Dumnévóstră în loc de a striga şi a stigmatisa pe ceï hrăpitori şi jacăşi, aţi luat un ton patriotic de a striga în contra proprietarilor mari şi mici.

Am vorbit până aci numai de valórea moşii până la începutul luï 1865, dar să vedem şi ce să mai întâmplă cu speculaţiunea negustoruluï nostru la punerea în lucrare a legei rurale; ve rog să'mi daţi puţintică atenţiune.

La moşiile cele locuite să socotea aprópe câte un locuitor plugar la 25 de pogóne şi 10 galbeni pe an de locuitor, venitul curat al proprietaruluï înaintea desfiinţăriï clăciï; ast-fel uă moşie de 800 de galbeni venit avea pe dênsa termen de mijloc 80

www.dacoromanica.ro

de locuitorĭ şi o întindere de 2000 de pogóne. Àcest pământ trebue să'l împărţim în patru categorii.

Ună parte pământ bun şi cürat.

A duoa parte pământ de cualitate bună, dar acoperit cu mărăcinĭ, avênd trebuinţă de ună cheltuélă de 3 saŭ 4 galbenĭ de pogon ca să fie pus în cultură.

Ună a treia parte pământ de cualitate inferióră căre chiar de s'ar curăţi ar valora pogonul 2 şi 3 galbenĭ maĭ puţin de cât cel de cualităţile cele duoă d'ântêiŭ. Şi în fine

Ună altă a patra parte nisipurĭ rîpe şi prund despre care la noĭ nu să gândesce nimenĭ âncă a le cultiva şi care nu să potŭ preciui maĭ mult de un galben pogonul.

Aşa fiind pe moşiea negustoruluĭ nostru care înnaintea legiĭ rurale valora precum am văḑut 10,000 de galbenĭ pe târg cu bună tocmélă avem : 1^{0}. 500 de pogóne a căror valóre este de 5000 galbenĭ, 2^{0}. 500 de pogóne a căror valóre este de 6 galbenĭ pogonul saŭ 3000 de galbenĭ, 3^{0}. 500 de pogóne cu valóre de 3 galbenĭ saŭ 1500 galbenĭ, 4^{0}. celel'alte 500 de pogóne care nu valorésă decât 500 de galbenĭ.

Peste tot 10,000 de galbenĭ.

La 1864 să publică ordonanţă şi obligă pe negustor a ceda :

1^{0} La 27 de clăcaşĭ fruntaşĭ 297 de pogóne.

2^{0} La 27 de clăcaşĭ mijlocaşĭ 210 pogóne şi 9 prăjinĭ.

3^{0} La 26 de codaşĭ 118 pogóne şi 6 prăjinĭ.

www.dacoromanica.ro

4⁰ 30 de pogóne şi 960 de stânjinĭ pătraţĭ pentru case, curţĭ, grădinĭ, strade, peţĭ şi cimitirurĭ.

5⁰ 34 de pógóne pentru preoţĭ.

6⁰ 2 pogóne pentru casa comunală, biserică scólă etc. şi

7⁰ alte 7 pogóne pentru drumul cel mare.

Peste tot 699 de pogóne şi 474 stânjenĭ pătraţĭ.

Să ne închipuim că şi aci amicul nostru să fi avut noroc, şi că să fi împăcat pe fostiĭ seĭ clăcaşĭ să priiméscă pământ din cele treĭ categoriĭ d'âutâiŭ porţiunĭ egale, adică :

233 de pogóne de cualitatea întâia, a căror valóre 2330 de galbenĭ.

233 de pogóne de pământ de cualitatea a duoa, valóre 1398 de galbenĭ şi

234 de pogóne de cualitatea a treia, valóre 702 galbenĭ.

Şi că a cedat ast-fel fără contestaţie fără superarbitri, fără consiliŭ permanent şi fără consiliŭ de stat, 700 de pogóne, cifră rotundă, a căror valóre era de 4430 de galbenĭ la care maĭ adăogând şi 700 de sfantihĭ saŭ 50 de galbenĭ plata inginerului : 4480 de galbenĭ.

Pentru acest pământ guvernul 'ĭ-a dat proprietaruluĭ nostru un bon rural de 83,299 de leĭ şi 10 parale saŭ 2644 $^1/_2$ de galbenĭ a căror valóre reală este de 1851 de galbenĭ socotit pe 70 $^0/_0$ cum să negociasă bonurile rurale, ceea ce vine a ţice că s'a păgubit cu 2629 de galbenĭ, saŭ că s'a plătit numaĭ 41 $^0/_0$ diu valórea ce s'a luat.

www.dacoromanica.ro

De vom adăoga acéstă pagubă la aceea de 1600 de galbenĭ ce aveam încă la începutul anuluĭ 1865 găsim că totalul pagubeĭ este de 4229 de galbenĭ. Daca ar fi fost de peste Milcov unde s'a dat fruntaşuluĭ 15 pogóne şi 19 prăjinĭ, mijlocaşuluĭ 11 pogóne şi 4 $^1/_2$ prăjinĭ, şi codaşuluĭ 7 pogóne şi uă prăjină, şi unde falcia care valora 20 de galbenĭ s'a plătit pe 7 $^1/_2$ galbenĭ nominal saŭ 5 $^1/_4$ în realitate, adică pe preciu de 26 $^0/_0$; paguba ce ar fi încercat de la stat ar fi fost mult maĭ mare fiind că ar fi dat 911 pogóne de valóre de 5776 de galbenĭ pe 1851 de galbenĭ, pagubă de 3325 care cu 1600 d'întâiŭ facŭ 4925 de galbenĭ.

Eată domnule cum proprietarul a supt sângele şi sudórea chreştinuluĭ plugar, făcând uă speculă care de la Aprilie 1827 şi până la 23 Aprilie 1865 să soldésă cu un deficit de 4229 până la 4925 de galbenĭ; din care maĭ mult de duoă părţĭ din treĭ în numele bineluĭ general şi a fericireĭ fie căruea în special, adică pentru patrie.

— Dar cu socoteli d'astea poţĭ să ajungĭ şi la cifre maĭ marĭ, întrerupse domnul Locotenent Spadon; acestea sunt numaĭ nisce apreciaţiunĭ de arithmetică, scinţă respectabilă, nu ḑic, dar cine numeră foile dintr'uă plăcintă! Ş'apoĭ dă'mĭ voe să'ţĭ spuiŭ că Dumnéta după cum văḑ n'aĭ înţeles spiritul legiĭ. Dacă facĭ calculul întemeindu-te pe valórea pămînтuluĭ aşa vine, nu maĭ încape îndoélă; dar principiul adoptat de legiuitor este altul: el a voit să rescum-

www.dacoromanica.ro

pere claca şi cele lalte dări ear nu pământul; citesce me rog art. 23.

— Bine ar fi să calculăm tot d'auna şi să nu avem nici uădată încredere în ómeni fără socotélă. Cât despre ceea ce ţici, Domnule locotenent, de despăgubirea proprietarului pentru dările clăcaşilor, trebue să'ţi spuiŭ că sciinţa economică ne arată şi ne dovedesce că există o correlaţiune între valorile muncei şi între capitaluri, valori care să cumpănescŭ singure, să echilibrésă, cum să ţice, or care ar fi legile, ordonanţele şi narturile ce li s'ar impune. Dacă acest principiŭ este adevărat, precum nu me îndoesc, şi daca Economia politică este uă sciinţă, apoi fii sigur că calculând valórea muncei nu putem ajunge la alt resultat. Şi ca să nu ve rămâe nici uă bănuélă să facem calculul şi pe basa care ţici dumnéta.

După regulamentul reviduit şi modificat prin firmanul din 1852, proprietarul avea să ea pentru pământul ce era obligat a da locuitorilor clăcaşi :

1⁰ 22 de ţile pe an în trei deosebiţi timpi, primăvara, vara şi tómna, muncă prescrisă şi determinată minucios de lege şi de firman; de exemplu un clăcaş cu patru boi trebuea să muncéscă într'uă ţi 16 prăjini de arătură; daca ai cultivat vre uă dată pământ cu bună plată, trebue să sciĭ că arătura să plătesce cel puţin 7 sfanţihi pogonul saŭ $10\frac{1}{2}$ lei pentru 16 prăjini. De voim să tăem preciul ţilei pe altă muncă, găsim tot într'acea lege, în regulament, că pentru un fruntaş munca a cinci ţile în cărătură să socotea căratul a 1000 de oca la uă distanţă de

www.dacoromanica.ro

30,000 de stânjănĭ saŭ treĭ poştiĭ, ca de la Bucurescĭ la Olteniţă; sciĭ negreşit că pentru căratul uneĭ kile de bucate dusă la acéstă distanţă să plătesce pe eftin 24 de leĭ de kilă saŭ 60 de leĭ pentru mia de oca ceea ce ne dă 12 leĭ ḑioa. Şi or care din lucrările prescrise de regulament veĭ voi să eĭ, fie sâpat, fie secerat, fie cosit, tot la $10\frac{1}{2}$ leĭ şi la 12 leĭ ajungĭ, saŭ 11 leĭ termen de mijloc, saŭ la 242 de leĭ valórea a 22 de ḑile de clacă ale fruntaşuluĭ.

Trecând la valórea dijmeĭ; una din ḑece de la cele treĭ pogóne de arătură grâŭ saŭ pornmb, una din cincĭ de la alte treĭ pogóne de fănéţă, avem cel puţin 120 de oca de grâŭ saŭ de porumb şi 420 de oca de fân din care grâul socotit cel puţin pe 70 de leĭ kila face 22 de leĭ şi fânu pe 60 de leĭ caru de măsură face 32 de leĭ. Peste tot claca şi dijma 296 de leĭ pe an saŭ 7992 de leĭ pentru 27 de fruntaşĭ.

De vom evalua ḑioa clăcaşuluĭ mijlocaş tot pe prescripţiunile regulamentuluĭ o găsim de 6 leĭ cel puţin saŭ 132 de leĭ pentru 22 de ḑile, la care adăogând 44 de leĭ dijma din treĭ pogóne de arătură şi din 45 de prăjinĭ de fănéţă, ne dă 176 de leĭ pe an saŭ 4752 de leĭ pentru 27 de clăcaşĭ mijlocaşĭ.

Asemenea găsim pentru clăcaşul de clasa a treea $3\frac{1}{2}$ leĭ ḑioa saŭ 77 de leĭ pentru clacă şi 29 de leĭ din dijma a treĭ pogóne de arătură şi a fânuluĭ, saŭ 106 leĭ pe an adică 2756 de leĭ pentru 26 de clăcaşĭ fără vite de muncă.

Peste tot 15,400 de leĭ, pe an saŭ un capital de

www.dacoromanica.ro

154,000 de leĭ séŭ 4831 de galbenĭ; cu 401 galbenĭ maĭ mult de cât am găsit după calculul d'âmtâiŭ, ceea ce'ţĭ dovedesce că din causa estinderei repedĭ a agriculturei, la noĭ munca să suise într'uă progresiune maĭ repede de cât valórea pământuluĭ; de acolo vine şi scăderea repede a valórei munceĭ în anul acesta, după cum s'a constatat pretutindenĭ.

După cum vedĭ domnule locotenent aceste calcule să controlésă unul pe altul şi să confirmă unul printr'altul, întocmaĭ ca duoă operaţiunĭ arithmetice.

— Sĕ'ţĭ spuiŭ drept domnule că eŭ pe dumnéta te credeam liberal, ḑise oftând părintele Pahomie, dar acum m'am convins şi eŭ că aĭ ideĭ ruginite; dar nu vedĭ că în America de e Americă şi tot ş'acolo saŭ desrobit robiĭ; şi veĭ ca noĭ care suntem chrestinĭ civilisaţĭ şi tocmaĭ în centrul Europeĭ să voim să ţinem pe betul sătean rob înhămat la plug.

— Asupra acestuĭ punt sunt. multe de ḑis; în ceea ce privesce însă împroprietărirea fostuluĭ clăcaş, vĕ pot încredinţa părinte că sunt maĭ vechiŭ partisan al acesteĭ ideĭ, nu pentru că am putut crede vre uă dată că se póte lua ceva, cât de puţin, de la cineva şi a se da la altul; dar pentru că vedeam în regulament şi în firmanul de la 1852, în prescripţiunele întitulate *datoriĭ reciproce* un drept exersat de foştiĭ clăcaşĭ asupra uneĭ părţĭ din pământul proprietaruluĭ precum şi pentru proprietar un drept asupra munceĭ plugaruluĭ. După legea din 1831 precum şi după firmanul din 1852 nicĭ proprietarul nicĭ munca nu eraŭ libere în tótă acepţiunea cuvêntuluĭ; legea le

www.dacoromanica.ro

robise pe amânduoă. Am fost tot-d'auna pentru recunóscerea fostuluĭ clăcaş ca proprietar pe partea de pământ ce'ĭ acorda regulamentul, fiind că vedeam într'acéstă măsură desfiinţarea a duoă robiĭ, a robieĭ munceĭ şi a robieĭ pământuluĭ; fiind că vedeam într'acéstă măsură întemeerea dreptuluĭ de proprietate pe basele pe care ea se află aşeḑată în Occident; pentru că vedeam într'ênsa singurul remediŭ de a îndrepta lovirile aduse proprietăţiĭ şi libertăţiĭ omuluĭ de pravila luĭ Caradgea, de condica luĭ Calimah, de regulament şi de firmanul de la 1852. Am fost tot-d'auna pentru împroprietărirea ţăranuluĭ clăcaş pentru că acésta fiind uă cestiune care interesa marea parte a Românilor, pe 400,000 de familiĭ plugarĭ, ómenĭ puţin luminaţĭ, putea să facă să pericliteze libertăţile nóstre; pentru că putea să aducă uă perturbaţiune mare. Acésta însă nu m'a făcut să consider pe aceĭ care nu cugetaŭ ca mine ca rĕĭ românĭ; tóte convicţiunele sunt respectabile când sunt adânc împlântate în spirit.

Am fost pentru împroprietărirea ţĕranilor fiind că claca era o causă de desarmonie şi de luptă în clasele societăţiĭ române, luptă care trebuea să încetese, fiind că trebuea să încetese devălmăşia care nu póte exista şi nu trebue să existe în starea de civilisaţiune. Devălmăşiea este un început saŭ uă urmă a comunismuluĭ; mărturesc însă că n'am cugetat nicĭ uă dată ca să pótă lua cuĭva cel maĭ mic lucru, cea maĭ mică valóre, fie chiar în numele patrieĭ şi al bineluĭ general, fără dréptă şi deplină despăgubire.

www.dacoromanica.ro

Acest principiŭ de despăgubire este consacrat chiar în convenţia nóstră de la 1858 şi în dreptul omuluĭ de la 1789, isvor în care am boteḑat proclamaţiunea nóstră de la 1848 şi unde şi convenţiunea a luat principiile de drept ce se coprind într'ênsa. Aceĭ care ar voi să găséscă exemple de contrariŭ în cele ce s'aŭ făcut în Prusia, în Austria, în Polonia şi Domnul maĭ scie unde, comitŭ uă eróre gravă; nu aŭ studiat serios nicĭ ceea ce a existat nicĭ ceea ce s'a făcut. Nicăirĭ la popórele creştine, pênĕ astă-ḑĭ cel puţin, nu s'a atacat proprietatea; şi când s'aŭ ivit ideĭ de asemenea tendinţe, ele aŭ fost reprobate. Nu cunosc un asemenea exemplu nicĭ măcar la Romanĭ în timpul luptelor asupra legeĭ agrare; este uă mare eróre istorică a crede că acea lege privea împărţirea altor pămênturĭ de cât a celor luate de la vrăjmaşĭ.

— Dar domnule, acéstă lege are să sporéscă veniturile proprietarilor deposedaţĭ, ḑise domnul Oftescu! o sciŭ de sigur, am auḑit-o chiar din gura domnuluĭ Ministru. Cele ce să ḑicŭ în contra acesteĭ legĭ sunt numaĭ nisce scornicturĭ, şi ştiĭ de unde vinŭ? Vinŭ de la coaliţiunea monstruósă. Ómenĭ s'aŭ pus pe muncă.

— Ea lasă, domnule, întrerupse cocóna Zinca, dar la Mămăligenĭ la leliţa Anica n'am văḑut eŭ că n'aŭ arat nicĭ uă palmă de loc? O să móră la tómnă lumea de fóme; dup'acum s'a scumpit bucatele vaĭ de om, 'ĭ-a lăsat-o arendaşul; perde sărmana muere cu uă grămadă de copiĭ, peste 500 de galbenĭ; anul ăsta s'alege cu ceĭ 260 de galbenĭ ce o să iea de la casa de lichidaţie.

www.dacoromanica.ro

— Negreşit că veniturile moşiilor aŭ să sporéscă mereŭ şi d'acum încolo precum aŭ sporit şi pênĕ acum; dar acésta nu va fi o consecinţă a acesteĭ legĭ. Efectul eĭ are să fie cât va timp să împedice acea progresie. Uă lege bună trebuea să aducă îmbunătăţirea foştilor clăcaşĭ fără a nedreptăţi pe proprietarĭ; trebuea să măréscă producţia ţĕrĭĭ ear nu s'o opréscă cum are s'o facă duoĭ şi treĭ anĭ; dar nu este cestiunea de o să fie saŭ nu folositóre saŭ păgubitóre proprietarilor. Este învederat că s'a făcut uă nedreptate şi uă nedreptate mare uneĭ clase a societăţiĭ Române? ea este mărturisită chiar de aceĭ în favórea cărora s'a făcut; căcĭ nimenĭ nu cunósce maĭ bine de cât fostul clăcaşŭ valórea dijmeĭ şi a celor 22 de ḑile de muncă ce da proprietaruluĭ; nimenĭ nu cunósce maĭ bine de cât el cât costă pe proprietar moşiea cumpărată acum şi câţĭ-va anĭ. Rĕul cel mare eŭ îl văḑ într'acéstă consciinţă generală despre nedreptatea făcută, rĕŭ mult maĭ mare de cât paguba de 200 de milióne pricinuită proprietarilor şi de 380 de milióne statuluĭ. Românul de la cel d'întâiŭ pas în viaţa publică învăţa a crede că guvernul când vrea póte face uă nedreptate; învaţă a crede că să póte face uă lege prin care să se ia de la unĭĭ ca să se dea la alţiĭ; am obicĭnuit pe uă clasă a societăţiĭ Române, clasă numerósă şi incultă, a crede că pentru îmbunătăţirea stărĭĭ eĭ este în drept a lua de la altă clasă 200 de milióne şi a impune tutulor celor l'alte clase uă contribuţiune de aprópe opt milióne pe an saŭ de 380 de milióne în 15 anĭ. Se póte fórte bine ca maĭ târḑiŭ paguba ce

www.dacoromanica.ro

aŭ suferit proprietarii să'i facă mai muncitori şi mai cu îngrijire de interesele lor; dar acésta nu face ca legea rurală de la 1864 care impune foştilor clăcaşi de a lua pământ vrând nevrând, plătind ceea ce unii nu pot plăti şi care obligă pe proprietari a ceda pământul lor cu preciŭ mai scăḑut de cât pe jumătate, să nu aducă mari perturbaţiuni; când nu era trebuinţă de a păgubi nici pe particulari nici pe stat.

— Dar de ce ḑici că aŭ să plătéscă cele-l'alte clase? întrerupse locotenentul, de vreme ce scim toţi că proprietarii aŭ să fie plătiţi din casa de lichidaţie şi că acea casă se formésă numai cu contribuţiunea foştilor clăcaşi?

— Cum creḑi dumnéta, domnule că să póte plăti proprietarului 152 de lei şi 14 parale şi cu amortisarea de 3% 198 de lei şi 34 parale de fruntaş, 114 lei şi 34 de parale saŭ 148 de lei cu amortisarea de mijlocaş şi 81 de lei şi 24 de parale, cu amortisarea 106 lei pentru codaş, când aceste trei categorii plătescŭ cei d'âmtêiŭ 133 de lei, cei de al treilea 71 de lei şi 20 de parale? Cine creḑi că are să plătéscă sumele de 65, de 48 şi de 35 de lei? nu veḑi că acele sume care însumésă peste 600 de milióne şi care provinŭ din contribuţiunea foştilor clăcaşi după moşiile Statului, sume cere intra în casa Statului şi care uşura cu optŭ milióne pe contribuabili?

— Trebuia să se facă ceva pentru bietul popor, că destul a suferit! ḑise domnul Jăpcănescu.

— Negreşit că trebuea să se facă ceva; şi mult mai mult de cât s'a făcut; trebuea mai âmtêiŭ să

www.dacoromanica.ro

se tae jafurile şi abusurile; trebuea să i să facă dreptate, éră nu să se facă să créḑă mulţimea că uă clasă de ómenĭ i-a fost vrăjmaşă; nu a o face să créḑă că uă societate să póte aşeḑa pe puterea numĕruluĭ, să-ĭ corumpă ast-fel inima şi raţiunea; căcĭ acésta ar fi a'ĭ compromite existenţa. Uă societate ca să aĭbă vitalitate trebue să scie că dreptul trebue să vie de la raţiune care ea este independenţă de numĕr; trebue să scie că dreptatea este a tutulor. Uă societate care póte impila şi năpăstui uă clasă, fie cât de mică, cât de puţin numerósă, nu este uă societate civilisată.

Improprietărirea care trebuia să fie un drept s'a impus foştilor clăcaşĭ ca uă obligaţiune, şi proprietarĭĭ s'aŭ depărtat de la dreptul natural al tot omuluĭ de a putea concura şi el cu ceĭ-lalţĭ cetăţenĭ la cumpărărĭ de pămênturĭ din cele date foştilor clăcaşĭ, când vre unul din eĭ ar voi să vândă de silă saŭ de bună voe.

— Trebuia să se facă ceva în contra boerilor, prea se făcuseră tarĭ; nu'ţĭ aducĭ amintĕ de coaliţiunea monstruósă şi de camera oligarhică? nu maĭ eraŭ de suferitŭ! ḑise părintele Pahomie.

— Aşa creḑi şi aşa te facŭ să creḑĭ aceĭ care propagă erórea în locul adeveruluĭ şi eresurile în locul sciinţeĭ? dar de ce nu te gândescĭ că a tracta astă-ḑĭ pe proprietarĭ de inimicĭ aĭ ţĕrĭĭ şi a striga în contra lor ca esploatatorĭ de săracĭ, este a năpăstui uă clasă de ómenĭ producătorĭ şi necesarĭĭ societăţiĭ Române.

— Dar eĭ nu facŭ nicĭ uă producciune; facŭ numaĭ consumăciune; nu sunt pentru năciune; sunt boerĭ şi ciocoĭ, ḑise domnul Vintilă, şi eŭ sunt de neam

www.dacoromanica.ro

mare că sunt viţă de Domn, dar sunt adevĕrat nâciunalist.

— Uiţi, D-le, că de la convenţiune încóci numaĭ există în România alt soiŭ de ómenĭ de cât numaĭ cetăţenĭ liberĭ, dintre care uniĭ proprietarĭ, alţiĭ comersanţĭ, alţiĭ meseriaşĭ, preoţĭ, impiegaţĭ publicĭ, profesorĭ, autorĭ, plugarĭ etc., care toţĭ aŭ aceleaşĭ drepturĭ la protecţiunea legilor. A striga şi a cere precum faceţi dărămarea vre uneia dintr'aceste categoriĭ saŭ condiţiunĭ de ómenĭ este de un rĕŭ Român, un asemenea sistem ne duce a căuta să vătămăm, să apăsăm şi să nedreptăţim astă-dĭ pe proprietarĭ, mâne pe bancherĭ, poimâne pe neguţătorĭ maĭ pe urmă pe fabricanţĭ, pe preoţĭ, pe profesorĭ şi pe or-cine nu pórtă iţarĭ şi sucman; şi astfel din apăsare în apăsare să ajungem la uă strivire generală care nu póte aduce alt resultat de cât strivirea societăţiĭ nóstre.

Recunósterea fostuluĭ clăcaşŭ de proprietar pe pământul ce poseda este uă binefacere, uă dreptate, uă măsură civilisătóre şi îmbogăţitóre; dar îndemnisarea proprietaruluĭ cu 41% şi cu 26% din valórea reală ce a cedat este uă nedreptate exersată asupra uneĭ clase a societăţiĭ; şi în secolul al XIX-lea uă năpăstuire nu este ertată nicĭ chiar în contra acelora ce ar fi meritat'o. Uă lege trebue să fie tot-d'auna consecinţă trebuinţelor şi a intereselor naţionale bine studiate, apreciate nu după aspiraţiunele unuĭ partid, nu după exigenţe individuale, nicĭ după patimĭ politice; căcĭ acele aspiraţiunĭ şi acele patimĭ sunt tot-d'auna în

www.dacoromanica.ro

contradicțiune și incompatibile cu interesele și cu trebuințele țĕriĭ.

— Dupe apreciațiunea mea găsesc că trebuia uă soluțiune, ḑise domnul Spadon, și veḑĭ prea bine că nu să putea pune asupra bieților plugarĭ uă îndatorire de plată maĭ mare; nicĭ p'asta nu o potŭ plăti. Să'țĭ spuie domnul casier.

— In lumea asta nu trebuescŭ făcute decât lucrurĭ cari sunt cu putință și nu vĕd ce trebuință era a se lua pămênt de la proprietarĭ fără voea lor; statul și biserica avea uă destulă întindere de pămênt și împrăsciat ast-fel pe suprafacia Românieĭ în cât prea puține sunt localitățile unde să nu se găséscă prin prejur duoă treĭ și patru moșiĭ de ale Statuluĭ. Acéstă întâmplare norocită ne da un mijloc comod și avantagios de a împroprietări pe toțĭ locuitoriĭ clăcașĭ, câțĭ ar fi cerut; și ar fi devenit proprietarĭ, fără a lua nimic de la nimenĭ; fără a obliga pe nimenĭ să facă ceea ce nu voea și nu putea să facă, și a'l sili să trécă Dunărea și Prutu precum aŭ făcut'o mulțĭ ca să scape de drepturile ce li se impunea.

— Cum de nu s'a gândit nimenĭ la ast mijloc și n'a făcut un project în sensul ăsta, ḑise domnul Toroĭpan.

— Aŭ fost ómenĭ cari s'aŭ gândit, dar fiind că era uă idee naturală și prin urmare simplă, ómeniĭ noștri de stat chemațĭ a se pronuncia nu aŭ găsit'o demnă de geniul lor. Acel project era întemeiat pe principiul că Statul să fie obligat în timp de câțĭ va anĭ, de 10 sàŭ de 20 de anĭ, să cedese din moșiile sale tutulor foștilor clăcașĭ din România, care vor

www.dacoromanica.ro

cere, loturĭ de pămênt de la 5 până la 15 pogóne, pe preciul de 7, 12 şi 15 galbenĭ pogonul după localităţĭ şi după calităţile pămêntuluĭ; cu obligaţiune din partea cumpărătorilor să stingă datoria plătind uă anuitate de 7% pe an din care 5 dobândă şi 2 amortisare; iar pentru câţĭ din clăcaşiĭ după moşiĭ particulare ar fi putut să se învóéscă cu proprietariĭ lor pentru cumpărătórea de un lot de întinderile de maĭ sus şi n'ar fi putut să plătéscă printr'uă particulară înţelegere între eĭ, Statul să fi luat asupră'ĭ datoria plătind proprietaruluĭ în bonurĭ; Statul îndemnisându-se la rândul sĕŭ de la acquerorĭ prin plată de 7% asupra valóreĭ contractate cu proprietarul pentru cumpărătórea pămêntuluĭ. Intr'acea lege comuna ar fi fost declarată liberă, obligându-se proprietarul a ceda câte duoă pogóne de familie pentru casă, grădină şi islas cu indemnisare de 2 galbenĭ pogonul platnicĭ în timp de patru anĭ fără dobândă.

Iată cum ar fi fost redijat acel project:

Liberarea muncitorilor agricultorĭ şi a proprietăţiĭ pămêntuluĭ (1)

Secţiunea I.

Domeniile Statuluĭ.

Art. 1. Tot locuitorul clăcaş aşeḑat pe moşiile Statuluĭ are dreptul a rescumpăra pămêntul ce lucra, până la maximum de 15 pogóne.

(1) Projectul de lege trimis de ministru comisiuneĭ centrale în anul 1859.

www.dacoromanica.ro

Art. 2. Acest drept nu'l va putea exersa locuitorul clăcaş decât în timp de 15 anĭ, contând de la promulgarea legiĭ.

Art. 3. Calitatea pământuluĭ se va socoti de treĭ mânĭ, cea d'âmtêiŭ de valóre de la 12 până la 15 galbenĭ pogonul, cea d'al doilea de valóre de la 9 până la 12 galbenĭ şi cea d'al treilea de la 5 până la 8 galbenĭ pogonul.

Art. 4. Ministerul financelor, după ce maĭ âmtêiŭ va determina clasa pământuluĭ, va desbate cu clăcaşiĭ care vor cere împroprietărirea preciul pământuluĭ în marginile prescrise la art. 3.

Art. 5. Daca într'uă lună după cea d'âmtêiŭ cerere părţile nu se vor învoi prin bună tocmélă, vor numi fie-care câte un arbitru; aceştia vor fi obligaţĭ să dea otărîrea lor, adică să termine preciul pogónelor în marginile prescrierilor de la art. 3 şi în termen de uă lună; iar neînvoindu-se şi acestiea, se va numi îndată de tribunalul judeţiuluĭ un supra arbitru carele în timpŭ de uă lună, cel mult va da hotărîrea sa, hotărîre care nu va putéa fi decât încuviinţarea unuia din preciurile propuse de ceĭ d'âmtêiŭ duoĭ arbitri.

Art. 6 Foncţiunea de arbitru va fi grătuită şi nimenĭ nu o va putea refusa.

Art. 7. La înfăţişarea actuluĭ de învoélă saŭ a sentinţeĭ arbitrale, ministerul financelor va libera fostuluĭ clăcaş act de proprietate pe numĕrul pogónelor învoite; în acel act se va specifica măsura în lungime şi în lăţime a pământuluĭ precum şi posiţiunea lo-

www.dacoromanica.ro

culuĭ, şi ministerul va rămânea cu drept de hipotecă, cumpărătorul obligat fiind a plăti pe tot anul uă anuitate de 7% asupra valóreĭ contractate şi însemnată în act. Acea anuitate de 7% coprinde 5% dobândă şi 2% amortisare platnică până la stingerea datorieĭ, numĕrul anilor calculat după tabelele de amortisare. Iar după stingerea datorieĭ dreptul de hipotecă va înceta.

Art. 9. Perceperea acelor anuităţĭ se va face de către comună în duoăspredece părţĭ şi tot-d'auna de la 15 până la finitul fie-căriea lunĭ.

Art. 9. Fie-care cumpărător este liber a plăti şi maĭ mult de 7% pe an saŭ şi chiar suma totală a datorieĭ contractate, scăḑêndu-se după regulile calcululuĭ de amortisare.

Art. 10, Nicĭ un locuitor nu va putea vinde partea sa de pămênt cumpărat în virtutea acesteĭ legĭ până ce maĭ ântêiŭ nu se va plăti întréga datorie contractată către Stat.

Art. 11. Baniĭ încasaţĭ la casierie din plăţile de 7% de la cumpărătorĭ se vor împărţi în două părţĭ, 1° 5% dobânda va intra în budgetul anual la venituri şi se va afecta la trebuinţele Statuluĭ. 2° iar amortisarea 2% se va capitalisa şi se va întrebuinţa după legĭ speciale pentru a crea venituri Statuluĭ.

Secţiunea II.

Domeniile particolare

Art. 12. In timp de cinçĭ anĭ fie care locuitor clăcaş să póte învoi prin bună şi liberă tocmélă cu pro-

www.dacoromanica.ro

prietarul pe pământul căruea a dat clacă, or cum vor socoti şi vor crede mai bine şi mai folositor pentru cedarea de pământuri, loturi de 5, 10 saŭ 15 pogóne.

Art. 13. După espirarea acelor cinci ani or ce obligaţiune reciprocă după legea clăcii încetéză şi locuitorii clăcaşi care nu se vor fi învoit cu proprietarii pentru cedarea de pământ precum şi proprietarii rĕmânŭ cu totul liberi unii despre alţii şi or ce transacţiune, închiriere, cedare saŭ or ce altă alcătuire se va face cu bună şi liberă învoélă, fără nici uă îndatorire pusă de lege nici asupra unuiea nici asupra alteia.

Art. 14. Proprietarii şi clacaşi care să vor învoi între dênşii în termenul de 5 ani prescris la art. 12 să vor înfăţişa la Ministerul de finance, aducând contract legalisat de autorităţile administrative de pacînică stăpânire a acelor locuri; şi daca contractarea va fi făcută în limitele prescrise la art. 3. Guvernul va plăti îndată proprietarului 25 % din preciul stipulat în contract, iar pentru cea-altă parte îi va da obligaţiuni de thesaur aducând dobândă 5 % platnice prin tragere la sorţi în termenul resultat după calculul pentru amortisare cu 2 % pe an, şi statul va lua hypothecă pe pământul cumpărat de clăcaş având acesta aï plăti câte 7 % pe an pe suma contractată cu proprietarul.

Art. 15. Acele d'ântêiŭ plăţi anuale ale locuitorilor cumpărători, atât de la stat cât şi de la particulari vor servi la stingerea obligaţiunelor hypotecare liberate proprietarilor particulari.

Art. 16. După espirarea termenului de cinci ani

www.dacoromanica.ro

fixat prin art. 12 locuitorii clăcaşi care nu se vor fi putut înţelege cu proprietarii pământului în limitele prescrise la art. 3 vor fi în drept a cere şi a priimi pământ pe moşiile Statului în condiţiunele impuse pentru locuitorii Statului la art. 1 până la 12 şi tot într'aceleaşi termene.

Secţiunea III.

Liberarea şi formarea comunei.

Art. 17. Pe moşiile Statului precum şi pe cele particulare să va da comunei câte 2 pogóne de familie.

Art. 18. Fixarea pământului care va forma raḍa comunei, coprinḍând într'un singur ocol satul, grădinele şi islasul să va otărî de proprietar în înţelegere cu locuitorii, iar la cas de contestaţiune să va hotărî de consiliul judeţian după ce mai întâiŭ să va pronuncia şi consiliul comunal.

Art. 19. Despăgubirea proprietarului pentru acele pământuri va fi de 2 galbeni pogonul şi plata să va face în timp de patru ani, plătind fie care familie câte un galben pe an adică uă jumătate de galben de pogon.

Art. 20. Alegerea acestor locuri să va face consultânduse salubritatea şi posiţiunea despre apă şi alte înlesniri pentru ómeni şi pentru vite; preferinduse pe cât se póte locurile pe care se află aşăḍate satele la promulgarea acestii legi.

Art. 21. Acolo unde pe aceeaşi moşie să află mai multe cătune să vor aduna cât să va putea casele la un loc.

www.dacoromanica.ro

Art. 22. Măsurile de mai sus vor fi îndatoritóre atât pentru proprietarî cât şi pentru toţi locuitori care vor voi să rămâe în comună, fie clăcaşi saŭ nu, de vor fi cumpărat pământ de muncă saŭ nu.

Art. 23. Dintr'acele duoă pogóne prescrise la art. 17 să va da îndată fie căruî locuitor câte uă parte de 400 de stânjinî quadraţi, 10 stânjenî faciă la drum şi 40 de stânjenî adâncime, pentru casă, curte şi grădiuă, iar ceî lalţi 1540 de stânjenî quadraţi de fie care familie să vor socoti proprietate comunală, avênd fie care locuitor, pênĕ la desăvărşita plată a pământuluî dreptul de a pasce pe pământul comunal, fără plată, uă vacă şi duoî boî, iar după espirarea aceluî termen va plăti fie care caseî comunale chiria loculuî ce va voi să închiriese după preciurile hotărîte de consiliul comunal în fie care an la 1 Genarie.

— Aci este uă cestiune de apreciare ḑise domnul Spadon; dar să ḑicem că ar fi fost mai bine aşa cum aî chibsuit dumnĕta; dar acum lucrul este făcut; ce doar aî vrea să revenim asupra legeî rurale?

— Nu, să ferésca Dumneḑeŭ! când într'uă societate să ivesce uă cestiune dintr'acelea care potŭ aduce perturbaţiunî şi devine uă armă la dispositiunea despotismuluî saŭ a demagogieî, ea trebue resolvată, şi uă dată resolvată bine saŭ reŭ, în nicî într'un cas nu trebue a să mai reveni asupra eî.

— Am eŭ un prieten la Galaţi, un capitalist mare, om procopsit, face speculî şi a căscigat mulţi banî din păcură; el mi-a spus, ḑise domnul Toroîpan,

www.dacoromanica.ro

că numaĭ uă bancă fonciară ne póte scăpa, şi sciŭ că el a şi dat comision să'ĭ aducă una de la Londra; n'aĭ de cât să te ducĭ la bancă, intri înăuntru şi ea îndată îţĭ plătesce tótă datoria; asta ne-ar trebui noă.

— In adevĕr băncile fonciare sunt uă instituţiune fórte bună şi fórte folositóre când anuitatea ce să plătesce póte fi acoperită cu uă parte din venitul moşiĭ hypothecate; dar când ea absórbe tot venitul şi'l şi covărşasce te înecĭ din ce în ce maĭ adânc în datorie. Să ne închipuim că aĭ uă moşie de 1000 de galbenĭ venit a cărĭi valóre este 15,000 de galbenĭ şi că escĭ datorĭ pe dânsa 8000 de galbenĭ; dacă te veĭ împrumuta aceĭ banĭ de la bancă cu 8 saŭ 10% dobândă si cu 4, 3 saŭ 2 amortisaţie veĭ da bănci tot venitul; dar cel puţin după căţĭ-va anĭ, dacă aĭ şi alt ceva ca să trăescĭ, redobândescĭ moşia; dar dacă îţĭ negociésă obligaţiunele cu un scădĕmînt care face anuitate să devie de 13 saŭ 14%, atuncĭ trebue să te maĭ împrumuţĭ uă sută, duoă saŭ treĭ de galbenĭ pe an, şi datoria va cresce în loc de a scădea. Băncile fonciare nu daŭ banĭ ele daŭ numaĭ hârtie *lettres de gage* saŭ *Pfandbriefe* care pórtă uă anuitate de 5, 6, 7 saŭ 8%, acelĕ titlurĭ sunt garantate în totalitatea moşiilor hypothecate; să negociésă pe pieţe saŭ la bursă ca tóte valórele; aceĭ care aŭ banĭ de dat cu dobândă le cumpără cu scompt saŭ cu agio, maĭ sus saŭ maĭ jos de valórea lor nominală, după starea pieţeĭ. Dar observaţĭ că astă-dĭ maĭ avem şi alte hârtiĭ tot aşa de bine garantate cât ar putea fi şi obligaţiunele băncilĭ fon-

www.dacoromanica.ro

ciare, aceste valorĭ sunt bonurile rurale de uă valóre ca de 300,000,000 cu dobândă de 10% şi 3% amortisaţie şi care să negociésă cu 60 şi cu 65% adică uă dobândă de maĭ mult de 15% şi 4½% amortisaţie.

Care este capitalistul acela atât de fără sciinţă, care să găséscă tot într'un târg hârtiĭ care daŭ 8 saŭ 9% şi alte hârtiĭ tot atât de sigure care daŭ 15% şi să preferè pe cele d'întâiŭ; după acésta te poţĭ convinge că bonurile rurale astfel precum sunt astă-ḑi aŭ lovit pentru mult timp creditul fonciar şi că a făcut imposibilă înfiinţarea de uă asemenea bancă pe cât timp nu să va lichida plata acestor bonurĭ, saŭ nu se vor sui la pari saŭ nu să vor converti precum îmĭ propun a v'o espune în altă ocasiune, conversiune pe care eŭ cred că guvernul va fi silit a o face pentru cause pe care nu se cuvine a vi le spune astă-ḑi.

— Ora să făcuse duoă-spre-ḑece, copiĭ după ce aŭ privit la stos şi aŭ jucat loton şi domino adormiseră unul pe sofa ceĭ-lalţĭ duoĭ pe uă canapea; cocóna Zinca trebuea să se scóle până în ḑioă să mérgă să'şĭ îngrópe via, mĕ închinaiŭ respectuos societăţiĭ şi D. Vintilă avu amabilitatea să mĕ întovărăşéscă până la otel ca să mĕ apere de cânĭ care toţĭ îl cunoscŭ de om bun fiind că îl văd tótă nóptea pe uliţe, propagând egalitatea, libertatea, naţionalitatea şi amorul patrieĭ.

---

www.dacoromanica.ro

PARTEA A CINCEA.

INDUSTRIA.

1870

www.dacoromanica.ro

I.

Într'uă societate bine ecuilibrată deosebitele ramurĭ ale organismuluĭ sĕŭ constitutiv trebue să fonc̦ioneḑe împreună. Precum în ordinul physiologic un corp nu póte fi sănătos daca tóte organele nu'şĭ împlinescŭ fonc̦iunile lor, conform regulilor naturel physice a omuluĭ, şi precum uă rea circula̦iune a sângeluĭ, uă digestiune slabă saŭ uă respira̦iune defectuósă aducŭ bólă şi chiar încetarea viel, asemenea şi în ordinul social Litteratura, Philosophia, Politica, Sciin̦ele, Artele, Commerciul şi Industria trebue de uă potrivă cultivate; nicĭ una nu trebue lăsate în părăsire. Activitatea intelectuală şi physică a uneĭ na̦iunĭ trebue să fie bine repărtită : una nu póte absorbi pe cea-altă fără ca acea societate să nu se resimţă, maĭ curend saŭ maĭ târḑiŭ, în considera̦iunea, în puterea şi chiar în existen̦a sa.

Citind ceea ce se tipăresce şi ascultând cele ce se ḑicŭ în public şi în particular, nu putem să nu convenim că la noĭ politica absórbe tótă inteligen̦a, că spiritele sunt esclusiv pornite către politică; d'abia eşiţĭ din scólă, tinerĭ îşĭ ascutŭ puçin limba şi condeiul, le móie în puçină fiere şi o iaŭ la fuga în

www.dacoromanica.ro

arena politică *pro* saŭ *contra* guvernulnĭ, după cum vine maĭ bine la socotélă. Jurnalistica, politica militantă, limbuţia tribuneĭ şi biurocraţia parŭ singurile carieră demne de un Român, singurul terêm în care cresce gloria, consideraţiunea, stima şi averea. De vom excepta un fórte mic numĕr de învĕţaţĭ şi de artistĭ cari facŭ onóre ţĕrĭĭ, putem ḑice că philosophia, sciinţele şi artele sunt fórte puţin cultivate, iar commerciul şi industria sunt lăsate Nemţilor şi Ovreilor; şi noĭ în loc să căutăm a'ĭ întrece în muncă, a'ĭ învinge prin iscusinţa şi activitatea nóstră, stăm cu mânele în sên şi ne bocimŭ că ne copleşescŭ străiniĭ, uĭtându-ne înspăimântaţĭ cum periclitéḑă naţionalitatea nóstră precum periclita viaţa luĭ Petru, înainte de a resuna glasul Măntuitoruluĭ care îl îndemna să dea din mânĭ.

A fost un timp, când trebuia mare îndrăsnélă şi abnegaţiune unuĭ Român ca să vorbéscă de naţionalitate şi libertate; îĭ trebuia să renunţe le bunavoinţa guvernuluĭ, să închee pact cu persecuţiunele de tot felul, cu exilul şi cu proscripţiunea, să se hotărască a duce uă viaţă miseră, de multe orĭ a'şĭ compromite chiar afecţiunele şi solicitudinea familieĭ. Ca să vorbéscă saŭ să scrie cine-va despre drepturile Românilor, despre viitorul şi aspiraţiunele lor, să pomenéscă de desfiinţarea robieĭ, de împroprietărirea clăcaşilor, de abolţiunea protectoratuluĭ, de redobândirea autonomieĭ, de unire; să critice distribuţiunea justiţieĭ, mersul administraţiunĭĭ, să se atingă de moralitatea vre unuĭ puternic al ḑilĭĭ, de concussionarĭ saŭ de prevaricatorĭ,

www.dacoromanica.ro

îĭ trebuia să se ducă peste ţĕrĭ şi peste mărĭ, să dea scrierile luĭ altuia saŭ să'şĭ ascundă numele; căcĭ altfel se espunea a fi trămis să se pocăéscă în vre uă temniţă saŭ cel puţin în vre uă monăstire. Am apucat aceĭ timpĭ greĭ pe când Câmpinénu, Mitică Filipescu, Nicolae Bălcescu îşĭ ispăşeaŭ asemenea păcate la Plumbuita, la Snagov, la Mărginenĭ şi la Telega, topindu'şĭ sănătatea, viaţa şi averea. Acea generaţiune 'şĭ-a împlinit misiunea eĭ. Graţiă impulsiuneĭ dată de ómenĭĭ aceleĭ epoce, ţéra a dobândit ceea ce are astădĭ; dar generaţiunea care să rădică nu are şi dênsa uă misiune de împlinit? misiune maĭ grea póte, maĭ anevoe, care cere şi maĭ mult talent şi maĭ multă învăţătură, maĭ multă ostenélă şi maĭ multă abnegaţiune; nu incumbă eĭ datoria de a conserva şi consolida ceea ce s'a dobândit? Să facă ca Româniĭ să fie uă naţiune stimată şi respectată prin acţiunea eĭ intelectuală şi industrială, respectată şi de guvernul eĭ şi de puterile străine; să nu aibă a se teme nicĭ de tendinţele absolutiste din întru nicĭ de speranţele de cotropire din afară; să facă aşa ca în România domnirea legilor şi a cunoscinţelor să fie complectă, ca sciinţa şi adevĕrul să ia locul minciuneĭ, eresurilor şi prejudecăţilor! Să nu ne facem ilusiunĭ ci să scim că nu ne este ertat noă să rĕmânem nicĭ în urma Sărbilor, nicĭ a Bulgarilor, nicĭ a Ungurilor; poziţiunea nóstră geografică este astfel că fatalmente trebue saŭ să fim în capul civilisaţiunĭĭ Orientuluĭ saŭ să perim. Să nu ne bisuim pe dreptурĭ şi pe legĭ scrise; ele vor exista numaĭ pe hărtie

www.dacoromanica.ro

pe cât timp Românul nu'şĭ va oţeli braţul şi ânima în sudórea productivă a ostenelelĭ, care dă şi curajul şi miḑlócele de a apĕra şi a menţine drepturile. În van ne vom aduna în colegiĭ electorale pe cât timp trebuinţele, interesele, temerile şi speranţele ne léga de bunăvoinţa guvernuluĭ; deliberările şi decisiunile parlamentuluĭ nu vor avea efect decât atuncĭ când respectarea legilor va fi săpată maĭ adânc în ânimele nóstre decât în Constituţiune; atuncĭ şi numaĭ atuncĭ ómenií care cugetă drept şi care nu sunt mînjiţĭ de de bóla reacţiuniĭ; ómeniĭ cari doresc cu sincnritate progresul şi libertatea, vor putea fi apreciaţĭ de naţiune, căcĭ atuncĭ poporul se va depărta de aceia cari caută a'ĭ smulge libertăţile, de aceia cari în libertate nu vĕdŭ decât anarhiă şi nu caută ordinea şi stabilitatea decât în despotism; atuncĭ Româniĭ grupaţĭ sub drapelul Constituţiuneĭ vor apĕra, cu preţul viéţeĭ lor, principiile de legalitate de moralitate şi de justiţie. Când vĕd alegerile parlamentelor făcute cu bâta, deputaţĭ şi senatorĭ votând cu ânima sdrobită ceea ce nu ar voi să dea, legile nesocotite şi Constituţiunea neţinută în sémă; îmĭ aduc aminte cuvintele Comiteluĭ de Carlisle fost Lord Morpeth, amicul naţionalităţilor, inamicul neîmpĕcat al cuceritorilor şi al apĕsătorilor. Comitele susţinând înaintea Cavaleruluĭ Benzi necesitatea de a se da Românilor uă constituţiune liberală, basată pe uă representaţiune naţională întinsă, adăoga: „Domnule Comisar, nu trebue să'ţĭ scape din vedere „uă împrejurare; eŭ de şi nu cunoscŭ Principatele, „dar după relaţiunile statistice ale luĭ Senior şi după

www.dacoromanica.ro

„obiectele ce am vĕḑut trămise la esposiţiunea de la „Paris, commerciul acolo trebue să fie fórte puţin „desvoltat şi industria cu totul în părăsire; şi pe cât „timp va fi acéstă lipsă, nu puteţi compta pe eficaci- „tatea puterii interne a naţiunei pontru apărarea dis- „posiţiunilor constituţionale, destinate a fi un control „şi a pune un frĕŭ Guvernului, când acesta ar încerca „a le înlătura.“

Să nu ne închipuim că aforismele : *nicĭ uă constituţiune nu resultă dintr'uă deliberaţiune.*

Drepturile popórelorŭ nu sunt nicĭ uă dată scrise. — Cu cât e scris maĭ mult cu atât instituţiunea este maĭ slabă. — Nicĭ uă naţiune nu'şĭ póte da libertatea daca n'o are. Suntŭ numaĭ nisce cugetărĭ fără temeiŭ şi că ele nu aŭ origina lor în observaţiunea faptelor şi în consecinţele şi resultatele ce aŭ produs deosebitele revoluţiunĭ.

Preumblându-ne pe stradele oraşelor nóstre şi vĕḑênd maĭ tóte magaziile şi prăvăliile pline numaĭ de mărfurĭ străine şi ocupate numaĭ de meşterĭ străinĭ, ţiind pe séma nóstră a Românilor numaĭ cârciumele ca în timpiĭ luĭ Herodot care pe locuitoriĭ acestor ţĕrĭ îĭ numea *καπίλους*, (cârciumarĭ) nu putem a nu fi coprinşĭ de întristare şi de temere pentru viitorul nostru, şi să nu ne întrebăm daca suntem noĭ uă naţiune civilisată. Sciŭ că ḑicând aceste cuvinte scandalisez multe ânimĭ curate şi generóse; sciŭ că cele ce am de ḑis aŭ să rădice în contra mea condee agere şi limbĭ de foc; dar fost'am eŭ vre uă dată vênător de popularitate saŭ de favorurĭ, linguşitor al puterii

www.dacoromanica.ro

de sus saŭ de jos ca să mĕ daŭ înapoĭ dinaintea adevĕruluĭ şi a convicţiuneĭ? Eŭ sciŭ cum trăescŭ şi morŭ aceĭ cari nu cruţă nicĭ cutezarea şi neruşinarea apĕsătorilor, nicĭ nepăsarea şi moliciunea apĕsaţilor. Daca linguşitoriĭ regilor sunt un dar funest al mânieĭ ceresc, cum se pot califica linguşitoriĭ poporuluĭ? A lăsa pe Românĭ să crédă că suntŭ ceea ce nu suntŭ, şi a le ascunde neajunsurile, este uă crimă de lespatrie, este a'ĭ corumpe şi a'ĭ adormi în neactivitate ca să se descepte în lanţurile acelora cari lucrésă la cucerirea lor.

Uă naţiune fără industrie nu póte fi considerată ca civilisată; fiinţa uneĭ societăţĭ este supusă astădĭ acesteĭ condiţiunĭ, este acel *to be or not to be* al luĭ Schakespeare.

Vênătoria foncţiunelor publice şi părăsirea industrieĭ suntŭ peirea ţĕrĭĭ acestia; suntŭ inamiciĭ primejdioşĭ aĭ Românilor; suntŭ aliaţiĭ ceĭ puternicĭ aĭ despotismuluĭ şi aĭ Ebraismuluĭ. Numaĭ munca şi sciinţa ne potŭ salva!

Datoria cea maĭ sacră a cugetătorilor, ţiariştilor, publiciştilor, ómenilor de Stat politicĭ saŭ diplomaţĭ, este de a arĕta naţiuneĭ calea care póte s'o ducă la prosperitate şi la fericire, calea pe care póte să înlăture pericolile care o ameninţă.

Nimic nu póte servi maĭ bine la apreţiarea şi la mĕsura stărĭĭ unuĭ popor ca literatura; căcĭ ea este forma sub care se espune şi se înregistréză cunoscinţele şi starea morală şi intelectuală a uneĭ naţiunĭ. „Scrierile, ţice Bukle, sunt tesaurul inteligenţeĭ,

www.dacoromanica.ro

„literatura ne dă cunoscinţa raporturilor ce aŭ lu-
„crurile cu ideile, adică a cunoscinţeĭ legilor fisice şi
„mintale ale unuĭ popor, într'un timp determinat. Uă
„literatură în care nu s'ar coprinde decât ideĭ greşite,
„ar încărca pe adepţiĭ sĕĭ de prejudecăţĭ în loc de a
„le împrăscia; şi un popor cu cât are prejudecăţĭ
„maĭ puţine şi cu cât cunósce adevĕruri maĭ multe,
„cu atât este maĭ luminat, cu atât are maĭ multă
„sciinţă, cu atât este maĭ înaintat pe calea progre-
„sului şi a civilisaţiuniĭ."

Când generaţiunile viitóre vor căuta în voluminósele tipăriri ale acestor anĭ să găséscă care a fost starea de civilisaţiune a societăţiĭ nóstre la finele secoluluĭ XIX-lea, trebue să convenim că afară de înregistrarea faptelor politice şi de uă luptă crâncenă între partide, şi pot ḑice maĭ mult între persóne, uă sete nestinsă de putere împinsă până la aberaţiune; puţine, fórte puţine urme se vor afla care să denote uă cugetare seriósă, care să dovedéscă că acéstă turburată Societate a fost împinsă către studiele acele cari prin aplicaţiunea lor la arte şi la meşteşugurĭ facŭ gloria, bogăţia şi puterea naţiunilor care jócă un rol în istoria civilisaţiuniĭ. A ḑice numaĭ că voim să fim uă societate democratică, dar tot d'uă dată a onora şi suferi oţiositatea, este uă contradicţiune; democraţia nu este compatibilă decât cu munca; numaĭ în societăţile aristocratice se póte tolera trândăvia; căcĭ celŭ care voesce să trăiască din munca altora este un adept, un partisan natural al privilegiuluĭ. Numaĭ munca a desrobit societăţile de sub jugul feodalismuluĭ; nu-

www.dacoromanica.ro

mai uă societate de ómeni muncitori póte fi uă societate democratică, ori care ar fi numele ce ar purta forma guvernului ei; precum uă societate în care trândăvia găsesce mijlóce de traiŭ nu este în fapt decât uă societate aristocratică ori cât s'ar întitula de democratică.

A combate setea de fonc̦iuni ale Statului, oc̦iositatea, prejudecăc̦ile industriale şi comerciale, a descepta în spiritul şi în ânima Românilor dorinc̦a de a se lupta prin inteligenc̦a şi munca lor cu némurile cari sunt în fruntea civilisac̦iuniĭ, este astădi datoria cea mai sacră a publicistului Român.

www.dacoromanica.ro

II.

Vorbisem cu popa Stan de la Pipăraţĭ să ne întâlnim la birt la Găbran ca să tăiem târgul a treĭ buţĭ de spirt ce'ĭ trebuia pentru consomaţiunea stabilimentuluĭ ce are în sat. Estimp a închiriat şi cârciuma proprietaruluĭ, a făcut apalt vĕnḑarea bĕuturilor şi'ĭ trebue marfă maĭ multă. Ceasornicile la noĭ nu prea se potrivescŭ, fie care reguléḑă p'al sĕŭ după opiniunile séle politice şi iată-mĕ espus să aştept dinaintea unuĭ tacâm parfumat cu esbuquet de săpun prost şi slănină râncedă. Noroc că localul nu e de natură a îmboldi fómea musteriilor.

La uă mescióră alăturea, duoĭ bĕtrânĭ se delectaŭ între ţigarete şi cafea dând din vreme în vreme câte un păhăruţ de cognac pe gât.

— Ţĭ-aĭ adus flăcăul din năuntru, kir Dobre, ḑicea cel din stânga, o fi procopsit nevoe mare; am auḑit c'a luat doftoratul, o fi de vre uă duoĕ-ḑecĭ de anĭ; l'aĭ pus în slujbă?

— Să'l veḑĭ, s'a făcut un vlajan cât mine de mare; 'mĭ-a făgăduit nepotu Vasilake c'o să ḑică ministruluĭ să'l facă procuror, că de! nu póte să'l facă maĭ mult de uă cam dată; e cam crud; să încépă

www.dacoromanica.ro

de jos; l'am scris şi la clubul cel mare unde sunt tot feciorĭ de ómenĭ, numaĭ că cheltuéla e cam mare, căcĭ acolo aŭ fel de fel de gusturĭ; ce să fac? să apuce şi el să intre în lume cum ḑice şi nepotămeu Vasilake, 'ĭ-am luat un apartament la Grand-hôtel.

— Da de ce să nu'l ţiĭ la dumnéta la Jupuiţĭ, pênĕ'ĭ veĭ găsi uă trébă; ca să nu bată petrile haĭmana.

— Vaĭ de mine, cumetre, să se prostéscă copilul la ţéră, după ce am cheltuit uă grămadă de banĭ cu dênsul! să şéḑă în Bucurescĭ să se frece cu ómeniĭ că de! de procopsit, procopsit e; dar nu e practisit; sciĭ: ἄλλα τὰ πράγματα καὶ ἄλλα τὰ γράμματα, cum ḑice nenea Pană; uĭtete dumnéta la coconu Lascarake, la coconu Hristake, la Encuşor şi la Nicuşor, gândescĭ că sciŭ carte? şi învĕrtescŭ lumea pe degite; că sunt practisiţĭ; judeţul la noĭ nu'l duce vĕru Iancu şi cu nepotu Iordake? a putut vre un guvern fără dênşi? ne tragŭ pe toţĭ de nas; ce vorŭ eĭ aia se face.

— Ia spune-mĭ ce face nepotăt'o Unghişóră? nu l'am vĕḑut de nu se ţine minte.

— 'I-a fost rĕŭ de tot, a avut noroc c'a căḑut ministeru, că drept în ocnă se ducea; a alergat nevasta luĭ sĕraca, vaĭ de ea, maĭ cu rugăţiunĭ pe la boerĭ, maĭ cu acathiste pe la biserici, a dat Dumneḑeŭ că tocmaĭ când îl arestuise a căḑut şi ministerul; apoĭ are şi nisce prietinĭ tot unu şi unu; aŭ sărit cu toţiĭ ca nisce smeĭ şi l'aŭ scos din belea; mâncase nisce banĭ d'aĭ visterii.

— Îmĭ pare bine, sĕracul, c'a scăpat, om cu fa-

www.dacoromanica.ro

milie grea, uă grămadă de copiĭ, dar biata nevastă, bunătat' de femee! Da de ce să fi căḑut ministerul, frate?

— Ce, nu sciĭ? vrea să dea pe Vodă jos. Bine că 'i a prins de veste că ne duceam pe copcă.

— Şi nu 'i a făcut nimenea nimica?

— Ce să'ĭ facă că nu l'a putut prinde, daca punea mâna pe dênsul apoĭ atâta îĭ era.

— Cum nu l'a putut prinde? l'am întâlnit şi erĭ pe pod. O 'l scie şi guvernu, că am un fin, pe Terinte lăcătuşu, cela sciĭ, care deschisese prăvălie lângă casele dumitale de la Popa-Rusu, s'a băgat la Poliţie, d'ăştia cum le ḑice? ómenĭ de ordine, câte uă carbóvă pe ḑi, tréba luĭ e să'l urmăréscă şi să ducă raport : unde merge, ce ḑice, ce face, ce gândesce. Ce pate bĭetul crestin că umblă mult vaĭ de om! pune'ţĭ în gând că într'uă ḑi după ce s'a plimbat tótă ḑiua maĭ p'în târg maĭ pe la obor, pe la nisce fabricĭ tocma lângă bariera Herestreuluĭ, s'a dus d'a mâncat la grădină la Guichard, apoĭ séra să te ţiĭ Terinte; de la capu podului Mogoşói la sfântu Visarion, d'acolo p'în Batişte a resboit'o tocma'n tabacĭ; când a ajuns în piéţă la Radu-Vodă bĭetu finu Terinte a căḑut p'o laviţă; într'uă clipă l'a şi perdut din ochĭ apoĭ umblă tótă nóptea să'l găséscă; tocma despre ḑiuă l'a ḑărit eşind dintr'uă casă în dosul biserici nemţescĭ unde s'adună eĭ nóptea de vorbescŭ. Umblă iute, nevoe mare.

— O fi avênd bot forţĭ.

— Aşa nu! ia cisme d'astea ca ale nóstre, ghetre.

www.dacoromanica.ro

— Ş'a fost în tabacĭ? audĭ diavolu! şi finăt'o n'a pus mâna pe dînsul? Când ḑic eŭ că avem un guvern de mămăligă! apoĭ maĭ dovédă de cât asta? să mérgă în Tabacĭ! Ce să le facĭ, daca nu vor să'l dea de gol procleţi ăia de copiĭ cu care se înţelesese să facă revoluţiune! Trebue să sciĭ că în tóte e amestecat. N'a băgat uă bombă cât capul de mare în luleaua luĭ coconu Iancu Manu, de nicĭ pân'acuma nu se scie cum s'a făcut aşa caraghioslic. Dar în complotul luĭ Bontilă nu era amestecat, ḩşi cine 'i a putut da de căpĕtêiu? s'a pus atuncĭ vĕru Iordake cu capul şi nu 'i a putut veni de hac! Şi creḑĭ că nu era pe délu mitropolieĭ când cu omorul luĭ Catargiu? l'a sculat procurorul nóptea din somn; s'a închis amênduoĭ în casă; ce 'i a ḑis, ce 'i a făcut că 'i a dat drumul. Uĭte nu se face nimic fără scirea luĭ : pe Englitera o are în busunar, Sultanul nu ese din vorba luĭ să'l picĭ cu céră, pe Rusia valvărtej o aduce; pe Francia, pe Italia şi pe Austria ia aşa le jócă; când cu Beust când cu Andrassy; atâta noroc că Bismark nu'l are la nazar, maĭ ales de când a cunoscut care sunt ómeniĭ ceĭ buniĭ care îşĭ iubescŭ ţéra şi sunt devotaţĭ tronuluĭ. De vrea el gândescĭ că nu opria resboiul de an, când s'a prăpădit uă grămadă de lume; are să dea sémă grea dinaintea luĭ Dumneḑeŭ! atâta sânge vĕrsat ş'atâţea banĭ cheltuiţĭ.

— O fi nene Dobre şi cum ḑicĭ dumnéta, dar apoĭ şi guvernul prea s'a făcut de tot. Ba că ăla aşa, ba că ăla-lalt altmintirea, parc'am fi în vremea

www.dacoromanica.ro

incuisiţii; sciĭ dumnéta că bănuelile astea póte să bage în capul ómenilor lucrurĭ care nicĭ nu le trecea prin minte. Uă mulţime de spionĭ cu urechia la uşile şi la ferestrele caselor şi birturilor ascultând şi pândind ḑioa şi nóptea să apuce vre uă vorbă saŭ să ghicéscă un semn; inventând comploturĭ, spuind minciunĭ şi urḑind intrigĭ ca să ia carbóva; denunciind ca uă crimă or ce sentiment de demnitate şi de independinţă, declarându-te revoluţionar, anarchist, petrolist, îndată ce nu eştĭ ciocoiu unuĭ ministru sau unuĭ favorit al ḑileĭ care iaŭ asupră-le monopolul patriotismuluĭ, al ordineĭ şi al stabilităţiĭ, şi maĭ ales al dynastismuluĭ; ceea ce ne opresce ca ómeniĭ ceĭ bunĭ, credincioşĭ şi devotaţĭ de astăḑĭ să fiă trataţĭ mâne la rândul lor de resturnătorĭ, de socialiştĭ şi de inamicĭ aĭ tronuluĭ şi *vice versa*. Şi în vêrtejul acestor intrigĭ nemernice, scărbóse şi neruşinate care corumpŭ sufletul, degradă şi înăbuşiasce cugetarea se lasă curs liber venalităţiĭ impiegaţilor care merge lanţ mână în mână cu corupţiunea guvernamentală, sporesce din ce în ce maĭ mult uă biurocraţie numerósă, apĕsătóre şi hrăpitóre care trăesce pe spinarea populaţiuneĭ muncitóre, precum trăiesce uă armată de invasiune într'uă ţĕră cucerită; face ca uă lume întrégă, arendaşĭ, negustorĭ, meseriaşĭ, năpustescŭ commerciul şi industria, le lasă pe mâna nemţilor ş'a ovreilor şi eĭ alérgă cu limba scósă după posturĭ. Prin sate nu maĭ veḑĭ decât perceptorĭ şi vătăşeĭ care maĭ iaŭ câte duoă-ḑecĭ şi treĭ-ḑecĭ la sută, peste ceea ce este scris în lege şi în rolurĭ. În armată nu

www.dacoromanica.ro

se mai caută apĕrătorĭ aĭ patriĭ contra străinuluĭ, ci ómenĭ devotaţĭ, instrumente ale ministruluĭ; credinţiosul de astădĭ este mâne bănuit; nu se cere de la oficer alt merit decât să fie un instrument de opresiune în contra poporuluĭ ca să'l pótă ţinea cu or ce preţ în tăcere şi în nemişcarea morţiĭ dac'ar îndrăsni să strige : „destul cu opresiunea, cu imoralita„tea, cu prevaricaţiunea, cu calomnia, cu intriga şi cu „minciuna!“ sau dac'ar voi să céră să beneficieze de bunurile şi de garanţiile constituţiuniĭ ce i s'a jurat. Ce să'ţĭ spuĭ, Nene Dobre, mie îmĭ pare că un guvern lucrând cum lucrédă guvernul nostru îşĭ perde timpul; căcĭ nimic nu póte omul, fiă cât de mare, în contra ideilor celor adevĕrate, în contra legilor superióre cari conducŭ destinele omenescĭ. Nu e bine ca guvernul să se bisue numaĭ pe puterea armată şi să caute să ridice un edificiŭ social întemeiat pe intrigă şi pe minciună. Tot mută pe oficerĭ de colo până colo; tot ia comendile de la unĭĭ şi le dă la alţiĭ; par că 'n dilele nóstre militarul maĭ póte să nu aibă ideĭ şi convicţiunĭ; maĭ póte fi despărţit de naţiune; par'că maĭ póte fi ceea ce era mercenarul Arnăut şi Switzer. Dacă le spuĭ adevĕrul se supĕră. Puternicilor nu le place să le arate cineva urmările ce potŭ să aibă faptele lor, când nu sunt basate pe dreptate şi pe raţiune; şi când vorbele esŭ adevĕrate, reul ce le vine îl atribue acelor care 'i a prevenit, iar nicĭ uă dată legilor ordinuluĭ moral pe care nu aŭ voit să'l ţie în sémă.

Conversaţiunea urma pe tonul acesta, când glasul

www.dacoromanica.ro

interlocutorilor fu acoperit de ertăciunile popi Stan caré de la uşă începu a ţice :

— Să mĕ erţĭ, ţĕŭ, Domnule, póte te-am făcut să ascepţĭ; da uĭte nu e vina mea, la ceasornicul meŭ tocma cincĭ şi jumătate; ce să'ĭ fac umblă înděrăt, o să'l puiŭ şi eŭ cu biserica nemţéscă.

Kelner! dăm un pahar de rachiŭ şi unulŭ de rom, uă ciorbă de găluscĭ, uă sticlă de vin de Drăgăşanĭ şi un rasol ciolan.

Viŭ tocmaĭ de la jupân Gherasi, mĭ-a dat un anason cum n'am maĭ bĕut; am încercat pe la toţĭ rachierĭĭ, nimenĭ în Bucurescĭ nu are aşa lucru; d'apoĭ ş'un galben vadra! n'a vrut să mi'l lase nicĭ uă para maĭ jos. Era să iaŭ ş'un butoiŭ de jamaică; ce bĕutură Dumneţeéscă! voiŭ să am tot marfă bună în prăvălie, când o scóte musteriu paraua din pungă să ţică : halal să'ĭ fie!

— Pe cât vinţĭ vadra de rachiŭ la cârciumă?

— Rachiu de la jupân Gherasi întrebĭ? ala nu se vinde cu ocaua, e după cum ese la pahar, daca aĭ în prăvălie un băét dăstept, vrednic, mester la turnat, îţĭ scóte şi treĭ-ţecĭ de pahare dintr'uă oca; daca brodescĭ vr'un prost, nu'ţĭ ese nicĭ duoĕ-ţecĭ şi cincĭ; vine pe şése pênĕ la şépte leĭ ocaua; basamacu e căţut de tot, c'a eşit ţuĭca; şéĭţecĭ de parale, duoĭ leĭ ocaua cel mult.

— Bun căstig, ieĭ anasonu p'un galben şi'l daĭ pe şéĭţecĭ şi cincĭ de leĭ. Spirtulŭ meŭ de şéĭspreţece leĭ vadra, îl daĭ basamacŭ pe treĭ-ţecĭ şi cincĭ de leĭ vadra, îţĭ rĕmâne maĭ mult de cât sută la sută.

www.dacoromanica.ro

— Aşa e, da nu puĭ cheltuelile; maĭ căratu, maĭ risipa; dar accisurile şi bacşişurile maĭ pe icĭ pe colo.

— Da şi dumnéta nu puĭ încărcatul la socotélă treĭ cinci-ḑecĭ, în loc de duoĕ, când crestinu nu maĭ scie numĕra.

— Ferésckă Dumneḑeŭ! pĕcat ast-fel de lucru; dar ce să ḑic, căstigul ar fi, cum ar fi d'apoĭ nu sunt parale; de la trecĕtorĭ ce maĭ poţĭ rupe că e drum mare, dar de la ómenĭĭ din sat ieĭ ce poţĭ, maĭ câte uă baniţă duoĕ de grâŭ; maĭ cu orz, maĭ cu câte uă povĕră; ce să facem! ne ajutăm ăla cu ăla cum putem. De la Apostol, că'l scĭĭ, n'avém să iaŭ peste duoă sute optŭ-ḑecĭ şi duoĭ de leĭ şi jumătate? apoĭ mĭ-a dat vr'o para? mĕ purta cu vorba dintr'uă ḑi într'alta; d'abia l'am făcut să'mĭ dea duoĕspreḑece baniţe de porumb, mĭ-a dus un stânjen de lemne la kir Ivancea la Bucurescĭ şi m'am învoit să'mĭ facă la vĕră un pogon de grâŭ ş'unul de porumb de istov; mĭ-a maĭ dat ce e drept ş'uă glóbă de mânz; de cât să mĕ stric cu omu maĭ bine aşa! trécă de la mine.

— Nu, că nu te-aĭ încărcat la socotélă : duoĕspreḑece baniţe de porumb sunt şéĭḑecĭ de leĭ.

Caratu stânjenuluĭ la Bucurescĭ pe puçin treĭ galbenĭ.

Lucrul pogonuluĭ de grâŭ şi pogonuluĭ de porumb uă sută cincĭḑecĭ de leĭ.

Pune şi vre-uă treĭ patru galbenĭ mânzul, face peste patru sute de leĭ în loc dĕ duoĕ sute optḑecĭ şi duoĭ.

— Ş'apoĭ ce, mult e? dar dobânda banilor unde o puĭ, câte duoĕ parale la leŭ pe lună, dar că

www.dacoromanica.ro

trebue s'astept pênĕ încolo la tómnă ca să'mĭ scot paralele!

— Şi pe şéĭdecĭ la sută d'ăĭ socoti dobânda tot maĭ trece de la Apostol.

— S'a scumpit baniĭ de tot; uă grămadă de cheltuelĭ; de unde să le scoţĭ? Dumnéta nu sciĭ că vine vremea de perdĭ de la uniĭ şi capetele; maĭ de ună ḑi n'a murit Muşat, 'mĭ era dator cincĭ sute de leĭ, a lăsat uă biată babă bolnavă, a năpustit şi casă şi tot, s'a dus la nisce rude tocmaĭ pe Neajlov în sus. Iaĭ daca poţĭ.

— Sistemul de speculă ce aĭ adoptat păgubesce pe musteriŭ, fără d'a îmbogăţi pe negustor, este un sistem de camătă care storcênd pe muncitor de tot fructul ostenelilor luĭ, séca isvórele producţiuneĭ. Ieĭ în adevĕr şi uă mie la sută de la uniĭ, dar de multe orĭ împreună cu câştigu perdeţĭ şi capetele, sărăcind pe sătén precum faceţĭ secaţĭ isvórele de la care vĕ puteţĭ folosi. Semănaţĭ cu lacomul din fabulă care a spintecat găina cu ouĕle de aur; aĭ fi maĭ folosit să ieĭ pe tot anul uă parte mică din ceea ce câştigă un bogat decât să ieĭ tot ce are un sĕrac. Cu cât populaţiunea în miḑlocul căreia te negustorescĭ e maĭ înstărită cu atât te poţĭ îmbogăţi maĭ mult şi maĭ curênd; şi lucru e lesne de înţeles, căcĭ cu cât musteriul e maĭ bogat cu atât consumă maĭ mult, cu atât debitul negustoruluĭ e maĭ mare, cu atât şi beneficiul maĭ însemnat şi maĭ sigur; eştĭ maĭ folosit să învêrteştĭ capitalul de treĭ şi de patru orĭ într'un an cu ḑece şi cu cincĭ-spre-ḑece la sută de cât să'l întorcĭ

www.dacoromanica.ro

ună dată fie şi cu patru-ḑecĭ orĭ cincĭ-ḑecĭ la sută : un câştig pe care nu poţĭ compta nicĭ ca valóre efectivă, nicĭ ca ună valóre pe care să o poţĭ încasa la timp determinat ca să'ţĭ poţĭ menţine creditul; ună marfă nu se póte desface lesne decât pe un preţiŭ cuviinţios; când se ţine maĭ scumpă decât valórea eĭ cea adevĕrată nu găseştĭ muşteriĭ, se strică în prăvălie saŭ se dă pe datorie pe la ómenĭ cari mulţĭ nu o maĭ plătescŭ, căcĭ aceĭ cu dare de mână găsescŭ tot d'auna miḑlóce d'a şi-o procura d'aiurea, îşĭ facŭ provisie pe la târgurĭ. Cămătariĭ precum şi negustoriĭ lacomĭ la câştig nu pot avea afaceri decât cu rĕĭ de plată, cu risipitorĭ, cu jucătorĭ de cărţĭ şi cu înşelătorĭ cari iaŭ marfă pe datorie saŭ se împrumută cu banĭ pe poliţe de valorĭ nominale întreite şi împătrite, poliţe şi datoriĭ cari maĭ nicĭ ună dată nu se plătescŭ la termen, cari de multe orĭ nu se plătescŭ nicĭ de cum şi cari maĭ adesea se cfituescŭ ca falimentele cu duoĕ-ḑecĭ şi cu duoĕ-ḑecĭ şi cincĭ la sută. Speculantul lacom pe lângă miile ce voia să câştige perde şi suta ce scóte din pungă; dar ceea ce nu câştigă nicĭ ună dată acest soiŭ de negustor este stima, consideraţiunea şi creditul pieţiĭ care este capitalul cel maĭ temeĭnic al unuĭ comerciant: nu póte dobândi credit pentru că efectele ce are în portofoliŭ nu aŭ nicĭ ună certitudine nicĭ măcar probabilitate de a fi soldate la scadenţă. Comercianţiĭ şi bancheriĭ care lucréḑă cu procente cuviinţióse câştigă şi prin capitalul lor propriŭ şi prin creditul de care se bucură şi care cresce pe tótă ḑiua cu esactitatea ce aducŭ

www.dacoromanica.ro

în operaţiunile şi în plăţile lor, banul ca şi muncă, ca orĭ ce marfă îşĭ are uă valóre determinată prin împrejurările timpuluĭ în care ne aflăm; a trece peste limitele beneficiuluĭ la care are drept capitalul, a căuta să se tragă dintr'uă speculaţie maĭ mult de cât se cuvine ca dodândă a banilor angagiaţĭ, ca cheltuelĭ făcute, ca retribuţiune a ostenelelorŭ depuse şi a risiculuĭ, este a realisa un beneficiŭ nelicit care nu póte să nu fie vătemător aceluĭ ce crede că se póte îmbogăţi prin asemea miḑlóce, căcĭ nimenĭ nu se póte îmbogăţi de cât prin muncă şi prin economie. Şi orĭ cine ar crede că maĭ sunt şi alte miḑlóce de îmbogăţire se înşélă fórte; germenele pagubeĭ se află ascuns în miḑlocul câştiguluĭ illicit întocmaĭ ca vermele roḑĕtor în fructul stricat; adevĕratul şi singurul efect al speculaţiunilor lacome nu este altul de cât a sĕrăci poporul şi prin urmare a'l menţine în ignorenţă, căcĭ ignorenţa este fructul sĕrăcieĭ precum sĕrăcia este partea claselor ignorente; progresul este în muncă şi semânţa progresuluĭ este învĕţătura; daca progresul intelectual sporesce bogăţia popórelor, nu este maĭ puţin adevĕrat că cunoscinţele nu potŭ începe până nu se grămădesce maĭ întâiŭ uă cătime óre-care de bogăţie, fără bogăţie nu póte fi regas şi fără regas nu este cunoscinţă. „Ignorenţa cea mare, ḑice Bukle, „este fructul sĕrăcieĭ celeĭ marĭ. Arabiĭ, popor ignorent şi sĕrac în ţéra lor, aŭ devenit un popor vrednic „de admirare în ţĕrile cucerite de eĭ în Persia, în „Lahor şi în Spania.“ Omul nu póte căuta îndestularea trebuinţelor morale decât după ce şĭ-a căpătuit nece-

www.dacoromanica.ro

sităţile trebuitóre la conservaţiunea şi întreţinerea vieţeĭ; de aceea orĭ ce mĕsură care face viaţa materială maĭ grea, nu póte să nu aducă vătĕmare vieţeĭ morale a naţiunelor. Aŭ fost publicişti cari aŭ pretins că sentimentele cele marĭ, abnegaţiunea, devotamentul şi tot ce este nobil şi frumos în ordinul moral, nu se găsesce decât numaĭ în clasele cele sĕrace, şi că viţiul este atributul claselor bogate; acéstă credinţă este în contradicţiune şi cu datele statistice, care dovedescŭ contrariul, precum şi cu drépta judecată; căcĭ atuncĭ conclusiunea ar fi de a menţine societatea în miserie pentru a'ĭ conserva virtuţile, şi guvernul cel maĭ spoliator care ar sĕrăci poporul, ar fi acela care ar conveni maĭ bine.

— Ceea ce ne strică pe noĭ, Domnule, sunt târgurile pe la sate, bâlciurile, mărgelariĭ şi ovreiĭ. Iea să fie un guvern colea cum sciŭ eŭ, uă mână de fer să le taie de unghişóră, să desfiinţeḑe târgurile, pe ăĭ craĭ cu tolba în spinare să mi'ĭ bage în miliţie, pe ovreĭ să'ĭ dea peste graniţă şi aĭ vedea dumnéta cum fie care ar trăi cu aĭ luĭ, în satul unde locuesce, unde a trăit tatăs'o şi măs'a, iar nu să se ducă să'şĭ bea munca pe la unu şi pe la altu; să vie nisce veneticĭ, nisce calicĭ să strângă paralele ómenilor! daca le ḑicĭ astea vre unuia din deputaţĭ, numaĭ ce'ĭ auḑĭ cu libertatea comerciuluĭ, cu desfiinţarea monopnlurilor şi cu economia politică. Şi eŭ voiŭ economie politică, că nu sunt un prost să nu'mĭ placă şi mie civilisaţiunea, şi eŭ îmĭ iubesc ţara dar voiŭ uă economie politică naţională, uă economie politică româ-

www.dacoromanica.ro

néscă care să lase pe bietul creştin să trăiască în patria lui fără Nemţi şi fără Ovrei.

— Ună sciinţă nu póte fi românéscă precum nu póte fi nici engleséscă. În ordinul politic şi social, acéstă economie politică îşi are legile ei nestrămutate şi bine dovedite, precum în ordinul natural astronomia, himia, mecanica îşi aŭ pe ale lor. Ceea ce este adevĕrat la Paris, la Peking şi New-York, nu póte să nu fie adevĕrat la Petersburg, la Bucuresci şi la Londra. Precum nici un corp nu se póte sustrage acţiunei gravitaţiunei, asemenea nici ună societate nu se póte sustrage de la legile schimbului; precum un om nu póte cere a fi supus la alte regulĭ ale respiraţiunei şi ale digestiunei decât acelea dovedite de sciinţă, asemenea ună societate nu póte urma alte regule de producţiune şi de consomaţiune decât pe acele dovedite de sciinţă, fără de a se espune la cele mai mari inconveniente. „New„ton de când cunoscuse legea gravitaţiunei nu mai „pronuncia numele lui Dumneḑeŭ fără de a'şi desco„peri capul; cu cât inteligenţa este mai presus decât „materia, ḑice Bastia, cu atât lumea socială este mai „presus de lumea fisică, căci mecanica cerésca este „supusă unor legĭ despre care nu are consciinţă. Este „un mai mult cuvênt de a admira şi a ne închina „dinaintea înţelepciunei eterne, când vedem mecanismul „social în care trăesce cugetarea universală, *mens* „*agitat molem*, care presintă şi fenomenul straordinar „că fie-care element este ună fiinţă animată, cugetătóre, „înzestrată cu acea energie miraculósă a acestui prin-

www.dacoromanica.ro

„cipiŭ de tótă moralitatea, de tótă demnitatea, de tot „progresul, atribuit esclusiv numaĭ omuluĭ, *libertatea.*“

Nu trebue nicĭ nu putem să ne sustragem legilor sciinţeĭ; or cum vom face, or cum ne vom întórce, suntem fatalmente supuşĭ lor. A încerca să le înlăturăm este a ne da pradă miserieĭ, străinilor şi ovreilor.

— Da, c'am şi devenit; eŭ maĭ deună-ḑi am fost silit să daŭ ḑece galbenĭ geremea unuĭ ovreiŭ ca să scap de dênsul; m'am pomenit d'uă dată cu lumea dróe la oblon la moş Mercore, când colo ce să veḑĭ? un butoiŭ de basamac, cârciumă întrégă! ş'un ovreiŭ cu ciubucu în gură, şedea ascuns după sobă; am ghicit îndată al cuĭ era rachiu; m'am dus la primar; ce e drept, l'a chemat îndată pe jidov la cancelarie, dar ce să'ĭ facă! c'o ţinea una şi bună cu *„nu sciŭ n'am vĕḑut“*. Dac'am vĕḑut ş'am vĕḑut, l'am luat eŭ la uă parte şi am început: — *ia ascultă jupâne, rachiul este al dumitale?—al meŭ, veḑĭ bine — apoĭ nu sciĭ că n'aĭ voe să aĭ cârciumă?—dovedesce;—apoĭ nu spuseşĭ singur că rachiul e al dumitale? — o spuseiŭ dumitale pentru că sciŭ că eştĭ om de omenie, dar nu spuiŭ nicĭ la primar nicĭ la privighetor —n'aĭ putea jupâne să te ducĭ în altă parte să'ţĭ vinḑĭ marfa? — cât daĭ?* — cu una cu alta m'am învoit cu dênsul pe ḑece galbenĭ să se ducă. A duoa ḑi în ḑorĭ de ḑiuă ş'a pus butoiul în car cu tóte oălele, cu găinĭ, gâsce, lână, sdrenţe, óse ce strânsese, şi s'a dus p'aci încolo. Iaca ce guvern avem! dar alta: acum vr'o cincĭ săptămânĭ n'a venit un ovreiŭ ḑiua namiéḑa mare cu un goşgogea butoiŭ de bere într'un

www.dacoromanica.ro

cărucior, vindea cu tinichéua în mijlocul satuluĭ, în drum; pênĕ pe séră l'a vêndut tot cu câte uă jumătate de ban tinichéua, maĭ mult spumă de cât bĕutură, a adunat toţĭ gologanĭ de la bĭetele neveste; unde era un guvern straşnic, să mi'l ia la bătaĭ, să'ĭ dea cep butoiuluĭ, să veḑĭ maĭ venea altă dată să facă pagubă creştinilor? Dac'am spus primaruluĭ a început să dea din umerĭ, mĭ-a ḑis că'ĭ e frică de procuror.

— Dar nu creḑĭ că ar fi fost maĭ lesne şi maĭ bine, când aĭ vĕḑut că ómenilor a început să le placă berea, să fi luat şi dumnéta un butoiŭ în prăvălie şi să vinḑĭ berea maĭ eftin decât ovreiu; nu creḑĭ că daca aĭ da rachiu cu un preţ maĭ potrivit, acel jupân Moise nu era să nu'şĭ maĭ găséscă socotéla aducând rachiŭ şi să maĭ dea şi luĭ moş Mercore un galben douĭ ca să'l acopere cu numele luĭ.

— Da de géba, domnule, orĭ ce'ĭ face nu poţĭ scăpa de eĭ că îşĭ găsescŭ altă trébă, sciŭ fel de fel de marafeturĭ; pe unu nu l'am adus chiar eŭ în căruţa mea tocmaĭ de la Alesandria de ne-a dres învelitórea bisericeĭ, curgea pe tóte părţile, se strica zugrăvéla. Numaĭ într'un chip ne scăpăm de eĭ: gonindu'ĭ pe toţĭ din ţéră.

— Eŭ sunt de părere că gonindu'ĭ nu câştigĭ nimica, căcĭ m'aşŭ teme să nu te ducĭ după eĭ tocmaĭ pe la Rusciuc şi pe la Odesa ca să'ĭ aducĭ în ţéră, cum te-aĭ dus la Alesandria după tinichigiŭ ca să'ţĭ învĕléscă biserica — şi să'ţĭ spuĭ ceva şi maĭ mult: cred că cu cât i-am goni cu atât ar veni maĭ mulţĭ. Maĭ întêiŭ că nu'ĭ priimescŭ nicĭ Muscalĭĭ, nicĭ Turcĭĭ,

www.dacoromanica.ro

nicĭ Austriacĭĭ; de oprit d'a intra, am vĕḑut că de treĭ-ḑecĭ de anĭ de când era Michaiŭ Sturza domn, s'aŭ încercat fel de fel de miḑlóce şi nicĭ unul n'a avut eficacitate; cu cât oprirea a fost maĭ straşnică cu atât aŭ intrat maĭ mulţĭ. Dar iată că'mĭ vine în gând uă doctorie care mi se pare mie maĭ bună şi maĭ sigură, atât pentru a face ca să nu maĭ vie alţiĭ cât şi pentru a face pe mulţĭ din aceĭ cari sunt astă-ḑĭ în ţéră să se ducă singurĭ.

Să ne închipuim, de pildă, că la Giurgiu şi la satele dup' împrejur de Pipăraţĭ s'ar fi găsit un Român tinichigiŭ maĭ meşter, maĭ consciicios la lucru şi maĭ eftin, sunt sigur că nicĭ nu te-aĭ fi gândit la ovreiŭ să'l aducĭ de la Alesandria. În lumea industrială ca şi în lumea fisică, un loc nu póte sta gol; natura are oróre de gol cum ḑicŭ fisicĭĭ. Când se ivesce uă trebuinţă, ea are să fie împlinită fără dar şi póte; daca în localitatea unde se ivesce acea trebuinţă nu se va găsi omul care s'o satisfacă, are să vine altul din vecinătate, din străinătate, de peste munţĭ şi de peste ape; are să se afle în lume că este trebuinţă de cutare meşteşug saŭ meserie şi aŭ să vie ómenĭ din depărtare. Iată tótă cestiunea ovreilor la noĭ ca şi în Ungaria şi în Polonia şi în Bucovina. Espresiunea plină de înaltă învĕţătură a Românuluĭ *lac să fie, bróscе multe*, este fórte adevĕrată. Lacul este trebuinţa iar bróscele sunt ómenĭĭ cari găsescŭ hrană dintr'acea trebuinţă. Daca într'uă ţéră se va arĕta un pământ roditor, un filon de mineral, uă albie de cărbune, uă cualitate bună de lemn, uă plantă folo-

www.dacoromanica.ro

sitóre, şi daca ómenii din localitate nu se vor grăbi a se folosi de acea bogăţie, să fii sigur că vor veni de aiurea şi vor esploata-o, şi acel pământ, acel metal nu vor sta mult timp neproducĕtóre. Acésta este istoria ţĕreĭ nóstre şi a tutulor ţĕrilor de la începutul lumeĭ. Fertilitatea văieĭ Dunăriĭ a desceptat tentaţiunea Romanilor cari aŭ vĕrsat în Dacia escedentele populaţiuneĭ latine. Köleseri, după ce face uă descripţiune încântătóre despre frumuseţea şi bogăţia pământuluĭ Transilvanieĭ adaogă: „Acum maĭ miră-te că într'acest grânar de abondenţă, „unde Dumneḑeŭ însuşĭ a întins uă mésă bogată, „s'aŭ întâlnit atâtea némurĭ venite din Europa şi din „Asia.“ Putem fi siguri că fără avantagele cele marĭ ce aŭ găsit capitalurile şi braţele din occident pe văile Misisipiuluĭ şi Orenoculuĭ, România ar fi astă-ḑĭ şi maĭ mult cercetată de populaţiunele grămădite în occident. Noĭ, nesocotind reguliele cele adevĕrate ale sciinţeĭ, blestemăm concurenţa şi liberul schimb şi credem că, gonind pe ovreĭ şi pe străinĭ, scăpăm de rĕŭ; credem că ar fi în puterea cuĭ-va de a sustrage uă societate omenécă de la regulile morale cari o conducŭ; în loc de a căuta causa rĕuluĭ până la obărşia luĭ, ne frământăm mintea în combinărĭ politice şi lăsăm străinilor şi ovreilor partea cea bună, meseriile. În loc să căutăm să punem mâna pe profesiunele cari îĭ fac să vie în ţéră, în loc să ne facem têmplarĭ, tapiţerĭ, croitorĭ, cismarĭ, curtierĭ, tinichigiĭ, giamgiĭ, văpsitorĭ, zarafĭ, bancherĭ, machinistĭ, ceasornicarĭ, sculptorĭ, noĭ nesocotim meşteşugurile cari daŭ avere şi independenţă, şi alergăm după acele şépte-ḑecĭ de

www.dacoromanica.ro

mii de posturi la dispositiunea cărora s'a pus uă sută duoĕ-ḑeci de milióne pe an, luate din sudórea muncitoruluĭ nostru de pămênt. Buna stare, îmbogăţirea şi viéţa liniscită şi cugetătóre o lăsăm străinilor cari sunt în ţéră, şi âncă cu prisosinţă pentru alţi cinci mii de ovreĭ, trei mii de ungurĭ şi duoĕ mii de nemţi cari mai rĕmân pe tot anul în ţéră din mişcarea populaţiuneĭ străine.

Să'ţi spuiŭ cum un amic al meŭ a gonit pe ovreiĭ cari se aflaŭ în satul sĕŭ, fără vot al camereĭ, fără decret domnesc, fără primar, fără dorobanţ şi fără protest din partea consulilor? Un ovreiŭ avea cârciumă; vindea scump rachiŭ prost, jumătate apă, dres cu ardeiŭ şi cu vitriol; vindea vin oţeţit dres cu stubeţ şi cu spirt, şi'l vindea scump; vindea stambă şi basmale putrede şi le vindea scump. Vasilică al meŭ a luat şi el uă casă în sat, a lipit'o bine, a îmbrăcat pereţiĭ frumos cu rafturĭ şi cu bârtie de câte un sfanz sulu; a făcut ast-fel un local curat şi vesel, pe când al ovreiuluĭ era urât şi necurat; a adus vin bun şi neprefăcut, rachiŭ tare fără vitriol, a adus tot marfă bună; vindea tóte cu câte duoĕ-ḑecĭ şi treĭ-ḑecĭ la sută mai eftin decât ovreiulŭ, ş'într'uă diminéţă jupânu şĭ-a pus ce'ĭ mai rĕmăsese în car ş'a plecat p'aci în colo. Negreşit că s'o fi dus în alt sat; dar să ne închipuim c'ar fi găsit pretutindeni câte un Vasilică; te 'ntreb daca ovreiul nu era să trécă graniţa? Mai era tot acolo ş'un alt ovreiŭ care cumpăra peĭ, le argăsia şi cu treĭ croitorĭ tot ovreĭ, făcea cojóce. Vasilică a cumpărat oĭ, a adus treĭ co-

www.dacoromanica.ro

jocarĭ românĭ de la Focşanĭ cari croescŭ şi cosŭ cojóce, şi duoĕ fete care le împodobescŭ cu mĕtăsurĭ şi cu petlițe roşiĭ, verdĭ, albastre, le face maĭ frumóse şi le vinde pe jumĕtate preţiŭ de cum le vindea ovreiu, şi i-a tăiat apa de la móră; jupânu vĕdĕnd că nu se maĭ învêrtesce róta, a plecat într'uă diminéță cu tótă fabrica; s'a dus negreşit 'n alt sat unde n'a găsit un Vasilică. Un alt ovreiŭ cumpăra tótă lâna din sat, o da la femeĭ de o torcea şi o ţesea, făcea postav de ţéră. Vasilică al meŭ ĭ-a luat tóte torcĕtórele şi tóte ţasătórele, plătindu-le maĭ bine şi în banĭ, iar nu pe marfă stricată ca ovreiu; ovreiul, neputênd ţine concurenţa, şĭ-a strâns mult puţin ce avea şi s'a dus, şi astă-dĭ nu se pomenesce ovreiŭ în sat la Vasilică.

Uă naţiune ca şi un individ nu este ştimată şi apreţiată decât după cătimea de utilitate ce póte aduce. La noĭ, daca veĭ observa bine, te veĭ convinge că în tot timpul numaĭ uă clasă de ómenĭ a desceptat tot-d'auna simpatiele şi din întru şi din afară; acéstă clasă a fost şi este clasa muncitorilor de pămênt, fiind că numaĭ eĭ aŭ urmat calea trasă umanităţiĭ de mâna provedinţeĭ : d'a se hrăni din sudórea frunţeĭ.

— Aşa este cum dicĭ dumnéta despre negustoriĭ şi meşteriĭ ăştia micĭ, dar ce facĭ cu ceĭ marĭ cari vinŭ cu miliónele de galbenĭ şi iaŭ concesiile de drumurĭ de fer, impositul bĕuturilor, monopolul tutunuluĭ, şi ca mâne vor lua vămile şi ocnele ca să jefuéscă comerciul ţĕriĭ.

— Vă diceam adineaorĭ că de câte orĭ într'un loc

www.dacoromanica.ro

se simte uă trebuinţă, fie ea chiar pornită dintr'un capriciŭ saŭ dintr'un eres; acea trebuinţă are să fie îndeplinită. La noĭ de maĭ mulţĭ anĭ se simţia imperios trebuinţa de drumurĭ de fer, s'aŭ găsit ómenĭ cari aŭ şi scris, aŭ şi strigat: „aĭdeţĭ, fraţĭ, cu toţiĭ „să facem noĭ acele drumurĭ, bucăţică cu bucăţică, să „ne asociem, să punem fie-care ce vom putea, să ipo„tecăm moşiile nóstre, să ne împrumutăm, precum facŭ „şi aceĭ cari iaŭ concesiunile!“ Aceĭ ómenĭ n'aŭ fost înţeleşĭ, n'aŭ fost ascultaţĭ; am zăbovit, am negligeat lucrul, ne-am mâncat între noĭ şi am lăsat câştigurile ovreilor, nemţilor, coţcarilor, Strusbergilor, Bleihröderilor şi Staat-Bahnelor de care Dumneḑeŭ scie cum şi când vom scăpa.

— Dar că se ḑice c'o s'aducă coloniĭ nemţescĭ ca în Ardeal! atunci s'a hotărât!

— Când or începe să vie coloniĭ germane, la noĭ n'are să fie ca în Ardeal; la noĭ va fi destul ḑece saŭ cinci-spre-ḑece anĭ ca tótă ţéra, de la munte până la Dunăre şi până la Prut să fie presărată de Nemţĭ.

Cestiunea cea maĭ importantă în ţéra nóstră şi de care nimenĭ nu ţine nicĭ uă sémă este *densitatea populaţiuneĭ*. Pe uă întidere de un-spre-ḑece milióne de hectare saŭ duoĕ-ḑecĭ şi patru de milióne de pogóne avem numaĭ patru milióne saŭ patru milióne şi jumĕtate de suflete, treĭ-ḑecĭ de pogóne de pămênt de familie; densitatea cea maĭ slabă din Europa; un gol pe care noĭ nu facem nimic pentru ca să'l umplem prin noĭ înşine; stăm fără cea maĭ mică îngrijire pentru salubritatea oraşelor şi a satelor, fără nicĭ uă

www.dacoromanica.ro

mĕsură igienică seriósă; mortalitatea la ţéră şi prin mahalale este ceva îngrozitor şi în multe locurĭ întrece numĕrul celor născuţĭ, în cât populaţiunea în loc de a cresce, scade. Cercetaţĭ actele stărĭĭ civile ale colóreĭ de negru din Bucurescĭ, de esemplu, citiţĭ raportul primaruluĭ de Galaţĭ, şi veţĭ vedea consecinţele deplorabile ce puteţĭ trage dint'acele cifre. Iacă cum se esprimă Principele Moruz către ministerul din întru în anul 1870.

„Partea de jos a oraşuluĭ, (este vorba de Galaţĭ), „este în tot timpul un adevĕrat focar de infecţiune, „miésmele deletere respândescŭ şi întreţinŭ tot felulŭ „de bóle; locuitorĭĭ se ofilescŭ în miḑloculŭ mlasci„nelor de apă împuţită şi stătătóre şi parŭ osândiţĭ „decrepitudineĭ şi uneĭ morţĭ premature.“

De vom arunca ochiĭ pe cifrele stăreĭ civile ce înscrie acel primar în raportul seŭ, jalea e mare; găsim că în anul 1867 numĕrul celor morţĭ aŭ întrecut pe al celor născuţĭ cu 220 de suflete; şi în anul 1870 cu 942; în termin de patru anĭ numerul morţilor a fost cu 1238 de suflete maĭ mare decât al celor născuţĭ, ceea ce vine a ḑice că populaţiunea Galaţuluĭ care astăḑĭ este de opt-ḑecĭ de miĭ de suflete, s'ar reduce la maĭ puçin de jumĕtate în timp de uă sută cinci-ḑecĭ de anĭ, daca nu s'ar recruta cu populaţiunea din afară. Şése lunĭ ale anuluĭ, maĭ tóte satele de la Dunăre pênĕ la pólele munţilor sunt înecate în noroiŭ şi în mocirle; case umede şi deschise ploĭ şi vêntuluĭ, copiĭ bolnavĭ şi femeele lĕhuse cu picĭórele góle pênĕ 'n genuchĭ în noroiŭ şi

www.dacoromanica.ro

în zăpadă, bĕtrânĭ şi copiĭ reŭ îmbrăcaţĭ, intraţĭ în érnă slăbiţĭ de frigurĭ şi de lingóre, reŭ hrăniţĭ şi fără putere de a resista la cea maĭ mică răcélă, la cea maĭ uşóră epidemie care îndată se preface în typhus, iată ce poţĭ vedea pe la ţéră. Anemia a devenit idiosyncrasisul femeielor şi copiilor românĭ, epidemiele cele maĭ mortale, typhusul, versatul, angina difterica nu lipsescŭ nicĭ uă dată; când una când altele rădica generaţiunĭ întregĭ. Hrana este cât se póte maĭ puçin substanţială, consomaţiunea cărneĭ d'abia se sue la noĭ la şéĭ-spre-ḑece dramurĭ pe ḑi, şi la ţéră nu trece de şépte dramurĭ pe ḑi! În occident, în ţĕrile care se află în condiţiunele nóstre climaterice, consomaţiunea cărneĭ este înḑecită, şi fie care locuitor, atât la ţéră cât şi la oraş, consumă cel puçin, uă jumĕtate de oca de pâne pe ḑi; în oraşele cele marĭ ca Londra, Paris, Berlin, Viena, consomaţiunea de miḑloc a unuĭ om pe ḑi este ;

200	dramurĭ	pâne şi cartofĭ.
75	„	carne, pesce, brânḑă.
120	„	Vin, rachiŭ, bere.
40	„	Zahar, cafea, ciaĭ, lapte.

Cu uă vieţuire próstă, fără îngrijire şi fără precauţiunĭ hygienice, şi cu uă hrană atât de slabă, populaţiunea daca nu scade dar nu póte cresce, rĕmâne staţionară precum se vede la noĭ. Recensementul cel d'ântêiŭ care s'a făcut la 1832, a dat uă populaţiune de treĭ milióne şi jumĕtate; acéstă populaţiune într'uă ţéră roditóre ca a nóstră trebuia

www.dacoromanica.ro

să fi ajuns astăḑi la opt saŭ nouĕ milióne; dar ce vedem! recensementul maĭ scrupulos din 1860 a dat 4,090,275 de suflete cu tótă imigraţiunea venită în ţéră în timp de treĭ-ḑeci de anĭ; şi să nu credem că cifra acestor imigranţĭ nu merită a fi ţinută în sémă; ea se suie pe tot anul la 20000 de suflete, din care 10000 Românĭ din Banat, Transylvania, Bucovina şi Basarabia; 5000 Israeliţĭ, 3000 Ungurĭ şi 2000 Germanĭ, versământ care trebuie să fi sporit populaţiunea nóstră cu cel puçin patru saŭ cincĭ sute de miĭ de suflete.

Nu sciŭ de unde D. Frunḑescu a luat çifra de 4,500,000 suflete ce ne ḑice că ar fi dat recensementul din 1860, căcĭ iată ce resultă din compilarea çifrelor publicate de Marţian în analile statistice.

Dincócĭ de Milcov :		
suflete agricultorĭ . .	2,125,742	
profesiunĭ liberale. .	270,779	
artisanĭ	127,955	
comercianţĭ	96,560	
ovreĭ	5,312	
		2,626,348.
Dincolo de Milcov :		
agricultorĭ.	1,120,958	
populaţiunea oraşelor	218,102	
ovreĭ	124,864	
		1,463,927.
Suflete . .		4,090,275.

www.dacoromanica.ro

Admit însă că de la 1860 până astăḑi, populaţiunea să fi sporit cu uă jumetate de milion şi să se fi suit la patru milióne şése sute de miĭ, iar nu la cinci milióne şi jumĕtate, cum crede D. Frunḑescu; dar acest spor îl datorim cu totul imigraţilor veniţi şi remaşi în ţéră în cari israeliţiĭ trebue să fi contribuit cu 60,000 de suflete; căci cred că populaţiunea ovreéscă, aflătóre în Romănia se sue astăḑi la 180,000 pênĕ la 200,000 suflete. Să citim puţin cele ce ne ḑice doctorul Obedenaru în folositórea sa broşură întitulată *Des fièvres des marais.* „Debili„tatea obicinuită constitue fondul physiculuĭ şi mo„raluluĭ la omul din popor în ţĕrile bălţăcóse; ca „să ḑic aşa, constituţiunea indiviḑilor este tot-d'auna „slabă, starea sănĕtăţiĭ lor este uă stare de bólă. „Ceea ce se observă la majoritatea ţeranilor campa„nieĭ Romeĭ, femeile, copii şi uă parte din bărbaţi „aŭ facia galbenă, caracteristică cunoscută de pictoriĭ „şi de mediciĭ sub numele de facia *malarică;* aŭ pu„çină putere musculară, sunt de uă lene rară; dar „de uă lene pentru care nu merită, nenorociţiĭ, nici „uă imputare, fiind că este resultatul înveninăreĭ „miasmatice... Ca să terminăm cu *debilitatea mias„matică* vom maĭ adăoga că ţeranul Român datoréḑă „debilitatea sa la alimentaţiunea sa neîndestulătóre. „Mămăliga, laptele fără unt, laptele bătut şi legu„mele sunt uă hrană fórte puţin reparatorie. Şi a „ḑice că acesta este *regimul de dulce.* Cât despre „post este tot ce este maĭ de jale; vérḑă acră şi „fasole saŭ linte; linte, fasole şi vérḑa acră! cu un

www.dacoromanica.ro

„ast-fel de regim tot ar putea fi cineva sănătos într'uă „localitate sănătósă în tot înţelesul cuvêntuluĭ, şi „daca nu ar ăvea a face nicĭ uă muncă ostenitóre.“ Şi maĭ departe ḑice : „Când se preumblă cineva prin „satele de prin cămpiile cari se întindŭ între Dunăre „şi Carpaţĭ şi vede miĭ de copiĭ slăbănogĭ, deşiraţĭ, „cu faţă sérbĕdă, ochiul langeḑind, pelea obrasuluĭ „subţiétă încreţită şi scălămbăétă, nu se póte opri „de a'ĭ tică şi de a fi coprins de milă! Daca pe „urmă afli că în fie care familie aŭ fost âncă atâţĭ „copiĭ morţĭ, saŭ maĭ mulţĭ morţĭ decât sunt viĭ, „nu te maĭ poţĭ mira de a vedea aceste câmpiĭ în„tinse atât de puţin locuite...“ Unde sunt mĕsurile luate pentru însănătoşarea locurilor insalubre, scurgerea lacurilor, unde este solicitudinea cleruluĭ înalt pentru a face să dispară prejudecăţele de posturĭ în timp când natura omuluĭ şi condiţiunile climaterice în cari trăim nu sufere uă asemenea hrană, uă hrană care nu aduce nicĭ uă vătĕmare locuitorilor sĕracĭ, din locurile unde sfinţiĭ părinţĭ aŭ legiuit posturile nu numaĭ cu scop religios, dar sunt şi potrivite cu cuviinţele hygienice. Dar la noĭ este fatală, slăbesce şi stĕrpesce populaţiunea. Progresiunea crescerĭ gintelor din prejur fiind de 0,45 pênĕ la 1 % pe an substituirea şi dispariţiunea românilor nu este decât uă cestiune de timp. Maĭ mulţĭ publiciştĭ, între cari laboriosul şi mult regretatul Marţian, aŭ constatat că de vre uă duoĕ-ḑecĭ de anĭ rapiditatea cu care escedentul populaţiuneĭ germane se devĕrsa peste Atlantica scade din an în an, luând uă direcţiune alta,

www.dacoromanica.ro

uă scurgere spre nord şi spre orient, spre Bohemia, Galiţia şi Ungaria, împingênd pe Ruthenĭ şi pe Ungurĭ în Transylvania, în Bucovina şi în Banat şi aceştia la rândul lor împingŭ pe Românĭi din Bucovina, din Transylvania şi din Banat în România. Registrele nóstre statistice ne daŭ peste ḑece miĭ de Românĭ din ceĭ veniţĭ din Austria ca rĕmaşĭ la noĭ pe tot anul; întocmaĭ precum apele Dunăreĭ, Dnistruluĭ şi Donuluĭ, umflând Marea-négră, o silesce să se scurgă în Mediteranea prin Bosphor şi Dardanele al căreĭ prea plin, suindu'ĭ şi eĭ nivelul o obligă să se deverse în Ocean prin Gibraltar. Nu sunt âncă uă sută de anĭ de când Bucovina a trecut sub dominaţiunea Austrieĭ, atunci populaţiunea eĭ, maĭ tótă curat română, era de treĭ sute cinci-ḑeci de miĭ de suflete; astăḑi Românii numĕră acolo, după doctorul Ficker, de cât 175,679 de suflete, şi populaţiunea ruthenă care d'abia se arĕta la 1780, astăḑi balanţiaḑă elementul român; pe dênşiĭ îĭ împingŭ Lehiĭ din Galiţia cari şi eĭ sunt împinşĭ la rândul lor de germanĭ.

Populaţiunea română în tótă Austro-Ungaria a scăḑut astăḑi la 2,595,453 de suflete.

143,776 în Cisleitania şi confine.
175,679 în Bucovina.
1,171,676 în Ungaria.
1,104,322 în Transylvania unde, Degerando, acum douĕ-ḑeci şi cinci de anĭ, la 1847, numera 1,179,793 suflete; uă scădere de 75,471 de suflete într'un sfert de secol, pe când cele-alte némurĭ din

www.dacoromanica.ro

acel Imperiŭ aŭ sporit într'un mod însemnat, din 29,313,586, cât eraŭ la 1818; afară de Românĭ, la 1857 ajunsese çifra de 35,159,403, un spor de 13 $^0/_0$ în patru-ḑecĭ de anĭ, în vreme ce populaţiunea Română, din causa emigraţiunelor peste Carpathĭ în România, a scăḑut în duoĕ-ḑecĭ şi cincĭ de anĭ cu aprópe 7 $^0/_0$. Maĭ toţĭ rândaşiĭ, maĭ toţĭ vizitiĭ, servitorĭ, bărbaţĭ şi femeĭ în Bucurescĭ, în oraşe şi chiar pe la ţéră sunt Ungurenĭ, adică Românĭ din Ardeal. Şi să nu credem că acéstă emigraţiune mâhnesce pe Ungurĭ; eĭ ar da mult să véḑă Transylvania golită de Românĭ. Sibenbirgu (şépte cetâţĭ) este puterea cea maĭ temeĭnică a Ungarieĭ, iar Româniĭ cari locuescŭ acolo sunt uă slăbiciune pentru Madjarĭ; este întocmaĭ ca uă fortereţă tare neexpumnabilă cu uă garnisónă asupra căreia nu pot compta.

— Ce putem face noĭ în contra atâtor împĕraţĭ marĭ şi puternicĭ.

— Cu cât suntem maĭ nĕpĕstuiţĭ şi maĭ persecutaţĭ, cu cât condiţiunile climaterice sunt maĭ grele, şi cu cât némurile cari ne înconjóră staŭ să ne înghiţă, cu atât datoria nóstră de a lupta bărbătesce şi cu sĕlbătăcia elementelor şi cu reutatea ómenilor este maĭ mare şi maĭ sacră. Să ne luptăm cum se luptă Olandesiĭ în contra năvălirilor măreĭ care caută necontenit să'ĭ cufunde, şi în contra umeḑeleĭ pe care o supunŭ şi o prefacŭ în canalurĭ folositóre şi în liveḑĭ roditóre; cum se lupta Belgianiĭ în contra încercărilor de cotropire a guvernelor vecine. Datoria cea maĭ de căpetenie a Guvernuluĭ, şi a consiliilor jude-

www.dacoromanica.ro

ţene şi comunale ar fi să se ocupe serios cu salubritatea şi cu higiena, căci făcând să dispară casurile prea numeróse de bóle şi de mórte, întărind puterea şi sănătatea locuitorilor, vom spori puterile productive. Strămoşii nostri aŭ lăsat averi însemnate pentru căutarea şi îngrijirea sănătăţei Românilor şi ei îşi consumă energia şi puterea respirând un aer mephytic de mlascini palustre, perŭ victima frigurilor şi lângórei, sângele lor se corumpe şi némul degeneréză prin mulţimea bólelor syphilitice mai respândite şi mai necăutate decât eraŭ acum şi duoi secoli în Spania şi în Francia; mĕsurile ce se iaŭ câte uă dată în contra epidemiilor şi în contra versatului, sunt numai nisce cause de cheltueli fără alt resultat decât inocularea corupţiunei oraşelor în comunele rurale. Singura şi adevĕrata solicitudine a ómenilor stăpĕnirei, cum îşi ţicŭ ei, nu este alta decât împlinirea dărilor şi recomandarea şi susţinerea candidaţilor la cameră, la senat şi la consiliile comunale şi judeţene; preocupaţi esclusiv cum să nu scape ţéra din ghiarele concesionarilor.

Cestiunea populaţiunei la noi este mai importantă decât putem crede; este mai seriósă şi mai periculósă decât ori unde, fiind că ea se complică cu imigraţiunea Ebreilor, a căror îmulţire disproporţionată nu este numai uă plagă morală şi hygienică, prin lipsa de bună credinţă ce mulţi dintr'ênşii aducŭ în transacţiunle lor bănesci, şi prin necurăţenia în care trăescŭ, dar este şi uă cestiune politică pentru că Israeliţii cari se cobóră necontenit de la nord, ajungŭ

www.dacoromanica.ro

în România nemţiţi; sunt precursorii germanismului, a unei cuceriri mute, desnaţionalisătóre căriea ei îi pregătescu terêmul. Şi or cât vom căuta soluţiunea cestiunei Ebreilor la graniţă, la munte, pe Dunăre saŭ pe Pruth, în voturile Camerilor şi în circularele guvernului; în lună şi în sóre; nu o putem găsi şi nu vom găsi-o decât în activitatea nóstră, în aplicarea Românilor la arte, la mesteşuguri şi la comerciŭ, în lupta şi învingerea insalubrităţii şi a epidemiilor; căci în industrie şi în comerciŭ vom găsi miḑlócele care depărtéḑă bólele şi înlătură degenerarea rasei care sporescu populaţiunea. În sporirea populaţiunei vom găsi miḑlócele cari desvoltă industria şi comerciul.

Purtăm haine, aşa dar ne trebuesce pânḑă, postav, mătăsării, pei, croitori, pălărieri şi cismari; avem trebuinţă de case, de mobile, de trăsuri, de hamuri; or ce am ḑice, nu putem fără architecţi, zidari, dulgheri, têmplari, lăcătuşi, tinichegii, giamgii, tapeţieri, caretaşi şi curelari; de nu'i vom găsi între noi îi vom căuta aiurea; vom avea recurs la străini, la nemţi, la ovrei, la cine vom apuca; şi de nu vor veni ei singuri la noi, ne vom duce noi după dênşii să'i căutăm, să'i găsim şi să'i aducem, plătindule âncă şi cheltuéla drumului, precum te-ai dus Dumnéta la Alesandria d'ai adus pe ovreiul care ţi-a dres învelitórea bisericei de la Pipăraţi. Machinele agricole aŭ deschis trebuinţa de opt saŭ nuoĕ sute de machinisti; daca nu'i găsim în ţéră şi printre Români, să sciĭ de la mine că o să luăm şi Nemţi, şi Ovrei, şi

www.dacoromanica.ro

Francesĭ, şi Englesĭ, pe or cine ne-o eşi înainte; o să ne ducem să'ĭ căutăm în stăinătate şi o să'ĭ aducem. Dumnéta care îmĭ vorbescĭ, am audit că ţĭ-aĭ făcut uă móră de măcinat cu vapor la Pipăraţĭ, ia spune'mĭ n'aĭ machinist?

— Am şi machinist şi fochist, 'ĭ am adus tocmaĭ de la Baziaş; am plătit şéĭ-spre-ḑece galbenĭ numaĭ la vaporul după Dunăre; nu scie nicĭ unul nicĭ altul uă vorbă românéscă; am început să le cam rup unguresce cu dênşiĭ, ce să fac? le daŭ duoĕ-ḑecĭ şi cincĭ de galbenĭ pe lună.

— Veḑĭ dar c'a învĕţa pe copiĭ nostri mesteşugurĭ, a'ĭ indemna la studiul sciinţelor practice şi a'ĭ băga în comerciŭ în loc de a'ĭ aruuca asupra bugetelor ca pe nisce locuste, a insista prin voturile nóstre ca guvernul să ne dea pace, să lase la uă parte influinţele electorale, intrigile, minciunele, nescocirile şi calomniile şi să se ocupe de trebuinţele cele adevĕrate ale poporuluĭ, supra-veghind cu scumpĕtate împlinirea datoriilor preoţilor şi a învĕţătorilor pentru ca biserica şi scóla să nu fiă numaĭ un nume. Îngrijirea salubrităţiĭ satelor şi oraşelor şi a stăriĭ hygienice a locuitorilor, ar fi miḑlocul cel adevĕrat şi eficace de a pune uă stavilă imigraţiunelor ovreilor şi nemţilor; căcĭ ceea ce'ĭ atragŭ la noĭ este înmulţirea trebuinţelor şi lipsa ómenilor pentru îndeplinirea lor; ceea ce le oferă miḑlóce de traiŭ şi de îmbogăţire este industria şi comerciul, stărĭ sociale părăsite şi nesocotite de noĭ. Când vor găsi meseriile împlinite de noĭ, şi când nu vor maĭ afla înlesnirea

www.dacoromanica.ro

de a trăi şi d'a se îmbogăţi, poţĭ fi sigur că nu numaĭ că nu vor maĭ veni, dar că şi mulţĭ din ceĭ cari sunt astăḑĭ se vor duce acolo unde vor putea găsi ceea ce găsescŭ astă-ḑĭ la noĭ.

— Apoĭ după cum înţeleg, dumnéta aĭ vrea să ne facem tinichigiĭ, giamgiĭ şi ferarĭ! procopsélă!!....

Ora fiind înaintată, am plecat lăsând pe interlocutorul meŭ a desgusta în pace cel dupe urmă pahar de rum.

Am petrecut cea l'altă parte a seriĭ cugetând la compatibilitatea care póte fi între datoriile de preot şi meseria de cărciumar; mĕ gândiam cum un om interesat a face pe fiul seŭ sufletesc să bea cât maĭ mult vin şi maĭ ales rachiŭ, îl póte face să înţelégă că bĕutura este un viciŭ care slăbesce mintea, corumpe sufletul şi topesce némul.

www.dacoromanica.ro

III.

A duoa ḑi fórte de diminéță, bătea la ușa camereĭ mele de la hanul luĭ Simeon un tînĕr frumos și elegant; chipul luĭ nu'mĭ era necunoscut; întrebându'l de objectul uneĭ visite atât de matinale, îmĭ respunse :

— Eŭ, Domnule, m'am întĕmplat să mĕ găsesc a séră la birt la Găbran și am urmat tótă conversațiunea ce aĭ avut cu tovarășul dumitale de mésă; mărturisesc că cele ce am auḑit m'aŭ pus pe gânduriĭ și mĭ-aŭ scornit nisce ideĭ asupra cărora așŭ voi să am și lămuririĭ și părerea dumitale. Nu sciŭ de ce să mĕ apuc.

— Înțeleg, aĭ ajuns la respântia vieței și nu scĭi pe care cărare s'o ieĭ; sfatul meŭ este simplu, îl daŭ cu plăcere orĭ caruĭ voesce să'l ia, îl daŭ cu fericire orĭ căruĭ voesce să'l urmeze. Îțĭ ḑic : apucă pe drumul muncĭĭ; lucréză, ca să trăescĭ într'un mod modest viéța ce'țĭ va permite munca și căstigul onest; caută ca în tóte ḑilele să puĭ ceva cât de puḑin d'uă parte, ca să'țĭ îmbunătățescĭ din ḑi în ḑi traiul, sporind căstigul din muncă cu venitul din ca-

www.dacoromanica.ro

pitalul economisit, şi ca să te poţĭ susţine la bĕtrâneţe când nu veĭ maĭ putea munci.

— Eŭ sunt fiul luĭ Sava Cismaru, m'a pus de mic la mesteşug şi mergeam şi la scóla, după ce a murit tata, mama a măritat surorile mele; pe una a dat'o după un sub prefect şi pe cea-laltă după un grefier, căcĭ ne-a rĕmas de la bietul tată-meŭ avere bunicică, iar pe mine n'a maĭ vrut să mĕ maĭ lase la mesteşug; m'a dat în pension la colegiŭ. În toţĭ anĭ am luat premiĭ că eram obicĭnuit cu munca, la esamene eşiam tot cu eminenţă. După ce am trecut clasele m'am dus la ministru să'mĭ dea şi mie uă slujbă; m'a tot purtat cu vorba treĭ anĭ; c'o să mĕ pue mâne; tot că nu e post vacant; şi vĕd pe tótă ḑiua numirĭ în Monitor şi eŭ tot pe d'inafară; mi s'a urît să tot urc la scărĭ. Dac'aşŭ sci că este cum ḑiceaĭ dumnéta aséră, maĭ că m'aşĭ apuca de cismărie; că uĭte nu mi-e ruşine; într'un an de ḑile daca aşŭ lucra cu duoĕ treĭ calfe cari sciŭ eŭ, nisce băeţĭ cari aŭ învĕţat la noĭ, şi cu machinele cari am vĕḑut c'a eşit acuma; îmĭ puiŭ capu c'aşŭ face cisme întocmaĭ ca acele care am vĕḑut la feréstră la Brand în uliţa Lipscanilor; numaĭ daca aşŭ sci că un meseriaş este şi el folositor ţĕrĭĭ luĭ şi că industria este uă parte integrantă şi esenţială a progresuluĭ; pentru că tot ce doresc este să vĕd patria mea civilisată.

— Când te voiŭ vedea, tinere, d'inaintea uneĭ machinĭ, ducênd tótă sĕptămâna uă viéţă laboriósă şi duminicile petrecêndule în ascultarea serviciuluĭ

www.dacoromanica.ro

divin, în cîtirea unuĭ ḑiar instructiv, în distracţiunĭ cari desfătéḑă sufletul fără a corumpe inima şi spiritul, nicĭ vătĕma sănătatea, ascultând la vre un theatru uă dramă saŭ uă comedie morală saŭ asistând la uă conferinţă asupra unuĭ subiect literar saŭ sciinţific, voiŭ fi plin de speranţă pentru viitorul Românilor, voiŭ fi mândru de adeptul ce am făcut şi orele petrecute aséră la Găbran vor conta între cele maĭ bine întrebuinţate.

Dar fiind că te vĕd preocupat de dorinţa de a face să fiă şi Romănia uă ţéră civilisată, nu voiŭ într'acéstă privire să rĕmâe cea maĭ mică neînţelegere asupra cuvintelor : *om civilisat, papor civilisat, oraş civilisat, téră civilisată,* ce auḑim pe tot minutul şi asupra cărora am observat de multe orĭ un fel de confusiune despre sensul ce fie care le dă; de acea voiŭ să'ţĭ spuiŭ, cât voiŭ putea maĭ limpede, ce înţeleg eŭ cu ḑicerea *civilisaţiune.*

Să ne întrebăm puţin, de ce se cuvine a numi pe Englesĭ, pe Francesĭ, pe Italianĭ, şi pe Germanĭ popóre civilisate şi cu ce cuvênt se refusă acest titlu hordelor unor părţĭ ale Asieĭ, ale Africeĭ şi peilor roşiĭ din Sudul Americeĭ. De ce Londra, Parisul, Berlinul, Viena, Petersburgul, Roma, Florenţa, Neapoli, sunt oraşe maĭ civilisate decât Bolgradu, Bucuresci şi Constantinopole; de ce Olandesul este maĭ civilisat decât Tătarul, şi Danesul maĭ civilisat decât Bulgarul. Lăsând la uă parte orĭ ce consideraţiune philologică şi ţiind în sémă numaĭ înţelesul curat practic, vulgar cum am ḑice, iată ce observăm.

www.dacoromanica.ro

Când într'un popor găsim ómenĭ onești, afectuoșĭ, bine-voitorĭ, îndatoritorĭ, ómenĭ cari trăescŭ în bună înțelegere între dênșiĭ, cari aŭ simțul moral al binelui și al dreptului, ómenĭ fără viciurĭ, învĕțațĭ, muncitorĭ, cari trăescŭ cu îndestulare din productul ostenelei lor, procurându'șĭ tóte trebuințele vieței materiale, mulțumirile spiritului și ale ânimeĭ; când în mijlocul lor găsim securitate și garanție pentru avere, pentru onóre și pentru viéță, respect pentru dreptul fie căruia; ḑicem că acel popol este civilisat.

Când din contra găsim ómenĭ cu cari trebue să fim necontenit atențĭ ca să nu devenim victima relei lor credințe; în mijlocul cărora trebue să stăm armațĭ în contra hoților, ómenĭ cari nu facŭ nicĭ uă distincțiune între omul muncitor și cel trândav, între omul onest și între hrăpitor; ómenĭ cu prejudecățĭ și superstițiunĭ și netolerențĭ, cari nu respectă convicțiunile și credințele altora, cari în loc de a protege, persecută, în loc de a iubi, urescŭ, în loc de a voi binele unul altuia se pismuescŭ între dênșiĭ, se persecută unĭĭ pe alțiĭ; ḑicem că acel popol nu este civilisat.

Când într'un oraș saŭ într'uă țéră găsim traiŭ bun și plăcut, case curate, bine aerate, frumos mobilate, împodobite, strade curate, luminate, bine pavate, drumurĭ pe cari se potŭ transporta ómenii și mărfurile de la un loc la altul cu înlesnire și eftin; când găsim în abondență tóte trebuinciósele vieței materiale, morale și intelectuale, ḑicem că acea țéră, acel oraș sunt civilisate.

www.dacoromanica.ro

Când din contră vedem bordee, case rĕŭ zidite şi umede; mahalale întregĭ înecate în baltace, în noroiŭ şi 'n gunoiŭ; unde se respiră un aer mephytic, unde nu póte trăi cine-va fără pericolul sănătăţiĭ şi al vieţeĭ, unde nu póte călĕtori de cât încunjurat de păḑitorĭ armaţĭ, unde nu se póte transporta nicĭ om nicĭ lucrurĭ de la un loc la altul, de cât încet, scump şi anevoe; ḑicem că acel oraş, acea ţĕră nu sunt civilisate, că sunt locurĭ barbare.

Să analisăm puţin aceste ideĭ şi să căutăm să ajungem, daca se póte, la uă conclusiune, la uă formulă sciinţifică.

Să cercetăm maĭ întêiŭ cum şi ce fel ómeniĭ pot deveni muncitorĭ, oneştĭ, afectuoşĭ, bine-voitorĭ, îndatoritorĭ şi drepţĭ; prin ce mijlóce se potŭ opri de a fi hrăpitorĭ, înşelătorĭ, invidioşĭ, intriganţĭ, leneşĭ şi nedrepţĭ?

Să ne închipuim un popor lăsat instinctelor celor rele şi să'l comparăm cu un alt popor la care omul din frageda sa copilărie necontenit şi pretutindeniĭ, la scólă, la biserică, în familie, în adunărĭ, în atelier, în prăvălie, la teatru, la preâmblare, la petrecerĭ, pretutindeniĭ învĕţă a cunósce şi a practica preceptele moraleĭ evangelice, unde prin educaţiune, prin studiĭ şi prin esemple, se obicĭnuescŭ şi se identifică cu ideile salutariĭ de a iubi pe aprópele seŭ ca pe sine însuşĭ, de a nu face altuia ceea ce luĭ nu ĭ-ar plăcea să i se facă, şi de a face or cuĭ ceia ce ar voi să'ĭ facă luĭ altul; unde fie care se obicĭnuesce a respecta libertatea tutulor; putem ḑice *a priori* că

www.dacoromanica.ro

cel d'ăntêiŭ trebue să fiă un popor reŭ şi barbar, iar cel-alt un popor bun şi blând. Statistica vine şi confirmă prin cifre aceste previsiunĭ şi le transformă în adevĕr netăgăduit prin înregistrarea faptelor ce se petrecŭ; ne arată că acolo unde învĕţătura moraleĭ şi a Evangelieĭ este maĭ respândită, crimele sunt maĭ puţin numeróse şi că ele scadŭ cu cât un popor devine maĭ luminat şi maĭ avut şi putem ḑice cu certitudine că unul din elementele indispensabile pentru civilisaţiunea unuĭ popor este ca legile moraleĭ evaugelice şi philosophice să fiă cunoscute şi aplicate; şi că un popor este cu atât maĭ civilisat în privinţa morală cu cât acele legĭ dobândescŭ uă maĭ mare sancţiune morală şi uă aplicaţiuue maĭ întinsă.

Daca partea morală constitue basa civilisaţiuneĭ societăţilor, ea însă nu este întregul edificiŭ, ea nu este tótă civilisaţiunea, şi s'a putut vedea în istorie popóre fórte înaintate, în comparaţiune cu altele întru ceea ce privesce la cualităţile sufletuluĭ şi moravurilor; dar cari în alte privinţe să fie maĭ înapoete; precum putem ḑice pentru multe horde ale societăţiĭ arabe. Dar să trecem acum şi să cercetăm cum şi ce fel, într'uă ţéră, se póte dobândi uă viéţă lesne şi plăcută, drumurĭ bune, oraşe frumóse şi curate, petrecerĭ şi mulţumirĭ care hrănescŭ spiritul şi'l înalţă, formézĕ raţiunea şi gustul frumosuluĭ şi al bineluĭ. Uă ţéră ca să ajungă la aceste resultate, trebue neapĕrat ca ómeniĭ ce o locuescŭ să fi muncit cu trupul şi cu spiritul ca să afle, să cunóscă şi să aplice legile şi

www.dacoromanica.ro

preceptele sciinţelor, să fi profitat în lucrările lor de tóte descoperirile în arte şi în meşteşugurĭ, să fi lucrat ca să producă şi să fi păstrat escedentul producţiuneĭ lor ca să-şĭ créscă mijlócele de a esecuta acele lucrărĭ. Nu'şĭ póte închipui cineva ce cunoscinţă de legile şi de preceptele sciinţelor economice, himice, industriale şi higienice trebuesc pentru a crea şi a întreţine un port, un canal, uă stradă, scurgerea apelor în oraşe, aerarea caselorŭ, distribuţiuuea apeĭ şi a luminеĭ, comunicaţiunele prin strade de fer, prin şosele, prin rîurĭ navigabilĭ, hale curate, spitalurĭ sănătóse, casărmĭ, sălĭ de teatrurĭ bine aerate, încălḑite, luminate şi acustice? Tótă sciinţa în arte şi în mecanică, tóte cunoscinţele ingineresc aŭ trebuit să concure în localul espositiuneĭ universale din 1867 ca să se dea aceluĭ palat minunat prenoirea regulată a aeruluĭ trebuincios, circularea apeĭ, a gazuluĭ şi a aburuluĭ necesariŭ; aŭ trebuit combinaţiunĭ ingenióse şi inventiunĭ de machinĭ nuoĭ pentru înlăturarea mirosuluĭ exalat de numerósele bucătăriĭ grămădite într'acel local. Câtă sciinţă, câtă putere şi ce capital întrebuinţat la facerea canaluluĭ de Suez, a drumuluĭ de fer metropolitan care străbate Londra pe sub strade şi case dintr'uă margine la alta a oraşuluĭ, câtă muncă şi câtă îndemânare la străpungerea munteluĭ Cenis, câtă sciinţă la ingineriĭ cari se ocupă a găsi cum să facă un drum de fer peste Canalul mâneceĭ (La manche) ca să unéscă Englitera cu Francia!

Putem dar ḑice că uă ţéră este civilisată, când legile sciinţelor, a artelor şi a meşteşugurilor sunt

www.dacoromanica.ro

aplicate şi că uă ţéră este cu atât mai civilisată cu cât acele legi găsescu uă aplicaţiune mai mare şi mai întinsă.

La apărarea teritoriului, pentru sicuritatea locuitorilor şi pentru prevenirea faptelor celor rele, trebue să concure legile naturale, legile positive, cunoscinţele de politică, de diplomaţie, de artă militară şi de strategie, uă mulţime de industrii pentru confecţionarea machinelor şi materialurilur de resbel; pentru împodobirea oraşelor cu grădini, cu monumente, cu gliptoteci, cu pinacoteci, cu museuri, trebue să concure legile şi cunoscinţele de istorie, de architectură, de sculptură, de pictură şi de istorie, etc., etc.

Se póte dar ţice într'uă singură formulă că : *Civilisaţiunea este fonţionarea activă şi complectă a legilor şi a cunoscinţelor omenesci, religióse, morale, fisice, industriale şi estetice.*

Acésta aplicaţiune nu se póte face dintr'un moment într'altul; ea cere lucrarea timpului, uă acţiune constantă, uă muncă neîntreruptă a tutulor; muncă prin care moravurile devinu din ce în ce mai blânde, mai plăcute, mai tolerente; prin care adevĕrul gonesce prejudecăţile, sciinţa ia locul eresurilor; prin care raporturile şi relaţiunile ómenilor între dênşii se îmmulţescu, ura şi invidia cedéză locul lor iubirei şi toleranţei. Fructul cuceririlor unei generaţiuni trecênd moştenire generaţiunilor următóre se perpetue şi se desvoltă din generaţie în generaţie, din an în an, din ţi în ţi.

Într'acest mers al omenirei de multe ori practica a precedat descoperirea legilor sciinţei care conducu

www.dacoromanica.ro

acele fenomene, precum adesea cunoscința legilor fisicĕĭ, himieĭ şi ale mecaniceĭ aŭ fost fecunde în aplicaţiunile lor la arte şi la industrie; dar şi într'un cas şi în cel-alt nu putem ḑice că n'a concurs sciinţa la desvoltarea şi îmbunătăţirea societăţilor omenescĭ şi că tóte ramurile eĭ n'aŭ conlucrat ca acea desvoltare să se pótă face în tóte părţile care constitue buna stare şi fericirea omuluĭ.

De şi cultura sentimentelor virtuţeĭ, literatura şi frumósele arte parŭ a fi distincte de meşteşugurĭ, de meseriile industriale, de agricultură şi de comerciŭ, care sunt sorgintele propriŭ ḑise ale bogăţieĭ materiale ale unuĭ popor; dar nu este maĭ puţin adevĕrat că există uă acţiune a unora asupra celor-alte; unele naţiunĭ aŭ devenit libere şi morale fiind-că eraŭ avute, şi altele aŭ devenit avute pentru că principiile de moralitate şi de libertate aŭ împins pe membri lor a munci şi a păstra. Este netăgăduit că credinţele politice şi religióse ale unuĭ popol aŭ uă mare înrîurire asupra avuţieĭ, precum şi avuţia are la rândul eĭ influenţă neînlăturabilă asupra relaţiunilor sociale cari modifică şi îndreptéză la rândul lor legile şi credinţele.

Progresul saŭ sborul civilisaţiuneĭ póte începe de la un căpătâiŭ saŭ de la altul, saŭ de la maĭ multe punctur̆ de uă dată; destul ca ţinta să fie întinderea aplicăriĭ legilor şi cunoscinţelor omenescĭ. Droz ḑice că „cele duoĕ mijlóce de a înainta civilisaţiunea sunt „de a propaga morala şi industria, căcĭ printr'ênsele

www.dacoromanica.ro

„obiceiurile devinŭ maĭ bine-voitóre şi averea maĭ „generală.“

După definiţiunea la care ne-a condus raţionamentele prin care am trecut, definiţiune simplă şi care ne dă uă idee lămurită despre sensul ḑicereĭ, observăm că ḑicerea civilisaţiune nu este uă espresiune absolută a uneĭ ideĭ, a uneĭ stărĭ sociale; nu este uă cuantitate fixă, constantă şi invariabilă, ponderată şi mărginită; ci este uă espresiune relativă şi variabilă, un raport, uă cuantitate maĭ mare saŭ maĭ mică după starea lucrurilor, a ţĕrilor, a popórelor saŭ a oraşelor ce comparăm; este ca dênsul fără marginĭ ca şi perfectibilitatea; este mersul necontenit şi neîntrerupt spre perfecţiune, de care ne putem apropia fără de o putea ajunge vre uă dată şi pe care Guizot o esprima prin cuvintele : *Civilisaţiunea este iuţéla progresuluĭ.*

De vom compara între ele duoĕ ţĕrĭ civilisate, se pot îufăçişa maĭ multe casurĭ : Putem fórte bine găsi că una să fie maĭ înaintată decât cea-laltă în unele privinţe şi maĭ înapoiată într'altele; precum se póte fórte bine ca un popor să fie maĭ puţin înaintat decât altul în partea morală şi iutelectuală şi să posede oraşe maĭ frumóse, maĭ bine ţinute, maĭ bine păḑite decât ale celuĭ-alt, într'un cuvênt uă viéţă materială maĭ îngrijită; precum asemenea se póte ca în mijlocul unuĭ popor plin de moralitete şi de virtute să existe până la un punct lipsă de traiŭ confortabil; dar acestea sunt nisce anomaliĭ, nisce întêmplărĭ destinate a dispare în curênd prin forţa lucrurilor; pen-

www.dacoromanica.ro

tru că marea desvoltare a culturei unei părți constitutive a civilisațiunei trebue să descepte pe cele-lalte și să împingă la desvoltarea lor. S'aŭ găsit moraliști cari aŭ creḑut, precum ḑiceam a séră, că uă prea mare desvoltare a civilisațiuniĭ materiale, depărtéză pe om de natură, și că desvoltarea artelor și a meșteșugurilor corumpŭ în loc de a moralisa; în privința acésta astăḑi nu maĭ există temeĭ nicĭ îndoélă. „De „și mulțumirile ce ne procură civilisațiunea cea mare, „ne depărtéză de natură, dar luminele și bunul gust „ale aceleiași civilisațiunĭ ne întórce către dênsa", ḑice Lacretelle.

Strâns legate între dênsele ramurele sciinței omenescĭ nu potŭ lucra asupra unei societăți, unele fără altele; *Sciința este una* cum ḑicŭ astăḑi învețaților. Este evident că un om nu póte fi pătruns de de datoriile sale morale către dênsul și către semeniĭ sĕĭ, daca nu este muncitor, producĕtor și păstrător; nu póte fi producĕtor, fără sciință, fără de a găsi în inteligința sa mijlócele de a îmbunătăți sórta sa, fără de uă judecată sănătósă prin care se póte deosebi adevĕrul din eróre și prejudecăți; ca să pótă înlătura obstacolĭ cari se împotrivescŭ progresuluĭ.

Instituțiunele politice, stabilimentele de educațiune și de învĕțătură, biserica, casele de binefacere, museele, fontânele, halele, pieței, teatrele, grădinele, salubritatea, înfrumusețarea orașelor, înlesnirea comunicațiunelor, sunt productul acțiunei simțirilor morale asupra trebuințelor fisice ale societăților moderne, uă desvoltare esclusiv morală, lipsită de or ce apli-

www.dacoromanica.ro

caţiune la natura fisică, lipsită de mijlócele ce ne dau industria şi cunoscinţele mecanice, ar avea de resultat uă exaltare a spiritului care s'ar resolva printr'uă scădere a raţiunei, printr'uă aprindere a imaginaţiunei, care ar duce până la stravaganţe, ceea ce vedem la unele secte religióse ale Orientului, mai cu sémă la dervişi. Asemenea şi uă desvoltare esclusiv materială, daca ar putea exista, ar duce drept la uă scădere fatală a simţurilor ânimei, la egoismul cel mai absolut; şi or cât de mare ar deveni acea desvoltare materială a unui popor, ea de nu va fi susţinută de credinţele morale şi religióse l'ar pune pe tot minutul în pericolul de a cădea, de a peri chiar; uă desvoltare disproporţionată între aceşti duoi factori ai societăţilor, uă covêrşire prea mare a unuia asupra celui-lalt este un pericol. Acésta este istoria înălţărei şi decadenţei societăţilor antice, cădute de multe ori dintr'uă stare de mărire şi de strălucire într'uă stare de umilire şi de înjosire, când a sacrificat uă parte celei-alte; necunóscerea progresului în una saŭ într'alta nu póte să nu aducă sdruncinare şi cădere, precum necunóscerea moralei creştinesci a adus decadenţa Romei şi necunóscerea sciinţei filosofice a adus căderea Arabilor. Un popor trebue să fie neîntrerupt la înălţimea cunoscinţelor din epoca în care trăesce. Un popor care ar rĕmânea staţionar în cunoscinţele sale, ar fi un popor al căruia viitor este compromis; existenţa lui s'ar periclita în tot momentul întocmai ca reputaţiunea de învĕţat a unui om care nu ar urma progresul descoperirilor şi ideilor

www.dacoromanica.ro

umanităţeĭ. Archimede şi Euclide de s'ar descepta astăḑĭ numaĭ cu cunoscinţele din timpul lor, cunoscinţe care 'ĭ-aŭ făcutŭ nemuritorĭ, ar fi nisce ignoreńţĭ în comparaţiune cu ceĭ maĭ modeştĭ elevĭ eşiţĭ din studiile gimnasiale. Un popor care nu are ómenĭ de sciinţă, ómenĭ cari să se identifice cu respectarea şi cu propagarea preceptelor sciinţeĭ morale şi politice, care nesocotesce artele şi meşteşugurile, nu póte fi decât un popor necivilisat; se conduce de eresurĭ şi de prejudecăţĭ; este espus în tot minutul a deveni victima linguşireĭ, a pasiuneĭ şi a instinctelor celor rele, de care numaĭ absolutismul şi demagogia potŭ profita.

— Înţeleg că trebue să stimăm sciinţa şi ómeniĭ cari o practică, dér apoĭ cismăria este ea uă sciinţă? ea este uă meserie şi de! nu'mĭ cam vine să îmbrăţişez uă posiţiune ast-fel ca mumă-meĭ, surorilor şi cumnaţilor meĭ cari sunt funcţionarĭ, boerĭ cum aṁ ḑice, să le fie ruşine de mine.

— Uă meserie este tot-d'auna aplicaţiunea sciinţeĭ; sciinţa teoretică fără aplicarea la meseriĭ nu ar avea uă adevĕrată utilitate socială, precum matematicele abstracte nu valoréză decât prin aplicarea lor la mărimele de întindere, la astronomie, la geodesie, la architectură, la mecanică, la mineralogie. La confecţionarea uneĭ cisme a trebuit să concurgă uă mulţime de cunoscinţe, aşŭ putea ḑice maĭ tóte sciinţele, maĭ toţĭ învĕţaţiĭ; fie-care sciinţă a trebuit să aducă contingentul sĕŭ la perfecţionarea acestuĭ meşteşug ca şi la tóte cele-lalte; e destul să enumer că pentru a

www.dacoromanica.ro

dobândi ună cualitate bună de pele, a trebuit cunoscinţele cele mai întinse de agricultură păstorală pentru alegerea soiurilor, crescerea, căutarea şi întreţinerea animalelor, după localitatea şi după cum voim să avem pele de talpă, de carâmb, de căpută de căptuşială, de încălţăminte subţire saŭ grósă; pentru argăsit, chimiştiĭ ceĭ maĭ marĭ aĭ Europeĭ aŭ trebuit să caute şi să găséscă instrumente şi machine complicate şi ingenióse cu care se servă lucrătoriĭ cismarĭ. Daca te veĭ gândi un moment, veĭ sci să'ţĭ respundĭ daca trebue maĭ multă ostenélă a inteligenţeĭ şi maĭ multă dexteritate a mâneĭ pentru a face un ordin către primar de a satisface reclamaţiunea unuĭ proprietar saŭ arendaş, decât de a face ună cismă saŭ un pantof. Aĭ făcut bine, aĭ făcut cu minte de aĭ urmat la liceŭ; pronuncie cu respect şi cu recunoscinţă numele taicătĕŭ care nu a uĭtat a'ţĭ da cultura intelectuală ce aĭ; şi să nu'ţĭ fie ruşine de ună meserie care 'ĭ-a permis să trăiască ună viaţă onorabilă, să dea copiilor seĭ educaţiune şi să le lase ună avere invidiată de sub-prefect de grafier şi de bărbaţiĭ surorilor dumitale. Să nu credĭ că ferarul Krup şi puşcaşul Dreise aŭ contribuit la gloria militară a Prusieĭ maĭ puţin decât Bismark şi Moltke; generaţiunile viitóre vor putea uĭta şi pe diplomat şi pe strategist precum a uĭtat numele multor împĕraţĭ, ministri şi generalĭ vitezĭ, dar lumea nu va uĭta nicĭ ună dată pe inventorĭ, precum n'am uĭtat noĭ peste şéptespredece secolĭ pe Archimede care prin geniul sĕŭ a desfiinţat flota care amerinţa patria luĭ.

www.dacoromanica.ro

— Nu crede dumnéta că mĭ-e ruşine de meşteşugul meŭ, dar uĭte în vremea tatămeŭ eraŭ puçinĭ cismarĭ în ţéră, dar acum aŭ venitŭ uă grămadă de nemţĭ şi de ovreĭ cari fac cisme şi pantofĭ, şi nu venia nicĭ atâtea cisme gata de la Paris şi de la Viena. Înainte vreme era bine că nu se făcea cismar cine vrea; trebuia maĭ întâiŭ să fie primit de braslă, să fie înscris la stărostie şi numaĭ dacă era loc i se da voe să deschidă prăvălie. Ar fi bine ca guvernul să nu lase să intre în ţéră nicĭ meşterĭ, nicĭ calfe, şi când ar veni marfă gata s'o facă controbonţ la graniţă; furniturile de cisme, de curelărie să le dea la Românĭ, iar nu la nemţĭ, la francezĭ şi la ovreĭ; s'ar învĕţa streiniĭ minte şi aĭ vedea cum ne-am face şi noĭ nu numaĭ cismarĭ dar şi ceasornicarĭ, şi machiniştĭ, şi ferarĭ, şi de tóte; dar când sciĭ că vine neamţu şi ovreiu şi'ţĭ ia pânea de la gură, nu'ţĭ vine să te apucĭ de nimic. Eŭ, de exemplu, uĭte, mâne m'aşŭ apuca de cismărie, aşŭ lăsa şi slujbă şi tot, că mi s'a urât; uĭte îmĭ crépă obrasul de ruşine, eŭ om sdravăn în tótă firea şi în tótă puterea să plec în tóte ḑilele cum mĕ scol, ca milogiĭ, să mĕ căciulesc şi să mĕ bocesc pe la ministri şi pe la ciocoiĭ lor, cari mĕ pórtă cu vorba; ba unu mĭ-a luat şi parale; şi pentru ce? ca să mĕ vĕḑ la bĕtrâneţe ca într'uă oglindă în *paraponisitul chivernisit* saŭ în *haĭmana oficial, trecător prin Monitor* al luĭ Alexandri.

— Vorbescĭ de meseriĭ întocmaĭ precum vorbia de comerciŭ dulcele meŭ amic d'aséră; în adevĕr, acum ḑece duoĕ-ḑecĭ de anĭ eraŭ maĭ puçinĭ cismarĭ decât

www.dacoromanica.ro

astădĭ, dar daca veĭ întreba pe bĕtrânĭ îţĭ vor spune că atuncĭ şi populaţiunea Bucuresciuluĭ nu întrecea şéĭdecĭ saŭ şépteḑecĭ de miĭ de locuitorĭ, în vreme ce astădĭ D. Frunḑescu de la biuroul statistic ne spune că sunt duoĕ sute şéĭ-ḑecĭ de miĭ; dar să priimim acéstă cifră numaĭ pe jumĕtate, veḑĭ că populaţiunea aprópe s'a îndoit din cât era; bĕtrâniĭ, îţĭ vor maĭ spune că maĭ că nu se găsiaŭ cisme gata, în vreme ce acum sunt uă mulşime de prăvăliĭ pline cu cisme de Viena şi de Paris, ceea ce dovedesce çă consomaţiunea încălţămintelor s'a mărit şi că maĭ este loc în Bucurescĭ şi în provinciĭ pentru mulţĭ cismarĭ âncă. Apoĭ daca s'ar da un privilegiŭ saŭ un monopol pentru ḑece, duoĕ-ḑecĭ saŭ uă sută de cismarĭ, ca numaĭ eĭ să facă şi să vîndă încălţăminte, ce cuvênt ar fi, mĕ rog, ca un asemenea bine să nu se facă şi croitorilor pentru haine şi pălărieruluĭ pentru pălăriĭ, şi têmplaruluĭ pentru mobile?

— Eŭ nu ḑic să nu se dea la tóte braslele, la tóte meseriile drepturĭ, cum a fost şi este şi în alte ţĕrĭ.

— Dar nu ţiĭ în sémă că consecinţa uneĭ asemenea mĕsurĭ ar fi ca în loc de a plăti surtucul şi pantaloniĭ ce porţĭ cu ḑece galbenĭ cum îl plăteştĭ astădĭ, le-aĭ plăti cu duoĭspreḑece, cu cincispreḑece şi cu doĕḑecĭ; că în loc de a plăti cismele şi pălăria câte un galben şi jumătate, le-aĭ plăti póte câte duoĭ şi treĭ, şi daca peste impositele de astădĭ care sunt destul de grele, am fi siliţĭ să maĭ plătim cu toţiĭ fie care câte patru şi cincĭ sute de leĭ pe an în fo-

www.dacoromanica.ro

losul acelora cari ar voi să trăiască şi să se îmbogăţéscă obligând pe toţi să le plătéscă câte uă contribuţiune saŭ mai bine câte uă geremea, ar fi a sĕrăci pe toţi fără de a îmbogăţi nici chiar măcar pe aceĭ fabricanţi Români cari printr'acest mijloc nu ar crea uicĭ uă dată uă industrie naţională. Este dovedit că protecţionismul, prohibiţiunile şi monopolurile, de şi aŭ putut câte uă dată îmbogăţi pe uniĭ meseriaşi, dar ele nu aŭ favorisat nicĭ uă dată industria şi tot d'auna a păgubit pe consumator. Apĕrătoriĭ sistemuluĭ protecţionist, detractoriĭ libertăţiĭ industriale şi comerciale, inimiciĭ liberuluĭ schimb, strigă că concurenţa nu profită decât consumatoruluĭ; uĭtă ḑicênd acésta că consumatorul eştĭ dumnéta, el, eŭ, tótă lumea; şi că a opri liberul schimb şi concurenţa, este a impune pe tótă lumea şi a omorâ comerciul şi industria.

Eŭ cred că la noĭ nicĭ concurenţa obiectelor fabricate în străinătate, nicĭ concurenţa meşterilor străiniĭ şi ovreĭ nu ne póte opri de a ne aplica la meseriĭ, pentru că avem uă mulţime de esemple de cismariĭ, de croitoriĭ, pĕlărieriĭ, ferariĭ, tapiţeriĭ, modiste, legătoriĭ de cărţi, cari nu numaĭ că se susţinŭ fórte bine cu tótă concurenţa ce li se face, dar prosperă, cumpĕră case şi moşiĭ şi tot vinŭ ne'ncetat; n'avem decât să cercetăm cari sunt proprietariĭ de astăḑĭ aĭ caselor celor mariĭ şi frumóse din stradele cele maĭ pĭincipale din capitală.

Sunt industriĭ cari cu un capital modest şi cu lucrătoriĭ de aceĭ ce am putea găsi lesne la noĭ, nu numĭa

www.dacoromanica.ro

s'ar putea fabrica îndestul ca să satisfacem consomaţiunea din întru a ţĕrii, dar chiar s'ar putea produce pentru esportaţiune; astfel sunt fabricarea postavurilor gróse, a peilor, a stearineĭ, a cordajelor, a pâslelor şi uă mulţime de altele.

Daca voiţi, voĭ tinerii, să aveţi uă patrie Română, puneţi-vĕ pe industrie, deveniţi producĕtorĭ; lucraţi împreună; în loc de a compta să câştigaţi cu efecte, cu împrumuturĭ d'ale statuluĭ şi cu agiotagiŭ, asociaţi capitalul vostru cu munca, deschideţi prăvălii, înfiinţaţi ateliere, formaţi uă casă de credit industrial la care aceĭ cari voescŭ să muncească, să pótă găsi avansurĭ cu care să'şi pótă procura machinele şi instrumentele de lucru cu un procent drept şi cuviincios; pentru întreprinderile cele marĭ; să căutăm soluţiunea în asociaţiunĭ, interesând la beneficiĭ atât capitalul cât şi munca. Când generositatea şi iubirea de omenire ne împinge a contribui pentru vre un institut de educaţiune, pentru copiĭ sĕrmanĭ, să căutăm a nu arunca acele fiinţe în vîrtejul vieţeĭ, dândule gusturĭ şi aspiraţiunĭ pe care ceĭ maĭ mulţi n'o să le pótă realisa, să nu asvêrlim tinerĭ şi tinere în braţele neprevĕḑutuluĭ, fără să cunóscă căpĕtâiul de la care potŭ să apuce viéţa; ci să căutăm a da societăţiĭ ómenĭ cari să'ĭ dea conducĕtorĭ de machinĭ, artisanĭ esperţi în meseriile acelea cari cerŭ cunosinţe maĭ întinse şi un aprantisagiŭ maĭ lung; îngrijitóre de copiĭ, cusĕtóre meştere, iar nu aspiranţi de foncţiunĭ şi de copiştĭ de cancelarie; să nu maĭ îmulţim numĕrul înspăimântător deja de aspiranţi şi aspirante,

www.dacoromanica.ro

de coconĭ şi de coconiţe. Dumneḑeŭ a vrut de s'aŭ realisat multe din dorinţele Românilor, trebue acum şi Dumnévóstră, generaţiunea care se rădică, să vĕ daţĭ uă misiune, să o cunósceţĭ şi s'o urmăriţĭ cu stăruinţă. Cea d'ântêiŭ datorie este a căuta a nu fi uă sarcină pentru singurul producĕtor român, pentru plugar; să nu căutaşĭ ca greutatea statuluĭ să créscă cu numĕrul tinerilor cari esŭ din scóle, ci din contra fiecare inteligenţă să fie uă bogăţie nuoĕ dobândită ţĕrĭĭ; fiecare să producă cel puţin cât consumă el şi familia luĭ; luminându-ne, lepĕdând ignorenţa şi prejudecăţile, ruşinându-ne de incapacitate şi de trândăvie şi mândrindu-ne cu or ce muncă, cu or ce meserie se póte da uă existenţă onorabilă şi îndestulătóre. Numaĭ astfel puteţĭ opri frumósa nóstră ţĕră de a deveni prada ovreilor şi a traficuluĭ străin; altfel vom dispare d'inaintea germanuluĭ precum dispare autoctonul Americeĭ d'inaintea activuluĭ Yankee, maĭ repede de cât dinaintea cruḑilor tovarăşĭ aĭ luĭ Fernand Cortes.

Lumea aparţine libertăţiĭ şi activităţiĭ.

— Aşŭ crede că aĭ dreptate daca nu aşŭ vedea că este uă idee generală în ţĕră la noĭ, un fel de credinţă că nu putem prospera în industrie şi în comerciŭ pe cât timp guvernul nu va lua mĕsurĭ în contra meşterilor nemţĭ şi ovreĭ şi în contra mărfurilor străine. N'aĭ vĕḑut colo pe podul târguluĭ d'afară şi pe lângă Dómna Bălaşa nă grămadă de prăvălĭĭ pline de fete de ovreiŭ cu câte uă maşină de cusut? cum vreĭ să se maĭ hrănéscă fetele de Român?

www.dacoromanica.ro

— Este trist a spune că şi acum doĭ treĭ anĭ, când nu existaŭ acele ateliere nu găsiaĭ Romănce cusătóre, şi déca ovreĭcele s'aŭ apucat de acéstă industrie şi aŭ înfiinţat acele stabilimente este pentru că se căuta cusătura şi nu se găsiaŭ cusătóre. Cât pentru ideea generală de care vorbescĭ, trebue să sciĭ că multe erorĭ în lume ajungŭ atât de puternice în cât ele persistă, chiar când omul vede limpede ca lumina ḑileĭ că a se supune eĭ este uă pagubă; trebue un óre care curagiŭ, uă putere de caracter ca să rupă cine-va cu erorile şi cu prejudecăţile, cu obiceiurile şi cu ceea ce putem numi inerţia; aceste resistenţe trebuescŭ combătute cu stăruinţă de aceĭ cari judecă şi cari sunt luminaţĭ prin studiŭ şi prin esperienţă; a trebuit timp chiar luĭ Galileŭ şi luĭ Columb ca să facă pe ómenĭ să véḑă şi să convină că pământul se învêrtesce şi că exista şi un alt continent mare peste ocean, cu tóte că eĭ dovediaŭ teoremele lor prin sciinţa aceea la ale căreĭ demonstrărĭ nu este nimica de replicat.

Pretutindenĭ şi tot d'auna dorinţa aceluĭ care are ce-va de vînḑare, este de a vinde din acel obiect numaĭ el şi altul nu; căcĭ este natural a crede că ar vinde maĭ cu preţiŭ şi chiar pe cât ar voi să ica. Asemenea şi dorinţa aceluĭ care cumpĕră, este de a găsi maĭ multe prăvăliĭ cu marfa ce caută, ca să pótă alege pe cea maĭ bună şi maĭ eftină. Prin natura luĭ omul este egoist; fie-care caută maĭ mult la binele sĕŭ individual decât la ceea ce convine celor-l'alţĭ. Cea maĭ mare abnegaţiune ce ĭ-a putut cere Dumneḑeŭ este de *a iubi*

www.dacoromanica.ro

pe aprópele sĕŭ ca pe sine ênsu'şĭ. A pretinde să trécă peste acéstă limită ar fi a'ĭ cere sacrificiĭ maĭ pre sus de natura şi de puterile celor maĭ mulţĭ; tendinţa moraleĭ sociale nu póte fi alta decât d'a lumina şi d'a face pe om să se sue la gradul intelectual acela unde fie-care să înţelégă şi să simţă că omul nu póte găsi binele sĕŭ personal decât în ceea ce póte fi folositor celor-l'alţĭ; şi că prosperitatea uneĭ societăţĭ nu începe a se manifesta decât atuncĭ când se desvoltă concordanţa cuviinţeĭ individuale cu binele general.

Sciinţa economică nu face alta decât a cerceta, a cunósce şi a propaga legile cari potŭ împinge societăţile către acel resultat, şi a combate erorile şi prejudeţile cari împedică popórele în desvoltarea şi îmbogăţirea lor; se luptă în contra instituţiunilor acelora cari direct saŭ indirect supunŭ pe uniĭ, a îmbogăţi pe alţiĭ cu paguba tutulor. Ea este uă sciinţă care nu cere omuluĭ nicĭ sacrificiĭ nicĭ abnegaţiune; tot ce'ĭ cere este uă chibzuire luminată şi liberă asupra intereselor sale. Combate privilegiurile şi monopolurile; dar nu pretinde de la nimenĭ să nu profite de inteligenţa şi de sciinţa sa, ba chiar de împrejurărĭ ca să realisese beneficiĭ şi să'şĭ sporéscă bună-starea individuală. Un îngrijitor de copiĭ dintr'un pension, Lyne, are norocita idee de a combina câte-va ţevĭ de fer pe care le rîdică într'uă clipă după cum vrea; le face să serve ca semnale pe drumurile de fer, instrument folositor şi comod, product al inteligenţiĭ sale; vinde aceste instrumente pe preţulŭ care i convine maĭ bine, căstigă de ḑece, de

www.dacoromanica.ro

doĕ-ḑecĭ de orĭ cât îl costă fabricarea şi realisă prin acésta beneficiurĭ însemnate; dar fiind că altul nu scie a face acest instrument care nicĭ n'ar fi existat fără dânsul, îşĭ face un monopol legitim şi devine avut. El nu a luat nimic de la nimenĭ, nu supune pe nimenĭ la uă dare silită.

Un neguţătór se întêmplă să aîbă magaziile séle pline de bumbăcăriĭ plătite la fabrică pe preţul din anul 1860, de exemplu pe un galben topul de Madapolan, vine de uă dată resbelul în Statele-Unite ale Americeĭ, preţul bumbăcăriilor se sue pretutindenĭ; marfa toptangiuluĭ nostru din Bucurescĭ se sue în fie-care ḑi ca în tótă Europa, fiind că nu maĭ vine materia întêitóre, şi *regile Bumbac*, cum ḑicŭ Englesiĭ, închide de uă dată tóte fabricile din Manchester. Negustorul nostru, profitând de uă împrejurare nenorocită, îşĭ vinde marfa cu preţurile peste mĕsură de marĭ şi se înavuţesce în câte-va lunĭ realisând beneficiurĭ de 250 şi de 300 %. In acest cas a fost de fapt un fel de monopol, un privilegiŭ, s'a îmbogăţit din prevederea s'a póte chiar dintr'uă întêmplare independintă de voinţa sa, dintr'uă eróre de corespondenţă séŭ din lăcomia fabricantuluĭ care 'ĭ-a trimis marfă maĭ multă de cât ceruse; adevĕrul ânsĕ este că el n'a supus pe nimenĭ la uă dare silită, forţată, căcĭ or cât de liber era fie-care să caute saŭ să aducă acele stofe, nu ar fi putut să şi le procure nicĭ maĭ eftine, nicĭ de uă cualitate maĭ bună.

Un împiegat dintr'uă casă de bancă din Viena

www.dacoromanica.ro

este trimis să ducă nisce banĭ Principeluĭ Meternich; făcênd anticameră, pênĕ să isprăvéscă acel ministru convorbirea sa cu ambasadorele Engliterei, surprinde secretul bloculuĭ continental îndreptat în contra Franciei; alérgă la cantor şi comandă tutulor corespondenţilor caseĭ să cumpere pe séma luĭ individuală tot bumbacul disponibil din Egypt; poliţele de plată sosescŭ înspăimântătóre; dar tot uă dată şi preţul bumbaculuĭ se sue şi impiegatul inferior al caseĭ realisă uă avere colosală. Acesta era Român din Macedonia şi a lăsat un nume istoric în finance.

Cu cât un obiect este maĭ căutat, cu cât comerciul saŭ fabricaţiunea luĭ va fi maĭ restrânsă cu atât aceĭ ce'l speculă şi'l fabrică potŭ realisa beneficiĭ maĭ marĭ; de aci vine că comerciantuluĭ, fabricantuluĭ séŭ mesteruluĭ nu le place a vedea pe altul vîndênd saŭ fabricând aceeaşĭ marfă; şi poţĭ să fiĭ încredinţat că chiar de nu ar fi fost ovreiŭ acela care adusese rachiu la Pipăraţĭ, tot n'ar fi plăcut popi de ierĭ séră; de ar fi fost român şi chiar rudă cu dênsul, tot ar fi căutat să'l depărteḑe. Precum cărciumaruluĭ şi băcanuluĭ nu le place a vedea că se deschide uă altă cârciumă saŭ băcănie, în vecinătate. Asemenea şi cismarul saŭ croitorul se sbărlesce şi se întristéḑă când vine în satul, în mahalaoa saŭ în oraşul sĕŭ un alt cismar saŭ un alt croitor. Voiŭ ḑice şi maĭ mult : chiar ómenĭ cari esersésă profesiunĭ liberale cari aŭ trebuit să dobândéscă uă educaţiune maĭ îngrijită şi să facă studiĭ maĭ întinse : medicĭ, avocaţĭ, profesorĭ, nu vĕḑŭ cu

www.dacoromanica.ro

plăcere venirea unuĭ coleg în profesiunea lor maĭ cu sémă când i descopere vre uă superioritate.

Cu cât uă naţiune este maĭ înapoétă cu atât tendinţa către privilegiŭ şi monopol este maĭ tare; fie care ar voi să'l dobêndéscă pentru sine singur de s'ar putea; saŭ cel puçin să'l mărginéscă la un mic numĕr de ómenĭ cu cari să se pótă înţelege; se preocupă fórte puçin că beneficiul ce ar realisa printr'acel drept ar fi în paguba şi detrimentul consomatorilor pe care îĭ supune la uă dare nedréptă şi'ĭ obligă a se servi de uă marfă de cualitate maĭ próstă decât aceea ce s'ar putea procura.

Cu cât raţiunea este maĭ puçin formată, cu cât uă societate este maĭ înapoétă în ideile de dreptate, de egalitate şi de libertate, şi cu cât cunoscinţele economice sunt maĭ puçin respândite, cu atât tendinţele către protecţionism, prohibiţiunĭ, monopol şi privilegiurĭ sunt maĭ pronunciate, şi trebue să convenim că d'abia de puţinĭ anĭ încoa, sciinţa economică a început a se coborî de la înălţimea cathedrelor facultăţilor şi a scrierilor voluminóse la un nivel la care să se pótă adĕpa şi mulţimea. Chiar în societăţile cele maĭ culte se găsescŭ âncă tendinţe către acel egoism rĕŭ înţeles; prejudecăţile şi erórea sunt atât de înrădăcinate în cât de şi se face une-orĭ un pas înainte, tot vedem câte uă dată un regres, uă întórcere către un trecut condemnat; aşa de exemplu pe la începutul secoluluĭ desfiinţându-se corporaţiunele în unele părţĭ ale Germanieĭ, în Hessa, Hanovra, Oldenburg, maĭ în urmă guvernele aŭ fost silite

www.dacoromanica.ro

a le reînființa; atât numaĭ, că uă dată ce s'a făcut lumina, de şi ar maĭ veni întunericul, el nu va putea dăĭnui; în acele locurĭ nu aŭ trecut mulțĭ anĭ după acea reacțiune şi iarăşĭ s'aŭ desființat şi astădată pentru tot d'auna. În alte părțĭ ale Europeĭ civilisate, prejudețul a fost şi este încă atât de tare încât maĭ lesne s'aŭ putut ataca şi doborî drepturile feodale ale baronilor de cât a se atinge de organisațiunea corporațiunilor; dar ideile îşĭ facŭ loc pretutindenĭ, resistența nu le maĭ póte ține pept, şi vedem acele privilegiurĭ ale corporațiunilor căḑênd şi desființându-se maĭ pretutindenĭ prin ceea ce se numesce forța lucrurilor, şi în multe locurĭ fără ca guvernul şi legiuitorul să fi luat cea maĭ mică măsură; aŭ căḑut şi cadŭ prin respĕndirea luminelor economice printre clasele industriale şi comerciale. Se face în privința liberuluĭ schimb, a libereĭ navigațiunĭ, a suprimărĭĭ vămilor şi a libertățiĭ industriale, ceea ce economistiĭ Englesĭ aŭ numit uă *revoluțiune mută;* se împlinesce propheția luĭ Adam Smit prin progresul ḑilnic ce se face în artele mecanice şi himice, prin aplicarea aburuluĭ la fabricațiunĭ, prin descoperirile şi aplicațiunile cari aŭ dat nascere acelor ateliere colosale, ca nisce orașe, unde se mişcă, cu precisiunea unuĭ orologiŭ, miĭ de lucrătorĭ de ḑi şi de nópte; unde puterea omuluĭ se însutesce prin întrebuințarea machinelor şi unde transformările materieĭ se facŭ într'uă clipă, maĭ lesne, maĭ bine şi maĭ eftin de cât se făcea înainte prin dibăcia omuluĭ, care nu se dobĕndia decât după uă viéță întrégă

www.dacoromanica.ro

de exerciţiŭ. Drumurile de fer şi navigaţiunea cu vapor aŭ apropiét distanţele şi aŭ înlesnit relaţiunile într'atât, încât, legĭ de uă plată de vamă mare, prohibiţiunĭ şi monopolurĭ, nu numaĭ că nu se maĭ potŭ suferi, dar nicĭ nu maĭ potŭ fi păḑite cu eficacitate.

Cu tóte acestea prejudecăţile sunt atât de îmbĕtrânite încât trebue âncă luptă mare, scrierĭ însemnate ca să le risipéscă. In Francia, unde instituţiunea corporaţiunilor s'a desfiinţat în urma uneĭ revoluţiunĭ care avea *dreptul omuluĭ* de punct de plecare, se maĭ găsescŭ şi astăḑĭ tendinţe protecţioniste nu numaĭ în clasele puçin culte, dar chiar printre ómeniĭ a căror intelligenţă mişcă şi domină mulţimea. Acele ideĭ ânsă nu sunt creḑute adevĕrate; ceĭ maĭ mulţĭ se servă de dênsele ca de un mijloc de popularitate, saŭ sunt uă pornire interesată personal; astfel am vĕḑut că cu tótă evidenţa cifrelor, s'a atacat cu violenţă ideile economice cari aŭ suit producţiunea Franciel la cifra de doĕ-ḑecĭ şi treĭ de miliarde de francĭ pe an şi a dus comerciul la opt milliarde; cifre pe care cel maĭ optimist n'ar fi îndrăsnit să le pronunţe cu ḑece anĭ înainte, când s'a încheeat tractatul de comerciŭ cu Englitera, tractat în contra căruĭ a strigat şi strigă şi astăḑĭ uniĭ. Ceea ce s'a petrecut în ḑilele din urmă în parlamentul Franciel cu impositul de 167 de milióne asupra materiilor ăntĕitóre cu drept de drawbacke, este tot uă dată un studiŭ de cel maĭ mare interes şi uă dovédă de progresul ce aŭ făcut ideile economice.

www.dacoromanica.ro

În ţările unde corporaţiunile aŭ fost rîdicate uă dinióră la înălţimea uneĭ instituţiunĭ fondamentale, înfiinţarea lor a fost dictată de necesităţĭ maĭ mult politice cari într'aceĭ timpĭ n'aŭ putut aduce pedicĭ nicĭ comerciuluĭ, nicĭ industrieĭ; ele s'aŭ impus de sine şi guvernele nu aŭ făcut decât a recunósce şi a regula drepturile şi protecţiunea ce doběndiseră de fapt; le găsimŭ în Europa âncă din secolul al VIII sub numire de *confratriæ* şi de *gueldoniæ*; ca tóte instituţiunile vechĭ ele ş'aŭ avut raţiunea lor de a fi.

In Francia Ludovic IX, organisând şi armând burghesia, s'a creat uă armată în contra baronilor în facia cărora nu se simţia destul de tare; prin înfiinţarea corporaţiunilor el a isbutit a emancipa oraşele de puterea feodală. Ludovic XIV când a instituit meseriile Parisuluĭ (les metiers de Paris) a făcut'o cu scop de a garanta pe locuitorĭ în contra fraudelor şi de a scăpa de uă mulţime de casurĭ litigióse, anevoe de judecat. Într'un timp când organisaţiunea justiţieĭ şi condica civilă aveaŭ uă mulţime de lipsurĭ, scăpa de dênsele supuindu-le hotărîrilĭ arbitrilor. Elisabetha Englitereĭ, când a dat *Statutul calfelor* (Companions statut) supuind pe orĭ-cine voia să devie meseriaş la cel puţin şépte anĭ de învěţătură la un mester bine cunoscut, obligându-l a fi priimit şi recunoscut maistru în arte (Master of arts) ca să'şĭ pótă exersa meseria, a fost preocupată de preţiul atât de scădut al salariuluĭ, încât fiind insuficient pentru hrana lucrătorilor, se împovăra din ḑi

www.dacoromanica.ro

în ḑi mai mult impositul pentru întreţinerea sĕracilor (poor tax).

In Europa occidentală corporaţiunile cu *decani*, cu *capitulari*, cu *consuli*, cu *scabini* lor contra-balanţaŭ puterea aristocraţiei feodale şi pregătiaŭ poporul la instituţiunile liberale de astăḑi, procura lucrătorilor un salariŭ îndestulător, conserva reputaţiunea productelor, perpetua secretele fabricaţiunilor şi garanta pe consomatorĭ în contra fraudeĭ, într'un timp când statele eraŭ în lupte şi turburărĭ continue, şi drumurile nesigure de jăfuitorĭ puternicĭ; pe când distanţa ce parcurăm astăḑi într'uă oră, era o călĕtorie imposibilă treĭ părţi ale anuluĭ şi mările pline de piraţi şi de corsarĭ.

La noĭ pe de uă parte puçina concentrare a populaţiuneĭ prin târgurĭ, gusturile modeste la care era obligată uă aristocraţie a cărĭĭ avere consta în pămênturĭ întinse dar fără cultivatorĭ şi fără drepturĭ feodale asupra acelor puçinĭ locuitorĭ ce aveaŭ şi care la cea mai mică nedreptate treceaŭ Dunărea şi obligaŭ pe Domnĭ a impune boerilor concesiunĭ ca să'ĭ înduplece a se întórce în ţĕră; pe de altă parte sĕrăcia şi lipsa de trebuinţe în clasele de jos, făceaŭ traiul înlesnicios şi nu a silit pe Românĭ a deveni prea laborioşĭ; prin urmare a ţinut salariul meseriilor prea suit în comparaţiune cu preţul obiectelor de hrană, nepermitêndŭ industrielor producĕtóre de obiecte de lucs a se desvolta ca în ţĕrile acelea unde populaţiunea fiind mai désă, pămêntul mai puçin roditor şi clasele de jos lipsite de acest instrument de

www.dacoromanica.ro

producţiune, aŭ dat industriei maĭ multe mijlóce de a se desvolta şi un avênt maĭ mare. De aceea la noĭ numaĭ meşeriile primitive şi acele ale căror producte nu se putea aduce din depărtare : brutăria, măcelăria, lumînărăria, căvăfia, croitoria, tabacăria, bărbieria, zidăria şi dulgheria aŭ putut prospera pênĕ la un óre-care punt, atunci când greutăţile comunicaţiilor nu ertaŭ obiectelor grele şi acelora a căror valóre cresce fórte puçin prin fabricaţiune a lupta cu costul transportuluĭ; chiar astăḑĭ, când oraşele aŭ început a fi locuite, salariul este urcat cu deosebire; un lucrător puçin mester care nu a făcut un studiŭ serios în mesteşugul seŭ, un dulgher, un zidar ordinar, de exemplu, care nu scie nicĭ să citéscă un desemn, nicĭ să execute un plan, căstigă cincĭ şése francĭ pe ḑi, pe când cel maĭ bun dulgher, zidarul cel maĭ dibaciŭ şi laborios, mesterĭ cărora le-a trebuit maĭ mulţĭ anĭ de scólă şi de învĕţătură, care sciŭ să desineḑe, să calculeḑe şi să execute or ce plan; care lucréḑă într'uă ḑi de douĕ orĭ cât al nostru, nu căstigă la Berlin, la Viena saŭ la Paris, de cât treĭ saŭ patru francĭ pe ḑi; atât scumpetea salariuluĭ cât şi neaplicarea lucrătorilor nostri a deveni mesterĭ bunĭ, face că pe de uă parte fabricarea costă maĭ scump şi pe de alta atrage lucrătorĭ străinĭ în ţéra nóstră.

Aceste împregiurărĭ se reducŭ tóte la raportul ce esistă între braçe şi întinderea pămêntuluĭ uneĭ ţĕrĭ, între fertilitatea pămêntuluĭ nostru în comparaţiune cu fertilitatea pămêntuluĭ celor-lalte ţĕrĭ; într'un

www.dacoromanica.ro

cuvînt cestiunea de salariŭ, cum ḑice Ricardo, a făcut că în arte şi în mesteşugurĭ să remânem maĭ înapoĭ decât tóte naţiunele ocidentuluĭ şi chiar decât veciniĭ nostri din Orient, cu tot avantagiul ce ne dă eftinătatea materielor primitive.

Mesteriĭ nostri, în loc să caute causa rĕuluĭ şi neputinţa lor în nedibăcia lucrătorilor, în lipsa sculelor şi în ignoranţa mijlócelor mecanice; în scumpetea salariuluĭ şi în micele capitalurĭ ce întrebuinţéḑă, aŭ atribuit maĭ tot déuna rĕul, concurenţeĭ din afară şi lucrătorilor străinĭ cari vinŭ în ţéră. Cancelariile nóstre posedă uă mulţime de petiţiunĭ individuale şi colective ale comercianţilor şi industriaşilor cari maĭ tóte se reducŭ la cererĭ de privilegiurĭ şi de monopolurĭ. In 1842, când guvernul a cerut a cunôsce păsurile orăşanilor Bucurescenĭ, tóte corporaţiunile aŭ înfăţişat câte un memorand. Ideile ce predomina în acele espunerĭ eraŭ dictate de un singur şi acelaşĭ spirit; *tânguirile asupra lipseĭ de credit în contra dobêndilor celor marĭ eraŭ urmate de câte-va jeremiade în contra obiectelor fabricate, aduse din străinătate, croitoriĭ pentru haĭnele gata, cavafiĭ pentru cisme şi pantofĭ, işlicariĭ pentru şepcĭ şi pĕlăriĭ;* cu un cuvînt, toţĭ cereaŭ de la guvern prohibiţiunĭ şi protecţionism prin impunerĭ vamale şi prin limitarea acelora ce voescŭ a exersa uă meserie şi maĭ cu deosebire avansurĭ de banĭ cu dobêndă mică. Acum câţĭ-va anĭ, tabacĭĭ pretindeaŭ a se opri străinĭĭ nemţĭ şi ovreĭ de a maĭ lucra peĭ. Asemenea ideĭ treḑite şi greşite domnescŭ şi astăḑĭ încă în spiritul

www.dacoromanica.ro

burghesiei nóstre. De ce când meseriĭ străinĭ, francesĭ, nemţĭ, ungurĭ şi ovreĭ potŭ resiste şi se ţinŭ în contra concurenţa ce le facŭ fabricatele aduse din străinătate, noĭ Româniĭ să nu o putem face? De ce să nu căutăm să ne perfecţionăm în mesteşugurĭ şi să nu căutăm a ne pune în stare de a îndeplini tot aşa de bine, daca nu şi maĭ bine decât nemţiĭ şi ovreiĭ, meseriile de tâmplarĭ, tapiţerĭ, croitorĭ, cismarĭ, curelarĭ, carĕtaşĭ? A lua cea maĭ mică mĕsură în contra meseriaşilor străinĭ, fără de a ne pune noĭ a face maĭ bine decât eĭ, ar fi a lucra în favórea industrieĭ străine; ar fi a face ceva care ar semĕna pênĕ la un punct cu greşéla în care a căḑut Francia cu revocarea edictuluĭ de la Nanta. Singura mĕsură eficace ar fi să căutăm să facem tot aşa de bine saŭ să'ĭ şi întrecem; şi în loc ca copiĭ poporuluĭ să caute a fi zapciĭ şi logofeţĭ, maĭ bine să se facă mesterĭ bunĭ, ca să póte trăi producênd ceva, iar nu să consume numaĭ munca altora.

Într'un timp când orĭ-cine are dreptul să aspire la trebile publice, nu se póte ca ideile eronate şi greşite a uneĭ marĭ părţĭ a burghesieĭ să nu străbată pênĕ în palatul municipal. Când a fost vorba de a să crea venitурĭ capitaleĭ, a trebuit să vedem tendinţa de a supune la dărĭ acisale obiectele chiar cele maĭ trebuinţióse, precum îmbrăcămintea şi încălţămintea, lemnele de foc, cafeaua, vinul....

Nimic maĭ legitim decât a se spori veniturile capitaleĭ nóstre, maĭ ales daca acele venitурĭ ar avea uă întrebuinţare bună, precum ar fi stîrpirea necurăţenielor

www.dacoromanica.ro

şi a mocirlelor, împuçinarea causelor de bóle şi micşorarea çifreĭ mortalităţiĭ; dar, să se impue cât de greŭ bĕuturile vătĕmătóre sănĕtăţiĭ, localurile corruptóre moravurilor, lucsul acela care este derăpĕnător averilor fără de a aduce folos nicĭ estheticeĭ, nicĭ bunelor moravurĭ nicĭ industrieĭ; dar nu cred că este bine a se taxa consumaţiunea pâniĭ, a cărni, a zaharuluĭ, a cafeleĭ, a lapteluĭ, a îmbrăcămintelor, a varuluĭ, a cărămideĭ, a cheresteleĭ, a feruluĭ, a lumineĭ şi a lemnuluĭ; asemenea dărĭ nu potŭ nicĭ desvolta nicĭ crea producţiune şi industrie; asemenea mĕsurĭ nu potŭ face alt decât a stavili progresul şi civilisaţiunea.

Mulţĭ din publiciştiĭ nostri aŭ criticat şi critică principiul concurenţeĭ, denunciindu'l ca vătĕmător claselor muncitóre, fără însĕ a se pronuncia pentru vre uă altă scólă şi fără a ţine póte în sémă că scóla luĭ Adam Smith, aceea a liberuluĭ schimb, nu esclude asociaţiunea lucrătorilor şi participarea lor la beneficiele producţiuneĭ. Aceĭ publicistĭ s'aŭ mărginit maĭ mult a imita declamările celor lalte scóle în contra concurenţeĭ, confundându-o cu neomenósa esploatare a munceĭ, de către capital, precum se face fórte adesea. Eŭ cred că aceĭ publicistĭ în loc de a lumina burghesia nostră şi a descepta emulaţiunea lucrătoruluĭ român, punŭ talentul lor în serviciul unor ideĭ greşite şi combatŭ un rĕŭ care nu există şi care nu va exista âncă mult timp în ţéra nóstră; ajungŭ la nisce conclusiunĭ pe care sciinţa nu le póte admite; căcĭ orĭ unde nu este concurenţă este

www.dacoromanica.ro

monopol, şi monopolul sub orĭ-ce formă s'ar ascunde este uă tasă asupra acelora cari muncescŭ, uă tasă în profitul trăndăvieĭ şi a rapacităţiĭ.

În loc de a arĕta claselor nóstre muncitóre că rĕul cel maĭ mare le vine din inferioritatea în care se află, în comparaţiune cu meşteri naţiunilor cari le facŭ concurenţă, şi din posiţia staţionară în care aŭ rămas în loc, ḑic, de a arĕta cavafuluĭ român că încălţĕmintele ce fabrică astăḑĭ sunt întocmaĭ ca acele ce fabrica acum cincĭ-ḑecĭ de anĭ; în vreme ce cismarul din ocident a ajuns a fi aprópe un artist prin bunul gust, prin comoditatea încălçĕminteĭ şi prin soliditatea la care a adus lucrul ce'ĭ ese din mână; în loc de a arĕta olaruluĭ şi dogaruluĭ că este ruşine a fabrica óle, străchinĭ şi doniţe ca acele ce trămitŭ la târgul moşilor, pe când aceste meseriĭ producŭ în alte părţĭ, chiar vecine cu noĭ, obiecte ce admirăm ca artă, obiecte cari aŭ făcut cunoscute lumeĭ întregĭ numele luĭ Pallissy, luĭ Brognard şi a uă sută de artistĭ şi de învĕţaţĭ. În loc de a îndemna pe lucrători noştri să imite pe lucrătoriĭ celor lalte naţiunĭ culte cari sciŭ să citéscă, să scrie, să calcule, să desemnese, care, când lucréḑă, nu perdŭ din ochĭ desemnul şi nu lasă din mână cumpĕna şi mĕsura; în loc să'l povĕţuéscă a se asocia maĭ mulţĭ, a pune un capital şi a se supune direcţiuniĭ celuĭ maĭ meşter dintre dênşiĭ, să'şĭ procure uneltele perfecţionate de care se slujescŭ lucrătoriĭ de aceeaşĭ meserie în alte părţĭ, să deschiḑă ateliere maĭ marĭ, să se mulţuméscă cu un căştig moderat, realisând

www.dacoromanica.ro

câştigul cel mare prin cuantitatea de producţiune; în loc de a le arĕta că protecţiunea ce dorescŭ ar fi un titlu de incapacitate ce li s'ar da, uă protecţiune a lenevireĭ menită a ne ţine într'uă stare de inferioritate eternă, li se spune că rĕul de care sufere industria română vine de la concurenţa străinilor şi de la libera intrare a obiectelor fabricate în străinătate, şi denuncie preceptul economic *laissez faire laissez passer* (lasă să facă lasă să trécă) ca un pericol naţional. Chiar aşa de ar fi ce remediŭ s'ar putea întrebuinţa în contra unuĭ asemenea rĕŭ? A denuncia unuĭ paţient uă bólă incurabilă, este a'l despera şi a'l face să ducă uă viéţă de mort-viŭ, în vreme ce lécul esistă în energia Românuluĭ lucrător. „Aceĭ cari credŭ, ḑice *Stuart Mill,* că este bine do„vedit că relaţiunile întemeéte pe protecţiune potŭ „subsista, dovedescŭ că cunoscŭ fórte puçin natura „omenéscă.“ A se servi cu argumentul că mĕsurile protectóre ale luĭ Ludovic XIV, ale Elisabetheĭ Engliteréĭ, ale luĭ Frederic II şi ale împĕratuluĭ Iosif a fost un ce bun, este a recunósce şi împrejurările timpuluĭ de atuncĭ, şi progresul ce aŭ făcut societăţile în desvoltarea trebuinţelor, prin desvoltarea ideilor şi prin înlesnirea relaţiunilor, şi a nu ţine în sémă nicĭ chiar posibilitatea lucruluĭ. Nu se maĭ póte tolera nicăirĭ a se da guvernuluĭ mijlócele şi puterea de a vinde poporuluĭ toleranţa de a se hrăni prin munca sa şi d'a pune la mezat îmbogăţirea unora prin monopoluri şi privilegiurĭ.

Visul unor comercianţĭ şi industriaşĭ la noĭ, ca şi

www.dacoromanica.ro

în multe părţi, ar fi ca corporaţiunile să formese asociaţiuni obligate, ca nimeni în viitor să nu pótă deschide stabilimente de comerciu saŭ de industriă, pênĕ nu vor obţine voia stărostiei, adică a celor interesaţi; a se folosi cu alte cuvinte numai ei de beneficiile aceleĭ meseriĭ; ca *ucenicii* şi *calfele* să nu pótă părăsi pe un meşter pênĕ la terminile prescrise, ca nimeni să nu tréca dintr'uă meserie într'alta, ca meşterii să judece şi să hotărască tóte prigonirile dintre meşteri şi calfe, ca ei să reguleze tocmelile dintre dênşiĭ; iar iérmarócele, bâlciurile, brutăriile, măcelăriile să fie supuse la nisce prescripţiuni sub care şi concurenţa şi îndestularea şi libertatea să dispară cu totul; într'un cuvînt ideile ce aĭ auzit că susţinea interlocutorul meŭ d'a séră, principiile acelea, cunoscute uă dinióră, sub numirea de *Maitrises et Jurandes :* instituţiune care în Europa a avut de scop a clasa meseriile, a le înregimenta şi de a opune burghesia, oraşelor, ca uă putere organisată în contra domnilor feodalĭ; dar care maĭ în urmă aŭ devenit la rândul lor un instrument de apĕsare asupra poporuluĭ puind pe lucrătorĭ, pe ucenicĭ şi pe calfe la discreţiunea meşterilor şi starostilor, a dat loc la miĭ de nedreptăţi şi abusurĭ, oprind de a lucra pe aceĭ cari voiaŭ să exersese uă meserie daca nu eraŭ maĭântêiŭ admişi în corporaţiunea respectivă; admitere plină de pedicĭ, de greutăţi şi de cheltuelĭ; ţiind sub dependinţa uneĭ autorităţi, care era tot uă dată şi parte interesată şi judecător, pe maĭ toţi lucrătoriĭ oraşelor; astfel în cât meseriile şi chiar oraşele deveniseră

www.dacoromanica.ro

proprietatea corporaţiunilor. Corporaţiunile deveniseră prejudiciabile, mai ales, consumatorilor cari plătiaŭ prin preţul arbitrar al obiectelor de tot felul, şi timpul perdut în ucenicie, şi cheltuelile de recepţiune, darurile şi *peschesurile* date de bieţiĭ lucrătorĭ meşterilor pentru a'ĭ îmblânzi la esamenele de admitere şi la liberarea atestatuluĭ.

Uă calfă, bun lucrător, cinstit, muncitor, déca era sărac n'avea viitor, pentru că era totd'auna depărtat de la dreptul de a lucra pe séma luĭ. Lucrătoriĭ cari făcéŭ vre-uă invenţiune saŭ vre-uă perfecţionare în fabricaţiunĭ, eraŭ persecutaţĭ. Apĕsarea esersată de corporaţiunĭ devenise atât de mare încât de pe la începutul secoluluĭ trecut se redicaŭ nemulţumirĭ în contra acesteĭ instituţiunĭ care strivea viéţa şi libertatea, maĭ cu deosebire a sĕracilor, supuindu'ĭ la câte cincĭ şi şése anĭ de ucenicie şi la alţĭ atâţea anĭ de călfărie. În Francia âncă din timpul luĭ Turgot s'a încercat desrobirea industrieĭ şi a comerciuluĭ de sub tyrania mesterilor, şi de pedicile ce aduceaŭ corporaţiunile desvoltărilĭ prosperităţiĭ publice şi private; acest mare om de stat a încercat acésta fără a isbuti, dar semînţa aruncată a adus fructe şi acea instituţiune antiliberală şi tiranică a trebuit să cadă dinaintea proclamărilĭ libertăţiĭ şi egalităţiĭ. În unele părţĭ ale Germanieĭ unde se maĭ păstréză, ele sunt combătute de ceĭ maĭ distinşĭ economistĭ ca Eischen Mayer Iacob care consideră corporaţiunile ca atentatorĭ libertăţiĭ individuale şi desvoltărilĭ facultăţilor fisice şi morale; le consideră ca supĕrătóre tran-

www.dacoromanica.ro

sacţiunilor şi ca uă instituţiune care lasă oraşele în esploatare unor companiĭ interesate.

Când sciinţa condamnă uă instituţiune, ea, de şi maĭ póte dăĭnui cât-va timp, dar este lovită de mórte şi céderea eĭ este numaĭ uă cestiune de timp.

Astăḑĭ pretutindeniĭ corporaţiunile obligate daŭ locul lor asociaţiunilor libere, în cari lucrătoriĭ intră şi esŭ cum vor, supuinduse numaĭ la paḑa regulamentelor stabilite în statutele ce'şĭ facŭ acele societăţĭ după trebuinţele şi tendinţele lor. In oraşele cele nuoĭ ale Englitereĭ, cari sunt, putem ḑice, cele maĭ comerciale şi maĭ industriale din lume, precum Liverpolu, Manchesteru &, unde instituţiunea corporaţiunilor n'a esistat nicĭ uă dată, societatea numită *Arts Societe* (societatea artelor) dinaintea căriea lucrătoriĭ cari voiescŭ să aĭbă un titlu de capacitate daŭ esamen şi aducŭ doveḑĭ de ceea ce sciŭ şi potŭ face, se supunŭ de bună voie ne obligaţĭ de nimenĭ a o face, pentru că atestatul de maestru ce li se dă de acea societate îĭ recomandă şi fabricanţilor cari aŭ trebuinţă de lucrătorĭ şi muşteriilor cari caută lucrător bun. Acésta însĕ nu dă nicĭ un drept, nicĭ nu rădică niměnuĭ, dintr'aceĭ cari nu ar avea acest titlu, dreptul de a fabrica saŭ de a vinde cum vor putea. Este numaĭ ca uă recomandaţiune din partea unor ómenĭ cunoscuţĭ.

Este constatat şi probat astăḑĭ că progresul în arte, în meseriĭ şi în comerciŭ datéḑă maĭ cu deosebire de la căderea tiranieĭ corporaţiunilor. Singurul argument al partisanilor aceluĭ sistem, argument pe care îl credŭ eĭ că ar fi neînvins, este că daca toţĭ

www.dacoromanica.ro

lucrătorii unui oraşiŭ facŭ parte din corporaţiuni, acésta echivaléḑă cu un privilegiŭ general dat tutulor, şi că astfel nu esistă paguba pentru nimeni; pentru că de şi croitorul este supus la un fel de dajdiă, cum am ḑice, la uă geremea, cismaruluĭ, pĕlărieruluĭ, têmplaruluĭ, ferariuluĭ, plătind 10, 20, 30, 40, saŭ 50 % maĭ mult decât adevĕrata valóre a obiectelor cu cumpĕră de la eĭ, dar acel croitor găsesce uă compensare, fiind că este despăgubit la rândul sĕŭ prin obligaţiunea pusă asupra cismaruluĭ, pĕlărieruluĭ şi celor-l'alţĭ meşteriĭ de a'ĭ plăti şi eĭ la rândul lor haĭnele maĭ scump decât valórea lor, într'uă proporţiune echivalentă; şi că astfel din daraverile deosebiţilor meseriaşĭ dintr'un oraş nu este pagubă pentru nicĭ unul din eĭ. La acésta li s'ar respunde lesne, căcĭ daca un privilegiŭ nu aduce nicĭ câştig nicĭ pagubă acelor ce'l aŭ, la ce servă el? şi atuncĭ care este scopul uneĭ organisaţiunĭ şi instituţiunĭ complicată şi costisitóre? Dar chiar de s'ar putea admite ca un ce raţional ca locuitoriĭ unuĭ oraş să iea uniĭ de la alţiĭ fără nicĭ un resultat de câştig saŭ pagubă pentru nimenĭ, ar trebui să se pótă dovedi că toţĭ locuitoriĭ oraşuluĭ sunt încorporaţĭ cu aceleaşĭ drepturĭ, ceea-ce nu este nicĭ nu póte fi, căcĭ basa aceleĭ instituţiunĭ este admiterea în meseriĭ numaĭ a unora şi oprirea altora; căcĭ priimirea nu se dobândesce decât numaĭ daca convine intereselor corporanilor în drept de a admite saŭ de a respinge pe membri cari se presintă; dar şi când locuitoriĭ oraşelor ar fi toţĭ membri aĭ corporaţiunilor şi ar avea dreptul de

www.dacoromanica.ro

a se impune unii pe alţii, nu se póte tăgădui că beneficiile realisate de dênşii nu ar fi în detrimentul locuitorilor comunelor rurale cari, în realitate, devinŭ tributare corporaţiunilor din oraşe.

Sciinţa şi raţiunea nu admit decât buna înţelegere între ómenĭ de aceeaşĭ meserie, adunărĭ în cari să se discute interesele industrieĭ, îmbunătăţirile ce se pot aduce fabricăriĭ şi vînzăriĭ, îngrijirea stăriĭ lucrătorilor şi a salariuluĭ, adunărĭ în cari să se chibzuiască asupra nevoilor acelor bĕtrânĭ şi neputincioşĭ, vĕduvelor şi orfanilor; să cerceteze introducerea machinelor celor bune şi uneltelor şi procederilor chimice, despre sistemele indicate de sciinţa mecanică şi despre îmbunătăţirile şi perfecţionările ce trebuescŭ aduse, ca să pótă rivalisa şi lupta cu ceea ce se face în altă ţĕră. Prin dibăcia şi superioritatea lucrătorilor, prin perfecţionarea metódelor şi bunelor machinĭ fabricantul Klein din Viena a ajuns a da materiilor ce întrebuinţéză uă valóre de cincĭ, de şése sute de orĭ maĭ mare decât ce avea la intrarea lor în atelierile séle; întrece cu mult esemplele cunoscute în orologerie şi resorturile cele fine. Un croiror cu două treĭ calfe nu se póte lupta cu un atelier de croitorie cu machine de tot felul perfecsionate şi cu mulţime de lucrătorĭ.

Noĭ avem maĭ multe industrĭĭ de un mare viitor, dar cari sunt fórte înapoiate, aŭ rĕmas în starea în care eraŭ când s'aŭ introdusântêiaşĭ dată acum şi câţĭ va secolĭ, şi cari, străine de progresele ce a făcut acea industrie în alte ţĕrĭ, disparŭ, câte una una.

www.dacoromanica.ro

Póte că pentru unele guvernul ar putea şi ar trebui să facă ceva ca să pótă lua un avênt dând subvenţiĭ saŭ un avans de banĭ pênĕ vor ajunge a se susţine singure şi concura cu străinul; dar ne-ar plăcea maĭ bine a vedea acel avênt dat de asociaţiunea industrială, am dori înfiinţarea de un credit industrial. Dar concesiunile de furniturĭ ale statuluĭ date fără concurenţă, suirea de vamă asupra obiectelor ce voim să vedem fabricânduse în ţéră ar fi fatale nu numaĭ pentru consumator, dar chiar pentru acele industriĭ; căcĭ nicăirĭ industria nu a putut prospera prin asemenea mijlóce.

Patriotismul bine înţeles ar fi a ne lupta cu străiniĭ în activitate, în învĕţătură şi în aplicare la lucru; a'ĭ egala şi întrece în arte, în meşteşugurĭ şi în sciinţă.

Atenţiunea tînĕruluĭ meŭ interlocutor fu trasă către feréstră de un urlet ce semĕna cu acela de uă orgă stricată; peste drum féta luĭ chir Stoian plăpomarul, uă damă cu un coc de duoĕ oca în cap, cu uă toaletă scósă din cutie, cu fioncurĭ de panglice cu colorile naţionale, umflată pe tóte părţile ca uă gâscă grecéscă sdrăngănea din clavir uă nopturnă. Sĕrmane Döler! unde eraĭ să audĭ cum ostentaţiunea îşĭ face rîs de una din producţiunile téle cele maĭ delicate şi maĭ colorate; unde era sĕrmana Principesa Bolgiojoso, acea femee poetică a căreĭ ânimă vibra ca uă harpă, a căreĭ întrégă persónă era uă armonie, care ţĭ-a strâns mâna cu ochiĭ înnecaţĭ în lacrămĭ de bucurie când i-aĭ adus acea frumósă flóre a sufletuluĭ tĕŭ de arist

www.dacoromanica.ro

ca omagiŭ pentru ḑioa nascereĭ eĭ! Ŭă lume de suvenire a trecut prin mintea mea, îmĭ părea că o aud strigând indignată : *profanatione!*

Un om cu fir alb la chepiŭ, negreşit impiegat superior al siguranţeĭ bătĕuşilor asvêrlia din stradă ochĭ dulcĭ domnişóreĭ Plăpomărescu, şi tot ŭă dată trăgea cu urechia sub feréstra mea ca să afle secretul conspiraţiuneĭ ce se urḑia în odae la mine.

Sunt de atuncĭ maĭ mulţĭ anĭ, trecênd maĭ de unăḑi prin strada Viitorulŭ m'am oprit d'inaintea uneĭ prăvălĭĭ admirând ŭă pereche de cisme de vênătóre fórte bine lucrate; pe ŭă tablă d'asupra era scris *Filosofescu CISMAR Român*, într'ŭă cameră spaţiósă şi curată tînĕrul meŭ cu alţĭ doĭ băeţĭ dirigea lucrarea igenióşă a treĭ machinĭ de cusut pele; am aflat de la dênsuĭ că aceĭ tinerĭ eraŭ doĭ amicĭ aĭ luĭ din copilărie, ucenicĭ aĭ tatăluĭ sĕŭ; că mumăsa Dómna Elisa Savinescu, cu ajutorul fiĭcăseĭ celeĭ maĭ micĭ, nevésta grafieruluĭ, isbutise a scóte un decret de ajutor de subprefectură; dar că tînĕrul stăruind în ideea sa de a se apuca de meseria repausatuluĭ Sava, ajunsese tréba la marĭ neînţelegerĭ şi chiar la judecată pentru moştenirea ce'ĭ venia de la tatăsĕŭ; judecată care nu s'a putut curma decât prin angagiamentul luat de băét de a nu pune pe tabla prăvăliieĭ numele ce purta cocóna Elisa, care nicĭ ea, nicĭ fetele eĭ nu vor nicĭ să'l védă nicĭ să auḑă de dênsul. Un om de ordine veghia ḑioa şi nóptea asupra prăvăliei căutând cu stăruinţă iţele clompotuluĭ. Nu este lucru curat, îşĭ ḑicea Guvernul, ca un român cu condeiŭ să cósă la cisme!...

---

www.dacoromanica.ro

PARTEA VI.

FINANCELE

1871

www.dacoromanica.ro

I.

În mijlocul Bucurescilor chiar la spatele Palatuluĭ Domnesc, duoĭ paşĭ din piaţa teatruluĭ şi de strada cea maĭ bine pavată, cea maĭ luminată şi maĭ udată a capitaleĭ, se află uă cotină în care mergŭ de se vérsă tóte apele curate şi necurate de pe muchia déluluĭ de la Biserica Măgurénu până la Sărindar. Câte-va sălciĭ, câţĭ-va plopĭ eşiţĭ din pământ prin propria lor iniţiativă aŭ luptat sute de anĭ în contra insalubrităţiĭ, sorbind din tótă puterea bogatelor lor frunde, miasmele şi ozonul ce exală acel baltac febrigen.

Provincialiĭ când audŭ vorbinduse de *grădina Cismegiuluĭ* s'ascéptă a găsi acolo fontânĭ ca în piaţa Navona, un fel de Frascati saŭ de Tivoli, cel puţin un mic Versailes. Descepţiune! de şi nu trebue să trecem cu vederea mica insulă de la capul aleiĭ, un adevĕrat Paphos mobilat cu laviţe de lemn pe care diminéţa şi séra mergŭ de se resfaţă câte-va Ondine, Driade şi Amadriade vĕduve, măritate şi fete-marĭ cu coc şi despletite, cu rochiĭ care târesc de treĭ coţĭ prin praf saŭ care d'abia le acopere genuchiĭ; dar tóte de o potrivă libere şi independente; de şi un fel de Neptun s'a încercat uădinióră să rădice asupra lor

www.dacoromanica.ro

furca sa de dominaţiune, ele însă aŭ găsit că prea îĭ era barba albă şi l'aŭ respins cu indignaţiune; acum căḑutul Ḑeŭ, devenit *omul de pétră*, stă resemat într'uă rână de stîlpul uneĭ porţĭ în strada Sculptureĭ privind cu duioşie la trăsurile care se luptă cu valurile sdruncinate ale pavagiuluĭ.

Într'acea insulă înflorită nu se póte ḑice că nu s'a manifestat arta idraulică : Din mijlocul unuĭ maldăr de buruienĭ ţîşnesce cât colo un fir de apă, ca dintr'un puşcociŭ, de maĭ răcoresce puţin inimile înfocate.

Vestitul grădinar Mayer şĭ-a pus tótă arta şi sciinţa ca să transformeze mocirla într'uă grădină încântătóre. A strîns apele într'un elesceŭ de uă formă graciósă, a rădicat cât a putut malurile laculuĭ, le-a întărit cu brasdă; a plantat îu drépta şi în stânga, a profitat de tóte turlele şi de tóte clopotniţele, ca din or ce punt, din or ce respântie a grădineĭ privitorul ţă aĭbă dinaintea ochilor uă vedere plăcută. Grupe de arborĭ, peluse verḑĭ, partere smăltate cu florile cele maĭ delicate şi maĭ rarĭ aşeḑate în buchete armonióse; or în cotro te întorcĭ, poţĭ să admirĭ peisajurĭ demne pe penelul luĭ Claude Lorain şi al luĭ Poussin. Nu se póte vedea uă grădină maĭ bine desemnată. N'a depins însĕ de talentul aceluĭ regretat artist să nepărteze şi umeḑéla cu miasmele, cu frigurile paludeene, cu nevralgiilu şi cu reumatismurile; ĭ-ar fi trebuit inginerĭ idrografĭ ca să reguleze curgerea Dîmboviţiĭ de la Şanţurĭ pâră la Argeş, să'ĭ rădice malurile, să le întăréscă cu cheiurĭ de la Morile-Vlădichi până la Vitan; ar fi trebuit baragiurĭ, stăvi-

www.dacoromanica.ro

lare, nomolitorĭ, tăetorĭ, vane şi ecluse la Ilfov, la Sabar şi la Argeş; ar fi trebuit uă mie şʼuă sută de lucrurĭ pe care numaĭ membri Primărieĭ şi Ministrul lucrărilor publice le póte sci.

Pe malurile aceluĭ lac, pe érbă verde, la lumina luneĭ şi la umbra sălciilor pletóse se desfătaŭ cu pelin şi cu *ah puiule mor!* berbanţiĭ de uă dinióră; acolo Beizadelele din Fanar uĭtaŭ frumuseţile Bosforuluĭ legănându-se voluptuos în luntre cu *ἀν ἕιτον τρόπος* şi cu *φαρέτρα βέλει*, acolo frumósa Argyra desmerda cu manele şi cu pesrefurĭ pe Gavanazoglu şi pe Kehaia Bei: acum fiul Afroditeĭ a sburat cu aţa ca puiul din cântec; în loc de *ah nuriţe cale bună* şi de *inima mea multe are;* tobele şi trîmbiţele pompierilor formézĕ gustul diletanţilor sunându-le la urechĭ *cântecul gâsci* şi *cismele întêiuluĭ de carabinieriĭ* al luĭ Offenbach. Luna, lăutariĭ şi stihurile nu maĭ aŭ trecere, uă toaletă de la Madame Briol, un rural saŭ un domanial sunt astăḑĭ argumentele de modă ale amoruluĭ. Galatheelor nóstre le place maĭ bine urechile luĭ Midas de cât dalta luĭ Pygmalion. În secolul în care trăim este de prost gust a fi gelos, Menelas se împacă cu uă primărie, Cupidon sʼa făcut măgădaŭ mare, cântă *frunḑă verde aurită* şi alérgă după uă casierie de judeţ.

Ceci tuera cela a ḑis Victor Hugo. Prosa a gonit poesia din grădina Cismegiuluĭ; *Monitorul, Românul* şi *Presa* aŭ dată afară pe Anacreon, pe Erotocrit şi pe Anton Pan. Acum câte-va căḑĕturĭ Calemgiĭ, Zapciĭ, Logofeţĭ, Condicarĭ şi Sameşĭ halea şi paia cu pensiĭ, paraponisiţĭ, parigorisiţĭ şi apelpisiţĭ, câţĭ-va Capanlĭĭ

www.dacoromanica.ro

Madegiĭ şi Otcupciĭ cu câţi-va tinerĭ gheşeftarĭ şi coţcarĭ ţinŭ acolo şedinţe în permanenţă; judecă de diminéţă până séra pe Domnĭ şi pe Împĕraţi şi punŭ ţéra la cale. Conversaţiunile lor sunt esclusiv politice, consacrate numaĭ patrieĭ, patrioţilor şi patriotismuluĭ; discuţiunile literare, filosofice şi artistice sunt cu totul prohibite.

După câte-va feligene de cafea, după câte-va halbe, când paraponul se sparge în fumul ţigareteĭ şi când gazul bereĭ s'a suit la creerĭ, atuncĭ s'audĭ planurĭ politice, financiare şi administrative, organisaţiunĭ şi consideraţiunĭ, pensiĭ şi recompense!

— Deh! bune sunt astea, ḑicea cu un accent puţin Românesc un mare demnitar al ţĕriĭ, un anatolit tiriachiŭ, vechiŭ capanlîŭ, nu le era destul că ne înjură cum le vine la condeiŭ, că ne-a luat caftanele şi ne-a pus la bir ca pe mojicĭ; acum după ale lalte tóte le-a abătut să ne ia şi mica industrie ce ne rămăsese, aţĭ auḑit că vor să facă bancă fonciară ca să scaḑă dobânda banilor? Atuncĭ ce ne facem noĭ ăştia care avem duoĕ treĭ parale? Eŭ care vĕ vorbesc, de la ḑece miĭ de galbenĭ iaŭ cu poliţe, cu samsarlîcŭ, maĭ cu una cu alta, duoĕ miĭ de galbenĭ pe an, acum să mĕ reducă la şase sute, apoĭ dreptate e asta? Şi cum o să'ĭ oprescĭ c'aŭ băgat în capul proştilor de proprietarĭ că e bine să se asocieze, să respunḑă unul pentru altul şi să formeze un *Credit fonciar*. Înainte vreme tot aveaĭ cuĭ să te plângĭ, le venia câte uă notă de la Generalul consulat, câte un firman de la Pórtă, îĭ maĭ surghinia pe la câte uă monăstire,

www.dacoromanica.ro

pe la Mărginenĭ, la Plumbuita, la Snagov, le băga minţile în cap, le maĭ tăea nasu; iar acum te uiţĭ în cer şi în pământ, ne-a lăsat şi Împăraţĭ şi toţĭ, nu maĭ aŭ liberalĭĭ frică de nimic. Când le ḑiceam boerilor noştri c'o să vie uă vreme să plângem binele de la Muscalĭ pe petic de postav verde!

— Are dreptate Căminaru, ḑicea Medelniceru Iordache, om cu dare de mână, fost Sameş, cu casă în strada Luminată. Am auḑit că Creditul ăsta fonciaru are să aducă uă grămadă de banĭ streinĭ în ţéră. Ce or să facă, frate, cu atâta mar de aur? Da de le-or abate Nemţilor şi Ovreilor să plece n'or să'şĭ rădice capitalurile, ş'atuncĭ ce ne facem? Cu ce o să plătéscă guvernul bieţilor creştinĭ cari şĭ-aŭ jărtvit viaţa şi tinereţea slujind patrieĭ?

— Lasă nene Iordache, nu te maĭ teme că nu se ducŭ nicĭ Nemţiĭ nicĭ Ovreiĭ din ţéră. Nu sunt eŭ tótă ḑioa cu eĭ, nu'ĭ aud ce vorbesc între dânşiĭ? întrerupse un tînăr gheşeftar, tovarăş cu jupân Moise la concesiunea cataramelor şi a tocurilor de macava, un protejat al ministruluĭ, nepot al cuviosuluĭ protopop Ciomagovicĭ.

— De s'or duce Nemţiĭ atuncĭ să maĭ veḑĭ crisă; ş'astea tóte din pricina perturbatorilor ş'a anarchiştilor că nu se maĭ astêmpără cu drăciile. Pe tótă ḑioa nu auḑĭ decât conspiraţiunĭ şi revoluţiunĭ. Îmĭ spunea aséră un om al poliţieĭ secrete că şi sĕptămâna trecută dacă nu prindea el de veste iar se făcea posna; noroc că i s'a pus la dispoziţie fonduri de a putut întêmpina rĕul. Era să se proclame Republica

www.dacoromanica.ro

şi la Fefeleĭ. N'avem stabilitate, domnilor, noĕ ne trebue un guvern tare, uă mână de fer, ordine şi străşnicie. Unde în Europa să veḑĭ astfel de lucrurĭ! Acolo toţĭ ascultă de poliţie ca de Dumneḑeŭ. Miniştri noştri sunt ómenĭ cu cap, n'avem ce ḑice, procopsiţĭ de n'aŭ cum maĭ fi, harnicĭ, plinĭ de probitate, de dreptate şi de patriotism; dar ce să le facĭ? le lipsesce energia! Sciţĭ dumnévóstră că tot maĭ sunt ş'acum alegĕtorĭ care votéză cum vor, ḑiariştĭ cari scriŭ ce le vine în cap şi magistraţĭ cari judecă cum cred eĭ. Ar trebui să'ĭ maĭ strîngă niţel în chingĭ. Poliţia n'are destule mijlóce; prin casele anarchiştilor se ḑic fel de fel de vorbe. Să mi'ĭ dea mie pe mână numaĭ în treĭ septămânĭ să le viŭ de hac!

— Vĕḑ că sciĭ multe domnule. Nu poţĭ să-mĭ spuĭ şi mie ce suntŭ anarchiştiĭ ăştiea şi antidinasticiĭ de care tot aud vorbind, ce vor, ce cer eĭ frate? Întrebâ Clucerul Toma, bătrân curios care de ḑece anĭ urméză cu stăruinţă ca auditor convorbirile din Cismegiu, cu speranţa că dór d'o înţelege politica guvernuluĭ şi jocul partidelor.

Tînĕrul către care se adresa bĕtrânul boer era Guliţă Dolofan, un strenepot al Principeluĭ Zamfir din némul Porfirogeniţilor, numele luĭ figurase diminéţa în *Monitor* sub rubrica *am ordonat şi ordonăm, am numit şi numim,* scrie franţozesce ca cocóna Chiriţa şi dobândise înaintare în cariera diplomatică. La întrebarea ce i se puse, se umflâ în pene, se uĭtâ cu códa ochiuluĭ la panglica de la chiotórea jacheteĭ, îşĭ

www.dacoromanica.ro

drese mănuşile cele verdĭ în degite, şi o luâ pe un ton doctoral.

— Lucru pe cât la ântêea vedere pare complex şi dificil pe atât este simplu şi lesne de înţeles când îl supunem la metoda analitică a spiritului şi îl trecem prin laboratoriul cunoscinţelor morale, politice şi literare cu care suntem adăpaţĭ noĭ ăştiea care facem parte din corpul diplomatic. Dar ca să înţelegeţĭ maĭ bine şirul raţionamentelor prin care am să vĕ fac să treceţĭ, trebue maĭ ântêiŭ de tóte să vĕ spuiŭ că ḑicerea *anarchist* însemnéză *om prost,* vine de la Elinesce ἄνευ (fără) şi ἀρχὴ (cap) de unde apoĭ s'a format cuvêntul compus *anarchist.* Tendinţele acestor ómenĭ sunt să pue mâna pe grădina de la Şapte nucĭ, căcĭ sciŭ că d'acolo emană puterea nóstră; dar să trăéscă bâta sĕraca! Cât om ţinea-o în mână nu n'e témă. Să poftéscă la alegerĭ dacă'ĭ ţinŭ meşiĭ! Cât pentru porecla de antidinastic, ea este uă spresiune şi maĭ nuoĕ; ne ocupăm acum la ministerul trebilor din afară cu un project de lege prin care să'ĭ precisăm înţelesul, să'ĭ dăm un fel de definiţiune, pentru că înţelegĭ bine, domnule Clucer, uă idee cât de populară, de iubită şi de sacră ar fi, nu póte să aibă aceeaşĭ însemnătate şi aceeaşĭ valóre la Londra, la Pekin şi la Bucurescĭ, căcĭ ar fi uă monotonie în ideĭ; am ajunge vrênd nevrênd la uă conclusiune constantă şi permanentă între cause şi efecte; în vreme ce noĭ nu trebue să ne împironim inima şi spiritul nicĭ în opiniunĭ politice nicĭ în credinţe morale, ci să fim totdauna gata a ne schimba principiile după împrejurărĭ;

www.dacoromanica.ro

altfel vĕ întreb unde ar fi progresul? Astădĭ de exemplu conclusiunea tutulor considerantelor nóstre trebue să tindă la simplificarea şi unificarea administrativă, financiară, strategică şi diplomatică; politica nóstră pe apă şi pe uscat trebue să se razeme tótă pe concesiunĭ. Puţin bine credeţĭ că ne-a făcut în ochiĭ lumeĭ civilisate domnul Godillot şi doctorul Strusberg? Am audit cu urechile mele din gura curţilor Europeene că daca nu eraŭ capitalurile acestor domnĭ angagiate în ţéră, noĭ eram perduţĭ.

— Aţĭ citit Algemeinu, întrebâ profesorul Romulus-Pompilius-Tulius-Trajanus Taurus, Roman din Alba-Iulia, doctor în filosofie şi Iură; eŭ âncă nu cred că Rusia are să se împace numaĭ cu Moldova şi c'o să lase gâturile carpatiane în mânele Ungurului, să sufere pe Austriacu în România ca acasă la el? împĕratul îşĭ aprinde pae în cap. Prusia bétă de glorie şi dé isbândĭ împinge orbesce înainte, îĭ trebue Sundu şi Belturile precum Muscaluluĭ îĭ trebue Bosforul şi Dardanelele. Veḑĭ aci e tot secretul, cheea diplomaţieĭ. Déca Bismark a pus mâna pe drumurile nóstre ferate şi le-a dat luĭ Andrassy a făcut'o cu scop; scie că Rusia nicĭ mórtă nu lasă liniile de apărare şi de atac în mânele rivaluluĭ eĭ secular. Iar guvernul nostru când a prefăcut obligaţiunile Strusberg în acţiunĭ şi le-a aruncat în spinarea nemţilor a sciut ce face. Cancelariul a profitat de lăcomia Hunică a luĭ Andrassy l'a lăsat să ia concesiunea Bleichröder ca să'ĭ plesnéscă în mână ca uă bombă, ş'acu îl jócă tontoroiu. Politică cu cărţĭ măsluite, domnule, câsciga

www.dacoromanica.ro

din tóte părţile : *per viam ferratam* cum ḑiceaŭ stremoşiĭ noştri Romaniĭ are positivitatea conflictuluĭ Austro-rus cu averĭ însemnate pentru Principĭ Coţcarĭ. Şi *per viam liquidam* câscigă trecerea provinciilor Baltice în mânele Hohentzolernilor. Dar giaba că nu se stinge focul Vesteĭ care arde de duoĕ miĭ de anĭ pe malurile Istruluĭ. Mĕ resum şi ḑic Prusia şi Austro-Ungaria de uă parte, Francia şi Rusia de cea-laltă. Afară numaĭ daca nu ne-om pomeni cu uă alianţă Pruso-rusă. Iată ce ne reservă viitorul.

— Le sciŭ tótę, ilustre domnule Taure, pericolul este mare! strigâ oftând tînărul diplomat puindu'şĭ sticla în ochiŭ şi aruncându'şĭ âncă uă căutătură la panglica de la chiotórea jacheteĭ şi la mânuşile cele verḑĭ; viitorul este întunecos! Staŭ tótă nóptea şi mĕ întreb unde este omul care să conjure primejdia. Eŭ din parte'm- mĭ-am făcut datoria, am arĕtat ministruluĭ situaţiunea politică a Europeĭ ş'a Asieĭ, i-am dat un plan complect de politică şi de strategie, ba am făcut şi maĭ mult : i-am oferit să mĕ trimită pe mine la Petersburg să vorbesc eŭ cu Gortciacoff şi cu Shuvalof, căcĭ uite, veḑĭ? Petersburgul, Berlinul şi cu Viena formézĕ triunghiul nostru strategic; capul de pod este Sprea, între Neva şi Dunăre; Prusia prinsă între douĕ ape, ce póte să facă Germania? nu o să fie silită să capituleze, să céră conferinţe, să vie la un protocol? ş'atuncĭ nu e aşa că printr'uă trăsătură de condeiŭ scăpăm de anarchiştĭ şi de antidinasticĭ? ni se dă şi noĕ un guvern patriarcal. Eŭ care am citit tóte depeşile oficiale, oficióse, confiden-

www.dacoromanica.ro

ţiale şi secrete, care am vorbit cu toţi împĕraţiĭ şi cu toţi miniştriĭ din lume, vĕ pot spune cu mâna pe inimă şi în cunoscinţă de causă, că miniştri noştri sunt fruntea diplomaţieĭ. Când te uiţĭ la dênşiĭ ţi se par ómenĭ simpli, creḑĭ că iaŭ lucrurile tot pe dos; d'apoĭ veḑĭ asta e meşteşugul. În politică totul e să nu te pricépă împĕraţiĭ. Cuvîntul *diplomaţie* vine de la *δίπλα* (peḑiş) şi de la *διπλὸνω* (cocoloşesc). Cum credeţi c'a apucat'o ca să ne scape de juridicţiunea consulară? pe d'uă parte a deschis chestiunea cu ocasia Consululuĭ Grecesc de la Brăila, iar pe de alta îndată ce s'a deschis Camera a declarat curat şi limpede că legile nóstre ocrotescŭ numaĭ pe tâlharĭ. Acum Europa scie că ne póte trimite toţi coţcariĭ şi gheşeftariĭ eĭ, în loc de a'ĭ trimite la Botanibey, la Nucahiva saŭ la Cayena; destul să se ferésckă să nu lase să ne vie vre un om de ispravă, şi nu maĭ are trebuinţă nicĭ de Consolĭ nicĭ de juridicţiunea lor. Miniştri noştri aŭ planurĭ marĭ, domnule! dar nu vor să le dea pe faţă. Maĭ ântêiŭ de tóte trebue să cureţe ţéra de anarahiştĭ şi de antidinasticĭ să'ĭ, *pue la cale,* să'ĭ *regularisésckă,* să nu maĭ tot auzim vorbindu-se de constituţiune, de libertatea preseĭ, de juriŭ, de alegerĭ libere, de legalitate, de dreptate şi de câte alea tóte. Bagăle bine de sémă şi veĭ vedea că eĭ urmézăpas cu pas politica luĭ Frederic cel mare : a pornit'o de la educaţiunea poporuluĭ, rădicâ spiritul şi inima Românilor prin predarea moraleĭ politice şi religióse la casarma de la sfinţiĭ Apostolĭ unde Manafu, Scrofiţă, Vînă de boŭ, Falcă de măgar, cuviosul

www.dacoromanica.ro

popa Matache şi alţi ilustri profesori predică ḑioa şi nóptea *Ciomagologia comparată;* pe de altă parte exaltă patriotismul armatei curăţindu-o de oficierii cari aŭ antidinastismul d'a crede că misiunea cea mai sacră a militarului ar fi a apĕra ţéra în contra invasiunei streinului. După ce o isprăvi cu anarchiştii, după ce o *regularisi* pe antidinastici, o face educaţiunea poporului, o disciplina oştirea, o învĕţa-o să tragă bine în carne vie de Român, s'o desface de căile ferate de comunicaţiune interióre, concedându-le streinilor, cel puţin pe patruḑeci saŭ pe cinciḑeci de ani, ş'o arunca în spinarea statelor vecine căile de joncţiune, atunci se unesce ântêiŭ cu Francesu în contra Austro-Ungarului; îi sbóră din mână Banatu, Transilvania şi Bucovina; apoi se unesce cu Neamţu în contra Muscalului, îi şterge şi partea ce i-a mai rĕmas din Basarabia; se aliază apoi cu Sîrbu şi cu Bulgaru în contra Turculuĭ, se declară Rigat, ia Macedonia şi Delta, ba póte şi Dobrogea. Tocmai acum am nimerit ómeni, care ne trebue, bărbaţi sdraveni tot unul şi unul, ómeni de bronz, metal curat. De uă cam dată trebue să luăm lucrurile cu binişorul să nu ne pricépă puterile garante, să căutăm să menţinem pacea până ne-or veni puscile din America. S'aŭ şi speduit de aḑi diminéţă instrucţiuni telegrafice tutulor agenţilor noştri de pe lângă curţile streine ca să intervie or unde s'ar ivi vre uă neînţelegere între Împĕraţi, *Caveant Consules*, ca să nu se turbure pacea. Acum domnul Shuvalof să mai pue mâna pe Chiva daca póte.

www.dacoromanica.ro

Bĕtrânul boer Thoma confundat în ascultare şi uĭmit de esplicaţiunele lămurite ale tênĕruluĭ diplomat îşĭ scutură binişor ciubuc şi'o apucă spre Gorganĭ. Nicĭ d'astă dată nu înţelesese ce sunt anarchiştiĭ, ce vor antidinasticiĭ de care să tot aude vorbind, cum ómeniĭ ordineĭ apĕră constituţiunea, legile şi tronul, care e jocul partidelor şi politica guvernuluĭ. De la uă vreme încoa începuse a bănui că acele planurĭ adâncĭ, acele combinaţiunĭ ingenióse de care se tot vorbesce din când în când pe la ţile marĭ nu sunt decât un moft.

www.dacoromanica.ro

II.

Libertatea de raţiune este absolută în Cismegiu. Acolo nicĭ spiritul are proptele nicĭ gura stréjă; aceĭ care diminéţa aŭ suit scările ministrilor, fără de a dobândi vre un decret, fie cât de mititel, critică, înjură şi bléstemă; de multe orĭ trecŭ cu limba şi peste capetele ministrilor. Poliţia le scie, căcĭ acolo ca şi pe aiurea are amicĭ oficialĭ şi oficioşĭ, cunoscuţĭ şi necunoscuţĭ, amovibilĭ şi inamovibilĭ; are relaţiunĭ chiar printre paraponisiţĭ şi apelpisiţĭ, amicĭ publicĭ şi privaţĭ cu care comunică verbal şi prin scr'is, cu nart şi fără nart, cu toptanu saŭ cu mărunţeaoa; ómenĭ de tótă trépta, chiar preoţĭ cuvioşĭ şi învetătorĭ procopsiţĭ. Posiţiunea de spion este astădĭ onorată, dă dreptul d'a se intitula amic al ordineĭ şi al dynastieĭ, a aspira la pensiĭ şi la recompense. Noĭ ânsă nu ne permitem a raporta tóte câte se ţicŭ acolo.

Ideologiĭ din grădina Cismegiuluĭ se împartŭ maĭ cu deosebire în duoĕ categoriĭ : ruginiţĭ care ca toţĭ bĕtrâniĭ găsescŭ că tot ce a fost era bun şi frumos şi că nenorocirile ne vinŭ, cum se ţicea la 1848, de la bonjuriştĭ, de la pantalonarĭ şi de la franţosie;

www.dacoromanica.ro

într'un cuvênt de la respâudirea ideilor. Oftésă când îşĭ aducŭ aminte de regulament, de şi ceĭ maĭ mulţĭ dintr'ênşiĭ l'aŭ întovărăşit la Philaret cântându'ĭ *vecĭnica pomenire.* Se mĭră de tot ce e noŭ precum se mira Banu Istrate, cum Bonaparte ajunsese Boer mare fără ca vre un Domn să'l fi îmbrăcat cu caftan?!

Clasa cea laltă pe care am putea-o numi a spoiţilor, devine din ḑi în ḑi maĭ numerósă; se compune maĭ cu deosebire de galanţiĭ trotoarului şi de aceĭ care aŭ petrecut câţĭ-va anĭ la Mabil şi la Sperl în societatea Conteseĭ Rose-pompon şi a Baronuluĭ Chicard, cum ḑice Milo, de ómeniĭ care în litteratură cunoscŭ tóte scrierile luĭ Frederic Soulié şi ale luĭ Gaborieau, care vorbescŭ cu volubilitate de tóte sciinţele precum ar vorbi un Ministru de resbel de arta militară, de puşca Remington şi de tunul Krupp. Eĭ găsescŭ că tot ce era bĕtrânesc e de lepădat, că melul la frigare, ciulamaoa şi ostropelu supĕră la sănătate, că vinul de Drăgăşanĭ şi de Odobescĭ este oţet gol daca nu se vinde în butilĭă cu hărtie poleită scrisă *Feslauer* saŭ *Vieux-Macon.*

Ceĭ d'ântêiŭ sunt maĭ statornicĭ în credinţele lor, bunĭ Românĭ, de şi ceĭ maĭ mulţĭ aŭ fost mehmandarĭ la zaherele şi cinovnicĭ de proviantură. Ceĭ laltĭ îşĭ schimbă credinţele politice după cum le vine; sunt ómenĭ cu tabiet; le plăcea gareciŭ când eraŭ muscalĭĭ în ţĕră, se închinaŭ la belşugul turcesc, la pilaf şi la baclava în ḑilele luĭ Omer Paşa; când cu Nemţi, cereaŭ pe la birturĭ numaĭ Shnitzel şi warme würste; în vremea influenţi francese nimic nu era

www.dacoromanica.ro

mai frumos în ochii lor ca pantalonul roşu şi nimic mai gustos de cât fasolea lui Godillot; acum se înebunesc după concesiuni à la Strusberg, sbiară că sunt ómeni de ordine şi dynastici.

Şi unii şi alţii vorbescu mult dar raţionéză puţin; când nu sunt în slujbă ḑioa le pare un an, iar când sunt, tragu ţigară şi cască de diminéţa până séra, asceptând sfirşitul luni cu mandatul; cântă cu foc: *trecî ḑi trecî nópte, apropiete léfă.* Severi cu ceilalţi, sunt fórte indulgenţi cu ei înşii; critică mai tot-d'auna, pe când faptele lor se potrivescu fórte puţin cu vorbele; le pare că lumea se uită la ceea ce ḑicu, iar nu la ceea ce facu.

Obicinuiţii grădinei Cismegiului se ocupă mai ales cu partea oficială a Monitorului: numirile în funcţiuni şi lista pensionarilor. Ceî mai mulţi slujbaşi din tată în fiu, crescuţi de mititei cu stipendii; plimbaţi pe stradele Parisului cu banii Ephoriei scólelor, trăescu mai toţi ca în sênul lui Abraham din buget, de şi câţi-va dintr'ênşii ducu uă viaţă cam sdruncinată, când cu léfă, când fără léfă, mutaţi, strămutaţi, permutaţi şi prea mutaţi ca vestitul Haimana; alţii iar hrăniţi ani întregi cu praful şoseleî, petrecu aspirând la câte uă diurnă de la vre uă vĕduvă matură şi bogată.

Dacă unul are ḑece copii, fie legitimi, fie din flori, doresce, stăruesce, voesce ca de mici să fie toţi bursieri şi la duoĕ-ḑeci de ani, cu carte saŭ fără carte, să învărtéscă ţigareta într'uă cancelarie. Vai de ministrul care i-ar lăsa vre un odor pe dinafară.

www.dacoromanica.ro

De la Mamorniţa până la Vîrciorova nu veĭ găsi un singur ascendent, descendent saŭ colateral, rudă de mâna drépta saŭ de mâna stângă a vre unuĭ ministru, al cocóneĭ saŭ al coconiţiĭ dumnéluĭ, al vătafuluĭ saŭ al doiciĭ care să nu fie în pâne, daca nu în Statul general al vre unuĭ Minister, dar măcar la un comitet permanent, saŭ deputat. Trebue să recunóscem că eĭ sunt ţéra; daca nu cea reală dar cel puţin cea aparentă. Numĕrul lor cresce pe tótă ḑioa şi puterea lor se mărésce.

Simţul moral al ómenilor care conducŭ astăḑĭ trebile la noĭ, este atât de înecat într'uă mie şʼuă sută de consideraţiunĭ, de influenţe şi de impunerĭ din întru şi din afară, în cât nu se maĭ póte sci daca el n'a dispărut cu totul. Aceştĭ ómenĭ fără legăturĭ altele de cât nisce interese individuale şi străine pe care se credŭ datorĭ a le cruţa, nu maĭ potŭ ţine sémă nicĭ de păsurile nicĭ de aspiraţiunile ţĕriĭ. Sprijinul lor cel maĭ puternic este în ómeniĭ fără principiĭ şi fără credinţe, în ómeniĭ care sunt totd'auna gata a servi or ce guvern precum aŭ servit tóte regimele condamnate şi lepădate de naţiune. Pe calea pe care aŭ apucat sunt siliţĭ a'şĭ recruta amiciĭ şi partisaniĭ printre ómeniĭ care aŭ perdut consciinţa bineluĭ şi care nu aŭ alt merit de cât acela al cinismuluĭ politic, care punŭ la dispositiunea regimuluĭ ce susţinŭ convincţiunĭ de poruncélă şi sunt dispuşĭ în orĭ-ce moment a călca legile în picióre. Pe aceştĭ susţiitorĭ îĭ proclamă ómenĭ de ordină, dynasticĭ şi devotaţĭ tronuluĭ, par'că devota-

www.dacoromanica.ro

mentul, ar fi uă însuşire altă de cât consciinţa bineluĭ. Eĭ şʼaŭ alienat întrʼatâta afecţiunea poporuluĭ în cât nu maĭ potŭ conta de câtŭ pe cavaleriĭ bâteĭ recrutaţiĭ prin mahalale în sarcina bugetuluĭ şi în detrimentul siguranţeĭ publice, pe ómeniĭ perduţiĭ de reputaţiune şi ruinaţiĭ prin desfrînare şi prin joc.

Frasa favorită a partiduluĭ este că ne trebue un guvern tare şi temut, nu vorbescŭ de cât de respectul autorităţiĭ şi de menţinerea ordineĭ; auḑindu-ĭ şi citindu-ĭ, ar crede cineva că poporul stă în arme pe strade. Setea de autoritate i-a făcut să arete lumeĭ naţiunea Română ca un compus de perturbatoriĭ de meserie, uă ţéră minată de conspiraţiuniĭ, un volcan gata a face splosiune, a resturna Balcani şi Carpaţi şʼa nu lăsa în Europa pétră peste pétră. Astfel aŭ câştigat sprijin în puterile străine care credŭ pacea Europeĭ compromisă fără ómeniĭ care declară România incapabile de a se guverna cu instituţiunile ce şĭ-a datŭ.

Sub pretestul că previnŭ nu se scie ce catastrofă şi că salvă patria de nu se scie ce pericol din întru şi din afară, sʼa format sub auspiciile guvernuluĭ un fel de farmasonie, uă adevĕrată Camoră care a împărţit influenţa pe judeţe, aŭ făcutŭ din judeţe şi din plăşĭ nisce adevĕrate spahilicuriĭ pe care le sploatésă în favorul lor. Nuoiĭ noştriĭ Derebegĭ avênd la dispositiunea lor autorităţile administrative, judiciare şi chiar pe cele militare, distribue protecţiunea şi favorurile după convenienţele lor electorale şi se încércă a da naţiuneĭ uă direcţiune politică, prin distribuţiuniĭ de posturiĭ, prin sprijinire de interese. Când

www.dacoromanica.ro

un om ş'a mâncat averea părintéscă în desfătărĭ, s'a ruinat în jocurĭ de cărţĭ şi în desfrînărĭ, a compromis averea copiilor ş'a nevestiĭ, a stors până în fund creditul rudelor şi amicilor, şi când este incapabil de a'şĭ procura prin muncă şi activitate uă viéţă modestă şi onorabile, incapabil de uă purtare prin care să facă să'ĭ se uĭte greşalele şi abaterile trecute, nu are decât să se ducă să se închine puterniculuĭ partid ca să i se dea pe mână uă administraţiune bănósă cu care să'şĭ pótă continua viaţa de corupţiune şi de trăndăvie. Transfugiul maĭ alesŭ este bine venit în partid, destul să aibă garanţia vre unuĭ puternic al companieĭ ca să fie botesat cu numele de om al ordineĭ şi dynastic. Nu se întrébă nicĭ capacitate, nicĭ probitate, nicĭ sciinţă; neophytul înjură pe vechiĭ luĭ amicĭ, pe ómeniĭ care nu plac partidului? îl proclamă lepădat de Satana şi *dignus intrare*, a noua ḑi i se pune la dispositiune un prefect ş'un primar cu câte va bâte şi Deus ex machina ese curat Deputat saŭ Senator din consciinţa vre uneĭ urne electorale, iar după câte-va probe de devotament póte să aspire la uă positiune înaltă, or care ar fi trecutul şi petele de pe fruntea luĭ.

În jargonul partidului *om de ordine* nu maĭ însemnéză om supus legilor, iubitor de linisce şi de dreptate, om muncitor şi producĕtor, ci este uă losincă ca să se scie că este un soldat devotat cu condeiul, cu limba şi cu ciomagul partidului ciocoesc, gata a înjura, a colomnia ş'a bate pe or cine nu se închină systemuluĭ preconisat, pe or cine ar în-

www.dacoromanica.ro

drăsni să nu votese pentru candidaţiĭ Camoriĭ, pe or cine ar încerca să rîdicĕ glasul în contra sploatăriĭ organisate de partidul sub care se ascunde astăḑĭ vechiul phanariotism, creḑênd că póte lumea nu l'o recunósce sub acéstă nuoĕ mască.

Precum neruşinatul şi mişelul este îmbrăţişat şi onorat când înjură şi calomniéză, asemenea cetăţianul prob şi liniştit, magistratul demn care prin sciinţă şi onorabilite şĭ-a făcut un nume venerat este expus a fi lovit în esistenţa şi în viitorul sĕŭ daca este tare în principiile şi credinţele luĭ, daca nu'şĭ pune consciinţa în serviciul patimilor şi urelor ómenilor de la putere. Oficeri învĕţaţĭ, stimaţĭ şi iubiţĭ de camaraḑiĭ lor, cunoscuţĭ în tótă armata pentru curagiul, cunoscinţele şi capacitatea lor, sunt bănuiţĭ, loviţĭ şi siliţĭ de intrigă şi de calomnie a'şĭ sfărăma cariera. Spioniĭ inventéză conspiraţiunĭ, societăţĭ secrete şi republicĭ, proclamă şefĭ pe ómeniĭ pe care guvernul voesce să'ĭ pérḑă; uă fluerătură la theatru, uă gâlcévă pe uliţă este tratată de tentativă de revoltă, de tendinţă de resturnărĭ condusă de intrigele acelora care nu se închină partiduluĭ, care are astăḑĭ puterea în mână.

Unŭ guvernŭ fără control, unŭ Senatŭ bine voitor şi supus, un consiliŭ de Stat ascultătorŭ, suprimarea juriuluĭ, sugrumarea preseĭ, concedarea la străiniĭ a tutulor lucrărilor publice şi a veniturilor Statuluĭ şi pe d'asupra aducerea de coloniĭ germaniĭ, iată în resumat aspiraţiunile partiduluĭ ḑis al ordineĭ. Apostoliĭ acestor reforme credŭ că naţiunea română nu

www.dacoromanica.ro

este de cât uă adunătură de proştĭ care nu sciŭ nicĭ ce le trebue nicĭ ce li se cuvine. Răbdarea şi tăcerea ce'şĭ impune naţiunea, eĭ le iaŭ drept semne de aprobare şi credŭ că potŭ călca legile, lovi instituţiunile, spori dările fără cumpĕt, a se erige în arbitri a'ĭ cugetărĭĭ şi a'ĭ consciinţeĭ. Se încércă a obicĭnui poporul să trăiască numaĭ de la mila şi îndurarea autorităţiĭ şi a partiduluĭ de la putere; şi daca întêmpină câte uă greutate, câte uă împotrivire la realisarea frumóselor projecte ce şĭ-aŭ formát, se consolă de insucces atribuindu-l intrigilor ómenilor pe care, se fălescŭ a'ĭ da în laturĭ, a'ĭ *pune la cale* şi *a'ĭ regularisi.*

Sub direcţiunea acestuĭ partid, s'a inaugurat uă scólă nuoă, de tinerĭ fără credinţe, fără tendinţe şi fără aspiraţiunĭ altele de cât satisfacerea vanităţiĭ şi a mulţumirilor celor próste; în care idea de traiŭ şi de ostentaţiune înécă dorinţa de a observa, de a studia şi de a se lumina. Lipsiţĭ de principiile ce dobândesce omul prin puterea raţiuneĭ, când ea nu este năbuşită de prejudeţe şi de corupţiune, eĭ nu sunt în stare d'a se identifica cu ideile marĭ şi generóse; ciocoiaşĭ care credŭ că se potŭ juca d'a boerĭ; tinerĭ îmbĕtrâniţĭ fără timp, spirite slăbite prin trândăvia şi nepĕsarea în care trăescŭ; incapabilĭ de a se rădica la ideĭ generale prin percepţiunea faptelor. Fără principiĭ şi fără credinţe, nu pot nicĭ interpreta nicĭ classa cele ce se petrecŭ în jurul lor : luaţĭ de vîrtejul plăcerilor celor próste, coprinşĭ de setea nestinsă a petrecerilor şi incapabilĭ de a des-

www.dacoromanica.ro

volta activitatea prin care să'şĭ pótă procura într'un mod legitim mijlócele de a le satisface, caută să le găséscă în gheşefturĭ ovreescĭ saŭ în linguşirĭ şi ajungŭ printr'un mod saŭ printr'altul a fi întreţinuţĭ direct saŭ indirect din munca contribuabililor. Acestia sunt maĭ cu sémă ómeniĭ nuoĭ care se decoră cu numele pompos de partid conservator, de dynasticĭ şi de sprijinitorĭ aĭ tronuluĭ; eĭ care n'aŭ conservat, nu conservă şi nu vor conserva nicĭ uă dată nimic; conservatorĭ! eĭ, care trăescŭ din mila bugetuluĭ şi din sploatarea judeţelor ce li s'aŭ dat în parte, din favorul abusurilor autorisate de amicĭĭ lor de la putere. Apĕrătorĭ aĭ onoruluĭ, aĭ familiĭ şi aĭ proprietăţiĭ! eĭ, care le punŭ la discreţiunea intrigiĭ şi a nedreptăţiĭ, eĭ care sunt susţinuţĭ de ómeniĭ care practică spionagiul şi calomnia; pentru care familia este uă promiscuitate şi impudenţa uă fală; eĭ, care patronézĕ neruşinarea, minciuna, patima şi violenţa şi persecută pe ómenĭ oneştĭ care nu se închină lor!!

Trecem în adevĕr printr'uă epocă de sterilitate; ar părea că aspiraţiunile cu care s'a hrănit generaţiunea cea bĕtrână n'a avut nicĭ un efect asupra acelor tinerĭ. Puterea căḑută în mâuele ómenilor hrăniţĭ cu ideile din timpul Domnilor Phanarioţĭ, care în revoluţiunile ce s'aŭ succedat de cincĭ-ḑecĭ de anĭ, n'aŭ vĕḑut de cât schimbărĭ de Domnĭ iar nicĭ de cum mersul omenireĭ şi triumful ideilor; în mânele ómenilor care aŭ combătut totd'auna or ce progres şi care în urmă s'aŭ raliat la or ce instituţiunĭ nuoĭ fără de a le adopta; vênătorĭ de slujbe, s'aŭ lipit

www.dacoromanica.ro

de tóte guvernele linguşindu-le; aŭ priimit Regulamentul Rusesc, programul revoluţiuneĭ din 1848, convenţiunea de la Paris, îndoita alegere din 1859, unirea, proclamarea Principeluĭ străin şi constituţiunea din 1866 cu îndoélă şi totd'auna cu speranţa d'a se întórce la trecut; s'aŭ raliat la tóte şi la toţĭ ca să pótă sploata presentul şi compromite viitorul; după ce aŭ provocat tot-d'auna, prin nelegiuirile şi exacţiunile lor nemulţumirĭ şi agitaţiunĭ, aŭ căutat a atribui defectelor instituţiunilor tóte întêmplările urdite şi aduse prin intrigile şi purtarea lor. Astădĭ acest partid are un program, uă profesiune de credinţă; voinţele luĭ sunt esprimate în petiţiunea din 1871; şi crede că reînvierea boerismuluĭ este încă cu putinţă.

Boerismul, în trecut, a fost uă instituţiune puternică, a avut uă semnificare; a fost uă tărie în ţéră pentru că el era maĭ luminat şi maĭ patriot de cât clasele de jos, era totd'auna cel d'âmtêiŭ pe câmpul de resbel şi în arena politică pentru apĕrarerea ţĕrĭĭ şi a drepturilor eĭ; a domnit prin vitejia şi inteligenţa luĭ, a fost capul, inima şi braciul naţiuneĭ; când âusă s'a perdut una câte una virtuţile care îĭ da acea superioritate, îndată ce s'a făcut instrumentul străinuluĭ, şĭ-a perdut acţiunea, şi cu perderea puterei morale a trebuit să cadă, căcĭ nu se maĭ bucura de stima şi de consideraţiunea naţiuneĭ. A maĭ crede astădĭ că se póte rădica pe umerĭ a douĭ treĭ vorbitorĭ fără convicţiune şi fără raţiune care sploatéză favórea de care se bucură, care uĭtându'şĭ ori-

www.dacoromanica.ro

gina punŭ talentul lor în serviciul reacţiuneĭ şi a opresiuneĭ, este uă aberaţiune.

Succesul aparinte a orbit într'atât pe ómenii acestuĭ partid în cât nu vĕdŭ că ciocoi şi bătăuşi, bandele şi banditiĭ cu care se servŭ aŭ să se întórcă mâne în contra lor şi că ura şi invidia înveterată ce există într'aceste clase în contra boerilor, are să'ĭ facă să serve cu pasiune partidele care ar voi să usese mâne de represaliĭ şi de resbunărĭ. Nu simtŭ că sub spuma ce regimul de astădĭ a scos la lumină este un popor paţient şi inteligînte care prin răbdarea şi tăcerea luĭ, dovedesce că are simţul fiinţeĭ sale şi instinctul de conservaţiune; nu vĕdŭ că se rădică uă tinerime plină de viaţă şi de speranţă care va voi ca Romănia să trăéscă şi ca spiritul modern să'şĭ ia aventul; că se rădică uă tinerime care nu va putea suferi nicĭ reîntórcerea la trecut nicĭ domnirea corupţiuneĭ, incapacităţiĭ şi a ignorenţiĭ. Un popor care a gustat egalitatea şi libertatea, nu maĭ póte tolera restaurarea privilegiuluĭ şi claselor.

Vĕdênd cineva partidul boeresc la lucru, ar crede că activitatea şi îndrăsnéla ce aduce în acţiunele sale ar fi un semn de energie şi de vitalitate; dar observându'l maĭ bine se póte desamăgi, căcĭ vede că acea acţiune nu este nicĭ resultatul credinţelor nicĭ consecinţa antecedentelor, ci este numaĭ uă emanaţiune a uneĭ impulsiunĭ străine ţĕriĭ, consecinţă a angagiamentelor luate cu uşurinţă şi pentru a căror realisare contéză maĭ mult pe susţinerea din

www.dacoromanica.ro

afară de cât pe propriile lor mijlóce. Un sprijin pe care îl datoréză spectrului ce aŭ înfăçişat Europeĭ ca un potop gata a îneca în petrol ómenĭ şi lucrurĭ, a trece Dunărea, Carpaţi şi Dniestru ca să pue Europa în foc şi în sânge.

Pentru partidul de la putere ordinea este imobilitatea, el nu vede pacea şi liniscea de cât în tăcerea morţiĭ; gloria ce ambiţionéză este aplaudele linguşitorilor şi binecuvîntările ciocoilor; sciinţa luĭ guvernamentală constă în violinţă şi în stipendierea crailor de cafenea precum a Regeluĭ Bomba sta în subsidiele date Lazaronilor; uită că violenţa n'a produs nicĭ uă dată de cât opresiune şi miserie, şi că dacă acest system a putut întări une orĭ tyrania, nicĭ uă dată însĕ n'a putut forma uă naţiune.

În cercetarea bineluĭ, în lupta pentru progres, guvernul nostru nu vede de cât conspiraţiunĭ şi conjuraţiunĭ, uĭtă că omul este perfectibil şi că este menit să aspire necontenit la uă situaţiune maĭ bună, că modul de existenţă care se apropie maĭ mult de ţelul suprem este acela care realisă maĭ bine idea ce trebue să ne facem despre ordine.

Ordinea este productul libertaţiĭ sub deosebitele eĭ aspecte, precum armonia este productul vibraţiunilor sub deosebitele lor raporturĭ. Ordinea în societate nu póte fi dobêndită decât prin aplicarea legilor justiţiĭ care cer a se da fie-căruea ceea ce este al sĕŭ. „Omul există pentru că cugetă“ a ḑis Descartes; dar cugetă fiind că este liber, şi este liber fiind că este inteliginte. Fără libertate inteligenţa nu ar

www.dacoromanica.ro

avea nicĭ măcar raţiune de a fi. Societăţile primitive negaŭ în adevĕr libertatea; dar făceaŭ acésta, fiind că ele nu recunosceaŭ intelligenţă de cât unuĭ singur om saŭ uneĭ singure caste, unuĭ Patriarch, unuĭ Pharaon, unuĭ Dalahilama, séŭ unor Magĭ; dar acelora le recunosceaŭ uă libertate cu atât maĭ mare şi maĭ întinsă cu cât eraŭ consideraţĭ ca singurele fiinţe inteligінte.

Viaţa physică şi intellectuală este mişcarea continuă internă şi esternă a omuluĭ cu tóte pasiunile de care el este împins, patimĭ bune şi patimĭ rele, cu tóte avantagele şi inconvenienţele traiuluĭ. Ar fi uă nesocotinţă, ar fi absurd chiar a pretinde şi a voi ca pasiunile să nu aibă şi inconvenienţele lor. Cantu după ce ne arată cât de frumósă este viaţa popórelor, apoĭ ne spune, că ea este şi fórte anevoe de regulat. „De aceea, ḑice el: Domniĭ aŭ găsit că „era maĭ comod a o stinge precum aŭ făcut în Re„publicele Italiane, atuncĭ agitaţiunile aŭ încetat, „dar tot uă dată cu încetarea libertăţiĭ a venit pa„cea adusă de ómeniĭ aceia care semănaseră ura, „uă pace care a adus cu dînsa despopularea Italieĭ, „serăcia, înjosirea şi mórtea politică.“

Cu cât uă Societate este maĭ înaintată pe calea civilisaţiuneĭ cu atât ea suferă maĭ puţin dominaţiunea de orĭ-ce natură; cu cât uă societate se perfecţionéză cu atât acţiunea Guvernuluĭ slăbesce, astfel că se póte fórte bine ḑice că puterea guvernamentală merge descrescênd cu cât spiritul naţional progreséză în desvoltarea sa; şi puterea guvernamentală devine cu atât maĭ slabă cu cât încércă maĭ mult a deveni absolută.

www.dacoromanica.ro

III.

— Ce ḑicĭ vere Enake? întrebă D. Bursuc, Colonel în ostafcă, Camera o să voteze modificările Senatuluĭ la legea nóstră?

— Atât le-ar maĭ lipsi, ş'apoĭ să poftéscă să ne maĭ céră voturĭ, cultuc de la Babic! Da cum o să'mĭ reducă dreptul meŭ omule! tocmaĭ mie care mĭ-am perdut tinereţea în serviciul Spătăriiĭ; d'abia am eşit cu duoĕ miĭ de leĭ; ş'acum o să mi'ĭ facă uă mie cincĭ sute! tóte ca tóte, dar veḑĭ numaĭ asta nu se póte. Facă Constituţiunĭ câte-or pofti, lovieturĭ de Stat cum le-or plăcea, nu m'amestec; dar de pensiĭ să nu s'atingă că mĕ fac Dunăre.

— Sunt sigur c'o să tréc㠕 eŭ îmĭ am semnele mele pe cer. Am fost aḑĭ diminéţă la ministru şi ĭ-am spus verde în ochĭ : că trecem cu toţiĭ la roşiĭ; să nu se jóce cu pensionariĭ... El m'a priimit cât se póte de politicos şi mĭ-a ḑis : „las pe mine, vere „Stefanache, c'avem şi noĭ uă leacă de obraz, ne-aţĭ „ajutat şi în alegerĭ şi la tóte ale nóstre, am *con-*„*tractarisit* către dumnévóstră uă datorie; scim că „sunteţĭ cu toţiĭ ómenĭ de ordine şi dynasticĭ, ne-am „*angagiarisit* şi trebue să ne ţinem de vorbă. D'oĭ „vedea ş'oĭ vedea că încerc *discoliĭ*, să sciţĭ că fac „chestiune ministerială, *consultarisesc* ţéră şi las de „vin roşiĭ la putere atuncĭ or vedea eĭ pe dracu!“

www.dacoromanica.ro

— Da nu'l mai crede, nene, întrerupse Petrake al cucóni Catinki. Ce-mi vorbesce dumnéluĭ de recunoscinţă şi de parolă! întrébă-mĕ pe mine care i-am fost fecior în casă ḑece anĭ de ḑile, care l'am păscut dă'ĭ sciŭ şi dinţiĭ din gură. Când eram subprefect m'am pus cu peptu şi cu sufletu pentru dumnealuĭ, alege'ĭ deputat pe cine mĭ-a ḑis, ba fă'ĭ parc artificial cale d'ună postie când a trecut guvernu prin plasă pe la mine, ba scóte'ĭ satele cu fete cu florĭ şi cu stégurĭ; am plătit din pungă de la mine duoĕḑecĭ de spânḑuraţĭ de i-am băgat pintre ómenĭ: „gură mĕ!“ de nu lăsa pe bieţiĭ creştinĭ, nicĭ să resufle, într'ună „Ura!“ i-a dus, de s'auḑia şi peste hotare. D'altele n'oĭ sci dar d'astea sunt bun, că le-am învĕţat atâţea marĭ de anĭ cât am fost pe lângă directoru theatruluĭ. După atâtea slujbe ce i-am făcut sciĭ cum s'a purtat ministru dumitale cu mine? Antêiŭ mi-a mulţumit nu numaĭ prin graiŭ dar şi prin scris, am hârtia Vornicii şi adrese de mulţumire cu peceţiĭ de la 25 de comune. După ce s'a isprăvit alegerile şi n'a maĭ avut trebuinţă de mine m'a scos pentru că s'a jăluit un deputat că nu i-am trecut şoseaoa judeţiană pe la cârciumă pe la dênsulŭ, şi m'a lăsat pe dinafară ca p'un caraghios; acum mĕ ţine cu aḑĭ cu mâne şi nu e ḑi de la Dumneḑeŭ să nu citesc în Monitor câte duoĕḑecĭ treĭḑecĭ de numirĭ. O să mĕ facă să trec la roşiĭ.

— Da cum o să ne tae din pensiĭ, Domnule? Ce glumescĭ! nu sunt baniĭ noştri, nu ne-a reţinut tot mereŭ câte duoĕ parale la leŭ? Ce s'a făcut baniĭ?

www.dacoromanica.ro

ia să le ia cine-va socotéla! Nu cum va le cerem să dea din pungă de la eĭ. Ş'apoĭ nu sunt şi eĭ ceĭ maĭ mulţĭ pensionarĭ? pĕcat să ne mănânce dreptul nostru! La votarea budgetelor, se tocmescŭ ca la târg, nu lasă pe ministri să facă cum sciŭ eĭ. Maĭ sĕptĕmâna trecută mĕ rugasem de ministru să creese un post pentru pĕcătosul ăla de nepotume-o Costăchel, şi'mĭ ḑicea : „aşŭ face-o, vere Toderiţă, dar iar strigă „blastematele celea de gazete. Ar fi banĭ, căcĭ bu„getul nostru s'ar putea sui şi la treĭ sute de mi„lióne, daca m'ar lăsa pe mine să puiŭ imposite „colea cum sciŭ eŭ.“ Auḑĭ, să caute să facă economiĭ tocma de la noĭ care am slujit Domnia şi 'n vremea Muscalilor, şi când cu Regulamentul, ş'in timpul Turcilor şi'n vremea Nemţilor şi sub Conventiune şi sub Statut, şi'n ḑilele Albilor ş'ale Roşiilor. De la zaveră şi până astăḑĭ când ne-am dat noĭ în laturĭ? în loc să fi votat ḑece dnoĕḑecĭ de milióne ca să se împartă între vechiĭ slujbaşĭ, eĭ caută să ne tae şi din cât avem; dar să le fie cinste să pótă pensionari representa ţéra cu demnitate şi în întru şi în streinătate, să dea prânḑurĭ, să dea baluri, să se arăte şi la Homburg şi la Baden-Bad şi la esposiţiĭ. Numaĭ ce auḑĭ pe calicĭ ăia din opositie că imposite sunt grele, că ţéra a îngenunchiat sub povara ḑecimilor adiţionale, că agricultura sufere, că producţiunea merge tot îndĕrăt de cât va timp, că industria a perit cu totul şi că n'a maĭ rĕmas nicĭ un comerciant în porturile nóstre. Dar când cauţĭ bine, Românul nu plătesce pân'acuma nicĭ pe jumătate cât se

www.dacoromanica.ro

plătesce în ţerile civilisate. Daca nu aŭ banĭ în visterie să pue imposite, da nu să mĕ reducă pe mine cu 30 şi cu 40%.

— De dumnéta nu e nimica, nu'ţĭ pésă căcĭ aĭ duoĕ miĭ cincĭ sute de leĭ pe lună, are şi cocóna Măndica sora dumitéle duoĕ miĭ, cu aĭ fratelŭĭ dumitéle Niculake uă mie cincĭ sute ş'aĭ cumnateĭ Aniki uă mie, facŭ opt-ḑecĭ şi patru de miĭ de leĭ pe an într'uă singură familie, uă moşie întrégă, ba d'ale marĭ âncă, are de unde să'ţĭ scaḑă. E rĕŭ de ceĭ ca d'alde mine, căcĭ merge pe patru lunĭ de când bat din buze, sperând cu aḑĭ cu mâne, ca să'mĭ dea uă biată prefectură.

— Când am eşit eŭ la pensie, domnule, duŭĕ miĭ cincĭ sute de leĭ era trébă, că era pânea duoĕ-ḑecĭ de parale, carnea uă jumĕtate de sfanţ ocaoa, ocaoa de tutunŭ un galben, tutun bun nu aşa; nu plătiam ḑece miĭ de leĭ kirie; apoĭ unde puĭ toaletele, voiagele, băile şi câte şi maĭ câte? Bine ḑicea Toderiţă, daca nu aŭ banĭ, să pue imposite; ce e maĭ lesne. La cât credeţĭ că se sue dările unuĭ om pe cap steab? d'aĭ pune şi tutunu, şi licenţia beuturilor şi timbrul şi tot nu ajungĭ la şapte-spre-ḑece leĭ nuoĭ pe an, nicĭ şapte galbenĭ de familie. Eĭ sciţĭ cât se plătesce în ţerile cu care ne tot scotŭ dumnélor ochiĭ când e vorba de egalitate, de libertate şi de câte secăturĭ tóte? p'acolo contribuţiunile se sue şi până la opt-ḑecĭ de francĭ pe an, treĭ-ḑecĭ şi treĭ şi treĭ-ḑecĭ şi patru de galbenĭ de familie. Veḑĭ astea nu ni le spunŭ în gazetele dumnélor!

Idea de sporire de lefurĭ şi de adăogirĭ de împie-

www.dacoromanica.ro

gaţĭ este fórte respândită în lumea nóstră burocratică. Când considerá cineva totalitatea veniturilor Statuluĭ Român în raport cu întinderea pământuluĭ şi cu fertilitatea luĭ póte crede că impositele s'ar putea înduoi ş'întrei, dar în lumea acésta nu există nicĭ quantitate mare, nicĭ quantitate mică, mărimile sunt numaĭ nisce raporturĭ, nisce relaţiunĭ şi scim că este maĭ lesne unuia a plăti un million de cât altuia a da un leŭ.

Străiniĭ, când vinŭ la noĭ în ţéră şi strebatŭ véra câmpiile aurite de lanurile de grâŭ care se întindŭ în tot lungul Românieĭ între Dunăre şi pólele Carpaţilor, se sperie de bogăţia ţĕrĭĭ. Iată cum calcula Edgeworth nepotul vestituluĭ Richard Lowell, un Engles cu care m'am găsit véra trecută în tren, de la Brăila până la Ploescĭ. „Bogată ţéră! îmĭ ḑicea el, uĭtânduse cum „se juca vêntul cu umbra nuorilor peste spicurile pârguite; aĭ uă idee Domnule de numĕrul hactarelor semĕnate?“ Când îĭ spuseiŭ că după cele din urmă notiţiĭ ale biurouluĭ statistic avem de la douĕspreḑece până la treĭspreḑece milióne de pogóne (ca la şése milióne şi jumĕtate de hectare) semĕnate cu deosebite seminţe, închise ochiĭ, mişcâ din buze şi esclamâ : „face peste cincĭ miliarde de francĭ numaĭ venitul „agricol! de vomŭ pune şi alte douĕ miliarde produc- „ţiunea industriale, venitul brut al ţĕrĭĭ se sue la „şépte miliarde. În adevĕr bogată ţéră!“

Străinul în cualitatea sa de agricultor Engles calcula pe 40 de hectolitri (6 chile) de hectar (3 chile de pogon) şi pe 20 de francĭ preţiul unuĭ hectolitru

www.dacoromanica.ro

(133 leĭ nuoĭ chila); dar care nu'ĭ fu mirarea cand ĭĭ spuseiŭ că producţiunea nóstră agricolă nu trece peste peste 400 de milióne de francĭ pe an, că starea înapoiată a agriculturei şi lipsa de mijlóce de a face avansurile trebuincióse pământuluĭ nu ne permite să comptăm în termen de mijloc de cât pe 2 kile de hectar; (1 chilă de pogon) şi că ţiind sémă de inferioritatea cualităţilor productelor nóstre, preţul de mijloc nu se póte socoti decât pe 10, $^1/_2$ francĭ hectolitru (72 de leĭ nuoĭ, 6 galbenĭ chila); cât pentru producţiunea industriale mirarea luĭ fu şi maĭ mare, când află că ea nu se sue nicĭ la 50 de milióne de francĭ pe an. Realitatea cifrelor reducea într'un mod prea simţitor apreţierile séle şi'lŭ punea dinaintea uneĭ bogăţiĭ de şéispredece orĭ maĭ mică decât credŭse. Nu este însă maĭ puţin adevĕrat că uă cumpănire a financelor statuluĭ şi uă bună direcţiune dată agriculturei şi industrieĭ ar putea în puţinĭ anĭ să ne apropie de çifra Englesuluĭ, fără de a avea trebuinţă de colonĭ germanĭ. Este dovedit astădĭ, în agricultură, că abundenţa producţiuniĭ depinde maĭ mult de perfecţionarea culturei şi de capital decât de numĕrul braţelor. Producţiunea cea maĭ mare coincidă cu uă populaţiune agricolă puţin numerósă. În tabela următóre în care am însemnat raportul d'între populaţiunea agricolă cu populaţiunea totală în deosebitele state ale Europeĭ, cu producţiunea în grâŭ a unuĭ hectar, cu capetele de vite pe mia de locuitorĭ şi cu întinderea pământuluĭ, putem vedea că producţiunea cea maĭ mare corespunde pe de uă parte cu proporţiunea cea maĭ mică

www.dacoromanica.ro

în populaţiunea agricolă şi de cea-l'altă cu abondenţa de vite. De şi numĕrul de vite la mia de locuitorĭ este maĭ mare la noĭ decât aiurea în Europa, dar acea cifră 2222 de capete saŭ maĭ mult de duoĕ vite de locuitor sunt maĭ mult vite micĭ; căcĭ din 10 milióne de capete numaĭ 3 milióne sunt vite marĭ. Astădĭ ca şi în timpul Romanilor cea maĭ bună agricultură este *bene pascere* şi după dênsa vine aceea ce Romanĭĭ numeaŭ *mediocriter pascere* şi în al treilea rând sistemul ce eĭ numeaŭ *male pascere*.

Numele Statelor	Raportul populaţiunĭĭ agricole cu populaţiunea totală %	Producţiunea de mijloc a unuĭ hectar în hectolitri de grâŭ	Capete de vite pe 1000 de locuitorĭ	Capete de vite pe 100 de hectare
Anglia.	12	40,8	515	478
Austria Cisleitană . .	—	—	552	309
— Transleitană .			118	305
Bavaria	65	14,6	803	511
Belgia.	51	19,3	402	660
Danemarca.	59	—	1202	89
Francia	51	14,6	494	346
Holanda	16	23	492	539
Italia	77	—	291	249
Nordwegia	—	15,3	760	41
Portugalia	50	—	316	151
Prusia.	45	19,8	540	369
România.	62	7	2222	41
Rusia.	85	—	693	86
Saxonia	25	20,6	345	561
Spania	—	—	367	113
Swedia	62	18,8	650	62
Switzera.	—	10	500	303
Wurtemberg	45	31,3	685	617

www.dacoromanica.ro

IV.

Vorbind de călĕtoria învĕţatutuĭ şi sperimentatuluĭ cultivator Edgeworth, îmĭ aduseiŭ aminte de douĕ-ḑecĭ şi patru de ore petrecute fără voea nóstră în Buzĕŭ, unde ajungênd pe la 11 diminéţa, pe când călĕtoriĭ, grămădiţĭ în bufet, se grăbiaŭ maĭ iute să dejuneḑe, până a nu chema clopotul să'şĭ urmeḑe călĕtoria, un împiegat cu şapcă roşie în cap, numaĭ fir şi c'uă barbă la fel, scortat de duoĭ zăvoḑĭ demnĭ de a purta de sgardă medaliĭ de la cele maĭ renumite esposiţiunĭ de soiurĭ, se opri dinaintea nóstră cu mânele în busunar, şi cu un ton de comandament pronunciâ uă sentinţé în limba luĭ; apĕsând maĭ cu sémă asupra numelor Doctor Strusber, Staats-bahn, Bleihröder.... ordin pe care un bine-voitor ni l'a esplicat ḑicêndu-ne că Baronul Windisgratz, aşa mi se pare că se chema, de nu mĕ înşel, împiegatul superior al companieĭ, aceea însă de care sunt sigur este că era baron şi că purta un nume resboĭnic, ne poftea să mergem la hotelul de Moldavia să asceptăm trenul care avea să trécă a duoa ḑi, cu balast spre Ploescĭ, circulaţiunea era întreruptă din causă că Bleihröder prefăcea lucrările terminate de Doctorul Strusberg. Uă birje din cele

www.dacoromanica.ro

mai sprintene ne-a dus într'uă clipă la hotelul recomandat, unde ni s'a dat un salon cu vedere pe piaţă; uă odae rescóptă de arşiţa sórelui de Iunie şi parfumată cu exalaţiunile unui canal, uă atmonferă puţin compatibilă cu trebuinţele plămânilor. Ca să putem respira a trebuit să eşim pe strade luându-le d'a lungul în tótă întinderea oraşului; am admirat Primăria, judicătoria, gimnasiul, casarma pompierilor şi alte stabilimente publice, tóte bine spoite cu un var fórte alb, facŭ efect; am visitat podul de fer de peste apa Buzĕului, uă adevĕrată binefacere; pe séră ne-am oprit dinaintea Episcopiei; biserică, seminar şi palat, zidiri măreţe şi frumóse, rădicate cu multă ostenélă şi cu mare cheltuélă de virtuosul prelat Chesarie, astădi pornite spre dărăpănare şi promitênd a deveni şi ele în curând uă magestuósă ruină.

Întorcêndu-se la hotel d'abia ne-am putut strecura printre mulţimea care năvălia în grădină. Un vals de Straus împodobit cu fel de fel de variante eşia dintr'uă vióră ajutată de un naiŭ şi duoĕ cobze. Un taraf de lăutari aduşi într'adins de la Lipia aduna genteria Buzĕului în grădina hotelului de Moldavia, unde se strîng séra împiegaţii administrativi, judecătorescі, comunali, departamentali şi militari cu damele şi cu progeniturile dumnélor mari şi micі, fete şi băeţi, sub uă şandrama reservată nobilimei se delecta mai cu deosebire prefectul, prima figură, încunjurat de preşidenţi de tótă mâna, de primarii capitalei şi a numeróselorŭ târguşóre ale judeţului; mese rotunde în tóte părţile, câte-va luminări în bĕşicі de sticlă cu tóte comodi-

www.dacoromanica.ro

ţile consumaţiuneĭ de bere, de warmewurst şi de tutun, un adevĕrat Raşca. Într'un colţ al grădiniĭ d'abia am putut găsi şi noĭ duoĕ scaune la uă masă unde alţĭ duoĭ consumatorĭ de uă aparinţă rustică staŭ pe gânduriĭ uĭtându-se unul la altul. Cel maĭ tînĕr întrerupse tăcerea.

— Ce-aĭ făcut chir Dobre cu poliţa de la jupân Moise zaraful?

— Ce să fac? i-am desfăcut'o erĭ, i-am dat porumbu pe treĭ galbenĭ chila, sciŭ că peste câte-va ḑile ovreiul are să'l vênḑă cu cincĭ, mĕ ţinŭ baniĭ luĭ 80%; speranţa tótă îmĭ era în rapiţă: în Aprilie, când m'am împrumutat era uă frumuseţe dar mi-a stricat-o ploile; dintr'uă sută de pogóne m'am ales cu douĕ-ḑecĭ şi cincĭ de chile, cu care mi-am plătit fonciera că sta dorobanţiĭ pe capul meŭ ca archagelul Gabriil. Acum m'am refuit, proprietaru a priimit resilierea contractuluĭ; daŭ slavă Domnuluĭ c'am remas sărac dar curat.

— Sciĭ tu uă veste bună? ţi-am găsit un loc la Făinarĭ, Tontu caută un Epistat, dă tóte cheltuelile de întreţinere şi cincĭ la sută din venitul curat al moşieĭ.

— Îţĭ mulţumesc, nene Dobre, dar nu pot, c'am găsit să intru la regia asta nuoa a tutunurilor; îmĭ daŭ cincĭ sute de leĭ şi să ḑice că maĭ póte să'mĭ vie âncă vr'uă mie duoĕ de leĭ pe lună.

— Daca nu vreĭ tu, spune luĭ Gheorghiţă să se ducă el la Tontu; eŭ nu sciŭ unde să'l găsesc.

— Aşa! nu maĭ încerca de géba; Gheorghiţă nu se maĭ bagă Epistat, acum umblă să se facă poliţaiŭ;

www.dacoromanica.ro

are treĭ voturĭ ale luĭ la colegiul al doilea unde are să fie alegere de deputat peste treĭ săptămânĭ. Ş'apoĭ el s'a priceput şi bine, nene: că s'a dus astă primăvară la judecătorul de pace cu uă listă de rămăşiţe, cum a vrut, de la locuitoriĭ de la Fripţĭ unde a fost arendaş acum vre uă douĭ-spré-ḑece anĭ; subprefectul a făcut foştilor clăcaşĭ chemărĭ după regulă, ţĕrăniĭ nesciind nicĭ carte, nicĭ lege nu s'a dus la înfăţişere, şi s'a dat sentinţă în lipsă, hotărîrea s'a trimis la Primărie ca s'o comunice osândiţilor la plată, ómeniĭ nesciind nicĭ carte, nicĭ lege n'aŭ contestat'o şi a rĕmas definitivă. Gheorghiţă al nostru i-a pus binişor formula executorie, a adus portărelu şi a umflat treĭ miĭ de galbenĭ; o fi maĭ dat pe icĭ pe colea vre uă şapte opt sute că se sculaseră sătenii cu ciomegile şi a fost silit s'aducă uă cétă de dorobanţĭ, a bătut pe bieţiĭ ómenĭ, vaĭ de eĭ; le-a vêndut vite, producte, ce a găsit; tot i-a rĕmas vre uă duoĕ miĭ de galbenĭ. Stă bine acum.

— Ce, popa Marin a vêndut caiĭ ceĭ vineţĭ care'ĭ cumpărase de la mine? Ce maĭ căluşăĭ! ĭ-am vĕḑut la caléscă la un ciocoiŭ cu dorobanţ pe capră, tocma 'n Argeşiŭ.

— Cum! n'aĭ auḑit că i s'a furat din coşar? le-a dat în urmă încolo pe la Talpa în Vlaşca, s'a dus după eĭ până la obor; a chieltuit bietu popa uă grămadă de banĭ, hoţiĭ s'aŭ dovedit, dar ce folos c'aŭ scăpat din arest; pe unu l'aŭ găsit mort pe malul Neajlovuluĭ; a rămas popa şi cu caiĭ luaţĭ, şi cu baniĭ cheltuiţĭ şi cu alergăturile. Dar că era să intre şi

www.dacoromanica.ro

în puşcărie, îl trăsese un hoţ de giambaş în judecată ca calomniator, îĭ cerea ḑece miĭ de leĭ pentru că ḑicea că i-a atacat cinstea; l'a scăpat cumătuseĭŭ Pătlăgică; sciĭ Pătlăgică care ţinea moşia Episcopieĭ de lângă noĭ.

— Da cum să nu'l sciŭ pe Pătlăgică, l'am întâlnit astă érnă în Bucurescĭ; s'a lăsat de agricultură; fiis'o a eşit uă secătură mare, după ce s'a muncit bietu om cu dênsul de l'a ţinut cu fel de fel de dascălĭ, l'a trimis la Paris opt anĭ, tot prin scolĭ bune, un leneş, n'a 'nvăţat nimic, i-a mâncat uă grămadă de banĭ, poliţe peste poliţe, a plătit tatăs'o de s'a spetit; noroc cu unchis'o care e ministru, a creat un post într'adins pentru el; acum băétu are opt sute de leĭ nuoĭ pe lună, şéde în Bucurescĭ, se plimbă tótă ḑiua în birjă, mănâncă în tóte nopţile la Hugues cu fecioriĭ de boerĭ; ese duoĕ treĭ ḑile pe lună afară prin judeţiŭ, un fel de inspectorat; tîner stricat.

— Sciĭ cine a ajuns bine nene? băétu Chiri, veḑĭ ala noroc, s'a întâmplat de duoĕ orĭ tot pe unde s'a făcut revoluţiunĭ; s'a arătat cu energie şi devotament, a bătut pe revoluţionarĭ de i-a topit în arest, d'atuncĭ l'a luat ministru la nazar, şi acum nu póte fără el. Chiri i-a cumpĕrat casa pentru consiliul judeţian, i-a datu pe vărăs'o avocat în pricina cu Nedelcu, care vota cu oposiţia, judecătorilor le-a fost frică să nu'ĭ dea dreptate; că'ĭ scotea avocatul Chiri din slujbă; i-a luat omuluĭ maĭ bine de cincĭ sute de pogóne chiar pe bună dreptate; a dat nepotuluĭ ministruluĭ vre uă mie de galbenĭ dar apoĭ a luat uă moşie în-

www.dacoromanica.ro

trégă. Te'ĭ mira de n'ăĭ vedea pe fiis'o mâne poĭmâne prefect. E şi vrednic diavolu! Sciĭ Dumnéta că de nu era el s'alegea astă érnă candidatul opositieĭ. . . .

Era meḑul nopţiĭ când am părăsit grădina, camera mea era un adevărat cuptor. Sórele bătuse tótă ḑioa; cum am stins lumînarea aŭ năpădit pe mine uă spusă de autochthonĭ flămânḑĭ; am fost silit să mĕ scol. Căutând uă carte ca să mi se pară nóptea maĭ scurtă, n'am găsit în sac decât un almanach de Gotha şi un anuar de statistică.

După ce am admirat tóte portrele Principilor şi Principeselor înaintaţĭ în rang; după ce am procitit relaţiunile de rudenie a tutulor Prinţişorilor înscrişĭ în archontologia nemţiască ca nu cumva să cad vre uă dată în pĕcatul de ariman de a ḑice de vre unul că l'am vĕḑut cu chef pe uliţă, de gât cu vre uă cocotă, saŭ bătând roşia şi négra la vre uă rolină şi să mĕ vĕd înhăţat de procuror în numele condiciĭ penale projectate, am trecut la cifre şi iată resultatul studiuluĭ de uă nópte de véră petrecută cu ploşniţele şi cu puriciĭ Buzoenilor.

---

www.dacoromanica.ro

V.

Comparând între dênsele deosebitele state ale Europeĭ, sub punctulŭ de vedere al populaţiunilor, al veniturilor şi al dărilor, am ajuns la nisce resultate care mi se par de óre care importanţă; căcĭ pe câtă vreme cele maĭ multe cercetărĭ morale eraŭ subordinate unor hipotese teologice saŭ metafisice, investigaţiunile proveniaŭ numaĭ din inducţiunĭ, astăḑĭ însĕ ele se basésă pe observaţiunĭ, pe adunarea faptelor, pe tabelele statistice; de aceea am creḑut că cifrele ce am adunat nu pot fi fără interes pentru noĭ. Aşa de exemplu în Anglia unde populaţiunea este de 35,904,000 de suflete, producţiunea agricolă este preţuită drept 4,114 milióne francĭ şi producţiunea industrială drept 18,300 milióne : peste tot aprópe duoĕ-ḑecĭ şi duoĕ de miliarde şi jumătate, vine câte 700 de francĭ venitul anual de mijloc al unuĭ Engles. Bugetul aceluĭ stat fiind de 1,800 de milióne, darea medie către stat este prin urmare de 50 francĭ de om saŭ de $7^1/_2$ $^0/_0$ asupra venituluĭ.

De luam Rusia, acolo venitul socotit pe cap steab este de 160 de francĭ, şi darea către stat de 15, vine $9^1/_4$ $^0/_0$ din venit.

În Francia unde venitul unuĭ om este de 600 de francĭ pe an, iar dările ajunse la 86 fr. 26 c. saŭ

www.dacoromanica.ro

14,40% din venit din causa năprasnicei indemnităţi de resbel care a suit bugetul la suma îngroditóre de 3,157 milióne.

În Prusia, cu un venit individual mediŭ de 455 fr. impositul se sue la 19,24 fr. saŭ $4^1/_4$ % din venit.

În Austria, plata către stat este 15 franci de om; iar venitul mediŭ este de 375 de franci adică ca să plătescĭ 4% din venit.

Cercetând să găsesc cari sunt şi la noĭ cifrele corespundĕtóre cu cele citate maĭ sus, iată ce aflu: (cine mĕ găsecsce greşit să o spue). După notiţiile oficiale, publicate până astădĭ, producţiunea nóstră agricolă se sue la 404 milióne de franci, iar cea industrială d'abia ajunge la 40 de milióne, saŭ 100 de franci de om; cât pentru venitul bugetar el este calculat pe 86,904,777 franci pentru anul 1873, sumă la care de vom adăoga 8 milióne venitul din licenţiile băuturilor şi ca la 8 milióne cheltuelile de percepţiune ale regieĭ tutunuluĭ în care se coprinde dobânda banilor plătiţi statuluĭ şi beneficiile companieĭ concesionarilor, face peste tot 102,904,777 fr. De vom scădea d'aci $21^1/_2$ milióne venitul bunurilor Statuluĭ şi pe acel ce tragem de la sarea esportată, rĕmânŭ ca la $81^1/_2$ milióne franci încasaţi din contribuţiunile directe şi indirecte de tot felul(*) saŭ 18,10 fr. de

(*) 87 milióne bugetul anuluĭ 1874 veniturile.
8 — venitul din impositul licenţiilor băuturilor.
8 — cheltuelile de percepţiuni şi beneficiile regieĭ tutunuluĭ.
103 — totalul, din care scădênd
$21^1/_2$ — venitul bunurilor Statuluĭ, rĕmân
$81^1/_2$ — luate de la contribuabilĭ, saŭ $18^3/_{10}$ fr. de om.

www.dacoromanica.ro

cap de Român. Acésta fără a ţinea sémă de cheltuelile budgetare care pentru acel an figuréză cu 89,02,109 fr. ceea ce însemnéză că în anul următor o să avem afară de împrumutul de 10 milióne cu bonurĭ de tesaur, deja votat, şi de alte vre-uă 18 milióne ce ni se spune că se vor maĭ adăoga la noua datorie flotantă ca s'o aducă la finitul anuluĭ la 31 de milióne; cu alte cuvinte că la anul viitor o să avem vrênd nevrênd un adaos de imposite de 3 saŭ 4 milióne, şi va sui budgetul anuluĭ 1875 la cifra de 95 până la suta de milióne acésta închipuindu-ne că nu vom conceda nicĭ pod peste Dunăre, nicĭ joncţiunĭ, nicĭ cumpĕrătorĭ de arme, nicĭ sporirĭ de lefurĭ, nicĭ concentrărĭ de armată, nicĭ creaţiunĭ de nuoĭ misiunĭ, nicĭ. . . .

În tabela următóre am trecut cifrele privitóre la venitурĭ, bugete, contribuţiunĭ şi populaţiunĭ, în deosebitele state ale Europeĭ, luate din statisticile oficiale cele maĭ recente.

NUMELE Statelor	Populaţiunea	Bugetul Statuluĭ	Media venitului de suflet	Media impositelor de cap	Raportu impositului către venit
	Milióne suflete	Milióne fr.	francĭ	francĭ	la suta
Anglia	31,817	1,808	698	51,31	7,49
Austria	35,904	1,069	375	15	4
Belgia.	5,024	178		35	
Francia	36,470	3,147	600	86,26	14,40
Grecia.	1,458	31		22,15	
Prusia.	24,040	640	455	19,24	4.23
România. . . .	4,500	100	100	18,10	18,10
Rusia	82,160	1,830	160	14,91	9,26
Statele-Unite . .	38,650	2,847		73,66	
Switzera. . . .	2,510	48		18,62	

www.dacoromanica.ro

În colóna a 4-a a acesteĭ tabele, la venituri, noĭ figurăm ceĭ maĭ din urmă, cu çifra cea maĭ mică; suntem ceĭ maĭ seracĭ, un venit mediŭ de 100 de francĭ pe an de suflet de om, de şépte orĭ maĭ jos de cât Englesul, aprópe pe sfert din cât este venitul locuitoruluĭ din Austria şi maĭ puţin de două din treĭ părţĭ din cât este venitul unuĭ Rus; în colóna din urmă însĕ, într'aceea a raportuluĭ impositului către venit suntem ceĭ d'întêiŭ; nicăirĭ nu se plătesce Statuluĭ 18%; noĭ plătim $18\frac{1}{10}$ % din venit; plătim îndoit cât Englesul, de patru orĭ cât Prusianul şi Austriacul, aprópe de două orĭ cât plătesce Rusul.

În ordinul mărimilor, am maĭ çis'o, nu există de cât raporturĭ, nicĭ çifrele bugetuluĭ, nicĭ buletinul perceptorilor nu ne póte spune într'un mod precis daca uă ţéră este maĭ împovărată cu imposite de cât alta; uă asemenea măsură nu o putem dobândi de cât prin corelaţiunea ce există între venitul naţional şi sarcinile impuse de buget. Cifra de $18\frac{1}{10}$ % care represintă acest raport este adevĕrata espresiune a sarcineĭ care apésă pe contribuabilul Român. Acéstă proporţiune trebue să convenim este exorbitantă, chiar de vom voi să uĭtăm saŭ să negăm relele obiceiurĭ ale unor împiegatĭ, care asupresc pe locuitoriĭ agricolĭ maĭ ales, pe muncitoriĭ de pământ: Aceştia şi din causa ocupaţiunilor şi din causa ignorenţieĭ de legĭ şi lipseĭ de mijlóce nu potŭ şi nu sciŭ urmări abusurile de tot felul ce se exerséză asupra lor; nu sciŭ şi nu pot nicĭ reclama nicĭ dobândi justiţie şi

www.dacoromanica.ro

îndreptare în contra vexaţiunilor şi năpăstuirilor ce li se facŭ.

Greutatea dărilor, iată cheea stării de înapoere în care se află agricultura; iată causa ruinării proprietarilor cari s'aŭ ocupat cu sploatarea moşiilor; iată ce ne esplică miseria ţĕranului, a fostului clăcaş mai cu sémă, care afară de dările către Stat, către judeţ şi către comună mai plătesce, şi are să mai plătéscă încă şapte ani, anuitatea rescumpĕrării pămêntului. Totalul dărilor unui fost clăcaş, de vom socoti şi pe cele judeţene şi comunale, se sue la 32 de franci saŭ $86^1/_2$ de lei vechi de om, saŭ 13 galbeni de familie, ceva mai mult de $32^0/_0$ din venitul anual.

Starea muncitorului de pământ, a claseĭ celeĭ mai producĕtóre şi cea mai interesantă a ţĕreĭ este în adevĕr vrednică de jale!...

De vom lua de normă suma de 500 franci venitul anual al uneĭ familiĭ de plugar, şi vomŭ căuta să găsim ce'ĭ remâne pentru întreţinerea caseĭ dintr'un an până într'altul, după ce a plătit deosebitele dări la care este supus Românul, putem înţelege lesne pentru ce muncitorii noştri sunt fără putere şi bolnăvicioşi, pentru ce mortalitatea este atât de mare între dênşiĭ, pentru ce populaţiunea nu cresce. Muncă ostenitóre, mâncare próstă şi puţin hrănitóre, lipsă de încălţăminte, îmbrăcăminte uşóră, aşternut neodihnitor, adepost rĕŭ, apă stătută şi înverdită în mijlocul satelor, tifosul şi lăngórea, vĕrsatul, angina difterică şi frigurile în permanenţă şi véra şi érna facŭ ca femeile să devină din ce în ce mai anemice, şi mai

www.dacoromanica.ro

chlorotice, copiiĭ limfaticĭ, slabĭ şi bolnăvicioşĭ. Permanenţa executorilor împliniriĭ dărilor fiscale le ia baniĭ înainte de a apuca să intre în pungă în cât nu'ĭ rămâne plugarului cel maĭ mic capital pentru avansurĭ, de treĭ luniĭ măcar, pământului, acesteĭ mume hrănitóre care nu ne dă cu generositate de cât când îl adăpăm cu sudóre şi cu aur- Acestea sunt atâtea cause care facŭ ca cultura agricolă să fi la noĭ maĭ înapoiată decât în Rumelia şi în Anatolia, ca pământul nostru să producă cualităţile de grâŭ cele maĭ próste din lume; şi nu vom putea eşi dintr'acéstă stare de cât numaĭ rărind'o cu dările şi contenind cu abusurile şi cu vexaţiunile.

Cercetând cum se soldéḑă dările unuĭ fost clăcaş, le putem resuma în mod modest ast-fel :

	L. nouĭ
a. Impositul personal	18
b. Dăriĭe comunale şi judeţene	16
c. Dările vamale şi gabela sărieĭ.	9
d. Impositul tutunuluĭ	4
e. Impositul băuturilor şi licenţa	8
f. Timbru şi înregistrarea	3
g. Anuitatea rescumperăriĭ pământuluĭ	37
Total . .	95 l. n.

fără a ţine în sémă că într'uă familie sunt de multe orĭ câte duoĭ şi treĭ contribuabilĭ, fără a trece în socotélă calul şi îmbrăcămintea călăraşuluĭ pentru părinţiĭ tinerilor pe care sórta îĭ desemnéḑă a servi în armata activă, cheltuelĭ care sporescŭ çifra de maĭ sus cu 20 séŭ cu 30 de L. n. pe an, fără a ţine în

www.dacoromanica.ro

sémă, precum am mai ḑis'o, partea ce trebue să facem vesaţiunilor, storsiunilor, prevaricaţiunilor, abusurilor şi mituirilor împiegaţilor comunalĭ, administrativĭ şi militarĭ care se oferă să le scape băeţiĭ de serviciul actif al armateĭ, să'ĭ declare nevolnicĭ, să nu'ĭ ia la şosele şi la manifestaţiunĭ în vremea muncĭĭ, să nu'ĭ trimită la procuror când facŭ câte uă gâlcévă la cârciumă şi câte şi mai câte; fără a ţine în sémă plaga furtuluĭ de caĭ în contra căreia nu se ia nicĭ uă mesură seriósă şi care a ajuns a fi uă contribuţiune din cele mai serióse şi mai simţitóre pentru plugar. Déca biuroul nostru statistic ar putea să înregistreze cu scumpetate aceste cause de cheltuelĭ şi de dărĭ estralegale, s'ar putea convinge fie-care că ele nu apésă cu mai puţin de 20 saŭ de 30 L. n. de fie-care cămin; şi putem ḑice cu certitudine că dările anuale ale uneĭ familiĭ de plugar, fost clăcaş, se sue astăḑĭ cel puţin la 150 de L. n. pe an, 30 de L. n. de sufletŭ; rămâne dar 350 de Leĭ nuoĭ pentru întreţinerea pe un an a uneĭ familiĭ întregĭ, hrană, casă, îmbrăcăminte, biserică, bóle şi tóte cele lalte trebuinţe ale vieţeĭ.

Întrebăm pe or cine daca uă existenţă cât de modestă, este posibilă în asemenea condiţiunĭ. Şi daca mai trebue să ne mirăm când vedem tóte epidemiile încuĭbându-se în clasa muncitorilor de pământ, dijmuind şi secerând generaţiunĭ întregĭ una după alta, când vedem miseria satelor, când vedem proletariatul luând nascere şi crescênd repede prin părăsirea pământuluĭ pe care s'a împroprietărit fostul clăcaş.

www.dacoromanica.ro

Or cine a avut ocasiune să visiteţe la intervalurĭ de ţece séŭ duoĕ-ţecĭ de anĭ oraşele din Europa : Londra, Liverpool, Paris, Marsilia, Viena saŭ Pestha; fie şi chiar orăşele ca Bryton, ca Vichy, şi ca Ischel, nu se póte să nu fi fost uĭmit de prefacerile ce aŭ luat acele localităţĭ, cu tóte flagelile care aŭ trecut peste maĭ multe dintr'însele, incendiĭ, inondaţiunĭ, bombardărĭ şi resbelurĭ civile; ele nu numaĭ că n'aŭ scăḑut, dar populaţiunea lor s'a îndoit şi s'a întreit; s'aŭ rîdicat templurĭ măreţe în tóte părţile, palaturĭ, musee, theaturĭ şi monumente, cap d'opere de architectură, de sculptură şi de pictură, grădinĭ şi parcurĭ; s'aŭ lărgit, s'aŭ canalisat, s'aŭ pavat şi s'aŭ luminat stradele; s'a îmbunătăţit starea hygienică şi bunul traiŭ al locuitorilor în tóte ramurile vieţeĭ; pretutindenĭ desvoltarea materiale alăturĭ cu acea intellectuală; sănătate şi lungire în viaţa medie a locuitorilor cu cel puţin ţece anĭ.

Luaţĭ or ce port fie din Europa, din America saŭ din Asia : Bresta, Hamburgu, Liverpoolu, New-York, Odessa, Smyrna saŭ Alexandria şi cunósceţi'l daca puteţĭ în prefacerile, în îmbunătăţirile şi în înfrumuseţările ce aŭ priimit în intervalul celor duoĕ-ţecĭ saŭ de treĭ-ţecĭ de anĭ din urmă; comparaţile progresul cu ceea ce aţĭ putut vedea în Giurgiu, Oltenita, Călăraşĭ, Brăila, Galaţĭ saŭ Ismail; găsiţĭ daca puteţĭ în porturile nóstre uă îmbunătăţire pe care să o puteţĭ preţui în consciinţă, măcar uă sută de miĭ de leĭ.

Când vedem uă ţéră atât de frumósă, aşa de bine

www.dacoromanica.ro

înzestrată de natură, cu un pământ din cele mai roditóre din lume, cu anotimpuri care se succed aşa de potrivit cu felul lucrărilor câmpului, cu uă fruntarie plutitóre de aprópe uă mie cinci sute de kilometri în tot lungul ţerii, cu gârle fertilisătóre în tóte judeţele, avantagiuri care în privinţa materială, cel puţin, trebuia să'i dea uă superioritate reală asupra tutulor ţărilor Europei; şi să vedem că suntem, din contră poporul cel mai serac! În capitală uă aparinţă de prosperitate la baluri, la theatru, şi pe trotoar; un lus de réü gust, neruşinarea şi corupţiunea moravurilor alături cu uă miserie négră şi visibilă ca întunericul lui Milton. În loc de conferinţe instructive pentru lucrători, de societăţi musicale, de adunări economice pentru meseriaşi; lanţ, cârciumă de cârciumă, grădini cu cârnaţi, complecturi şi berării. Când privesce cineva mai ales la ticăloşia satelor nu se póte opri de a nu se mâhni până în adâncul sufletului şi de a se convinge că trebue să ne ferim de guvernele care serăcescü naţiunea. Risipirea banilor publici este pentru un stat flagelul cel mai durabil. Tacit ḑice că *tesaurul secat prin prodigalitate nu se umple decât prin crimă.* La noi se umple cu rănile ce lasă biciul gendarmului pe spinarea seracului, prin secarea ochilor de iuţéla fumului de băligar la care e supus contribuabilul şi cu ḑilele trase din viaţa şi din sănătatea muncitorului, cu împuţinarea, şi de nu se vor lua mesuri serióse, cu dispariţiunea ginteï Române. Estractul din registrele stării civile pentru anul 1872 publicat în *Monitor* ne arată pentru Bu-

www.dacoromanica.ro

curescĭ 5031 de nascerĭ în contra a 7135 de morţĭ, uă împuţinare de 2104 suflete pe an asupra uneĭ populaţiunĭ care nu cred să trécă de 120,000 de locuitorĭ, uă scădere în populaţiunea Română de cel puţin 1,33 % pe an; ḑic populaţiunea esclusiv Română căcĭ acéstă covîrşire în mortalitate nu exista nicĭ în populaţiunea Germană nicĭ în cea Israelită a capitaleĭ care este dovedităŭ că crescŭ iar nu scadŭ.

---

www.dacoromanica.ro

VI.

Sciința financiară a ómenilor care ne guvernă constă în cunoscința pe de rost a nomenclaturei tutulor felurilor de imposite care există sub sóre, și când nu mai găsesc în lista lor nici uă materie, care direct saŭ indirect să nu fie impusă de câte două și trei ori, alérgă la spedientul cel mare, la emiterea de bonuri de tesaurŭ cu 12 și cu 13 %; înființédă uă datorie flotantă și peste un an saŭ duoi chrisalida de insectă roditóre se preface în datorie ḑisă consolidată, atunci se trece în buget trei saŭ patru millióne, daca nu și opt, pentru serviciul ei anual, dobânḑi și amortisație; fără a se ține sémă, nu voiŭ ḑice de nemulțumirile poporului, dar cel puțin de secarea isvórelor producțiunei și a venitului național. Într'unŭ singur an s'aŭ suit dările cu 30 de millióne. 30 de millióne imposite nuoi!! uă adăogire de 46 % la dările existente, și anume :

16	saŭ	17	millióne cel puțin monopolul tutunului (deosebit de 8,010,000 fr. plata companiei către tesaur, consomatorul plătesce cheltuelile companii pentru percepțiune, dobânḑile banilor câsciului și beneficiile antrepriseĭ.)
6	până la	8	millióne cel puțin timbru și înregistrare.
6	până la	8	millióne licențiile beu'urilor.
Total 28	saŭ	33	millióne franci saŭ lei nuoi.

www.dacoromanica.ro

Procedarea adoptată este simplă : într'un mesagiŭ mai mult saŭ mai puțin bine scris, dar tot-d'auna pompos, se declară măreț înaintea representațiuneĭ țĕreĭ, că tóte merg găitan că fericirea și mulțumirea poporuluĭ este ajunsă la culme și că financele aŭ intrat și ele în regimul ordineĭ; se dă grație a tot puterniculuĭ că a înzestrat țéra cu ministri cum n'a mai avut : sperimentațĭ, plinĭ de probitate, de onestitate, de dreptate, de legalitate, de imparțialitate și de patriotism, că în fine s'a equilibrat budgetul, s'a stins datoria flotantă, că s'a închis pentru totd'auna templul luĭ Mercur-Împrumutătorul, și că aceste minunĭ s'aŭ realisat fără de a fi trebuință de vre un imposit nuoŭ!!? După acea în tot timpul sesiuneĭ Ministri se sue care mai de care la tribună cetind câte douĕ treĭ projecte de nuoĭ administrațiunĭ, de sporirĭ de împiegațĭ, de îmbunătățirĭ de lefurĭ, de concesiunĭ nuoĭ și de joncțiunĭ peste munțĭ și peste rîurĭ; tóte pentru gloria și mărirea națiuneĭ. Cuvintele lor facŭ să bată inimĭ de Român în pepturile deputaților și ale senatorilor și mai ales să curgă în urne bile albe de enthusiasm și de devotament. Pe la sfîrșitul sesiunilor sosesce acel quart de oră al luĭ Rabelais, budgetul cu darea socotelilor; acolo ministrul financelor își arată tótă dibăcia : umflă cât póte çifrele veniturilor peste constatările anilor trecuțĭ, trece cât se póte mai jos çifrele cheltuelilor asigurând, făgăduind și luând angagiamente că va face economiĭ însemnate în cursul anuluĭ asupra fie-căruĭ capitol; când i se face observațiunea umilă și supusă

www.dacoromanica.ro

că se vede un deficit de câte-va millióne în bilanţul anuluĭ trecut, atuncĭ vistierul se urcă uşurel ca un ied la tribună, cere duoĕ treĭ imposite nuoĭ împreună cu facultatea de a crea în cursul anuluĭ alte câte-va millióne de bonurĭ de tesaur care să se transforme în sesiunea următóre în datorie cu amortisare; sesiunea este pe la sfîrşit, deputaţi şi senatori sunt grăbiţĭ să facă pasce, să are, să semene, să se scalde; se cere urgenţă, şi în 24 de ore, uĭte popa nu e popa, tréba s'a făcut. Daca vre un biet membru al parlamentuluĭ ar îndrăsni să rîdice glasul, să arate că ţéra este peste mesură împovărată cu dărĭ, să observe că cheltuelile nesocotite aŭ oprit de multe orĭ carul statuluĭ în drum, că aŭ neliniscit şi aŭ amărât totd'auna şi pretutindenĭ viaţa şefuluĭ statuluĭ şi a compromis viitorul ţĕrĭĭ; că darea de sémă a ministruluĭ de finance s'a definit cu drept cuvînt: *apel la popor făcut de un ministru al regeluĭ în contra regeluĭ;* dacă arată că agricultura sufere din causa multelor imposite şi din lipsa de credit adusă de sorbirea banilor de către împrumuturile succesive şi necontenite ale Statuluĭ; daca adaogă că systema adoptată de guvernul nostru a adus la noĭ ca şi aiurea desafecţiunea poporuluĭ către guvern şi resturnărĭ, şi espune ţéra la turburărĭ; atuncĭ un ministru palid cu ochiĭ înecaţĭ în lacrămĭ, cu glas duios şi un altul roşu de mănie şi de indignaţiune, cu voce de stentaur cadŭ cu invective asupra îndrăsneţuluĭ preopinent, îl tractésă de perturbator, de demagog, de linguşitor al mulţimeĭ próste şi ignorente care nu

www.dacoromanica.ro

iubesce nicĭ uă dată impositele; îl acusă că voesce să creeze dificultăţĭ guvernuluĭ, să restórne; îl numesce om rĕŭ, stricat, ambiţios şi termină printr'uă tiradă pathetică adresată inimeĭ, intelligenţeĭ şi patriotismuluĭ majorităţiĭ; arătându-i că obiecţiunile nu sunt nicĭ la timpul nicĭ la locul lor, că eĭ ministri actualĭ sunt martirĭ aĭ patriotismuluĭ şi aĭ devotamentuluĭ către tron, că ducŭ în spinare uă situaţiune grea şi uriţiósă, moscenită de la predecesoriĭ lor; că ţéra trebue să facă onor angagiamentelor contractate; că anuitaţile Strusberg, Offenheim şĭ C-ie trebuescŭ plătite.... Talentul parlamentar a devenit la noĭ qualitatea cea maĭ esenţială; ţine loc de or ce altă facultate, acoperă ignorenţa, slăbiciunea, erorile cele maĭ grave şi cele maĭ fatale; ministri sunt aplaudaţĭ unul după altul, preopinentul este huĭduit, se cere închiderea discuţiuneĭ, se trece la vot şi impositul se pune pe or ce s'apucă, direct saŭ indirect; cabinetul este declarat dibaciŭ compus tot de ómenĭ marĭ de stat şi de ceĭ maĭ marĭ financiarĭ.

Ministri nostri sunt din scóla duhovniculuĭ luĭ Ludovic XIV care liniscea consciinţa gloriosuluĭ seŭ fiŭ sufletesc asigurându'l că tótă averea supuşilor este a Regeluĭ, şi că el le dă cu generositate tot ce nu le ia prin imposite. Cu asfel de credinţe am ajuns astădĭ la uă datorie publică care absórbe pentru serviciul dobânḑilor şi anuităţilor 39,557,070 de francĭ pe tot anul din bugetul statuluĭ, çifră care în anul 1876 are să se sue, fără dar şi póte, la cel puţin 50 de millióne, admiţênd, se înţelege, că ne-am opri aci cu

www.dacoromanica.ro

cheltuelile şi cu concesiunile. Până una alta însĕ deficitul mărturisit este de uă cam dată de 31 de milióne şi va necesita la anul un imposit nuoŭ de treĭ saŭ patru milióne cel puţin.

Se póte că în crearea cheltuelilor şi înfiinţarea nuoilor dărĭ să nu fi presidat nicĭ rele intenţiunĭ nicĭ interese personale, dar ceea ce nu se póte tăgădui este că a lipsit şi cunoscinţele sciinţifice şi studiul serios şi matur al trebuinţelor şi al mijlócelor naţiuneĭ. Daca în desvoltarea civilisaţiuneĭ trebuinţele se înmulţescŭ pe tótă ḑioa, nu trebue însĕ să se pérḑă din vedere că trebuescŭ satisfăcute numaĭ acelea la a căror împlinire putem ajunge prin activitatea de care suutem capabilĭ; altfel trecutul se soldéḑă prin scăderea puterilor physice şi morale nu numaĭ a generaţiuneĭ actuale dar şi a generaţiunilor viitóre, se pune ţéra la discreţiunea aceluia care ĭ-a înlesnit satisfacerea prematură a acelor trebuinţe, îşĭ alienésă libertatea şi risică averea şi chiar esistenţa eĭ. Or ce mĕsură legislativă care îngreunéḑă viéţa materială, aduce vĕtămare vieţeĭ morale a naţiuneĭ; fiind că îndeplinirea trebuinţelor neaperate ale vieţeĭ sunt unŭ obstacol culturеĭ intelectuale şi morale; de aceea găsesce cineva totd'auna maĭ multă putere la naţiunile şi în clasele avute decăt la cele serace. Acésta nu va să ḑică însĕ că averea şi maĭ ales bogăţia, când este prea inegal repartită, nu tinde a desvolta unele viţiurĭ speciale; nicĭ este cu putinţă să admitem într'un mod general că virtutea este apanagiul miserieĭ şi viţiul tristul şi nedespărţitul tovarăş al averiĭ.

www.dacoromanica.ro

Trebuinţele omenescĭ nu sunt uă cătime fixă, imutabilă; nu sunt staţionare, ci sunt progresive prin chiar natura lor; hrana poporuluĭ în ţerile înaintate nu maĭ este ceea ce era uă dinióră, locuinţa de erĭ nu maĭ convine astăḑĭ. Bogăţia unuĭ popor se mĕsóră după mărimea trebuinţelor ce'şĭ satisface. Adevĕratul merit al omuluĭ de stat, al economistuluĭ şi al financiaruluĭ este de a sci să satisfacă trebuinţele naţionale una după alta în ordinul cel maĭ priincios şi cel maĭ folositor desvoltăriĭ politice şi economice a naţiuneĭ. Împlinirea lor nu trebue să fie nicĭ resultatul impunerilor din afară nicĭ al prejudeţelor şi impacienţelor din întru.

Daca în timpiĭ din urmă graţie împrejurărilor, în politică am mers cu paşĭ repeḑĭ, n'am putut însĕ păşi tot cu aceeaşĭ iuţelă şi pe calea desvoltăriĭ materiale, pentru că situaţiunea economică a uneĭ ţerĭ nu depinde totd'auna de cea politică. Ómeniĭ noştri care aŭ remas maĭ mult timp la putere nu aŭ sciut să ţie séma de differinţa ce există între mersul acestor duoĕ elemente şi aŭ dat cheltuelilor tesauruluĭ uă întindere care trebuea să ne ducă fatalmente la starea deplorabilă la care am ajuns. Am trecut în maĭ puţin de patru-spre-ḑece anĭ de la un buget de 33 millióne, succesiv la 55, la 75 şi astăḑĭ am ajuns la 100 de millióne, ḑic uă sută fiind că pe lângă suma de 87 de millióne care figuréḑă la cheltuelĭ în cel din urmă budget votat de adunare, avem să maĭ trecem la anul viitor şi serviciul nuoiĭ datoriĭ flotante de 31 de millióne, plus garanţia linieĭ de la

www.dacoromanica.ro

Pitescĭ plus etc.; astfel că chiar de am admite că ómenĭĭ nostri de la guvern, în zelul lorŭ civilisator, s'ar opri aci, tot cifra chieltuelilor la 1875 saŭ 1876, cel maĭ târdiŭ, are să ajungă la 100 de milióne. Este dar un fapt că cheltuelile Statuluĭ s'aŭ întreit în timp de cinclspreḑece anĭ, uă repeḑiciune în crescerea cheltuelilor care nu s'a vĕḑut până acum în nicĭ uă parte de lume; nicĭ chiar în Italia unde s'a dobândit independenţa şi unitatea dintr'uă margine la cealaltă a peninsuleĭ, versânduse aurul şi sângele gârlă; nu s'a vĕḑut nicĭ în Rusia un Imperiu care s'a luptat voĭnicesce duoĭ anĭ şi jumătate cu treĭ din puterile cele maĭ marĭ ale lumeĭ, nicĭ în Austria care de la 1848 până la 1866 a fost în luptă continuă şi în fermentaţiune internă, şi a susţinut douĕ resbóe nenorocite în 1859 şi 1866; nu s'a vĕḑut nicĭ în Francia care a avut, în intervalul de şaĭspreḑece anĭ, resbelul Crimeeĭ, resbelul cu Austria în Italia, espediţiunea onerósă a Mexiculuĭ şi care a suferit sórta nenorocită a învinşilor apăsând în balanţă maĭ greŭ decât spada luĭ Brenus.

Noĭ am trecut orbesce cu cheltuelile preste tóte marginile, şi când ne-am întâlnit cu deficite, nu ne am sfiit de a alimenta tesaurul cu împrumuturĭ cu grele dobîndĭ şi cu banĭ proveniţĭ din vênḑarea de bunurĭ ale Statuluĭ, întocmaĭ precum facŭ răsipitoriĭ; fără de a trage folóse potrivite cu acele cheltuelĭ.

Daca gradul de civilisaţiune al unuĭ stat s'ar putea mesura prin raportul ce există între venitul anual al tesauruluĭ şi datoria publică, noĭ am fi în fruntea

www.dacoromanica.ro

ţerilor celor mai înaintate, căci ne găsim într'uă linie cu statele cele mai înecate în datorii; întrecem cu mult pe Rusia, suntem într'un rang cu Belgia şi cu Bavaria : duoĕ state care aŭ avut norocirea şi fericirea de a sci să se împrumute ca să se îmbogăţiască.

Anuităţile datorieĭ statuluĭ Român se pot resuma ast-fel :

1. Pentru plata datorii Stern contractată la 1864, ratele platnice la 1 Martie şi 1 Sept. .	2,220,000
2. Pentru împrumutul Oppenheim, contractat la 1866 ratele platnice la 1 Genar şi 1 Iul. .	3,125,000
3. Anuităţile podurilorŭ de ferŭ contractate la 1864.	1,444,000
4. Calea ferrată Bucurescĭ-Giurgiŭ contractată la 1865.	2,010,000
5. Calea ferrată Sucéva-Roman contractată la 1868	3,500,000
6. Calea ferrată Roman-Pitescĭ	13,122,000
7. Renta cuvenită spitaluluĭ Kişinow. . . .	185
8. Renta cuvenită spitaluluĭ Nijna.	185
9. Ratele construcţiuneĭ căiĭ ferate Iaşĭ-Pruth 1872	452,425
10. Anuitatea obligaţiunilor domeniale 1872 .	8,000,000
11. Procentele datorii flotante 1873. . . .	1,000,000
12. Procentele la depositele caseĭ de depunerĭ 1872	750,075
13. Pensiĭ, recompense şi indemnităţĭ. . . .	2,220,253
14. Plata productelor date oştirilor streine .	150,000
15. Plata obligaţiunelor judecătorescĭ deposite.	20,000
16. Datoria emancipaţilor	37,000
17. Tributul către Pórtă	928,000
18. Datoria către institutul Elisabethan . .	370
De reportat . . .	38,979,493

www.dacoromanica.ro

Report . .	38,979,493
10. Embaticul la biserica Stejaru din Bucurescĭ	370
20. Subvenţiunea către casa St. Spiridon din Iaşĭ.	7,777
21. Renta cuvenită muncipalităţiĭ din Ismail.	2,177
22. Renta cuvenită D-eĭ Marii Christescu . .	253
23. Sentinţele judecătorescĭ	667,000
	39,557,070

Daca vom voi să ne servim de tabela cursuluĭ Londri din 31 Octombrie 1868, calculat pe renta de 5 %, ca să apreţiem uă datorie al căreĭ serviciŭ anual cere în budget suma 39,557,070 francĭ pe an, găsim că ea ar fi de 316,456,460 de francĭ. De vomŭ calcula-o însĕ după cursul de astădĭ al bonurilor domeniale, acea datorie represintă un efectif de 450 de milióne de francĭ, al căreĭ serviciŭ absórbe 60 % din producţiunea anuală a totalităţiĭ contribuţiunilor şi care, în anul 1876 va absorbi 75 % dintr'acele contribuţiunĭ pe tot anul; căcĭ va presenta uă valóre efectivă de 600 de milióne de francĭ.

www.dacoromanica.ro

Numele Statelor	CAPITALUL NECESAR pentru dobândirea unei rente de 5	Contribuţiunea anuală pentru serviciul datoriei, calculată pe cap de locuitor.
Anglia	157	22 fr.
Austria	52	13,07
Bavaria	„	6,91
Belgia	111 1/3	7,08
Danemarca. . . .	150 2/3	13
Francia	117	30
Holanda. . . .	112	17,19
Hungaria . . .	„	7,30
Italia.	53 1/2	17,64
Prusia	103 1/4	2,57
Portugalia. . .	63	7,81
Romănia . . .	40	8,79
Rusia. . . .	89	4,50
Spania	61 2/3	7,30
Switzera. . . .	„	1,20
Statele-Unite. .	78	„
Suedia	„	1,58
Turcia	41 1/2	„

Calculând datoria nóstră astfel precum are să fie peste un an saŭ duoĭ cel mult, avem trista consolaţiune a figura în întêile rangurĭ în tabela datorieĭ deosebitelor state în raport cu bugetele lor respective; ea este represintată prin raportul 6,89 saŭ cel puţin 5,17 de nu vom adopta de cât cifra datorieĭ de astădĭ adică 450 de milióne.

www.dacoromanica.ro

Numirea Statelor	Valórea nominală a datoriei Statului	Bugetul	Raportul de datorii Statului către budget.
	Milliône franci	*Milliône franci.*	
Anglia	19,884	1,808	11
Austria	6,743	1,069	6,31
Bavaria. . . .	843	183	4,6
Belgia	708	178	4,92
Danemarca. . .	376	65	5,78
Francia	20,000	3,147	6,36
Grecia	218	31	7
Holanda. . . .	2,014	223	9
Italia.	5,500	998	5,5
Norwegia . . .	40	28	1,42
Portugalia. . .	1,094	124	8,9
Prusia	1,597	648	2,46
Românía . . .	450s.600	87	5,17s.6,89
Rusia.	8,000	1,830	4,36
Saxonia	360	50	7,2
Ispania	5,200	493	10,5
Statele-Unite. .	12,239	2,847	4,15
Swedia	118	55	2,14
Switzera . . .	60	49	1,22
Wurtemberg . .	176	43	4,1

Ceĭ maĭ mulţĭ ministri de finance care s'aŭ succedat în timp de cincĭspreḑece anĭ, s'aŭ aplicat, precum am spus'o, a aşeḑa cifrele budgetuluĭ astfel ca nu cumva să pótă cunósce cineva starea adevĕrată a tesauruluĭ; cred că meşteşugul financiar consta în gruparea cifrelor. La presentarea bugetuluĭ, în loc de a evalua precum se cuvine în or ce bună administra-

www.dacoromanica.ro

țiune, veniturile ceva mai jos de cât probabilitățile încasărilor, și a trece cheltuelile în tótă mărimea lor, s'a făcut contrariul; s'a trecut cifrele venitului umflate și când nici așa n'aŭ putut combina uă echilibrare măcar aparentă, umpleaŭ golul deficitului prin cifre de remășițe imaginării; astfel în cursul anului cheltuelile votate în buget efectându-se în tótă întregimea lor împĕnată cu tóte suplementariile și straordinariile ce comportaŭ și ce nu comportaŭ, iar încasările ne-ajungênd mai nici uă dată cifra din budget, bilanțul anului lăsa un gol și crea uă datorie flotantă care după ce s'a plătit la 1864 cu împrumutul Stern printr'uă anuitate de 2,120,000 franci, a reapărut la 1866 în cifra de șépte-ₒeci de milióne de lei-vechi și a necesitat împrumutul Oppenhein de 18 $^1/_2$ milióne franci cu uă anuitate de 3,125,000 franci pe an; după patru ani, la 1871, s'a ivit de uă dată de patru ori mai mare sub cifra de 75 de milióne de franci și s'a soldat prin emiterea de obligațiuni domaniale a căror serviciu anual absórbe 8 milióne franci înscriși pe tot anul în buget, afară de 12 $^1/_2$ milióne franci încasați din vênₒarea bunurilor statului parte capital și parte dobânda de 6 $^0/_0$; și pe când se cânta prin trîmbițile guvernului că datoria flotantă a murit pentru totd'auna, de uă dată, fără veste ministrul financelor ne spune ca un nuoŭ Prometheŭ are să'i dee uă nuoă suflare, este autorisat a emite bonuri de tesaur 10 milióne dé franci, hârtia se preumblă pe piață, și la iérnă

www.dacoromanica.ro

vor mai fi şi alte 21 de milióne, daca nu cumva nu s'or vinde âncă ceva moşii d'ale Statului.

Suma de 39 de milióne sorbită pe tot anul de datoria publică lasă d'abia 40 de milióne pentru întîmpinarea deosebitelor servicii ale statului.

Ferice de acei care sciŭ să se împrumute! este un adagiŭ economic, dar şi vaĭ de acei care cheltuescŭ fără folos banĭ împrumutaţi!...

www.dacoromanica.ro

VII.

Un sentiment natural şi laudabil ne îmboldia, din ântêia ḑi când am regăsit firul vieţeĭ nóstre politice, să cerem cu stăruinţă îmbunătăţirea şi sporirea putereĭ armate. Duoĕ secole de umilire şi temerile ce ne inspiră tendinţele cotropitóre ale puterniciĭor noştri veciní, ne impunea obligaţiunea d'a fi cât maĭ curênd în stare de a putea să ne apĕrăm căminurile în contra streinuluĭ. Am neglijat desvoltarea celor lalte ramurĭ ale vieţeĭ naţionale şi am dat armateĭ; i-am dat cât am putut, i-am dat maĭ mult de cât am putut, în cincĭspreḑece anĭ i-am dat peste 200 milióne de francĭ şi este timpul să ne întrebăm serios daca ceea ce am dobêndit corespunde cu trebuinţele ţĕrií şi cu sacrificiile ce s'aŭ impus contribnabililor.

Nu sunt un entusiast al sistemuluĭ militar impus fatalmente Europeĭ căcĭ, nu cred să fie el adevĕratul mijloc de întărire naţională; din contra îl cred opus progresuluĭ şi civilisaţiuneĭ. Aceĭ ce îl pronésă sunt adoratoriĭ principiuluĭ autoritar, care nu caută în miile de ómenĭ ţinuţĭ în casarme pe bere şi pe mâncare decât numaĭ nisce susţiitoriĭ aĭ regimuluĭ ce le

www.dacoromanica.ro

convine; pun pe națiune să plătéscă pe acei care o silesc la cheltueli. Statele militare aŭ fost tot-d'auna despotice, dictatura și miseria a fost tovarășe nedespărțite ale resbóelor. Casarma este espresiunea sporirei impositelor, fără de a da nici măcar ordinea materială. Libertatea, ordinea morală și prosperitatea materială n'aŭ putut esista decât în timp de pace.

De un secol și jumătate mai ales, s'a mărit tendința ruinătóre care a coprins pe toți suveranii de a căuta a se întrece unii pe alții, considerând puterea și g'oria lor după numĕrul ómenilor îmbrăcați în uniforme, care mai de care, și armați cu pușci și cu tunuri. Prusia a adoptat un regim, care i-a permis să devie, de uă cam dată, întêia putere militară în Europa; a umilit în mai puțin de cinci ani duoĕ din cele mai mari împĕrății din lume. Tot prusianul este un soldat esersat și disciplinat; îndată ajuns în etatea de duoĕ-ḑeci și unu de ani el este în cadrele armatei și nu se scóte dintr'acele registre decât mort saŭ căḑătură; și sistemul tot n'a ajuns încă la apogeul sĕŭ; căci copiii, femeile și bĕtrânii, de și sunt scutiți până acum de serviciul militar, dar nimic nu ne spune că perfecționările ce priimesc pe tótă ḑioa pușca cu ac, ranița și înlesnirile transportului, nu'i vor da mijlóce de a înduoi și împătri cadrele landwerelor și landsturmelor; nu e de mirare să trăim să vedem contingente de copii, și reserve de femei și de septuagenari; câte suflete, atâția soldați!

Omul Principelui Bismark și al Mareșalului Moltke nu este decât uă țintă pentru carabină, și națiunea

www.dacoromanica.ro

un poligon de tras cu tunul. Tînĕrul, destinat de Dumneḑeŭ să devie un Gœthe un Kant, un Humbold séŭ un Kaulbach, şi a face gloria secolului sĕŭ, este trimis ca automat dinaintea mitraileoselor. Orĭ-ce s'ar ḑice şi orĭ cât s'ar cânta laurĭĭ câscigaţĭ de armele Germane, sistemul adoptat nu este maĭ puţin vătămător civilisaţiuneĭ. Nu numaĭ că nu este uă garanţie pentru naţiune dar este un pericol în permanenţă. Este destul ca un suveran să fie prea susceptibil, fatalist séŭ presumţios, ca un ministru să fie imprudent séŭ complesent pentru ca să tragă asupra ţĕrĭĭ séle cele maĭ marĭ nenorocirĭ!... Noĭ Românĭĭ am avut durerea să vedem uă catastrofă din cele maĭ grozave din câte a înregistrat istoria de când e lumea.

Budgetele armatelor aŭ ajuns astăḑĭ a sorbi cea maĭ mare parte a financelor ţĕrilor. Acésta este uă stare care nu póte dura şi peste puţin multe guverne se vor afla, vrênd nevrênd în alternativa séŭ de a reduce armatele şi a slăbi, în faţă cu alte state organisaţiunea apĕrărĭĭ naţionale, séŭ a obliga poporul să trăiască cu arma în mână gata la harţă, ca în timpul năvălirilor.

S'ar putea pune întrebarea daca Prusia de când a devenit întêea putere militară din lume este maĭ influentă de cât era; daca astăḑĭ se află într'uă stare politică maĭ prosperă şi maĭ independentă de cât erĭ, când nu conta decât între puterile de al doilea ordin. Modestă şi prudentă, era considerată, respectată, consultată, ascultată şi maĭ ales iubită; avea glas preponderant în tóte concertele Europeane, şi de multe

www.dacoromanica.ro

orĭ ea dicta soluţiunea complicaţiunilor politice; Prusia, formidabile şi arogantă de astăḑĭ, póte fi până la un punt temută dar este condamnată a deveni satelitul Rusieĭ; şĭ-a creat inimiciĭ implacabile care a puso la discreţiunea Czaruluĭ şi o obligă a'ĭ face la timp tóte concesiunele.

Or cum ar fi, şi or ce s'ar putea ḑice, sistemul armărilor esesive uă dată admis de tótă Europa, bun séŭ rĕŭ, noĭ nu putem face altfel decât a'l adopta, a ni'l impune; însĕ numaĭ ca miḑloc de apĕrare naţională şi căutând a'l face cât s'ar putea maĭ puţin dispendios, maĭ puţin ruinător.

Sunt la noĭ ómenĭ care credŭ cu dinadinsul că înscriind în registrele militare pe toţĭ Româniĭ de la etatea de duoĕ-ḑecĭ şi unul de anĭ în sus şi numind oficierĭ de tóte gradele pe ocóle, pe judeţe şi pe circonscripţiunĭ, aŭ introdus saŭ introducŭ sistemul acela care a dat Prusieĭ preponderenţa militară de care se bucură; uĭtă că ceea ce face superioritatea luĭ nu este omul şi puşca, ci principiile pe care este întemeeat. Escelenţa mecanismuluĭ este, că tot Prusianul trecut de etatea de duoĕ-ḑecĭ şi patru de anĭ, fie el în armata activă, în reserve, landwer saŭ landsturm, este un vechiŭ soldat care a trăit treĭ saŭ patru anĭ, cel puţin, viaţa de regiment şi de casarmă, care a priimit uă educaţiune şi uă instrucţiune militară complectă. Tótă clasa tinerilor de duoĕ-ḑecĭ şi unul de anĭ este luată ca contingent în armata activă, ceea ce la noĭ nu se face nicĭ se póte face; căcĭ din 20 saŭ 25 de miĭ de tinerĭ, care formézĕ clasa fie-căruĭ

www.dacoromanica.ro

an, d'abia putem lua 4 saŭ 5 miĭ; ceĭlalțĭ nu priimescŭ nicĭ uă educațiune militară, afară numaĭ de nu vom voi să dăm acest nume unor mișcărĭ de mărșăluire și vexațiunilor de tot felul ce suferŭ de la instructoriĭ lor.

În Prusia, precum am maĭ spus'o, nu este om de duoĕ-ḑecĭ și patru de anĭ care să nu fi trăit viața de casarmă și de lagăr, din care nu ese de cât ca să trécă în reserve, unde găsesce pe superioriĭ luĭ firescĭ de care nu se maĭ desparte și care nu'l lasă să uĭte viața și disciplina militară și acésta fără de a'ĭ jicni interesele și fără de a vĕtăma producțiunea ţĕriĭ.

Astăḑĭ armata nóstră nu trece de 12 miĭ de ómenĭ comptând și corpurile acelea care în nicĭ uă parte din lume nu sunt considerate ca putênd să intre în rândurĭ de resbel precum sunt pompieriĭ, gendarmiĭ călărĭ și pe jos, scóle militare, companiile sanitare etc.

Tabela următóre conține specificarea trupelor nóstre, cu numĕrul ómenilor care compune fie-care armă. În cele patru colóne d'ântêiŭ, partea Lit. A, am însemnat cifrele astfel precum figuréză în registrele ministeruluĭ de resbel, efectivul nominal cum am ḑice; în celelalte patru colóne, partea Lit. B, am însemnat efectivul real, adevăratul numĕr ce există în ființă.

www.dacoromanica.ro

TABELĂ

De numĕrul trupelor Române şi armele la care aparţin

DESEMNAŢIUNEA armelor	No. OFICIAL Lit. A.				No. REAL Lit. B.			
	Oficierĭ	Civilĭ şi asimilaţĭ	Grade inferióre	Numĕrul ómenilorŭ	Oficierĭ	Civilĭ şi asimilaţĭ	Grade inferióre	Numĕrul ómenilorŭ
Administraţiunea . . .	—	51	—	51	—	51	—	51
Statele majore	48	75	—	123	48	75	—	123
Scolĭ	15	33	240	288	15	33	240	288
Gendarmĭ — 5 Scadróne . .	15	—	685	700	15	—	600	615
Gendarmĭ — 2 Companiĭ . .	6	—	200	206	6	—	200	206
Infanteriă — 8 Regimente. .	320	56	8,680	9,056	320	56	5,000	5,376
Infanteriă — 4 Batal. vênătorĭ	84	16	2,096	2,196	84	16	1,200	1,300
Infanteriă — 1 Comp. discip.	3	—	21	24	3	—	21	24
Cavalerie 2 Regimente .	56	20	1,170	1,246	56	20	700	776
Artilerie — 2 Regimente. .	64	16	1,502	1,582	64	16	1,200	1,280
Artilerie — 1 Comp. ponton.	4	—	108	112	4	—	80	84
Artilerie — 1 Comp. uvrierĭ de artilerie	4	—	300	304	4	—	2	6
Geniul 1 batalion . . .	21	4	534	559	21	4	400	425
Oficierĭ de administraţie.	—	84	—	84	—	84	—	84
1 Companie de uvrierĭ .	4	—	344	348	4	—	300	304
1 Companie sanitară . .	4	—	326	330	4	—	326	330
1 Scadron de tren. . .	3	2	153	158	3	2	100	105
Serviciul Spitalelor . .	—	83	—	83	—	83	—	83
Flotila.	14	16	200	250	14	16	200	230
Pompierĭ — 1 bat. în Bucur.	17	5	634	656	17	5	600	622
Pompierĭ — 2 Comp. în Iaşĭ.	6	1	237	244	6	1	200	207
				18,600				12,519

În tabela acésta vedem că armata Română, comptând administraţiune, scolĭ, gendarmĭ, uvrierĭ, spitale şi pompierĭ numĕră 18,600 de ómenĭ, iar în realitate numĕrul lor nu trece de 12,000 cu pompierĭ cu géndarmĭ cu tot.

www.dacoromanica.ro

Trecênd acum la materialul ce posedăm şi la valórea luĭ, putem ḑice că el este fórte puţin însemnător; uă bătălie perdută, cât de mică, ne-ar pune la discreţiunea inimiculuĭ. Iată după notele ce ne-am putut procura, din ce se compune acel material şi valorile luĭ corespunḑătóre.

	Francĭ
48 Tunurĭ Krupp de oţel la 2 Regimente de artilerie câte 598 talerĭ unul	103,665
4 Tunurĭ Krupp de oţel la vaporul Stefan cel Mare câte 578 talerĭ unul	8,670
48 Tunurĭ Prusiane de bronz câte 533 talerĭ.	95,940
36 Tunurĭ Francese de bronz de 4 12 Tunurĭ Francese de bronz de 12 } de câmp.	120,000
24 Tunurĭ Francese de 4 24 Tunurĭ Belgiane de 4 } de munte	100,000
25,000 Puscĭ Peabody câte 100 francĭ una .	2,500,000
20,000 Puscĭ Prusiane cu ac câte 90 fr. una .	1,800,000
1,969 caĭ { 373 La 1-iul Regiment de roşiorĭ 358 La 2-lea Regiment de roşiorĭ 342 La 1-iul Regiment de artilerie 447 La 2-lea Regiment de artilerie 312 La 5 Scadróne de gendarmĭ 170 La tren }	800,000
	5,528,275

Maĭ avem atelierul din délul Spireĭ, fabrica de praf de puşcă de la Tîrşorĭ, stabilimentul de pirotechnie din Bucurescĭ şi fonderia de la Tîrgovisce în care se ruginescŭ uă mulţime de maşine fără de a se fi învârtit măcar uă dată în timp de opt anĭ de când mănâncă cheltuelĭ de întreţinere, dobêndă la banĭ datoriţĭ şi astăḑĭ luĭ Godillot, cel puţin duoĕ saŭ treĭ

www.dacoromanica.ro

sute de mii de franci pe an, de vom ţine compt şi de usura capitaluluĭ. Criticĭ aspre s'aŭ auḑit şi asupra atelierelor din Bucurescĭ în care reparaţiunile armelor şi fabricarea projectilelor costă pe stat preţurĭ neauḑite; dar cel puţin acolo tot se vede eşind câte uă dată fum pe coş şi tot se maĭ aude bătae de ciocane.

De cercetăm viaţa materială a soldatuluĭ român, găsim că ea nu se póte compara cu a nicĭ unuĭ soldat din lumea civilisată. În casarme bietul om nu găsesce nicĭ aerul necesariŭ respiraţiuniĭ, nicĭ aşternutul trebuincios odihneĭ; în nicĭ uă parte de lume proporţiunea bolnavilor şi mortalitatea nu sunt maĭ marĭ de cât în armata nóstră. De veĭ intra iarna într'uă casarmă o să'ţĭ simţĭ inima strînsă de durere şi de ruşine; câte duoĕ-ḑecĭ şi treĭ-ḑecĭ de inşĭ într'uă odae, dormŭ într'un pat pe scândurĭ, fără mindir, fără saltea şi fără despărţirĭ unul de altul; respiră un aer infect şi viţiat; la trebuinţe esŭ nóptea năduşiţĭ şi desbrăcaţĭ din duhórea în care dormŭ şi se duc pe gerul de foc la distanţe de uă sută şi duoĕ de metri. La Văcărescĭ şi la Mărginenĭ vinovaţiĭ sunt maĭ bine ţinuţĭ de cât soldatul Român, de aceea îl veḑĭ ofilit şi trist; el nu'şĭ redobândesce culórea şi vioiciunea luĭ naturale de cât véra sub cort în lagăr; atuncĭ resuflă, atuncĭ maĭ lasă câte-va locurĭ góle în Spital.

Armata nóstră astfel precum se află astăḑĭ, atât în privinţa numĕruluĭ cât şi a moraluluĭ soldatuluĭ şi a materialuluĭ, nu este uă putere care să pótă inspira îngrijirĭ celor ce ar voi să ne atace, şi cu tóte

www.dacoromanica.ro

acestea de cât-va timp se împrăscie în public vorbe late care de nu ar fi uă manoperă cunoscută de mult, ar fi cel puţin uă mare imprudenţă. Dar lumea scie că guvernul nostru crede că se póte rădica din deconsideraţiunea în care se vede căḑut, atribuindu-şĭ projecte măreţe; póte vrea să maĭ capete vre uă concesiune.

Ca să ne putem face uă idee daca starea armateĭ nóstre corespunde cu cheltuelile ce s'aŭ făcut voiŭ aminti maĭântêiŭ că observarea succesiuniĭ evenimentelor dovedesce că intervalul mediŭ la care uă naţiune a avut nevoe a pune oştirea sa în luptă pentru apărarea ţĕriĭ ş'a onoruluĭ naţional a fost de douĕ-ḑecĭ de anĭ; de aceea economistiĭ calculă costul unuĭ om în rĕsboiŭ prin cheltuelile absorbite de întreţinerea unuĭ soldat cu tóte trebuinciósele şi cu tot materialul pe timp de duoĕ-ḑecĭ de anĭ. Astfel de exemplu : Anglia care întreţine uă armată de mare şi de uscat de 497,000 de ómenĭ şi cheltuesce cu dênsa 7,336 de milióne în 20 de anĭ, preciuesce costul unuĭ om la bătălie la 14,760 fr. Pe Rusia un om dus la foc o ţine 9,539 francĭ; pe Francia 6,933; pe Prusia 5,533, pe Bavaria 3,862 şi pe Swedia 1,147 francĭ. Noĭ Româniĭ de vom calcula pe acéstă basă şi de vom ţine în sémă că bugetul mediŭ al ministeruluĭ de resbel este de 15 milióne pe an saŭ 300 de milióne în douĕ-ḑecĭ de anĭ şi de vom admite cifrele nominale ale ministeruluĭ de resbel, un soldat dus la rĕsboiŭ ne-ar costa 16,123 de francĭ; iar de vom calcula pe cifrele cele adevĕrate ale efectivuluĭ, atuncĭ costul sol-

www.dacoromanica.ro

datuluĭ se sue la 23,963 de francĭ, aprópe de duoĕ orĭ cât costă soldatul voluntar, cel maĭ bine plătit, cel maĭ bine hrănit, cel maĭ bine căutat şi cel maĭ bine echipat şi maĭ luxos îmbrăcat din lume care este soldatul Engles; maĭ mult de douĕ orĭ şi jumătate decât costă soldatul Rus, întreit cât soldatul Frances, de patru orĭ cât cel Prusian, de şese orĭ cât cel Bavares şi de douĕ-ḑecĭ de orĭ cât cel Swedes. În tabela următóre am înscris numĕrul ómenilor din care se compune armata permanentă în fie-care Stat, cheltuelile întreţinereĭ eĭ în timp de douĕ-ḑecĭ de anĭ şi costul unuĭ om dus la resboiŭ.

Numele Statelor	Costul armateĭ în timp de 20 anĭ	Numĕrul Soldaţilor	Costul unuĭ om dus în rĕsboiu
	Milióne francĭ	Ómenĭ	Francĭ
Anglia	7,336	497,000	14,761
Bavaria	602	157,000	3,834
Francia	8,320	1,200,000	6,933
Prusia	340	909,000	5,533
România	300	13,000	23,000
Rusia.	9,300	977,000	9,539
Swedia	268	210,000	1,447
Switzera.	180	202,000	640

În toţĭ anĭ am dat armateĭ o parte din ce în ce maĭ mare din bugetul ţĕrĭĭ, întrecênd cu mult proporţiunile Statelor celor maĭ marĭ şi maĭ resboĭnice, celor maĭ agresive şi maĭ ambiţióse. În tabela următóre, am însemnat raportul ce esistă între bugete

www.dacoromanica.ro

şi părţile aferinte la întreţinerea armatelor respective. Acolo putem vedea că ocupăm unul din cele d'ântêiŭ rangurĭ.

Numele Statelor	Partea din budget absorbită de armată	Numele Statelor	Partea din budget absorbită de armată
Anglia.	16,91 %	Prusia.	23,82 %
Austria	18,23 %	România. . . .	20,23 % 25 %
Bavaria	16,45 %	Rusia	27,74 %
Belgia.	21,39 %	Spania.	15,47 %
Danemarca. . .	14,42 %	Swedia	21,35 %
Francia	20,91 %	Switzera. . . .	13,99 %
Italia	15,25 %	Ungaria	21,12 %
Nordvegia . . .	20,23 %	Wurtemberg . .	22,29 %
Portugalia . . .	15,68 %		

Statele cele micĭ nu trebue să fie nicĭ fanfaróne nicĭ nesocotite, defectele care se trecŭ celor marĭ şi puternicĭ nu se iartă celor slabĭ şi micĭ, modestia şi prudenţa le prinde maĭ bine, le conservă, le întăresce şi le asigură viitorul; organisarea lor armată nu trebue să aibă alt scop de cât a face pe puternicĭ şi pe ambiţioşĭ a sci că daca vre uă dată ar cădea în ispită, ar găsi uă resistenţă înverşunată; a trece peste acéstă margine ar fi a juca rolul de Donquichote saŭ acela de păcălit.

În loc de a ţinti ochiĭ maĭmuţând când pe ruşĭ când pe francesĭ, precum am făcut'o, când pe prusianĭ precum facem astădĭ, nu ar fi maĭ raţional, nu ar fi maĭ logic să studiem puţin conformaţiunea geografică

www.dacoromanica.ro

a ţĕriĭ, mijlócele eĭ de apĕrare şi tradiţiunele eĭ naţionale ca să găsim un sistem apropriat trebuinţelor şi aspiraţiunilor Românilor şi Românismuluĭ? Corpurĭ de Mehedinţenĭ, de Gorjânĭ, de Vrâncenĭ exersate la apărare; cunoscênd văile şi vălcelile, potecile şi colnicele, délurile şi munţiĭ ar putea oferi strĕinuluĭ uă împotrivire mult maĭ eficace de cât aceea ce i-ar putea opune regimentele instruite şi esersate cu multă muncă şi cheltuélă în lagăre şi în casărmĭ. În rasă câmpie, când am fi chemaţĭ la uă acţiune, am găsi totd'auna pe inimic maĭ bine esersat, maĭ echipat, dispunênd de puterĭ îndoite şi împătrite, daca nu îndecite decât acele ce i-am putea opune. Armata nóstră ast-fel cum este croită nu póte servi de cât ca corp auxiliar pe lângă uă armată mare; şi acésta ar fi uă politică nenorocită care ar servi ambiţiunea aliatuluĭ, dar care ar fi fatală României.

Prin organisarea de corpurĭ locale pe judeţe saŭ pe plaiurĭ întinse, ca uă reţea asupra ţĕriĭ întregĭ pusă sub ofiţerĭ capabilĭ de a concepe şi a executa combinaţiunĭ strategice după poziţiunea locurilor ce ar ocupa, şi prin reducerea armateĭ permanente saŭ active cum se ḑice, numaĭ la corpurile speciale, am putea ajunge la uă armare generală. Străşnicia în cheltuelĭ, simplitatea în îmbrăcăminte, stîrpirea abusurilor în furniturĭ ne-ar face să devenim în puţin timp ceea ce sunt Helveţianiĭ, ceea ce par că voesc să devie veciniĭ noştri Sêrbĭ în privinţa puterеĭ de apĕrare naţională. Pandurĭĭ luĭ Vladimirescu şi luĭ Solomon, de şi nu cunosceaŭ manoperile sapiente ale generalilor

www.dacoromanica.ro

noştri de astădĭ, fără de a fi esersaţĭ în taberĭ ca cele de la Floresci şi de la Furceni, nicĭ în campania ca cea de la Tîrgovisce aŭ bătut şi aŭ respins pe inimic la Calafat, la Băilesci şi la Cires. Plăeşiĭ şi Pandurĭĭ noştri aŭ făcut ceea ce nu putuse să facă nicĭ trupele heroiculuĭ Cutusof, nicĭ combinaţiunile învĕţatuluĭ şi ingeniosuluĭ Geismar.

Înarmarea ţĕrĭĭ la noĭ nu a fost până acum bine studiată, am căutat să avem un corp copiind când pe ruşĭ, când pe francesĭ, când pe nemţĭ; dar să ne închipuim pentru un moment că am fi isbutit să avem 50 saŭ 60 de miĭ de soldaţĭ cu tot atiraliul trebuincios, tunurĭ, artificiarĭ, geniŭ, stat major, tren, ambulanţe, administraţiune, tóte în pĕr, demnĭ de a satisface pe cel maĭ minuţios general, organisaţĭ şi exersaţĭ aidoma ca cel maĭ bun corp de Prusienĭ; ar fi óre acésta uă garanţie suficientă pentru apĕrarea ţĕrĭĭ? Puterea nóstră de apĕrare n'ar fi mult maĭ seriósă daca s'ar compune de corpurĭ separate putênd să cadă asupra inimiculuĭ din tóte părţile şi necontenit, ţiua şi nóptea, fără de a putea fi urmărite în retranşamentele ce le-ar oferi cunoscinţa văilor şi muuţilor noştri, împrăsciindu-se şi reformânduse neîncetat, fără a sci inimicul unde să'ĭ găséscă. Armata maghiară bătuse sutele de miĭ de oştirĭ auŝtriace, Viena ajunsese de mult la discreţiunea generaluluĭ Gheorghey, iar micile corpurĭ de Românĭ conduse de Iancu, de Assenthie şi de Butian n'aŭ cedat nicĭ uă palmă de loc generalilor celor maĭ vitezĭ aĭ Ungarieĭ şi aĭ Polonieĭ. „Cette „poignée d'hommes me donne plus de mal que toute

www.dacoromanica.ro

„l'armée autrichienne“ (*) ḑicea generalul Bem luĭ Bălcescu vorbind de Românĭ din Torda, din Abrud şi din Slatna.

Switzera, cu uă populaţiune de 2,500,000 de locuitorĭ, are totd'auna gata 200,000 de feţiorĭ bine armaţĭ şi bine exersaţĭ gata a se arunca asupra orĭ cuĭ ar încerca să trécă graniţa, determinaţĭ să nu lase să se întórcă în patria sa piciorul streinuluĭ care ar călca ca inimic pământul Helveţian; veciniĭ lor o sciŭ acésta şi nu le trece nicĭ măcar prin gând să încerce. Aceştĭ 200,000 de apĕrătorĭ gata în tot momentul, costă pe statul federal, 6,500,000 francĭ pe an saŭ 130 de milióne în douĕ-ḑecĭ de anĭ, adică 640 de francĭ omul în rĕsboiŭ. Veciniĭ şi Europa întrégă aŭ stimă şi respect pentru acest mic Stat şi nu se gândescŭ nicĭ a'l ataca, nicĭ a'l cuceri. Este adevĕrat însă că nu poţĭ vedea pe stradele Berneĭ, ale Geneveĭ saŭ ale Friburguluĭ generalĭ numaĭ fir şi pintenĭ, alergând cu slapă cu pene în cap, îngânând frase belicóse din libretele luĭ Offenbach şi uitânduse în oglindă ca să véḑă cap de căpitan viteaz. Acolo chiar împiegaţiĭ luĭ Pantelimonescu sunt maĭ modeştĭ, aŭ uă ţinută maĭ cuviinciósă şi maĭ austeră, inspiră maĭ puţină mirare, dar maĭ mult respect.

(*) Acéstă mână de ómenĭ îmĭ dă maĭ multă muncă de cât tótă armata austriacă.

www.dacoromanica.ro

VIII.

Sunt autorĭ care aŭ susţinut că starea de civilisaţiune a unuĭ popor se póte mesura prin cătimea de sulfur (puciósă) ce întrebuinţéză. Este adeverat că nu este fabricaţiune în care acidul sulfuric (vitriolul) să nu intre ca ingredient saŭ ca reactif; dar descoperirile in sciinţe, în arte şi în meşteşugurĭ mergŭ aşa de repede, încât agenţi himicĭ şi mecanicĭ se schimbă şi se potŭ schimba dintr'uă ḑi până'ntr'alta; ferul şi cărbunele care potŭ da astăḑĭ uă idee, putem ḑice, exactă despre producţiunea uneĭ ţerĭ, mâne n'ar maĭ putea servi ca termen de comparaţiune când s'ar găsi mijlocul de a se întrebuinţa altă putere motrice decât aburul. Cea însă ce a fost şi va fi totd'auna un mijloc sigur de a mesura într'un mod necontestat starea morală şi intelectuală a uneĭ naţiune, a fost şi va fi instrucţiunea publică şi litteratura. Cu cât tesaurul adevĕrurilor morale, politice şi sciinţifice va fi maĭ bogat, cu cât cunoscinţele în arte şi meşteşugurĭ vor fi maĭ întinse, cu cât vor fi maĭ mulţĭ la numer aceĭ care potŭ să le înţelégă şi să le aplice, şi cu cât simţul bineluĭ şi al frumosuluĭ va fi maĭ desvoltat, cu atât acel popor va fi maĭ înaintat în civilisaţiune.

www.dacoromanica.ro

Cheltuelile cele marĭ ce am făcut cu armata şi luxul în burocraţie, nu numaĭ că ne aŭ permis să dăm instrucţiuneĭ publice ceea ce i se cuvenia, dar ne-a făcut să nu'ĭ lăsăm nicĭ ceea ce era al eĭ bună şi dréptă proprietate. I-am luat cea maĭ mare parte din veniturile moşiilor şi pădurilor consacrate de moşĭ strămoşiĭ noştri şi le-am dat gendarmilor, vameşilor şi linguşitorilor.

Din 22 de milióne francĭ, (socotind pe lângă cele 20,224,819 fr. arenḑile anuale şi venitul acelor vêndute în sumă de 70 de milióne de leĭ vechĭ), numaĭ 8,182,942 francĭ se întrebuinţézĕ óre cum la destinaţiunea donatarilor, la scólă şi la biserică; iar cele lalte 14 milióne servă a plăti anuităţile barbelor de lână, căciulilor de pĕr de nrs lipit, a îmbogăţi pe ceĭ care ne-aŭ tratat de înşălătorĭ şi necinstiţĭ înaintea Europeĭ, după ce ne-aŭ luat baniĭ din ladă, a plăti artişti electoralĭ ş'a încuraja spioniĭ şi panegiriştiĭ din întru şi din afară.

Cheltuelile ce facem cu armata, nu represintă puterea nóstră de apĕrare, sumele însă ce întrebuinţăm pe tot anul pentru cler şi pentru instrucţiunea publică comparate cu ale celor lalte naţiunĭ ne esplică fórte bine inferioritatea în care ne aflăm în privinţa morală şi intelectuală.

Suma care figuréză în budgetul Ministeruluĭ Cultelor şi Instrucţiuneĭ publice este la noĭ de 8,182,942 fr. şi se împarte în modul următor :

3,818,592 francĭ.	Pentru clerul înalt şi administraţiune.
4,354,349 „	Pentru instrucţiunea publică.

www.dacoromanica.ro

Acéstă sumă din urmă este distribuită astfel :

444,158	fr.	Pentru	Universităţĭ
376,049	„	„	Invĕţătura specială
762,506	„	„	Gymnasiĭ
207,180	„	„	Scólele secondare de fete
430,256	„	„	Seminariĭ
1,328,200	„	„	Învĕţământul primar urban
816,000	„	„	Învĕţământul primar rural.

Pentru învĕţământul populaţiuneĭ rurale, care este de aprópe patru orĭ maĭ numerósă decât tóte cele lalte clase împreună, se dă numaĭ 816,000 fr. la care de vom adăoga şi contribuţiunea scolastică a comunelor rurale 1,500,000 fr., ajungem la cifra de 2,316,000 fr. pe an pentru învĕţământul primar a 700,000 de familiĭ de plngarĭ saŭ câte 3 fr. 32 de familie saŭ 66 de banĭ de om. De vom adăoga şi aceĭ 1,328,200 fr. acordaţĭ scólelor primare urbane, suma totală întrebuinţată pentru învĕţătura primară urbană şi rurală a patru milióne şi jumĕtate de Românĭ, este 3,644,200 francĭ.

Să comparăm acum acéstă sumă cu acea destinată aceluiaşĭ obiect într'alte ţerĭ :

În Statele Unite ale Americeĭ serviciul învĕţătureĭ publice este de 105 milióne francĭ pe an, la care sumă se adaogă şi venitul a 20 de milióne de hectare; peste tot 225 de milióne de francĭ, sumă de 65 de orĭ cât a nóstră, şi ţiind séma de numerul populaţiuneĭ, care este de 38 de milióne saŭ de opt orĭ cât a nóstră, vedem că acolo se dă de nuoe orĭ cât la noĭ : 6 francĭ de sufiet, iar numerul copiilor

www.dacoromanica.ro

care urméză acele scolĭ fiind de 4,500,000 suflete vine câte 50 de francĭ de copil.

In Prusia unde organisaţiunea instrucţiuneĭ poporuluĭ datéză âncă din secolul XVI, din timpuĭ Margravuluĭ Albert de Brandburg, statistica din 1867, pe când populaţiunea regatuluĭ afară de anexe era de 19,675,990 de suflete, sumele destinate învĕţăturеĭ primare, era de 30 de milióne de francĭ pentru plata a

30,805 Institutorĭ primarĭ
2,815 Institutrice
şi 2,537 Învĕţătorĭ auxiliarĭ
} la 25,056 scolĭ primare.

1,200 Învĕţătorĭ
şi 1,500 Învĕţătóre
} la 510 sc. prim. super. şi 68 sc. nor.

Din 30 de milióne de francĭ care se cheltuescŭ acolo cu învĕţămêntul primar, statul dă numaĭ suma de :

2,723,159, din care { 1,393,612 fr. pentru scólele primare
1,329,547 „ pentru scól. norm. de învĕţ.

iar ceĭ-lalţĭ 27,276,841 de francĭ provinŭ din contribuţiunile copiilorŭ care urméză acele scolĭ plătind ceea ce se numesce schule-geld (banu de scólă) 5 pênĕ la 7 centime pe septĕmână.

Deosebit de cele 25,634 de scolĭ primare de maĭ sus, Prusia maĭ are

906 scolĭ primare private cu 1,700 învĕţătorĭ
600 pensionate pentru băeţĭ şi fete
445 scolĭ de Dumineca
şi 457 sălĭ de asil.

Numerul copiilor care urméză aceste deosebite scolĭ este de 3,070,299, şi anume :

32,772 la 457 de scolĭ de asil
29,123 la 445 scolĭ de duminecă

www.dacoromanica.ro

8,421 la 205 pensionate de băeţĭ
27,593 la 396 pensionate de fete
1,427,191 băeţĭ } la 25,056 scolĭ primare
1,398,131 fete }
25,000 băeţĭ } la 906 scolĭ primare private
27,406 fete }
43,731 băeţĭ la 271 scolĭ primare superióre
47,321 fete la 239 scolĭ primare superióre
3,610 elevĭ la 68 de scolĭ normale pentru învĕţătorĭ.

Costul unuĭ copil este de 10 francĭ pe an pentru învĕţătura primară, iar contribuţiunea pentru întreţinerea scolilor primare repărţită pe cap de locuitor unul peste altul este abia 1,50 francĭ.

Pretutindenĭ în Germania, plata învĕţătorilor este fórte modestă, profesiunea de institutor primar este departe de a fi lucrativă. În Prusia un institutor primar priimesce :

în Berlin 413 Thalere pe an saŭ 1549 francĭ
în orașe 281 „ „ „ 1054 „
în ţéră 181 „ „ „ 679 „

Cu tóte acestea fórte rar se întîmplă ca uu institutor să părăséscă profesiunea sa pentru a îmbrăţișa altă carieră.

De ne vom raporta la cifrele oficiale, numĕrul copiilor care urméză scólele primare la noĭ este de

82,145 din care { 55,985 în scólele primare rurale
26,160 în scólele primare urbane.

Daca aceste cifre pe care le auḑim sunând de ḑecimĭ de anĭ la tóte solemnităţile scolastice printre cuvintele „Prea înălţate Dómne, 70, 80, 90 de miĭ „de tinerĭ urméză scólile nóstre primare și bine-cu-

www.dacoromanica.ro

„vintéză strălucitul, graciosul, saŭ gloriosul nume al „Mării Tale....“ daca ḑic aceste cifre ar fi adevĕrate, noĭ am putea da glorie ceruluĭ; am avea cel puţin 150,000 de plugarĭ Românĭ care ar sci a scri, a ceti şi a socoti, care ar avea cunoscinţe de religia creştinéscă, de geographia şi de istoria ţĕriĭ, care ar putea lua cunoscinţa în timp util de citaţiunile şi de hotărîrile judecătoruluĭ de pace; dar din nenorocire, toţĭ scim că rar comună rurală în care să se găséscă maĭ mult de duoĭ saŭ treĭ locuitorĭ care sciŭ să'şĭ iscăléscă numele.

Cifra pecuniară afectată la noĭ învĕţătureĭ primare este în adevĕr fórte mică şi solicitudinea guvernuluĭ din nenorocire a fost şi maĭ mică. În tabela următóre în care am însemnat cheltuelite învĕţătureĭ primare în deosebite state ale Europeĭ, contribuţiunea de mijloc de locuitor pentru întreţinerea acestor scóle, costul anual al unuĭ copil în scólele primare şi numerul copiilor care urméză în scóle calculat pe mia de locuitorĭ, să póte vedea că nicĭ într'uă ţĕră din Europa învĕţătura unuĭ copil, în scólele primare, nu costă atât de mult ca la noĭ unde acéstă cheltuélă se urcă termen de mijloc la 40,77 fr. adoptând cifra oficiale a numeruluĭ copiilor; dar de vom lua cifra cea adevĕrată, acea în fiinţă, care nu póte fi nicĭ pe jumĕtate, nicĭ a treea parte a celeĭ ce figuréză în cuvêntările ministruluĭ, un copil costă peste 100 fr. pe an. În Prusia acest cost nu este maĭ mare de 9,33 fr. şi scim că acolo copiiĭ învéţă. După statistica nóstră oficială numerul copiilor care urméză scolile primare este de 17 la mia de locuitorĭ, dar

www.dacoromanica.ro

în realitate nu trece de 7 saŭ 8. Dovada este că numerul tinerilor care esŭ din scólele primare sciind să scrie şi să citéscă este atât de mic în comparaţiune cu trebuinţele şi cu cererile serviciilor, în cât toţi părăsescŭ plugăria, şi daca vre unul rĕmâne în sat, se face notar, logofĕt, secretar de primărie, adică administrator al comuneĭ, posiţiune în care găsesce uă esistenţă lesne şi bănósă; abusând de ignorenţa administraţilor îĭ împiléză, îĭ năpăstuesce şi'ĭ apésă fără temere de respundere nicĭ de pedépsă; destul să fie bun instrument în timp de alegerĭ şi stăruitor până la cruĝime la împlinirea dărilor; iar marea majoritate alérgă în oraşe, cad pe numerósele slujbe plătite de contribuabilĭ în stat şi în judeţe şi măresc numerul postulanţilor.

Numele Statelor	Cheltuiţi pentru învĕţământul primarĭ.	Contribuţia de mĭjloc de locuitor.	Costul unuĭ copilŭ în scóla primară.	Numĕrul copiilor care urméză în scólele primare.	Subvenţiunea de la Stat	Scolarĭ primarĭ la 1000 de locuitorĭ.
	Mil. fr.	*franci*	*franci*	*No. copiilor*	*franci*	
Anglia . . .	47	1,60	18,80	2,536.000	8,750,000	80
Austria. . .	—	—	—	2,700,000	918,000	84
Bavaria . .	8	1,79	13,33	600,351	950,000	130
Belgia . . .	8	1,60	14,81	545,000	2,464,000	109
Francia. . .	61,5	1,62	14,30	4,336,000	10,840,000	114
Holanda . .	9	2,40	20,78	432,000	1,047,000	122
Italia . . .	14	0,66	14	1,257,000	784,000	60
Nordwegia .	2	6,18	14,50	—	—	120
Prusia . . .	28	1,46	9,33	2,997,000	750,000	155
România . .	3,5	0,80	40,77	82,145	2,134,000	17
Rusia . . .	—	—	—	794,000	12,000,000	12
Saxonia . .	—	—	—	410,000	300,000	184
Spania . . .	15,5	0,97	14,09	1,102,000	1,100,000	70
Switzera . .	6	2,40	20	300,000	3,000,000	—
Wurtemberg.	3,5	2,03	15,36	231,000	233,000	132

www.dacoromanica.ro

Nu pot termina aceste puţine consideraţiunĭ asupra învĕţăturel primare fără de a ḑice duoă cuvinte despre scólele primare numite *Half-time* (jumătate timp) fórte respândite în Statele-Unite şi pe care se grăbescŭ Englesiĭ şi Germaniĭ a le introduce la eĭ. Şefiĭ de ateliere saŭ societăţi industriale; croitoriĭ, ferariĭ saŭ tîmplariĭ de exemplu, înfiinţéză pe lângă atelierul în care lucréză şi un internat de copiĭ cu uă scólă primară, obligându-se a'ĭ învĕţa, uă dată cu meseria, şi carte; copiiĭ saŭ ucenicii ce priimescŭ în stabilimentul lor lucréză la meşteşugul pe care voescŭ să'l înveţe şi la interval diu duoă în duoă ore trecŭ câte-va minute, uă jumĕtate de oră cel mult, în scóla primară adequată la stabiliment. Alternarea acésta a lucruluĭ cu învĕţătura a luat nume de *half-time* şi este dovedită fórte folositóre corpuluĭ şi spirituluĭ. Copiiĭ găsescŭ în învĕţătura din scólă un repaus pentru corp şi în lucrarea atelieruluĭ un repaus pentru spirit; este constatat că acéstă trecere frequentă de la uă ocupaţiune physică la uă ocupaţiune intelectuală, şi vice-versa profită copiilor, atât în privinţa învĕţăturel meserieĭ cât şi a învĕţăturel din scólă, maĭ mult decât daca ar petrece tot timpul într'un atelier fără scólă saŭ într'uă scólă fără atelier. Methoda acésta începe a se introduce pretutindeniĭ, se daŭ prime şi încurajărĭ acelor care înfiinţéză internate cu scolĭ primare în ateliere.

Trăim într'un secol în care lucrătorul nu maĭ póte fi un automat, făcênd tótă viaţa luĭ numaĭ uă minimă lucrare a gămăliilor de ac, nu maĭ póte fi un

www.dacoromanica.ro

rutiniar perpetuind din generaţiune în generaţiune forma şi qualitatea obiectuluĭ ce produce; astăḑĭ uvrierul se cere să fie uă machină inteligentă, i se cere aptitudinea şi capacitatea de a studia, de a perfecţiona şi de a nescoci; i se cere uă maĭ mică întrebuinţare a puterilor muschiulare, dar uă maĭ mare aplicare a mijlócelor séle intelectuale, i se cere a sci să conducă cu inteligenţa şi dibăcie lucrarea machinelor de abur şi a instrumentelor complicate şi delicate întrebuinţate în industrie. Astăḑĭ, uvrieriĭ oraşelor celor marĭ sciŭ să facă şi să citéscă un desemn şi un plan, sciŭ să dea un project complect privitor la meseria lor, aŭ cunoscinţe de geometrie, de physica, de chimie şi de mecanică. Dumineca şi séra când esŭ de la lucru îĭ întâlnescĭ prin sălile museelor, esposiţiunilor şi la giamurile magaziilor cu ochiĭ şi cu gândul pironit la un obiect, admirându-lŭ cu craionul în mână şi luând pe calpenul séŭ însemnărĭ de formă, desemn şi substanţă ca să'l imiteze şi să'l perfecţioneze.

Lipsa de scolĭ face ca la noĭ lucrătoriĭ dulgherĭ, zidarĭ, cavafĭ, croitorĭ, să fiă astăḑĭ cea ce eraŭ acum uă sută de anĭ, dulgherul légă şi astăḑĭ căprioréla cu piróne, zidaru nu are nicĭ uă cunoscinţă despre proprietăţile deosebitelor felurĭ de var, tabacarul nu are cea maĭ mică idee de perfecţionările ce a luat industria argăsitului peilor; cu tóte acestea sunt ómenĭ care par a crede că numaĭ cu uă lege saŭ un decret de protecţionism saŭ de prohibiţiune am putea vedea înflorind industria Românéscă. Avem cismarĭ, tîmplarĭ, ferarĭ, tapiţerĭ care resistă concurenţeĭ streine, care

www.dacoromanica.ro

căscigă destul şi care s'aŭ înbogăţit chiar; dar trebue să o spunem sunt maĭ toţĭ francesĭ saŭ germanĭ care aŭ dobêndit în scólele din ţéra lor cunoscinţele necesariĭ meserieĭ ce eserséză şi care aŭ lucrat în ateliere sub direcţiunea de meşterĭ dibacĭ. Uvrierul European nu maĭ este ce era, uă putere musculară, el este astădĭ ceea ce a voit Dumneḑeŭ să'l facă, uă putere inteligentă, trece de la starea de artisan la starea de artist. Ce facem noĭ, ce a făcut guvernul pentru uvrierul Român alt de cât a'l lua la mustră dumineca şi sĕrbătórea şi a'ĭ cere imposite în cursul sĕptĕmâneĭ.

Numĕrul tinerilor care urméză deosebitele nóstre scolĭ este, după tabelele statistice, de 88 până la 99 de miĭ; în acele tabele el cresce pe tot anul cu 5 saŭ 6 miĭ. Se împart în modul următor :

51,727	băeţĭ	în 1975 sc. primare rurale	1,831	Institutorĭ.
4,258	fete	cu 1,919 învĕţătorĭ	78	Institutrice.
18,682	băeţĭ	în 232 scolĭ primare urbane.		
7,478	fete			
224	băeţĭ	în 3 scolĭ reale.		
979	Elevĭ	în 15 gimnasiĭ.		
1,487	„	„ 6 licee.		
1,563	„	„ 8 seminare.		
125	„	„ Scóla de medicină şi farmacie.		
24	„	„ Scóla Macedono-română.		
450	Eleve	în 5 scolĭ secondare de fete.		
187	Elevĭ	în 2 scolĭ de comerciŭ.		
197	„	„ 2 scolĭ normale.		
571	„	„ 2 Universităţĭ.		
57	„	„ 2 scolĭ de bele-arţe.		
243	„	„ 2 scolĭ de musică.		
88,352				

www.dacoromanica.ro

După cele ce am vĕḑut în deosebitele tabele ce am dat, în privinţa numĕrului tinerilor care urméză scolile primare, este uă fórte mare deosebire dintr'uă ţéră la alta ale Europeĭ civilisate; în privinţa însă a numĕrului elevilor din scólele secondaee şi superióre, de vom mărgini maĭ ales comparaţiunea la Anglia, Francia şi Germania, diferinţele sunt mult maĭ micĭ. In Germania putem ḑice că sciinţa este maĭ rĕspândită, şi în Francia este maĭ concentrată; în Germania găsescĭ maĭ mulţĭ ómenĭ cu cunoscinţe, în Francia găsescĭ maĭ mulţĭ învĕţaţĭ (savants). Ilustrul şi regretatul himic Liebig esprimând anul treuut mâhirea ce resimţia sufletul sĕŭ din rumperea relaţiunilor dintre învĕţaţiĭ Francieĭ cu aceĭ aĭ Germanieĭ ḑicea : *„Francesi sunt dascăli noştri.“* În adevĕr la care naţiune s'a vĕḑut într'un singur secol un *Lavoisier* şi un *Laplace* care aŭ creat sciinţa himică, scoţându-o în câţĭ-va anĭ din feşele Alchimieĭ; un *Monge* care a dat geometrieĭ uă ramură nuoĕ *Geometria descriptivă;* un *Arago,* un *Fresnel,* un *Dulong,* un *Guailussac* care aŭ ilustrat sciinţele fisice şi astronomia; un *Bichat,* un *Cuviér,* un *Elie de Beaumont,* un *Duputren,* un *Magendi,* un *Claude Bernard* care aŭ împins atât de departe investigaţiunile şi descoperirile în Istoría naturală, în anatomie şi în fisiologie, aruncând lumina acolo unde până la finitul secoluluĭ trecut era numaĭ întuneric.

De când sciinţele s'aŭ îmbogăţit cu atâtea descoperirĭ, învĕţământul a luat şi el marĭ prefacerĭ. Până acum câţĭ-va anĭ ceea ce se numia învĕţământul se-

www.dacoromanica.ro

condar, nu avea înţelesul care l'are astăḑi: copii eşiţi din scólele primare daca voiaŭ să urmeze înainte nu găsiaŭ alte scoli de cât învĕţământul umaniórelor care în adevĕr convenia fórte bine tinerilor acelora care prin nascere, educaţiune şi avere puteaŭ consacra viaţa lor studiilor filologice, teologiei, dreptului, diplomaţiei saŭ medicinei; dar ce servia studiul limbelor mórte, istoria Grecilor şi a Romanilor, filosofia lui Platon şi lui Aristot copiilor de burghesi care puneaŭ un timp precios la studiul lui Xenophon şi lui Oraţiu, studii care nu aveaŭ nici uă aplicare, nici un raport cu meseria la care eraŭ destinaţi prin condiţiunea socială în care se aflaŭ.

Scólele primare sunt pórta prin care trebue să trécă ori ce om care nu voesce să fie numai uă putere muschiulară, dar de acolo tinerii se potŭ despărti pe duoĕ căi deosebite, astăḑi învĕţământul secondar se împarte în douĕ ramuri, unii urmézā studiile clasice, mijlócele lor le permite a se consacra literelor şi filosofiei, a urma dreptul saŭ teologia; ceilalţi, copii burghesilor urmérā scólele practice, sciinţele aplicate la arte şi meşteşuguri; aceste scoli în Francia pórtă numele de scoli secondare speciale, în Germania se numesc Real-Schulen; ele sunt precedate de nisce scoli intermeḑiare numite scoli primare superióre, ceea ce Germanii numesc Bürger-Schulen.

Scólele secondare sunt înfiinţate cu un scop de utilitate; din elŭ esŭ tineri care după ce aŭ urmat colegiele, gimnasiele şi liceele intră în facultăţile care formézā universitatea, facultatea de Teologie, de Li-

www.dacoromanica.ro

tere, de sciinţe, de Iură şi de Medicină; din ele esŭ tinerĭ care după ce aŭ urmat scólele reale şi scólele speciale, mergŭ în scólele de deosebite ramurĭ de inginerie, în scólele de arte şi manufacturĭ, de bele arte, etc. Oamenĭĭ care aŭ inventat şi aŭ perfecţionat machinele, aŭ înfiinţatŭ atelierurile care producŭ obiectele care fac admiraţiunea nóstră în magaziile cele marĭ şi la esposiţiunĭ, ómenĭĭ care aŭ dirijat construcţiunile ingenióse şi lucrările gigantice care fac gloria secolului nostru aŭ eşit şi esŭ dintr'acele scolĭ.

Noĭ, de şi avem treĭ scolĭ cu numele de scolĭ reale, în care ni se spune că urmézŭ 224 de tinerĭ şi duoĕ scolĭ de comerciŭ cu 187 de elevĭ; dar, fără de a merge maĭ departe, găsesce daca poţĭ un machinist la uă bătătóre de grâŭ saŭ un comptabil într'uă casă de comerciŭ care să fi eşit dintr'acele scolĭ; monopolul acestor impiegurĭ este şi astăḑĭ al nemţilor, al grecilor şi al ovreilor.

Numĕrul tinerilor care urmézŭ cele 15 gimnasiĭ şi 6 licee este de 2,466, adică un elev de scóle secondare la duoĕ miĭ de locuitorĭ; acest raport este în Europa de 25 la mia de suflete, ceea ce însemnézŭ că învĕţătura secondară este de 50 de orĭ maĭ respândită în Germania, în Francia, în Anglia şi în Italia de cât la noĭ. In privinţa cheltuelilor, acest grad de învĕţămênt costă în Francia 64 de milióne francĭ, din care 2,762,487 francĭ plătiţĭ de stat; 3,171,391 de judeţe şi 58,567,808 de familiele studenţilor; la noĭ acest învĕţămênt costă pe stat 762,506

www.dacoromanica.ro

saŭ 350 fr. de elev, în vreme ce în Francia un elev din scólele secondare costă pe stat numaĭ 19 francĭ, şi de vom compta şi partea plătită de judeţe, costul unuĭ elev se sue la 220 de francĭ.

Trecênd acum la gradul al treilea, la învĕţământul superior; sciinţa în antichitate a fost atributul esclusiv al cleruluĭ; chiar în timpiĭ de întuneric care aŭ copleşit Europa în urma invasiunilor barbarilor sciinţele, filosofia şi literatura maĭ trăiaŭ numaĭ în monăstirĭ; clerul era sarea poporuluĭ, şi în timpiĭ din urmă în Europa învĕţământul superior era monopolul cleruluĭ, un Galileŭ era obligat să supue legile mişcăriĭ corpurilor cerescĭ noţiunilor coprinse în vechiul testament. Acum lucrurile s'aŭ schimbat; un reverent doctor Bukland, un stîlp al bisericiĭ anglicane căută a interpreta scriptura ca s'o pue în armonie şi în concordanţă cu descoperirile geologice şi geogenice; filosofia şi sciinţele s'aŭ afrancat de teologie, învĕţământul superior nu maĭ este al popilor; astădĭ lumina ₫eréză din universităţĭ şi din academiĭ. Cât despre sistemul învĕţământuluĭ sunt âncă multe desbaterĭ şi divergenţĭ de opiniunĭ. Englesiĭ şi Americaniĭ lasă învĕţământuluĭ secondar şi superior independenţa cea maĭ absolută. Statul nu se ocupă nicĭ se preocupă de acéstă cestiune, nicĭ îĭ prescrie vre un program. La eĭ universităţile aŭ fost şi sunt fondate de particularĭ prin donaţiunĭ; îşĭ aŭ statutele şi administraţiunea lor proprie; totul s'a făcut şi se face după voinţă fondatorilor şi administratorilor instituiţĭ de fondatoriĭ saŭ de proprietariĭ acelor stabilimente; singura

www.dacoromanica.ro

participare a statului este că a admis ca universităţile să fie şi ele representante în parlament. Venitul lor anual se sue la 25 de milióne de franci.

În Francia gradul superior al învĕţămêntului a trecut din mânele clerului catolic în dependinţa unui corp laic cu numele de universitate căruia i s'a dat monopolul acestui învĕţămênt şi puterea de a acorda, de a refusa şi d'a regulamenta înfiinţarea ori căreĭ scóle ş'a or căruĭ învĕţător.

Germanii aŭ şi eĭ uă organisaţiune administrativă superióră pentru instrucţiunea publică, aŭ păstrat ânsă libertatea acţiuneĭ intelectuale; la eĭ învĕţământul elementar este lăsat în absoluta dispositiune a comunelor, iar învĕţământul secondar şi superior este dat corpurilor învĕţătorilor; sunt câte duoĭ şi treĭ profesorĭ pentru uă cathedră; în universităţi elevul póte să alégă liber profesorul care îĭ convine, astfel profesorul are cel maĭ mare interes a face lecţiile séle bine, a se distinge ş'a place studenţilor, căcĭ nu se póte impune auditorilor de cât prin sciinţă, capacitate şi prin îngrijirea ce are de elevĭ; nicăirĭ nu se găsesce uă pepinieră de profesorĭ ca aceea ce posedă Germania cu instituţiunea de *privat docentem*. Or ce doctor împlinind óre care micĭ formalităţi are dreptul a fi un *privat docent*.

Tendinţa generală în Europa este către libertatea învĕţământului în tóte gradele. Nu este nicĭ bine nicĭ drept ca un om de geniŭ, un novator, să nu pótă proclama liber descoperirile şi doctrinele séle fără

www.dacoromanica.ro

permisiunea vre uneĭ poliţiĭ; uă autoritate, fie ea teologică fie politică, nu póte să nu abuseze.

La noĭ învĕţătura înaltă numĕră 571 de tineriĭ în douĕ universităţi; părinţiĭ şi tineriĭ judecă fórte aspru învĕţămêntul ce se dă în facultăţile nóstre; toţiĭ aceĭ care aŭ mijlóce se ducŭ de urméză universităţile Germanieĭ şi Franciеĭ. Până acum facultatea de jură singură a dat câţi-va elevĭ de merit.

Multe ar fi de ḑis asupra învĕţămêntuluĭ la noĭ! dar cadrul acesteĭ scrieriĭ nu comportă uă maĭ lungă critică şi termin semnalând din nuoŭ injustiţia şi prejudiţiul făcut naţiuneĭ luându'se scólelor şi bisericilor obolul dat de pioşiĭ noştri bĕtrânĭ ca să plătéscă cu dênsul ómeniĭ poliţieĭ şi împiegaţiĭ de prisos aĭ administraţiuneĭ; acéstă avere trebue să se restitue scólelor precum s'a restituit a spitalurilor. Cultura spiritului nu este maĭ puçin preţiósă de cât sănĕtatea corpuluĭ.

www.dacoromanica.ro

IX.

Trebue să mĕ opresc aci, amicĭ cititorĭ, nu dór' că'mĭ închipuesc că am studiat până 'n fund subiectul care figuréză pe titlul acestuĭ capitol, dar pentru că mĕ tem să nu abusez peste mĕsură de paţienţa vóstră.

Intenţiunea mea când am apucat condeiul, a fost să vĕ împrospĕtez memoria asupra unor convorbirĭ politico-economice la care aţĭ asistat adesea, sunt sigur,- prin adunărĭ şi grădinĭ şi să daŭ un óre-care relief absurdităţilor ce ajunge a ţice acela care uĭtă a casă multă puţină raţiune ce are; interesul personal şi maĭ ales interesul momentuluĭ îl încalică, îĭ dă desghinurĭ şi-l duce unde cu gândul n'a gândit.

Am pornit voios prin grădinĭ şi prin holde şi tot cu ómenĭ importenţĭ; dar din consideraţiune în consideraţiune m'am pomenit în mijlocul unuĭ horizont atât de posomorît în cât în loc de conversaţiunĭ naive şi vesele v'am pus d'inainte un munte de cifre pline de cugetărĭ triste.

Vedeţĭ bine că alta am cugetat şi alta a eşit la vopsea; atât este de adevĕrat că nu este ertat omuluĭ a glumi cu nenorocirile publice. Cer dar ertare daca în loc de a vĕ face să petreceţĭ uă oră plăcută am venit de v'am turburat liniscea şi nepĕsarea în care trăim cu toţiĭ. În loc de a da curs primeĭ ideĭ ce

www.dacoromanica.ro

'mĭ-a venit dinaintea căminuluĭ, într'un moment manuscriptulŭ meŭ ar fi eşit pe coş ca tot ce ese din focul cugetărilor omenescĭ, am avut slăbiciunea de l'am lăsat să alunece sub téscurile tipografuluĭ. Acum îmĭ rĕmâne numaĭ consolaţiunea că maĭ curênd saŭ maĭ târdiŭ vĕ puteţĭ face deputaţĭ, senatorĭ-saŭ miniştri, ş'atuncĭ cifrele pe care le-am găsit una câte una în paele cancelariilor vĕ vor servi póte la votările de nuoĭ imposite, de creărĭ de posturĭ de recompense şi de concesiunĭ.

România este uă ţĕră mică în adevĕr, dar împrejurările şi vicisitudinile prin care a trecut a făcut să rĕsară în mijlocul eĭ, şi de uă dată, cele maĭ marĭ cestiunĭ naţionale politice, morale şi umanitare. Cea maĭ mică mişcare din loc aduce grămadă dinaintea observatoruluĭ atâtea ticăloşiĭ şi atâtea nedreptăţĭ, atâtea sfîşierĭ, convulsiunĭ şi discordiĭ care nu potŭ să nu turbure sufletul şi să nu rădice în spirit uă mulţime de probleme de cea maĭ mare gravitate.

Espuind relele şi semnalând consecinţele, m'am credut în drept a cere or căruĭ bun Român câte-va momente de atenţiune.

Óre nu este de cel maĭ mare interes politic şi moral a studia amestecul cel maĭ straordinar ce se póte vedea de independinţă şi de servilitate ce esistă în societatea română, de libertăţĭ proclamate dar părăsite şi de tiranĭĭ abolite şi cu tóte acestea domnind în tótă splendórea şi vigórea lor? Nu este un fenomen de cel maĭ mare interes a studia cum într'uă societate înzestrată cu uă constituţiune din cele maĭ liberale, îngrădită cu tóte garanţiile, să vedem abusul,

www.dacoromanica.ro

nedreptatea, violența și apĕsarea dând pept voinicesce cu dreptatea și cu legea și îngenuchindu-le la pĕmênt? Ignorența poporuluĭ, prejudețele și puterea căḑută în mânele ómenilor trecutuluĭ ne esplică ele îndestul starea lucrurilor? Nu este óre timpul să ne întrebăm ce viitor își prĕgătesce națiunea română? Economistul, moralistul, omul de stat, profesorul, preotul pregătesc eĭ generațiunile cele nuoĭ la viața la care Europa a conviat România? Ce facŭ eĭ pentru a inspira poporuluĭ iubirea legalității și a dreptățiĭ, pentru a'ĭ inspira ură și desgust în contra hatâruluĭ, abusuluĭ și ciocoismuluĭ? Facŭ eĭ pentru întărirea religieĭ, a familieĭ, pentru respectarea proprietățiĭ și siguranța individuluĭ ceea ce a făcut Șincaĭ, Petru-Maior, Lazăr, Vladimirescu, Câmpineniĭ, Bălcescu și boeriĭ ceĭ vechĭ pentru desceptarea simțuluĭ național! Unde este propagarea prin graiŭ, prin scris și prin faptă? unde este sancțiunea morală, când vedem pe ceĭ care practică imoralitatea și calcă legile în picióre, temuțĭ, stimațĭ și onorațĭ pretutindeniĭ!!

Daca într'aceste câte-va pagine am isbutit a vĕ face să urâțĭ măcar un moment nedreptatea, daca am isbutit să vĕ fac să cugetațĭ măcar un minut la greutățile contribuabiluluĭ la starea luĭ nenorocită și la ușurința cu care se aruncă banul muncit în cheltuelĭ zadarnice și vătĕmătóre; daca am rădicat în sufletul vostru dorința do a se aduce un remediŭ acestor rele, sunt cu prisos satisfăcut. Vie ceĭ vredniciĭ a străbate acéstă cale, a o lumina și a ne arăta limanul.

---

www.dacoromanica.ro

PARTEA A SIEPTEA.

TREĬ ANĬ ÎN ROMÂNIA.

SAU

CORESPONDENŢA ONORABILULUĬ

BOB DOWLEY.

1876.

www.dacoromanica.ro

I.

Sunt vre uă treĭ săptămânĭ de când curierul îmĭ aruncă pe sub pórtă un plic. Epistola ce conţinea era iscălită de amicul meŭ Dobson & Scrope, unul din ceĭ maĭ renumiţĭ editorĭ tipografĭ din Old Square W, E. Cuprinderea eĭ era următórea :

„*Dear Sir*, (*)

„Prea onorabilul(**) Bob Dowley îmĭ propune edi-„tarea alăturateĭ scrierĭ. Condiţiunile séle sunt atât „de generóse, în cât mĭ-ar părea rĕŭ, fórte rĕŭ, să'mĭ „scape din mână uă afacere aşa de grasă : îmĭ lasă „tot beneficiul primeĭ ediţiunĭ de cincĭ-ḑecĭ de miĭ de „esemplare, — un câştig net de cincĭ saŭ şése miĭ „de lire. Nu pot însĕ să nu am óre-care esitaţiunĭ, „când vĕd că lauriĭ luĭ Palgrave, luĭ Baker, luĭ Sir „John Franclin, aĭ luĭ David Livingstone şi maĭ cu „sémă, acum în urmă, aĭ intrepiduluĭ Filias Fogg, „de la Trawelers Club(***), care sub inteligintea di-

(*) Iubite Domnule.

(**) *The moest honorable* (prea onorabilul) este calificativul ce se dă acelor cari, prin drept de moştenire, aŭ să deviă într'uă ḑi lorḑĭ membri aĭ Camereĭ de sus.

(***) Clubul Călĕtorilor.

www.dacoromanica.ro

„recţiune a d-luĭ Jules Verne, a încungiurat pământul „în maĭ puţin de opt-ḑecĭ de ḑile, opresc pe toţĭ „compatrioţiĭ meĭ d'a dormi. Numĕrul turiştilor spo- „resce într'uă progresiune aşa de spăimêntătóre, în „cât eĭ aŭ ostenit téscurile (*) luĭ Murey şi luĭ Mac- „millien cu tipăririle relaţiunilor lor de călĕtoriĭ.

„Cartea ce mi se propune să editez tractéză despre „România. Ca unul care aĭ ocupat acolo funcţiunĭ î- „nalte, imĭ închipuesc că trebue să cunoscĭ ómeniĭ şi „lucrurile despre care este vorba. Aşa dar 'nainte de „a mĕ decide să public, aşĭ dori să sciŭ déca apre- „ciările nobiluluĭ scriitor aŭ vre uă valóre, şi déca „uă traducţiune în limba Română ar avé trecere. „Sunt dispus a plăti traducĕtoruluĭ, pentru întâia e- „diţiune, câte treĭ pence (**) de esemplar.

„Primesce, etc. Iscălit, Dobson & Scrope.

De şi în ḑiua de astăḑĭ nu este un cuvênt de a cunósce ţéra fiind-că aĭ fost în trebile Statuluĭ; dér, în consideraţiune că citirea manuscriptuluĭ m'a făcut să aflu lucrurĭ despre care nu aveam nicĭ uă ideă, am respuns amiculuĭ meŭ într'un mod favorabil şi îndemnător.

Cât pentru traducţiune, mĭ-am ḑis : pe timpiĭ aceştia de abundanţă în dărĭ şi de lipsă în recolte, cincĭ-spre-ḑece miĭ de leĭ nu sunt de lepĕdat, şi am

(*) Murey şi Macmillien sunt ceĭ maĭ marĭ editorĭ aĭ scrierilor de călĕtoriĭ.

(**) Treĭ-ḑecĭ banĭ aprópe.

www.dacoromanica.ro

luat asupră'mĭ de a traduce în Românesce scrierea prea onorabiluluĭ turist, întitulată :

Three yars in Rumania
adică
(Treĭ anĭ in România).

Acum testul engles precum şi traducţiunea în românesce se află sub puternicile machine ale domnuluĭ Dobson & Scrope din Old Squar. W. E. şi în curênd se va vedea la giamurile librarilor : duoĕ frumóse volume octavo, tipărite cu garmont, pe chârtiă velină, ediţiune de lus, ilustrată cu maĭ multe portrete d'ale ómenilor nostri politicĭ.

Sciŭ că părintescul guvern sub care avem fericirea să trăim, — Dumneḑeŭ să ni'l ţiă! — ne face noĕ, bieţilor scriitorĭ, uă concurinţă crâncenă cu înalta şi mult eleganta prosă a doctuluĭ domn Lascar Catargiu, şi cu cuvintele pline de lealitate şi de patriotism rostite pe la gare de vitézul şi mult vestîtul în rĕsbóĭe general Florescu, — bucăţĭ de literatură, pentru citirea cărora mulţĭ sunt chiar generos resplătiţĭ cu din casa Visterieĭ —; sciŭ asemenea că mulţĭ sunt obligaţĭ, vrênd nevrênd, să citéscă prosa oficială şi oficiósă şi prin esecuţiunĭ de dorobanţĭ şi vătăşeĭ, să facă plata abonamentelor.

De aceea, spre a nu vĕ amăgi cu marfa ce voesc să vênd, vĕ prevestesc că ea nu are nicĭ aprobarea, nicĭ simpatiile guvernuluĭ. Mărginindu-mĕ dar a vĕ da aicĭ numaĭ câte-va fragmente din opera luĭ Bob Dowley, vĕ promit că totul va fi conform cu proba acésta, pentru care nu vĕ cer, nicĭ un ban maĭ mult, de duoĭ leĭ.

www.dacoromanica.ro

II.

Lorḑieĭ séle (*) Vice-Comiteluĭ Winkle

London

Bucurescĭ 1875, $^{6}/_{18}$ Maiŭ. 120. Park-lane.

My Lord,

Nu maĭ rĕmâne îndoélă : serviciul nostru postal a ajuns la perfecţiune. Onóre Lorduluĭ Manners (**)! Scrisórea vóstră din 24 iuliŭ cu simpla inscripţiune *To Dowley Esq.* fără indicaţiune de conţinent, fără nume de ţéră, fără nume de stradă, după ce s'a plimbat câte-va ḑile prin biurourile postale ale Regatuluĭ Unit, priimind de la fie-care câte uă mică notiţă pe plic, m'a dibuit în Bucurescĭ capitala Românieĭ, la Grand-Hôtel Brofft, calea Mogoşóeĭ, piaţa Teatruluĭ Naţional, unde plătesc locuinţa, mâncarea, încălḑitul şi luminatul mult maĭ scump decât la Clarendon-hôtel (***).

(*) To his Lordship (Lorḑieĭ séle), se ḑice în scris şi în vorbă când se adresézĕ cine-va către un lord membru al Camereĭ Lorḑilor.

(**) Ministru postelor care a adus cele maĭ însemnate îmbunătăţiriĭ serviciuluĭ postal.

(***) Otelul cel maĭ scump din Londra, frecuentat numaĭ de aristocraţia indigenă şi străină.

www.dacoromanica.ro

Trăesc' sunt sănĕtos şi, spre semn de recunoscinţă pentru buna suvenire ce'mĭ păstraţĭ, mĕ voiŭ sili a satisface dorinţa ce aveţĭ de a cunósce ómenĭĭ cu cari trăesc şi ţéra în care ḑiceţĭ că m'am rătăcit, fără să las măcar un fir de mătase în mânele vre uneĭ Ariadne.

Oraşul în care mĕ aflu nu sémănă cu cele ce aţĭ putut visita în numerósele vóstre călĕtoriĭ. Închipuiţi-vĕ, uă populaţiune de uă sută-cinci-ḑecĭ de miĭ de suflete respêndită pe uă câmpiă în care lesne ar încăpea peste un milion de locuitorĭ. Casele, împrăştiate fără nicĭ uă regulă, séměnă cu petrile aruncate uă dinióră de vestitul Cadmus. Fi-va óre destinat acest oraş să deviă într'uă ḑi uă capitală mare şi vestită în lume, de a coprins ea atâta mar de pământ? Cine va trăi va vedé! D'uă-cam-dată Bucureścĭ aŭ ceva rudimentar. Prin mahalale casele cele maĭ multe sunt cu un singur rând; pe icĭ pe colea se vede câte una maĭ înaltă, care 'şĭ arată învelişul de tinichea albă printre frunḑele copacilor, par'c'ar fi ciocul unuĭ puiŭ care sparge găócea ca să ésă la lumină. Ele sunt despărţite unele de altele prin maĭdanurĭ, colibĭ şi gropĭ. Ca să aveţĭ uă mică ideă, trebue să vĕ spuiŭ că câţĭ-va paşĭ maĭ în sus de unde locuesc este Palatul Princiar care cu grădina, cu curtea şi cu garda domnéscă, coprinde în faţa stradeĭ principale ca la uă sută de yardi(*); éră d'aci încolo se întinde un gol de uă lnngime cel puţin înduoită. Uă curte mare, de vre-uă ḑece acre(**), în fundul căreia se află uă

(*) Aprópe 50 de stânjenĭ.
(**) Peste opt pogóne.

www.dacoromanica.ro

casă ruinată, care, se ḑice, că acum câţi-va anĭ ar fi fost casa unuĭ boer fórte mare.

Dupe ferestrele salonuluĭ meŭ, ochiul străbate, printre case şi pe d'asupra streşinelor, pênĕ la Cotrocenĭ, — cale de maĭ multe mile, — uă mănăstire cârpită şi transformată în reşedinţă de véră a Principeluĭ de Hohenzollern. Stradele sunt strêmte şi întortochiate. Se vede că o să trécă încă mult timp, fără ca ele să pótă lua uă direcţiune maĭ regulată şi maĭ puţin neplăcută la vedere.

— Ce să facem? îmĭ ḑicea maĭ deunăḑĭ cine-va, nu este remediŭ la acésta; fiind-că unul sub pretext că 'şĭ schimbă uşile şi ferestrele, îşĭ rezidesce bucată cu bucată casa care cădea, aşeḑând'o tot pe temeliele cele vechĭ; de şi acésta este în contra prescripţiunilor fórte precise ale legeĭ pentru alinierea şi lărgirea stradelor. Poliţia vede şi tace, pentru că propietarul este deputat din majoritate şi trebue cruţat; alt-fel d-sa se mânie, şi te pomenescĭ că votéză în contra voinţelor ministeriuluĭ. Un altul, sub cuvênt oă are să spoéscă şi să zugrăvéscă, trage uă perdea de scândurĭ, din dosul căreĭa îşĭ face casă nouă. Municipalitatea vede şi tace. Ce să facă? Proprietarul este alegĕtor, şi de nu i s'ar face pe plac, te pomenescĭ că la alegerĭ se duce de'şĭ dă votul candidatuluĭ opoşiţiuneĭ. Altul, de şi zidesce din temelie, dar maĭ scórte uă burtă în uliţă, căcĭ el este rudă, amic, asociatul vre unuĭ ministru, séŭ al vre unuĭ Camorist şi cată să profite de împrejurărĭ.

Cu chipul acesta, stradele, în loc de a se maĭ

www.dacoromanica.ro

lărgi şi a se îndrepta, se stâmbézĕ şi se strîmtézĕ.

Rărimea caselor este uă împrejurare norocită, fiind că altfel, nu sciŭ ḑeŭ, cum ar trăi bieţiĭ creştinĭ adăpaţĭ cu apă din Dîmboviţă şi resuflaţĭ cu aer din canal; intoxicaţiunea şi asfixia ar fi generale.

D'asupra oraşuluĭ, un cer transparent sticlă; trec lunĭ întregĭ fără să veḑĭ cel maĭ mic fulg de nuor. In miḑlocul bolteĭ albastre stă tótă ḑiua sórele atîrnat ca uă lampă care te dogoresce şi te orbesce; nóptea firmamentul pare bătut în cue cu gămălie de briliant. În ţéra nóstră nu avem ideă de un asemenea cer. Când viĭ din Anglia ţi se pare că intri într'uă sală de bal. Véra, căldura te obosesce şi te moleşesce, iarna frigul te amorţesce şi te ghemuesce. Locuitoriĭ indigenĭ şi străinĭ, cu mine d'împreună, pătimim rĕŭ de întinsul registru al temperaturelor, care, pe termometru Farenheit, nu coprinde, maĭ puţin de 120 de grade între maximă şi minimă. Nu este rar ca, în interval de câte-va minute numaĭ, să fim espuşĭ la schimbărĭ de temperatură de 15 şi de 20 de grade. La Calcuta nu am suferit de căldură cum am suferit aicĭ véra trecută, nicĭ la Spitzberg nu am simţit frigul ca astă iérnă. În timpĭ de uscăciune, carĭ ţin lunĭ întregĭ, sórele séca lacurile şi mlaştinele; atuncĭ emanaţiunile amoniacale din descompunerile putride ale miliardelor de reptile, de insecte şi de plante acuatice, trec tóte în plămânĭ bieţilor creştinĭ. Iérna, frigul ţine amorţit mustul arborilor şése şi şépte lunĭ, fără ca uă singură frunḑă

www.dacoromanica.ro

să vie să mai sórbă din atmosferă gazurile deletere ce esŭ din fermentaţiunea necurăţeniilor aruncate pe maĭdanurĭ şi pe malurile Dîmboviţeĭ. Resuflătorile canaluluĭ celuĭ mare, cu fumul ce scot, sémănă cu nisce căţiĭ cu mirodeniĭ esalate din cutia Pandoreĭ. Frigurile palustre domnesc aicĭ tot auul ca nicăirĭ aiurea, alternând cu vĕrsatul, cu angina, cu tifosul şi cu oftalmia egipţiană. Nu trece an să nu fim espuşĭ la doĕ saŭ la treĭ dintr'aceste epidemiĭ, care lasă maĭ multe golurĭ în familiĭ de cât lăsa uă dĭnióră vestita ciumă. Registrele stăriĭ civile ne arétă pe tot anul un deficit de peste doĕ miĭ de suflete, numaĭ în Bucurescĭ; dér graţie ovreilor, nemţilor şi ungurilor cari se cobóră de peste Carpaţĭ ca un rîŭ diluvian, nivelul populaţiuneĭ nu numaĭ că nu scade, dar se şi sue din ḑi în ḑi. Numaĭ fisionomia populaţiuneĭ se schimbă.

Rare orĭ poţĭ întâlni aicĭ uă figură sănĕtósă şi rumenă. Ceea ce numim noĭ un John Bull, (*) este uă fiinţă cu totul necunoscută pe stradele Bucurescilor. Bărbaţiĭ sunt în genere slabĭ şi smoliţĭ; aŭ un umblet legănat şi indolent; femeile sunt, cele maĭ mulţe, anemice şi bolnăvicióse; copiiĭ sarbeḑĭ şi buhăviţĭ. Când un biet om îşĭ permite a trece peste şese-ḑecĭ de anĭ, este considerat ca indiscret, şi moştenitorilor presumtivĭ li se recunósce dreptul de legitimă impacienţă.

(*) John Bull (Ion Tanrul) este espresinnea prin care Englesiĭ desemnéză pe nn om rumen şi bine hrănit, tip destul de numeros în Anglia. *Anglia este patria luĭ John Bull*, însemnéză că Anglia este patria a omenilor carĭ sunt în stare prosperă.

www.dacoromanica.ro

Pornirea pe lumea cea-laltă se face aicĭ cu jale şi alaiŭ. Pe încetatul din viaţă îl îmbracă cu haĭne de gală, îl aşéḑă într'un cosciug roşu cu capul pe perină cu vapelurĭ, îl încarcă într'un car negru, sub un catafalc d'asupra căruĭa stă în picióre mórtea poleită cu cósa şi cu clepsida în mână. De cât va timp este la modă carul cu uă panoplie de cavaler cruciat. El pare a fi destinat cu preferinţă gradelor superióre ale armateĭ şi înalteĭ nobilimĭ. Echipagiul împodobit cu fel de fel de şireturĭ şi de ciucurĭ, şi cu fel de fel de figurĭ aurite, este tras de patru caĭ înveliţĭ de sus pênĕ jos cu postav negru, mânaţĭ de pe capră de un vizitiŭ cu un biciŭ lung, şi ţinuţĭ de şése scutierĭ cu torţe aprinse în mână. Mortul desvelit la chip, cu facia în sus, cu uă fóiă de trandafir în gură, scuturat de petrile paveliĭ, clatină mereŭ din cap, par' c'ar protesta, sârmanul, în contra profanaţiuneĭ ce i se face. Ast-fel, plimbat în sunetul clopotelor, prin târg şi prin stradele principale, precedat de uă dróiă de popĭ îmbrăcaţĭ în odăjdiĭ, urmat de musica militară, care'l jălesce în cadinţă din toba mare şi din timbane, ajunge la grădina Beluluĭ. In urma musiceĭ, vin rudele şi amicele repausatuluĭ, câte patru într'uă birjă, îmbrobodite cu zăbranic negru şi cu ochiĭ roşiĭ.

Patru gendarmĭ călărĭ, în mare ţinută, curat îmbrăcaţĭ, deschid marşa cortegiuluĭ împreună cu coliva, cu panerul cu lumînările, şi cu capacul cosciuguluĭ.

Livrelele róse şi pĕtate, pălăriile scofâlcite şi soióse, botfortele pline de noroiŭ şi scălciate, dă cio-

www.dacoromanica.ro

clilor un aer mai mult de comedianţi, rădicându-le tótă gravitatea.

Aflu că poliţia ar fi oprit pe morţi de a se mai plimba cu musică prin târg; — acésta ar fi uă adevărată îmbunătăţire; — dar tot s'a lăsat uă latitudine acelor cu dare de mână. Plătind uă mică taxă, bogaţiĭ îşĭ pot procura plăcerea postumă a uneĭ musicĭ, silind ast-fel lumea să'ĭ jăléscă vrênd nevrênd.

La ţéră rărimea populaţieĭ este şi maĭ aparentă decât în capitală. Intindere mare şi ómenĭ puţinĭ; nascerĭ puţine şi morţi maĭ multe, condiţiunĭ invidiate în Germania. Sunt judeţe unde mergĭ ore întregĭ, fără să întâlnescĭ uă casă séu un arbore. Proprietăţi de cincĭ-spre-ḑece şi de doĕ-ḑecĭ de miĭ de pogóne de pământ cultivabile, care nu aŭ pe dênsele maĭ mult de ḑece séu cincĭ-spre-ḑece familiĭ, şi de la cari proprietarul d'abia prinde doĕ miĭ de galbenĭ pe an. La munte sunt proprietăţi de uă întindere de 50 şi de 100 de miĭ de pogóne.

Dupĕ mĕsurătórea făcută pe cele maĭ bune charte, întinderea Principatuluĭ Român este, în çifră rotundă, de :

12,100,000 hectare,

din care Muntenia, séu partea d'a drépta Milcovuluĭ, are:

6,820,000 hectare,

şi Moldova, împreună cu partea din Basarabia retrocedată prin tractatul din 1856, are :

5,280,000 hectare.

Ear după cercetările statistice din anul 1859,

www.dacoromanica.ro

coordonate de Marţian şi de d. Ion Ionescu, întinderea României libere nu ar fi de cât de :

11,373,000 hectare,

din care Muntenia	7,328,328	hectare,
şi Moldova de	4,045,432	„

Acest pământ se împarte în :

pământ cultivabile	6,280,000	„
păduri	2,233,000	„
şi pământ sterp	2,860,000.	

Munţii Carpaţi formézĕ tótă fruntaria Nord şi West despre Austris; vêrfurile lor cele mai înalte sunt : în Moldova, Ciahlâul séŭ Pionul 2720 m., şi în România mare, Omul séŭ Caraimanul 2650 m. d'asupra mării.

Oraşul cel mai jos este Ismailul, 14 metri d'asupra mării, iar oraşul cel mai înalt este Iaşii 318 metri d'asupra mării. Bucureşcii sunt la 87 m. d'asupra nivelului Mării-Negre.

Cele-l-alte părţi locuit de Români, dar cari nu fac parte din Principat, sunt :

1⁰. În Rusia.

Partea din Basarabia remasă în Imperiul rus dupe tractatul din Paris.

Basarabia ruséscă	3,400,000	hectare.

2⁰. În Austria.

Transilvania	6,600,000	„
Banatul	2,700,000	„
Maramureşul	1,600,000	„
Crişiana	3,000,000	„
Bucovina.	1,400,000	„

www.dacoromanica.ro

3°. În Turcia.

Mai multe părți sporadice în Macedonia și în Epir.

Ast-fel că întinderea totale a părților locuite de Români trece de 30,000,000 hectare.

Pământul cultivabil al României din Principat, se împarte în :

Grădini	156,000	hectare.
Vii	83,000	„
Arături	2,340,000	„
Fênéță	983,009	„
Islaz	2,850,000	„
Săraturi	346,000	„
Păduri	2,233,000	„
Total	8,991,000	hectare.

Dintr'acest pământ, aprópe a treia parte este séu a fost proprietatea statului. El poseda la 1867 :

1,500,000 hectare pământ cultivabil,
759,000 „ păduri,
Total . . . 2,259,000 „ pământ producetor de venit, uă bogăție de care se desface încet încet, din causa cheltuelilor nesocotite și unei rele chibzuiri.

www.dacoromanica.ro

III.

To sir Alfred Telwell

London

Bucurescĭ, 1875, $^{2}/_{14}$ Iunie. Pall Mall Colton(*) S. W.

Iubite Alfred,

Mĕ întrebĭ cum trăesc în mijlocul căpcăunilor de Românĭ, şi aducêndu'ţĭ aminte de nenorocitul Ovid îmĭ ţicĭ cu dênsul :

> an mihi Barbaria vivendum semper in ista?
> Ique Tomitana condar oportet humo?

şi mĕ jălescĭ ca pe un perdut.

Este de mirare cum noĭ, cari suntem astă-ţĭ ceĭ maĭ îndrăsneţĭ călĕtorĭ din lume, cum noĭ, carĭ esplorăm pămêntul pênĕ la tóte marginile luĭ, cum noĭ, cari cunóscem pe degete locuitoriĭ Sudanuluĭ şi p'aĭ laculuĭ N'yanza, suntem atât de rĕŭ informaţĭ despre ţĕrĭ şi despre popóre de cari avem un interes imediat, nu numaĭ comercial, dér chiar şi politic?

(*) Clubul cel maĭ aristocratic, clubul partiduluĭ Tory.

www.dacoromanica.ro

In general credem că Românii sunt un popor înapoiat, aprópe sĕlbatic, de un temperament imposibil, turburătorĭ, gâlcevitorĭ, indomptabilĭ, anevoiă de condus. Eróre mare! Nu am vĕḑut ómenĭ mâĭ blânḑĭ şi supuşĭ, maĭ apaticĭ şi maĭ piloşĭ de cât dênşiĭ; aş puté ḑice chiar, că le-ar trebui niţel gaz oxidric la nas. Când auḑĭ de vre-uă gâlcévă, de uă violenţă, de uă bătae, séŭ de un omor; regulă generală: să nu cauţĭ pe făptuitorĭ séŭ pe autorĭ printre indigenĭ, căcĭ nu'ĭ găsescĭ. Românii es anevoe din apatia lor; dar, ca tóte corpurile înzestrate cu uă mare putere de inerţie, porniţĭ din loc, cu greŭ îĭ maĭ poţĭ opri. Mulţĭ îĭ cred leneşĭ şi slabĭ muncitorĭ; adevĕrul este că nu se pun voios la lucru; dér şi când aŭ învins resistenţa inerţieĭ, te minunezĭ de lucrarea ce póte face un Român într'uă ḑi. Bulgarul care trece aicĭ de cel maĭ bun muncitor de pământ, nu póte săpa séŭ secera într'uă ḑi nicĭ pe jumĕtate cât póte un Român. Un Român sapă într'uă ḑi opt prăjinĭ pogoneşcĭ de porumb, (33 are) şi seceră cincĭ, pênĕ la sése clăĭ de grâŭ.

Româncele sunt gracióse şi plăcute. Aŭ ochĭ negri cari scapără scînteĭ de foc; uă căutătură care încălḑesce ca razele sóreluĭ şi pĕtrunde ca uă săgétă. Dér ca tóte meridionalele, iaŭ foc anevoe. Nu este rar să veḑĭ ómenĭ îmbătrâniţĭ în oftărĭ de speranţe înşelate care se consolă de multe orĭ nenorociţiĭ dându'şĭ aere de fericire. Cu tóte acestea, décă am crede câte se ḑic, casurile de cădere dinaintea uneĭ toalete de bal, uneĭ loje la operă, séŭ uneĭ călĕtoriĭ la băĭ de mare, nu sunt rare. Bărbaţiĭ ceĭ buniĭ şi blajinĭ, nu prea

www.dacoromanica.ro

cercetăză despre proveninţa bogatelor stofe în care se înfăşóră frumósele şi elegantele lor soţiĭ.

Află dér, amice, că damele de aicĭ pórtă rochiĭ de atlas, de fay şi de catifea epinglée, lipite de pulpe, ca pantaloniĭ husarilor, grămădite mototol dindĕrĕt, şi cu códă de duoĭ coţĭ, botine cu toc înalt de o schiópă, potcovite cu alamă; pălăriĭ numaĭ cât podul palmeĭ, legate pe crescetul coculuĭ, şi cadogane de uă oca aruncate pe spate; tóte acestea aduse de poruncélă *assortis* de la cele maĭ renumite modiste din Paris. Nu crede dar când ţi se spune că ele sunt îmbrăcate cu foĭ de viţă şi cu pene de cocoş.

Calésca de Viena cu caĭ ungurescĭ, cu vizitiŭ cu cocardă, cu şireturĭ de fir la pălărie şi la cusăturĭ, este supremul fericireĭ elegantelor. Este nobil şi de bun ton ca uă damă să se învêrtéscă pe şosea, cel puţin de douĕ orĭ, de la havuz până la rondul cel mare, rĕsturnată pe un fund de mătase albastră, vênĕtă séŭ galbenă; apoĭ să se cobóre ca să'şĭ têrască niţel códa rochieĭ prin praf, încungiurată de treĭ patru eleganţĭ, urmată pas cu pas de mândrul lacheŭ care'ĭ duce manteluţa de cincĭ dramurĭ pe braţ. Şi apoĭ, a casă... Dumneḑeŭ scie cum trăesce. Veḑĭ dar că departe de a fi sălbatice damele d'aicĭ, sunt civilisate şi încă prea civilisate.

În ceea ce se numesce lumea mare, fie-care casă îşĭ are séra de priimire, uă dată pe sĕptĕmână cel puçin. Salónele sunt bine mobilate, bine luminate şi toaletele cu deoéebire bogate; însă, déca lipsesce vióra care să facă pe mosafirĭ să sară în cadenţă, serata

www.dacoromanica.ro

devine plicticósă. Se formézĕ câte-va părechĭ prin colţurĭ, cele-lalte dame se aşéd̦ă pentru tótă séra pe scaune şi pe canapele, trâmbă, una lângă alta. Bărbaţiĭ, tinerĭ şi bĕtrânĭ, se grămădesc într'uă cameră, unde, după câte-va minute de conversaţiune, poţĭ tăia fumul de tutun cu cuţitul, şi după ce isprăvesc despre ale ploiĭ şi ale sóreluĭ, se împartŭ prin prejurul a doĕ treĭ mese de joc, urméză cu ochiĭ neclintiţĭ cărţile cari cad din mânile jucătorilor, şi sfîrşess prin a admira şi critica ore întregĭ fără să li se urască.

Ast-fel serile sunt tóte prinse, ba âncă sĕptĕmâna nu are destule d̦ile, căcĭ unele sunt disputate. În serile multiple, ómeniĭ de societate, cum se numesc, le cutreeră pe tóte; dér când se apropie med̦ul nopţiĭ tóte salónele se golesc în profitul unuĭ singur, cel maĭ decorat şi maĭ luminat din tóte, căcĭ într'ênsul tot-dé-una este cadril, valz, polca, supeŭ şi cotilion. Stăpâna caseĭ sveltă, alertă, graciósă şi plină de prevenințe pentru toţiĭ invitaţiĭ, reuşesce a ţine lumea în bună petrecere până la treĭ şi patru despre d̦iuă. Deosebit de primirile ordinare, maĭ sunt baluriĭ marĭ la vilă şi la oraş; apoĭ revelionu ile de la anul noŭ, lăsata-de-sec, d̦ilele de nascere şi onomastice ale boeruluĭ ş'ale cucóneĭ etc. Atuncĭ porţile curţiĭ se închid, şi nicĭ unul din invitaţĭ nu maĭ póte părăsi balul înainte de a doua-d̦i, opt ore, când li se maĭ dă un mic ospĕţ.

De şi oraşul este fórte întins, dér nu sciŭ cum se face că pretutindeniĭ întêlnescĭ aceeaşĭ lume. Viéţa aicĭ e pe façă, nimic nu rĕmâne necunoscut, şi cu tóte

www.dacoromanica.ro

acestea domnesce cea mai mare libertate de acţiune. Lasă lumea să latre, că te lasă să faci ce vrei.

Véra, lumea mare, damele mai ales, pléca în străinătate, la Ems, la Spa, la Vichy, la Carlsbad, etc. Se aştéptă cu nerăbdare şi cu neodihnă luna lui Maiŭ, ca să mérgă să se îmbăeze. Mĕ opresc aci, cum ţice povestea vorbi italianului :

ho spesse volte piu d'una lingua in bocca.

După recensemêntul din anul 1859, populaţiunea Principatului Român s'ar urca d'abia la :

3,864,848 de suflete { 2,400,952 dincóci de Milcov. / 1,463,996 dincolo de Milcov.

Din care { 1,995,861 bărbaţi. / 1,868,987 femei.

Clasaţi pe religiuni sunt :

3,652,968 Creştini ortodoxi de ritul Oriental.
100,880 Creştini de diferite rituri.
109,000 Israeliţi.
2,000 Mahometani.

Însă cei mai mulţi din scriitori cari s'aŭ ocupat cu cercetări şi cu lucrări statistice, arată uă populaţiune mult mai mare. Unii merg până a ţice că trece de cinci milióne. Eŭ, de şi sunt dispus a crede că recensemêntul din 1859 este greşit în minus, nu pot fi autorisat de nimic a supune că çifra populaţiunei să pótă trece mult peste patru milióne. Cercetările asupra emigraţiunilor plugarilor Români peste Dunăre şi asupra cărţilor stării civile, fac a crede că, déca

www.dacoromanica.ro

de câți-va ani populațiune se mănține la același nivel, este numai prin mișcarea populațiunilor de peste hotar, prin emigrațiunele din afară.

Pe tot anul intră în Romania . . .	105,000	streini
din cari es numai 80,000	80,000	„
ér cei-l-alți.	25,000	„

rĕmân în țéră și numai prin ei se mănține nivelul populațiunei.

Dintr'acești 25,000 străini, ca la 8,000 sunt Unguri și Români din Austria, vre- 2,000 de diferite naționalități occidentale, Germani cei mai mulți, și 15,000 sunt Israeliți alungați din Ungaria din Galiția și din Polonia.

De și împrejurările politice, precum și prejudețele și fanatismul religios al ovreilor, fac ca ună constatare esactă a populațiunei ovreesci să fie fórte anevoe și chiar imposibil, dar nu póte fi îndoélă că astă-di numĕrul lor trece peste 400,000 suflete, fără a tăgădui sporirea continuă din an în an prin nascери și mai ales prin sosiri noui.

Dér, aproposito de ovrei, am primit o scrisóre de la vĕru-meŭ Pady. Sciĭ că se însóră și trece din felow al universității de Oxfort, paroh la biserica de la Truro, ună cură de ună mie lire, plus casă și grădină. În scrisórea prin care îmi face cunoscută acéstă plăcută scire, se crede dator, în calitatea sa cea nouă de împăciuitor al omenirei, să'mi dea să citesc cinci lungi pagine de bociri și de tânguiri asupra nenorocirilor Israeliților. Ai crede că cruțimile la cari Faroni supuneaŭ pe acest păcătos ném, eraŭ nimica pe

www.dacoromanica.ro

lângă ale Românilor. Cetind scrisórea luĭ, aĭ crede că aicĭ li se scóte dinţiĭ şi măselile, maĭ rĕŭ de cum le făcea bunul nostru Rege John; că sunt jăfuiţĭ, precum îĭ jăfuia Henric III; că sunt jupuiţĭ şi spintecaţĭ ca în timpul luĭ Richard; că în fine îĭ ard, ca în Spania şi în Francia, în timpul luĭ Carol VI. După dênsul Bucurescĭ şi Iaşiĭ merită să fie tratate ca Ierichonul şi Laisul, şi că Românĭĭ ar trebui risipiţĭ şi spulberaţĭ ca seminţiile Samarieĭ şi Sichemeĭ.

Nimic din tóte acestea. Ovreiĭ nu sunt nicĭ goniţĭ, nicĭ jăfuiţĭ, nicĭ insultaţĭ, nicĭ bătuţĭ, nicĭ tăiaţĭ în bucăţĭ; din contra, pot ḑice că eĭ trăesc aicĭ maĭ bine de cât în orĭ-care altă ţĕră. Dovada cea maĭ bună este că se îmulţesc, se îmbogăţesc, şi că nu se duc din Rumânia.

Aci e locul să ḑic împreună cu Metastas :

Chi sta bene non si muove.

Nu numaĭ că nu se duc, dér vin, vin mereŭ cu duiumul, ca ua undă, din ţĕrile acelea a căror guverne se daŭ de protectorĭĭ lor, şi unde se vede că nu prea pot trăi, de vreme ce fug d'acolo.

Să nu se maĭ îngrijéscă Europa şi America, nicĭ vĕrul Pady de sórta ovreilor din România. Sunt toţĭ în pĕr; nu lipsesce séra şi diminéţa nicĭ unul la apelul nominal; sunt sănĕtoşĭ, maĭ sănĕtoşĭ de cât Românĭĭ. pentru că se hrănesc maĭ bine, aŭ locuinţe maĭ bune şi pentru că meseriile la cari se aplică nu sunt aşa de ostenitóre ca acele îmbrăcişate de Românĭ; mortalitatea este maĭ mică şi nascerile maĭ numeróse de cât

www.dacoromanica.ro

la Românĭ. Se póte ḑice că trăesc ca în sînul luĭ Abraam' Vin aicĭ săracĭ lipiţĭ, şi în câţĭ-va anĭ se îmbogăţesc. Tótă bogăţia este în mâna lor. Arendaşul, plugarul şi meseriaşul Român, a ajuns a munci numaĭ şi numaĭ ca să sporéscă capitalul bănesc al ovreilor. Adevĕrul este că nu prea sunt iubiţĭ; dér aş voi să'mĭ arate vĕrul Pady uă ţéră în lume, fără a escepta pe Anglia, unde acest ném să se fi bucurat de uă mare stimă şi de uă maĭ pronunciată afecţiune? Óre cuvintele *juif, judeŭ, jud, iaudi, iuden* aŭ uă accepţiune maĭ favorabilă şi maĭ puţin ireverenţiósă de cât ḑicerea *jidan?*

„— Ce aţĭ ḑice óre dumnévóstră, mĕ întreba uă dată un Român, déca în iubita vóstră Anglie, atât de civilisată şi de desbrăcată de prejudeţe, unde toleranţa religiósă, politică, filosofică şi chiar cea socială, aŭ ajuns la culme; ce aţĭ ḑice, déca v'aţĭ pomeni în câţĭ-va anĭ cu cincĭ milióne de ovreĭ, de unde nu aveţĭ decât 46,000, adică, ca în loc de a avea $1^1/_4$ la mie, aţĭ avea 150 la mie? ce aţĭ ḑice, când cu chipul acesta, a şésea parte a populaţiuneĭ vóstre ar aparţine uneĭ patrie străine? Ce aţĭ ḑice când numĕrul acestuĭ ném, care nu vorbesce nicĭ limba vóstră, nu are obiceiurile vóstre, nicĭ sentimentele, nicĭ aspiraţiunile vóstre; care nu are nicĭ legăturĭ de ginte, nicĭ de religiune, nicĭ de istorie cu voĭ; care, fără cea maĭ mică afecţiune, fără nicĭ uă umbră de devotament pentru patria vóstră, ar cresce pe tot anul cu 3 séŭ 400,000 suflete? Ce aţĭ ḑice când aşĭ adăoga că aceştĭ veneticĭ vĕ despreţuesc limba, obiceiurile,

www.dacoromanica.ro

naţionalitatea; că ei se consideră aparţinênd unei naţiuni vecine, de care, cu cuvênt séu fără cuvênt, vĕ temeţi; ale căreĭ ideĭ şi tendinţe, manifestate pe faţă şi în tóte ocasiunil, v'aŭ fost şi vĕ sunt ostile? Un ném care, în cas de vre-un conflict naţional, ar deveni ante-garda cucerireĭ? Ce aţi ḑice când aţi avea o asemenea populaţiune, care, în or-ce cas de dificultăţi politice séu sociale, recurge la străini. şi provócă intervenirea lor în afacerile vóstre; ómeni fanatici, superstiţioşi, intoleranţi şi rĕŭ voitori, care prin tendinţele, prin obiceiurile şi prin aspiraţiunile lor, devin samsarii şi propagatorii tuturor corupţiunilor? Mai adaogă âncă că aceşti ómeni, esercitând numai profesiunile care le permite să pótă consuma, fără a produce, care caută să trăiéscă pe spinarea şi munca bravilor englesi, prin tot felul de tentaţiuni şi şarlatanii? Te întreb, încă uă dată, ce aţi ḑice voi de acele cinci milióne de jidani, când ele ar ameninţa să devină ḑece milióne peste ḑece ani? Ce ar ḑice mai cu sémă ómenii de stat, umanitarii şi clergimanii vóstri, despre uă asemenea spăimêntătóre invasiune?“

Îţi mărturisesc că nu am găsit cuvinte cu cari să respund, dar am scris vĕruluĭ Pady şi aştept să'mi trimită arguminte.

Îmulţirea Ovreilor în România este atât de învederată, încât nu este trebuinţă a recurge nici la condicile stăriĭ civile, nici la recensiuni. Nu avem decât să trecem printr'acelaşi oraş séu mahala, la interval de un an séu duoi, spre a vedea cum se întind ca pecinginea din ḑi în ḑi; cum, pe acolo pe unde, cu

www.dacoromanica.ro

un an mai înainte, nu se pomenea de ovreiŭ, prĕvăliile românescĭ aŭ fost înlocuite cu dughene ovreĭescĭ pline de marfă próstă şi mincinósă; cum prin acele locurĭ nu mai póte trece creştinii fără a fi insultaţi de copiiĭ ovreilor; cum îşi fac rugăciunile religióse în mijlocul stradeĭ, oprind circulaţiunea; cum tótă ovreimea aruncă trecĕtorilor creştinĭ căutăturĭ fioróse.

Dinaintea acesteĭ copleşirĭ, Românii speriaţi staŭ înmărmuriţi şi resemnaţi; tótă apĕrarea lor se mărginesce în a nu le acorda drepturĭ politice. Eŭ mĕ întreb déca, în locul Românilor, noĭ Englesiĭ wigs şi tory, radicalĭ şi fenianĭ, catolicĭ şi protestanţi, patrioţi şi cosmopoliţi, am concede la pretenţiunile lor de a fi primarĭ, alegĕtorĭ, deputaţi şi lorzi?

Ḑĕŭ? mai că nu aşi crede.

Trebue să'ţi spun însă că Românii fac uă mare distincţiune între ovreiĭ Spanioli şi ovreiĭ numiţi Nemţi şi Lehĭ; nu se tem de ceĭ d'ântêiŭ pentru că nu sunt prea numeroşi şi pentru că obiceiurile şi tendinţele lor difer de a celor-l-alţi, al căror numĕr sporesce pe tot anul.

Populaţiunea indigenă se împarte în :

684,168	familiĭ de	plugarĭ,
45,315	„	artisanĭ,
30,417	„	neguţătorĭ,
25,000	„	funcţionarĭ,
10,000	„	preoţĭ,
6,000	„	profesorĭ şi învĕţătorĭ,
300	„	medicĭ,
320	„	avocaţĭ,
De report. 801,520		

www.dacoromanica.ro

Report	801,520		
	200	„	móşe,
	150	„	hirurgĭ,
	95	„	farmaciştĭ,
	74	„	senatorĭ,
	153	„	deputaţĭ.

802,192 familiĭ plus 9,000 călugărĭ şi călugăriţe peste tot aprópe de 4,020,000 suflete.

Deosebit de acestea, maĭ sunt Românĭ :

În Basarabia ruséscă	500,000	suflete.
„ Transilvania	2,115,000	„
„ Bucovina	513,000	„
„ Banat	1,200,000	„
„ Macedonia / Epir	500,000	„

Aprópe de 9,000,000 de Românĭ. Sunt autorĭ cari fac numĕrul lor la 11,000,000. Eĭ aŭ dreptate, déca ţin sémă de Româniĭ de pe malul drept al Dunăreĭ, din Sêrbia şi Bulgaria, unde trec necontenit, fiind-că găsesc pământ maĭ eftin şi imposite maĭ uşóre, precum şi de ceĭ din comitatele Ungurescĭ.

Românĭĭ sunt poporul cel maĭ frugal ce am vĕḑut. Un muncitor care sapă tótă ḑiua de diminéţa pênĕ séra, se hrănesce cu legume ferte în apă cu doĕ fire de cépă şi cu uă bucată de mămăligă uscată. Indienĭĭ şi Arabiĭ nu sunt maĭ sobri decât dênşiĭ. Aceĭ cari cad la patima beţieĭ nu pot resista maĭ mult decât patru séŭ cincĭ anĭ. Clima nu comportă uă mâncare maĭ substanţiale, nicĭ bĕuturĭ prea tarĭ. Cred însă că clasele muncitóre ar avea trebuinţă de uă hrană maĭ substanţiale; sănĕtatea şi temperamentul lor s'ar re-

www.dacoromanica.ro

simte în bine. Biserica le impune aprópe 200 de ḑile de post pe an, în care nu li se interḑice numaĭ carnea, dar şi laptele, untul, ouĕle şi chiar pescele.

În anul 1871 s'a consumat în tot Principatul Român:

149,000 boĭ, vacĭ şi bivolĭ,
9,500 viţeĭ,
78,000 oĭ, berbecĭ, capre şi ţapĭ,
282,000 mieĭ,
61,000 porcĭ.

După starea de inferioritate a vitelor, nu se póte socoti maĭ mult de 30 pênĕ la 40,000,000 chilograme, (*) cel mult 8 saŭ 10 chilograme de carne de fie-care om, (**) şi de vom ţine sémă că cea maĭ multă carne se consumă la oraşe, putem ḑice cu certitudine că plugarul nu consumă nicĭ doĕ-ḑecĭ de chilograme de carne de familie. Cu câţĭ-va anĭ înainte, tot ţĕranul avea, dumineca cel puţin, óla cu găina la foc şi porcul gras la crăciun; astă-ḑĭ impositele prea grele pentru dênsul nu'ĭ maĭ permit să hrănéscă puiul de găină, nicĭ porcul pentru dênsul şi pentru copiiĭ luĭ, ci este silit să'l ducă la târg, căcĭ perceptorul îl aştéptă acasă cu putere de esecuţie.

O să ţi se pară straniŭ când 'ţĭ-oiŭ spune că poporul pe care îl creḑĭ sĕlbatec şi barbar, eŭ îl consider, în generalitatea luĭ, de uă potrivă cu popórele cele maĭ deştepte şi maĭ luminate din câte am vĕḑut. Este adevĕrat că Româniĭ nu aŭ dat pênĕ acum lumeĭ

(*) 600,000 pênĕ la 800,000 cântare séŭ 66,000,000 pênĕ la 88,000,000 funţĭ.
(**) 16 séŭ 20 de funţĭ.

www.dacoromanica.ro

un om de geniŭ, nu s'aŭ distins prin vre un cap-d'operă, séŭ cu vre-o descoperire în arte, în sciinţe, séŭ în meşteşnguri; este adevĕrat asemenea că eĭ nu aŭ rĕsunat în lume numele vre unuĭ învĕţat séŭ vre unuĭ filosof, că nu aŭ încă adevĕraţi docţi, fiinţe de acelea cari consacră tótă viéţa lor unuĭ studiŭ arid, împingênd cercetările şi investigaţiunele pênĕ la cele maĭ din urmă limite; dér acésta urméză să fie atribuită circumstanţeĭ că sunt un popor cu totul noŭ în viéţa intelectuale; că sunt puţinĭ anĭ de când aŭ început a urma universităţile şi scólele speciale ale Europeĭ; în fine că de scurt timp aŭ început a avea scolĭ regulate. În general, sunt fórte inteligenţi. Rar poţĭ găsi între dênşiĭ, fie în oraşe, fie la sate, ceea ce se numesce un idiot, un stupid, un imbecil séŭ un prost.

Cretinĭ nu esistă între Românĭ; de şi aŭ guşaţĭ pe văile Rucăruluĭ şi ale rîuluĭ Dómneĭ, dér aceştia nu pot fi comparaţi cu cretiniĭ din Valais şi din Aost. Guşaţiĭ din Muscel îşĭ caută fórte bine singurĭ de afaceri şi de daraverĭ. Glasul le este alterat, dér spiritul lor este liber.

În conversaţiune şi la petrecerĭ, Româniĭ sunt deştepţĭ şi plăcuţĭ. Cu puţină învĕţătură devin fórte bunĭ advocaţĭ; esceléză în medicină şi chirurgiă. Fără a voi să'ĭ compar în sciinţă cu mediciĭ şi cu chirurgiĭ ceĭ marĭ aĭ Europeĭ, îndrăsnesc a ţice că le pot ţine pept în diagnosă şi în operărĭ din cele maĭ dificile şi maĭ delicate. Aceĭ cari s'aŭ dat la studiile ingineriei aŭ reuşit fórte bine şi mulţĭ dintr'ênşiĭ sunt

www.dacoromanica.ro

căutaţĭ de concesionarĭ şi de întrəprinʤĕtorĭ de lucrărĭ de drumurĭ de fer, de porturĭ şi de canalurĭ de uă potrivă cu inginerĭĭ esperimentaţĭ aduşĭ din Francia şi din Anglia.

În general Românĭĭ aŭ uă mare înlesnire la vorbă. În Camera lor am auʤit oratorĭ cari ar face onóre parlamentelor celor maĭ vechĭ. Cât pentru poporul de jos, o maĭ repet, nu cunosc ţĕran plugar maĭ deştept şi maĭ lipsit de prejudeţe ca ţĕranul Român. Presiunile, jăfuirile şi maltratările prin cari aŭ trécut şi trece nu aŭ putut să'l prostéscă; şi déca civilisaţiunea s'ar cântări dupe cătimea de inteligință respândită asupra poporuluĭ întreg, nu aşĭ sta la înduoélă a proclama pe Românĭ unul din popórele cele maĭ înaintate ale Europeĭ.

www.dacoromanica.ro

IV.

Doctorului Murton Esq.

Devon
Eddistone Lighthouse.

Bucuresci, $^{4}/_{16}$ August 1875.

Iubite Doctore,

Mĕ întrebĭ daca am întâlnit p'aicĭ pe bolnavul dumitale de la Băile de la Elgoland; în adevĕr am adesea acéstă norocire; el de şi din provincie dar vine fórte des în Bucurescĭ unde se află chiar acum; locuesce într'un otel cu mine; îl întâlnesc maĭ în tóte ḑilele în sala de mâncare. Ne salutăm dar într'atât se mărginesc relaţiunele nóstre. Trebue să sciĭ că acest domn este uă persónă importentă, unul din deputaţiĭ ceĭ maĭ influenţĭ aĭ majorităţiĭ, urechia cabinetuluĭ cum am ḑice; glasul sĕŭ puternic acopere discuţiunele şi face să înceteze sgomotul: Când strigă el: *jos copiĭ!* toţĭ deputaţiĭ majorităţiĭ cadŭ la pământ, şi când sbiară uă dată: *sus copiĭ!* toţĭ se scólă ca un singur om. Ministrul nu póte fără el. Este nedespărţit de amicul sĕŭ Baronul de Fluman cu care îl vedeam la Otelul Turnul şi Elephantul când eram la

www.dacoromanica.ro

Copenhaga. Acest Baron dupe cum am înţeles este un umanitar mare; a căruĭ vis favorit este de a face ca acéstă ţéră să se civiliseze şi să se îmbogăţéscă într'uă clipă. El esplica deputaţilor din majoritate teoria: cum se împace interesele generale ale Statuluĭ Român cu interesele sale particulare, fără paguba nimenuĭ şi în câştigul tutulor; şi pentru acéstă invenţiune nu cere decât un mic comision.

Nenorocire însă că are un antagonist, un concurent în marele financiar Gheşefstein care propune unificarea tutulor datoriilor publice şi private. „Aveţĭ fel de fel de datoriĭ, ţicea el maĭ deunăţi, la un din mesele de la Broft, unde se adună maĭ mulţĭ ómenĭ politicĭ: aveţĭ datoria Stern, datoria Oppenheim, podurile de fer, linia Giurgiu, domaniale, renta &&&., fie-care datorie cu deosebit tip, aveţĭ de 6, de 7, 8, 9 şi chiar de 10 % pe an datoriĭ pentru serviciul cărora bugetul a ajuns să fie încărcat cu aprópe 50 de milióne pe fie-care an. Nu ar fi óre mult maĭ frumos să aveţĭ uă singură datorie consolidată şi limpede, nu ar fi maĭ demn să aveţĭ un singur tip, nu ar fi uă adevĕrată glorie să vedeţĭ în tóte diminetile în ţiarele financiare cuvintele: aséră renta Română s'a închis eu 52 cu 55 saŭ chiar cu 50 şi înscriind datoria într'uă singură carte mare a datorieĭ statuluĭ; aţĭ scăpa de uă mie de încurcăturĭ? Pentru acest serviciŭ eŭ nu v'aşĭ cere decât un mic comision de 2% cu uă juisantă de duoĕ séŭ treĭ lunĭ.“

— Nu înţeleg, respunde unul din convivĭ, nu înţeleg care ar fi avantagiul uneĭ asemenea operaţiunĭ.

www.dacoromanica.ro

Am spori capitalul şi atâta tot. În loc de uă datorie de 500 de milióne, am avea una de 1000 de milióne, séŭ de un miliard, şi în loc de a avea nisce datorií cari, prin amortisare, aŭ să înceteze una câte una la 1876, la 1880, la 1886, la 1890 seŭ la 1891, am avea uă datorie de duoĕ orí maí mare şi care nu s'ar stinge nicí uă dată. Eŭ numaí atuncí aşí înţelege uă conversiune, când Statul ar găsi a se împrumuta cu uă dobêndă maí eftină, cum s'a făcut şi în alte ţĕrí; adică când Statul ar plăti serviciul anual al datorieí publice 40 séŭ 45 de milióne, în loc de 50 de milióne, rĕmâindu'í câte-va milióne pentru cumpărare de rentă cu care s'ar micşora datoria. Conversiunile numaí atuncí sunt bune, când este pletoră de banĭ, iar nu când banií sunt rarí şi scumpí.

— Aşa este, respunse capitalistul, dér dumnéta nu ţií sémă de lustrul ce s'ar da creditului Român în Europa şi de consideraţiunea ce ar câştiga în lumea financiară.

— Nu'ţí maí bate capul cu dumnéluí, strigară în cor ceí-lalţí óspeţí, este un om ruginit. Dér spune-ne, creḑí că ar rĕmâne un beneficiŭ dintr'acéstă transformaţiune pentru grupul fundator, şi la câţ creḑí că s'ar urca participarea fie-căruia din noí?

— Daca tréba va fi bine condusă, respunse financiarul, trebue să lase cel puţin 1 $^0/_0$ de repărţit, ceea ce revine cam la opt séŭ noă milióne.

Conviviĭ se uĭtară unul la altul, se sculară, şi formaţí în grupurí, şoptiră încet, ast-fel ca să nu se pótă auḑi ce vorbeaŭ. Tot ce pot spune este că nu vorbeaŭ românesce.

www.dacoromanica.ro

La uă altă mésă, un domn gros cu favorite albe lungĭ pênĕ la brâŭ, arĕta unuĭ alt grup de óspeţĭ, cum, mĕsurând din întêmplare marea în lung, în larg şi în adêncime, a descoperit că nimic maĭ lesne de cât a transporta Odesa, Trebizonda şi Constantinopolea, la Ibrianu, trăgêndu-le ca pe rotile. Cu un craion de aur în mână, pe un petic de hârtie, le demonstra, precum doĕ şi cu doĕ fac patru, că lucrul se póte face numaĭ cu un vot al camereĭ şi cu 100 de miĭ de acţiunĭ de câte doĕ-ḑecĭ lire, garanţie 8 % şi amortisare îndestulătóre. În fine le dovedea că ar resulta peste ḑece milióne a se repărţi între tovarĕşĭ şi aprobatorĭ, deosebit de avantagiele ce ar presenta cestiunea de civilisaţiune, de progres şi de glorie pentru ţéră şi pentru guvern.

— Dér nu creḑĭ dumnéta, domnule, ḑise unul, că, în loc de a aduce pe Odesanĭ pe Trapezondianĭ, şi pe Ţarigrădenĭ la Ibrianu, ar fi maĭ lesne şi maĭ cu minte să căutăm a face maĭ multe înlesnirĭ comerciuluĭ porturilor nóstre după Dunăre. Să căutăm să facem din Turnu-Severin, din Giurgiu, din Galaţĭ, nisce intreposite ale Europeĭ şi ale Orientuluĭ, desfiinţând vămile pe mărfurĭ şi pe producte.

Ceĭ cari ascultaseră cu maĭ multă atenţiune şi cari se convinseseră de eficacitatea lucruluĭ, de necesitatea politică ce le impunea posiţiunea geografică şi patriotismul lor cel luminat, se sculară toţĭ ca un singur om, spre a se duce să vorbéscă la locurile competente în favorul măreţeĭ şi patrioticiĭ ideĭ de port la Ibrianu. Rămaseră împetriţĭ când un domn de la

www.dacoromanica.ro

ună altă masă care ascultase tótă conversaţiunea, se apropiă de grup, şi le şopti la urechiă că ar fi prea târdiŭ; căcĭ împrejurările politice cer să se dea ună altă direcţiune spiritelor.

— Să cercetăm déca nu ar fi ună combinaţiune maĭ bună, déca nu ar fi maĭ politic să le trasportăm tóte la Custenge.

— Bravo! strigară cu toţiĭ. Veḑĭ asta ideă!

La Grand-Hôtel Brofft fie-care mescióră de patru tacâmurĭ, îşĭ are specialitatea sa.

Dér de câte-va ḑile tótă atenţiunea este ţintită asupra uneĭ mese cu cincĭ tacâmurĭ, unde a apărut un om cu adevĕrat straordinar, un om de o mare concepţiune. Spiritul sĕŭ coprinde, într'ună singură dătătură de novod, tóte operaţiunile economice, sociale şi financiare ale unuĭ Stat. Vestiţiĭ Godillot, Strusberg, Ambron, nu'ĭ ajung nicĭ la glesnă. El cere un fórte mic comision; se îndatoréză să găséscă, treĭ ḑile după ratificarea Camereĭ, ună Companie care să ia asupră'ĭ toţĭ munţiĭ cu sare, esploatare, consumaţiune şi esport, cu un mic adaos la gabelă. Priimesce să se însărcinese cu vămile, import şi esport; făgăduesce să aplice sistemul de regie la pescăriĭ şi stuhăriĭ, la moşiile Statuluĭ cu pădurĭ şi cu gerenţĭ cu tot; timbrul şi înregistrările; postele şi telegrafele; în fine făgăduesce să ia asupră'ĭ tóte dările directe şi indirecte cu Visterie cu tot, oferind chiar un spor de 5 $^0/_0$ pentru termen de 99 de anĭ. Pentru acest sfîrşit se obligă a depune şi cauţiune de un milion.

— Şĭ de ce nu, mĕ rog, — ḑicea el unuĭ depu-

www.dacoromanica.ro

tat, om cu mare greutate în partidul democratico-liberalo-conservatoro-dinastic, dér care tot mai avea óre-carĭ nedomiriri, şi îĭ făcea nisce micĭ obiecţiunĭ, — de ce nu? N'aĭ vĕḑut dumnéta cum compania Indiilor a stăpânit atâta marĭ de anĭ uă sută doĕ-ḑecĭ de milióne de suflete pe care ĭ-a îmbogăţit şi ĭ-a procopsit? nu sciĭ cum Genovesiĭ, un pumn de negustorĭ, fără arme, fără nimic, aŭ stăpânit atâta vreme, numaĭ prin comptoare, Marea-Ioniană, Archipelagul şi Marea-Négră?

Şi maĭ adăoga :

— Dar fără a merge aşa de departe, să ne oprim la otcupciiĭ francesĭ, aşa numiţĭ fermieri generalĭ. Ce eraŭ eĭ, mĕ rog, alt de cât, pe un picior maĭ restrîns, ceea ce propun eŭ astăḑĭ pe uă scară maĭ întinsă, — uă instituţiune de ordine şi de conservare în cel maĭ mare grad, uă instituţiune eminaminte dinastică? Dovédă că a trebuit să viă anarchistĭ, pantalonarĭ, antidinasticĭ, republicanĭ ca s'o dĕrâme! aŭ dat'o jos, pentru că alt-fel nu ar fi putut să isbutéscă să restórne dinastia şi tronul Burbonilor. Dumneavóstră aţĭ inaugurat un regim nuoŭ, trebue să'ĭ daţĭ base bune, să'ĭ puneţĭ proptelele pe care să se raḑime, trebue într'un cuvênt să căutaţĭ să aveţĭ pe tótă lumea în mână, căcĭ alt-fel căḑeţĭ de vĕ rupeţĭ nasul.

— Dar, domnule, mi se pare că suma de 5 %, adică 4 $^1/_2$ milióne pe an, ar fi un folos neînsemnat pentru un privilegiŭ atât de lung, un véc întreg!

La acéstă observaţiune, unul din óspeţĭ, sculân-

www.dacoromanica.ro

du-se indignat, ḑise marelui om care se gătea să'l facă să înţelégă :

— Lasă, domnule, nu'ĭ maĭ respunde. El nu înţelege asemenea operaţiunĭ, şi n'o să pricépă niciuă-dată calculele intereselor compuse, şi cum Statul beneficiéză cu 616 milióne în timpul concesiuneĭ.

Toţĭ ceĭ-alţĭ sculându-se de la méză încântaţĭ şĭ pătrunşĭ de veritatea espuneriĭor, se sfătuiră între dênşiĭ câte-va minute într'un colţ, apoĭ plecară să lucreze la realisarea planuluĭ propus şi la întărirea tronuluĭ.

Fericită ţéră! Pe tótă ḑiua sosesc industrialĭ, concesionarĭ şi capitalistĭ aducêndu'ĭ canalurĭ, irigaţiunĭ, distribuţiunĭ de ape, fôntânĭ, luminărĭ, drumurĭ de fer în drépta şi în stânga, în sus şi în jos, pavele, băncĭ şi parabăncĭ. Cu uă asemenea afluinţă de generoşĭ făcătorĭ de bine, România, trecênd din concesiunĭ în concesiunĭ nu póte decât să devină în curênd un adevĕrat Eldorado, prin miḑlocul căruia, în loc de Dâmboviţă, să curgă Pactolul cu tóte bogăţiile lumeĭ. Acest rîŭ daurit adăpând pe setoşiĭ guvernamentalĭ de astăḑĭ şi de mâne, ordinea morale şi materiale va continua să domnéscă în România!

Pe lângă aceştĭ argonauţĭ aĭ civilisaţiuneĭ, sbêrnâĭesc ca pe lângă un roiŭ, uă mulţime de trântorĭ ovreeaşĭ, trântorĭ coconaşĭ, trântorĭ samsaraşĭ şi gheşeftăraşĭ, cari es pe tótă ḑiua la lumină, ca ciupercile pe gunoiŭ.

România este pămêntul făgăduinţeĭ. Cea ce se povestesce în uă miă şi una de nopţĭ, aicĭ este o curată realitate.

www.dacoromanica.ro

Era, mai acu duoi ani, un biet ovreiŭ soios şi sdrenţuros, care vindea locatarilor otelului jilete de flanelă, caşneuri şi tutun turcesc. Ne povestea adesea cum Krachul de la Viena îi înghiţise milióne, nu mai cat te ştergi la ochi, şi cum venise să le caute în Bucuresci, dupe povéţa unui amic, care i-a indicat România ca uă ţéră nouă, lesne de sploatat, uă ţéră pe care gheşeftarii 'şi-aŭ pus de mult ochiu, unde îşi aşédă tabĕra şi îşi întind laţii. Închipuesce'ţi mirarea mea când, mai de unădi, întâlnesc pe jupân Buhor al meŭ într'un echipagiŭ strălucit, frisat şi pomădat. Îndată ce m'a dărit, s'a dat jos din droscă şi 'mi-a dat mâna cu un aer de protecţiune. 'Mi-a povestit dificultăţile şi vicisitudinele prin cari a trecut ca s'ajungă unde este astădi; 'mi-a spus cum a alergat mai multe luni cu limba scósă dupe uă concesiune de furnituri pentru armată; cum făcea zîmble când vedea cum îndrăsneţii concurenţi cari luaŭ la licitaţie parî de ulm, pene de cocoş, fasole, morcovi, cisme etc., cu trei-dieci şi patru-dieci la sută mai jos decât ar fi putut el să şi le procure, şi cum, cu tóte acestea o scoteaŭ la capĕt, şi cum realisaŭ beneficie însemnate. 'Mi-a povestit cum într'uă di, aflându-se la cârciumă cu un alt ovreiŭ căruea, spunêndu'i că îi este compatriot şi cam rudă cu renumitul Strul, s'a pomenit că îl ia şi'l duce de'l recomandă la un protector puternic. — A doa di, o minune! lua prin licitaţie mai tóte furniturile. De unde să'i dea în gând mai înainte că mucavaua póte înlocui cu avantagiŭ talpa şi tocurile de cisme, şi că

www.dacoromanica.ro

bravilor cari ai armatei Române le place cu deosebire fênul muced şi orzul încolţit. În duoĕ talii s'a împiciorogat. Acu are buroŭ în otelul Brofft, centrul afacerilor celor mari. Trăesce ca un bancher; ţine apartament în strada mare, caretă, droşcă şi sanie, ţiua şi nóptea; se pórtă galant, viéţa i-a devenit lesne şi plăcută. Diminéţa nu se scólă înainte de ţece; îşi bea caféua în aşternut pe tavă de argint. Toaleta şi duoĕ trei visite intime îi ocupă cel puţin uă oră, duoĕ; dejună în tóte ţilele cu trei patru amici, tineri de modă. Între orele duoĕ şi trei, acei amici îl părăsesc, se duc pe la biurourile lor respective, căci sunt mai toţi în slujbă, atunci îi remâne timpul d'aşi regula socotelile ţilei şi d'a'şi face corespundinţa. Pe la cinci îşi regăsesc tovarĕşii, face uă plimbare la şosea când timpul este frumos, un wist séŭ un mic stos când ploă pênĕ la vremea mesei. Véra pe lună, la Bănésa, la Ferestreŭ, la Circ, la Raşca, séŭ la Patzak; iérna, la teatru; dupe aceea, supeŭ cu lăutari şi chef. Pe la duoĕ, pe la trei despre ţi, intră, se culcă şi adórme ca un fericit. A duoa ţi el învêrtesce aceeaşi rótă a vieţei.

Mai acu un an un biet om, nu sciŭ de era bét, nu sciŭ de era ostenit, adormise pe uă laviţă în grădina publică; când, étă că trece norocul, nalt, mare şi chipeş.

— Ce faci acolo? îl întrébă norocul, trântindu'i uă botfortă în şale.

— Dorm, îi respunde omul cu un accent străin.

— Sprehenzi Daici? îl întrebă norocul cu blândeţe.

www.dacoromanica.ro

— Ia, Ecţelenţ, respunde némţul scărpinându-se în cap.

— Din ce parte a Daĭcĭlandeĭ? îl întrebă norocul, tot pe nemţésca alésă.

— Von Magdeburg, Ecţelenţ; am fost cu Moltke la Wert, la Sedan şi la Paris; era să fiŭ sergent deca sciam carte.

— Ce meşteşug aĭ?

— Nu am nicĭ un meşteşug, Ecţelenţ.

— Cum trăescĭ fără meşteşug?

— Fórte bine, Ecţelenţ! Taiŭ lemne pe la boerĭ.

— Va să ḑică, eştĭ forestier! Vino dupe mine, slugă bună şi credinciósă! Peste puţine aĭ fost, peste multe te voiŭ pune.

Astă-ḑĭ bĭetul om, care nu scia ce să'şĭ facă capuluĭ, are léfă bună, bere de ajuns, ba şĭ-a procopsit şi rudele.

Norocul! N'aĭ ḑice că s'a întors pe dos timpiĭ luĭ Arun-el-Raşid.

Dar câte şi maĭ câte minunĭ d'astea :

Duoĭ tintilomĭ, cari nu aveaŭ cu ce să'şĭ cumpere uă cravată şi trăiaŭ din micĭ espediente, s'aŭ alăturat maĭ astă véră pe lângă uă concesiune mănósă. În câte-va săptămânĭ m'am pomenit cu dênşiĭ cu buzunarele pline de lire. Le-a venit câte duoĕ miĭ partea fie-căruia. Ce'ĭ drept, aŭ şi muncit! afacerea a fost condusă cu un talent şi cu uă inteligenţă cari le fac cel maĭ mare onor. Patria póte fi mândră de asemenea fiĭ.

La început, grupul eraŭ numaĭ de treĭ, dér în urmă s'a complectat cu alţĭ patru tovarĕşĭ, şi s'aŭ făcut şépte :

www.dacoromanica.ro

Şépte fraţĭ,
Pe pungĭ încălecaţĭ;

toţĭ ómenĭ cu influinţă şi cu trecere. Aŭ luat şépte birjĭ ş'aŭ alergat şépte săptĕmânĭ. Iată cum aŭ procedat: Maĭ întâiŭ aŭ dresat uă listă lungă, tot de ómenĭ aleşĭ, pe care 'ĭ-aŭ împărţit în căprăriĭ tot de câte şépte; după aceea aŭ cântărit consciinţele după datinele statistice ce aveaŭ, plus comisionul, plus importanţa ipochimenuluĭ, după relaţiile séle în societate, după influinţa sa în sus şi în jos, după agerimea condeiuluĭ ş'a limbeĭ séle, nicĭ chiar capacitatea musculară nu a fost neglijată.

Campania a fost bine condusă, şi succesul a fost strălucit.

Acum eroiĭ béŭ şi chiuesc în sănĕtatea Regeluĭ Bacciş!

Precum după uă bătălie luptătoriĭ 'şĭ povestec unĭĭ altora cu fală capcanele în cari aŭ făcut să cadă inamicul, marşurile şi contra-marşurile, îmbuscadele şi stratagemele prin cari 'şĭ-aŭ asigurat biruinţa, asemenea şi eroiĭ noştri povestesc cu îngâmfare cum s'aŭ tras pe sfóră unĭĭ pe alţiĭ, cum aŭ reuşit a da maĭ puţin ca să le rĕmâiă maĭ mult, căcĭ tocméla fusese cu toptanul, cu ghiotura saŭ *à forfait.* În fine, tot între chiămaţĭ se istorisea cum un cavaler, indignat de modicitatea recompenseĭ, în loc să bage fênul în cisme, l'a consacrat bĕtrâneĭ sale achenee.

A duoa ḑi după regularisirea afacereĭ şi împărţirea recompenselor oneste, premiaţiĭ aŭ pornit toţĭ cu toţiĭ într'uă veseliă şi s'aŭ dus să'şĭ goléscă pungile la

www.dacoromanica.ro

băĭ. Acum se întorc unul câte unul din capitalele Europeĭ, spĕlaţĭ şi scuturaţĭ.

Aŭ petrecut împĕrătesce la Café Anglais, la Neuweld şi la Cremorn, şi intră în ţéră cu garderóbele renouite dupĕ cele din urmă mode, aprovisionaţĭ pentru maĭ mulţĭ anĭ cu cămĕşĭ, cu cravate, cu gulere, pomadă, coldcream şi velutină.

Acum îĭ găsescĭ érăşĭ adunaţĭ în grupe împrejurul mesciórelor luĭ Brofft, aşteptând cu nerăbdare nouĭ ocasiunĭ spre a da doveḑĭ şi maĭ strălucite de sciinţă şi de patriotism.

— Aşa se face şi în Anglia! îmĭ ḑicea un deputat. Pentru fie-care concesiune figurezĕ în condicele companiilor, sute de miĭ de lire sub titlul de *parlamentary expenses* (cheltuelĭ parlamentare).

A trebuit sĕ'ĭ esplic ce sunt acele cheltuelĭ, sĕ'ĭ spuiŭ că în Anglia nu se dă nicĭ subvenţiunĭ, nicĭ garanţiĭ de către Stat; că fie-care, particular séŭ companiĕ, póte sĕ facĕ or ce specule, de unde şi pênĕ unde îĭ place; că o póte esploata în folosul şi risicul sĕŭ; însă cu óre-carĭ condiţiunĭ, carĭ nu sunt tot-déuna lesne de îndeplinit, din causa marilor cheltuelĭ ce necesită. Fără îndeplinirea acelor condiţiunĭ, Parlamentul nu póte da încuviinţarea sa. Misiunea parlamentuluĭ se mărginesce numaĭ în cercetarea acelor condiţiunĭ.

Ele sunt :

A nu atinge dreptul de proprietate a nimĕnuĭ;

A nu jicni interese séŭ drepturĭ câştigate;

www.dacoromanica.ro

A nu împedica circulaţiunea pe strade, pe şosele, nicĭ pe drumurile de fer esistente.

Acel care cere încuviinţarea Parlamentuluĭ, nu este destul să se înfăţişeze numaĭ cu planurĭ bine studiate şi bine desemnate; îĭ maĭ trebue să producă consimţimêntul tutulor comunelor interesate, consimţimêntul tutulor proprietarul de pămênt séŭ de case pe unde are să trécă; să dovedéscă, prin acte autentice, că s'a înţeles cu toţĭ interesaţiĭ asupra moduluĭ şi preciuluĭ espropriaţiuneĭ; să arĕte că tóte sunt desbătute, hotărîte şi contractate. Cheltuelile pentru dobêndirea acestor acte şi contracte, sunt une-orĭ fórte marĭ; şi fiind-că sunt necesarĭ înainte chiar de a se cere, şi înainte de a se dobêndi consimţimêntul Parlamentuluĭ, se numesc cheltuelĭ parlamentare; iar nu pentru că ele servesc la cumpĕrarea consciinţelor.

Déca un membru al camereĭ Comunelor séŭ al camereĭ Lorḑilor ar avé nenorocirea să-şĭ vêndă votul, şi acésta ar ajunge la auḑul Regineĭ, séŭ al Lorduluĭ cancelar, acel om ar merge drept la Millebank, de ar fi măcar de şépte palme în frunte. Guvernul care ar avé imprudinţa a nu lua mĕsurĭ în contra uneĭ asemenea corupţiunĭ, s'ar găsi în facia unuĭ parlament care l-ar confunda cu culpabilul, şi în faţa unuĭ popor care i-ar arunca atâta noroiŭ în cât tótă apa din Tamisa nu 'l-ar puté spĕla.

Lucrurile cari se petrec aicĭ sunt aşa de straordinare, încât bieţiĭ Romînĭ aŭ ajuns a nu se maĭ mira de nimic; absolut nimic nu le maĭ face impresiune. Uă afacere care în orĭ-ce ţĕră ar fi un scandal

www.dacoromanica.ro

public, aicĭ trece, pot ḑice fără esageraţiune, nebăgată în sémă. Puţină vorbă, câte-va articole în ḑiare, dar nimic maĭ mult. Lucrurile merg aşa de iute, în cât n'apucă să se isprăvéscă una, şi vine pe tapet alta şi maĭ grósă. Cea din urmă înécă şi face să se uite predecesórele eĭ.

www.dacoromanica.ro

V.

To Eduard Barrington Esq.

Boxburghe.
34. New. Cumberland Street.

Bucurescĭ, 14 Noembre, 1875.

Scumpe amice,

Ŭă scrisóre, pornită din orĭ-ce punct al Angliei, sosesce în Bucurescĭ în cincĭ ḑile. A ta, din septembre, a călĕtorit şépte-ḑecĭ şi cincĭ de ḑile pênĕ să ajungă în mânile portarului meŭ. Causa întârḑiăreĭ a fost că în loc să scrĭĭ pe plic, cum trebuia :

Bucarest
Roumanie,

séŭ scurt :

Bucarest,

aĭ scris :

Boukhares
Turkey.

Cu asemenea inscripţiune, bietul plic a trebuit să mĕ caute maĭ ântâiŭ la Bukhara, în Turkestan; de acolo

www.dacoromanica.ro

să se întórcă la General Post-office din Londra împodobită cu fel de fel de timbre şi de notiţe negative, şi de aci pe urmă să'şĭ ia drumul spre mine.

Bucuresciu, amice, nu este în Turcia; toţĭ împiegaţiĭ postalĭ şi telegraficĭ o sciŭ, déca nu prin slaba predare a Geografieĭ în scólele nóstre, dér cel puţin din convenţiunile telegrafo-postale ce esistă între România şi deosebitele state ale Europeĭ. Aşa cum aĭ scris pe adresă, epistola ta trebuia să facă negreşit colindul care m'a privat atâta timp de plăcerea de a avea scirĭ de la tine. Noĭ, Englesiĭ, afară de Turcia şi de Rusia, şi acésta numaĭ întru cât privesce interesele şi temerile nóstre despre indiĭ, suntem într'uă ignoranţă clasică despre tot ce privesce charta şi politica Europeĭ. De şi cutreierăm pământul şi mările de la un pol la altul, de şi cunóscem hotarele domeniuluĭ Rajahuluĭ Beng-Kallang-Boenot şi tóte încreţiturile cósteĭ Malabaruluĭ, suntem în cea maĭ mare nesciinţă despre ţĕrĭ şi oraşe importante chiar în Europa. 'Ţĭ aducĭ aminte cât am căutat Sebastopolea pênĕ ce am găsit numaĭ din întêmplare Camieşu? Generaliĭ nostri o căutaŭ pe la Eupatoria. În privinţa Românieĭ maĭ ales, mergem cu nedomirirea pênĕ a o considera ca vasală a Porţiĭ Otomane, pe când ea este ţéra cea maĭ independinte din lume. Ne închipuim că Sultanul, care este astăḑĭ potentatul cel maĭ inofensiv din lume, ar fi suveranul Românilor. Dér să'ţĭ spuiŭ de unde vine acest eres.

A fost un timp când fioroşiĭ turcĭ spăimêntaseră lumea întrégă cu biruinţele şi cu cuceririle lor. Eĭ duseseră gróza pênĕ la porţile Vieneĭ.

www.dacoromanica.ro

Atunci Domnii Românî, îngrijaţi pe de uă parte de nenorocirile cari apĕsaŭ ţĕrile de peste Dunăre căḑute sub iataganul turcesc, temându-se pe de altă parte de cucerire, aŭ căutat a preveni rĕul, şi s'aŭ învoit să cumpĕre de la Sultan, printr'uă dare bănéscă anuală, obligaţiunea Porţei de a'i apĕra de incursiunile Turcilor de pe malul drept, de a'i ajuta în contra orî-cărui inamic din afară şi de a protege comerciul românesc în Turcia; cu condiţiunea ca şi Turcii să fie liberi a face comerciŭ în România, fără însă d'a se putea nici stabili, nici rădica giamii pentru cultul mahometan pe pămêntul acestei ţĕrî.

Românii plătesc Porţei acel tribut anual precum multe State europene, şi din cele mai pnternice, plăteaŭ, chiar pênĕ în secolul în care trăim, Deiului de Alger dărî de banî, pentru ca să nu fie pavilionul lor espus la atacurile pirateriei barbarescilor,—precum şi puternica Romă plătea, în timpii sĕi cei mai glorioşi, lui Decebal protecţiunea ce dênsul acorda colonilor Romani din Mœsia şi din Panonia.

Domnii Românî aŭ încheiat cu Sultanii tractate de felul acelora pe cari publiciştii noştri le numesc *tractate de alianţă inegale,* prin care un Stat mai mic recunósce pe un alt Stat de mai mare şi de mai puternic, fără însă ca prin acésta să'şi înstrăineze suveranitatea sa.

Cuvintele de Capitulaţiuni, de Suzeran şi de Tributar, întrebuinţate une orî în diplomaţie, aŭ făcut pe unii să créḑă că conţin idea de vasalitate şi de dependinţă. Acésta este uă eróre grosolană, fiind că aceste espre-

www.dacoromanica.ro

siuni nu aŭ mai multă însemnătate, nici mai multă precisiune, în casul Principatului Român, de cât are numirea de capitulaţie ce s'a dat tractatului încheiat între Sultanul Soleiman şi Francisc I al Franciei, tractat care s'a întins mai în urmă şi la noi ca la tóte cele-lalte puteri europene, fără ca acéstă numire să lase cui-va bănuéla că regele cel mai cavaleresc din lume şi tóte capetele încoronate ale Europei ar fi capitulat vre-uă dată dinaintea strălucitului Sultan. (*)

Aceste titluri şi numiri nu valoréză mai mult de cât titlul de Rege al Ierusalimului, al regilor Siciliei, titlu care, chiar trecut pe capul lui Victor Emanuel nu'i dă vre un drept asupra oraşului Sânt, şi nu face nici mai mult nici mai puçin de cât titlurile pompóse ale Episcopilor *in partibus infidelium*.

Este adevĕrat că Românii, slăbiţi prin necontenitele lor lupte cu Ungurii, cu Lehii şi cu Tătarii, nu aŭ fost tot-d'a-una în stare să'şi apere cu eficacitate drepturile în contra Turcilor şi să se opună usurpărilor Sultanilor. Adesea aŭ trebuit să sufere chiar ca Principii lor să li se impună şi să li se trămită de la Constantinopole; dér nici uă dată nu aŭ lăsat ca drepturile lor să cadă în disuetudine, împotrivindu-se necontenit când cu armele, când prin acţiunea diplomatică.

Apĕrarea şi revendicarea drepturilor călcate aŭ fost causa numeróselor resbele şi a alianţelor Domnilor Români cu Ungaria, cu Austria, cu Polonia şi mai

(*) Soleiman cel Magnific.

www.dacoromanica.ro

în urmă cu Rusia. Concursul ce aŭ dat Românii armatelor Czarilor, luptând alături cu soldaţii lui Prosornwski, lui Cutusof, lui Dibici şi lui Geismar, în contra Turcilor, pênĕ la 1829, le-aŭ dobândit titlurĭ neprescriptibile la recunoscinţa cabinetului de Petersburg. De aceea, la or ce încheiare de pace cu Pórta, Rusia nu a lipsit de a garanta drepturile Românilor, drepturĭ cari aŭ fost menţionate în tractatul de la Adrianopole, şi recunoscute maĭ în urmă în tractatul de Paris la 1856.

In urma ocupaţiuneĭ rusescĭ de la 1829—1834, Rusia, în vederile séle asupra Orientuluĭ, încercând prin consuliĭ sĕĭ a esercita un fel de protectorat asupra Principatelor, Românii aŭ protestat în contra ingerinteĭ acesteĭ puterĭ printr'un şir de acte ale obştescilor adunărĭ, şi în urmă prin revoluţiunea de la 1848; ast-fel în cât se póte ḑice că, de la 1828 pênĕ la 1856, Principatele aŭ fost într'uă stare anormale. Între aceste douĕ date, Românii aŭ căutat prin tóte mijlócele a face să li se recunóscă şi să li se confirme drepturile de către puterile Europeĭ; căcĭ unele dintr'ênsele se obicinuiseră a privi ţerile Române ca pe nisce provinciĭ turcescĭ, ér altele ca pe nisce provinciĭ în afacerile cărora Rusia singură avrea dreptul a se amesteca.

La 1856, în urma resbeluluĭ Crimeeĭ, puterile beligeraute, împreună cu cele intervinĕtóre, intrară într'uă cercetare maĭ seriósă a pricineĭ. Voind să pună un capĕt causelor de colisiune dintre Pórtă şi Rusia, aŭ căutat a regula situaţiunea ţĕrilor dintre aceste

www.dacoromanica.ro

duoĕ puterĭ. Ast-fel, făcênd să intre Principatul Romău în dreptul european, 'ĭ-a creat uă posiţiune de neutralitate, punêndu'l sub garanţia colectivă a celor şépte puterĭ carĭ aŭ semnat tractatul de la Paris. Cu acéstă ocasiune, vechile tractate ale luĭ Mircea, Vlad şi Bogdan, al căror test s'a publicat de atâtea orĭ, aŭ fost analisate discutate şi recunoscute de tótă Europa ca ne lăsând nicĭ uă umbră de îndoélă asupra drepturilor Românieĭ ca Stat suveran şi autonom.

Pentru esecutarea articulelor privitóre la România(*) s'a trămis la 1857, la Iaşĭ şi la Bucurescĭ, şépte comisarĭ aĭ puterilor semnatare, cu misiune de a studia trebuinţele şi dorinţele Românilor,—Europa arogându'şĭ un fel de tutelă. Acea comisiune a convocat îndată duoĕ adunărĭ, cu numele de *Divanurĭ ad-hoc,* în cari se aflaŭ represintate tóte clasele Principatelor.

Comisariĭ, după ce aŭ ascultat voinţele şi dorinţele esprimate de acele adunărĭ, aŭ resumat resultatul investigaţiunilor şi părerilor lor într'un memoriŭ colectiv cu data de 7 aprile (26 marte) 1858. Acea lucrare, de şi iscălită de eĭ toţĭ, nu esprima însă opiniunea intimă a nicĭ unuia dintr'ênşiĭ; era maĭ mult un compromis, prin care se înlătura séŭ maĭ bine se amâna deslegarea unor cestiunĭ şi unor dificultăţĭ, numaĭ şi numaĭ ca să pótă ajunge la uă soluţiune, fie şi provisorie. Testul aceluĭ act a servit de basă Conventiuneĭ care s'a iscălit peste patru lunĭ şi jumĕtate,

( ) Art. 23, 24 şi 25 din tractatul de Paris, 1856, marte 31.

www.dacoromanica.ro

la 7 (19) august 1858, la Paris, de către cele şépte puteri, şi prin care se da Principatelor o organisaţiune interiór㠄.

Din raporturile individuale şi confidenţiale ce fiecare din comisarĭ aŭ adresat guvernuluĭ lor respectiv, precum şi din discuţiunile ce aŭ avut loc în sînul conferinţelor se póte vedea cât de puçin simpatică era să fie Convenţiunea de la august fie căruia din plenipotenţiĭ cari aŭ iscălit-o!

Protocólele în cari s'aŭ consemnat tóte desbaterile în timpul conferinţeĭ s'aŭ publicat; însă raporturile confidenţiale aŭ rĕmas secrete. Unele dintr'ênsele ofer pentru Românĭ un mare interes, nu numaĭ ca studiŭ istoric, dér şi ca studiŭ politic şi sociale; şi sub acest din urmă punct de vedere, maĭ cu sémă, opiniunile acestor ómenĭ eminenţĭ merită a fi studiate.

Dintre tóte aceste memorie, cel maĭ interesant dar tot de uă dată şi cel maĭ original este raportul Lorduluĭ Daling, comisarul engles, care pe atunciĭ purta numele de Sir Henry Bulwer.

Dorinţele Românilor, esprimate prin voturile Divanurilor ad-hoc din Iaşĭ, se resumaŭ în patru pancte principalĭ :

1. Garanţia autonomieĭ şi a drepturilor internaţionale, stipulate în capitulaţiunile ţĕreĭ cu înalta Pórtă, precum şi neutralitatea ţĕrilor Moldo-Române;

2. Unirea Principatelor Moldoveĭ şi Românieĭ într'un singur Stat;

3. Un suveran, Principe străin, cu drept de ere-

www.dacoromanica.ro

ditate la tron, ales din una dintre dinastiile domnitóre din Europa;

4. Un guvern constituţional cu uă singură adunare represintativă, aşeḑat pe base destul de largĭ, spre a putea represinta interesele generalĭ ale populaţiuneĭ române.

Plenipotenţiĭ acestor şépte putĕrĭ, adunaţĭ la Paris pentru a cerceta şi a se pronuncia asupra acestor cererĭ, dupĕ maĭ multe desbaterĭ aŭ încheiat convenţiunea de la 7 (19) august 1858. Ea a fost trămisă Principatelor, şi Româniĭ aŭ primit-o, nu pentru că recunosceaŭ vre-uneia din puterĭ dreptul de a legifera în România, ci pentru că, prin acésta, voiaŭ să dea un semn de înaltă consideraţiune şi recunoscinţă către puterile cari le-aŭ arĕtat uă atât de mare solicitudine. Eĭ îşĭ reservaŭ însă dreptul de a modifica acea convenţiune în punctele cari priveaŭ afacerile lor interióre, dupĕ împrejurărĭ şi cuviinţe.

În ḑisa convenţiune, punctul al treilea, adică *Principele străin luat din una dintre dinastiile domnitóre în Europa,* era eliminat cu desăvĕrşire.

Punctul al duoilea, *Unirea Principatelor într'un singur Stat,* nu se putuse înlătura de tot, din causa stăruinţeĭ plenipotentuluĭ Francieĭ; fusese numaĭ eludat óre-cum. Pe de uă parte acea convenţiune prescriea alegerea a duoĭ Domnĭ, pe când pe de alta instituia la Focşénĭ, pe fruntaria Principatelor, uă comisiune centrale, compusă de 16 membri, numiţĭ în numĕr egal de ămbiĭ Domnĭ şi de Adunările elective, câte patru fie-care. Misiunea acesteĭ Comisiuuĭ centrale

www.dacoromanica.ro

era de a apĕra şi a mănţine unitatea în legĭ. Un alt element de unire în convenţiune era instituirea uneĭ singure curţĭ de casaţiune pentru amândoĕ Principatele şi a unuĭ singur inspector general asupra armateĭ, funcţionarĭ numiţĭ prin bună înţelegere a Domnilor de uă parte şi de alta a Milcovuluĭ.

Or-cine putea înţelege că, de şi combinaţiunea era ingeniósă, însă nu era practică, şi că aceste mĕsurĭ eraŭ destinate a face ca unirea Principatelor să devină uă necesitate în timpul cel maĭ scurt.

Româniĭ aŭ înţeles din ḑiua d'ântêiŭ că acea convenţiune era uă operă care, în realitate, nu avea aprobarea sinceră a nicĭ uneia dintre puterile semnătóre, şi că, prin urmare, infracţiunile ce i s'ar face nu ar atinge susceptibilitatea tutulor puterilor de uă dată, ast-fel ca, din acordul cerut de tractat pentru uă intervenţiune comună, să resulte uă impunere forţată a convenţiuneĭ. Era dér natural ca Românii să caute să profite de tóte împrejurările şi de tóte lacunele, spre a se apropia cât maĭ mult de realisarea dorinţelor esprimate de divanurile ad-hoc. Acéstă carieră s'a deschis în ḑiua de 24 genariŭ (5 februariŭ) 1859. Adunarea electivă din Bucurescĭ, cu ocasiunea alegereĭ Domnuluĭ, unind tóte sufragiele eĭ asupra luĭ Alesandru Cuza, pe care cu doĕ sĕptĕmânĭ maĭ înainte, la 6 (18) genariŭ 1859, adunarea electivă din Iaşĭ îl alesese de Domn al Moldoveĭ, a dat convenţiuneĭ ântêia lovire. Ast-fel, fără a proclama unirea îndată, precum se ceruse prin punctul al 2-lea al Divanurilor ad-hoc, Moldo-Românii aŭ început prin a face unirea

www.dacoromanica.ro

personale, alegênd în amânduoĕ Principatele un singur şi acelaşĭ domn, în loc de duoĭ domnĭ, precum era prescris în convenţiune.

Dupĕ maĭ multe note schimbate între cele şépte cabinete ale Europeĭ, şi dupĕ maĭ multe conferinţe între ambasadoriĭ acelor puterĭ, Europa şi Turcia aŭ trebuit să recunóscă unirea personale, declarând însă, printr'un protocol, că acea recunóscere se făcea numaĭ în persóna Principeluĭ Cuza, şi că la încetarea sa din Domnie, Româniĭ vor avea să alégă duoĭ domnĭ, conformându-se în acéstă privinţă prescripţiuneĭ convenţiuneĭ. Se măn̦ţineaŭ însă duoă ministere şi Comisiunea centrale, care devenea un corp cu totul dependinte de Domn, căcĭ acum el avea să numéscă opt membri din şése-spre-ḑece.

Nu trecuseră bine duoĭ aniĭ şi adunările din Iaşĭ şi din Bucurescĭ fură convocate la Bucurescĭ, unde proclamară unirea definitivă. Cu acéstă ocasiune érăşĭ, unele din puterĭ aŭ stat posomorîte cât-va timp; déră, dupĕ ce aŭ concertat şi conferit împreună, aŭ trebuit să recunóscă, printr'un al doilea protocol, unirea definitivă, însă tot cu restricţiunea ca să fie numaĭ pe viéţa domnéscă a Principeluĭ Cuza, care de şi împedicase în maĭ multe rânduri tendinţele pronunciate ale camerilor pentru unire, dar de voe de nevoe fusese silit să proclame unirea definitivă şi complectă.

Îndeplinindu-se ast-fel principala dorinţă a Românilor, dorinţă de cea maĭ înaltă importanţă naţionale pentru dênşiĭ, se da în acelaşĭ timp şi uă putere mare Principeluĭ Cuza căruia i se atribue tot meritul.

www.dacoromanica.ro

Acest om, puțin scrupulos și puțin identificat cu ideile constituționale, a căutat să profite personalminte din situațiunea ce se făcuse României și din neputința în care se afla Europa a lua mĕsurĭ în contra orĭ-cărei schimbărĭ și prefacerĭ interióre. Sub pavĕza uneĭ cestiunĭ sociale, care ocupa pe atuncĭ tóte spiritele, și părêndu-i-se momentul favorabil, a voit a se afranca de controlul cameriĭ la care 'l supunea Constituțiunea dată de conferința de la Paris; credea că orĭ-care ar fi nemulțumirile ce ar aduce în întru, nimenĭ nu ar cuteza să întreprindă uă acțiune seriósă în contră'ĭ, — ceĭ din afară din nepăsare, ceĭ din întru de temere de a nu perde unirea mărginită în persóna sa numaĭ. Dintr'uă nenorocită inspirațiune, Principele Cuza, într'uă bună diminéța, în ḑiua de $^{2}/_{14}$ maiŭ 1864, ordonă uneĭ companiĭ de soldațĭ să înconjure sala adunăreĭ și să dea pe deputațĭ afară; apoĭ proclamă uă nouă constituțiune sub numele de *Statut desvoltător conveṇțiuneĭ :* cu alte cuvinte, făcea o lovitură de Stat în regu'ă. Acestă acțiune violinte nu a 'ntêmpinat în țéră nicĭ uă împotrivire și nu a esercitat asupra puterilor altă impresiune de cât acea pe care o avusese înduoita alegere și proclamarea unireĭ. Domnul a fost supus numaĭ la o nouă călĕtoriă la Constantinopole, și obligat să adopte nisce micĭ modificărĭ făcute *Statutuluĭ* proclamat în ḑiua de 2 Maiŭ.

Tóte aceste împrejurărĭ dovedeaŭ pênĕ la evidință că puterile, fiind în disidință de opiniunĭ, nu se puteaŭ pune în acord între dênsele, și prin urmare eraŭ în imposibilitate de a impune Românilor, precum ar

www.dacoromanica.ro

fi putut să o facă printr'uă acţiune colectivă. Aşa dar, or-care dintre dênsele ar fi voit să împingă lucrurile mai departe, s'ar fi espus la uă opunere, şi póte chiar la un conflict.

Statutul proclamat la $^{2}/_{14}$ maiŭ transforma regimul constituţional al convenţiuneĭ de la Paris într'un regim quasi-personal, care nu putea fi tolerat de naţiune.

Îndată ce partidele s'aŭ putut esplica şi înţelege între dênsele, aŭ resturnat pe Vodă-Cuza, aŭ proclamat de Domnitor maĭ întâiŭ pe Comitele de Flandra şi apoĭ pe Principele Carol de Hohenzollern, şi 'şĭ-aŭ dat uă altă Constituţiune emanată din propria şi libera voinţă a naţiuneĭ.

Ast-fel, Româniĭ realisaŭ punctul al treilea al dorinţelor esprimate de divanurile ad-hoc atuncĭ.

Din noŭ conferinţele s'aŭ deschis îndată la Paris ca să cerceteze cestiunea, şi, dupĕ lungĭ desbaterĭ, prorogărĭ şi redeschiderĭ, s'a iscălit un protocol prin care proclamarea Principeluĭ Carol se considera de puterile semnatare ca atentatorie convenţiuneĭ de la $^{17}/_{29}$ august 1858; în consecinţă, Românii eraŭ învitaţĭ a alege un Domn pământén.

Acésta însă nu a oprit pe aceleaşĭ puterĭ ca, peste câte-va lunĭ în urmă, în octombre, să consilieze pe Sultan a recunósce pe Carol de Hohenzollern de Domn al Românilor.

Nu este îndoélă că una din consideraţiunele care aŭ militat maĭ mult la resturnarea Domnituluĭ Cuza a fost temerile Românilor despre eventualităţile la care era să fie supusă ţéra lor în cas de un conflict

www.dacoromanica.ro

între Turcia şi Rusia şi care nu putea fi înlăturat într'un mod sigur decât cu un Principe luat dintr'uă casă Domnitóre care să'l ajute a nu lăsa ţéra pradă convoitiseĭ puterilor lacome de a'şĭ întinde domeniile peste fruntariile Românieĭ.

Ţĭ-am făcut, amice, acéstă mică espunere despre tribulaţiunile şi sguduirile politice prin carĭ a trecut România în ceĭ din urmă 20 de anĭ, pentru ca să nu maĭ comiţĭ altă-dată erórea de a crede că aicĭ suntem în Asia, că Românĭĭ pórtă cialmà, că vorbesc Turcesce, séŭ că 'şĭ fac rugăciunile pe brâncĭ în giamiĭ. Românĭĭ sunt un popor indo-european din familia latină, de religiune creştină, ritul răsărituluĭ, vorbesc uă limbă soră a limbelor Spaniolă şi Italiană, aŭ uă ţéră liberă şi autonomă, cu uă constituţiune din cele maĭ liberale. Nu le lipsesce de cât voinţa de a face să se respecte legile şi drepturile lor.

www.dacoromanica.ro

VI.

To Robert Birckersteth Esq.

London
5. Faradey Street.

Bucurescĭ, $^{15}/_{27}$ Februar, 1876.

Scumpe amice,

Voescĭ să'ţĭ spuiŭ despre ce este gâlcéva, şi de ce, de cât-va timp, ḑiarele Europeĭ şi chiar ale nóstre, cari tot-dé-una se deştéptă maĭ târḑiŭ, sunt pline de corespundinţe din Bucurescĭ, de corespundinţe în cari şi miniştri şi ómeni din opositiune din România sunt trataţĭ ca vaĭ de eĭ, dupe cum sunt şi inspiraţiunile ce primescŭ acele ḑiare de la un partid séŭ de la altul. Mĕ maĭ întrebĭ să'ţĭ spuiŭ cine are dreptate şi esigĭ să respund îndată întrebăriĭ téle. Nu esit un moment a'ţĭ spune că acéstă luptă provine din gelosiile şi ambiţiunele care nascŭ într'uă epocă de transiţiune, şi că acele corespundinţe, cari aruncă cu tină în bărbaţiĭ ce luptă pentru redobêndirea şi respectarea drepturilor constituţionale, sunt scump plătite din tesaurul Statuluĭ. Voesc să te pun în stare de a judeca lucrurile şi a'ţĭ da séma de positiunea în care

www.dacoromanica.ro

s'a aflat naţiunea în momentul când a încăput pe mânile ómenilor cari sunt astădĭ la putere. Voesc să sciĭ care a fost purtarea acestor ómenĭ faţă cu tenbuinţele şi cu aspiraţiunile poporuluĭ, pentru ca să poţĭ pronuncia singur verdictul în cunoscinţă de causă, şi să poţĭ întrevedea consecinţele ce va avea lupta dintre guvern şi opositiune. Eĭ bine, nimic maĭ lesne, când veĭ cunósce cele ce urméză.

Idea primordiale care a condus în România tóte evenimentele de la 1821 pênĕ la 1866 a fost avêntul naţional. Preocupaţiunea cea mare a Românilor a fost scăparea de sub jugul turcesc, de sub umilirea fanarioţilor şi de sub protectoratul rusesc. Domnĭ, boerĭ şi popor aŭ luptat şi aŭ lucrat tot-dé-una la acésta, de şi pe căĭ diferite, dér într'una şi aceeaşĭ cugetare, Românism şi autonomiă! Organisaţiunea din întru, administraţiunea şi justiţia aŭ fost privite de eĭ maĭ mult ca nisce ausiliare, ca nisce corolarie ale libertăţilor politice. Îndată însă ce esistinţa naţionale le-a fost asigurată prin garanţia colectivă a marilor puterĭ ale Europeĭ, aŭ înţeles că lucrarea lor trebuia să ia un alt caracter. România trebuia să caute să deviă uă societate civilisată. Naţiunea a simţit necesitatea de a avé un guvern drept, onest şi liberal; a înţeles că în diversitatea claselor, carĭ aŭ trăit atâţia seculĭ cu privilegiurĭ, apĕsând una asupra altiea, era imposibil să se pótă împăca ecitatea în ordinea sociale şi libertatea în ordinea politică cu respectul drepturilor personale şi de castă şi cu acţiunea naţiuniĭ în afacerile séle. Aceste ideĭ, cari la naţiunile

www.dacoromanica.ro

tinere par înfĕşurate într'un vĕl, aŭ străbătut răpede în tóte clasele, ca sórele printre negurile diminiţeĭ.

Domnul ce s'a ales la 1859, bun Român, dér nu şi la înălţimea misiuneĭ séle, nu a voit saŭ nu a putut să înţelégă că naţiunea intra într'uă periodă nouă, că ea avea trebuinţă de justiţiă sociale, de respectul omuluĭ, de libertate în alegerĭ, în discuţiunĭ şi în publicitate; că avea, în fine, trebuinţă să facă să pătrundă şi să prevaleze libertatea în guvern şi ecitatea în condiţiunile sociale. Domnitorul Cuza, care n'a înţeles tendinţele şi aspiraţiunele poporuluĭ în capul căruia s'a găsit a fost resturnat. In urma revoluţiuneĭ de la $^{11}/_{23}$ februarie 1866, Românĭ aŭ rădicat pe tron pe un Principe German, pe un Hohenzollern, voind ca, prin înfiinţarea uneĭ dinastiĭ ereditare, să puiă capĕt ambiţiunelor meschine şi rivalităţilor pentru Domniă. Aŭ adoptat monarchia constituţionale, pentru că acéstă formă de guvern, cu un suveran leal şi înţelept, este domnirea legeĭ şi a voinţeĭ naţionale; pentru că regimul constituţional, aplicat cu sinceritate, face educaţiunea politică a poporuluĭ, desvoltă spiritul de ordine şi de legalitate în clasele cele culte, obicinuesce naţiunea cu libertatea, o luminéză prin discuţiunea cestiunilor cari privesc interesele eĭ moralĭ şi materialĭ, rădică consciinţa şi demnitatea personale, dă cetaţénuluĭ curagiul civic şi miḑlóce pacĭnice de a apĕra cu linişte şi energiă libertatea şi drepturile séle; îl pune în fine în stare de a'şĭ îndeplini datoriele către patriă şi a respecta drepturile fie-căruia.

www.dacoromanica.ro

De şi instigaţiunĭ din afară sfătuiră pe Românĭ să proclame republica, eĭ aŭ adoptat sistemul monarhic constituţional, pentru că el, apĕră ţéra de sguduirile ce aduc cu dênsele schimbările de Domniă, care, într'un Stat mic, sunt supuse eventualităţilor şi influinţelor din afară. L'aŭ adoptat, pentru ca naţiunea să se foloséscă de tot binele ce póte revĕrsa asupră'ĭ un suveran cu spirit înalt şi cu inimă generósă. L'aŭ adoptat pentru că în prevederea evenimentelor care aŭ să se desfăşure cu ocasiunea lupteĭ viitóre pentru prefacerile de peste Dunăre, un Domn dintr'uă familie suverană, uă dynastie are să fie un scud în contra vederilor ambiţióse ale puterilor vecine care amerinţă esistenţa Românieĭ.

Era negreşit de temut că adulatori tutulor Domnilor şi chiar aĭ celuĭ din urmă căḑut raliindu-se la nuoa stare de lucruri, în unire şi într'un diapason cu parveniţiĭ şi cu ambiţioşi să nu caute şi d'astă dată să desjóce speranţele naţiuneĭ împotrivindu-se adevĕratelor tendinţe ale ţĕreĭ şi împedicând mersul regulat al lucrurilor în aplicarea sinceră a principiilor constituţionale. Era de temut ḑic să nu încerce şi d'astă dată jocul uricios de sfaturĭ pernitióse cu care aŭ încunjurat pe fostiĭ Domnĭ. Un Suveran chemat de departe de uă naţiune tineră, strein de tendinţele şi de patimile ómenilor din ţéră, era să se ţiă în lăturĭ de geloziile, de urile şi de luptele partidelor şi să lase liberă mişcarea instituţiunelor; Româniĭ, pentru că un Domn adus de departe fără

www.dacoromanica.ro

inclinaţiune către nicĭ una din partide nu póte deveni pavedă unora în contra altora şi că va fi afectuos către toţĭ, va domina tóte şi pe toţĭ prin imparţialitatea sa, neţiind sémă din înalta sa posiţiune de cât de tendinţele şi de trebuinţele naţiuneĭ; strein vechilor nenorocirĭ trecute ale ţĕreĭ, un Principe chemat şi aclamât cu atâta iubire şi entusiasm, crescut într'uă ţéră liberă şi luminată, are să scie să împace patimile şi linisci spiritele.

Puterea guvernamentale are trebuinţă de sprijinul ómenilor inteligenţĭ, cari, prin educaţiunea şi trecutul lor politic, sunt destinaţĭ a conduce afacerile públice. Este uă eróre a crede că uă societate modernă póte aspira la ordinea sociale, fără a aspira în acelaşĭ timp şi la libertate, doĕ condiţiunĭ indispensabile pentru esistinţa sa.

Acestea sunt adevĕrurĭ indiscutabile. Consiliariĭ tronuluĭ urma să înţelégă că conducerea afacerilor unuĭ Stat trebue să corespundă atât cu demnitatea şi cu libertatea sa de desvoltare, cât şi cu posiţiunea sa politică în raport cu a Statelor cu cari se află în contact. Altul trebue să fie sistemul şi atitudinea unuĭ Stat de âutâia ordine, şi altul al celuĭ de uă ordine inferióră. Statele cele micĭ aŭ un interes natural, care trebue să le conducă într'un mod instinctiv, acela de a se feri, pe cât se póte, a se amesteca în afacerile altora, şi a se pune la adăpost de preponderinţa puterilor celor tarĭ şi ambiţióse. Statele cele micĭ cari, prin situaţiunea lor, se află puse între puterĭ marĭ, sunt datóre a'şĭ mănţine neutralitatea,

www.dacoromanica.ro

fără a'şĭ aliena amiciţia vre-uneia dintr'ênsele. Trebue să se ferêscă maĭ cu sémă de uă fală zadarnică şi nefolositóre, care le póte deveni periculósă. Politica lor naţionale trebue să consiste în apĕrarea neutralităţiĭ, şi să aibă tot-dé-una de basă drepturile şi garanţiile ţĕreĭ, iar de scop interesele séle legitime.

Consiliariĭ tronuluĭ cari, în loc de a se conduce de simţul de egalitate în întru şi de moderaţiune în afară, s'ar arunca în aventurĭ; cari, în loc de a alege pe guvernanţĭ dintre bărbaţiĭ ţĕreĭ ceĭ maĭ capabilĭ, ceĭ maĭ oneştĭ, ar da ţéra pe mânile ómenilor nesocotiţĭ, violinţĭ şi risipitorĭ; cari ar linguşi patimile Domnitoruluĭ, ar măguli ambiţiunile şi vanităţile luĭ de gloriă militară şi de absolutism, ca se li se îngădue lor călcarea legilor, violarea instituţiunilor, falsificarea şi batjocorirea Constituţiuneĭ jurate, şi împovĕrarea naţiuniĭ cu dărĭ maĭ presus de puterile séle; cari ar seca tóte isvórele de producţiune, — aceĭ consiliarĭ ar aduce rĕcéla şi neîncrederea între suveran şi popor, făcênd pe unul să bănuéscă pe toţĭ aceĭ cari nu'l înşélă şi nu'l linguşesc, să nu maĭ pótă compta decât pe prerogativa scrisă a inviolabilităţiĭ séle şi să nu se rezeme decât pe puşca soldatuluĭ; ear pe cel-alt, pe popor, să suspine dupe starea trecută şi să nu se maĭ gândéscă decât cum să'şĭ recapete drepturile batcojorite şi răpite.

A face din putere un instrument de corupţiune şi de stórcere; a perde din vedere că numaĭ progresul moral şi desvoltarea completă a tutulor isvórelor interióre póte să aducă mărirea şi prosperitatea unuĭ

www.dacoromanica.ro

Stat mic, este a pregăti agitaţiunĭ, turburărĭ, revoluţiunĭ, a micşora pe suveran în ochiĭ naţiuneĭ, şi a mănţine uă luptă din care nicĭ suveranul, nicĭ naţiunea nu póte eşi cu victoriă.

A se da ţéra pe mânile acelor cari în ciocoismul şi scepticismul lor, îşĭ fac rîs de sentimentele cele marĭ, cari tractézĕ de eresurĭ ideile de patriă, de naţionalitate şi de libertate, negând or-ce credinţă politică şi religiósă; în mânile acelor cari nu aŭ a da fraţilor lor decât sentimente de egoism, de invidiă şi de ură, şi cari se cred tarĭ numaĭ prîn putere materială, prin sprijinul din afară, insultând şi despreţuind naţiunea; cu un aşa sistem, ţic, s'or găsi aicĭ, ca şi pretutindenĭ, ómenĭ slabĭ de ânger cari se îngenuchiă dinaintea unuĭ astfel de guvern şi camarileĭ luĭ, spre a se pune la adăpostul persecuţiunilor, la cari sunt espuşĭ aceĭ ce'şĭ respectă convicţiunile şi 'şĭ păstrézĕ independinţa; dér nu este maĭ puţin adevĕrat că persecuţiunile şi violinţa produc tot-déuna ómenĭ convinşĭ şi hotărîţĭ, ómenĭ mişcaţĭ de sentimentul virtuţiĭ şi al patriotismuluĭ, gata a se devota şi a pune ţéra maĭ pre sus de or-ce consideraţiune. Aceştia staŭ neclintiţĭ la datoria lor de bunĭ cetăţenĭ; în eĭ speră şi pe eĭ se réḑĕmă naţiunea când este desperată de puterea rătĕcită a guvernuluĭ.

Nu te maĭ mira dér, amice, de ce aci este gâlcévă, fiind că acum aĭ cuvêntul enigmeĭ.

Carol I al Românilor este un Principe German din spiţa Catolică a familieĭ Domnitóre în Prusia, fiŭ al Alteţeĭ Sale Regale Principeluĭ Carol-Anton-Ioachim-

www.dacoromanica.ro

Zephirin-Frederic-Mainrad Principe de Hohenzollern, Burgrav de Nuremberg, Comite de Sigmaringen şi Varingen, Comite de Berg & & şi al Principeseĭ Josefina-Frederica-Luisa fia Principeseĭ Stefania-Luisa-Adriana Napoleona, Viscomitésă de Boharnais, care era fiică adoptivă a luĭ Napoleon I.

Româniĭ în urma declinăriĭ Comiteluĭ de Flandra de a priimi coróna Românieĭ, aŭ ales de Suveranul lor pe Principele actual. Legăturile sale de rudenie şi de amicie cu familia Bonaparte aŭ contribuit mult la alegerea acésta.

Napoleon III a avut tot-d'auna uă afecţiune deosebită pentru ramul catolic al caseĭ de Hohenzollern, fie din causa rudenieĭ sale cu Principesa Iosephina de Hohenzolern cât şi pentru că avea idea că Principele Carol Anton putea să devie drapelul catolicismuluĭ în Germania ca să contrabalanţeze acţiunea protestantă a Prusieĭ.

În ceĭ d'âncêiŭ şase anĭ al domnieĭ sale Principele Carol a schimbat vre uă ḑece ministere, făcênd să trécă pe sub ochiĭ sĕĭ cinci-ḑeci de miniştri, în cât a ajuns, putem ḑice, la căpătâiul registruluĭ ómenilor politicĭ de aicĭ. Acum capul cabinetuluĭ este un om care se bucură de reputaţiune, de probitate, om de uă înfăţişare francă şi leală, uă figură care respiră bunătatea şi inspiră încrederea, dar a căruĭ inimă şi sentimente nu corespund nicĭ de cum cu aparinţele, *un faux bon homme* în tótă puterea cuvêntuluĭ; om fără nicĭ uă cultură, cutezător şi rĕŭ, a căruĭ sciinţă

www.dacoromanica.ro

guvernamentală constă în a'şĭ chivernisi partisaniĭ şi amiciĭ devotaţĭ şĭ a'şĭ da aer de vizir.

Noĭ care suntem obicinuiţĭ ca ómeni de stat să fie specialĭ în serviciile ce li se încredinţéză, care nu intrăm la un ceasornicar ca să'ĭ cerem cisme, nicĭ chemăm pe dulgher să ne potcovéscă caiĭ, care cerem ca croitorul să scie să tae şi să cósă, ca medicul să cunóscă anatomia, pathologia şi therapeutica maĭ bine de cât intriga şi linguşirea, care ne-am obicĭnuit cu ministri ca Pitt, un emul al luĭ Byron, ca repausatul Darby, un filolog de frunte, unul din ceĭ maĭ bunĭ comentatorĭ aĭ luĭ Omer, ca Gladstone, filosof şi economist, ca Beaconsfield un scriitor din ceĭ maĭ în renume; ni se pare straniŭ şi neînţeles să vedem în capul trebilor unuĭ stat pe unul din ómenĭĭ ceĭ maĭ ignorenţĭ, pe un om care nu a putut ajunge âncă a distinge semnificarea cuvintelor celor maĭ elementare în limbagiul ordinar, care confundă alineat cu alienat, perceptor cu preceptor, care de treĭ-ḑecĭ de anĭ repetă necontenit sasistică în loc de statistică, care în vocabularul sĕŭ nu are de cât uă singură terminaţie : *işiri*, — în cât a ajuns a vorbi uă limbă păsărésca ḑicênd regularisire, specularisire, metahirisire &.

Uă gaminerie de stradă, urḑită de uă poliţie ocultă, care printr'un puternic al sĕŭ agent escită tinerimea scolară perorând pe treptele universităţiĭ în contra germanilor şi a unuĭ banchet ce se da într'uă sală publică, într'un moment când în camera deputaţilor cestiunea drumuluĭ de fer al vestituluĭ Strusberg ajunsese într'uă stare de discuţiune acută şi ame-

www.dacoromanica.ro

rinţa a face să se urmărească de scrocherie nisce persóne importente, a servit de pivo reacţiunei pentru a pune mâna pe putere. Partidul triuumfător, avênd trebuinţă de un fel de Monitor saŭ de Merimac ca să'l pue înainte, şi'a luat de leader pe cel mai chipeş, şi'a dat numele de salvatorĭ, negreşit fiind că salvase pe Strusberg şi pe tovarăşul seŭ Ambron.

Iată acum cum acest partid şi'a îndeplinit misiunea.

Ministerul financelor s'a dat unuĭ om fin, de un sterior blând, şi plăcut, gentleman în apucăturĭ şi în maniere, dar a căruĭ capacitate financiară constă maĭ mult în chichiţe şi chiţibuşurĭ; a căruĭ sciinţă economică şi financiară este în nomenclatura pe de rost a tutulor dărilor şi contribuţiunilor directe şi indirecte în regie, în întreprisă saŭ în concesiune câte s'aŭ născocit sub sóre, de când lumea e lume. Care în consciinţă saŭ în nesciinţă cumpănesce deficitele bugetare prin împrumuturĭ şi garantéză plăţile cupónelor în valorĭ de fond; un financiar în spiritul căruia cestiunele economice şi sociale nu jócă nicĭ un rol în materie de finance; maestru în arta de a umfla prevederile bugetare la venitur̆ şi a le pitula la cheltuelĭ ca să nu se pricépă deficitele; tare maĭ ales în arta de a grupa cifrele la ascernerea situaţiunelor financiare.

Justiţia, fundamentul societăţilor s'a dat pe mâna unuĭ tênăr nalt şi frumos, laureat, doctor îngâmfat, căruia nicĭ etatea, nicĭ vre un serviciŭ adus ţĕreĭ nu'ĭ da drept la posiţiunea înaltă la care îl suea înainte de timp vicisitudinile şi animositățile nenorocite ale

www.dacoromanica.ro

vechilor luptători. Acest parvenit a făcut din puterea ce i s'a încredinţat, un instrument al urelor şi al pasiunelor sale personale în contra acelor care nu se plécă destul de jos înaintea nascerei sale ilustre; care tratéză poporul de canalie, credênd că cu acésta sue în archontologia cea veche a ţĕrei; posésă în Jupiter tunător! şi a făcut abstracţiune de tóte preceptele ce a citit în clasicii cu care a fost hrănit în scoli şi a uitat că profesorii ceĭ mari ce a avut norocirea a'i auḑi iaŭ spus de uă mie de ori că societăţile moderne nu pot înflori decât prin justiţie.

Acésta triadă rezemată pe sabia unui om care tot puindu'şi la ciucuri de fir şi la pene de cocoş a ajuns a se crede un om de resbel, şi care a ostenit financele ţĕrei jucându-se d'a generalul.

Pe lângă aceste ilustraţiuni s'aŭ adunat câţi-va tineri cari de la un timp încoa aveaŭ mare succes la ţéră şi la oraş, propagând ideĭ cu totul necunoscute Românilor, ceĭ maĭ mulţi tineri de modă, coconaşi poleiţi, care printr'uă argumentaţiune amăgitóre presintaŭ acele ideĭ sub uă formă plăcută şi elegantă şi dovedeaŭ spiritelor slabe şi puţin obicinuite a raţiona că omul este uă fiinţă abominabilă, care nu se póte nici blama când face rĕul, nici lăuda când face binele; ca uă fiinţă fără liber arbitru condamnată instinctelor celor rele; care când persesută, calomniéză saŭ omóră nu este maĭ culpabil de cât şarpele cel veninat când muşcă, saŭ de cât tigru care sfâşie dobitócele maĭ slabe de cât dênsul ca să'i sórbă sângele; care când face un bine nu are maĭ mult merit

www.dacoromanica.ro

de cât óea care ne dă lâna şi laptele eĭ, saŭ de cât albina de la care luăm miere şi céră; că a încerca a face societăţile omenescĭ maĭ bune de cât sunt, este a întrebuinţa un remediŭ maĭ rĕŭ de cât rĕul ce esistă.

Ómenĭ îmbuibaţĭ de uă filosofie periculósă ale căriĭ precepte sunt descrise cu uă amărăciune plină de melancolie şi de vigóre de învĕţatul Shopenhauer, profesor care a avut în Germania uă înrîurire netăgăduită asupra caracterelor aplecate la pesimism; sistemă care chiar de ar fi adevĕrată din puntul de vedere speculativ, nu este maĭ puţin periculósă din puntul de vedere practic, filosofie care trebue respinsă de un popor care aspiră să devie şi el ceva într'acéstă lume. Un popor, tênăr, plin de vigóre şi de viitor, nu trebue să fie cu gândul împironit la nenorocirĭ, la miseriĭ şi la noian; el are trebuinţă să'şĭ dirigă mintea şi munca spre îmbunătăţirea stăreĭ sale morale şi sociale; îĭ trebue uă filosofie care să'l facă să iubéscă viaţa încunjurându-o de tóte frumuseţile şi ilusiunele eĭ; iar nu să'ĭ arate societatea ca uă colivie de fiară selbatice în care omul este închis ca să nu fie pe tot momentul între alternativa de a mânca pe semeniĭ sĕĭ saŭ de a fi mâncat de dênşiĭ.

„Cum voescĭ să nu fiŭ cu dênsul şi pentru dênsul, „nu veḑĭ că ţéra asta este a proştilor, că ómeniĭ cu „caracter, cu învĕţătură şi cu principiĭ sunt uĭduiţĭ „şi persecutaţĭ?“

Rĕspundea un adept al acesteĭ doctrine, unuĭ amic care îĭ imputa devotamentul sĕŭ către un om ca primul ministru actual.

www.dacoromanica.ro

Ministerul compus în nóptea de 11 martie, s'a pus chiar din ḑiua d'întêiŭ în faça ţĕreĭ ca un minister de luptă; partisaniĭ sĕĭ ş'aŭ luat fie-care în meḑ de nópte locul şi rolul ce'ĭ era desemnat de conjuraţĭ şi s'aŭ aruncat ca selbaticiĭ asupra tutulor acelora care nu eraŭ cu dênşiĭ; ş'aŭ împărţit ţéra pe judeţe şi pe plăşĭ şi aŭ început góna persecutânduĭ în averĭ, în poziţiune şi în onóre, tractânduĭ cum tractaŭ catoliciĭ pe Hughenoţĭ. Într'uă clipă aŭ nimicit representaţiunea naţională prin alegerĭ de poruncélă, aŭ făcut din deputaţĭ şi din senatorĭ nisce votatorĭ neconsciinţĭ, aduşĭ ceĭ maĭ mulţĭ de poliţie după placul acelor pe care eraŭ chemaţĭ să'ĭ controleze, aŭ săpat fundamentele instituţiunilor municipale reducând autorităţile comunale la starea de machinĭ electorale şi făcênd din primariĭ şi din funcţionariĭ statuluĭ instrumente órbe ale patimilor şi ale persecuţiunilor; aŭ împovĕrat ţéra cu nuoĭ imposite de peste treĭ-ḑecĭ de milióne pe an, aŭ îndoit dările şi aŭ sporit datoria cu duoă sute de milióne, aŭ ruinat financele şi aŭ secat isvórele de producţiune.

Poporul are consciinţa de tot rĕul ce'ĭ fac aceştĭ ómenĭ violatorĭ a tutulor drepturilor morale şi politice cari sunt astăḑĭ sufletul societăţilor celor micĭ ca şi al celor marĭ.

Acest minister cu lingăiĭ şi adepţiĭ scóleĭ sceptice a suspendat prin fraudă şi prin violenţă acţiunea legeĭ şi practica virtuţeĭ, aŭ introdus viciul şi nebunia în tóte ramurile mecanismuluĭ guvernamental şi aŭ sărăcit ţéra.

www.dacoromanica.ro

În timpiĭ ceĭ veehĭ corupţiunea era considerată aicĭ ca un auxiliar străin guvernuluĭ, şi nimenĭ nu îndrăsnea să o cheme în ajutorul sĕŭ, ministerul actual a învețat pe lume să o considere ca parte civilă în stat dându'ĭ drept de cetăţenie.

Astfel şʼa îndeplinit acest minister misiunea ce i sʼa încredinţat pentru binele ţĕreĭ.

---

www.dacoromanica.ro

VII.

To Sir John Williams.

Bottalac Cornwall
5. Kings crown Street.

Bucurescĭ, $^{5}/_{17}$ Maiŭ, 1876.

Epistola din 5 curent respiră îngrijirea în care te afli despre afacerile Orientuluĭ. Aicĭ Româniĭ de şi fórte preocupaţĭ de viitor, de şi se temŭ ca gâlcéva să nu se spargă în capul lor, de şi uniĭ mergŭ cu gândul pênĕ a crede că trebue să se unéscă cu Sârbi, cu Bulgari şi cu Hertzegovini ca să alunge de îndată pe Turciĭ din Europa; dar ómeni cu minte credŭ că desnodamêntul şi transformarea Imperiuluĭ Ottoman are să urmeze un curs maĭ gradat şi că afrancarea populaţiunelor creştine nu se póte face printr'uă săritură într'un picior ci printr'uă desvoltare treptată a popórelor care locuesc acest Imperiŭ.

Bucurescĭul este un punt precios pentru un observator, căcĭ de aci maĭ lesne decât de or unde aiurea se pot vedea sforicile acţiunelor politice în Orient. Cu uă leacă de perspicacitate or cine póte descurca ițele şi vedea ce are să se întâmple într'un viitor

www.dacoromanica.ro

mai mult séŭ mai puțin apropiat; cea ce face, că mai toți Românii de la mic pênĕ la mare se ocupă de politică. Cea d'întâiŭ vorbă când se întâlnescŭ duoi inși este a se întreba unul pe altul „ce mai „fac Împărați! — ce gând are Gortchakoff? — ce ḑice „Bismark — s'aŭ înțeles saŭ nu cu Andrassy?“ astfel că tótă lumea face saŭ cel puțin vorbesce politică, care după cum să pricepe și după cum îi vine mai bine la socotélă, care cu Muscali, care cu Turci și fie-care dupe aspirațiunele și temerile ce are. Trebue să convin ânsĕ că Românii aŭ ajuns în felul acesta la uă agerime de spirit vrednică de mirare; ar putea da lecții multora din politici și din publiciștii noștri cei mai de frunte. Cel mai infim gazetar despică în patru firul cel mai subțire și cel mai încurcat al diplomației. Acei care par a fi mai slabi în materie sunt miniștri; ei nu vĕd mai departe decât vîrful nasului; cercetând faptele lor aĭ ḑice că nu'și daŭ nici măcar ostenéla de a cugeta și a căuta să vadă consecințele ce vor avea încăerările care se pregătescŭ; se mulțumescŭ a urma orbesce inspirațiunele care le vin când dintr'uă parte când dintr'alta. Cea ânsĕ ce mi să pare mai cert este că România în evenimentele ce să prepară are să urmeze politica ce va adopta Germania, or care ar fi ea.

Maestrul care ține în mâna sa sforile acestor umbre de miniștri, îi îmbracă după cum îi vine la socotélă, când husăresce când căzăcesce și îi întórce cum îi place; vêntul politic de și se învêrtesce câte uă dată, dar cocoșul după casă arată mai totd'auna

www.dacoromanica.ro

acelaşĭ punt cardinal. Eĭ nicĭ nu vĕd că gâlcéva este pentru plapuma lor şi că independenţa cu care voescŭ a se amăgi, de ar veni într'un moment intempestiv şi înainte ca naţiunele slave de peste Dunăre să fi dobândit consciinţa esistenţeĭ lor ar fi un pericol maĭ mult séŭ maĭ puţin apropiat. Dependenţa de astădĭ a acesteĭ ţĕrĭ este numaĭ nominală, şi independinţa Românieĭ nu ar putea deveni reală şi de drept dintr'un moment într'altul fără a da noĭ loviturĭ Turcieĭ, şi fără a ajuta pe Sârbĭ şi pe Bulgarĭ să cădă în ghiarele Rusieĭ.

Principele Bismark, acest puternic Eol, nu este om care să umble pe duoă cărărĭ saŭ să se opréscă în drum când întâlnesce uă pedecă; el dă cu picioru barierelor şi trece înainte. Înzestrat de uă mare perspicacitate şi de uă mare putere de concentraţiune de spirit este tot uă dată lipsit de or ce scrupul în politică; puţin îĭ pasă déca aduce saŭ nu lumea val vârtej, daca Dunărea Sava saŭ Bojana or căra sute de miĭ de cadavere, daca s'or ruina ţĕrĭ şi provinciĭ, numaĭ el să pótă prinde câţi-va baboĭ în apa cea tulbură.

Principele de Bismark nu este un Cavur, în spiritul căruea unitatea Italiană era un mijloc de a scăpa ţéra de jugul streinuluĭ, ca să'ĭ dea libertatea politică şi socială. Pentru cancelarul Imperiuluĭ, unitatea este mijlocul de a pune pe tótă Germania sub puterea Prusiană; campania religiósă ce a întreprins cu atâta vigóre nu are alt scop decât de a hrăpi germanilor libertatea politică şi de consciinţă de care

www.dacoromanica.ro

s'aŭ bucurat până acum, libertatea acea prin care acest neam s'a rădicat atât de sus în investigaţiunile transandante ale spirituluĭ. Pentru dênsul patria este uă casarmă şi naţiunea un roiŭ de albine, făcută pentru a hrăni soldatul Imperătesc; consideră sciinţa politică ca un joc de cărţĭ în mânele unuĭ dibaciŭ care trage la quit când pe unul când pe altul, într'uă ḑi pe Napoleon III arătându'ĭ Rinu, Luxemburgul şi Belgia, altă dată pe Franz Iosef arătându'ĭ Herzegovina, acum pe Turcia cu Bulgaria şi mâne poĭmâne daca Dumneḑeŭ îĭ va da viaţă pe Imperatul Rusieĭ cu gurele Dunărĭĭ şi cu Constantinopolul. Tóte credinţele acestuĭ eroŭ al diplomaţieĭ de astăḑĭ se resumă în cuvintele *„Puterea primésă dreptul“*, de acea perfecţionésă puscile, tórnă mereŭ la tunurĭ şi zidesce cetăţĭ; ş'a aşeḑat pioni în tóte părţile, a împănat lumea cu emisarĭ şi propagandistĭ care încércă consciinţele, măsóră délurile, ripele şi gârlile, chiamă pe toţĭ Ghermani din tóte colţurile lumeĭ a fi gata la luptă când va suna el din trâmbiţă. Pangerenamul este puternicul rădicător cu care noul Archimed s'a servit şi se servă în contra Austrieĭ şi în contra Francieĭ. Uită ânsĕ că maĭ esistă şi uă altă putere în lume uă putere care acea este primordială, că se numesce *Dreptatea,* şi care nu admite nicĭ sufere mult timp triumful în contra libertăţiĭ măcar de ar sta marele cancelar ḑioa şi nóptea cu căciula de fer în cap şi cu fulgerul de oţel în mână. Alsacia şi Lorena aŭ devenit călcâiul slab al acestuĭ Achil politic. Provinciile anesate, acéstă podóbă a corónеĭ sale îĭ

www.dacoromanica.ro

facŭ slăbiciuuea, căcĭ îl pun cu totul la discreţiunea vechiuluĭ seŭ amic de la Stutgard. Daca vre uă dată ar încerca să se misce fără scirea şi fără voea Cancelaruluĭ de la Petersburg, ar fi destul ca Czarul să se prefacă că şoptesce câte-va minute ambasaduluĭ Francieĭ ca să'l facă să'şĭ vie în fire.

Noul împĕrat râvnesce negreşit la provinciile germane ale Austrieĭ, dar cine póte spune pênĕ unde va voi să mérgă el cu sacrificiile şi pênĕ unde i-ar permite Rusia să împingă lucrurile. Daca îĭ convine să lase pe Austro-Ungaria să se întindă pe malul Adriaticeĭ de la Cataro Klek şi Sotorina în jos spre Enos în marea Egee saŭ să'ĭ lase Dunărea rîul deja cucerit în fapt de puternica sa societate de navigaţiune. Daca Rusia care l'a susţinut şi l'a secondat şi la 1866 în contra Austrieĭ şi la 1870 contra Francieĭ nu s'ar turbura în contra concesiunelor de asemenea natură. Cine póte sci daca poftele acestor treĭ capete încoronate nu s'ar ajunge la târg când o fi la adică cum s'aŭ maĭ ajuns şi altă dată. Aci stă cestiunea.

Silinţele tutulor cabinetelor de a potoli focul aprins într'un mod imprudent de puterea acea care ar avea póte maĭ mult de perdut dovedescŭ că înţelegerea este dificilă daca nu imposibilă; pare că în zădar împĕraţi vor alerga de la unul la altul, bucata e prea mare ca să se pótă împărţi fără gâlcévă.

Este un secol şi maĭ bine de când esistă tot felul de projecte asupra desmembrări Turcieĭ, nu este stat maĭ mult séŭ maĭ puţin vecin, mare saŭ mic, care

www.dacoromanica.ro

să nu se fi gândit la partea ce i-ar cuveni într'acea moscenire. Unul oftézĕ după litoralul Adriaticeĭ, altul voesce gurile Dunăriĭ, cela-lalt pândesce ocasiunea pentru a'şĭ putea rotunji hotarele, unul vede un târg frumos pentru comerciul şi pentru industria sa. Cel maĭ generos din generoşĭ se mulţumesce a visa numaĭ fraţĭ de gintă şi nu se preocupă decât de coreligionaritate şi de conaţionalitate nisce simple cestiunĭ de umanitate, de geografie, de geologie şi de antropologie. Ce frumósă cetate ar forma în marginea Europeĭ Carpaţi de uă parte şi Balcaniĭ de alta cu Dunărea prin mijloc.

Vêntul suflă tare schimbându-se pe tótă ḑioa când despre agresiune, când despre moderaţiune, fără a ne lăsa să punem temeiŭ pe ḑioa de mâne. Vêntul se schimbă saŭ pentru că nu s'aŭ înţeles âncă peţitori saŭ pentru că nicĭ unul nu credə momentul favorabil. Nu se póte pune nicĭ un temeiŭ pe asigurările de pace ce ne vinŭ astăḑĭ de la împĕraţĭ· precum nu se putea pune temeiŭ la 1772 pe asigurările satisfăcĕtóre date Lordului Suffolk la Londra de către ambasadori celor treĭ puterĭ ale nordului în contra sgomotelor respândite despre împărţéla Polonieĭ, atuncĭ pe când de paĭspreḑece lunĭ Frederic II trimisese comiteluĭ de Solons întregul project de împărţélă asfel cum s'a pus în esecutare la 1775.

Austria după ce s'a arătat cea d'întâiŭ pe scenă în comedia care se jócă, aruncând fitilul rescóleĭ în Bosnia şi în Herzegovina, acum că Magyari aŭ înţeles pericolul de care potŭ fi amerinţaţĭ daca s'ar mări

www.dacoromanica.ro

prea mult elementul slav, Comitele Andrassy alérgă cât póte să stingă focul aprins de guvernatorul Croaţieĭ, pe când Principele Bismark resemat pe un tun Krup privesce la bunul şi vechiul seŭ amic de la Frankfort cum róde castanele trase de Austria, şi cântă mereŭ din fluer idila : „Germania nu are nicĭ un „interes în Orient“, mărginiuduse a veghea nu cumva să'ĭ scape din mână cancelarul Czaruluĭ, căcĭ atuncĭ se înţelege că edificiul rădicat în 25 de anĭ cu atâta muncă şi dibăcie ar cădea într'uă clipă ca uă mănăstire de cărţĭ. Posiţiunea Principeluĭ Bismark are să devie din ḑi în ḑi maĭ dificilă din causa stăriĭ în care a pus pe Francia. De şi spiritul de unitate germană fórte desvoltat pretutindenĭ, a trebuit ânsă Cancelaruluĭ uă mare dibăcie ca să facă să tacă rivalităţile statelor de la Sud şi să paralisese acţiunea catolică; numaĭ asfel a putut duce trupele contopite ale Germanieĭ pe stradele Parisuluĭ; esigenţile soldăţimeĭ i-a impus necesitatea să abusese de victoriile militare şi să impue Francieĭ deosebit de suma colosală de cincĭ miliarde deslipirea a două provinciĭ din cele maĭ împodobite, maĭ înflorite şi maĭ patriote, şi a creat asfel Prusieĭ uă inimicie din partea Francieĭ care nu se va potoli de cât cu recuperarea Alsacieĭ şi Loreneĭ.

Daca Principele Bismark ar fi scint să se oprésca la Sedan, Francia care avea în Istoria sa uă glorie militară destul de mare, putea să uĭte Vertu, Reishofenn şi Sedanu precum a uĭtat Berezina şi Waterlou, şi Germania ar fi găsit în Francia uă putere amică

www.dacoromanica.ro

şi chiar uă aliată care ar fi ajutat'o a desnoda tóte cestiunele în folosul libertăţiĭ şi a civilisaţiuneĭ asfel cum se cuvine să o facă duoă naţiunĭ cele maĭ puternice şi maĭ luminate din continentul European, în vreme ce acum Imperatul Germanieĭ este împins fatalmente a fi tras de Rusia or în cotro ar voi să'l ducă. Populaţiunele Orientuluĭ care s'ar fi asceptat să găséscă în germanism uă garanţie şi un sprijin la soluţiunea ce le-ar cuveni, nu vĕd decât un susţiitor al politiceĭ de agitaţiune continuă condusă de agenţi Rusescĭ. Germania pênĕ erĭ avea uă acţiune puternică în Orient, fiiĭ eĭ eraŭ consideraţĭ pretutindenĭ ca un element binefăcĕtor şi civilisator, dovadă afecţiunea de care se bucuraŭ înainte de 1870 comparată cu sentimentul de temere şi de neîncredere ce le pórtă astădĭ Româniĭ. Sunt puşĭ pe aceeaşĭ linie cu Ruşiĭ în îngrijirile popórelor din Orient devenind chiar antipaticĭ maĭ ales Slavilor.

www.dacoromanica.ro

VII.

To sir James Osborne Morgau

London

Bucurescĭ, $^{17}/_{29}$ martie, 1876. 75, Playfaire Street.

Am citit în „Monday Reveu“ din luna luĭ octombrie trecut frumósa ta lucrare asupra producţiuneĭ şi a bogăţieĭ agricole a Europeĭ orientale. Am admirat claritatea espuneręĭ şi dispositiunile ingenióse a tabelelor tale; dar nu'ţĭ pot ascunde că am găsit lacune şi erorĭ în cifrele privitóre la România; permitem a veni să'ţĭ împlinesc una, sperând că cifrele ce'ţĭ transmit îţĭ vor servi la ediţiunea a duoa a scriereĭ tale; póte că'ţĭ va merita chiar onorul de a fi admis în societatea geografică din Bucurescĭ.

După cele ce se póte ḑice despre populaţiune, vine în întêia linie producţiunea; alăturatul tabloŭ îţĭ póte

www.dacoromanica.ro

da uă idee despre producţiunea agricolă, vegetală şi animală.

Puţinĭ dintre ómenii de stat Românĭ aŭ început a se preocupa de starea financiară a ţĕreĭ, şi din nenorocire şi maĭ puţinĭ âncă se îngrijesc de starea economică şi care înţeleg că una este strâns legată de cea-l'altă. Ceĭ maĭ mulţĭ şi ceĭ maĭ în evidenţă cred că uă situaţiune ca aceea în care se află tesaurul român, se póte îndrepta cu nisce cârpelĭ la economiĭ şi cu nisce reducerĭ în cheltuelĭ, cu un împrumut maĭ mult saŭ maĭ puţin greŭ, cu un spor la unele dărĭ saŭ cu născocirea vre unuĭ impositŭ nuoŭ. Preocupaţiunea merge cel mult până a căuta ca acele sporirĭ să nu lovéscă prea greŭ în influeţele electorale ale guvernuluĭ şi uită că or pe ce şi or pe cine s'ar pune uă dare, ea cade şi se resfrânge asupra tutulor locuitorilor. Şi fórte puţinĭ sunt la numĕr aceĭ care vĕd că cestiunea este mult maĭ gravă.

În România nu esistă de cât un singur isvor de bogăţie: plugăria cea maĭ simplă şi maĭ primitivă. Tóte cele-lalte industriĭ împreună nu pot compta nicĭ pentru n ḑecea parte a producţiuneĭ totale. Bogăţia ţĕreĭ vine d'a dreptul de la pămênt, care întors şi stors necontenit, a ajuns a nu maĭ putea produce ceea ce producea până acum. Tot luându'ĭ pe tot anul fără a'ĭ da nimic, nu maĭ este în stare să producă fără ajutorul celorlalte industriĭ nicĭ în cuantitate nicĭ în cualitate; într'atât că grânele nóstre de 60 de Livre aŭ devenit uă raritate cu tótă munca ce'şĭ daŭ mulţĭ din cultivatorĭ de a îmbunătăţi soiurile aducênd se-

www.dacoromanica.ro

minţe din alte ţĕrĭ şi din cele maĭ renumite şi maĭ căutate. Producţiunea în cuantitate scade pe tot anul într'un mod fórte simţitor, încât de unde acum şi cinci-spre-ḑece anĭ producţiunea de mijloc era de 20 de hectolitri de hectar, astăḑĭ nu se maĭ póte compta producţiunea medie maĭ mult de 15 hectolitri uă scădere de 25 $^0/_0$ în forţa productivă a pămêntuluĭ. Acésta provine din împuţinarea vitelor şi din absenţa industriilor cu care se hrănesce şi se îmbunătăţesce agricultura.

Crescerea vitelor, păstoria care acum câţĭ-va anĭ era una din bogăţiile cele marĭ ale ţĕreĭ, astăḑĭ a căḑut maĭ cu totul. În câmpiile cele întinse ale Ialomiţeĭ, ale Buzĕuluĭ şi ale Prutuluĭ de jos, acésta a căḑut din causa lipseĭ şi scumpeteĭ capitaluluĭ, din causa grelelor imposite şi sărăcirea populaţiuneĭ agricole.

Fabricaţiunile cele maĭ simple chiar şi acele care sunt adecuate plugărieĭ lipsesc cu totul, afară de câteva fabricĭ de spirt care şi acelea se închid una după alta şi afară de duoă fabricĭ de zahăr în construcţiune a căror sórtă invidiată nu se póte cunósce âncă. Materia îngrăşătóre d'abia póte îndestula trebuinţele grădinilor de legume din prejurul oraşelor.

În anul 1871 producţiunea agricolă propriŭ ḑisă a fost după tabelele statistice oficiale din Bucurescĭ de 319,740,813 francĭ specificate în modul următor :

www.dacoromanica.ro

FELUL PRODUCTULUI	Hectolitri	Cântare	Prețiul Franci	Valórea Franci
Grâu.	9,066,316	—	16	145,061,056
Hriscă	61,833	—	12	741,996
Meiu.	103,780	—	8	830,240
Orz	3,204,753	—	6	19,228,518
Ovez.	971,403	—	5	4,857,015
Porumb	14,686,500	—	8	117,492,000
Secară	1,210,063	—	11	13,310,693
Rapiță	890,135	—	17	15,132,295
Fasole	166,600	—	15	2,499,000
Cânepă	—	21,200	20	424,000
In.	—	8,200	20	164,000
	30,361,383	29,400		319,740,813
La acéstă valóre se mai adaogă :				
Tutun	1,900,000 chilograme		0,50	950,000
Cartofi.	120,000 cântare		20	2,400,000
Vin	5,500,000 decalitri		2	11,000,000
Grădinele	15,000 hectare		500	7,500,000
				341,590,813

Ca să complectăm trebue să adăogăm la suma de mai sus producțiunea animalelor care după datele biuroului statistic ale aceluiași an 1871 se póte evalua din tabela numĕrului vitelor esistente care este de 8,2500,000 capete mari cu mici și anume :

	Capete
Armăsari, Epe, Cai, Mânji	427,000
Catâri, Măgari	6,600

www.dacoromanica.ro

	Capete
Taurĭ, Vacĭ, Boĭ, Bivolĭ, Bivoliţe, Viţeĭ, Malacĭ	1,900,000
Berbecĭ, Oĭ, Mieĭ, Ţapĭ, Capre, Eḑĭ	5,066,400
Porcĭ	850,000
	8,250,000

capete care daŭ uă producţiune anuală de :

50,000	caĭ a căror valóre este de .	4,000,000 francĭ
1,000	măgarĭ şi catârĭ	50,000 —
380,000	boĭ	19,000,000 —
1,000,000	oĭ	12,500,000 —
170,000	porcĭ	4,250,000 —
		39,800,000 —

Şi astfel avem producţiunea vegetală	341,590,813	francĭ
Producţiunea animală	39,800,000	—
Total . .	381,390,813	—

Sumă la care de vom adăoga âncă şi valórea productelor animale, minerale şi altele în sumă de	19,236,332	—
avem un total de	400,627,145	—

Trecând acum la partea comercială îţĭ voiŭ spune că traficul mediŭ al Românieĭ cu deosebitele State

www.dacoromanica.ro

cum resultă din tabelele statistice oficiale ale buroului din Bucuresci pe anii 1871, 1872 şi 1873

a fost de 263,977,621 fr. din care { Esportul 167,270,206 fr. / Importul 96,707,415 „ }

adică ună balanţă în favor de . 70,562,791 fr.

Dintr'acéstă sumă ânsă care ar representa balanţa trebue să scădem cel puţin 30,000,000 fr. saŭ şi 40,000,000 fr. banii eşiţi din ţéră pe tot anul pentru călătorii de agrement saŭ de afaceri în streinătate şi pentru întreţinerea a mulţimei de tineri care îşi facŭ educaţiunea şi studiile în oraşele universitare ale Europei, în cât balanţa în favorul ţerei nu s'ar sui mai mult decât până la 30 saŭ 40,000,000 fr. sumă care mai tótă trece tot în streinătate şi încă cu prisos pentru plata ratelor datoriei publice. Şi putem ḑice că de mai mulţi ani nu mai rĕmân bani în ţéră dintr'un an până'ntr'altul.

Ţĕrile cu care România este în daraveri de comerciŭ se claséḑă în privinţa esportului în modul următor :

Limitele masima şi minima a valorelor esportului în anii 1871, 1872 şi 1873.

1	Austria . .	de la	49,635,217 fr.	în	1871	până la	81,688,383 la	1872
2	Turcia. . .	»	27,263,429 »	»	1872	»	39,586,636	1871
3	Francia . .	»	14,056,883 »	»	1873	»	31,951,541	1871
4	Anglia. . .	»	14,132,375 »	»	1872	»	27,395,260	1871
5	Rusia . . .	»	2,092,149 »	»	1872	»	3,415,634	1871
6	Italia . . .	»	2,053,707 »	»	1872	»	3,407,146	1873
7	Germania .	»	444,566 »	»	1873	»	3,162,036	1872
8	Celelalte State	»	14,891,431 »	»	1873	»	21,954,418	1871

www.dacoromanica.ro

În privinţa importuluĭ traficul a variat în ceĭ treĭ anĭ maĭ sus indicaţĭ 1871, 1872 şi 1873 în modul următor :

Valorele masima şi minima ale importuluĭ în anĭ 1871, 1872 şi 1873.

1 Austria . .	de la	37,028,629 fr.	în	1871	până la	39,348,143 la		1873
2 Anglia. . .	»	14,390,826 »	»	1871	»	22,408,611		1873
3 Turcia. . .	»	8,570,997 »	»	1873	»	17,727.085		1872
4 Francia . .	»	9,819,459 »	»	1871	»	15,632,645		1872
5 Germania .	»	5,569,767 »	»	1871	»	7,376,581		1872
6 Rusia . . .	»	3,267,273 »	»	1871	»	3,830,580		1872
7 Italia . . .	»	351,263 »	»	1873	»	1,182,784		1871
8 Celelalte State	»	1,192,036 »	»	1871	»	4,129,519		1872

Cercetând schimburile cu aceste deosebite state găsim că în anul 1872 ele aŭ fost cele următóre şi că aŭ dat balanţele favorabile şi defavorabile însemnate cele d'intâiŭ cu semnul + cele de al doilea cu semnul —

I. Austria	Esportul	81,638,388	120,461,673 fr.
	Importul	38.773,290	
	Balanţa +	42,915,093	
II. Turcia	Esportul	27,268,429	44,995,514 „
	Importul	17,727,085	
	Balanţa +	9,541,344	
III. Francia	Esportul	14,696,603	30,329,248 „
	Importul	15,632,645	
	Balanţa —	936,042	
IV. Anglia	Esportul	14,132,375	35,511,797 „
	Importul	21,379,422	
	Balanţa	7,247,047	

www.dacoromanica.ro

V. Rusia	Esportul	2,092,149	5,922,729 fr.
	Importul	3,830,580	
	Balanţa —	1,738,431	
VI. Italia	Esportul	2,053,707	2,532,365 „
	Importul	468,658	
	Balanţa +	1,575,049	
VII. Germania	Esportul	3,162,036	10,538,617 „
	Importul	7,376,581	
	Balanţa —	4,214,545	
VIII. Alte State	Esportul	21,463,422	25,592,941 „
	Importul	4,129,519	
	Balanţa +	17,333,903	

Din datele de mai sus se vede că în anul 1872 balanţa comerciului României a fost favorabilă

Cu Austria	beneficiind	cu	+ 42,915,093
„ Turcia	„	„	+ 9,541,344
„ Italia	„	„	+ 1,575,049
„ Alte State	„	„	+ 17,333,903
			+ 71,365,389

Iar ţerile cu care balanţa a fost în defavor sunt:

Cu Francia	perdând	—	936,042
„ Anglia	„	—	7,247,047
„ Rusia	„	—	1,738,439
„ Germania	„	—	4,214,545
		—	14,136,065

adică	+ 71,365,389	balanţa	favorabilă
şi	— 14,136,065	„	defavorabilă
	+ 57,229,324	balanţa	generală favorabilă.

Aceste cifre de şi adevărate în cât privesce totalitatea traficului Român, în special însă ele nu arată

www.dacoromanica.ro

cu esactitate valórele importuluĭ şi esportuluĭ cu fiecare ţéră în special, fiind că multe mărfurĭ şi producte care sunt considerate de burourile vamale ca venind din saŭ ducându-se în Austria, fiind că se încarcă în saŭ se descarcă din corăbiĭ cu pavilion austriac, în realitate ele ânsă vin din saŭ se duc în alte ţerĭ: în Francia, Anglia saŭ Italia şi în tabelele vamale Românescĭ figuréză ca făcênd parte din traficul cu Austro-Ungaria.

Iată acum cifrele ce am putut estrage din tabelele statistice ale biurouluĭ statistic al ministeruluĭ de interne pe anĭĭ 1871, 1872 şi 1873.

Esportul general pe State.

NUMELE Statelor	ANUL 1871 Francĭ	ANUL 1872 Francĭ	ANUL 1873 Francĭ
Austro-Ungaria	49,635,217	81,688,383	68,768,568
Turcia . . .	39,586,636	27,268,429	35,782,190
Francia. . .	31,951,541	14,696,603	14,056,883
Anglia . . .	27,395,260	14,132,375	16,349,411
Rusia. . . .	3,415,634	2,092,149	3,870,537
Italia. . . .	2,155,478	2,053,707	3,407,146
Germania . .	1,588,598	3,162,036	444,566
Celelalte State	21,954,418	21,463,422	14,891,431
	177,682,782	166,557,104	167,570,732

www.dacoromanica.ro

După aceste tabele valorile esportuluĭ pământuluĭ ş'ale industrieĭ se clasifică în modul următor :

Esportul general pe materiĭ

FELUL PRODUCTELOR	1871 Valóre în franci	1872 Valóre în franci	1873 Valóre în franci
Cereale şi seminţe .	144,897,922	125,613,504	119,006,845
Animale	13,548,526	19,098,646	18,938,828
Producte animale. .	12,870,189	14,442,472	11,977,044
Materiĭ minerale. .	1,910,537	2,202,714	2,867,238
Diverse.	4,455,606	5,199,768	4,780,777
	177,682,782	166,557,104	157,570,732

Comerciul cerealelor Românieĭ cu deosebitele state se claséză în modul următor :

	1871 Valóre în franci	1872 Valóre în franci	1873 Valóre în franci
Anglia	27,270,640	14,123,813	16,323,395
Austria.	25,551,273	50,415,170	41,547,095
Francia.	31,731,082	14,659,736	13,971,576
Germania	1,557,330	3,130,611	442,755
Italia	2,149,212	2,052,227	3,407,146
Rusia	1,238,272	210,420	384,021
Turcia	33,586,027	19,588,231	28,059,330
Alte State	21,814,086	21,433,296	14,871,527
	144,897,922	125,613,505	119,006,845

www.dacoromanica.ro

Importul pe acești ani 1871, 1872 și 1873 a fost cu:

	1871 Valóre în franci	1872 Valóre in franci	1873 Valore in franci
Austria.	37,028,629	38,773,290	39,348,143
Anglia	14,390,826	21,379,422	22,409,611
Turcia	10,476,460	17,727,085	8,570,997
Francia.	9,819,459	15,632,645	14,534,527
Germania	5,569,767	7,376,581	6,433,739
Rusia	3,267,273	3,830,580	2,918,499
Italia	1,182,784	478,658	351,263
Cele-lalte State . .	1,192,036	4,129,519	3,300,388
	82,927,228	109,327,780	97,867,167

Esportul cerealelor a fost în anul 1872 de:

2,917,340	hectolitri	grâu
3,109,708	„	porumb
177,393	„	secară
3,714,713	„	orz
9,919,154	hectolitri	și 7,041,296 oca făină a căror

valóre s'a putut sui la 135,613,504 franci.

D-l Gioia care a avut la dispositiunea sa tótă archiva biuroului statistic din Bucuresci și a putut compara tabelele importațiunei deosebitelor state; în raportul séu adresat D-lui Minghetti arată traficul României în anul 1871 de uă valóre de 159,000,000 până la 172,500,000 clasându'l în modul următor:

I. Turcia	Esportul	58,000,000	63,000,000 franci
	Importul	5,000,000	
Balanța în favóre +		53,000,000	ceea ce este uă deosebire

www.dacoromanica.ro

de aprópe 50 % la balanţă, iar la trafic de 26 % cu cifrele oficiale ale guvernuluĭ Român care sunt pentru Turcia:

Esportul	39,586,636	50,063,096 fr.
Importul	10,476,460	
Balanţa +	29,110,176	

II. Austria	Esportul	33,250,000	72,000,000 fr.
	Importul	38,750,000	
	Balanţa +	5,500,000	

pe când cifrele biuroului statistic din Bucuresci daŭ pentru traficul cu Austria în anul 1871:

Esportul	49,635,217	86,663,846 fr.
Importul	39,028,629	
Balanţa +	12,606,588	

Cifrele d-luĭ Gioia diferă de cele oficiale Române şi în traficul cu Francia şi cel cu Anglia, ele daŭ balanţa favorabilă Românieĭ.

D-l Petrescu care s'a ocupat cu despoerea tabelelor statistice din anul 1866, resumă traficul Românieĭ la suma de 194,841,696 fr., adică cu 69,135,901 fr. maĭ scăḑut de cât traficul oficial al anilor 1871, 1872 şi 1873.

După d. Petrescu traficul a fost în anul 1866:

Esportul	121,701,675	194,841,696
Importul	73,140,021	
Balanţa +	48,561,654	

Comparând cifrele anilor 1866 şi 1873 avem uă sporire însemnată în trafic de maĭ mult de 50,000,000 francĭ.

www.dacoromanica.ro

		1866	1873
I. Turcia	Esportul	50,849,208	35,782,190
	Importul	14,451,745	8,570,997
	Balanţa	+ 36,397,463	+ 27,211,293
II. Francia	Esportul	20,477,965	14,056,883
	Importul	7,939,736	14,534,427
	Balanţa	+ 12,538,229	+ 477,644
III. Italia	Esportul	7,835,827	3,407,146
	Importul	282,123	351,263
	Balanţa	+ 7,553,704	+ 3,55,883
IV. Anglia	Esportul	13,952,652	16,349,461
	Importul	9,012,697	22,409,611
	Balanţa	+ 4,939,955	+ 6,060,200
V. Alte State	Esportul	5,952,240	14,891,431
	Importul	969,596	3,300,388
	Balanţa	+ 4,982,644	+ 11,591,043
VI. Rusia	Esportul	1,994,273	3,870,537
	Importul	3,023,502	2,018,499
	Balanţa	+ 1,029,229	+ 952,038
VII. Austria	Esportul	20,639,510	68,768,568
	Importul	37,459,622	39,348,143
	Balanţa	+ 16,820,112	+ 29,420,425

Balanţa anului 1866 a fost:

cu Turcia	+ 36,397,463	
„ Francia.	+ 12,538,229	
„ Italia	+ 7,553,704	
„ Anglia	+ 4,939,955	
„ Diferite State . .	+ 4,982,644	
		+ 66,331,995
„ Rusia	— 1,029,229	
„ Austria.	— 16,820,112	
		— 17,849,341
Balanţă generală în favóre		+ 48,582,654

Aĭ tĕŭ amic B. Dowley.

www.dacoromanica.ro

IX.

To Sir James Osborne Morgaw.

London
75. Play faire Street.

Bucurescĭ, $^{4}/_{16}$ april 1876.

Scumpe amice,

Ca să completes noţiunele statistice cu care am început în epistola mea din săptămâna trecută, trebue să urmes acele sciinţe espuindu'ţĭ starea financelor acestiĭ ţĕrĭ.

Sub puntul de vedere financiar puţine state în Europa ar putea fi într'uă stare maĭ prosperă decât România, şi bogăţia eĭ ar putea să crésc̆ă pe tot anul cu 25 % din totalul traficuluĭ; dar din nenorocire acest element de îmbogăţire se află paralisat de anuităţile grele ce plătesce în streinătate pentru datoriile contractate şi de suma ce ese pe tot anul din ţéră pentru întreţinerea a maĭ mult de 700 de tineriĭ care îşĭ facŭ studiile lor în colegiile şi universităţile Franciei, Germanieĭ şi Elveţieĭ, trăgênd acolo şi pe mulţĭ din părinţiĭ lor pe tot timpul cât duréz̆ă studiile.

www.dacoromanica.ro

Venitul statului Român se compune :

1°. Din arenḑile moşiilor corónoĭ şi din vênḑarea tăeriĭ pădurilor după acele moşiĭ; bunurĭ pe care pioşiĭ Românĭ le-aŭ scos din partea de moscenirea ce se cuvenea urmaşilor lor şi le-aŭ făcut partea sufletuluĭ, cum să ḑice, le-aŭ consacrat desvoltăriĭ şi îmbunătăţireĭ stăriĭ morale şi intelectuale a némuluĭ Romanesc; pentru podóba bisericeĭ şi pentru îmbunătăţirea clerului; pentru seminare şi pentru scolĭ. Aceste venitur figurésă în buget pe tot anul în cifra de 21,095,542 fr. deosebit de 1,560,000 fr. care represintă venitul moşiilor vêndute pe 26,000,000 fr.; în tot un venit care de la 22,655,542 fr. s'a redus a nu maĭ fi decât de 21,095,542 fr.;

2°. Un alt isvor de venit sunt veniturile acelea care purtaŭ uă dinióră numele de drepturĭ regaliane precum sunt sarea şi postele care daŭ 7,500,000 pe an;

3°. Celelalte imposite producând 65,844,460 fr. pe an care complectézĕ veniturile Statuluĭ, provinŭ din percepţiunea dărilor directe şi indirecte puse asupra locuitorilor; imposite cu deosebite numirĭ.

După bugetul votat acum în urmă pentru esercitiul anuluĭ 1876 venitul Statuluĭ Român este prevĕḑut la suma de 98,000,000 fr.

Acest venit se descompune în modul următor :

I. Imposite directe 28,638,601. 83	10,043,464.	51	Impositul personal
	3,377,894.	61	Impositul goselelor
	1,369,683.	45	Impositul patentelor
	6,051,444.	98	Impositul fundiar
	396,114.	30	transmitere
	7,400,000.	00	Licenţele cârciumaril.

www.dacoromanica.ro

dar aceste sume sunt mai tóte umflate cu cel puţin 6 şi 7 %.

De şi acest venit în anul precedent 1875 a fost evâluat şi mai sus, căci era trecut drept 29,082,016 fr. dar el nu póte trece mult peste suma de 24,000,000 fr.

Dintr'acest nenorocit sistem de a umfla cifrele la venituri şi d'a le pitula la cheltueli, a provenit grosavele deficite; lucrul este lesne de înţeles când la un singur capitol se trece uă cifră care de sigur are să lase un gol la venit de aprópe 5,000,000 fr.

Contribuţia personală constitue 22 % din impositul total, iar tóte impositele directe împreună daŭ 41 % din venitul totalităţii contribuţiunelor; celelalte 59 % provinŭ din impositele indirecte

II. Impos. indir. 31,153,000

7,800,000	Importul	vămile
1,600,000	esportul	
15,000	transitul	
55,000	păşunatul	
29,000	plumbatul	
120,000	confiscatul	
3,400,000	consumaţ. sării	salinele
1,500,000	sarea esportată	
100,000	sarea de mare	
3,102,000	arenda bĕuturil.	bĕuturile
9,000	amenţile	
2,000	mĕsurile	
8,000,000	Monopolul	tutunul
150,000	amenţile	
5,000,000	Timbrul şi inregistrarea.	

Aceste cifre, afară de tutun şi de bĕuturile spirtóse care sunt ficse fiind că sunt date în întreprisă, sunt umflate cu 10 %, ele nu se pot urca mai sus de 27,500,000 fr. şi trebue să dea uă lipsă de buget de cel puţin 4,000,000 fr.

www.dacoromanica.ro

III. Domeniile 21,095,542

991,250	arenda domen. Brăila, Giurgiu şi Turnu;
15,616,078	arendile moşiilor Statuluĭ;
257,474	locaţiunea acaretelor şi viilor;
1,000,000	vênzărĭ de pădurĭ;
154,924	arenda pămênturilor din Basarabia;
28,255	arenda bălţilor şi pescăriilor din Basarabia;
22,150	arenda stuhăriilor;
156,260	tasele trecerilor pe podurĭ;
59,900	sanalurile Dunărĭĭ;
2,000,000	plata împroprietăririĕ Colonistilor;
9,250	cuponul obligaţiunelor rurale din Basarabia;
800,000	de la arendaşĭ pentru pasnicĭ.

În bugetul anuluĭ 1875 acéstă sumă a figurat numaĭ drept 20,289,802, dar chiar şi acéstă cifră era prea mare căcĭ acest venit nu se póte compta maĭ mult de 17,000,000 fr. adică cu 20 $^0/_0$ maĭ jos.

IV. Poste, Telegr. şi dr. fer. 8,812,282

1,300,000	Venitul postelor,
1,200,000	» telegrafuluĭ
970,000	calea ferată Bucurescĭ-Giurgiu;
50,000	calea ferată Iaşi-Unghenĭ;
124,395	controlul şi survg. Socit. Rom. Roman-Vîrciorova
17,887	controlul şi survg. Rom.-Botoşanĭ;
150,000	locaţiun. vagónelor
5,000,000	escedentul drumurilor de fer.

Şi acéstă sumă este esagerată cu cel puţin 1 $^1/_2$ milion saŭ 17 $^0/_0$, ea nu ar trebui să figureze în

www.dacoromanica.ro

buget pe mai mult de 7 milióne; în anul 1875 a fost trecută drept 3,540,000 fr.

V. Venituri diverse 3,769,102

60,000	Vêndarea de obiecte vechi
500,000	procente de la debitorii Statului
748,000	subvenţiunea pentru pompieri
24,444	de la Sf. Spiridon p. scóla de fete
20,000	de la eleviĭ interni
40,000	de la eleviĭ scóleĭ militare
277,000	Imprimeria Statului şi Monitorul
30,000	lucrul arestanţilor
4,000	agenţiile din streinătate
4,000	diplomele de naturalisare
3,000	inscripţiunele la facultăţi
18,000	stabilimentul de artilerie
22,000	scóla de maşini
8,000	bufetele şi grădinele
5,000	Monitorul ósteĭ şi imprimatele
1,200	buletinul Curţeĭ de Casaţiune
18,000	bonificarea imprum. Stern
75,000	judecăţile câscigate
448,965	produsul penitenciar. Mărgineni
150,000	amenţile judecătoresci
500,000	venituri întêmplătóre
500,000	escedentul Caseĭ de depuneri
312,500	comuna Bucuresci p. Godillot.

Acéstă sumă este şi mai umflată decât cele-lalte, ea nu se póte compta decât până la 2,500,000 fr. adică trebue scăḑută cu 35 $^0/_0$.

VI. Vêndare de bunuri 4,325,891

1,877,313	Din ratele bunuril. vêndute
40,000	din embaticuri şi rescumpărări
2,408,577	din vêndările după legea din 1873.

Sume care nici nu se cuvenea să fie trecute în bugetul veniturilor căci provine din vêndări de fond.

www.dacoromanica.ro

Tóte aceste venitură evaluate la suma de 97,894,427
nu pot da în realitate mai mult de 81,000,000
uă diferinţă în minus de aprópe 17,000,000

saŭ un gol anual de 18 % cu care cresce deficitul din an în an şi dă loc la uă datorie flotantă care la fie-care duoĭ saŭ treĭ anĭ necesitéză un noŭ împrumut cu amortisare saŭ consolidat.

Afară de suma de 21,095,542 fr. productul arendăriĭ moşiilor Statuluĭ, cele lalte 76,798,885 trebue să iasă din dărĭ directe şi indirecte asupra locuitorilor.

Daca la suma din urmă vom adăoga 49.480,531 provenită din contribuţiunele judeţene şi comunale adică :

Contribuţiunĭ judeţene	6,960,630	49,480,531 fr.
„ comunale urbane	23,524,025	
„ „ rurale.	18,995,876	

avem { 76,798,885 contribuţiunele către Stat
{ 49,480,531 „ judeţ. şi comunale
126,279,416 Totalul dărilor care apasă pe locuitorĭ, adică 28 fr. de suflare, saŭ 140 fr. de familie, dare fórte grea pe care nu o póte duce şi care nu lasă mijlóce de a spori avuţia ţereĭ; mai ales daca vom considera că clasa agricolă cea mai numerósă, fostĭ clăcaşi în numer de 400,000 de familiĭ mai plătescŭ încă uă rată de 15,000,000 fr. pe an pentru rescumpărarea pământuluĭ, rata pe care aŭ a o plăti încă treĭ anĭ de acum încolo şi care apasă cu 37 fr. 50 asupra fie-căriĭ familiĭ. Este dovedit că clasele agricole muncitóre nu pot resista la tóte aceste dărĭ decât îndatorinduse şi vêndându'şĭ şeptelul.

www.dacoromanica.ro

Acum şi câţi-va anĭ contriuuţiunele indirecte se mărgineaŭ maĭ tóte într'un singur articol acela al vămilor; sarea de şi se plătesce pe consumaţiune, dar într'uă ţéră unde nu esistă industrie şi unde tótă întrebuinţarea eĭ se mărginesce la alimentaţiune gabela acéstă constitue uă cătime constantă pentru bogat ca şi pentru sărac şi să póte clasa precum am făcut între veniturile regaliane saŭ între contribuţiunele personale. Maĭ nainte vreme consomaţiunea sărieĭ să da în întreprisă uneĭ companiĭ de concesionarĭ; sistemul acela a încetat, el amăgea şi pe stat şi pe public; statul nu scia ce vinde căcĭ capitalul de avansat fiind prea mare ca să pótă găsi maĭ mulţĭ concurenţĭ prin care să se pótă stabili preciul cel adevĕrat, rămânea la discreţiunea acelor care se coalisaŭ se asociaŭ şi sileaŭ mânele guvernuluĭ; publicul nu scia ce plătesce precum nu scie ce plătesce astăḑĭ pentru tutun; crede că contribuţiunea tutunuluĭ este de 10 milióne pe când în realitate ea este aprópe îndoită, daca ţinem sémă de cheltuelile de administraţiune de sploataţiune şi de percepţiune.

Bugetul anuluĭ 1876 s'a votat la 6 martie 1875 cu un deficit de 6,999,502 fr. Ministru G. Gr. Cantacuzino propunea să'l acopere cu reducerĭ în cheltuelĭ şi cu resurse nuoĭ.

a) Reducerile în cheltuelĭ ce propunea erau de	3,341,959	de la fabrica penitenciaruluĭ	448,965
		de la pasnici de hotare . . .	800,000
b) Şi sporirile în venitură de	3,657,543	de la proprietăţĭ vêndute . .	2,408,577
Total	6,999,502.		

Aceste sume trebue să fie ilusorĭĭ căcĭ trebueaŭ coborâte la cel mult 5,909,574 fr. fiind că

www.dacoromanica.ro

sumele de 448,965
şi cea de 800,000
1,248,965 nu aŭ dat decât 159,037.

Un alt ministru va aduce negreşit uă situaţiune financiară care nu va semăna nicĭ cu a unuea nicĭ cu a altuea.

Obiceiul de a umfla cifrele la venitur̆ĭ a devenit atât de înveterată în cât trece ca moştenire de la un ministru la altul fără ca evidenţa cifrelor să pótă deschide ochiĭ acelor care nu voescŭ să vadă.

În tabela următóre am însemnat pentru fie-care an în faţă unele de altele constatările şi realisările, ca să se pótă vedea enormele diferinţe ce esistă între dânsele.

Pentru anul 1875 am tras treĭ colóne puind în face previsiunele bugetare cu constatările şi cu realisările ca să pótă fi comparate maĭ lesne.

www.dacoromanica.ro

	1871		1872		1873	
	Constatările	Implinirile	Constatările	Implinirile	Constatările	Implinirile
Contr. directe.	21,401,485	18,604,214	21,424,513	21,270,222	24,689,383	24,211,860
Contr. indirecte	16,326,736	16,315,863	23,508,709	23,507,240	26,510,802	26,510,802
Domenii	18,784,683	18,002,072	18,396,742	15,266,297	18,848,611	16,871,271
Post. telgr. dr. fer	3,029,856	3,021,276	3,386,721	3,088,766	3,386,073	3,336,091
Diverse.	2,386,989	2,212,861	1,524,690	1,501,943	2,088,190	1,845,596
Bnn. vêndute.	3,258,953	3,250,164	1,974,973	1,918,811	1,960,628	1.883,498
Straordinare. .	1,773,376	1,773,376	1,669,142	1,419,142	918,379	460,623
Neprevedute, .	3,588,578	3,578,575	3,028,569	3,028,569	2,709,086	2,709,086
Resurse div. .	3,722,875	3,722,876	12,283,749	12,283,749	„	„
Escedente . . .	5,453,178	5,453,178	1,705,674	1,705,674	„	„
	79,726,709	75,934,454	88,903,482	84,985,413	81,111,152	77,828,827
	— 6 %		— 4 ½ %		— 3 ¾ %	

www.dacoromanica.ro

	1874		1875			1876
	Constatările	Implinirile	Prevederile bugetare	Constatările	Implinirile	Prevederile bugetare
Contr. directe .	28,707,464	26,898,618	29,082,017	28,356,134	26,472,452	28,638,601
Contr. indirecte	27,852,162	27,591,891	31,403,000	27,966,411	27,603,235	31,253,000
Domenii	18,681,623	15,436,130	20,289,802	19,980,520	16,073,138	21,095,542
Post.telgr. dr.fer	3,550,865	3,532,544	3,540,000	3,500,550	3,488,644	8,812,282
Diverse	4,058,789	3,725,693	6,614,823	5,119,091	5,055,700	3,769,102
Bun. vêndute .	1,932,666	1,772,080	1,937,313	1,916,632	1,637,171	4,325,891
Straordinare. .	977,330	664,830	812,500	668,544	668,544	„
Neprevedute. .	2,338,711	2,338,711	„	5,491,227	5,491,227	„
Resurse div . .	747,871	657,374	„	16,601,635	16,601,635	„
Escedente . . .	2,745,458	2,745,458	„	„	„	„
	91,592,903	85,363,269	93,679,455	109,600,744	103,091,744	97,894,418
	— 6 ½ %		— 14 %		— 6 %	

Sporirea impositelor.

În cursul celor din urmă 5 anĭ impositele s'aŭ sporit într'un mod fórte însemnător, încât de vom compara suma încasată de tesaur prin adausul resur-

www.dacoromanica.ro

selor peste ceea ce ar fi luat daca dările ar fi rĕmas precum eraŭ în anul 1870 şi vom adăoga şi împrumuturile contractate de atuncĭ încoa, găsim uă diferinţă în plus de 138,000,000 fr. în timp de 5 anĭ, adică impunerĭ nuoĭ de 27,500,000 fr. termen meḑiŭ pe an.

În tabela următóre am căutat a specifica acele cresceri pentru fie care capitol în parte :

Prin imposit. fundiar s'a realisat pe anii		1871—1875	un adaos de	10,789,372
» monopolul tutunuluĭ	»	» 1872—1875	»	27,617,500
» timbru	»	» 1872—1875	»	16,146,876
» bĕuturile spirtóse	»	» 1873—1875	»	17,700,708
» fabricarea monedeĭ	»	» 1873	»	500,000
» venitul noilor liniĭ fer.	»	» 1873—1875	»	7,000,000
» împrumuturĭ	»	» 1873—1875	»	58,000,000
Totalul încasărilor în plus de la		1873—1875	»	137,763,356

saŭ 27,500,000 pe an termen de mijloc, adică 30 % din buget şi 45 % din impositele către stat.

Sporirea cheltuelilor.

Trecênd acum la sporirea cheltuelilor care aŭ fost de neapărată necesitate a se face, găsim numaĭ, francĭ 56,865,126.

Plata garanţieĭ liniilor de fer	în 1872	3,500,000	56,865,126
	» 1873	13,500,000	
	» 1874	16,952,925	
	» 1875	22,914,201	

Iar suma de 82,000,000 s'a întrebuinţat la cheltuelĭ care puteaŭ fórte bine să nu se facă.

Iată cum aŭ urmat acele adaose la venituri în deosebitele capitole ale bugetuluĭ.

www.dacoromanica.ro

Adaosele la impositul fundiar	1871	1,384,092	10,789,372
	1872	2,344,684	
	1873	2,338,889	
	1874	2,379,599	
	1874	2,342,108	
Monopolul tutunuluĭ. . . .	1872	3,337,500	27,617,000
	1873	8,010,000	
	1874	8,010,000	
	1875	8,160,000	
Timbrul.	1872	1,149,161	16,146,876
	1873	3,997,715	
	1874	6,000,000	
	1875	5,000,000	
Spirtuósele	1873	3,300,708	17,700,708
	1874	7,000,000	
	1875	7,000,000	
Fabricarea monedeĭ	1875	500,000	500,000
Venitul drumurilor de fer .	1873	2,000,000	7,000,000
	1874	2,000,000	
	1875	3,000,000	
Din datoriile contractate . .		58,000,000	58,000,000
Total			137,763,356

137,763,356 fr

Plăţile anuităţilor drum. de fer	1872	3,500,000	56,867,126 »
	1873	13,500,000	
	1874	16,952,925	
	1875	22,914,201	

Cheltuiţĭ fără utilitate aprópe de . . . . . 80,996,230 fr.

Statul Român posedă astădĭ ca lucrărĭ publice :

1°. 1236 kilometri de drumurĭ de fer în esploatare
2°. 150 » » » în construcţiune
3°. 4, 5 » poduri de fer peste gârle
4°. 5821 » şosele în circulaţiune
5°. 507 » » construcţiune
6°. 3420 » liniĭ telegrafice
7°. 6089 » lungime de fir telegrafic.

şi în special :

Lungimele drumurilor de fer .	919 kilom.	Roman-Vîrcior. şi Tec.-Bêrlad
	224 »	Roman-Iţcanĭ şi Rom.-Botoşanĭ
	21 1/2 »	Iaşĭ-Ungheni
	70 »	Bucurescĭ-Giurgiu-Smârda.

www.dacoromanica.ro

Şosele în circulaţiune . . .	1821	kilometri.	Naţionale
	4000	»	judeţene
Şosele în construcţiune . .	7	»	Naţionale
	500	»	judeţene.

Isvorul deficitelor.

De vom trece acum la cheltuelile Statuluĭ găsim că bugetul rectificativ pe anul 1876 astfel cum s'a votat la $^{17}/_{29}$ decembre 1875 este de 97,894,427 fr. şi anume :

Consiliul ministrilor	42,848
Ministerul de Interne	8,351,675
„ Iustiţieĭ	3,772,160
„ de Esterne	729,188
„ Cultelor şi Instrucţiuneĭ .	7,910,690
„ de Resbel.	16,550,991
„ Lucrărilor publice . . .	5,119,781
„ de finance	54,917,092
Deschideri de credite	500,000
	97,894,427

La sistemul adoptat de buget rectificatif, de credite suplementare şi de credite straordinare într'uă ţéră unde ómeniĭ sunt âncă puţin cumpătaţi, maĭ adăogându-se evaluărĭ umflate la venituri şi putulărĭ la cheltuelĭ aŭ devenit causa de ruină pentru finanţele acestiĭ ţĕrĭ. Astfel în 6 anĭ de la 1871 până la 1876 creditele sporite prin bugetul rectificativ ulterior şi prin cele suplimentare şi straordinare aŭ încărcat tesaurul cu suma de 83,708,874 fr. saŭ cu 14,000,000 termen de mijloc pe fie-care an adică cu 17 $^{0}/_{0}$. Tabela următóre îţĭ póte da uă idee de aceste sporuri.

www.dacoromanica.ro

ANUL	Sporirea bugetului prin rectificări	Credite suplimentare și straordinare	Totalul sporirilor bugetelor primitive
1871	„	9,017,065	9,017,065
1872	1,228,456	24,168,289	25,396,745
1873	18,515,360	5,017,036	23,532,397
1874	2,701,528	3,166,761	5,868,285
1875	767,876	6,452,560	7,220,436
1876	„	12,673,944	12,673,944
	23,213,216	60,495,657	83,708,874

sau 14,000,000 termen mediu pe an.

Ceĭ din urmă 6 anĭ aŭ dat deficitele următóre :

ANUL	Deficite bugetare	Împrumuturĭ	Deficitele anuluĭ	Deficitele adevĕrate
1870	„	„	„	991,295
1871	3,747,503	3,772,875	7,520,379	8,511,674
1872	1,638,870	12,283,949	14,222,619	22,731,294
1873	1,278,604	14,697,745	13,419,141	36,153,435
1874	7,444,162	„	7,444,162	43,597,597
1875	332,471	11,990,000	12,322,471	55,920,069
1876	21,990,002	„	21,990,602	77,910,671

Situațiunele financiare înfățișate camerilor sunt departe de a fi conforme cu realitatea; de esemplu un ministru declară deficitul anilor 1875 și 1876 asfel

Deficitul anuluĭ 1875 egal cu. . .	8,889,118
„ „ 1876 „ . .	15,484,084
Total	24,373,202

www.dacoromanica.ro

peste câte-va săptămâni succesorul seŭ în situaţiunea înfăţişată la 16 fevruar 1876 vine şi arată în cameră cu totul alte cifre mai grele. După acest din urmă :

Deficitul anului 1875 egal cu. . .	12,537,894
„ „ 1876 „ . .	12,894,427
Alte sarcini.	3,243,105
Total	28,675,426

dar credi póte că acésta este cifra cea adevĕrată! dar nu este aşa; ómeni competinţi şi chiar mărturisirea acelor din lucrătorii din ministerul de finance convin că acest deficit se apropie de 40,000,000 fr. sumă la care de se va mai adăoga încă 42,500,000 fr. plata linii de fer Ploescĭ-Predeal şi Adjud-Ocna.

Cum vedi într'aceştĭ din urmă 5 ani s'a produs aceste deficite neprasnice de şi veniturile s'aŭ sporit prin dări nuoi succesive până la 25,000,000 pe an, încasându-se într'acest termen 80,266,442 fr. mai mult decât daca impositele ar fi remas cea ce eraŭ la 1870.

D-l Erdman Hahn comparând cifrele încasărilor contribuţiunelor adăogate şi împrumuturile contractate în ceĭ din urmă 5 anĭ scóte numai suma de 73,253,396 fr. cifra acésta este mai jos decât realitatea cu cel puţin 7,013,046 fr.

Iată cum a mers sporirea veniturilor prin adaose de imposite în comparaţie cu acele ale anului 1870 :

www.dacoromanica.ro

ANUL	Încasările	Încasările anului 1871	Diferința în mai mult
1871	66,768,407	61,697,027	5,071,380
1872	71,000,992	„	9,303,965
1873	78,151,312	„	16,454,285
1874	82,617,874	„	20,920,847
1875	82,490,115	„	24,793,088
	385,028,702	„	76,543,567
adăogând și cea ce s'a luat din vêndarea de domenii.			3,722,865
Resursele anilor 1871—1875 peste a anului 1870			80,266,442

Sporul cheltuelelor nu a urmat aceași progresiune, ele nu s'a suit decât la 11,291,802 peste cheltuelile după tipul anului 1871 și anume :

ANII	Cheltueli pur ale administrațiuneĭ fără dotații și pensii.	Cheltuelile administrative ale anului 1871.	Diferința cu anul 1871
1872	50,330,811	48,291,696	2,039,115
1873	52,326,386	„	4,034,690
1874	50,381,399	„	2,039,703
1875	51,469,988	„	3,178,292
Totalul sporurilor de cheltueli			11,291,802

Datoria publică.

Pornit pe ună asemenea cale era natural ca datoria Statuluĭ să mérgă crescând pe tot anul asfel că li-

www.dacoromanica.ro

quidând deficitul esistent şi contractul Crowley, ea va ajunge la finele anuluĭ 1876 la cifra rotundă de 600,000,000 fr. cu uă anuitate de 61,000,000 fr.

Acéstă datorie se împarte în duoă :

1. 369,152,622 Împrumutul pentru lucrărĭ publice cu uă plată de anuitate de 30,872,474 fr.
2. 227,447,474 Împrumuturĭ cu amortisare, împrumuturĭ consolidate şi datorie flotantă cu uă anuitate de 20,238,537 fr. dobândĭ amortisărĭ şi rentă.

Aceste datoriĭ se descompunŭ în modul următor :

I. 22,889,437 fr. Valórea nominală a datorieĭ contractată la 1 martie 1863 la Londra cu Banca Ottomană şi Stern Brothers cu anuitate 9 $^0/_0$ din care 7 $^0/_0$ dobândă şi 2 $^0/_0$ amortisare plus $^1/_2$ $^0/_0$ comision cheltuelĭ de schimb şi de tragere. Acest împrumut a produs un efectiv de 17,851,851 fr. cu anuitate de :

2,121,196 { 2,062,750 dobândă şi amortis.
10,303 comision de 12 $^0/_0$
51,326 schimb şi tragere.

II. 31,610,500 fr. Valórea nominală a datorieĭ contractată la Paris la 24 octombre 1866 cu casele Oppenhein, S. Sulzbach şi Oscar Planat cu anuitate de 3,138,441 Statul Ro-

www.dacoromanica.ro

mân priimind efectif 18,500,000 fr. cu plata anuală de :

3,138,441 { 3,048,080 dobândă şi amortisare
15,244 comisionu de ½ %
100,000 cheltueli de schimb
800 cheltueli de tragere.

III. 10,975,122 fr. Valórea nominală a datorieĭ contractată pentru construcţiunea drumuluĭ de fer Bucurescĭ-Giurgiu de către compania Barkley şi Stanifosth cu un serviciŭ anual de 2,010,000 dobândă şi amortisare.

IV. 12,027,285 fr. Valórea nominală a datorieĭ către Barkley şi Stanifosth pentru podurile de fer cu plată anuală de 1,443,274 dobândă şi amortisare.

V. 51,750,000 fr. Valórea nominală datorieĭ către compania Offenheim pentru drumul de fer Iscanĭ-Iaşĭ-Roman cu garanţie de un venit curat de 3,857,025 fr. pe an dobândă şi amortisare.

VI. 248,130.000 fr. Valórea nominală a datorieĭ pentru linia Roman-Bucurescĭ-Vîrciorova şi Tecuciŭ-Bârlad cu garănţie de venit curat anual de 18,609,750 fr. dobândă şi amortisare.

VII. 3,770,215 fr. Datoria valóre nominală pentru linia Iaşĭ-Unghenĭ cu 452,425 anuitate dobândă şi amortisare.

www.dacoromanica.ro

VIII. 78,000,000 fr. Valórea nominală a împrumutuluĭ domanial contractat în anul 1871 cu 8 % dobândă cu emisiunea de 74 care a dat un efectif de 57,720,000 fr. plătind anuitate de 8,000,000 fr. pe an.

IX. 44,600,000 fr. Valórea nominală a împrumutuluĭ cu rentă 5 % cu casa Fuld şi Camondo pe emisiunea de 62 care a dat un efectif de 28,990,000 fr. şi a căruĭ serviciŭ anual este de 2,250,000 fr.

X. sumă necunoscută. Obligaţiunele judecătorescĭ din Moldova pentru stingerea cărora se trece pe tot anul în budget suma de 20,000 fr.

XI. sumă necunoscută. Datoria către particularĭ pentru productele luate de ostirile rusescĭ în anul 1853 şi 1854 pentru care se trece în budget 50,000 fr. pe an.

XII. 9,985,320 fr. Datoria către Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni cu 7 % dodândă a căriĭ serviciŭ este de 748,900 fr.

Total 519,680.206 fr. cu un serviciŭ anual care se sue la 51,000,000.

www.dacoromanica.ro

TABELA DATORIEĬ PUBLICE LA 1-iŭ GENARIE 1877.

Specificarea DATORIILOR		Data contractăriĭ împrumutuluĭ		Data stingereĭ datorieĭ		Suma împrumutată Valóre nominală	Suma realisată séŭ Valórea efectivă	Anuitatea dobândă şi amortisare	Dobânda %	Suma amortisată până la 31 Decembre 1873 Valóre amortisată	Suma remasă de a mortisare la 1 Genare 1877 Valóre nominală
Drum. de fer şi lucr. publ.	Bucurescĭ-Giurgiu.	Sept.	1865	Oct.	1876	10,975,122	10,975,122	768,258	7	10,975,122	—
	Rom.-Vîrc.-T.-Bêrl.	Fevr.	1868	Sept.	1932	248,130,000	248,130,000	18,609,500	7½	957,000	247,173,000
	Roman-Iscanĭ . .	Fevr.	1868	Sept.	1961	51,750,000	51,750,000	3,857,025	7½	—	51,750,000
	Iaşĭ-Unghenĭ. . .	Iulie	1872	Iunie	1886	3,770,215	3,770,215	452,425	8	797,988	2,972,227
	Podurile de fer . .	Oct.	1865	Dec.	1880	12,027,285	12,027,285	1,443,274	9	7,267,102	4,760,182
Imprumuturi.	Stern.	April	1864	Fevr.	1888	22,889,437	17,851,851	2,121,196	7	7,216,937	15,672,500
	Oppenheim. . . .	Oct.	1866	Noeb	1889	31,610,500	18,500,000	3,138,441	8	7,521,000	24,089,500
	Domanial	Iul.	1871	Iul.	1891	78,000,000	58,176,250	8,000,000	8	10,325,000	67,675,000
	Casa de Depuneri .	Mart	1872	»	»	9,985,320	9,985,320	748,900	7½	—	9,985,320
	Renta.	April	1875	»	—	44,600,000	28,990,000	2,230,000	5	—	44,600,000
						513,737,880					
	Claca.	April	1865	Oct.	1880	106,987,000		14,258,032	10	60,128,043	46,858,956
						620,724,880		54,859,046		105,188,194	515,536,686

La finele anuluĭ când se vor încheia deficitele care trebue să fie de 40,000,000 fr. plus suma de vre uă 15 saŭ 16 milióne pentru lucrările săvârşite de Crawley datoria se va sui la 676,700,000 fr. cifră rotundă, din care scăḑându-se partea stinsă 105,188,194 rămâne 571,000,000 cu uă anuitate de aprópe 61,000,000 fr. iar la finele anuluĭ viitor 1877 adăogându-se încă 10 saŭ 12 milióne deficitul bugetar al aceluĭ an şi cât va trebui pentru terminarea linieĭ Ploescĭ-Predeal alţĭ 24,000,000 fr. datorie publică remasă de stins se va sui la 605,000,000 fr. cu uă anuitate de aprópe 64,000,000 fr.

De vom lua drept basă a creditului Statuluĭ Român emisiunea de 62 şi renta de 5 a împrumutuluĭ din 1875, datoria nominală a Românieĭ s'ar putea evalua la 1,020,000,000 consolidat cu un serviciŭ anual de 51,000,000 fr. pe an.

www.dacoromanica.ro

De vom compara datoriile publice ale deosebitelor state între dênsele şi cu raportul ce esistă între dênsele şi bugetul statuluĭ ele se clasifică în modul următor :

Numele Statelor datóre	Darea anuală pe suflare parte datorie Franci	Anuitatea datorieĭ a câtea parte la sută din buget %
Anglia	21,73	30,1
Austria.	13,07	21,8
Bavaria.	6,91	18,1
Belgia	7,08	19,8
Danemarca.	13,00	33,7
Francia		
Italia	17,19	27,1
Norvegia	1,81	11,0
Olanda	17,19	27,1
Portugalia.	7,81	26,9
Prusia	2,57	7,3
România	6,44	51,0
Rusia	4,50	17,2
Spania	7,30	16,6
Suedia	1,58	10,3
Svitzera	1,20	6,4
Ungaria.	7,30	33,1
Wurtemberg	8,00	30,2

Cu tótă acéstă situaţiune grea România ar putea cu uă chibzuinçă ca în maĭ puţin de 12 anĭ să'şĭ

www.dacoromanica.ro

plătéscă datoriile contractate până astăḑĭ şi să dispue pe tot anul de cel puţin 50,000,000 fr. pentru trebuinţele guvernuluĭ, ale bisericeĭ şi ale instrucţiuneĭ; ar putea chiar cuteza să cumpere drumurile de fer.

De astăḑí până la finele anuluĭ 1891 se refuescŭ de la sine datoriile următóre :

1⁰ La finitul anuluĭ 1880 se stinge datoria de 12,027,885 fr. contractată pentru construcţiunea podurilor de fer pentru care se plătesce uă anuitate de 1,443,275 fr.

2⁰ La finitul anuluĭ 1882 se stinge împrumutul rural de 106,987,000 fr. cu anuitatea de 14,258,032 contractată pentru rescumpărarea pământurilor concedate sătenilor plugarĭ foştĭ clăcaşĭ.

3⁰ La 1886 se refuesce datoria de 3,770,215 fr. cu anuitatea de 452,425 împrumutul pentru facerea drumuluĭ de fer Iaşĭ-Unghenĭ.

4⁰ La 1888 se stinge uă altă datorie, aceea de 22,889,437 cu anuitatea de 2,121,196 către casa Stern.

5⁰ La 1889 se stinge împrumutul Oppenheim de 31,610,500 cu anuitatea de 3,138,441 fr.

6⁰ Şi la 1891 se stinge împrumutul domanial de 78,000,000 fr. pentru care tesaurul plătesce uă anuitate de 8,000,000 fr.

Încât totalul datorieĭ refuită până la acea epocă 1891 se sue la 255,284,437 fr. a căruĭ serviciŭ scade din an în an :

www.dacoromanica.ro

La 1880	cu	1,443,274	fr. pe an.
„ 1882	„	14,258,032	„
„ 1886	„	3,770,215	„
„ 1888	„	2,121,196	„
„ 1889	„	3,138,441	„
„ 1891	„	8,000,000	„
Total		29,413,368	

Rĕmâind numaĭ cele următóre :

1⁰ Datoria pentru drumurile de fer Strusberg şi Oppenheim de 299,880,000 fr. a căriĭ serviciŭ este astădĭ aprópe 17,000,000 fr. pe an garanţie, care până atuncĭ se va reduce fără îndoială la cel mult 10,000,000 fr. prin spnrirea traficuluĭ care ar representa uă datorie de cel mult 150,000,000 fr.

2⁰ Datoria consolidată, renta a căriĭ serviciŭ de 5 % este de 2,230,000 fr. pe an. 44,600,000 „

3⁰ Datoria către Casa de Depunerĭ şi Consemnaţiunĭ de . . . pentru care statul plătesce dobânda de 748,900 fr. 9,985,320 „

4⁰ Datoria care s'ar contracta pentru plata deficituluĭ esistent şi al căiĭ ferate Crawley care se póte stima la. . . . . 80,000,000 „
cu uă anuitate de 8,000,000 fr.

Peste tot uă datorie de. . . . 284,585,320 „
cu un serviciŭ anual de 20,978,900 fr.

Dar la acéstă stare de lucrurĭ nu se póte ajunge fără a se încărca ţéra cu dărĭ nuoĭ şi fără de a vinde

www.dacoromanica.ro

din averea sa decât printr'uă bună administraţiune a financelor şi prin echilibrarea bugetelor.

Ca să poţĭ vedea posibilitatea lucruluĭ în epistola următóre îţĭ voiŭ vorbi despre starea economică a ţĕreĭ.

Al tĕŭ amic, B. Dowley.

Urmarea epistoleĭ precedente.

De vom trece acum la cheltuelile statuluĭ găsim că bugetul rectificativ pe anul 1876 ast-fel cum s'a votat la $^{17}/_{29}$ decembrie 1875 este de 97,894,427, baniĭ 47 şi anume :

Consiliul Ministrilor . . .	42,848	
Ministeru de interne . . .	8,351,675	77
„ justiţieĭ	3,772,160	
„ Esterne	729,188	75
„ Culte şi Instrucţ.	7,910,690	10
„ de resbel . . .	16,550,991	
„ Lucrărilor publice	4,119,781	50
„ Finance şi datorie	54,917,092	35
Deschideriĭ de credite. . .	500,000	
	97,894,427	47

Idea de buget rectificativ, de credite suplimentare şi straordinare întrebuinţată fără cumpăt cu evaluările umflate la veniturĭ aŭ fost causa stăriĭ financiare. Astfel în 6 aniĭ, de la 1871 până la 1876 aceste credite aŭ încărcat bugetul cu 83,708,874 b. 10 saŭ cu 14,000,000 termen de mijloc pe fie-care an, saŭ cu 17 $^{0}/_{0}$.

Tabela de maĭ jos îţĭ póte da uă idee de aceste sporuriĭ.

www.dacoromanica.ro

Anul	Sporirea bugetului prin rectificare	Creditele suplimentare şi straordinare	Totalul sporirilor bugetelor primitive
1871	»	9,017,065	9,017,065
1872	1,228,456 04	24,168,289 31	25,396,745 35
1873	18,515.360 48	5,017,036 71	23,532,397 13
1874	2,701,524 08	3,166,761 86	5,868,285 88
1875	767,876 31	6,452,560 09	7,220,436 40
1876	»	12,673,944	12,673,944 34
	23,213,216 79	60,495,657 31	83,708,874 10

saŭ 14,000,000 termen de mijloc pe fie-care an.

Ceĭ din urmă 6 anĭ aŭ dat deficitele următóre :

Anul	Deficitele bugetare	Împrumuturĭ	Deficitele anuluĭ	Deficitele adevărate
1870	»	»	»	991,295 59
1871	3,747,503 81	3,772,875 28	7,520,379 09	8,511,674 68
1872	1,638,870 36	12,283,949 19	14,222,619 55	22,731,294 23
1873	1,278,604 45	14,697,745 64	13,419,141 19	36,153,435 42
1874	7,444,161 42	»	7,444,162 43	43,597,597 85
1875	382,471 64	11,990,000	12.322,471 64	55,920,069 49
1876	21,990,002 08	»	21,990,602 08	77,910,671 57

Situaţiunele financiare.

Situaţiunile financiare înfăţişate camerilor sunt departe de a fi conforme cu realitate; astfel de esemplu ministrul Gheorghe Cantacozino declară deficitele anilor 1875 şi 1876 în modul următor :

www.dacoromanica.ro

Deficitul anului 1875 egal cu		8,889,118	50
deficitul „ 1876 „		15,484,084	40
Total . . .		24,373,202	90

Iar peste câte-va săptămâni succesorul său Strat în situaţiunea înfăţişată la 16 fevruarie 1876 arată cu totul alte cifre mult mai grele. El arată

Deficitul anului 1875 egal cu		12,537,894	
Deficitul „ 1876 „		12,894,427	47
Alte sarcini „ „ „		3,243,105	70
		28,675,426	93

Acéstă sumă însă în realitate este mult mai mare, ea trece, sunt încredinţat, peste 35,000,000 şi trebue să apropie de 40,000,000 la care se mai adaogă suma de 42,500,000 plata liniei de fer Ploescí-Predeal şi Agiud-Ocna.

Intr'aceşti 5 ani din urmă s'au produs aceste deficite monstruóse de şi veniturile s'au sporit prin dări nouĭ succesiv până la 25,000,000 pe an, încasându-se într'acest termen 76,543,567 04 mai mult daca impositele ar fi rĕmas ceea ce a fost la 1870.

D-l Erdmann Hahn comparând cifrele încasărilor contribuţiunelor adăogate pentru ceĭ din urmă 5 ani adăogându-le şi împrumuturile contractate într'aceşti ani arată suma de 73,253,396; acéstă sumă este preţuită prea jos de acel autor.

Iată cum a mers sporirea veniturilor prin adaose de imposite în comparaţiune cu anul 1870 :

www.dacoromanica.ro

Anii	Încasările		Încasare anului 1870		Diferența în mai mult	
1871	66,768,407	63	61,697,027	14	5,071,380	49
1872	71,000,992	87	„	„	9,303,965	73
1873	78,151,312	67	„	„	16,454,285	53
1874	82,617,874	41	„	„	20,920,847	27
1875	82,490,115	16	„	„	24,793,088	75
	385,028,702	74	„	„	76,543,567	04
	în 1871 s'a luat din domenii				3,722,875	28
	Resursele nuoi anilor 1871—75.				80,266,442	32

Sporul cheltuelilor nu a fost însă tot într'aceași proporțiune, el după cum se póte vedea în tabela următóre n'a fost decât de 11,291,802 16 peste cheltuelile după tipul anului 1871 :

Anii	Cheltuelile pur ale administrațiunii fără dotații și pensii		Cheltuelile administrațiunei în 1871		Diferența în mai mult	
1872	50,330,811	77	48,291,696	12	2,039,115	58
1873	52,326,386	54			4,034,690	42
1874	50,381,399	75			2,039,703	63
1875	51,469,988	65			3,178,292	53
	Totalul sporurilor în 4 ani . .				11,291,802	16

Numerul impiegaților Statului este fórte mare, el a crescut și mai mult în acești din urmă 5 ani. El a fost

în 1866 de 5,337 funcționari și 2,455 ómeni de serviciu
1875 „ 6,259 „ „ 2,993 „

www.dacoromanica.ro

Într'aceste cifre nu intră servitori bisericilor preoţi, cântăreţi şi cler superior, nu intră nici pădurari nici paznici de hotare.

Câţi-va d'între ómenii de stat aŭ început a se preocupa de starea financiară; din nenorocire însă fórte puţini se îngrijescŭ de starea economică şi care înţelegŭ că una este strâns legată de cealaltă. Cei mai mulţi credŭ că uă situaţiune ca acea în care se află tesaurul Român se póte îndrepta cu nisce cârpeli la economii şi cu nisce reduceri în cheltueli, cu un împrumut mai mult saŭ mai puţin greŭ, cu un spor la unele dări saŭ cu nescocirea vre unui imposit. Preocupaţiunea lor merge cel mult pênĕ a căuta ca acele sporiri să nu lovéscă d'a dreptul în clasa ţĕranilor plugari şi nu se gândescŭ că or pe ce şi or pe cine se pune uă dare, ea cade saŭ se resfrânge şi apasă asupra tutu'or locuitorilor. Fórte puţini la numĕr sunt aceĭ care vĕdŭ că cestiunea este mult mai gravă.

În România nu esistă decât un singur isvor de bogăţie, plugăria, cea mai simplă şi mai primitivă, tóte cele lalte industrii împreună nu pot compta nici pentru a decea parte a producţiunei totale. Bogăţia ţĕrei vine d'a dreptul de la pămênt, pămênt care întors şi stors necontenit a ajuns a nu mai produce cea ce producea până acum. Tot luând pe tot anul fără a'i da nimica nu mai póte produce fără ajutorul celor lalte industrii nici în cantitate nici în calitate. Grânele de 60 de livre aŭ devenit uă raritate cu tótă munca ce'şi daŭ mulţi din cultivatorii de a îmbunătăţi

www.dacoromanica.ro

soiurile aducânnd semînța din alte țerĭ și din cele maĭ renumite și maĭ căutate. Producțiunea în cantitate scade pe tot anul într'un mod fórte simțitor; de unde acum și cincĭ-spre-ḑece anĭ producțiunea de mijloc era de 20 de hectolitri de hectar, astăḑĭ nu se póte compta maĭ sus de 15 hectolitri, uă scădere de 25 % în forța productivă a pămêntuluĭ. Acésta provine din împuținarea vitelor și din absența industriilor cu care se hrănesce și să îmbunătățesce agricultura.

Crescerea vitelor și păstoria care acum și câțĭ-va anĭ era una din bogățiile cele marĭ ale țereĭ a căḑut maĭ cu totul în câmpiile cele întinse ale Ialomițiĭ ale Buzeuluĭ și ale Prutuluĭ de jos; acésta din causa lipseĭ și scumpeteĭ capitaluluĭ, din causa grelelor impósite și sărăcirea populațiuneĭ agricole.

Fabricațiunele cele maĭ simple, acelea care sunt adequatele plugărieĭ lipsescŭ cu totul; afară de câte-va fabricĭ de spirt dincócĭ de Milcov și dincolo de Milcov care se închidŭ și disparŭ din an în an, și afară de doŭă fabricĭ de zahar în construcțiune a căror sórtă nu se póte cunósce âncă. Se póte ḑice că materia îngrășătóre, gunoiul, d'abia póte îndestula trebuințele grădinilor de zarzavaturĭ din prejurul orașelor.

Și cu tóte acestea situațiunea Românieĭ este atât de avantagiósă încât se póte ḑice că cu uă bună chipsuință în maĭ puțin de 12 anĭ Statul Român ar putea refui datoriile ce a contractat dispuind de un buget de cheltuelĭ de cel puțin de 50,000,000 fr. pe an, ar putea chiar rescumpera drumurile de fer.

www.dacoromanica.ro

De astăḑĭ pênĕ la finele anuluĭ 1891 se refuescŭ datoriile următóre :

1. La finitul anuluĭ 1880 se stinge împrumutul de 12,027,285 fr. cu anuitatea de 1,443,274 20, contractat pentru construcţiunea podurilor de fer.

2. La finitul anuluĭ 1882 se stinge împrumutul rural de 106,987,000 cu anuitatea de 14,258,032, pentru rescumpărarea pămênturilor concedate sătenilor plugarĭ fostĭ clăcaşĭ.

3. La 1886 se refuesce datoria de 3,770,215 41 cu anuitatea de 452,425 85 împrumutul pentru facerea drumuluĭ de fer Iaşĭ-Unghenĭ.

4. La 1888 se stinge împrumutul Stern Brothers de 22,889,437 03, cu anuitatea de 2,121,196 86.

5. La 1889 se stinge împrumutul Oppenheim de 31,610,500 cu anuitatea de 3,138,441.

6. La 1891 se stinge împrumutul domanial de 78,000,000 cu anuitatea de 8,000,000.

Totalul capitaluluĭ amortisat până la acea epocă (1891) 255,284,437, a căruĭ amortisare scade succesiv din an în an şi anume :

La 1880	cu	1,443,274 20
„ 1882	„	14,258,032 —
„ 1886	„	3,770,215 41
„ 1888	„	2,121,196 86
„ 1889	„	3,138,441 —
„ 1891	„	8,000,000 —
Total . . .		29,413,368 —

Rămâind : 1. Datoria pentru drumurile de fer Strusberg şi Offenheim de 299,880,000 cu garanţia de

www.dacoromanica.ro

22,466,775 care fără îndoélă la acea epocă se va reduce la 10,000,000 cel mult, prin sporirea traficului.

2. Datoria consolidată rentă de 44,600,000 al căriĭ serviciŭ de 5 % este de 2,230,000.

3. Datoria de 9,985,320 la casa de depuneri pentru care se plătesce dobândă de 748,000.

Şi datoria ce s'ar contracta pentru plata deficitului şi a căiĭ ferate Crawley care se póte presupune la 80,000,000 cu uă anuitate de 8,000,000. Adică uă datorie totală de aprópe 400,000,000 cu un serviciŭ anual de 15 până la 16,000,000.

Se póte ajunge la acéstă stare de lucruri la epoca precitată fără de a se încărca ţéra cu dări nuoĭ, fără de a vinde nimic din averea Statului şi fără a se face alte reduceri decât acele asolut necesariĭ pentru equilibrarea bugetului.

www.dacoromanica.ro

Viscomitelui Macdonald

la Londra

Bucurescĭ, $^{10}/_{22}$ aprilie 1876. 107 Cronwell houses (Brompton).

Mĕ grăbesc a rĕspunde la epistola ce mi-aĭ adresat în privinţa conventiuneĭ încheiată acum în urmă cu Austro-Ungaria.

Voescĭ să sciĭ daca acest act nu este vătămător intereselor englese şi daca nu atinge tractatele ce are Marea Britănie cu alte State?

În cât privesce partea politică te-aĭ putut convinge cred din epistola mea de la 30 noembre 1875 către amicul nostru Eduard Barrington că România este un Stat Suveran, care se bucură de dreptul gintelor în tótă puterea cuvêntuluĭ, un Stat căruĭ nimenĭ nu'ĭ póte tăgădui facultatea şi capacitatea de a încheia tractate şi conventiunĭ comerciale şi politice. Astfel fiind protestările Porţiĭ, interpelările Lorduluĭ Stratheden and Campbell din camera de sus şi notele schimbate între Paris, Londra, Viena şi Constantinopol nu aŭ nicĭ temeiŭ, nicĭ ratiune.

În cât privesce însă interesele comerciuluĭ engles în România trebue să'ţĭ spuiŭ că ele aŭ să fie lo-

www.dacoromanica.ro

vite de mórte daca guvernul Regineĭ nu se va grăbi să închee la rândul sĕŭ uă convenţiune comercială pe aceleaşĭ base. A nu o face aŗ fi a abandona târgul a cincĭ milióne de consumatorĭ şi a'l lăsa în esploatarea esclusivă a industrieĭ austro-ungare. Iar daca cabinetul Mareĭ Britaniĭ ar face şi el ceea ce a făcut cabinetul Vieneĭ şi ar dobândi pentru mărfurile englese aceleaşĭ cnndiţiunĭ, tot avantagiul ar fi al Angliеĭ, căcĭ ea are uă superioritate netăgăduită în cele maĭ multe din fabricatele întrebuinţate în România; mărfurile englesescĭ conţin sub acelaşĭ volum şi greutate uă valóre mult maĭ mare decât cele austro-ungare. Fie stofe de lână, de bumbac saŭ de mătase, ferărie saŭ marchetărie, sub uă greutate de uă sută de chilograme, cele de fabrica englesă o să conţie tot-d'auna uă valóre cu 25 saŭ cu 50 % maĭ mare decât similarele lor de fabrică austro-ungară.

Cu tóte vorbele late ale miniştrilor Convenţiunea acésta nu corespunde la nicĭ una din trebuinţele Românieĭ, nu satisface nicĭ trebuinţele comerciale, nicĭ pe cele industriale. La facerea eĭ nu a esistat din partea guvernuluĭ de aicĭ nicĭ uă idee economică, pe când interesele austro-ungare aŭ fost căutate şi îngrijite cu cea maĭ mare solicitudine. Guvernul de la Viena a căutat să înlesnesnéscă intrarea în Austro-Ungaria a productelor brute venite din România; acel guvern scie că materiile brute sunt elementul care hrănesce şi cresce prosperitatea popórelor industriale şi că eftinătatea lor lasă uă maĭ mare parte retribuţiuneĭ lucrătoruluĭ scie că sărăcia poporuluĭ industrial

www.dacoromanica.ro

este cu atât mai mare cu cât munca este mai puțin retribuită din valórea obiectelor, adică cu cât materia brută este mai scumpă. Și tot ună dată acel guvern a căutat să pune obiectele fabricate în Austro-Ungaria în stare de a concura în România cu similarele lor indigene. Câte-va esemple luate după acea convențiune îți vor arăta într'un mod pipăit sistemul adoptat de Austro-Ungaria la încheerea acestei convențiuni:

Cerealele românescĭ sunt scutite de vamă la intrarea lor în Austro-Ungaria; îndată însă ce ele aŭ dobândit cea mai mică prefacere, transformate în făină, de esemplu, plătesce în Austro-Ungaria 80 kreitzarĭ de centneru vamal saŭ 4 francĭ de suta de chilograme (vedĭ tariful austro-ungar clasa III, divisiunea 12) pe când făina austro-ungară intră în România fără plată de vamă (vedĭ articolul adițional al convențiuneĭ alineatul No. 6). Astfel fiind se póte fórte bine ca grâul românesc trecut în Austro-Ungaria, dus la Brașov saŭ la Cernăuțĭ să vie de acolo la Botoșanĭ saŭ la Ploescĭ transformat în făină și să facă concurență făineĭ românescĭ vêndându-se pe 17 saŭ 18 francĭ hectolitru.

Pastele și fideaoa avênd trebuință pentru fabricarea lor de mașinĭ mai complicate și mai scumpe se află în condițiunĭ și mai grele; acele austro-ungare ca și făina sunt scutite de taxă la intrarea lor în România, în vreme ce acele românescĭ plătescŭ taxă la intrare în Austro-Ungaria 4 francĭ la suta de chilograme și astfel fabricarea lor în România devine imposibilă, căcĭ nu mai pot ține concurență, de aceea și stabilimentele care lucraŭ acest product aŭ încetat îndată

www.dacoromanica.ro

ce s'a iscălit acea convenţiune. Dar chiar libera intrare a cerealelor în Austro-Ungaria cu care se fălesce atât de mult guvernul românesc, devine ilusorie, fiind-că guvernul împărătesc al Austro-Ungarieĭ, reservêndu'şĭ dreptul precum a făcut-o de a sui tarifele pe drumurile sale de fer orĭ de câte orĭ ar crede-o de cuviinţă, este învederat că numaĭ silită de necesitatea la care ar supune-o lipsa de recoltă şi mugetele flămânzilor ar face posibilă intrarea grânelor în România, când ar crede-o că ar putea jicni câtuşĭ de puţin interesele agricultorilor sĕĭ.

Trecând la un alt articol, la spirtuóse, acesta era singurul obiect protegiat într'acéstă ţéră. Intrarea spirtuóselor afară de romurĭ şi coniacurĭ era proibită; iar după convenţiune (veḑĭ tariful B No. 3) ele acum pot intra plătind drept vamal de 25 francĭ de suta de chilograme cu uă taxă de 20 francĭ în lăḑĭ, 25 francĭ în butoae duble şi 15 francĭ în butoae simple, taxă care se aplică tutulor spirtuóselor îndulcite saŭ neîndulcite astfel că rachiurile venite din Austro-Ungaria care la hotar costă 40 până la 50 francĭ hectolitru, intrând în România s'ar urca la 65 saŭ cel mult la 75 francĭ hectolitru şi pot ţine concurenţă rachiurilor românescĭ în tóte oraşele României. Iar spirtuósele fabricate în România plătesc în Austro-Ungaria înduoit şi întreit, cele neîndulcite 9 fiorinĭ argint centnera de vamă, adică 45 de francĭ suta de chilograme şi cele îndulcite 15 fiorinĭ centnerul vamal saŭ 75 francĭ suta de chilograme. Într'aceste taxe intră şi impositul de consumaţiune care se percepe de

www.dacoromanica.ro

uă dată cu drepturile vamale taxe convenţionale fixate prin tractatul de comerciŭ cu Francia care este naţiunea cea mai favorisată. Aceleaşi observaţiuni se pot face pentru tóte articolile căci a fost uă unitate de ideĭ din partea Austro-Ungarieĭ, încât convenţiunea se póte resuma astfel :

Intrare liberă în Austro-Ungaria a productelor fabricate şi concurenţă avantagiósă productelor fabricate austro-ungare în România cu tóte fabricatele similare indigene..

Trimisul guvernuluĭ român nu a fost preocupat de cât de onorul de a subscri alăturĭ cu cancelariul imperiuluĭ, creḑênd că printr'acésta dobândea un drept politic pentru ţéra luĭ, drept, care fie ḑis în trécăt, nu era tăgăduit de nimenĭ, cu atât mai puţin că România îl esersase în mai multe rândurĭ fără surle şi tobe. Dar aşa sunt eĭ ómenii Statelor celor micĭ, se credŭ marĭ făcêndu-se în imaginaţiune mai marĭ decât ceea ce sunt. De aceea vedem România consumându'şĭ puterile în a se juca d'a soldatul, dând tótă munca şi tótă vlaga pe tunurĭ, pe puscĭ şi pe bombe, în loc de a căuta a'şĭ desvolta puterile intelectuale şi industriale. Iea de la scólă şi dă casarmieĭ creḑênd că batalióne cele multe asigură esistenţa ţĕreĭ fără a'şĭ da ostenélă să vaḑă că istoria ne arată că chiar statele cele marĭ atuncĭ aŭ fost mai espuse, când s'aŭ creḑut mai bine armate, căcĭ atuncĭ aŭ fost mai ispitite de a'şĭ încerca puterile şi a'şĭ realisa ambiţiunele. Când uă naţiune îşĭ pune tóte resursele cum facŭ Românii în a'şĭ da numaĭ tunurĭ şi soldaţĭ, este

www.dacoromanica.ro

tot-d'auna în poziţie de a'şĭ periclita esistenţa chiar când devine victoriósă, pentru că ómeniĭ eĭ devenind numaĭ soldaţĭ în loc de a deveni cetăţenĭ producătorĭ, nu maĭ sunt bunĭ decât de bătălie.

Dar să revenim la subiectul de la care m'am depărtat, la convenţiune.

Ca să poţĭ judeca însuşĭ de efectele ce are să aibă ea, îţĭ trimit un esemplar şi îţĭ recomând cercetarea tabelelor A şi B şi sper că te veĭ convinge despre dênsa şi despre neeficacitatea eĭ de a facilita crearea uneĭ idustriĭ naţionale române. În tabela B veĭ găsi obiectul cel maĭ greŭ impus cu scop de a pune pe România în stare de a'l produce ea însăşĭ: postavul.

Stofele austro-ungare de lână sunt supuse la intrarea lor în România la uă dare vamală de 30 până la 58 de francĭ de suta de chilograme ceea ce represintă uă dare de $12\,^1/_2\,^0/_0$ pentru lânăriile gróse cum sunt păturile cu păr şi de $1\,^1/_2\,^0/_0$ pentru postavurile cele fine.

Uă pătură grósă cu păr trage $3\,^1/_4$ chilograme şi costă 8 francĭ una; aşa fiind un balot de 100 de chilograme conţine 30 de bucăţĭ cu uă valóre de 240 francĭ pentru care se plătesce vama 30 de francĭ saŭ $12\,^1/_2\,^0/_0$.

Postavul civit ordinar ḑis de Braşov care trage 796 grame metru şi costă ca la 6 francĭ metru conţine 125 de metri într'uă bucată de 100 de kilograme şi valoréḑă 750 francĭ; supuindu'l la vama medie de 44 francĭ plătesce aprópe $6\,^0/_0$ dreptul de intrare în România.

www.dacoromanica.ro

Postavul negru fin de Viena trage 490 de grame metru şi să vinde cu 17 până la 18 francĭ metru; asfel uă bucată de 100 de kilograme care conţine 204 metri şi valorésă 3,570 francĭ plătind masimul taseĭ vamale de 58 fr. plătesce maĭ puţin de $1\ ^3/_4\ ^0/_0$ (1 fr. 60 $^0/_0$).

Daca pe lângă sarcinile vamale de maĭ sus vom adăoga şi costul transporturilor la 200 de kilometri la postavurile ordinare aduse de la Braşov şi de 1500 de kilometri la cele fine aduse din Viena saŭ de $2\ ^1/_2\ ^0/_0$ pentru cele d'ântâiŭ şi de 4 $^0/_0$ pentru cele de al doilea, vine a ḑice că postavurile austro-ungare trecând fruntaria în România se încarcă cele ordinare cu $8\ ^1/_2\ ^0/_0$ şi cele fine cu 6 $^0/_0$ la care de de vom adăoga cel mult 3 saŭ 4 $^0/_0$, deosebirea costuluĭ lâneĭ maĭ scumpă în Austro-Ungaria decât în România face un total 10 până la 13 $^0/_0$ dărĭ şi cheltuelĭ ce ar fi scutite la postavurile fabricate în România, şi pe care postavurile austro-ungare venite în România aŭ a le suferi peste costul fabricaţiuneĭ.

Acum să trecem să considerăm şi sumele cu care se încarcă postavurile care se fabrică în România şi care se potŭ clasa astfel :

1^0. 25 $^0/_0$ plata lucrătorilor maĭ scumpă în România din causa lipseĭ de braţe, a neesperienţeĭ şi a necesităţiĭ de a aduce lucrătorĭ streinĭ cu condiţiunĭ grele precum obligaţiune de a le plăti cheltuelile de reîmpatriere în cas de nemulţumire.

2^0. 10 $^0/_0$ saŭ 15 $^0/_0$ deosebirea în plus în costul machinelor şi uneltelor trebuincióse, dificultăţile re-

www.dacoromanica.ro

paraţiunelor, a transformărilor, a schimbuluĭ acelor stricate usate şi părăsite care tóte găsescŭ întrebuinţare şi prin urmare cumpărătorĭ acolo unde fabricile se ţinŭ lanţ una de alta şi se hrănescŭ unele prin altele şi unde rebutul şi remăşiţele sunt tóte întrebuinţate în alte fabricaţiunĭ.

3⁰. 8 saŭ 10 % deosebirea în maĭ mult a dobânḑiĭ banilor.

Total cel puţin 43 până la 50 % în defavorul fabriceĭ Române.

Putem ḑice că nicĭ cu 30 nicĭ cu 40 % ad valorem România nu ar putea lupta cu fabricile Austro-Ungare.

Ca sistem protecţionist acéstă convenţiune nu póte avea efectul ce credŭ unĭĭ că póte esersa asupra industrieĭ naţionale care este de creat; dar şi maĭ puţin sémănă a liber schimb, de şi ministru presentându-o corpurilor legiuitóre a întovărăşit'o cu un fel de speech în care arăta cu un ton doctoral că: „Prin„cipiul cel maĭ salutariŭ pentru crescerea avuţieĭ unuĭ „Stat este principiul liberuluĭ schimb“ că: „El este „ultimul cuvînt al sciinţeĭ“ şi că „Or ce pas înainte „pentru a se apropia de uă stare de libertate abso„lută a comerciuluĭ internaţional este un progres etc.“

Ministru de şi, cum veḑĭ, pare a avea óre-care noţiunĭ dar este departe de a fi pătruns de acele principiĭ economice şi de a se fi identificat cu dênsele, de şi a auḑit saŭ a citit că acele ţĕrĭ aŭ devenit bogate care aŭ respectat libertatea comercială, dar nu scie că a se depărta de la un adevĕr, este a'l renega

www.dacoromanica.ro

şi a se înşela pe sine însuşi, nu înţelege că legile şi regulamentele care împedică relaţiunile dintre ómenĭ sunt saŭ nefolositóre saŭ vătămătóre şi că intervenţiunea puterei guvernamentale în schimb şi în transacţiunĭ nu póte aduce decât rele. Că schimbul se desvoltésă şi se moderésă el prin sine însuşi, prin propria sa forţă, că singur se opresce atunci când ajunge a întêmpina păgubĭ şi că numaĭ el îşĭ póte determina marginea la care trebue să se opréscă. Sistemul conţinut într'acéstă convenţiune nu se póte califica nicĭ de pas înainte către liberul schimb, nicĭ de sistem protector al industrieĭ naţionale.

Româniĭ deşi fórte inteligenţĭ de şi maĭ mulţĭ dintr'ênşiĭ şi învĕţaţĭ, dar în privinţa ideilor economice sunt âncă fórte înapoiaţĭ. Ceĭ maĭ mulţĭ dintre ómeniĭ lor de stat şi dintre publiciştiĭ lor îşĭ închipuescŭ că trebue şi că póte să trécă prin fasele de protecţionism şi de prohibitism prin care aŭ trecut Francia, Anglia, Germania şi Italia, atunci când Philipp II dintr'uă trăsătură de condeiŭ poruncea aurului să nu trécă peste hotar şi aurul ascultător se oprea la graniţă ca sórele luĭ Iosue; când Ludovic al XIV putea să desemne fie-căruia locuitor mâncarea, bĕutura îmbrăcămintea şi chiar meseria de care trebue să se apuce, să o urmese din tată în fiŭ, fără a o putea părăsi saŭ schimba; pe când spirite înalte şi generóse ca Fenelon credeaŭ că omul ar fi cu atât maĭ fericit cu cât viaţa iar fi maĭ bine regulată de guvern ca în monarchia de la Salcuta, când împĕraţiĭ credeaŭ că facŭ bine poporuluĭ oprind intrarea şi eşirea pro-

www.dacoromanica.ro

ductelor, puind vămi şi bariere dintr'un judeţ la altul şi dintr'un oraş într'altul; lucruri care se puteaŭ practica atunci când omul nu gustase din fructul oprit al libertăţii, când nu esistaŭ nici şosele, nici poduri, nici canaluri, nici vapóre, nici drumuri de fer; când comunicaţiunile eraŭ anevoiase şi întrerupte uă mare parte a anului, căci atunci unui balot de marfă ca să ajungă din Marsilia la Paris îi trebuia duoă şi trei luni, timp în care capitalul sta închis; atunci când scumpetea chiriei îngreuia cu 20 şi cu 30 % costul mărfurilor aduse din streinătate, sumă la care de se mai adaoă şi uă tarifă vamală de alţi 15 saŭ 20 % concurenţa cu similarele indigene scutite şi de vamă şi de cheltuelile transportului devenea imposibilă. Atunci se putea crea şi susţine industria naţională prin protecţionism. Cu înlesnirea însă a mijlócelor de transport lucrul nu mai este cu putinţă. Nu la asemenea mijlóce s'ar gândi astăḑi Colbert ca să dea Francieĭ uă industrie naţională. Vămile nu mai pot fi astăḑi alt ceva de cât un sistem pur fiscal; un imposit indirect mai mult saŭ mai puţin bine combinat pus pe consumaţiune. Tractatul anglo-frances şi tzolfereinu o dovedescŭ într'un mod pipăit.

Vapórele şi drumurile de fer aŭ schimbat cu totul sistemul industrial. Ti-aducĭ aminte când eram la Aidin că se încărca pe uă cămilă douĭ sacĭ cu grâŭ şi când ajungea la Smirna unul din sacĭ era al cămilaruluĭ pentru plata chirieĭ; transportul la distanţa de 40 de chilometri care despărţea aceste duoă oroşe era de 1,20 de francĭ de chilometru pentru un hectolitru saŭ

www.dacoromanica.ro

100 $^0/_0$; astăḑĭ mulţumită drumuluĭ de fer se plătesce numaĭ uă centimă de chilometru pentru un hectolitru.

Lucrurile sunt astăḑĭ cu totul altfel după cum eraŭ uă dinióră mărfurile grele, ca grâŭ şi altele nu costă pe drumurile de fer nicĭ $^1/_2$ $^0/_0$ pe suta de chilometri iar pe mare şi pe canalurĭ nu se sue nicĭ la 20 de banĭ tona pe suta de chilometru.

Nu sunt maĭ mult de 50 de anĭ uneĭ lăḑĭ cu marfă ca să vie în Bucurescĭ de la Viena saŭ de la Lipsca îĭ trebuea cel puţin duoă lunĭ ca să strebată cu car mocănesc la pas prin pustele nisipóse ale Ungarieĭ, când nu eraŭ devalisate cu car cu caĭ cu tot de bandele luĭ Şubriht saŭ ale luĭ Roza; pe atunceĭ numaĭ mărfurilor celor scumpe, mătăsăriilor celor grele şi postavurilor celor fine, care sub volum şi greutate mică conţineaŭ valóre mare, le era permis să se lupte şi să rabde cheltuelile transportuluĭ ale *tasiduluĭ* cum se ḑicea ş'ale comisionuluĭ; atuncĭ în adevĕr cu uă dare vamală urcată se putea protege şi susţine industria naţionale; atuncĭ chiar esistaŭ de sine şi fără protecţionism uă mulţime de fabricĭ: abaoa, postavul ordinar, şalăria, sticlăria, se fabricaŭ în ţéră; fie-care colibă de sătean era un atelier de pânḑă de velinţe şi de cusăturĭ, boeriĭ şi cocónele purtaŭ cămăşĭ de pânḑă de in şi de borangic ţesute şi cusute în casă, nicĭ la ţeranĭ nicĭ la negustorĭ nu se pomeneaŭ cămăşĭ prosópe şi aşternuturĭ de pânḑă streină; velinţele, covórele chiar din casele boerescĭ eraŭ de lână, tórsă, urḑită şi ţesută în ţéră; mobilele din Bucurescĭ eraŭ de lemn de nuc lucrat de

www.dacoromanica.ro

tâmplariĭ din ţéră. Acum drumurile de fer şi vapórele eftinând şi înlesnind comunicaţiunele, prăvăliele din capitală şi din oraşele din provincie gemŭ de marfă adusă din Viena, din Paris şi din Londra; în casele cele maĭ modeste numaĭ găsescĭ un scaun, un dulap, un cuiŭ saŭ uă perdea care să nu fie aduse de peste hotar, înlesnirile şi eftinătatea transporturilor aŭ omorit industria indigenă. S'a întâmplat în România cea ce am vĕḑut pretutindenĭ unde ţéra a remas înapoĭ cea ce se vede în Turcia unde industria era fórte înaintată, unde se fabricaŭ vestitele covóre de Uşac şi de Afion-Carahisar, stofele de lână şi de mătase cele strălucite de Alep de Selimia şi de Damas, cusăturile precióse de Bagdad pe care le căutaŭ curţile domnescĭ şi împărătescĭ din tótă Europa.

Pretutindenĭ în Orient unde a pătruns şoseaoa, vaporul şi drumul de fer, fără să se fi introdus totuădată şi sciinţele himice şi mecanice, fabricile indigene aŭ îngenuchiat dinaintea loviturei ce le-a dat vaporul, róta şi eftinătatea capitaluluĭ din Europa. Acelor ţĕrĭ până ce se vor rădica prin forţa intelectuală la nivelul sciinţeĭ nu le rămâne altă resursă de cât a se da la industriile acelea care nu cer nicĭ capital mare nicĭ unelte scumpe; unde dibăcia mâneĭ şi gustul daŭ adevĕrata valóre obiectuluĭ lucrat, astfel sunt cusăturile fine şi delicate la care femeile Române aŭ uă aşa de mare îndemânare, uă industrie care cu ceasornicăria sunt unul din isvórele principale ale bogăţieĭ Switzereĭ; le rămâne arta, pictura şi sculptura care prin geniu artistuluĭ dă uneĭ bucăţĭ de pânḑă

www.dacoromanica.ro

valóre de sute de mii de franci; uă industrie care astădi dă Parisului pe tot anul 40 de milióne de franci de pe tablouri statue, statuete şi bas reliefuri, de marmură şi de bronz vêndute în străinătate. Dar să feréscă Dumneḑeŭ să ḑică că astădi prohibiţiunea nu mai este posibilă nici chiar în ţările cele mai despotice şi mai puternice saŭ să ḑică că chiar de s'ar admite că să se pótă pune asupra unor mărfuri streine dări vamale de 40 şi de 50 %, tóte acestea nu ar putea servi încuragiărei industriei naţionale că îţi găsescĭ beleaoa. Să nu ḑicĭ că un imposit vamal suit nu ar putea face alt decât de a obliga pe consomatorĭ a plăti marfa streină mai scumpă decât înnainte că îţi aprinḑi pae în cap; trecĭ de antipatriot, de apărător al intereselor streine şi câte şi mai câte.

Cât pentru mine or ce s'ar ḑice, declar sus şi tare că sunt liber eşangist pentru tóte ţările în general şi mai cu deosebire pentru România carĭ numai prin liberul schimb póte ajunge a avea într'uă ḑi uă inindustrie naţională, să ajungă a fabrica astfel că fără protecţionism şi fără subvenţiune să pótă concura în întru şi chiar în afară pentru unele obiecte cu fabricile streine.

— Cum înţelegĭ Dumnéta liberul schimb? mĕ întreba mai deunăḑi unul din ómenii de stat în renume de aicĭ.

— Îl înţeleg pur şi simplu, îĭ respunseiŭ, fără reservă şi fără retiscenţă; intrare liberă tutulor obiectelor şi tutulor mărfurilor, or de unde ar veni, fie pe apă fie pe uscat, vie de la apus, vie de la răsărit,

www.dacoromanica.ro

de la méḑă-nópte saŭ de la méḑă-ḑi, desfiinţarea desăvârşită a serviciuluĭ vamal cu suprimarea celor 50 de vămĭ înşirate pe vêrful Carpaţilor şi pe malul Dunăreĭ de la Mamorniţa până la Vîrciorova şi de la Turnu-Severin până la Ibrianu şi de la Ibrianu până la Sucéva, cu toţĭ şefiĭ, cu perceptorĭ, cu controlorĭ, verificatorĭ, tasatorĭ, odăéşĭ şĭ rândaşĭ buniĭ şi reĭ, fără escepţie şi fără cruţare. Daca este un lucru care mĕ miră este cum într'uă ţéră unde nu esistă nicĭ uă industrie manufactorială să susţine idea de protecţionism. Pe cine şi ce voesce a protege?

— Dar daca cele lalte puterĭ nu ar voi să lase de la noĭ la ele şi de la ele la noĭ intrare şi eşire liberă pentru productele nóstre spunem ce facem atuncĭ?

— De ce veĭ să mĕ preocup de cea ce fac saŭ vor să facă alţiĭ, fie-care Stat este liber să facă cea ce crede că îĭ convine; oprésca saŭ tasese scump intrarea unora saŭ tutulor obiectelor dacă le place; Româniĭ sunt şi eĭ liberĭ să cercetese saŭ să nu cercetese ce ese şi ce intră în ţéra lor, preocuparea lor trebue să fie a sci daca intrarea, şederea şi eşirea liberă a mărfurilor şi a productelor streine ar aduce vătămare saŭ folos Românilor în general şi Statuluĭ Român în special.

— Cum veĭ Domnule să nu fie pagubă Statuluĭ Român când de la cea d'întâiŭ ḑi, fără dar şi póte, tesaurul perde 8 milióne pe an venitul ce are astăḑĭ de la vămĭ import şi esport, transit, păşunatul vitelor streine, plumbagiŭ şi magazinaj, confiscărĭ, amenḑĭ etc., venit neted, care suprimându-se ar lăsa

www.dacoromanica.ro

un gol simţitor şi uă perturbaţiune în echilibrarea bugetuluĭ.

— Nu este de tăgăduit că adoptându-se liberul schimb reducerile vămilor şi vameşilor de care vorbit ar da uă economie în buget numaĭ de 1,257,660 fr. pe când tesaurul s'ar lipsi precum fórte bine aţĭ observat de un venit care astăḑĭ este de 7,803,229 fr. pe an saŭ un deficit bugetar de 6,545,569 fr.; dar acésta nicĭ nu mĕ turbură nicĭ nu mĕ sperie, căcĭ să ne suim împreună până la obârşie şi să cercetăm cum intră astăḑĭ aceştĭ banĭ în visterie :

Un negustor de esemplu aduce un balot de postav de 1000 de metri la Giurgiu; îndată ce îl bagă în prăvălie scóte din pungă 1000 fr. şi plătesce vama. Aceştĭ banĭ sunt un avans făcut de negustor acelor cari aŭ să cumpere dintr'acea bucată de postav, banĭ pe care are să'ĭ ia de la dênşiĭ treptat cu vênḑarea postavuluĭ puiudu'ĭ atuncĭ să'ĭ plătéscă fie-care în proporţiune cu cantitatea de postav ce va lua. La costul cumpărătorieĭ postavuluĭ, la cheltuelile de comision de transport, la dobânḑile de banĭ &, negustorul va adăoga şi partea vămiĭ plătite de dânsul, şi de unde ar fi dat metrul de postav cu 30 de francĭ, maĭ adăoga şi francu plătit la metru pentru vamă şi pune pe cumpărător de'l plătesce 31 fr.; astfel când îşĭ va fi vêndut tótă mia de metri de postav, negustorul ş'a întors în pungă mia de francĭ ce a plătit la vamă. Vama dar o plătesc consumatorieĭ, adică tótă lumea. Aşa fiind, tótă cestiunea se reduce în a căuta şi a găsi un mijloc de a lua acele $6\,^1/_2$ milióne prin-

www.dacoromanica.ro

tr'un alt imposit care să nu fie nicĭ maĭ greŭ, nicĭ maĭ supărător.

— Şi poţĭ crede că în starea de lipsă şi de sărăcie în care se găsesce ţéra ar fi cu putinţă a maĭ pune âncă şi un alt imposit.

— A pune un imposit nuoŭ nu cred că ar fi nicĭ bine nicĭ posibil, dar a transforma uă dare supărătóre şi costisitóre într'uă dare maĭ uşóră şi maĭ puţin vesatorie, o cred că se póte şi prea se póte. Nu este vorba de a se pune uă dare ci de a se găsi un mod cum consumatorul să nu plătéscă maĭ mult decât înainte. Soluţiunĭ la acest problem s'ar găsi multe, dar nu voiŭ cita decât una care de şi póte nu ar fi cea maĭ nimerită, dar nu va lăsa nicĭ uă îndoelă despre posibilitatea lucruluĭ.

Negustorul care precum am observat-o la fie-care sosire de marfă este obligat a alerga astădĭ pe la Filaret şi la gara Tirgovisceĭ, de la comisionarĭ la vameşĭ, de la vameşĭ la preţuitorĭ ca să scóţă fel de fel de cărţuliĭ, de conesemente, de bileturĭ şi de chitanţe, să i se rescoléscă marfa, să i se spargă, să i se strice şi să i se pérdă uă mulţime de lucrurĭ, ar fi de uă mie de orĭ maĭ mulţumit să plătéscă un drept proporţional cu importenţa negoţuluĭ ce face şi să fie scutit de tóte necasurile şi alergăturile, de tóte cheltuelile şi pagubile ce'ĭ pricinuesce refuirea drepturilor vamale.

— Să ḑicem pentru un moment şi să convin şi eŭ că s'ar găsi un mijloc ca statul să nu păgubéscă şi că tesaurul să găséscă în alt imposit acele $6\frac{1}{2}$ mi-

www.dacoromanica.ro

lióne, dar tot nu véd adevĕrat folos decât pentru fabricile streine, fără ca noĭ Românĭ să tragem vre un avantaj din liberul schimb al dumitale.

La acéstă din urmă obiecţiune vĕ respund că consumatorĭ ar plăti numaĭ 6,545,569 francĭ în loc de 7,803,229 fr. ce plătescŭ astăḑĭ şi ar beneficia aceĭ 1,257,660 cheltuelile administraţiuneĭ şi a percepţiunilor vamale.

Prin urmare 1^0 uă uşurare de aprópe 17 $^0/_0$ contribuabililor la impositul vămilor, 2^0 negustorul nu ar maĭ avea să adaoge la preţul mărfiĭ păgubile şi străgănările ce are astăḑĭ pentru îndeplinirea formalităţilor vamale alte câte-va la sută. Dar eftinătatea mărfiĭ streine cu 1 şi cu $2^0/_0$ ar fi puţin lucru pe lângă un alt avantaj mult maĭ însemnat şi maĭ important. România este una din trecătórele importente din Occident în Orient şi liberul schimb care ar da mărfurilor tótă libertatea, ar face-o să devie respântia lumeĭ, să devie ceea ce devenise uă dinióră Venezia. Oraşele Românieĭ ar deveni depositele unde s'ar înmagasina în întreposite şi docurĭ mărfurile care ar ascepta scurgerea lor în sus saŭ în jos; Ibrianul s'ar face un port însemnat şi România ar deveni centrul unuia din cele maĭ însemnate comerciurĭ din Europa, un punt la care s'ar grămădi capitaluri însemnate şi capitalişti marĭ.

— Póte în adevĕr că în cât privesce comerciul, liberul schimb să fie un bine, mărfurile care vinŭ din Germania, din Francia, din Italia şi din Anglia ca să trécă în Orient şi vice-versa, avênd facultatea d'a

www.dacoromanica.ro

intra şi a eşi libere, s'ar grămădi în Turnul-Severin, în Giurgiu saŭ Galaţĭ şi ar ascepta acolo până ce ar fi cerute într'uă parte saŭ într'alta, şi acésta ar putea să dea animaţiune oraşelor nóstre după litoral, dar tot nu vĕd industria care este de mare trebuinţă a se crea în ţéra nóstră.

— Industria a fost şi este fiica comerciuluĭ. Liverpoolu a creat Birminghamu, Mancesterul şi Shefieldu; Marsilia a creat Lionul, Amsterdamul, Anversul şi Hamburgul aŭ făcut bogăţia industrială a Holandeĭ, a Belgieĭ şi a tutulor oraşelor anseatice. Venezia şi Pisa aŭ făcut bogăţia şi frumuseţea oraşelor Italieĭ. Un negustor îmbogăţindu-se prin comerciul unuĭ obiect, al postavuluĭ de esemplu, ar căuta să'şĭ măréscă beneficiile reducênd cât s'ar putea cheltuelile ca să câştige costul dusuluĭ lâneĭ şi a dusuluĭ postavuluĭ, ar aduce maşinĭ de tors lâna şi uă ţesătóre de făcut postav, cu capitalurile luĭ eftine ar înfiinţa uă fabrică de postav în condiţiunĭ bune de a putea prospera.

Uă industrie ar chema pe alta şi în puţinĭ anĭ am vedea liberul schimb realisând ceea ce sistemul protecţionist nu va putea crea nicĭ uă dată.

www.dacoromanica.ro

PARTEA A OPTA.

BUCUREȘCIUL
INDUSTRIAL ȘI POLITIC

1876.

www.dacoromanica.ro

I.

Bucurescіul la început.

Nu vĕ pot spune cu certitutine daca capitala nóstră a eşit dintr'uă colibă de cioban saŭ dintr'un palat domnesc; daca Bucur era Rad saŭ Ilar,*) Impĕrat, domn saŭ simplu muritor, dacă acest oraş datoresce importanţa ce a dobândit luĭ Radu cel frumos saŭ văilor care ducŭ Colintina, Sabaru, Ciorogârla şi Ilfovu, cu Dimboviţa cu tot, în Argeş, formând în grindul lor un fel de pâlnie în care se scurgŭ productele şi mărfurile împreună cu patimile bune şi rele ale populaţiunilor; în care inteligenţa, activitatea şi virtutea daŭ pept cu prostia, cu lenea şi cu viţiul; uă posiţiune geographică de acelea care facŭ oraşele cele marĭ şi capitalele de state. Se scie însĕ că âncă de prin secolul al XVI-lea acest oraş era locul de schimb al productelor între locuitoriĭ ţĕreĭ de sus şi ţĕreĭ de jos; devenise uă piaţă de comerciŭ unde se stabilise maĭ mulţĭ neguţătorĭ streinĭ; se făcuse uă trecĕtóre, un *Gheced,* cum îĭ ḑicea Turciĭ.

*) *Bucuri, Radi* şi *Ilari* eraŭ Domnĭ feodalĭ, Conţĭ saŭ Baronĭ aĭ Românieĭ.

www.dacoromanica.ro

Pe la 1550 nu detronase de tot Tîrgoviscea, dar Domni îşĭ aveaŭ aci reşedinţa lor de iarnă; fusese theatrul a uă mulţime de evenimente politice. În Bucurescĭ se petrecuse rescóla boerilor Pârvulescĭ, predarea episcopilor şi boerilor de Mircea Ciobanul pe mânele Turcilor şi a Arnăuţilor. Pe zidurile luĭ Istoria înscrisese uă mulţime de victoriĭ : Mihaĭ gonise pe Turcĭ din cetatea Curtea-Veche lnându-o din mânele lor cu asalt; în curtea luĭ vistierul Dan, trecuse sub sabia Românéscă cele doŭă miĭ de spahiĭ aĭ Emiruluĭ; Sfânta-Troiţă, saŭ Radu-Vodă de astăḑi, sărise în aer cu erbăria luĭ Sinan-Paşa, urmărit de aprópe de vitézul Domn.

www.dacoromanica.ro

II.

Bucurescii acum uă sută de anĭ.

Daca un adormit din timpul luĭ Pasvantoglu saŭ al luĭ Hangerliu s'ar descepta astădĭ în grădina de la Sântu Gheorghe saŭ în piaţa teatruluĭ, anevoe ar putea spune în ce punct al globuluĭ se află. Şi daca asupra acestuĭ nenorocit oraş nu ar fi trecut şi petrecut de uă sută de orĭ în sus şi în jos sabia, focul, apa şi cutremurul, Turcĭ, Tătarĭ şi Cârjalĭĭ, Zaporojanĭ, Harvaţĭ şi Litfenĭ, Ungurĭ, Muscalĭ şi Nemţĭ, şi maĭ ales Domni vitrigĭ cu miniştri şi favoriţĭ ca Veleli, Tzucala şi Lahana, el nu ar avea nimic de rĕvnit nicĭ Vienei, nicĭ Berlinuluĭ. Oraşe unde, când un Lihtenstein, un Swartzenberg, un Witkenstein aŭ zidit uă casă saŭ un palat, acel edificiŭ a trecut din tată 'n fiŭ strĕbătênd secoli, atins numaĭ de mâna architectuluĭ ş'a artistuluĭ, mărinduse şi împodobindu-se pe din întru şi pe din afară din generaţiune în generaţiune ca să devie uă carte împetrită pe care se póte ceti istoria familiĭ ş'a oraşuluĭ; în vreme ce în Bucurescĭ palaturile Domnescĭ, mănăstirile şi casele boerescĭ s'aŭ prefăcut în cenuşe şi în ruină

www.dacoromanica.ro

de câte trei și patru ori pe secol, fără să lase măcar urmă de esistența și de mărimea lor. Unde se mai pomenesce astădi de palatul Curtea-Veche, de casele vistieriului Dan, d'ale Văcărescilor, d'ale Dudescilor, de palatul Domnesc din délul Spiri care, șase ani după terminarea lui, era prefăcut într'uă măréță ruină cu numele de Curtea-Arsă. Să dăm aci un specimen de guvernele de la noi acum și vre uă opt-deci de ani:

Pe la 1786, după un lung șir de Domni arendași, Sultanul miluise țéra cu un fel de maniac, uă féră de mare, un grec din mica insulă Lipso de lângă Paros, ajuns pilot al floteĭ împărătescĭ după ce fusese pirat; om fără altă învățătură decât conoscința stâncilor și a bâncelor de nisip din Archipel, hydraugraphie studiată jăfuind caicele și corăbiile care aveau imprudența d'a se încurca printre Sporade și Ciclade. Sultanul îl scia om de acțiune și'l trimisese să Domnéscă asupra țĕreĭ Românescĭ ca să strângă oștirĕ de creștini să bată pe Principele Coburg. Se mira singur de norocul ce'l găsise, și'și făcea rîs de Domnie. Între alții adusese cu dânsul pe un tovarăș al seŭ de meserie, pe un Sava din insula Patmos, celebru mai în urmă sub numele de *Căminaru* și de *Bimbașa Sava*, jăfuia și chinuea, era epoca apelpisiților (ἡ ἐποχὴ τῶν ἀπελπισμένων) cum îĭ dicea chiar Greci. Când nu mai găsia materie imposabilă ca să'și potoléscă nesațiul de bani se trezea turbat din somn, trimitea de'i aducea pe câte un boer saŭ pe câte uă cocónă bogată, îĭ primia cu tótă cinstea, cu ciubuc și cafea, le vorbia cu blândețe; dar pe când le lăuda

www.dacoromanica.ro

meritele şi serviţiile către ţéră, de uă dată începea să plângă şi să se bată cu pumniĭ în cap spuindule că chiar în nóptea aceea visase un vis réŭ; le spunea că se făcea că'ĭ vedea pe drumul Giurgiuluĭ mergênd surghiun în ţéra Turcéscă şi că le confisca averile. Când bieţiĭ creştinĭ ajnngeaŭ în capul scăriĭ, vedea visul Domnesc cu ochiĭ, eraŭ luaţĭ pe sus de arnăuţiĭ curţiĭ şi aruncaţiĭ într'un car. Domnul făcea un haz nespus să scótă capul pe feréstră, când eşia din curtea palatuluĭ, şi să le strige : καλόν κατεβοδιον αρχοντα! (călătorie bună boierule). A duoa ḑi uă şaică se îneca în Dunăre saŭ sbarca la Rusciuc âncă uă familie de esilaţĭ. Fraţiĭ Nicolae şi Manole Brâncovénu, Constantin şi Scarlat Ghica, Dumitrache Racoviţă, Enăkiţă Văcărescu cu fiu-seŭ Alecu, eraŭ surghiuniţĭ la Chio; Pană Filipescu cu fiĭ luĭ Nicolae şi Constantin la Cipro, Lussandra Câmpinénca cu copii era închisă în temniţa de la Edi-Cale (şapte turnurĭ) din Constantinopol, familia luĭ Cantacuzino Măgurénu era trămisă la Novi în Bulgaria şi uă mulţime de boerĭ tinerĭ luaţĭ cu sila în armata Turcéscă şi trimişĭ să se bată cu nemţi cu códă.

După prânḑ, resturnat într'uă caléscă poleită, trasă de patru cerbĭ cu córnele de aur, eşia la preumblare înconjurat de ciohodarĭ cu fuste albe şi cu işlice rotunde de samur în cap, de arnăuţĭ şi de soitariĭ cu căciulĭ lungĭ de postav pestriţ, împodobite cu códe de vulpĭ şi cu clopoţeĭ care jucaŭ chiocecurile pe lângă trăsura Domnéscă; se strâmbaŭ la trecătorĭ şi insultaŭ femeile cu vorbe şi cu gesturĭ neruşinate.

www.dacoromanica.ro

Cu ast-fel de alaiŭ mergea, de'şĭ bea cafeaua şi ciubucul lângă havusul din frumosul chiosc de la Isvorul tămăduireĭ, în sunetul surlelor şi tobelor, al meterhaneleĭ şi tumbelichiurilor.

Diminéţa în ţiorĭ de ţiuă, călare pe tabla başa, cal arăpesc, pe care, după esemplu luĭ Caligula, îl îmbrăcase caftan de clucer mare, cu piciórele góle în imineĭ roşiĭ, cu mânicile suflecate până la subţióră alerga în fuga mare pe uliţile Bucureşciuluĭ strigând cât putea : *Iangân Vaaar!!* (foc).

Când câte un boer îşĭ lua inima 'n dinţĭ şi îndrăsnia să'ĭ vorbéscă de nenorocirile ţereĭ, să'ĭ propue vre uă măsură pentru a'ĭ maĭ alina durerile, el îĭ respundea în batjocură că *daca ar fi voit Dumneţeŭ cu ţéra, nu'l trimetea pe dênsul Domn...*

Ast-fel de Domn era Mavrogeny.

În puţinĭ anĭ secase tóte isvórele de bogăţie. Domnia maĭ mult din Rusciuc de unde se arunca ca un croncan asupra satelor şi oraşelor pustiindu-le şi jăfuindu-le or de câte orĭ putea să se strecóre printre punturile ocupate de ostirile austriace, până când Celebi Hasan Paşa Rusciucliù a pus de i'a luat capul; atuncĭ s'aŭ liberat familiile surghiuniţilor şi refugiţiĭ s'aŭ întors la căminele lor.

Mavrogeny adunase uă avere însemnată cu gând să facă cum a făcut maĭ târdiŭ Caragea, să se ducă să trăéscă în Italia la adăpost de rĕfuéla turcéscă; dar lăcomia d'a maĭ strânge un câsciŭ din dăjdiĭ, ş'a maĭ vinde âncă uă dată văcăritul, oeritul, gostina, coşăritul, vinăriciul şi cele alte husmeturĭ, l'a făcut

www.dacoromanica.ro

să dea ḑi după ḑi, până ce a căḑut în mânele puterniculuĭ sĕŭ inimic.

Româniĭ aŭ memoria scurtă, s'aŭ obicĭnuit cu relele şi uită lesne pe aceĭ care i-aŭ asuprit. Un ministru ruinéză financele, înécă ţéra în datoriĭ, falsifică instituţiunile, violéză constituţiunea, calcă legile în picióre, corumpe poporul şi'l jăfuesce, îĭ este destul să cedeze locul altuia şi tóte s'aŭ ertat, tóte s'aŭ uĭtat; ceva şi maĭ mult, daca o striga cât de puţin în contra celuĭ ce i-a urmat, póte trece şi de bun patriot. Domnul cel maĭ hrăpitor, cel maĭ corupt, şi maĭ cinic, cel maĭ slab şi maĭ prost, găsesce totd'auna ciocoĭ ca să'l serve, linguşitoriĭ să'l admire, poeţi să'l cânte şi publicişti care să'ĭ atribue calităţi ce n'a avut, cugetăriĭ ce nu i-aŭ trecut prin minte şi simţimente cariĭ nicĭ uă dată nu s'aŭ apropiat de inima luĭ.

Un cugetător al secoluluĭ ne spune că sunt treĭ feluriĭ de istoriĭ: cea d'âmtêia istoriă tipărită, pe care o învĕţăm toţi, este scrisă, ḑice el, pentru ceĭ simpli; nu sémănă nicĭ cu lucrurile petrecute, nicĭ cu ómeniĭ care aŭ trăit; cea de a duoa este uă istoriă inedită, scrisă cum s'ar ḑice *ad usum delphini*, adică pentru aceĭ care aŭ să fie chemaţi să jóce un rol în viaţa mulţimeĭ; şi cea de a treia, uă istoriă plină de cugetăriĭ triste pentru moralist, uă istoriă care nu este nicĭ scrisă, nicĭ tipărită, dar care singură este adevĕrată, şi pe care fórte puţiniĭ la numĕr sunt aceĭ care o cunoscŭ.

După decapitarea luĭ Mavrogeny la Siştov, nevasta şi copiiĭ luĭ s'aŭ refugiat în România cu puţina avere

www.dacoromanica.ro

sustrasă de la confiscarea turcéscă, şi nu sunt mulţi anĭ de când, pe stradele Iaşuluĭ se arăta regulat în tóte ḑilele la ora Copouluĭ, un bĕtrân sbârlit, cu barba cănită, giubea de pambriŭ portocalie îmblănită cu rîs, ciacşirĭ roşiĭ, meşĭ şi papucĭ galbenĭ, legat cu şal alb la cap, trântit picior peste picior într'uă calésca deschisă în miḑlocul a treĭ patru fete recrutate de prin Tătăreşĭ şi din Tae-babă pentru întreţinerea haremuluĭ sĕŭ. Acest specimen de sĕlbatec era Petrache Mavrogeny demnul fiŭ al decapitatuluĭ Domn.

Din zidurile acestuĭ smeŭ se auḑia nóptea ţipete şi vaete; trecĕtoriĭ care se apropiaŭ de zaplasurile curţiĭ eraŭ bătuţi şi jăfuiţi de ţiganiĭ Bezdadeliĭ, trăsurile de pe strade eraŭ oprite şi visitate ca la vămile regieĭ, nu cumva să fi conţinut în contrabandă vre una din frumósele séle pensionare.

În ḑilele luĭ Mavrogeny, Bucurescĭĭ avea uă întindere destul de mare. Într'un ocol care începea din capul suburbieĭ Oborul vechiŭ, unde s'a serbat uă dinióră biruinţa luĭ Mateĭ Vodă asupra luĭ Radu, venit cu oştirĭ din Moldova ca să'ĭ ia tronul, trecênd pe din dosul sfinteĭ Vineri respundea la Beilic, pe la spatele jicniţiĭ; d'acolo pe lîngă altarul sfântuluĭ Spiridon, ocolind délul Mitropolieĭ şi de dinaintea Bisericiĭ Albe, unde Mihaĭ banul Craioviĭ trimis la mórte de Alesandru Voevod pentru că se ḑicea fiŭ al luĭ Pătraşcu, a dat în genuchĭ făgăduind luĭ Dumneḑeŭ uă biserică, daca îl va scăpa de osândă. Monastirea Michaiŭ Vodă de sub délul Spiriĭ ette îndeplinirea aceluĭ vot sacru. De la Biserica-albă marginea oraşuluĭ

www.dacoromanica.ro

trecea podul Calicilor, d'a curmedişŭ, apuca pe dinaintea Anthimuluĭ, se îndrepta spre Sfinţiĭ Apostolĭ, respundea în Gorgan la Sfântul Ilie, de unde apoĭ se încovoia spre stréja Braşovuluĭ care se împinsese până la Podu-cu-zale cam pe unde este astă-ḑĭ grădina Episcopieĭ; de acolo tot înainte pe la Icóná şi pe la Popa Rusu se încheia lângă biserica cu sfinţiĭ de unde am pornit cu ocolul; uă întindere de şapte saŭ opt chilometri, ḑece saŭ duoĕ-spre-ḑece chilometri pătraţĭ (2,000 până la 2,500 de pogóne) care nu conţinea de cât uă populaţiune de duoĕ-ḑecĭ până la duoĕ-ḑecĭ şi cincĭ de miĭ de suflete.

Uă dinióră monăstirile Plumbuita, Mărcuţa, Radu-Vodă, Văcărescĭ şi Cotrocenĭ, formaŭ nă semilună de punturĭ întărite despre resărit şi méḑă-ḑi legându-se tóte cu cetatea Curtea Veche.

Spre patru părţĭ ale lumeĭ se întindeaŭ, ca labele unuĭ polip, patru strade lungĭ şi întortochiate: Podu Braşovuluĭ care de la Constandin Brâncovénu începuse a se numi Podu Mogoşói după moşia Domnéscă, Podul Târguluĭ d'afară care mergea la obor, Podul Beiliculuĭ şi Podul Calicilor, astă-ḑĭ Calea Şerban-Vodă şi Calea Craioveĭ, patru liniĭ care se tăiaŭ în cruce la Curtea-Veche, unde atuncĭ ca şi acum era centrul capitaleĭ. Aceste patru strade marĭ cu Uliţa Târgoviscеĭ, cu Uliţa Ferestrăuluĭ, cu Podu de pământ şi cu Drumul Vitanuluĭ, lăsaŭ între dênsele golurĭ ocupate de grădinĭ, de liveḑĭ. de viĭ şi de maĭdanurĭ presărate pe icĭ pe cólea cu câte-va colibĭ, bordee şi căsuţe despărţite de gropĭ de nisip şi de baltace printre care

www.dacoromanica.ro

se rădicaŭ mormanele de gunoiŭ scóse de prin grajdurile boerescĭ.

Priviţĭ din délul Mitropolieĭ, Bucurescĭĭ semăna maĭ mult uă dumbravă decât un oraş: copacĭ înalţĭ şi pletoşĭ printre care străluceaŭ crucile poleite a uă sută de bisericĭ marĭ şi micĭ. Privind pe d'asupra grămada verde se ghiceaŭ pe alocurea câte-va ochiurĭ; acele spaciurĭ desemnaŭ în projecţiune locurile ocupate de hanurile cele marĭ şi de curţile boerescĭ. Cătând din deal spre Crucea Sloboḑia din calea Şerban-Vodă, monument rădicat în memoria bătălieĭ dintre Leon-Vodă şi boeriĭ pribegĭ care hotărîseră să nu maĭ sufere pe grecĭ, şi uitându-se la stânga, răḑând cu ochiul clopotniţa de la Radu-Vodă, se ḑărea, ascunsă printre copacĭ, biserica Sfântul Athanasie, ḑisă Bucur, *nemurire* şi *bucurie*, duoă nume bine alese pentru a caracterisa un oraş renăscênd de uă sută de orĭ din foc, din apă şi din sânge, şi pe nepăsătoriĭ sĕĭ locuitorĭ, tot-d'auna veselĭ şi voioşĭ, parc'ar înota tot în fericirĭ; acea bisericuţă cu turla eĭ rotundă ca uă ciupercă, cu stréşina eşită, afundată între arborĭ seculariĭ, semăna ca un copil sub uă umbrelă resemat la tulpina unuĭ stejar stufos; maĭ la drépta printre crângile copacilor, în vîrful uneĭ turle de şindrilă négră cu muschiŭ pe dênsa, se arăta crucea bisericiĭ Oltenilor, templu fórte modest, dar care ne aduce aminte lupta eroică a celor duoĕ-ḑecĭ şi patru de tovarăşĭ aĭ luĭ Himariotu căḑênd unul după altul, până la ceĭ duoĭ din urmă, care făcêndu'şĭ drum cu iataganul printre duoĕ miĭ de turcĭ, Tătarĭ şi Zaporojanĭ

www.dacoromanica.ro

aĭ luĭ Tahir Aga s'aŭ dus să móră pentru liberarea patrieĭ lor la Mesolonghi lângă Byron.

Urmând cu ochiul tot la stânga peste jicniță, trecênd de Sfânta Vineri spre Scaune se vedea foișorul de foc, un cap d'operă de dulgherie, un fel de scara pisiciĭ, formată de uă mulțime de bârniĭ resemate unele pe altele, prtntre care se vedea ca printr'un grătar bĭserica cu Sfinții, așa numită pentru că pe din afară de jur împrejurŭ sunt zugrăviți învĕțaților antichității și sibilile; și astă-ḑi tot se maĭ citesce numele unora dintr'înșiĭ. *Philosophul Thales, Hermes Trismegistul, Aristot, Platon, Stoicul, Zenon, Sybila Persica, Sybila Cumea* și *Sybila Delphea;* cele-lalte inscripțiunĭ nu se maĭ descifréză, nicĭ chipurile nu se maĭ cunoscŭ; dar sunt fără îndoélă ale luĭ Socrat, Anassagora, Ampedoclu și Heraclit.

Poiché 'innalzai un piu le ciglia
Vedi 'l maestro di color che sanno
Seder fra filosofica famiglia
Tutti l'ammiran tutti onor li fanno.(*)

Eĭ aŭ propagat unitatea Dumneḑeireĭ și aŭ dobândit gracia Salvatoruluĭ care i-a tras din mânele luĭ Pluton și i-a așeḑat în loc deschis, luminos și recoros.

(*) Când rădicaiŭ ochiĭ în sus
Vĕḑuĭ pe învĕțătorul învĕțaților
Stând în miḑlocul filosofilor.
Toți îl admiraŭ, toți îl onoraŭ.

(*Dante,* Cântul IV).

www.dacoromanica.ro

Rispose : io era nuovo in questo stato
Quando ci vidi venire un possente
Con segno di vittoria incoronnato (*)

Traemmoci cosi dall' un dé canti
Un luogo aperto luminoso ed alto (**)

Ca unii ce n'aŭ avut darul botegului n'aŭ fost puşi la un loc cu părinţii bisericei Creştine.

Chei non peccaro; e s'egli hanno mercede
Non basta perch'e' non abber battesmo (***)

Dar ca nisce Cariatide puternice pórtă bolta locaşului sfânt pe corónele lor de nemurire.

N'ar ḑice cineva că înalt prea sfinţitul chir Daniil Mitropolitul Ungro-Vlahiei ctitorul aceluĭ sfânt locaş sciea să interprete pe Alighieri.

Urmând tot spre stânga cu vederea, peste turlele multe şi uşóre ale bisericiĭ sfântul Gheorghe, ochiul se oprea cu admirare asupra celeĭ maĭ înalte şi maĭ tarĭ zidirĭ, Turnu Colţiĭ, care domina oraşul şi'şĭ arăta falnic crenelele sale printre norĭ; astăḑĭ redus şi umilit ne aduce aminte măririle căḑute, ne vorbesce de închisul de la Bender şi ne spune că în lumea acésta vană şi trecĕtóre lucrurilor ca şi ómenilor nu le este

(*) Respunse: eŭ eram noŭ venit pe acéstă lume
Când s'a veḑut venind un puternic
Incoronat cu semnul biruinţeĭ

(**) Traşĭ la uă parte
Intr'un loc luminos şi înalt

(***) Deşi eĭ n'aŭ păcătuit, de şi aŭ dobândit ertare
Nu este destul, fiindcă n'aŭ avut darul botegului
(*Dante*, Cântul IV).

www.dacoromanica.ro

ertat a se rădica prea mult preste semenii lor, căci daca nu atragŭ focului ceruluĭ, se sgudue pămêntul şi le înfrânge trufia.

Pe liuia medială a oraşuluĭ printre pomĭ şi printre turle era, hanurile cele marĭ: Şerban-Vodă, Constantin-Vodă, Sfântu Gheorghe... curţĭ marĭ pătrate cu zidurĭ 'nalte şi tarĭ de jur împrejur, cu porţĭ gróse de stejar căptuşite cu fer, legate în piróne, şine şi lanţurĭ cu clopotniţă d'asupra ganguluĭ; în mijlocul curţiĭ biserica, ocolită de case tarĭ de zid, compartimente unele lângă nltele, fie-care cu pimniţă adâncă, cu magazie boltită, cu uşĭ de fer scóse pe uă galerie cu arcade pe colóne de pétră cu capiteluri d'asupra, cu odăĭ tóte cu ferestrele şi cu uşile pe un privor care ocolea hanul dintr'un capĕt până într'altul comunicând cu duoĕ scărĭ marĭ acoperite faţă 'n faţă una cu alta, totul stil italian, tipul adoptat pretutindenĭ în Archipel şi în marea Négră pe unde Genovesiĭ aŭ avut cantóre.

Într'acele ziduri se refugiaŭ Creştiniĭ, într'acele pimniţe şi bolte îşĭ închideaŭ giuvaerurile, şalurile, argintăria şi baniĭ în timp de resmiriţă, de băjanie, de foc şi de sabie. Locuitoriĭ Bucureşciuluĭ găseaŭ scăpare pentru eĭ şi averile lor la piciórele altaruluĭ şi la tăria zidurilor.

Casele boerilor celor marĭ eraŭ cele maĭ multe pe aprópe de malul gârli; începênd din susul Dîmboviţiĭ era casa luĭ Pană Filipescu, maĭ la vale venea căminul Cantacozinescilor până în casele Colfesculuĭ pe ruinele cărora s'a rădicat maĭ în urmă casa Logofĕ-

www.dacoromanica.ro

tuluĭ Dinicu Golescu, palatul Domnesc de astădĭ; pe apă la vale, tot pe muchia délului eraŭ casele luĭ Costandin Creţulescu ş'ale fratesĕŭ Istrate, maĭ în jos casele Banuluĭ Scarlat Ghica din Gorgan; peste gârlă în dreptul Slătaruluĭ unde este Prefectura de Ilfov era casa banuluĭ bătrên, nume sub care se deosebea Banul Dumitrache Ghica de fie-sĕŭ banul Scarlat; din jos de sfântu Ioan era casa Văcăresculuĭ, chiar în locul unde este casa Baronuluĭ Belu, mergea până în zidu bisericiĭ Măgureanu; dincolo de sfântu Spiridon era casa luĭ Manolache Brâncovénu al căreia coprins se întindea de sub deal până în zidurile Sfinteĭ Ecaterineĭ ş'ale Bălăcénuluĭ iar pe malul gârli pe unde este astădĭ Primăria până la podul gârli de la Beilic. De vre uă cinci-ḑeci de anĭ acolo s'aŭ succedat óspeţĭ de tóte mărimile şi de tóte némurile, acéstă casă a fost de ḑece orĭ una după alta palat, casarmă, spital şi ruină, de ḑece orĭ zidită şi rezidită, pustiită, restaurată şi părăsită; a adăpostit pe Caragea, când a ars palatul Domnesc din délul Spiriĭ, acolo a tras Ipsilant, acolo a descălicat Domnu Tudor când a intrat cu Pandurĭ în Bucurescĭ; a fost reşedinţa ortaleĭ Turceştĭ în timpul luĭ Kehaja Beg şi luĭ Gavanosoglu; prefăcută din ruină şi transformată de Vodă Bibescu în palat domnesc a servit de quartir luĭ Omer Paşa, Generalilor Ruşĭ şi Nemţĭ, soldaţilor şi bolnavilor a tot feiul de oştirĭ; a fost locuinţa Domnilor, quartir general al comisarilor şi a comandirilor de oştirĭ de tóte invasiunele şi de tóte ocupaţiunele. La stânga spre răsărit în partea târguluĭ p'împrejurul

www.dacoromanica.ro

Colţiĭ eraŭ casele Bărcănesculuĭ, ale Cândesculuĭ, ale Câmpinénuluĭ ale luĭ Racoviţă ş'ale Bălénuluĭ.

Când după délul Mitropolieĭ într'uă séră de denie în liniscea melancolică a apusuluĭ începea tóca la uă sută de biserică cu miliónele de sunete pe tóte tonurile care se vĕrsaŭ în aer din miile de clopote marĭ şi micĭ ale oraşuluĭ, note care alergaŭ din tóte turlele ca să se confunde într'un huet general şi se suiaŭ împreună la cer lăţindu'şĭ neîncetat vibraţiunile, aruncându-se în cadenţă ca nisce talasurĭ împinse unele peste altele către malul nevĕşut, atmosfera întrégă părea transformată întrîun vîrtej de armonie şi sufletul coprins de uă sensaţiune plină de pietate se simţea atras către rugă. În mijlocul aceleĭ vijeliĭ de sunete, precum ochiul distinge într'uă mare înfuriată pânḑele corăbiilor printre spumegatul alb al joculuĭ valurilor, asemenea urechea deosebea în mijlocul huetuluĭ glasul plângĕtor al sfântuluĭ Gheorghe repetând în cadenţă numele nenorocituluĭ Brâncovénu, sunetul jalnic şi mândru al Anthimuluĭ, bătaia rară şi falnică a sfântuluĭ Spiridon îngânâdu-se cu Sărindaru şi cu Curtea Veche, clopotul de serbare al Colţiĭ, glasurĭ grave străbătute în tóte părţile de timbrele ascuţite şi argintiĭ a uă sută de clopote maĭ micĭ ale bisericilor din mahalale. Acum gălăgia populaţiuneĭ şi urletul a miilor de trăsurĭ care lovescŭ petrile ascuţite ale caldarâmuluĭ şi fluerile gardiştrilor tae tot farmecul aceleĭ armoniĭ sublime, tóca d'abia se maĭ aude şi credincioşiĭ nu se maĭ adună împrejurul altarelor.

---

www.dacoromanica.ro

III.

Casele Boerescĭ.

Casele boerescĭ erau zidurĭ tarĭ ca de cetate, în câte patru şi şése cărămidĭ, cu odăĭ multe şi marĭ, cu pivniţe adâncĭ şi boltite, cu beciurĭ şi un rând de odăĭ d'asupra, cu pod din stréşină până 'n stréşină; grinḑile erau ca urşi de pod de gróse; la cheresteaoa uneĭ case mergea un parquet de pădure seculară întreg; pardoséla sălilor şi a tinḑilor era de cărămidă pusă pe muchĭ, învălitórea de şindrilă bătută pe şépte şi pe noă, înaltă aprópe de douĕ orĭ cât casa, ca să nu ţie zăpadă şi ca să se potă scurge apa maĭ lesne.

În zadar am căuta să maĭ descoperim pe surfacia Bucureşciuluĭ vre una dintr'acele zidirĭ de care am vĕḑut atâtea în copilăria nóstră, case măreţe, bine împărţite, bine aerate; călduróse iarna şi recoróse vara.

Corpul principal se compunea de uă sală mare de colo până colo cu odăĭ în drépta şi în stânga, cu tinḑĭ în crucĭ prin care se comunica cu cele lalte părţĭ ale edificiuluĭ, case cu scosurĭ în tóte părţile şi cu sacnasiŭ, fie care odae cu ferestre spre treĭ părţĭ ale lumeĭ, tavanurile erau de stejar, stréşina scósă de uă

www.dacoromanica.ro

jumătate de stânjin ca să'ĭ ţie vara umbră, s'o apere tómna şi primăvara de ploĭ şi iarna de viscol şi de zăpadă; curtea era încunjurată de zid bolovănit înalt şi gros, pórta cu boltă, cu douĕ rânduri de uşĭ de stejar ferecate, cu foişor d'asupra unde păḑea ḑioa şi nóptea arnăuţĭ; sub gang era uă odae pentru pazarghidean în timp de ciumă. Din pridvor uă galerie deschisă ducea la biserică, căcĭ fie-care casă mare avea biserică în curte saŭ în corpul caseĭ, la un colţ. Cel ḑin urmă esemplar de acéstă architectură a căḑut acum vre uă patru anĭ sub casmaua speculantuluĭ care a transformat curtea şi grădina într'uă suburbie cu maĭ multe strade şi cu un otel colosal în dreptul bisericeĭ dintr'uă ḑi.

În mijlocul oraşuluĭ, între curtea veche şi Colţea, era târgul cel mare. Şandramale lungĭ aruncate în în tóte direcţiunele, precum vedem aḑĭ la bâlciurĭ şi în piaţa Ghica pe lângă hală; fie care şir îşĭ avea numirea, după felul mărfurilor ce conţineaŭ şi a meseriilor ce adăpostea; se numeaŭ Şelari, Cavafi, Cojocari, Işlicari, Covaci, Căldărari, Braşoveni, Grabroveni, Marchitani, Scaunele, Pescăriile; câte-va căsuţe de zid cu câte duoĕ treĭ odăĭ cu uşĭ şi cu oblóne de fer în uliţa care duce de la Şerban Vodă spre sfântu Gheorghe purtaŭ numele de Lipscanĭ, pentru că acolo se ţinea mărfurile streine, cele maĭ multe aduse de la Lipsia.

Dincolo de târgul propriŭ ḑis, prin Lucacĭ, pe la Udricanĭ, în Batisce şi spre Vergu, în tóte părţile liveḑĭ, grădinĭ şi maĭdanurĭ, câte-va case cu câte douĕ

www.dacoromanica.ro

treĭ odăĭ a căror înălţime cu înveliş cu tot nu treceaŭ de douĭ stânjenĭ de la pământ, cele maĭ multe de gard alicite saŭ în paente, aruncate peste câmp fără uicĭ uă orânduélă, fără nicĭ uă aliniere. Astăḑĭ etajele aŭ început a se sui unele peste altele; orĭ-ce clădire nouă, orĭ ce zidire se preface caută să întrécă în înălţime pe cea vecină, pare că ne lipsesce aerul şi căutăm resuflarea şi sănătatea în nuorĭ. Grădina Bresli, Pitaru-Moşu, Livedea Gospod, grădina Deşliuluĭ, curţile, fânăriile şi grădinile monăstirescĭ şi boerescĭ s'aŭ transformat în suburbiĭ populóse, receptacole de necurăţenie, de frigurĭ, de vĕrsat de angină şi de typhus în permanenţă. Apa curată şi dulce a Dîmboviţi s'a prefăcut într'uă decocţiune de spurcăciune. Închipuiţi-vĕ câţĭ-va metri cubĭ de apă care intră curată pe la Belvedere şi ese pe la Vitan luând în disoluţiune şi în suspensiune tóte lăturile şi tóte gunóele cuhnielor şi grajdurilor, tot noroiul stradelor şi canalurilor, tóte mortăciunile, putreḑiciunile şi decompositiunele, tóte infiltraţiunele depunerilor a uneĭ populatiunĭ de douĕ sute de miĭ de locuitorĭ; cum am ḑice un pahar de apă în care s'ar arunca un pumn de otravă şi veĭ avea uă idee aprosimativă de liquidul cu care îşĭ potolescŭ setea aceĭ care nu aŭ un cal ş'uă saca ca să'şĭ aducă apa de la Philaret, de la fôntâna Brâncovénuluĭ saŭ de la Ferestreŭ. Apa din Bucurescĭ în loc de a fi un vehicul pentru digestiune, a devenit un purgatif din cele maĭ drastice, de aceea vedem Bucurescénul că preferă astăḑĭ basamacu şi berea luĭ Opler. Daca acel care bea apă din

www.dacoromanica.ro

Dîmboviţă nu se mai duce, este că îşi ia de tînăr domiciliul la grădina Belu.

Copacii s'aŭ limpeḑit, verdeaţa veselă a dispărut şi s'a înlocuit cu caldarâm, cu zidiri fără nici uă aliniere şi cu învelitori de tinichea şi de tablă de tóte colorile peste care domină Synagoga din strada Sfânta Vineri, Bărăţia şi turlele ascuţite ale bisericilor Luterane şi Catolice.

Bisericile nóstre modeste, dar de un styl pur, sub cuvînt de restaurare s'aŭ tencuit din nuoŭ s'aŭ spoit cu uă vopsea mai mult saŭ mai puţin cafenie, şi-aŭ îmbrăcat turlele cu tinichea de sus până jos şi şi-aŭ pus în vîrf sub cruce câte trei patru băşici de deosebite forme şi mărimi unele peste altele ca la Slătar, ca să semene cu Cremlinu, precum sémănă Sfântul Spiridon din strada Şerban-Vodă cu Domnul de la Milan; Anthimul un model de architectură byzantină s'a resimţit şi el crud de îmbunătăţirile cele rele de care suntem sătui. Ce nume s'ar putea da formei ce a dobândit acum de curând Sărindarul, templul cel mai măreţ al capitalei.

Tot ce a mai remas neatins şi neperfecţionat este sfântul Haralambie din fostul han Stauropoleos; gracie zidurilor care copleşaŭ din tóte părţile acel paraclis ş'il ascundeaŭ ochilor profanilor ca ghemul de petricele în care se ascunde preciosul diamant, acéstă bisericuţă a scăpat neatinsă până acum de casma şi de mistrie; astă-ḑi ânsă că zidurile de p'în prejur aŭ căḑut şi a pus sub ochii speculanţilor şi architecţilor formele ei gracióse şi proporţiunele'i armonióse

www.dacoromanica.ro

témă'mĭ este să nu escite ambiţiunea de imortalitate a vre unuĭ ministru saŭ setea de câscig a vre unuĭ concesionar, s'o esploatese dândune în schimb ceva frumos, cum s'a făcut cu cismeaoa de la Philaret rădicată bucată cu bucată, dusă nu se scie unde, nicĭ pentru ce, şi de perderea căriea nu ne póte consola monumentala fontână ce s'a rădicat ca uă parodie în facie cu locul unde Artistul admira un monument simplu, modest dar de bun gust care ne vorbea de virtuţile bĕtrânilor nostri, de luptele şi de suferinţele lor.

Philaretul era pentru Bucurescian un loc de pelerinagiŭ; acolo bĕtrânĭ conduceaŭ copiĭ în plimbare şi le povesteaŭ luptele boerilor şi prelaţilor nostri în contra Domuilor phanarioţĭ şi în contra Grecilor care cucerise ţĕrile Române de dincócĭ de Carpaţĭ; le spunea sacrificiile cu care se susţineaŭ drepturile ce maĭ rămăsese ţĕriĭ, mórtea tragică a luĭ Anthim Mitropolitul înecat în Dunăre de sbiriĭ Domnescĭ, dispariţiunea mysteriósă a luĭ Alecu Văcărescu, jafurile zavergiilor, cruḑimile luĭ Kehaja Beg; le spunea înşălăciunea cu care căpitan Olympie a luat pe Vladimirescu de la Golescĭ şi l'a trădat în mânele asasinilor; acolo Românĭ juraŭ mână 'n mână să scape ţéra de Grecĭ şi de protecţie străină şi să'ĭ redea drepturile strămoşescĭ.

Se dărâmă şi disparŭ monumentele cele vechĭ, pare că am voi să scergem or ce ar putea să descepte consciinţa naţională!

---

www.dacoromanica.ro

IV.

Bucurescіu industrial.

Apa din cismeaoa Filaretuluĭ era tot-uă-dată un isvor de sănătate şi de bogăţie; vara câmpia era acoperită de lucrătóre, fete şi neveste, meştere, calfe şi ucenice care limpeḑeaŭ testemeluri în fôntână, după ce maĭ întêiŭ fisa culorile cele viĭ muindule în pétră acră; le întindea la sóre pe érbă, cântând doïnele nóstre cele frumóse. Testemelul era podóba capuluĭ cocónelor şi jupâneselor Romînce. Uă rótă de bumbac de ḑece parale se prefăcea între degetele mahalagióĭcilor din Bucurescĭ într'un tulpan subţire ca pânḑa Arachneĭ; şi cu duoĕ treĭ tipare de lemn de teiŭ, cu câte-va burienĭ colorante : băcan, şofran, paţachină şi scumpie, adevĕrată polychromotypie, se da un comerciŭ un obiect de uă valóre însutită. Torcĕtórele, ţesătórele şi vopsitórele Romînce eraŭ generos resplătite de muncă şi de ostenélă prin vêndarea testemelurilor eşite din mânile lor.

Testemelurile fabricate în Bucurescĭ nu se lăsaŭ maĭ jos de cele de Ţarigrad, şi acéstă industrie bine condusă şi încuragiată ar fi ajuns lesne să rivaliseze

www.dacoromanica.ro

cu cele mai frumóse muselinuri. La un bal de gală la Hotel de Ville din Paris, acum nuoă ani, Marchesa de Lavalette, femeia ministrului de interne, fosta ambasadrice la Constinopol, purta uă rochie de testemeluri care făcea admiraţiunea tutulor elegantelor.

Acéstă industrie a dispărut cu totul de la noi, a cedat locul ei pălăriilor şi coifurildr *a la Livezeanca*, fabricate la Paris şi la Viena, *pentru proşti* (à l'usage oes Principautés et de l'Amérique du Sud) cum ţicu modistele din Paris.

Pe prispe, la umbra stréşinelor, sta vara întinse mii de gherghefuri de tóte mărimile şi de tóte formele; fetele coseaŭ în relief (anevato) pe tulpan, pe pambriŭ, pe atlas şi pe catifea cu mătăsuri, cu lânuri, cu bumbac, cu catifeluţe, cu fir, cu sârmă şi cu fluturi; cusăturile Romăncelor de atunci nu se ruşinaŭ nici dinaintea celor de Switzera nici celor de Alep şi de Damas; gevrelele, sanguliile şi bibilurile lucrate de Bucurescence eraŭ căutate de damele celor mai mari haremuri din Constantinopol.

Cusăturile făcute în casele boerescl era fala cocónelor nóstre; şi după câte am auţit despre sexul frumos de p'atunci, el de şi nu se înfăşura ca astăţi în Fail, Şantili, Malină şi Alaçon, de şi nu purta uă oca de pĕr mort pe cap, dar nu era nici mai puţin plăcut nici mai puţin gracios; încă, daca vom judeca după legende şi după cântece s'ar putea crede că inimile pe atunci eraŭ mai înfocate şi că amorul nu era un samsar al negustoreselor de toalete.

Primăvara îndată ce da frunda, femeile cedaŭ apar-

www.dacoromanica.ro

tamentele lor gândacilor de mătase. Printre prânḑurile de foĭ de dud mahalagióĭcele înfigeaŭ câţĭ-va parĭ în grădină şi urḑeaŭ tortul dobândit iarna la lumina foculuĭ din vatră unde se povesteaŭ : istoria duiósă a luĭ Peneş împĕrat, basmele poetice cu înşirate mărgărite, şi plăcutele ghiduşiĭ ale luĭ Păcală şi Tândală. P'în luna luĭ Iunie maĭdanurile după malul gârli eraŭ pline de femeĭ adunate în pâlcurĭ împrejurul căldărilor din care trăgeaŭ mătasea după gogoşĭ; iar după ce depănaŭ borangicul intraŭ în argea unde cu patru drugĭ de lemn ciopliţĭ din topor, cu uă spată şi uă suvelniţă cu totul primitive îşĭ întocmeaŭ un resboiŭ cu care parveneaŭ a face tot felul de ţesăturĭ în treĭ şi patru iţe. Róta de tors, acel instrument puternic de civilisaţiune şi de bogăţie în occident, începuse a se introduce prin casele Bucurescencilor, detronase furca şi fusul; astă-ḑĭ acéstă unéltă bine-făcĕtóre nu se maĭ vede de cât pe teatru în mânele Margăritelor saŭ a Desdemonelor domnuluĭ Francheti.

Când bătea băltăreţu venea despre Broşteni un miros acru şi greŭ; uă mulţime de tăbăcarĭĭ se aşeḑase sub Radu-Vodă; nu numaĭ că ele îndestulaŭ trebuinţele consumaţiuneĭ din întru; dar peile lucrate în Bucurescĭ eraŭ căutate în ţéra nemţéscă şi în ţéra turcéscă şi devenise obiectul unuĭ însemnat comerciŭ de esportaţiune; este destul să amintim aci că populaţiunea ocupată de acéstă industrie era până în ḑilele luĭ Cuza-Vodă destul de numerósă ca să inspire temere şi respect curţiĭ şi boierilor.

Pe lângă argăsitul peilor se maĭ crease uă altă

www.dacoromanica.ro

industrie în care oraşul nostru ocupa cel ântêiŭ rang în Europa: cojocăria care ajunsese la uă adevĕrată perfecţiune, era uă lucrare de paţienţă şi de bun gust; bucăţele de blană fórte micĭ îmbinate şi cusute unele de altele cu uă fineţă şi uă inteligenţă artistică, formaŭ un mosaic vrednic de admirare; Samurĭi misadă, códe şi pacea, Rîşiĭ, Silvĭi, Cacomiĭ, Singépiĭ, Vulpele negre, blanele cele maĭ frumóse şi maĭ scumpe din Rusia se lucraŭ la noĭ. Starostea de cojocarĭ din Bucurescĭ era în corespondenţă ḑilnică cu seraiul Sultanuluĭ. De acest meşteşug se ţinea Işlicăria; lucrarea hărşieĭ brumăriĭ şi formele deosebite ale Işlicarilor era uă lucrare de artă cu care nu se póte compara fabricarea pălăriilor de mătase şi de pâslă. Cusăturile cu fir şi ciaprasăriă ocupa uă mulţime de meşterĭ şi de calfe.

Din tóte aceste industriĭ însemnate şi bănóse n'a maĭ rămas de cât numele scris pe tăbliţe în respântiile câtor-va strade; nume care nu maĭ aŭ aḑĭ nicĭ un raport cu ceea ce esistă. În strada căldărarilor ovreiĭ vêndŭ haĭne gata, croite şi cusute în Viena şi în Pesta, în ciaprazarĭ găsescĭ turnurĭ şi velutină, daca în şălarĭ maĭ veḑĭ câte uă pereche de hamurĭ, fiĭ sigur că ele vinŭ de la Pesta saŭ de la Vieua; uliţa Işlicarilor s'a numit cât-va timp uliţa franţuzéscă şi astăḑĭ pórtă numele de strada Carol I, plină de marfă ovreéscă. Livedea cu Duḑiĭ s'a împodobit cu uă mulţime de nume care maĭ de care; citescĭ pe tăbliţele dup'în respântiĭ: *Strada Sebastopol, Strada Occidentuluĭ, înfundătura emigratuluĭ,* porecliĭ gra-

www.dacoromanica.ro

tuite care nicĭ una nu ne spune măcar că acolo să fi fost uă dinióră uă adevĕrată pădure care producea miĭ de oca de mătase. Numirile care se daŭ aḑĭ de Primăria nóstră nu aŭ nicĭ un raport ca altă dată cu obiceiurile şi cu ocupaţiunile locuitorilor, cu vre-un fapt istoric saŭ cu vre-un om celebru. Aud̦ĭ *strada Numa-Pompiliŭ, strada Apolodor;* dar unde este astronomul, chimistul? nimenĭ, nicĭ chiar primarul nu ne-o póte spune; avem strada florilor, póte fiind că te eĭ de nas când te apropiĭ, strada graţiilor pentru că unele domnişóre se arată numaĭ în cămaşă la feréstră, strada zînelor peṇtru că pe din afară unele case sémănă chiar pensióne.

Bucurescĭ a fost nu de mult uu adevĕrat centru manufactorial, astăḑĭ însă este un oraş esclusivamente de consomaţiune şi de petrecere; prăvălie de prăvălie, cârciumă de cârciumă, grădină de grădină şi complet de complet; se ţinŭ lanţ, tóte cu table cu litere de aur d'un cot : *la Ştefan cel mare, la Napoleon, la Mihaĭ bravul, la Tudor, la Franţ Iosef, la Hora, la Cloşca, la Cocosu roşu, la Leul şi cârnatul, la Cerbu, la Purcel* etc. etc., tóte pline de marfă străină şi de bere nemţéscă; var şi cărămidă, sticlă şi lemn, unt şi zarzavaturĭ ne vine de peste noă mărĭ şi noă ţĕrĭ; în casa cea maĭ modestă ca şi în palatul cel maĭ somptuos, de la Vlădică până la opincă, din duşumea până'n tavan, din tălpĭ până'n crescet nu poţĭ găsi un pat, un pahar, un scaun, un şervet, uă cismă, uă căciulă care să nu fie adusă gata din strĕinătate. În ţéra cânipeĭ saciĭ şi sfóra le cumpărăm de la Nemţĭ!

www.dacoromanica.ro

„Nenorocită ţéră, striga Pestel, căḑând din spân-„ḑurătóre cu franghia ruptă de gât, unde nu sciŭ să „facă nicĭ măcar un ştreang!“

Materia născută şi crescută în ţéra nóstră se trimite brută şi ni se întórce peste un an saŭ duoĭ curăţită şi lucrată, o plătim însutit pe cât am vêndut'o, cu esportul, importul şi accisurile, transportul, dusul şi adusul, îmagasinările, comisionariĭ de tot felul şi tot şirul de traficanţĭ.

www.dacoromanica.ro

V.

Centralisarea.

Bucuresciul devine un oraş mare; de la unire mai ales el se împopuléză ne'ncetat; crescerea acésta însă nu este efectul nici a desvoltăreĭ industriale, nici a desvoltăreĭ comerciuluĭ, provine numaĭ de la concentrarea uneĭ populaţiunĭ improductive; a devenit receptacolul funcţionarismuluĭ, locul unde se îmbulzesce sumedenia inspăimêntătóre de postulanţĭ de tóte treptele şi de tóte etăţile, un cancer care se întinde ne 'ncetat şi sórbe tot sucul ţĕrĭĭ.

Sporirea capitaleĭ vine esclusivamente de la tendinţa nenorocită către centralisare şi de la dispreţul ce are guvernul nostru pentru autonomia judeţiană şi comunală.

Aşéză-te în orĭ-ce punt al capitaleĭ, la orĭ-ce oră, fie ḑioa, fie nóptea, pe strade, în grădinĭ, la theatrurĭ saŭ la cafenele, şi trecĭ în revistă pe trecĕtorĭ, şi pe petrecĕtorĭ, cercetéză numele şi profesiunea fiecăruia şi te veĭ convinge că marea mujoritate bărbaţĭ şi femeĭ, tinerĭ şi bĕtrânĭ, trăesc direct saŭ indirect din buget; nu întâlnescĭ decât aşa ḑişĭ slujbaşĭ aĭ

www.dacoromanica.ro

statului, civili şi militari, în activitate, în disponibilitate şi'n retragere, boeri halea şi paia, cum se ḑicea uă dată, postulanţi de funcţiuni, de concesiuni, de deputăţii, de senatorii, de primării şi de consilierii veniţi cu miile de prin judeţe ca să cerşéscă de la mila guvernului un decret séu uă recomandaţie de alegere către prefect şi benedicţiunea ministerială când, graţie eficacităţii puterniculuĭ concurs al bătăuşilor, al intimidării şi al corupţiuneĭ guvernamentale, a avut norocirea să iasă din urna electorală cu mai multe voturi şi de cât chiar numĕrul alegĕtorilor.

După chip şi după umblet poţi cunósce situaţiunea de spirit a fie-căruia: Acel care a dobândit în fine ceea ce'ĭ dorea sufletul, îndată ce şi-a putut ḑice cu parigorisitul luĭ Milu: *Sunt!* se plimbă cu nasul în sus, nu maĭ salută de cât pe ministri şi pe amicii lor; din plăcut, amabil şi bine crescut ce părea până ieri, a devenit mândru, necuviincios, şi obrasnic. Acel care speră, dar care tot maĭ are îndoială, începe colindele în frac din ḑi de diminéţă, umblă cu capul greŭ de cugetări adânci, caută să maĭ dea şi alte doveḑi de devotament şi de dinastism; iar acel care de astă dată a lăsat orĭ-ce speranţă şi e supus la nuoĭ încercări, d'abia se mişcă pe strade, umblă cu nasul în jos, parc'ar fi ploat, este amabil, blând şi salută pe tótă lumea, îşi mănâncă orele asceptând uă ocasiune favorabilă ca să se afirme, inventéză comploturi şi conspiraţiuni asupra cărora chiamă atenţiunea ministruluĭ ca să se arate cu slujbă şi să dovedéscă că este om de ordine şi dinastic.

www.dacoromanica.ro

Funcţionarĭ şi postulanţĭ, servitorĭĭ şi furnisorĭĭ lor, iată populaţiunea Bucurescĭuluĭ; în colo un oraş rĕŭ pavat, rĕŭ măturat, rĕŭ adăpat şi rĕŭ aerat. Infecţiune şi bólă! Şi nicĭ póte fi alt-fel, căcĭ oraşele întinse şi populate se întreţinŭ cu cheltuelĭ fórte marĭ pe care numaĭ uă mare bogăţie le póte purta.

Când întinderea şi populaţiunea unuĭ oraş cresce în progresiune arithmetică, cheltuelile de întreţinere crescŭ în progresiune geometrică (*), şi numaĭ atuncĭ locuitorĭĭ potŭ purta sarcinile ce necesită întreţinerea confortuluĭ şi a igieneĭ, când desvoltarea bogăţieĭ şi sporirea industrieĭ şi a comerciuluĭ potŭ urma aceeaşĭ progresiune.

Oraşele cele marĭ ale Europeĭ sunt cele maĭ multe situate pe malurile rîurilor saŭ în apropiare de mare, aŭ trebuinţă de apă multă şi adâncă ca să spele şi să mistuéscă necurăţeniile şi să înlesnéscă alimentarea.

(*) Bugetul Parisuluĭ a fost la 1863 de :

197,579,869 fr. Recetele.
193,518,697 » cheltuelile.
şi 218,809,000 » datoria.

cheltuelĭ ordinare	81,237,043	fr.
» straordinare . . .	44,665,154	»
» suplementare . . .	16,000,000	»
serviciul darorieĭ	9,907,558	»
fonduri speciale.	48,616,500	»

Parisul cu uă întindere de 113 chilometri pătraţĭ (ca la 23,000 pogóne) cheltuesce pe an 1,800,000 fr. pe chilometru pătrat (ca la 10,000 fr. de pogon). Bucurescĭĭ cu uă întindere de 36 chilometre pătrate (ca la 7,000 pogóne) cheltuesce pe an 100,000 fr. de chilometru pătrat (ca la 800 fr. de pogon).

La 1858 oraşul Londreĭ a cheltuit peste 80,000,000 fr. pentru Tamisa de a duce cu înlesnire în mare necurăţeniile ce adună în trecerea eĭ printr'acel mare oraş.

www.dacoromanica.ro

Viena de când a luat un avênt nou, canalul de la Leopoldstadt şi apa Vienei nu o mai potu curăţi şi o adepa, şi este silită să facă mari sacrificii de bani ca să aducă Dunărea chiar în mijlocul oraşului; la noi cine se póte gândi să aducă măcar Argeşul în Bucuresci? Praful şi noroiul ne înécă, apa ne otrăvesce, canalul din strada Mogoşói a devenit uă nouă causă de infecţiune şi de bóle, şi Dîmboviţa se strimtéză şi se astupă din ḑi în ḑi, făcêndu'şi rîs de lucrările de îndreptare în amunte şi în avale. Primăria a ostenit pe locuitori cu dări mai presus de puterile lor, fără a le putea aduce măcar un strop de apă curată. Acum tótă speranţa este în împrumuturi şi în bugetul statului, să'i vie în ajutor; să se pue ţéra întrégă la contribuţiune pentru ca să cureţe şi să adape capitala.

În loc de a lăsa să se formeze pe suprafracia Românieï mai multe centruri de lumină şi de bogăţie, conservând oraşelor de judeţ uă individualitate, lăsându-le talentele şi capacităţile locale; în locu de a oferi părinţilorŭ din provincie mijlóce de a da copiilor, sub ochii lor, educaţiunea şi instrucţiunea de care aŭ trebuinţă ca să menţie strâns legăturile şi afecţiunile de familie; în loc de a lăsa să se formeze circonscripţiuni de industrii speciale, după posiţiunea şi natura localităţilor, după înlesnirea şi aptitudinea locuitorilor, permiţênd şi înlesnind fie-căruï oraş să'şi desvolte activitatea în cercul sĕŭ propriŭ ca să pótă aduce şi primi de la centrul cel mare un schimb de viaţă şi de bogăţie, guvernul caută prin tóte mijló-

www.dacoromanica.ro

cele a paralisa şi a stinge or ce esistenţă proprie în judeţe desgrădind părticelele şi atrăgêndu-le la centru ca să pótă face din Românĭ uă asociaţiune forsată de stăpânĭ şi de subordonaţĭ gata a băga voturĭ cu pumnul în urnele electorale, ca astfel representaţiunile naţionale, judeţene şi comunale să fie nisce instrumente órbe ale autorităţiĭ centrale; a făcut din capitala ţĕreĭ uă fabrică mare de biurocraţĭ care pornescŭ necontenit de la centru, se respândescŭ în ţĕră ca nisce smeĭ, şi escită prin violenţele şi esacţiunile lor nemulţumirea şi ura în contra guvernuluĭ, încât ţéra şi-a perdut cumpĕtul, nu maĭ are nicĭ mĕsura adevĕruluĭ, nicĭ a dreptuluĭ. Un gemet se rîdică din tóte părţile, fie-care simte rĕul, nimenĭ nu'l póte conjura şi toţĭ ascéptă uă schimbare fără de a sci de unde are să vie; o ascéptă cu nerăbdare şi cu temere.

Pentru un petic de şosea, pentru uă fôntână, pentru un felinar, cererea trebue să mérgă la Bucurescĭ; daca aĭ un proces, îl perdĭ, daca nu te asigurĭ din vreme de concursul vre unuĭ avocat din capitală bine vĕdut de guvern, plătindu'ĭ gras nu numaĭ talentul şi sciinţa, dar maĭ cu deosebire favórea de care se bucură pe lângă puterea centrală şi temerea ce inspiră bieţilor judecătorĭ, pe care îĭ póte permuta, şi chiar destitui dintr'uă încruntătură de sprincénă. Când uă localitate suferă de apĕsarea saŭ de nedreptatea vre unuĭ funcţionar, de împovĕrare de dărĭ, de lipsă de lumină, de apă saŭ de aer, nu póte ascepta îndreptare de cât de la Bucurescĭ, unde maĭ tot-d'auna glasul i se perde înăbuşit de aceĭ care profit la centru

www.dacoromanica.ro

de abusurile comise în provinciĭ, privilegiŭ ce le este acordat în schimbul unuĭ concurś imoral şi interesat. În loc de uă viaţă provincială găsim numaĭ monotonie şi prostraţiune în tótă ţéra; cine a vĕḑut un oraş de judeţ le-a vĕḑut pe tóte: obor vinerea şi marţea, grădină a la Raşca, casin a la Fialcovski şi restaurant a la Hugues.

Pe scara natureĭ, cu cât uă fiinţă este maĭ imperfectă cu atât părţile din care se compune se aséměnă maĭ mult unele cu altele şi fie-care séměnă cu totul; rîmele de esemplu sunt la códă ca la cap, şi la cap ca la miḑloc; tăindule în bucăţĭ, fie-care parte trăesce separat, formând atâtea individe câte bucăţĭ; din contra, cu cât uă fiinţă este maĭ perfectă, cu atât părţile séle constitutive diferă între dênsele. Capul omuluĭ nu séměnă nicĭ cu mânele nicĭ cu stomachul; piciórele nu séměnă nicĭ cu gûtul, nicĭ cu peptul; uă parte nu póte trăi despărţită de cele-alte: fie-care are funcţiunea sa specială în viaţa totuluĭ, sunt necesarĭ unele altora. Acest adevĕr se observă şi în viéţa socială. Învĕţatul profesor Kingsley ne ḑice că diversitatea oraşelor, într'un stat, este un semn de civilisaţiune: cu cât oraşele, ḑice el, diferă maĭ mult în ocupaţiunile şi în producţiunile lor, cu atât lucrarea intelectuală a naţiuneĭ este maĭ puternică; diversitatea se arată cu atât maĭ mult, cu cât societatea se perfecţionéză. Individualitatea omuluĭ, adaogă el, şi mijlócele de a domina şi de a dirige puterile natureĭ, se desvoltă cu diversitatea întrebuinţărilor ce póte găsi facultăţilor sale productive; puterea şi activitatea se

www.dacoromanica.ro

măresc̆u şi legăturile sociale se strîngu, viaţa socială iea uă desvoltare mai mare şi atracţiunea către centrul general devine mai puternică. Cu cât acele puteri sunt mai bine echilibrate, cu atât tendinţa către desvoltarea individualităţilor locale, şi intensitatea puterei de asociaţiune în stat, devin mai mari şi mai eficace.

Pe cât este de necesariu ca într'un stat să esiste un centru, care prin atracţiunea lui să ţie legate între dênsele deosebitele părţi din care se compune statul, pe atât este de necesariu ca fie-care din acele părţi să aibă uă esistenţă a sa proprie, ca să'şi pótă manifesta şi esersa acea atracţiune. Diversitatea este una din condiţiunile cele mai esenţiale pentru sporirea capitalului naţional, a libertăţii şi a echităţii, pentru sporirea a tot ce constitue pacea şi armonia în societate. Istoria vine şi confirmă aceste adevĕruri prin esemple vii şi recente. Diversitatea comercială şi industrială a oraşelor Italiei, care formau atâtea centruri de lumină pe surfacia acelei ţĕri, făcea ca locuitorii ei, chiar în timpi de umilire naţională în care aŭ trăit atâta timp, să fie consideraţi ca formând uă naţiune, şi uă naţiune mare şi civilisată căreia îi lipsea numai ocasiunea ca să se închege într'un stat mare şi puternic, precum îl vedem astă-di. Diversitatea în producţiuni a oraşelor ca Birminghamu, Leeds. Manchesteru, Newcastelu şi legăturile lor cu Londra, facu ca Anglia să fie statul cel mai producĕtor şi mai bogat din lume şi tot uă dată cel mai fără temere de comoţiuni interióre. Varietatea în esistenţa oraşelor

www.dacoromanica.ro

şi necesitatea de uu centru de gravitaţiune aŭ dat Germanieĭ şi Berlinuluĭ mijlócele de a atinge gradul de mărire politică la care s'aŭ înălţat, pe când pe de altă parte sistemul de absorbţiune a făcut să pericliteze de duoĕ orĭ într'uă jumĕtate de secol esistenţa celuĭ maĭ puternic stat din Europa.

La noĭ centralisarea nu se mărginesce numaĭ în acţiunea eĭ politică, dar şĭ-a dat mâna cu centralisarea traficuluĭ, şi a luat caracterul cel maĭ pernicios ce-şĭ póte cine-va închipui.

Centralisarea politică este resultatul dorinţeĭ şefuluĭ statuluĭ de a concentra puterea în mânele sale, şi acésta de cele maĭ multe orĭ, numaĭ pentru a-şĭ înlesni mijlócele de a impune taxe şi de a le cheltueli după voinţa şi dorinţa sa; însă şeful statuluĭ nu póte să nu doréscă ca lucrarea supuşilor să devie cât s'ar putea maĭ producĕtóre, daca nu pentru iubirea sa pentru naţiune, dar cel puţin pentru că puterea i se măresce cu sporirea producţiuneĭ, şi sub acéstă privinţă se póte ḑice că interesele şefuluĭ sunt identice cu ale supuşilor; de aceea şi vedem în unele state despotice pe suveran puindu'şĭ tóte silinţele pentru a înlesni şi a spori producţiunea, şi a înfinţa creditul, încuragind spiritul de asociaţiunĭ pacínice între supuşĭ; în vreme ce obiectul principal şi esclusiv al centralisăriĭ traficuluĭ este de a opri puterea productivă; ceea ce în centralisarea politică nu este decât uă consecinţă a urmărireĭ unuĭ alt scop, în centralisarea traficuluĭ este chiar scopul urmărit.

Şeful statuluĭ are un adevĕrat interes în îmulţirea

www.dacoromanica.ro

profesiunilor, în desvoltarea facultăţilor omenescĭ, în sporirea bogăţieĭ naţionale şi în crescerea capitaluluĭ şi a creditului; pe când traficantul, el, care nu trăesce de cât din neactivitatea şi nedomirirea locuitorilor ţĕreĭ în care şi-a înfipt ghiarăle, caută a ţine pe ómenĭ despărţiţĭ unĭĭ de alţiĭ, a înlătura şi a persecuta or-ce înţelegere ca el să fie tot-d'auna intermediarul indispensabil a or-ce transacţiunĭ şi or-ce daraverĭ, ca tóte afacerile să trécă prin mânele luĭ. Înălţarea facultăţilor omenescĭ, împlinirea profesiunilorŭ, rădicarea creditului şi a valóreĭ proprietăţiĭ slăbesc puterea luĭ, de aceea el caută a le combate şi a le opri; ca lupul care se bucură de viscole şi de vijeliĭ, traficantul se bucură de rĕsbóie, de invasiunĭ şi de miseria poporuluĭ; domnirea luĭ este destrugerea valóreĭ munceĭ şi a pământuluĭ, şi robia cea maĭ grozavă impusă ţĕreĭ.

Alianţa acestor duoĕ centralisărĭ s'a manifestat la noĭ, maĭ cu deosebire, în cestiunea impositului asupra tutunuluĭ; în loc de a se adopta uă dare asupra importatorilor şi a vînd̆ĕtorilor saŭ chiar a se organisa uă regie, tutunul s'a monopolisat în mâna traficanţilor, dându-lise tóte mijlócele de a omorî cultura acestuĭ product, uă cultură care începuse a lua un avênt fórte mare şi care da agricultorilor ţĕreĭ cele maĭ frumóse speranţe. Uă altă împrejurare în care acéstă alianţă s'a arătat şi maĭ înspăimântătóre a fost legea supusă Camereĭ pentru concesiunea esploatărĭĭ consomaţiuneĭ şi esportaţiuneĭ sărĭĭ.

La noĭ cultura pământuluĭ s'a lăţit şi se lăţesce

www.dacoromanica.ro

pe tóte ḑilele, în cât astăḑĭ, puţin pământ rĕmâne necultivat saŭ neesploatat, pe tot anul pădurile se prefecŭ în câmpiĭ arabile, şi din an în an brasda ostenită produce maĭ puţin; astăḑĭ nu se maĭ pomenesce ca altă dată de duoă şi de treĭ chile de pogon (de nuoă şi de ḑece chile de falcie), deja proprietarul nu maĭ póte cultiva pe séma sa, precum făceaŭ arendaşiĭ care se îmbogăţeaŭ uă dinióră; acum suntem reduşĭ a închiria pământul pe dijmă saŭ pe resfet; sunt localităţĭ unde plugariĭ împroprietăriţĭ, după ce aŭ plătit anuitatea, şépte şi opt anĭ, aŭ părăsit pământul, s'aŭ făcut servitorĭ şi argaţĭ, séŭ aŭ trecut Dunărea.

Pământul la noĭ a ajuns a avea trebuinţă de uă cultură maĭ înaintată; dar uă asemenea cultură nu póte esista decât acolo unde deja esistă industrie manufactorială, căcĭ agricultura perfecţionată are trebuinţă de concursul industrieĭ pe care traficantul o persecută din tóte puterile séle. El combate maĭ cu deosebire asociaţiunile, pentru că ele sunt sufletul industrieĭ, atrage descrescerea valóreĭ pământuluĭ şi ne asvârlă din ḑi în ḑi, unul după altul, într'un ţarc din care nu vom maĭ putea eşi; căcĭ bogăţia nu póte cresce cu un sistem care, pe tot anul ostenesce şi sécă puterea productivă a pământuluĭ.

Ca tóte societăţile înapoiate în vieţa economică, avem nenorocitul obiceiŭ să asceptăm tot binele de la mila guvernuluĭ; pe când vedem bine că el ameţit de lauriĭ biruinţelor electorale, dă ţéra pradă traficanţi-

www.dacoromanica.ro

lor, şi pe când scim bine că salvarea este numaĭ în mâna nóstră.

Singurul mijloc de a conjura relele şi maĭ marĭ ce ni se pregătescŭ, este de a descepta în Românĭ spiritul de asociaţiunĭ industriale.

---

www.dacoromanica.ro

VI.

Casa Dudesculuĭ.

Uă casă boerésc㠠era uă adevĕrată cetate, un stat în stat, nicĭ poliţia nicĭ justiţia Domnésc㠠nu îndrăsnia să tréc㠠pragul porţiĭ unuĭ ban saŭ unuĭ Vornic, de şi un asemenea drept nu era scris nicăirĭ; la trebuinţă boerul putea să închidă porţile şi să trăésc㠠lunĭ întregĭ cu familia, cu slugile şi cu ómeniĭ caseĭ, opt-decĭ şi uă sută de suflete; fără să aibă cea maĭ mică trebuinţă de ceĭ din afară. Avea mălaiŭ şi făină în ambare, cămara luĭ gemea de tot felul de băcăniĭ şi de sărăturĭ, în ţigănie avea franzelarĭ, croitorĭ, cismarĭ etc., la cas putea cu ómeniĭ din curte să se apere în contra putereĭ Domnescĭ, când ea nu era sprijinită pe vre uă poruncă de la Ţarigrad.

Partea caseĭ despre scara cea mare cu patru odăĭ în drépta şi'n stânga săliĭ aşternute cu macaturĭ şi perdele ţesute şi cusute în casă, cu sofale, cu saltele în colţurĭ şi cu perne de jur împrejur, şi alte duoĕ séŭ treĭ odăĭ maĭ micĭ pentru grămătic, cafegiŭ, ciubucciŭ şi feciorul din casă, formaŭ apartamentul boeruluĭ; partea cea-laltă a caseĭ de sus cu sagnasiŭ, cu

www.dacoromanica.ro

cămara şi cu scare din grădină eraŭ ale cucónei şi ale cuconiţilor cu jupânesele şi cu fetele din casă, cincĭ şése cusătorese crescute de micĭ, fete de scutelnicĭ saŭ de boernaşĭ. Copiiĭ de sex bărbătesc locuiaŭ în beciurĭ cu dascălul grec lângă odaea preotuluĭ ş'a cântăreţilor, în rând cu sofragiria şi cu odăile stolniculuĭ, vătafuluĭ şi a chelăreseĭ. În fundul curţiĭ era grajdurile de duoĕ-ḑecĭ, treĭ-ḑecĭ de caĭ, şoprónele de ḑece, cincĭspreḑece trăsurĭ, care, căruţe, butcĭ şi rădvane; în unghiŭ cu odăile vizitiilor şi ale rândaşilor începea un alt rând de odăĭ unde trăgea grămăticu Iordache, vătafu Dinu, polcovnicu Ioniţă, şătraru Grigore, logofĕtu Stefanache etc., când eraŭ scoşĭ din slujbă. Aceştia, îndată ce intra boerul în pâne, sburaŭ cu toţiĭ în tóte părţile, ca sameşĭ, condicarĭ, zapciĭ şi se întorceaŭ iar la tainul boeresc îndată ce se mazilea stăpânul; aceştia eraŭ vestiţĭ ciocoĭ boerescĭ din tată 'n fiŭ.

La spatele odăilor logofeţilor era fînăria, lemnăria şi grădina în care de şi nu se afla catalpe, polovniĭ şi ailanţĭ, nicĭ begoniĭ şi fuxiĭ, dar găsiaĭ în abondenţă cireşĭ petróse, caise cât pumnu, persicĭ roşiĭ, strugurĭ tămâioşĭ şi razachie, mere domnescĭ şi pere bergamote; pe lângă grădină uă ulicióră ducea în ţigănie, curte cu câte-va odăĭ în care locueaŭ şapte opt familiĭ de ţiganĭ de vatră; potcovarĭ, curelarĭ, croitorĭ spĕlătorese etc.

Pentru uă asemenea populaţiune bucătăria urma să fie ceva măreţ şi în adevĕr era uă operă de architectură. Într'un colţ al curţeĭ se rădica un coş ca un

www.dacoromanica.ro

obelisc, care se deschidea lărgindu-se ca uă pâlnie întórsă d'asupra unei bolte care acoperea tot edificiul; în mijloc, sub deschiderea coşului, era cotlonul de duoi stânjeni de lung în care se mistuia lemnele întregi, cum veniau de la pădure, netăete ne spintecate; în care boul se putea pune întreg în frigare; de jur împrejur era mese, tarabe şi cotlóne mai mici mulţime de tóte mărimele şi de tóte gradele; deosebit de bucătarul cel mare, mai erau şépte opt rândaşi care fiecare bucătărea pentru clasa la care era orânduit; mésa şi bucatele boereşci erau deosebite de ale slugilor, d'ale jupâneselor cu fetele din casă şi de ale logofeţilor.

Coconaşii, daca erau căftăniţi séu edecliĭ la curtea Domnéscă, îşi avea fie-care feciorul, vizitiul, armăsarul de alaiŭ, telegari şi caléscă, fie care cuconiţă îşi avea fata din casă, cusătórea şi duoă trei fete de ţigan ajutóre la gherghefuri şi la creşterea gândacilor; fiecare logofĕt îşi avea ţiganul care îl îmbrăca, îi da de spĕlat, îi mătura în odae şi'i făcea focul.

Una din casele cele mai măreţe din Bucureşci era casa Dudesculuĭ, familie venită de peste Carpaţi ca Văcăreşcii, ca Golescii, ca Sturdzescii şi ca Cândescii; familie bogată şi cu pretenţiuni feodale. P'atunci Românii din Transilvania, daca dobândiau de la împĕratul Austrieĭ un titlu de Baron séu de Graf, se credeau Ungurĭ. Familia Dudesculuĭ era fără îndoială cea mai bogată din ţéră. Coprinsul lor în Bucureşci începea de lângă Sfiinţii Apostoli şi mergea până în podu Caliţieĭ aprópe de Anthim; coprindea mai tot

www.dacoromanica.ro

spaciul dintre gârlă şi délul Spireĭ, locul unde este astăḑĭ vestita mahalaoa Dudesculuĭ, dar unde nu maĭ găsescĭ cea maĭ mică urmă de acea mărime, nicĭ în zidire nicĭ în picior de om. Cel din urmă care a purtat acest nume a fost Vornicul Niculae Dudescu, om de spirit şi învĕţat, Român înfocat şi inimic neîmpăcat al Domnilor Grecĭ şi al Fanarioţilor; era nepot al luĭ Antioh Cantemir şi unchiŭ despre mumă poetuluĭ Iancu Văcărescu. Trimis de boerĭ la Paris, ca să pledeze causa Românilor, a sciut să capteze atenţiunea Generaluluĭ Bonaparte şi să'l intereseze de sórta ţĕreĭ nóstre până a'l decide să trămiţă la Bucurescĭ pe generalul Sebastiani. Era generos şi mândru; a ospătat de multe orĭ la mésa luĭ peântâiul Consul şi pe generaliĭ Republiceĭ; Madame de Recamier nu s'a rădicat nicĭ uă dată de la mésa luĭ, fără să găséscă sub şervet un diamant séŭ un rubin. Cu vornicul Niculae s'a stins şi numele şi colosala avere a Dudescilor.

www.dacoromanica.ro

VII.

Rădovanca.

Până acum vre uă trei-ḑeci de anĭ tot se maĭ vedea în dreptul podului gârli despre strada Apolodor de astă-ḑĭ bolta uneĭ porţĭ cu foişor d'asupra, şi maĭ la stânga nisce marĭ dărămăturĭ fără învelitóre, fără uşĭ, fără ferestre care căḑeaŭ cărămidă cu cărămidă; acelea fusese palatul Dudescilor, într'acele ruine locuia vestita Rădovanca, femee grósă şi chipeşă care descânta de şerpĭ şi de deochĭ, omora săricica în lapte de cuc şi argintul viŭ în untură de ţînţar; plămădea sulimanurile şi dresurile cele maĭ sublimate, risticurile cele maĭ încondeate, punea cuţitul, da cu cărţile, arunca cu bobiĭ, căta la stele şi aducea luna pe coş; sciea tot felul de scăldăturĭ de dragoste, punea óla şi aducea pe tînĕrul cel maĭ frumos călare pe trestie, cale de ḑece poştiĭ, la baba cea maĭ sbârcită. Era vrăjitóre, fermecătóre şi îndatoritóre. Să fi turnat din cer cu găléta, să fi fost nemeţi de zăpadă cât casa, séra cum bătea meterhaneaoa la vodă, la Rădovanca era bâlciŭ: căruţe, butcĭ şi cocóne îmbrobodite şi boerĭ tiptil; îndată ce înopta, picior de ghindă în-

www.dacoromanica.ro

tâlnea pe dama de tobă aidoma cum li se arătase în cărți cu dragoste și cu drum de nópte; când eșa cloșca pe cer aducea smeul printre crăpăturile zidului. Puterea ei înceta îndată ce cânta cocoșul.

Cine a putut crede vre uă dată că Rădovanca să fi murit; nimeni n'a audit jălindu-o saŭ trăgêndu'i clopotele, nici un medic nu'și aduce aminte s'o fi citit, nici un pantelimonesc din vremea aceea să'i fi săpat grópa; atât numai se scie, de la uă vecină din mahala, că pe uă nópte întunecósă ca fundul de căldare ar fi vĕdut uă pară de foc care a eșit din singurul coș care mai rămăsese în picióre d'asupra dărămăturilor, că acea văpae după ce s'a încercat să se sue spre stele a apucat'o spre apus și a căḑut în depărtare.

Dintr'acea nópte nimeni n'a mai vĕḑut nici n'a mai auḑit de scirea Rădovancei.

www.dacoromanica.ro

VIII.

S t o i a n.

Călina, fata Rădovanceĭ, nevasta luĭ Sóre potcovaru, tot stând nóptea la pândă cu un arnăut de dinderătul calesceĭ unuĭ coconaş care venea nóptea tiptil, şĭ-a lăsat ţiganul şi s'a dus după voĭnicul cu tarabulus la cap şi cu iatagan la brâŭ. Kir Stoian, jupân Stoian, saŭ căpitan Stoian, cum veĭ vrea să'ĭ ḑicĭ, fusese din céta luĭ Pendedeca, om trecut prin ciur şi prin dîrmon, cum am ḑice prin puşcărie şi prin spânḑurătóre, zavergiŭ d'aceĭ care jăfuea, d'aceĭ care la Drăgăşanĭ cânta tótă nóptea :

δέντε παίδες τῶν Ελλήνων

dar care în ḑiua de luptă nu s'a vĕḑut nicăirĭ; maĭ târḑiŭ a apărut cu bimbaşa Sava în ordia luĭ Cara Fefzi tăind şi puind în ţépe pe beţiĭ mavroforĭ care se ascundeaŭ de góna Turcilor. În ḑiua când a tăiat pe Sava, Stoian de şi venit în suita luĭ, dar era printre Turcĭ cel maĭ înverşiunat; l'aŭ vĕḑut ómenĭ trăgênd cu pistolul în nenorocitul Ghencea când sărea pe feréstra de la casa Beluluĭ căt̂and să scape de

www.dacoromanica.ro

urgia luĭ Cehaja Beg; după aceea devenit om de ordine, aci cârciumar la drumul mare, aci hangiŭ la capul podului, gasdă de tot felul de ómenĭ, prieten cu neferiĭ spătărieĭ strângea la parale. În Domnia luĭ Grigore Vodă era şi cu Agia şi cu boeriĭ din Sibiŭ care umbla să restórne pe Ghica şi să aducă pe muscalĭ; era tot uă dată spionul Başbeşliaghi şi al Cârjaliuluĭ, la 1828 când a plecat Iusuf Bey cu garnisóna din Beilic plângea cu lacrămile cât pumnul şi a duoa ḑi cânta cu cazaciĭ de gât.

Davai hleba na soldat
Za paido na Ţarigrad.

Vorbea turcesce şi rusesce, şi s'a alăturat ca dragoman pe lângă corpul luĭ Roth; scotea care pentru proviant din pământ din érbă verde numaĭ cu sfârcu gârbaciuluĭ; şĭ-a îmbunătăţit averea cumpĕrând plĕşca de la soldaţĭ; a servit poliţia luĭ Bârzof, pe Pazarnicu şi pe Căpitan Costache; bătea de snopea, fura cum se ḑice şaoa de sub călăreţ şi oul de sub coţofană, când săruta icóna la mir îĭ rămânea rubiaua de la gâtul Sfiteĭ, între dinţĭ; la 1848 se plimba cu ursu cântând pe Duhaĭmâ şi striga *Dreptate frăţie!* a priimit pe Soleiman şi pe Omer Paşa cu : să trăéscă Sultanul! pe Duhamel şi pe Lüders cu : să trăéscă Augustul nostru Protector! a jăfuit casa luĭ Kehaja din Gorgan, a ars regulamentul la Filaret şi a cărat la Cotrocenĭ cu scortă de Turcĭ şi de casacĭ pe aceĭ care luase parte în revoluţiune; a servit în tot felul pe Fuad şi pe Halcinski; a fost cu Muscaliĭ la Olteniţa

www.dacoromanica.ro

şi cu Turcii la Calafat, a strigat în contra Unirei până ce s'a împrietenit cu Libricht, a înjurat pe 11 Fevruarie şi pe 8 Maiŭ până şi-a găsit rostul; a servit tóte regimele, tóte ocupaţiunele şi tóte invasiunele; a fost contra şi pentru tóte Domniile şi tóte călmăcămiile, tot-d'auna protegiat, favorisat şi recompensat de guvern.

Acuma Stoian are bani la dobândă şi moşii, este decorat, a fost şi căftănit.

---

www.dacoromanica.ro

IX.

Fiul lui Stoian.

Fii-so, nepotul Rădovanci, tînĕr, descept, premiant cu eminenţe în tóte scólele şi medaliat, învĕţat în Paris, are trăsurĭ şi armăsarĭ, umblă când rĕsturnat în droşcă saŭ în carâtă, câud călare pe cal de soiŭ, când mâind armăsariĭ din faeton, ţine şi birjă cu luna; se schimbă în echipage după orele ţileĭ; face parte din tinerimea elegantă şi influentă, se crede un stâlp al ţĕreĭ, alb maĭ alb de cât reposatul baş-boerul, vorbesce cu lumea admirându'şĭ obrăsnicia în oglindă şi mângâindu'şĭ barba, votésă imposite nuoĭ, credite suplementare şi estraordinare, cere independenţă şi joncţiunĭ; se crede nobil, caută să ia fată de boer mare.

Când era în scólă la Sfântu Sava, se împrietenise cu un băeat, fiul unuĭ cojocar subţire, fecior de ómenĭ cum se ţicea p'atuncĭ.

Aceştĭ duoĭ copiĭ era dŭoĕ naturĭ cu totul opuse, feciorul curcanuluĭ din códa calesciĭ: invidios, egoist, fudul şi linguşitor, celă-l-alt: simplu şi modest era plin de iubire şi de devotament pentru camaraţiĭ sĕĭ; unul învĕţa nu pentru că-ĭ plăcea învĕţătura, dar

www.dacoromanica.ro

pentru ca s'ajungă mare, celă-l-alt iubea învĕţătura pentru învĕţătură; în studiul Istorieĭ unul admira rangul şi averea la care aŭ ajuns ómeniĭ ceĭ marĭ, celă-lalt faptele strălucite şi serviciile aduse patrieĭ. Unul nu vedea în studiŭ decât un mijloc de a parveni şi de a se îmbogăţi, se întreba : la ce servă spiritul şi silinţa la învĕţătură, daca un prost, un leneş şi un ignorent póte ajunge maĭ sus pe scara socială decât acel care s'a ostenit şi s'a cheltuit ca să dobândéscă titlurĭ universitare, la ce servă gradul de licenţiat saŭ de doctor daca nu'l va conduce a mânca, a bea maĭ bine ş'a câştiga maĭ maĭ mult de cât acel care nu învaţă; urma legile la scóla de drept din Paris nu ca sciinţă a dreptuluĭ ci ca un mijloc de a câştiga procese drepte şi nedrepte. Paharnicu Stoian, amic intim din zaveră cu un avocat în renume care lua procese în parte, adică că împărţea fondul pe din duoă cu bietul client daca câştiga, îĭ indica după poveţele aceluĭ amic materiile care putea să'ĭ aducă maĭ mare folos, tînĕrul student asculta maĭ cu deosebire pe avocaţiĭ care la palatul justiţieĭ susţineaŭ cu dibăciă nedreptatea în contra dreptuluĭ şi pe aceĭ care se luptaŭ să dobândéscă achitarea furuluĭ şi asasinuluĭ făcêndu'l alb ca zăpada. Celă-lalt nu vedea în studiŭ decât cercetarea şi descoperirea adevĕruluĭ, lumina care gonesce întunericul, legile naturieĭ care iaŭ locul eresurilor şi prejudeţelor, perfectibilitatea continuă a societăţilor omenescĭ; iubea sciinţa pentru sciinţă admira ómenĭ ca Newton pentru aflarea legeĭ celeĭ marĭ a gravitaţiuneĭ, admira pe Lavoisier care

www.dacoromanica.ro

prin descoperirea oxigenuluĭ a gonit din sciinţă teoriile de phlogistic şi cosmogoniile Plutoiane şi Neptuniane, care osândit la mórte de pasiunile politice cerea câte-va ḑile de viaţă ca să termine uă lucrare sciinţifică; admira pe Franklin care ca un al doilea Prometheŭ a pus mâna pe fulger şi pe trăsnet şi l'a dat ómenilor ca instrument de civilisaţiune şi de progres, studia mecanica cerésc㠹 a luĭ Laplace; lucrările luĭ Cuvier care deschideaŭ tinerimeĭ studióse orizonturĭ nuoĭ de cercetărĭ şi de descoperirĭ, alerga or unde putea să auḑă pe Arago, pe Elie de Beaumont şi pe Humbold espuind miliónele de observaţiunĭ cu care îmbogăţeaŭ pe tótă ḑioa sciinţele fisice şi naturale.

În politică, simpatiile luĭ eraŭ pentru ómeniĭ care goniţĭ din ţéră şi persecutaţĭ pentru că luase parte activă în revoluţiunea de la 1848 trăeaŭ în neavere şi privaţiunĭ şi lucraŭ prin tóte mijlócele în deosebitele capitale ale Europeĭ pentru desrobirea ţĕreĭ şi redobândirea drepturilor eĭ celor vechĭ, celă-lalt fugea de or-ce adunare românésc㠹 evita cu cea maĭ mare îngrijire societatea emigraţilor şi a proscrişilor ca nu cum-va să'şĭ compromită viitorul; sta însă cu urechia întinsă la or-ce se ḑicea şi se petrecea între Românĭ din Paris, şi când afla câte ceva cu care putea să se recomande puternicilor de atuncĭ, însciinţa îndată pe paharnicu care colporta scrisorile luĭ la Muscalĭ şi la Turcĭ, la Nemţĭ şi la Palat.

Întorşĭ amânduoĭ în ţéră, locul fie-căruea era desemnat de maĭ înainte, unul îmbrăţişat de guvern, pus îndată în slujbă, celă-lalt tractat de spirit res-

www.dacoromanica.ro

vrătitor, de revoluţionar, de anarchist, pus sub privegherea poliţieĭ şi dat pe séma fluerătorilor de nópte.

În timpul resboiuluĭ Crimeeĭ fiul luĭ Stoian vedea că se schimbă vêntul, dar nu înţelegea bine din cotro avea să bată; ceea ce i se părea limpede după încheiarea păciĭ era încetarea Domnieĭ luĭ Stirbeĭ al căruĭ termen după convenţiunea de la Balta-Liman espira chiar în anul acela; iată'l din partisan zelos şi înfocat şi din slugă prea plecată devenit detractor turbat şi calomniatorul aceluĭ pe care îl tămâése şése anĭ şi jumătate; colinda pe la boeriĭ care i se părea luĭ că miros a Caĭmacamĭ, îĭ linguşa şi le oferea gratis serviciile talentuluĭ şi activităţiĭ sale. La încheerea convenţiuniĭ de la Paris altă nedomirire în spiritul ambiţiosuluĭ nostru tinĕr, guvernul era să tréca din mânele Principeluĭ Alexandru Ghica într'ale foştilor miniştri aĭ celuĭ din urmă Domn; spaĭma i-a fost mare, dar îndată ce a înţeles că triumviriĭ eraŭ partisanĭ declaraţiĭ aĭ vechiuluĭ Domn Bibescu, i s'a părut că s'a sfetit vĭitorul şi iată'l devenit curierul cel maĭ sprinten, şi agentul cel maĭ neobosit al alegerilor camereĭ elective din 1858. Operaţiunea condusă cu multă îndrăsnélă cu ispravnicĭ şi cu dorobanţĭ a încornorat silinţele guvernuluĭ dându'ĭ uă majoritate după pofta inimiĭ; îşĭ póte închipui fie-care cât de mare i-a fost descepţiunea când a vĕḑut pe toţĭ aceĭ cu care conlucrase şi biruise în alegerĭ că scriŭ pe buletinul ce băga în urna Domuéscă numele alesuluĭ Moldoveĭ şi pe uuioniştĭ mergând în corpore să mănânce prânḑul pregătit pentru uă altă veselie.

www.dacoromanica.ro

După ce a trăit câte-va săptămâni cu speranţa că oştirile Turcescĭ, Rusescĭ şi Nemţescĭ aŭ să intre să gonéscă pe alesul Românilor şi să pue în locu'ĭ pe candidatul majorităţiĭ, vĕḑând că realisarea aceluĭ vis fugea neîncetat ca miragiul care se depărtéză cu cât te apropiĭ, a început a se introduce binişor şi a se produce pe lângă uă sumă de ómenĭ care credeaŭ că patriotismul consistă în a arunca invective, a calomnia şi a înjura pe toţĭ aceĭ pe care îĭ credea saŭ se făcea că'ĭ credŭ inimicĭ saŭ puţin favorabil binelui şi progresuluĭ; şĭ-a pus la discreţiunea lor, condeiul şi limba, scriea de poruncélă în ḑiarele lor, batjocorea şi calomnia pe aceĭ asupra cărora îl asmuţea şi răspândea vrajba între Românĭ pe care daca nu sentimentele, dar cel puţin necesităţile politice îĭ unise în chestiunele cele maĭ fundamentale; maĭ târḑiŭ în timpul coaliţiuneĭ pentru apărarea constituţiuneĭ a devenit omul necesar al camarileĭ; ca corespondent al ḑiarelor străine stipendiate din fondurile secrete calomnia camera şi constituţiunea cerênd mână de fer şi lovitură de Stat; ca funcţionar administrativ şi judecătoresc nu consulta de cât interesele şi patimile favoriţilor palatuluĭ fără cea maĭ mică consideraţiune pentru lege saŭ pentru dreptate până când a dus pe şeful statuluĭ la nóptea de 11 Fevruarie.

În cele d'ântêiŭ ḑile ale revoluţiuneĭ din 1866 s'a făcut téză de pământ; el care se îmulţea în tóte serile în cât îl găseaĭ pretutindenĭ, nu se arăta nicĭ măcar la feréstră; dar când a vĕḑut că isgonirea luĭ Vodă Cuza şi depărtarea unor funcţionarĭ nu era efectul

www.dacoromanica.ro

nicĭ al ureĭ nicĭ al rĕsbunărilĭ, ci numaĭ necesitatea de a pune capĕt abusurilor, hatîrurilor, prevaricaţiunilor şi a conjura pericolele politice de care era ţéra amerinţată, şi că poporul înţelesese că moderaţiunea şi generositatea era uă condiţiune indispensabilă pentru realisarea aspiraţiunelor sale; după ce a aşteptat în van câte-va sĕptĕmânĭ realisarea rodomontadelor cu care aceĭ care împinsese pe Domnitor în prăpastie, voiaŭ să sperie guvernul provisoriŭ, s'a alăturat încetişor pe lângă ómenĭ exageraţĭ. Strigâud şi cerênd cu dênşiĭ mĕsurĭ aspre în contra acelor care avusese afacerile ţĕrĭĭ în mână. În curtea senatuluĭ era cu insultătoriĭ, în curtea mitropolieĭ cu aceĭ care cereaŭ pe membriĭ consiliuluĭ comuneĭ Bucuresciuluĭ şi pe primar. El care ca jurnalist lăudase concesiunele Godillot, şi Lemaitre, ca funcţionar conlucrase cu zel la redactarea actelor şi ca deputat le votase saŭ le consfinţise prin adresa din 1865, acum el striga maĭ tare în contra acestor lucrărĭ cerênd confiscarea averilor ministrilor şi a membrilor primărieĭ Bucurescĭ; alerga în tóte adunările şi critica moliciunea şi incapacitatea guvernuluĭ interimar. N'a trecut mult şi a devenit omul indispensabil al partiduluĭ ordineĭ după ce fusese soldatul cel maĭ disciplinat al comenḑilor: sus băeţĭ, jos băeţĭ!

Fiul cojocaruluĭ urmase un drum cu totul opus, a lucrat din tóte puterile luĭ la alegerea Luĭ Vodă Cuza ca principiŭ al uuireĭ; dar câud a vĕḑut că acest Domn se depărtéză de la calea cea bună, s'a retras. La 11 februarie şi la 1 maiŭ a votat Domnul strein

www.dacoromanica.ro

ca un principiŭ de moralitate, de dreptate şi de stabilitate; acum însă de câţi-va anĭ trăesce retirat privind cu durere la mersul lucrurilor.

De şi aceştĭ duoĭ ómenĭ necontenit în tabere politice opuse, însă acest din urmă păstrase vechiuluĭ sĕŭ camarad ună adevĕrată afecţiune; de şi deplora depărtarea luĭ de la drumul cel adevĕrat al datorieĭ şi al demnităţiĭ; dar îşĭ ḑicea că abaterile şi rătăcirile luĭ veneaŭ maĭ mult de la viaţa de disipaţiune ce apucase şi de la ambiţiunea de a parveni de cât de la un suflet pervertit; că furia tinereţeĭ îĭ întuneca judecata şi îĭ înăbuşa sentimentele, credea că cu înaintarea vêrsteĭ şi cu potolirea poftelor un om inteligent şi de talent nu se póte să nu se deştepte şi să nu vaḑă prăpastia în care se adâncesce.

Într'ună ḑi zelosul şi devotatul conservator, om de ordine şi dinastic, cum se întitula în scris şi în vorbe, care nu'ĭ călcase de treĭ anĭ în casă, bătu la uşa luĭ, fusese silit de necesitate să recurgă la îndatoritórea bună voinţă a bunuluĭ şi generosuluĭ amic al copilărieĭ şi al juneţeĭ, care de maĭ multe orĭ îĭ venise în ajutor; se găsise într'ună posiţiune critică; era de treĭ lunĭ fără slujbă, guvernul se aflase într'una dintr'acele situaţiunĭ încurcate în care fusese silit să sacrifice câţi-va din amiciĭ sĕĭ ceĭ maĭ ageriĭ şi maĭ îndrăsneţĭ, precum aeronautul aruncă cu saciĭ de lest şi instrumentele cele maĭ precióse ca să se pótă ţinea âncă câte-va momente in vĕsduh; împreună cu léfa îĭ tăese tóte subvenţiunile şi gheşefturile, îĭ retrăsese protecţiunea, favórea şi puterea ce'ĭ acordase până

www.dacoromanica.ro

atunci pentru serviciile ce'i făcea. Încercase să pledeze două procese luate pe din două cu clienţii, dar ne mai inspirând acea temere şi frică judecătorilor le perduse.

Aruncânduse în braciele generosului său amic cu ochii înecaţi în lacrămi, a început cu invective în contra ingratitudinei miniştrilor spuind cum a sacrificat tóte afecţiunile sale, cum şi-a părăsit amicii cei buni, cum a impus tăcere inimei şi consciinţei, şi cum a călcat în picióre tóte datoriile; esasperaţiunea lui era atât de mare şi atât părea de căit de purtarea sa trecută încât amicul său a creḑut momentul favorabil de a'l împinge spre pocăinţă şi iată conversaţiunea dintre aceşti foşti conscolari.

www.dacoromanica.ro

X.

Discuţiunea.

— De ce strigĭ şi te indignesĭ? Posiţiunea dificilă în care te afli şi discreditul în care aĭ căḑut nu sunt de cât uă consecinţă a purtăriĭ tale; drumul ce aĭ urmat trebuea să te ducă fatalmente maĭ curênd séŭ maĭ târḑiŭ acolo unde aĭ ajuns. Este scris în înţelepciunea cea înaltă ca nimenĭ să nu se pótă sustrage de la acţiunea legilor morale, precum nu se póte sustrage de la aceea a legilor fisice. Nimenĭ nu póte face uă faptă, fie chiar în secretul cel maĭ adânc fără ca ea să nu pórte în sine resplata ce merită : recompensă daca fapta este bună, pedépsă dacă este rea. Cu cât acea resplată este maĭ târḑie, cu atât este maĭ puternică, cu cât stă maĭ mult timp înăbuşită, cu atât isbuçneşte cu maĭ mare intensitate.

— Sciŭ că morala religiósă ne ordonă d'a nu face altuia ceea ce n'am voi să ne facă noă alţiĭ, d'a supune patimile şi poftele nóstre, d'a sacrifica interesele pentru binele tutulor, d'a nu oprima pe aprópele nostru, pe care avem datoria a'l iubi şl a'l ajuta, d'a fi cu toţiĭ drepţĭ şi milostivĭ; sciŭ că în lipsă de credinţe

www.dacoromanica.ro

religióse de ne vom adresa la raţiune, ne spune şi ea că trebue să facem binele iar nu rĕul, şi ne dovedesce că interesul bine înţeles ne ḑice să facem fapte care ne onoră, să respândim lumina, să arătăm celuĭ ce póte face rĕul că se espune la pericole şi la resbunărĭ, şi că va fi urmărit ḑi şi nópte de mustrarea cugetuluĭ. Cunosc tóte aceste teorĭĭ şi le admit până la un punt, dar nu vĕd cum se potŭ aplica ele la un om care a îndeplinit cu credinţă şi cu devotament ordinile scrise şi verbale ce i s'aŭ dat. Eŭ am urmat cu sfinţenie din punt în punt instrucţiunile ce am avut; şi mĕ pot făli, sus şi tare, că succesul a încoronat tot-d'auna misiunile ce mi s'aŭ încredinţat. Şi acum după ce am făcut atâtea serviciĭ împlinindu-le pe tóte cu zel şi inteligenţă, nu este trist să mĕ vĕd aruncat de uă dată în voia întĕmplărilor? şi veĭ să nu strig la nedreptate, la lipsă de recunoscinţă şi să nu caut să'mĭ resbun de omul cu care mĕ credeam în legăturĭ indisolubile; prin serviciile ce i-am făcut!

— Dreptatea şi recunoscinţa sunt duoĕ din sentimentele cele maĭ frumóse şi maĭ nobile ale sufletuluĭ şi nu pot avea nimic a face cu nisce serviciĭ de felul acelor cu care îndatoraţĭ voĭ pe guvern; asemenea serviciĭ se plătescŭ în banĭ şi în gheşefturĭ şi nu potŭ da nascere la sentimente nobile. Când acel ce le-a făcut a priimit favorurile ce aĭ avut tu de la ministru, trebue să se considere cu desăvêrşire achitat.

— Cum! Când un lucrător vine la finele ḑileĭ şi'ţĭ aduce lucrarea ce i-aĭ încredinţat bine esecutată, şi tu în loc de a'ĭ arăta mulţumirea ta dându'ĭ de lucru

www.dacoromanica.ro

pentru a duoa ḑi, te ducĭ de daĭ comandele tale altuia, lăsându'l peritor de fóme, nu numescĭ acésta ingratitudine şi nedreptate? când n'aĭ măcar nicĭ scusa că acel altul va sci séŭ va putea face cel puţin tot aşa de bine! la ochiĭ meĭ acésta este ceva şi maĭ mult decât uă nedreptate: este uă inepţie; şi un ministru nu are dreptul să întrebuinţeze fondurile statuluĭ fără de a avea certitudinea că serviciile ce va dobândi vor fi echivalente cu cheltuéla făcută; a se espune la resultate ne certe este uă risipă de banĭ publicĭ.

— Teoria ta asupra întrebuinţăriĭ banilor statuluĭ şi echivalenţeĭ serviciilor dobândite este adevĕrată, cu un mic adaos: că acele serviciĭ să fie recunoscute ca folositóre poporuluĭ şi ţĕreĭ; să fie dovedit că ele servă a îmbunătăţi starea morală şi intelectuală a poporuluĭ, a spori bogăţia naţională saŭ a mări stima şi consideraţiunea ţĕreĭ; dar a plăti agenţĭ de corupţiune dibacĭ merită calificarea de risipă de banĭ publicĭ tot aşa de bine şi când se dă la agenţĭ inepţĭ şi incapabilĭ, cu deosebirea că rĕul este maĭ mare în casul d'întêiŭ de cât în cel d'al doilea. Dar cum poţĭ compara lucrarea utilă, laboriósă şi consciinţiósă a unuĭ brav muncitor cu lucrarea unuĭ agent ale căruĭ servicĭĭ nu se potŭ mărturisi şi la esecutarea cărora acel ce le face trebue să'şĭ strângă inima şi să'şĭ impue tăcere consciinţeĭ şi sentimentelor de demnitate şi de echitate? Daca voescĭ să ajungĭ prin raţionament şi prin inducţiunĭ la conclusiunĭ adevĕrate, compară lucrurĭ de aceeaşĭ natură, séŭ lucrurĭ care să aĭbă, cel puţin, óre

www.dacoromanica.ro

care puncturĭ de asemănare între dênsele; compară daca veĭ serviciile ce aĭ adus tu guvernuluĭ cu lucrarea unuĭ lăcătuş care fabrică uă chee destinată a servi la sustragerea uneĭ averĭ streine.

— Comparaţia ta nu este nicĭ măgulitóre nicĭ drépтă, meşterul ce'mĭ daĭ de esemplu nu s'ar putea să nu scie că cheia comandată e destinată la deschiderea uneĭ case streine, pe când în ceea ce mĕ privesce nu era tréba mea să cercetez daca ceea ce mi se ordona să fac era bine séŭ rĕŭ; dar chiar aşa să fie, totuşĭ între ómenĭ de firma acelor de care vorbescĭ esistă nisce legăturĭ de gratitudine şi nisce obligaţiunĭ pentru serviciile ce şĭ-aŭ făcut unĭĭ altora.

— Aşa este! dar acea legătură, acea solidaritate nu este espresiunea unuĭ sentiment de dreptate séŭ de recunoscinţă; eĭ ţinŭ unul cu altul prin complicitate şi prin temerea de denunciare; nu ar rămânea între eĭ de cât ură şi dispreţ. Solidaritatea care s'a născut în momentul când libertatea şi onorul unuia a remas la discreţiunea celuĭ-lalt ar înceta daca temerea s'ar putea preface în securitate precum a încetat între tine şi ministrul tĕŭ îndată ce el a ajuns a crede că póte face or ce fără a avea a se teme de ceva.

— Misiunile cu care am fost însărcinat îmĭ eraŭ ordonate de guvern şi nu puteam bănui că ele să nu fie pentru binele ţĕreĭ.

— Nu puteaĭ, şi nu trebueaĭ să credĭ că servĭ ţéra, moralitatea şi dreptatea când îţĭ puneaĭ talentul şi activitatea în serviciul unor ómenĭ care ca să se menţie la putere nu se daŭ înapoĭ nicĭ dinaintea vio-

www.dacoromanica.ro

lenţeĭ, nicĭ dinaintea fraudeĭ, care calcă în picióre dreptatea şi moralitatea, care aŭ lăsat frêul pe gâtul funcţionarilor dândule voe să facă tóte abuzurile şi tóte necuviinţile cu singura obligaţiune de a le da voturĭ în cameră, în senat şi în consiliele judeţene şi comunale; când scrieaĭ şi alergaĭ făgăduind, corumpênd şi amerinţând scieaĭ bine că facĭ ca şi lăcătuşul de care vorbeam.

— Vorbeaĭ adineaorĭ de legile natureĭ morale şi fisice la care suntem supuşĭ, dar instinctul de conservaţiune nu este el cea maĭ puternică manifestaţiune al uneia dintr'acele legĭ? şi nu recunoscĭ tu fie căruia dreptul de a apăra şi a conserva ceea ce este al sĕŭ? Cum aĭ vrea ca miniştri să se lase la discreţiunea partidelor şi a coaliţiunelor şi să nu întrebuinţeze puterea şi influenţa de care dispunŭ ca să'şĭ facă uă majoritate cu care să pótă guverna? cuvêntul este fórte simplu: Într'uă ţéră constituţională nu poţĭ fi ministru de cât avênd majorităţĭ şi guvernând după placul şi ideile lor. Când n'aĭ majoritate, nu'ţĭ poţĭ nicĭ aplica ideile, nicĭ face ceea ce voescĭ, căcĭ contrariezĭ ideile şi voinţele majorităţiĭ, întêmpinĭ împotrivirĭ şi nu poţĭ rĕmânea ministru: de unde resultă necesitatea absolută ca să cauţĭ cu or ce preţ a avea uă majoritate cu care să poţĭ face ceea ce voescĭ. Asemenea şi şeful statuluĭ este silit să găséscă miniştri care să nu aĭbă altă voinţă decât pe a sa.

— Ca să recunoscĭ miniştrilor dreptul de a se menţine la putere în virtutea principiuluĭ de legitimă apărare aĭ fost silit să pornescĭ de la un punt greşit,

www.dacoromanica.ro

de la uă idee eronată, să consideră guvernul ca uă proprietate a cutăruĭ séŭ cutăruĭ ministru. Puterea ministerială este uă delegaţiune care în statele absolute se dă de suveran în mânele unuia séŭ maĭ multor ómenĭ de încredere, pentru paḑa şi esecutarea legilor; iar în statele constituţionale, precum este al nostru, de şi se dă tot de suveran dar se cere ca aceĭ ómenĭ să aĭbă aprobarea şi încrederea poporuluĭ care îşĭ manifestă voinţa prin trimişiĭ séĭ. Miniştriĭ sunt datorĭ a servi cu sinceritate atât pe unul cât şi pe cel-alt, şi pe suveran şi pe popor; să facă ca interesele unuia să coincidă cu ale celuĭ-lalt, să facă ca ele să fie identice. A întrebuinţa violenţa şi corupţiunea pentru a da poporuluĭ alţĭ representanţĭ de cât pe aceĭ pe care ar voi el să trimiţă, este a ţine puterea prin fraudă şi a'şĭ face rîs de consimţimêntul şi de aprobarea poporuluĭ, este ceva maĭ mult este a înegri poporul în ochiĭ Principeluĭ şi a dărâma încrederea ce trebue să aibă el tot-d'auna în supuşiĭ séĭ, este a rădica ţĕreĭ bună-voinţa aceluĭ în mânele căruia ea şĭ-a încredinţat fericirea şi sórta. Baronul de Goertz ministru luĭ Carol XII al Suedieĭ a fost condamnat la mórte fiind că calomniase naţiunea şi făcuse pe Rege să'şĭ pérḑă încrederea într'ênsa. Te-am auḑit uă dinióră cerênd, ca procuror, pedepsirea unuĭ biet vĕtaf pentru că regulase uă daraveră de banĭ servinduse cu uă procură stórsă prin fraudă de la proprietarul care îĭ încredinţase administraţiunea moşieĭ sale; de şi falsul nu era făcut de acel îngrijitor ci de un subordonat al séŭ; îmĭ aduc aminte cu câtă stăruinţă

www.dacoromanica.ro

cereaĭ osândirea acelor duoĭ pĕcătoşĭ! Ce de argumente frumóse ţi-aŭ eşit atuncĭ din gură! părea că vorbesce Chrisostomul : „Moralitatea publică şi privată, secu-„ritatea avereĭ, a onoruluĭ ş'a familieĭ şi chiar esis-„tenţa statuluĭ Român, ţiceaĭ tu, vor fi de acum „înainte în voea tâlharilor daca nu se vor trimite „acel vĕtaf împreună cu logofĕtul sĕŭ la ocnă.“ Acum găsescĭ fórte natural ca miniştriĭ să dispue de baniĭ publicĭ cu încuviinţarea unor ómenĭ care se presintă cu procurĭ luate prin violenţă, prin corupţiune şi prin fraudă, precum era aceea în contra căreia tunaĭ şi fulgeraĭ; găsescĭ natural ca în loc de a lăsa poporul să trămiţă ómenĭ în care are încredere, miniştri tĕĭ să le impue şi să le substitue alţiĭ pe care nu'ĭ cunósce nicĭ măcar din audite; şi d'astă dată nu te îngrijescĭ nicĭ de securitatea avereĭ, a onoruluĭ ş'a familieĭ, nicĭ de esistenţa statuluĭ Român. Veḑĭ justiţia dată după capriciul, mânia, ura şi afecţiunile ministrilor, pe magistraţĭ consultând maĭ mult patimile de cât dosarele, opiniunea lucrată de uă presă eşită din condee plătite din sudórea muncitoruluĭ, nu ca să'l lumineze şi să'l moraliseze, dar ca să înjure şi să batjocorescă pe or cine nu se închină acelor care se servă de putere ca să'l oprime, să'l jefuéscă şi să'ĭ falsifice ideile. Nu numaĭ nu te indignezĭ şi nu te îngrijescĭ, dar âncă ajuţĭ pe aceĭ care suflă corupţiunea şi jaful prin agenţiĭ lor oficialĭ şi oficioşĭ până în colibele cele maĭ depărtate şi înfăşură naţiunea întrégă într'uă negură din care nu maĭ póte vedea lumina şi care o înécă. Astă-ḑĭ strigĭ şi amerinţĭ nu

www.dacoromanica.ro

pentru că aĭ voi să oprescĭ rĕul dar pentru că ministrul nu maĭ voesce să se serve cu tine la realisarea scopurilor sale; te mirĭ de inepţia luĭ, pe când nu aĭ de cât să te puĭ în puntul sĕŭ de vedere ca să o înţelegĭ; te alungă pentru că nu maĭ are trebuinţă de tine séŭ pentru că te crede un instrument tocit, séŭ pentru că a găsit un agent maĭ ager, maĭ sprinten, maĭ dibaciŭ, póte că cu ceea ce'ţĭ plătea ţie a găsit duoĭ agenţĭ în loc de unul; s'o fi maĭ eftenit marfa; cerinţe nuoĭ de satisfăcut, vre un prieten séŭ vre uă rudă scăpătată de chivernisit; căcĭ nu e vorba de a servi ţéra séŭ de a întrebuinţa baniĭ contribuabililor într'un mod folositor demnităţiĭ, securităţiĭ şi bunuluĭ traiŭ al poporuluĭ, ci de a se menţine la pururе făcêndu'şĭ cât maĭ mulţĭ devotaţĭ şi susţiitorĭ. Pentru miniştri noştri tóte se reduc cum aĭ ţis la a'şĭ face cu orĭ-ce preţ uă majoritate. Cât pentru dorinţa de a pune în practică ideile lor, chiar de s'ar putea admite legitimitatea acelor cugetărĭ, uă idee politică nu trebue tradusă în fapt séŭ în lege până ce maĭ întâiŭ nu va fi pătruns în spiritul poporuluĭ, căcĭ alt-fel nu este de cât uă impunere pe care naţiunea ascéptă numaĭ uă ocasiune ca să o lepede. În Anglia, un ministru care ar voi să pue în practică uă idee înainte de a se discuta de popor, anĭ întregĭ, în ţiare, în pamflete, în scrierĭ voluminóse, în meetingurĭ şi chiar prin moţiunĭ repetite în parlament, ar fi considerat ca demn de trimis la Bedlam. Într'acea ţéră conservatóre se ţice că un ministru nu are dreptul a fi maĭ cu minte de cât tótă lumea. Ministri ca Gladstone

www.dacoromanica.ro

când aŭ uă idee care după credinţa lor ar contribui la sporirea fericireĭ naţionale, o punŭ înainte ca să se discute în public şi când o credŭ destul de studiată de popor, facŭ apel la naţiune care respunde cum a respuns anul trecut trimiţênd uă majoritate care îĭ obligă să se retragă şi face pe Suveran să cheme la putere pe un d'Israeli, dovadă că idea reformeĭ nu a ajuns încă la maturitatea cuvenită. Gladstone astă-dĭ scrie şi se agită din tóte puterile sale asceptând ca idea sa să pătrundă maĭ adânc în spiritul poporuluĭ Engles, şi când ea îşĭ va face drumul cerut, ministrul care va vedea că opinia se pronunţă pentru uă idee ce nu împărtăşasce, va consulta la rândul sĕŭ ţéra şi se va retrage lăsând realisarea eĭ pe respunderea luĭ Gladstone séŭ aceluĭ care îl va urma în credinţele sale; ast-fel a urmat miniştri Tory cu legea cerealelor când naţiunea le-a arătat că trebuea să cedeze locul lor luĭ Sir Robert Peel. Care ministru în Anglia şĭ-ar putea permite să ia baniĭ celor ce muncescŭ din ḑi până în nópte şi să'ĭ împartă la ceĭ care îĭ oprimă şi'ĭ corumpe sub pretest că voesce să realiseze nisce ideĭ care nu aŭ devenit încă ale naţiuneĭ?

— Tabloul ce facĭ de starea lucrurilor este esact; dar de ce să fiĭ nedrept cu mine şi să creḑĭ că şi eŭ nu vĕd cu mâhnire cele ce se petrec, şi că n'aş dori să fie ţéra condusă ast-fel cum ar trebui să fie: pace, linisce şi frăţie între ómenĭ; probitate şi dreptate în administraţiune şi în justiţie, economie în finance, lumea ocupată a lucra şi a progresa; dar m'am

www.dacoromanica.ro

gândit şi m'am resgândit, am întors şi am învĕrtit în tot chipul de uă mie de orĭ în capul meŭ şi m'am convins că nu se póte. V'aţĭ numerat voĭ ăştia care voiţĭ, cum s'ar ḑice, binele pentru bine, ca să sciţĭ câţĭ sunteţĭ? eŭ după nisce observaţiĭ ale mele maĭ că n'aş crede să vĕ puteţĭ sui la cifra de ḑece séŭ de duoă-ḑecĭ, şi aceia desuniţĭ, pe când ceĭ-lalţĭ sunt mulţĭ, se numĕră cu miile; şi orĭ de câte orĭ veţĭ rădica capul, eĭ vor fi destul de tarĭ ca să vĕ lovéscă şi să vĕ supue. Eĭ ca să se înţelégă şi să se unéscă nu aŭ trebuinţă ca voĭ să se adune, să discute, să facă profesiunĭ de credinţă, să numéscă comitete şi să propage ideile lor; eĭ sunt uniţĭ de fel, nu aŭ trebuinţă nicĭ de organisare, nicĭ de programe, sunt solidarĭ unĭĭ cu alţiĭ; se conducŭ de instinctul de conservaţiune; sciŭ că daca s'ar stabili uă stare de lucrurĭ cum voiţĭ voĭ, şi cum ar trebui să fie, eĭ ar muri de fóme.

— Nu suntem nicĭ ḑece nicĭ uă mie; noĭ nu suntem uă clică, uă gaşcă séŭ uă camoră, nu suntem nicĭ chiar un partit, ci suntem toţĭ Româniĭ care suferim şi simţim relele, suntem marea majoritate a ţĕriĭ, poporul care muncesce şi care plătesce; vĕ putem face să intraţĭ în noian or când am voi să ne dăm mâna pentru uă resturnare; dar nu voim resturnărĭ, pentru că nu ne importă schimbarea ómenilor, voim schimbarea lucrurilor, voim progresul în stabilitate.

— Nu vĕ faceţĭ óre ilusiunĭ când vĕ credeţĭ atât de puternicĭ, şi când vĕ închipuiţĭ că ţéra este cu voĭ; ş'apoĭ în număr constă puterea? Mulţĭ sunt Cre-

www.dacoromanica.ro

ştiniĭ din Imperiul Otoman, mulţi sunt Românii şi Slaviĭ din Ungaria şi cu tóte acestea îĭ conţine un pumn de Turcĭ şi de Magiarĭ; ĭi'mĭ cât vei voi că de şĭ-ar da mâna, i-ar scóte şi pe uniĭ şi pe alţiĭ din ţéra lor numaĭ cu cobiliţa, că eŭ vĕd că nu'şĭ daŭ mâna.

— În ţĕrile de care vorbescĭ, cel după urmă Turc îşĭ va da cea după urmă picătură de sânge pentru a păstra, cât va putea, Sultanuluĭ provinciile cucerite, precum ar face şi ungurul pentru a păstra corónei Sântuluĭ Stefan Banatul, Transilvania, Voevodina, Sclavonia şi Croaţia; dar la noĭ, slavă Domnuluĭ, nu avem nicĭ neam domnitor strein poporuluĭ Român, nicĭ cler care să'şĭ ia inspiraţiunile afară din ţéră, nicĭ armată compusă séŭ comandată de streiniĭ şi de mercenariĭ. La noĭ în toţĭ timpiĭ, popor, cler şi armată aŭ fost cu ţéra şi pentru ţéră.

— Aşa este, nu avem uă gintă dominantă de neam strein, dar avem pe ciocoiŭ : Afară de plugar nu maĭ avem de cât uă singură clasă : pe biurocrat care de şi eşit în mare parte din popor; dar îndată ce a pus mâna pe condeiŭ într'uă cancelarie, încetésă d'a maĭ simpatisa cu poporul; se desparte de dênsul precum se desparte catolicul de ţéra luĭ când îmbracă haină de preot. Biurocratul ţine la noĭ locul unuĭ neam domnitor; el este pentru Român ceea ce este Turcul în Rumelia şi Magiarul în Transilvania; şi nu putem tăgădui că biurocraţia este partea inteligentă şi luminată a ţĕreĭ; plugarul se teme de el pentru că vede puterea în mâna luĭ, îl scie de frică şi îl ascultă :

www.dacoromanica.ro

el conduce poporul; dar îmĭ veĭ ḑice că'l conduce rĕŭ, că'l împilésă, că'l jăfuesce şi'l corumpe, se póte; dar nu este maĭ puţin adevĕrat că'l conduce şi face cu el or ce voesce. El este Statul, ţéra este pe mâna luĭ.

— Acestea sunt ideile care predomnescŭ în spiritul ómenilor noştri de la guvern; eĭ credŭ că încurajând funcţionarismul şi sporind numĕrul posturilor îşĭ măresc puterea, întărescŭ uă clasă, creḑênd că le servă a conţine partea cea numerósă a naţiuneĭ; se înşélă, pentru că fac să nască pe tótă ḑioa cerinţe nuoĭ care mergŭ tot crescênd, şi pe care într'uă ḑi o să le fie imposibil a le satisface, pentru că nu o să se pótă urma în aceeaşĭ progresiune şi cu crearea de posturĭ; guvernul îşĭ va face într'acea clasă activă şi inteligentă din ce în ce maĭ mulţĭ nemulţumiţĭ şi paraponisiţĭ. Ca să facă loc unuia şi să satisfacă uă cerinţă nuoă şi urgentă, trebue să mâhnéscă pe ḑece alţiĭ care aştéptă numirĭ şi înaintărĭ.

— Convin şi eŭ că sunt prea mulţĭ funcţionarĭ inutilĭ; dar care ministru ar îndrăsni să se atingă de vre unul, să'l lase fără léfă séŭ fără pensie?

— Fără îndoélă este maĭ lesne a înfiinţa posturĭ de câtă a suprime; dar uă bună chibsuire ne-ar arăta că suprimarea unuĭ post supĕră numaĭ pe un singur om, în vreme ce aceea ce se petrece, trecerea unuĭ serviţiŭ din mână 'n mână, destituirile şi punerile în disponibilitate, nemulţumescŭ de ḑece orĭ maĭ mulţĭ postulanţĭ şi aspiranţĭ, şi paraponele mergŭ îmmulţindu-se.

— Nu se maĭ teme guvernul de nemulţumirĭ şi

www.dacoromanica.ro

amenințărĭ; astă-dĭ are ună armată numerósă şi bine disciplinată, să poftéscă dumnélor daca îndrăsnesc; guvernul îĭ asceptă pe stradă ca să le dea ună lecţiune, să'ĭ înveţe minte.

— Am auḑit de mult şi de multe orĭ acéstă sfidare imprudentă. Ar trebui se scie că ună armată nu este ună adunătură de automaţĭ, ea îşĭ are aspiraţiunile şi ambiţiunile eĭ; militarul îşĭ face ună lume de ideĭ în care trăesce şi cu care se hrăuesce, ideĭ cavalerescĭ, patriotice şi măreţe, el este setos de glorie şi de onorurĭ, numaĭ atuncĭ guvernul póte compta pe afecţiunea şi pe devotamentul luĭ, când o sci că nu i se va cere sângele de cât pentru apĕrarea ţĕreĭ în contra streinuluĭ; iar nu când i se va spune că este chemat să impue tăcerea morţiĭ nemulţumirilor legitime ale poporuluĭ, ş'a trage asupra fraţilor şi părinţilor sĕĭ, nicĭ când se ţine oficerilor cuvinte ca acestea : „Ţéra nóstră are duoĭ inimicĭ, unul din afară „de care rĕspund eŭ, celă-l'alt din întru pe care să'l „sdrobiţĭ.“ Armatele care ajungŭ a se convinge că guvernul nu esistă de cât printr'ênsele, se strîngŭ cu inima îndoiósă împrejurul drapeluluĭ, cerŭ şi voescŭ ca acele guverne să esiste numaĭ pentru dênsele şi printr'ênsele, devinŭ armatele de pretorianĭ şi de ianiceră care aŭ opres, aŭ resturnat şi aŭ pustiit; iar când ună raḑă de patriotism încălḑesce inima lor pedepsescŭ pe acelŭ care cugetă a face dintr'ênsele instrumentul uneĭ opresiunĭ, şi al uneĭ dominaţiunĭ nedemne. Nu avem trebuinţă să ne suim mult în cursul anilor, ună aruncătură de ochĭ asupra secoluluĭ în

www.dacoromanica.ro

care trăim, ne va arăta numeróse esemple de la resărit până la apus.

— Cu sistemul adoptat de ministerul actual am dobândit un resultat important, am isbutit a avea un guvern care duréză de patru anĭ, în vreme ce până aci durata ministerielor se numera cu lunile. Când ne-am maĭ învrednicit noĭ óre să vedem deschidêndu-se a patra şi cea după urmă sesiune ordinară a uneĭ legislaturĭ? fapt însemnat care dovedesce buna înţelegere ce domnesce între puterile Statuluĭ. Astă-dĭ ţéra a dobândit consciinţa trebuinţelor séle reale, înaintéză cu maturitate în desvoltarea morală şi economică; aŭ trecut acele lupte înverşunate care opreaŭ marşa guvernuluĭ; şi avem în fine uă stabilitate.

— Stabilitatea rĕuluĭ vreĭ să ḑicĭ; aceea am avut'o tot-d'una în timpiĭ Domuilor Fanarioţĭ şi regulamentărĭ; pe câud miniştriĭ eraŭ nisce favoriţĭ aĭ Domnuluĭ; eĭ guvernaŭ în tot timpul durateĭ patronuluĭ lor şi se duceaŭ din ţéră uă dată cu dênsul. Stabilittea constă în durata Suveranuluĭ şi a dinastieĭ iar nu în durata ministrilor; schimbarea ministrilor în sistemul coustituţional vie ea de la Principe, vie de la popor, este uă dovadă că şi şeful statuluĭ şi representaţiunea naţională caută să găséscă ómeniĭ care să pótă identifica ideile şi interesele Principeluĭ cu ale poporuluĭ şi să aducă în stat acea armonie fără care nu se póte ascepta alt resultat de cât opresiune, corupţiune şi turburărĭ.

— Cum veĭ tu ca un popor incult şi ignorant, care nu scie nicĭ ceĭ trebue nicĭ ce voeşce, să fie

www.dacoromanica.ro

lăsat în voea luĭ şi să nu fie condus de ómeniĭ care se ocupă de fericirea luĭ; póte că în teorie durata unuĭ minister să nu fie uă dovadă de bunătatea aceluĭ guvern; dar nu se póte contesta că este cel puţin uă dovadă că el convine ţĕreĭ; naţiunile aŭ tot-d'auna guvernele ce merită şi omul de la cârma statuluĭ este adevĕratul reflect al poporuluĭ, prototypul luĭ, og'inda moralităţiĭ şi a instinctelor séle bune şi rele, barometrul stăriĭ luĭ de civilisaţiune: *„tels sont les peuples, tels sont les gouvernement“* este un adagiŭ care datéză âncă din nainte de Machiavel. Daca din întîmplare uă ţéră şi-ar da alt şef de cât pe cel ce merită, din duoă una: seaŭ că el se va transforma identificându-se cu starea morală a poporuluĭ, adică a ómenilor care conducŭ acel popor şi va duce-o bine, seaŭ că va stărui în ideile séle incomptabile cu ale acelor ómeniĭ şi va trebui să'şĭ ia ochĭ de féră să se ducă, seaŭ să întreprindă uă luptă de tóte ţilele care, or cum se va întórce, nu va putea avea decât resultate rele pentru dênsul şi pentru ţéră. Uĭte, noĭ avem o haĭtă de ómeniĭ care aŭ esploatat şi aŭ compromis tóte regimele, care s'aŭ bucurat şi aŭ profitat de tóte umilinţile şi de tóte apăsările care aŭ căḑut pe dênsa, care aŭ combătut din tóte puterile lor aspiraţiunile Românescĭ, care în tot timpul aŭ împilat şi aŭ jefuit ţéra, al căror caracter linguşitor şi vil este cunoscut; lumea îĭ cunósce; poporul se indignéză în contra faptelor lor; din vreme în vreme, îĭ urgisesce, îĭ gonesce nu maĭ voesce nicĭ să'ĭ véḑă nicĭ să'ĭ auḑă; atuncĭ eĭ se fac técă de pământ, se

www.dacoromanica.ro

ascund ca brósca de vreme rea, se fac nevĕduţĭ, intră în gaură de şérpe; dar îndată ce lucrurile se potolesc, esŭ câte unul unul ca strigoi, se raliéză la nuoa stare de lucrurĭ în contra stabilireĭ căria aŭ complotat, se introduc cu încetul prin linguşirĭ, prin intrigĭ şi prin tot felul de mijlóce, se substitue celor chemaţĭ de popor şi reîncep a practica obiceiurile lor şi sistemul cel vechiŭ. Dă-mĭ voe să creḑ că aceştia sunt espresiunea cea adevĕrată a ţĕreĭ şi că voĭ sunteţĭ numaĭ nisce ideologĭ.

— A esplica cu asemenea esemple starea lucrurilor şi a susţine cu astfel de argumente concursul culpabil ce daţĭ teutativelor de restaurare a trecutuluĭ şi tendinţelor ciocoescĭ este a pĕcătui în contra raţiuneĭ şi în contra moraleĭ politice şi sociale. Daca guvernele ar fi fost tot-d'auna adevĕrata espresiune a stăriĭ morale şi a cerinţelor poporuluĭ, nu am fi vĕḑut în lume nicĭ turburărĭ nicĭ revoluţiunĭ, ci numaĭ guverne trăind în perpetuă armonie cu popórele; pe când din contra şi istoria şi presentul ni le arată în luptă continuă, tĕrând şi înpingând unele pe altele pe calea progresuluĭ seaŭ a reacţiuneĭ, iniţiativa viind când de la unul când de la altul; acésta este istoria revoluţiunilor de sus şi de jos, acţiunea dintr'uă parte, când reacţiunea vine din cea-laltă; lupte şi resturnărĭ care n'aŭ putut proveni decât din divergiņţele de ideĭ ce esistaŭ între popóre şi guvernele lor, din incompatibilităţile dintre suveranĭ şi subordinaţiĭ lor, adică că guvernele nu eraŭ ceà ce eraŭ popórele. Poţĭ tu crede că poporul frances cu mulţĭ anĭ înaintea revo-

www.dacoromanica.ro

luţiuneĭ de la 1789 era ceea ce era guvernele luĭ Calonne şi luĭ de Brièn̂ne, că era mulţumit de otcupurĭ, de concesiunĭ şi de monopoluriĭ? urgia cea grozavă care a durat şése anĭ nu'ţĭ dovedesce că de mult francesiĭ nu maĭ aveaŭ guvernul ce le convenia, că de mult ura se grămădia peste ură, că guvernul luĭ Ludovic XVI nu era ceea ce era poporul; că unul mersese înainte cu ideile, pe când cel-lalt remăsese înapoĭ, şi că dacă nu s'aŭ despărţit de maĭ de mult unul de altul este pentru că poporuluĭ îĭ lipsia saŭ puterea materială de a lupta, seaŭ că nu sciea cu ce să înlocuéscă ceea ce era? Voĭ luaţĭ câte uă frasă care credeţĭ că vine în ajutorul sofismelor prin care scusaţĭ ceea ce este, vĕ agăţaţĭ de dênsa şi o treceţĭ din gură în gură ca cuvînt de evangelie, fără a o supune faptelor Istorieĭ ca să vedeţĭ daca ea este conformă cu adevĕrul. Din norocire altele sunt principiile care conduc societăţile sănătóse şi civilisate. Ele sunt maĭ conforme cu preceptele moraleĭ şi maĭ consolatóre pentru omenire; acele principiĭ fac fericirea şi mărirea statelor care le aplică cu sinceritate. Astăḑĭ guvernele sunt ale popórelor iar nu popórele ale guvernelor, şi aŭ datoriĭ de împlinit. Guvernul trebue să lumineze poporul, or care ar fi credinţele politice ale ómenilor de la guvern şi forma guvernuluĭ, el este dator să conducă poporul pe calea moralităţiĭ, a justiţiĭ şi a progresuluĭ; trebue să se serve în îndeplinirea misiuneĭ sale cu tot ce naţiunea are maĭ capabil şi maĭ onorabil. Ómeniĭ guvernuluĭ trebue să formeze uă corporaţiune de probitate şi imparţialitate;

www.dacoromanica.ro

a se servi de ómenĭ fără principiĭ şi fără consciinţă, de ómenĭ perduţĭ în opiniune şi fără moralitate este a trăda mandatul ce a priimit de la naţiune şi a comite uă crimă de les-naţiune. Lipsa de onor şi de justiţie nu este maĭ puţin blamabilă şi condamnabilă într'nn guvern despotic de cât într'un guvern monarchic constituţional séŭ republican. Acestea sunt dragul meŭ, ideile moraliştilor şi politicilor, iar nu de a scusa, cum facĭ tu, imoralitatea, abusul şi injustiţia, prin frase secĭ, fără înţeles şi prin sofisme. Pentru edificarea ministrilor tĕĭ îţĭ voiŭ cita câte-va liniĭ din Montesquieu autorul tĕŭ favorit de altă dată.

„Cel maĭ mare rĕŭ ce face un ministru fără pro„bitate nu este de a deservi pe Principe şi de a ruina „poporul; la părerea mea este un altul de uă mie de „orĭ maĭ primejdios, este rĕul esemplu ce dă....

„Am vĕḑut uă naţiune generósă, prin natura eĭ, „stricată (pervertită) de la cel maĭ de jos supus până „la cel maĭ mare prin rĕul esemplu al unuĭ ministru; „am vĕḑut un popor întreg la care generositatea, pro„bitatea, candórea şi buua credinţă aŭ fost conside„rate tot-d'auna ca nisce calităţĭ naturale, să devie „de uă dată cel după urmă din popóre, rĕul comuni„cându-se şi necruţând nicĭ măcar pe membri ceĭ maĭ „sdraveni; am vĕḑut pe ómeniĭ ceĭ maĭ virtuoşĭ fă„cênd lucrurĭ nedemne şi violând în tóte împrejurările „vieţeĭ lor cele d'ântêiŭ principiĭ ale justiţieĭ sub „cuvêntul van că şi a lor a fost violată.

„Cereaŭ legĭ odióse ca să'ĭ garanteze în contra ac-

www.dacoromanica.ro

„țiunilor celor mai nemernice și numiaŭ injustiția și „perfidia necesitate....

„Am vĕdut să se nască de uă dată în tóte inimile „uă sete nestinsă de bogăție; am vĕdut formându-se „într'un moment uă uricióză conjurațiune de îmbogă-„țire, nu printr'uă muncă onestă și uă generósă in-„dustrie, dar prin ruina Principeluĭ, a Statuluĭ și a „concetățenilor.

„Am vĕdut un onest cetățian, într'aceĭ timpĭ ne-„norociți ḑicêndu'și tot-d'auna când se culca; aḑi am „ruinat uă familie, mâne voiŭ ruina alta.

„Mĕ duc, ḑicea un altul, cu un om îmbrăcat în „negre, cu călimărĭ în mână și cu condeiul la ureche „să asasinez pe toți aceia care m'aŭ obligat.

„Un altul ḑicea, vĕd că'mĭ puiŭ trebile la cale: „este adevĕrat că acum treĭ ḑile când mĕ duceam să „plătesc nisce banĭ, lăsam uă familie cu lacrimile pe „obraz; risipeam zestrea a duoĕ fete cinstite, lăsam „pe un biet băeat fără mijlóce de a'și face educațiu-„nea: tatăl lor va muri de durere, muma móre de „inimă rea; dar eŭ n'am făcut de cât ceea ce'mĭ per-„mite legea.“

„Care crimă mai mare de cât aceea ce comite un „ministru când corumpe moravurile uneĭ națiunĭ în-„tregĭ, degradă inimile cele mai generóse, înegresce „strălucirea demnităților, întunecă chiar virtutea și „cufundă *cea mai înaltă nascere* în disprețul uni-„versal.

„Ce va ḑice posteritatea când va roși de rușinea „părinților eĭ? Ce va ḑice poporul care se va nasce,

www.dacoromanica.ro

„când va compara ferul strămoşilor cu aurul acelora „cărora le datoresce d'a dreptul viaţa? Nu sunt la „îndoélă că ceĭ nobilĭ vor lepăda din spiţa némuluĭ „(leurs quartiers) uă tréptă nedemnă de nobleţă care „îĭ desonoră, şi că vor lăsa generaţiunea presentă în „grozavul noian în care s'a pus.(*)„

— Guvernele pe care le condamna Montesquieu cu atâta asprime aveaŭ puterea de a face ceea ce voiaŭ; lor li se cuvenea prin urmare blamul când făceaŭ rĕul, precum aveaŭ şi lauda când făceaŭ binele. Supuşiĭ lor nu aveaŭ ca la noĭ astă-dĭ câte treĭ şi patru voturĭ în fel de fel de colegiĭ electorale. Acum ministri nu maĭ fac ce vor, dar ceea ce le ordonă naţiunea prin representanţiĭ seĭ; sunt puşĭ sub privegherea continuă şi imediată a corpurilor legiuitóre şi a consiliilor comunale şi judeţene; nu aŭ de cât să'ĭ

(*) Le plus grand mal que fait un ministre sans probité n'est pas de desservir son prince et de ruiner son peuple; il y en a un autre, à mon avis, mille fois plus dangereux: c'est le manvais exemple qu'il donne.

.... J'y ai vu une nation, naturellement généreuse, pervertie en un instant, depuis le dernier des sujets jusqu'aux plus grands, par les mauvais exemples d'un ministre; j'y ai vu tout un peuple, chez qui la générosité, la probité, la candeur et la bonne foi ont passé, de tout tems pour des qualités naturelles, devenir tout à coup le dernier des peuples; le mal se communiquer, n'epargner pas même les membres les plus sains; les hommes les plus vertueux faire des choses indignes et violer, dans toutes les occasions de leur vie, les premiers principes de la justice, sur ce vain prétexte qu'on la leur avait violée.

Ils appelaient des lois odieuses en garantie des actions les plus lâches, ot nommaient necessité l'injustice et la perfidie.

J'ai vu naître soudain, dans tous les cœurs, une soif insatiable de richesses. J'ai vu se former, en un moment, une detestable conjuration de s'enrichir, non par un honnête travail et une genereuse industrie, mais par la ruine du prince, de l'Etat et des concitoyens.

J'ai vu un honnête citoyen, dans ces tems malheureux, ne se coucher

www.dacoromanica.ro

lumineze, să-ĭ oprescă, când vĕd că fac rĕŭ, să le facă cunoscut voinţele şi trebuinţele poporuluĭ; este tréba lor să'ĭ conducă şi să'ĭ împingă pe calea progresuluĭ şi a civilisaţiuneĭ. Trebue să mărturisim că sub acest punct de vedere, sistemul constituţional este fórte comod pentru guverne, le-a rădicat or-ce respundere dând-o tótă asupra poporuluĭ, şi a lăsat miniştrilor numaĭ grija de a căuta să aĭbă pentru dênşiĭ ţéra legală, adică majorităţile parlamentelor.

— În adevĕr ast-fel îşĭ înţeleg miniştri noştri misiunea; dar credĭ tu că a'şĭ combina camere de complesenţĭ, de lingăĭ şi de ciocoĭ care să nu aĭbă altă voinţă de cât p'a guvernuluĭ, votând tot ce le cere, şi a ḑice pe urmă că aŭ aprobarea şi încuviinţarea ţĕreĭ, nu este a'şĭ minţi lor înşile şi a rădica Suve-

---

qu'en disant : j'ai ruiné une famille aujourd'hui ; j'en ruinerai une autre demain.

Je vais, disait un autre, avec un homme noir qui porte un écritoire à la main et un fer pointu à l'oreille, assassiner tous ceux à qui j'ai de l'obligation.

Un autre disait : je vois que j'accomode mes affaires : il est vrai que lorsque j'allai, il y a trois jours, faire un certain paiement, je laissai toute une famille en larmes, que je dissipai la dôt de deux honnêtes filles, que j'otai l'éducation à un petit garçon. Le père en mourra de douleur, le mère périt de tristesse ; mais je n'ai fait que ce qui est permis par la loi.

Quel plus grand crime que celui que commet un ministre, lorsqu'il corrompt les mœurs de toute une nation, dégrade les âmes les plus généreuses, ternit l'éclat des dignités, obscurcit la vertu même, et confond la plus haute naissance dans le mépris universel.

Que dira la postérité lorsqu'il lui faudra rougir de la honte de ses pères ? Que dira le peuple naissant, lorsqu'il comparera le fer de ses ayeux, avec l'or de ceux à qui il doit immédiatement le jour ? je ne doute pas que les nobles ne retranchent de leurs quartiers un indigne degré de noblesse qui les deshonore, et ne laissent la génération présente dans l'affreux néant où elle s'est mise.

www.dacoromanica.ro

ranului mijlócele de a cunósce sentimentele şi trebuinţele supuşilor sĕĭ? nu este a face să asiste lumea, maĭ curênd séŭ maĭ târdiŭ, la straniul spectacol al unuĭ popor desperat în facia uneĭ representaţiunĭ, care trăesce în cea maĭ perfectă armonie cu ministri şi declară prin voturĭ şi prin adrese fericirea şi satisfacţiunea naţiuneĭ? nu este a espune pe şeful Statuluĭ să créḑă că domnesce asupra uneĭ ţĕrĭ pe care îl adoră, pe când indignarea este la culme şi revoluţiunea bate la uşă? Este a'l face să respundă, în ignorenţa sa de starea lucrurilor, cum respundea bunul rege Ludovic Philip când ḑicea acelor care, séŭ din iubire către regimul constituţional, séŭ de devotament pentru persóna şi familia regală, credeaŭ de datorie a'l preveni despre pericolul ce'l înconjura, „am ţéra legală cu „mine, aceĭ care cer reforma *sunt orbĭ!*“ Credea că majoritatea care îĭ adresa laude şi mulţumirĭ era espresiunea ţĕreĭ, pe când ea nu represinta de cât meşteşugirile ministrilor. A duoa ḑi nenorocitul Rege părăsea Tuilleriile şi busturile luĭ purtaŭ pe ochĭ uă bandă cu inscripţiunea *Eraĭ orb!* Un rege înzestrat cu tóte virtuţile care putea să facă fericirea Franciеĭ, a fost victima seteĭ de putere a ómenilor în care îşĭ pusese încredere. Istoria ne oferă esemple şi maĭ recente de asemenea natură.

Nu este monstruos să faceţĭ pe popor respunḑĕtor de faptele vóstre când intrebuinţaţĭ frauda, corupţiunea şi violenţa ca să aveţĭ representanţĭ pe care el nicĭ nu'ĭ cunósce nicĭ nu'ĭ stimă? Vĕ pare grea respunderea cheltuelelor nesocotite, a concesiunilor oneróse,

www.dacoromanica.ro

a jafurilor şi a nedreptăţilor ce se comit, şi căutaţi a o arunca asupra altora.

— Dar alegătorii nu sunt ei nici de cum vinovaţi când se înduplecă a face voinţa guvernului, unii de interes, alţii de frică séu de complesenţă, cedând trebuinţelor şi făgăduelelor, şi alţii ascunzându-se şi abţinându-se ca să nu se compromită? Nu credi că daca ar fi mai geloşi de dreptul ce le dă legea, candidaturile oficiale, cu tóte bâtele şi cu tótă acţiunea funcţionarilor, nu ar avea atâta succes?

— Iată-ne în fine de acord asupra unui punct. Sunt în adevăr mulţi care cred că şi-au făcut datoria când nu şi-au dat votul lor pentru candidatul guvernului, ca Pilat care credea că se spală de sângele nevinovat care era să se verse; nu înţeleg că de şi nu dau răului ce se face un concurs făţiş, dar îi dau concursul slăbiciunei şi nepăsării lor; căci pe când agenţii guvernului alérgă zi şi nóptea din casă în casă înşelând, amerinţând şi corumpând, ei lasă pe amicii şi pe rudele lor préda acelor acţiuni; îşi ascund chiar votul lor propriu ca să nu cumva să afle domnul prefect că nu au fost favorabili recomandatului şi impusului domnului ministru. Daca purtarea guvernului în alegeri este culpabilă, indiferentismul şi inerţia alegătorilor este şi mai culpabilă, căci ei în timpul alegerilor sunt chemaţi a'şi manifesta voinţele, a'şi arăta trebuinţele şi a se afirma prin omul căruia încredinţéză mandatul de a representa şi a apăra interesele lor. A se abţine de la vot şi a nu lua uă parte activă în lupta electorală este cea mai mare greşélă

www.dacoromanica.ro

ce póte comite un bun cetăţean, pentru că pregătesce ţĕreĭ luĭ furtunĭ şi vijeliĭ care ducŭ drept la revoluţiunĭ şi la resturnărĭ.

— Ómenĭĭ de la guvern trebue înainte de tóte să fie conservatorĭ. A lăsa alegerile libere, este a le da pe mânele perturbatorilor şi a anarchiştilor şi a espune societatea la tot felul de pericole; libertatea este un cuvênt magic care ne póte entusiasma în anĭĭ juneţeĭ nóstre, este légănul turburărilor şi revoluţiunilor, dar devine uă minge pe care partidele şi-o aruncă una alteia ca cărbunele din joc pe care îl trecem vecinuluĭ îndată ce punem mâna pe dênsul. Poporul lăsat în voia luĭ nu ar avea nicĭ pavagiŭ, nicĭ canale, nicĭ felinare pe strade; ar trăi în noroiŭ, în praf şi în selbătăcie, fără scólă şi fără biserică. Ea este negaţiunea progresuluĭ şi a stabilităţiĭ. Binele trebue impus şi omul politic care are ambiţiunea de a lăsa un nume glorios, nu póte face alt-fel de cât să opteze pentru progres; de aceea vedem tot-d'auna că conservatoriĭ de astădĭ sunt liberaliĭ de erĭ, precum şi liberaliĭ de astădĭ sunt nisce conservatorĭ în perspectivă. Am avut şi eŭ uă dinióră veleităţĭ de liberalism, dar când am vĕdut că chiar ceĭ maĭ marĭ revoluţionarĭ ca Robespierre şi ca Saint-Just nu puteaŭ să facă să se admită ideile şi credinţele lor, decât impuindule prin teróre, a trebuit să convin că libertatea nu póte da resultatele ce promite.

— Oamenĭĭ de care vorbescĭ aŭ plătit cu capul lor erórea de a crede că ideile şi credinţele se pot impune prin putere şi prin teróre. Eĭ eraŭ nisce repu-

www.dacoromanica.ro

blicanĭ fanaticĭ care credeaŭ că pot forma societatea francesă după tipul Bruţilor, Ţatonilor şi al Grecilor şi voiaŭ să inspire concetăţenilor lor ura pentru monarchie şi iubirea virtuţilor din alţĭ timpĭ; nu ţineaŭ sémă nicĭ de spiritul secolului, nicĭ de moravurĭ, nicĭ de religiunea poporului, de aceea în loc de a crea ca Washington şi ca Jeferson uă societate liberă, aŭ aruncat Francia în braţele perturbaţiunilor şi despotismului în care se desbate de un secol. Ómenii estremĭ şi esageraţĭ nu aŭ fost şi nicĭ nu pot fi liberalĭ, aŭ fost pasionaţĭ şi impaţienţĭ, şi în loc de a servi libertatea aŭ compromis'o. Voind să impue ideile lor cu forţa aŭ făcut trebile absolutismului. Libertatea este un drept natural al omului, uă însuşire a vieţeĭ, ea esistă de sine şi nu are trebuinţă să fie impusă. Nu numaĭ că nu esclude progresul, dar îl trage după dênsa; progres şi libertate sunt duoă ideĭ corelative, una este uă consecinţă a celeĭ-lalte, sunt precursorul una alteia. Lucrările geniale şi acele care aŭ înlesnit bunul traiŭ al popórelor şi desvoltarea civilisaţiuneĭ, s'aŭ făcut şi se fac sub egida libertăţiĭ. Starea scólelor şi a bisericiĭ în statele unite unde domnesce libertatea; lucrările care îmbunătăţesc starea igienică, aduc confort şi înlesnire vieţeĭ in oraşe şi la sate, întrece tot ce esistă în continentele cele vechĭ. Până acum Europa nu are nicĭ uă lucrare care să se pótă compara cu drumul de fer al istmuluĭ séŭ cu canalul Erie care unesce lacul cu rîul Hudson. Nicĭ uă ţéră din lume nu este maĭ conservatóre decât libera Anglia; dar trebue să o spunem, acolo ómenii politicĭ şi maĭ ales

www.dacoromanica.ro

ceĭ conservatorĭ, aŭ idea că pentru a păstra un lucru trebue să caute a face ca acel lucru, om séŭ instituţiune, să fie plăcut, iubit şi stimat de toţĭ ca să intereseze naţiunea întrégă la esistenţa şi la conservarea luĭ, iar nu a'l face să fie odios, să fie pentru unĭĭ mumă şi pentru alţiĭ ciumă, şi să fie considerat ca uă pacoste căḑută asupra ţĕreĭ. Aceĭ ómenĭ de stat conservatorĭ aŭ idea că progresul, ordinea şi stabilitatea nu pot esiste fără libertate, pe când voĭ le declaraţĭ incompatibile, şi vĕ serviţĭ de dênsele ca să justificaţĭ cheltuelĭ nesocotite şi nelegitimate, violărĭ de lege şi tentative de restaurarea unuĭ trecut nenorocit.

Nu este de mirat că se găsesc şépte inşĭ care îşĭ pun egoismul maĭ presus de or ce sentimente şi de or ce datorie; dar ceea ce este trist, este a vedea ómenĭ tinerĭ, inteligenţĭ şi învĕţaţĭ care le daŭ concursul lor şi îĭ ajută a'şĭ face rîs de instituţiunile şi de interesele ţĕreĭ.

— Acésta provine din causă că suntem declasaţĭ, alergăm peste câmpĭ împingêndu-ne unĭĭ peste alţiĭ, care maĭ de care, să ajungem maĭ de grabă, nu maĭ scim unde; într'uă asemenea învălmăşélă cum veĭ să lupt fără a căuta să restorn pe acela care te împedică în drum ca să trecĭ înainte; eştĭ silit să te închinĭ la acel care te póte ajuta, să'l linguşescĭ şi să te înjosescĭ, nu maĭ aĭ timp, să te maĭ uiţĭ îndărăt nicĭ în lăturĭ la aceĭ care trăesc într'un alt cerc de ideĭ, dar care nu te pot ajuta să te suĭ şi să ajungem treptat a ne desbrăca de tot ce se numesce bună cre-

www.dacoromanica.ro

dinţă, sacrificiĭ, devotament, abnegaţiune şi recunoscinţă ca de niştе prejudeţe de alte secole, care ne-ar opri în drumul nostru, ne-ar goni din societatea în care ne-am obicĭnuit şi ne-ar condamna la isolare şi la miserie. În lupta pentru esistenţă, fie-care are datoria să caute meseria care póte să'ĭ procure traiul cel maĭ bun şi maĭ lesne. Alergăm la scóla de drept pentru că ne deschide tóte carierele. La noĭ daca nu aĭ un caftan de doctor séŭ de licenţiat în drept, fie măcar de la Sadagura, nu sciĭ nimic, escĭ un ignorent chiar de aĭ fi ca repausatul Humbold de procopsit.

Ne facem avocaţĭ şi ḑiariştĭ, şi adoptăm obiceiurile meserieĭ, căcĭ ideile şi credinţele ne sunt dictate maĭ tot-d'auna de cercul în care trăim, unde domină acelea care se potrivesc maĭ bine cu interesele corporaţiuneĭ.

— Legiştĭ şi ḑiariştĭ ca Royer Colard, ca Dupin, Thiers, Armand Carel Fox, Chattam Burk şi uă sută de alţiĭ care aŭ adus serviciĭ însemnate statuluĭ nu cugetaŭ ca tine, eĭ aŭ fost conduşĭ de iubirea ţĕreĭ şi a adevĕruluĭ, de dorinţa de a lumina opiniunea şi d'a apĕra drepturile poporuluĭ şi ale naţiuneĭ; de aceea aŭ devenit oratorĭ marĭ, ómenĭ de stat şi publiciştĭ eminenţĭ. Aceĭ care sunt conduşĭ de poftele şi de aspiraţiunile care împingŭ la scóla de drept pe uniĭ din tineriĭ noştri care în studiul legilor, caută uă meserie iar nu sciinţa dreptuluĭ şi a bineluĭ, potŭ deveni niştе vorbitorĭ şi niştе folicularĭ de talent, dar le va lipsi tot-d'auna convicţiunile şi ideile marĭ şi generóse, limba şi pana lor vor fi tot-d'auna a acelor care plătescŭ; potŭ deveni dibacĭ în mănuirea sofismeĭ

www.dacoromanica.ro

şi a minciunei, dar vor fi incapabili de a se ridica cu inima şi cu spiritul la înălţimea trebuinţelor şi ale aspiraţiunilor ţărei.

— Puterea a căḑut pe mânile avocaţilor şi ḑiariştilor, şi sciĭ bine că aḑĭ puterea priméză dreptul în tóte şi maĭ ales în politică : Veĭ esemple? îţĭ pot da uă sută şi uă mie :

Sunt acum duoă-ḑeci de aniĭ generalul Mencicof este trimis la Constantinopole ca să céră de la Pórtă drepturĭ pentru chreştiniĭ din Imperiul Otoman; duoĭ aniĭ întregĭ Anglia şi Francia vérsă gârlă de sânge, şi cheltuescŭ munţĭ de aur ca să'l opréscă. Ce fac după biruinţă? ar fi creḑut cineva că or să înlăture de d'asupra imperiuluĭ Otoman înrîuririle streine. Eĭ bine nu, impun Sultanuluĭ tocmaĭ ceea ce cerea muscalul. Gâlcéva nu era dară pentru drept, dar pentru cine să impue voinţa sa.

Înaintea aceluĭ rĕsboiŭ nu se vorbea de cât de voinţa şi de cugetările împĕratuluĭ Nicolae, când se posomora se cutremura Europa şi Asia, pentru că era cel maĭ puternic dintre toţĭ suveraniĭ.

Îndată ce a căḑut Sebastopolul n'am maĭ auḑit şi n'am maĭ vĕḑut pe scena politică de cât pe Napoleon III, în cuvintele luĭ de la anul nuoŭ căutam să aflăm viitorul, ḑiarele şi ómeniĭ politicĭ eraŭ ocupaţĭ tot anul a le comenta şi a le interpreta.

Pentru ce? Pentru că era suveranul cel maĭ puternic.

Astă-ḑĭ ne întrebăm ce ḑice, ce gândesce Cancelierul Imperiuluĭ, ce limbă învéţă oficeriĭ Prusianĭ, ce hartă

www.dacoromanica.ro

este întinsă pe mésa luĭ Moltke? pentru ce? pentru că astădĭ acolo este puterea care primă dreptul.

— Căderea acelor împĕraţĭ chiar trebuia să'ţĭ dovedéscă că lumea n'a fost nicĭ uă dată la discreţiunea uneĭ singure puterĭ, şi că Suveranĭĭ care aŭ jucat unul după altul cel d'ântêiŭ rol în politică aŭ trebuit să fie espresiunea esigenţelor şi trebuinţelor tutulor puterilor şi că îndată ce a trecut peste acea margine li s'a tăiat trufia. Iată ce ne spune sfârşitul ce a avut Nicolae şi Napoleon, uu sfârşit care va fi şi al Principeluĭ Bismark, dacă nu va sci să se ţie în marginile dreptăţiĭ şi a respectuluĭ ce se datoresce fiecăruĭ Stat de la cel maĭ mare până la cel maĭ mic; şi de va avea nenorocirea să crédă că Europa care n'a voit să fie nicĭ la discreţiunea Rusieĭ, nicĭ la a Franciеĭ, va consimţi să se supuie la voinţa Prusieĭ. Germaniĭ sunt un popor mare şi civilisat care, prin geniul şi cultura lor, aŭ şi vor avea asupra lumeĭ uă acţiune şi uă influenţă legitimă pe care ar perde-o îndată ce ar inspira temerĭ şi îngrijirĭ.

— Bismark nu vrea să scie de germanĭ, el a lucrat şi lucréză pentru egemonia Prusieĭ; gândescĭ că la Biaritz când propunea Franciеĭ Luxemburgul cu fruntariile despre rĕsărit, cu părţile Sareĭ, cu Maianţa şi Belgia numaĭ ca să se măréscă Prusia cu anexiunea Hanovruluĭ şi cu Principatele şi ducatele germane până în linia Mainuluĭ, era preocupat de unitatea germană! Astădĭ el are în mânile luĭ puşca Moser, tunuĭ Krup, un milion de soldaţĭ pe jos şi călărĭ, caporalismul adus la cea maĭ mare perfecţiune, oficerĭĭ ceĭ maĭ

www.dacoromanica.ro

învĕţaţĭ şi pe generalul Moltke; are uă flotă puternică şi cóstele mărĭĭ căptuşite cu table de fer de duoă palme de gróse; nimenĭ nu'ĭ póte sta împotrivă, póte merge la Petersburg şi la Copenhaga când va voi, precum a fost la Paris şi precum putea să intre în Viena.

— Aparenţele pot să ne inducă in eróre, dar cercetarea evenimentelor înregistrate de Istorie vinŭ şi ne dovedescŭ că statele militare nicĭ uă dată nu sunt maĭ slabe şi maĭ aprópe de cădere de cât atuncĭ când se cred maĭ tarĭ, atuncĭ ele descéptă gelosiĭ şi îngrijirĭ, şi aŭ pe tótă lumea în contra lor. Campania din 1870 a fost prologul uneĭ lungĭ drame sângeróse; nenorocirile Franciеĭ şi asprimea învingĕtoruluĭ aŭ şters tóte gelosiile şi tóte temerile ce făcuse să nască atitudinea luĭ Napoleon III. Astădĭ Francia are simpatiile lumeĭ întregĭ şi într'uă conflagraţiune s'ar putea fórte bine să se întêmple Prusieĭ ceea ce s'a întêmplat Czaruluĭ în timpul rĕsboiuluĭ Crimeeĭ, când toţĭ amicĭĭ şi aliaţiĭ l'aŭ părăsit, când chiar Austria şi Prusia 'i-aŭ întors spatele.

— Prevĕd şi eŭ în curênd uă încăerare în Orient; lucrurile nu maĭ potŭ rĕmânea cum sunt; Imperiul Otoman nu se póte să nu cadă şi trebue să fim pregătiţĭ ca să aducem şi noĭ contingentul nostru la acéstă operă mare, ca să avem dreptul să profităm de desfacerea luĭ. Suntem siliţĭ să maĭ sporim armata şi să obţinem independinţa. Împregiurările ne sunt favorabile; chiar Austria şi Rusia ne-ar ajuta daca nu pe făţiş dar pe sub mână negreşit.

www.dacoromanica.ro

— Ne-ar ajuta póte cum aŭ ajutat pe Epiroţĭ la Arta şi pe Cretenĭ la Arcadion; dar ce profit am avea noĭ de la căderea acestuĭ Imperiŭ şi de la dobândirea independenţeĭ? Sunt state marĭ în Europa, imperiĭ cu sute de miĭ de soldaţĭ care sunt maĭ dependinţĭ de cât noĭ; gânditute-aĭ la inconvenienţele la care am fi espuşĭ, înconjuraţĭ cum suntem de tóte părţile de slavĭ şi de douĕ marĭ imperiĭ care or de câte orĭ aŭ putut, aŭ rupt câte uă bucată din ţéra nóstră, când Banatul Craioveĭ şi Severinuluĭ, când Bucovina, când Basarabia, şi care ar voi să ne sórbă într'un ziafet precum aŭ făcut'o cu Polonia. Independenţa nu ne-ar aduce de cât un beneficiŭ ilusoriŭ şi ar espune ţéra la cele maĭ marĭ pericole; am face trebile Grecilor şi Bulgarilor, iată tot.

— Cum, nu aĭ voi ca ţéra nóstră să fie independentă, să jóce un rol în lume, să fim un Regat, să avem şi noĭ ambasadorĭ? Acésta ar fi uă glorie naţională. Italia, datorescе în mare parte posiţiunea ce ocupă astădĭ în Europa, aceluĭ corp de ḑece miĭ de ómenĭ trimişĭ ca contingent în Crimea.

— Gloria naţională aşĭ dori-o şi eŭ, dar o înţeleg cu totul alt-fel; aşĭ dori maĭ puţinĭ soldaţĭ şi maĭ multe scolĭ; aşĭ dori ca Europa să afle prin agenţiĭ şi prin supuşiĭ eĭ că în ţéră la noĭ administraţiunea este în realitate apĕrătorul avereĭ, vieţeĭ, familieĭ şi a onoruluĭ tutulor locuitorilor, că este plină de solicitudine pentru moralitate şi progres, că justiţia este tot-d'auna pentru acel care are dreptate, că guvernul face uă întrebuinţare bună, judiţiósă şi morală cu

www.dacoromanica.ro

banii publici; aşi voi să scie că România produce cele mai bune grâne, lânurile şi mătăsurile cele mai fine, peile cele mai trainice, ţesăturile şi cusăturile cele mai frumóse, lemnăria cea mai bine lucrată, vinurile cele mai căutate, caii cei mai ageri, vacile cele mai lăptóse; aşi voi ca scolile şi universităţile nóstre să fie renumite în lume, ca francesi, englesi, germani şi italiani să vie să-şi facă învĕţăturile la noi; să se ducă vestea de scrierile unui Român, de descoperiri mari făcute de noi în sciinţe şi în arte; să avem scriitori ca Bukle, compositori ca Vagner, pictori ca Maquart, să se véḑă în Londra, în Paris, în Viena şi în Berlin magazii pline cu marfă Românéscă; să scie că munca, activitatea, probitatea şi benevolenţa sunt caracteristicele Românilor; şi aşi lăsa să fim şi fără agenţi cu pene şi gulere de fir pe lângă ministri şi suverani cei mari care pe la sĕrbători îi întrébă de sănătatea Românieĭ. Atunci cred că dacă am dori independinţa, am lua-o cu un drept meritat pentru serviciile aduse de noi civilisaţiuneĭ şi am păstra-o, iar nu ca dată de uă circonstanţă favorabilă la discreţiunea uneĭ alte împregiurări care ne-ar fi defavorabilă. Creḑi tu că suntem consideraţi în lumea civilisată pentru că invităm Europa să vie să véḑă pe malurile Ialomiţeĭ opt-spre-ḑece mii de puşci bune fabricate la Providance, câte-va tunuri din turnăria de la Essen şi opt-spre-ḑece mii de flăcăi cu ochii vii şi frumoşi, îmbrăcaţi de sus până jos cu postav nemţesc, în pânḑă de Braşov şi cu pele de Pesta aruncând în vênt praf şi cartuşe aduse de la Paris? Creḑi că suntem con-

www.dacoromanica.ro

sideraţi când se scie pretutindeni că pe copiii noştri ca să înveţe cele d'ântêiu noţiuni de geografie, de istorie şi de gramatică trebue să le aducem guvernori şi guvernante din străinătate séu să'i trimitem departe de ochii şi de solicitudinea nóstră la Paris, la Berlin, la Dresda şi la Geneva; când sciu că numai în scolile din Paris avem opt sute de tineri pentru care plătim peste trei milione de franci, pe când scóla şi biserica Română sunt înzestrate cu un venit anual curat în bunuri nemişcătóre de duoă-deci şi cinci de milióne de lei nuoi? Credi că putem să fim respectaţi în afară când streinii vĕdu că inteligința ţĕrei se consumă tótă şi se tocesce în cancelarii şi în casarme fără nici un folos, când vădu că s'a făcut din Stat uă maşină care vĕ face să trăiţi în trândăvie din spinarea celor ce muncescu; că de când s'a desfiinţat robia şi claca şi s'a proclamat egalitatea, ne mai putând pune pe om să vĕ muncéscă d'a dreptul ca mai nainte, s'au inventat funcţiuni ilusorii şi de prisos ca să luaţi munca în bani trecêndu-o prin vistieria statului, unii ca procurori şi ca judecători, lăsând pe furi şi pe prevaricatori neacusaţi şi nepedepsiţi, alţii ca inspectori financiari, lăsând pe casieri să sfeterisésca banii publici cu milióne, alţii ca jurnalişti înjurând şi calomniind pe acei care nu placu ministrilor, alţii luând furnituri pentru armată şi dând marfa próstă şi tocuri da macava! Credi că putem fi consideraţi când ţĕranul nu póte avea la uşa lui un cal séu un boŭ fără să i se fure de corespondenţii şi asociaţii amicilor patentaţi de la obor. Credi tu că tră-

www.dacoromanica.ro

surile aduse din Viena, caiĭ de Ungaria, hamurile de Pesta, luminările de Triest, postavurile de Lipsca, mobilele de Breslaŭ, vinurile, legumele şi untul din Francia şi după Rin ne recomandă în ochiĭ Europeĭ altfel de cât ca pe uă ţéră de esploatat? sub acéstă privinţă trebue să convin că putem compta pe solicitudinea Austro-Ungarieĭ maĭ cu deosebire. Voĭ credeţĭ póte că agenţiĭ puterilor streine sunt aicĭ ca să petrécă la balurile, la seratele şi la prânḑurile nóstre, iar nu ca să nĕ observe şi să ne studieze?

Aicĭ uă visită indiscretă a întrerupt conversaţiunea.

www.dacoromanica.ro

XI.

Într'unul din comitetele instituite de amicii liberului vot pentru apĕrarea alegerilor, am întâlnit pe fiul lui Stoian; este unul din agenții cei mai activi și mai devotați ai asociațiunei, și unul din redactorii cei mai ageri ai ziarului *Alegĕtorul liber;* este neobosit, ține cuvinte în tóte adunările; vorbesce în contra influenței guvernamentale, pledéză la tóte instanțele pentru înscrierea celor cu drept și pentru escluderea celor frauduloși în listele electorale, alérgă din casă în casă povățuind și îndemnând pe cetățeni să ia parte la adunările pregătitóre și să mérgă să voteze pentru omul pe care îl credŭ mai capabil și mai demn. Unii atribue acéstă purtare seteĭ de rĕsbunare în contra ministrului care l'a alungat, alții cred că prevĕdênd căderea ministerului doresce să fie de acum bine vĕdut de ómeni probabili. Se póte! dar noi care nu suntem nici pesimiști nici sceptici, credem într'uă conversiune sinceră, pentru că credem în regenerarea morală a țĕreĭ și așteptăm domnirea lealității și a dreptății.

www.dacoromanica.ro